صوبه سرحد "[illegible] (مسلم لیګ) سره [illegible]"

س ۱۹۴۲ ص ۵۴۴ [illegible]

ص [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ده مسلم لیګ مبران هر څه دعوی چه کوی

لکن حقیقت دادی چه دوی جماعت

بنیاد [illegible] او [illegible] هندو ده مشوره

مطابق [illegible] هندو قائم کړی دی

دو جماعت د مسلمانان [illegible]

[illegible] بلکه [illegible] هندو [illegible] شوی

د [illegible] میدان ته [illegible]

په ابتدا کښی [illegible] هندو مسلم [illegible]

[illegible]

[illegible] حکومت [illegible] چه د مسلم لیګ [illegible]

[illegible] چه [illegible] هندو [illegible]

په [illegible] او د [illegible] انګلیسان

ختم کړی وو چه مسلمانان په [illegible]

په هندوستان حکومت کړی وو

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما ژوند او جد وجهد

عبدالغفار

(c) ketabton.com: The Digital Library

په [illegible] د باچاخان د [illegible]

[illegible] د لیلی —

[illegible] خلق د کتاب [illegible]

د آقا په طبع [illegible]

[illegible] — نه ما [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتساب

قاعده داده چه څل کتاب ولیکی نو د چاپه نامه يې منسوب کوي، د مخفي صاحب دا نظـــم زما د ژوند فکر، عمل او جد وجهـد د پښتونی ملګری دی نو ځکه زه غواړم چه زه دا خپل کتاب، «زما د ژوند او جد وجهد» تا ستو د دي نظم د یادګیرني سره وړاندي کړم.

(۱)

خاوند ه ته و دانـه کـړي
زمونږ د يو والي حجـره

يو ځای يکښې ځانه کړي
د پښتـــو د له خوږ ه

يو زړه يو سايو مانۍ کړي
دي بېل او بېل پښتون لوړه

(۲)

کشمیر نه تر هرات هوري
بلوچستان نه تر دوري ي

دا ټول پښتون د یو چيري
څه رنګي پروت زړي زړي

ديو وجود په مانی کړي
یا خـدایه دا زده زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)

لویو تپو دپښتنو — په غوره په سم پوتو
نمسو دلویو پلرګنو — راځئ چه یوشو لپو
یالویه خدایه ودانه کړې — سپېره بېلتون لره دېرووه

(۴)

پښتو زمونږه چوته یې — ولې له مونږه بېرته یې
زمونږه زړه ځیګرته یې — زمونږه دقام وزورته یې
په مونږه لار آسانه کړې — چه مونږه یوشو کل سره ووه

(۵)

دپښتنو اول نیکه — خواره نمسی دې یوکړه
داشانی تیت دی دوی په ځه — خبر له یوله بل شه
یالویه خدایه ودانه کړې — سپېره بېلون لره دوېړه

(٦)

زمونږه له ملک نه دښمنان — یاخدایه لوکړې دا ارمان
په مونږه کړې زمونږه خان — زمونږ دقام زمونږه دخان
رښا زمونږه له ځانه کړې — دپښتنو توره تېیاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان	مخونه
شروع کوم پر نامه د خدای چه بښونکی او مهربان دی:	۱ - ۴
کورنۍ	۴ - ۵
تاریخي پس منظر	۵ - ۱۲
د پښتنو خوبونه او دوددونه	۱۲ - ۱۳
د پیرنګی اثرات	۱۴ - ۱۶
زمانیانه بین توب	۱۶ - ۲۰
سکول ته تګ او هغه وخت:	۲۱
ابتدائی تعلیم - د پېښور سکول	۲۲ - ۲۵
د کلي ماحول	۲۵ - ۲۹
مشن سکول	۲۹ - ۳۰
زما استاذ	۳۰ - ۳۱
کلیوالي لوبې	۳۱ - ۳۴
اخترونه و میلې	۳۴ - ۳۶
داماما نو بیاشت	۳۶ - ۳۸
کلی کلوبنې	۳۸ - ۴۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
سخات خیرات	۴۰ - ۴۵
یوه لطیفه	۴۵ - ۴۸
واده مبادی	۴۸ - ۵۲
دیوې پېغلې قصه	۵۳
فوج کښې کمیشن	۵۴ - ۵۸
بیا تعلیم پسې	۵۸ - ۶۲
...ی میدان، تازه افکار:	۶۳
د عالمانو سره تعلق	۶۴ - ۶۵
مدرسې جوړول	۶۵ - ۷۰
دیوبند سره تعلق	۷۰ - ۷۳
شیخ الهند صاحب او سندهي صاحب	۷۳ - ۷۴
قوم پرستي	۷۴ - ۷۸
وروستۍ واده	۷۸ - ۸۴
آګره کښې د مسلم لیګ جلسه	۸۴ - ۸۸
کلي وطن کښې تعلیم او تبلیغ	۸۸ - ۹۲
د شیخ الهند صاحب سره:	۹۳
د شیخ الهند صاحب خط	۹۴ - ۹۵
آزاده علاقه کښې د مرکز تلاش	۹۶ -

عنوان	مخونه
چمرکنډ	۱۰۱ - ۱۰۴
سالارزی، ماموند	۱۰۴ - ۱۰۷
اولنی جنګ عظیم	۱۰۷ - ۱۰۹
دحاجی صاحب هجرت	۱۰۹ - ۱۱۰
زما بونیرته تګ	۱۱۰ - ۱۱۳
بونیر کښی د پیرنګیانو سازش	۱۱۳ - ۱۱۴
مدرسې بند شوې	۱۱۴ - ۱۱۹
مومند وته دحاجی صاحب هجرت	۱۱۹ - ۱۲۲
دسوات د باچاهی کشاله	۱۲۲ - ۱۲۶
د پیرنګیانو مظالم	۱۲۶ - ۱۳۰
رولټ ایکټ او مونږ :	۱۳۱
د یورپ جنګ	۱۳۲ - ۱۳۳
وبا - د رومبی تهٔ مرګ	۱۳۳ - ۱۳۵
رولټ ایکټ	۱۳۵ - ۱۳۷
زمونږ جلسې	۱۳۷ - ۱۴۳
زما ګرفتارې	۱۴۳ - ۱۴۹
زما د بابا او نورو کیالو ګرفتارې	۱۵۰ - ۱۵۴
د جیلخانې حالت	۱۵۴ - ۱۶۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
دقیدنه خلاصیدل	۱۶۱ -۱۶۰
د دوهم واده تیاری او بیا گرفتاری	۱۶۵ -۱۶۱
رهایي او دوهم واده	۱۶۸ -۱۶۵
خلافت، تحریک او هجرت:	۱۶۹
د هلی کښې دخلافت کمیټي جلسه	۱۷۱ -۱۷۰
هجرت	۱۷۴ -۱۷۱
سونږ کابل کښې	۱۷۷ -۱۷۴
باجوړته واپسی	۱۷۸ -۱۷۷
دیر کښې دخالونو مدرسه	۱۸۰ -۱۷۸
ذهنی انقلاب:	۱۸۱
تعلیمی او اصلاحی جدوجهد	۱۸۳ -۱۸۲
د اتمانزو آزاد سکول	۱۸۶ -۱۸۳
دخلافت کمیټی صدارت	۱۸۸ -۱۸۶
جیل او دجیلخانې قصه:	۱۸۹
دفعهٔ ۴۰ کښې گرفتاری	۳ -۱۹۰
دچمرکند مجاهدین	۵ -۱۹۳
دپیرهٔ اسماعیل خان جیل ته بدلی	۱۹۶
دجیلخانی قصه	-۱۹۶
دجیل بد معاشی	- ۲۰۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
زما مشقت	۲۰۲ - ۲۰۵
جېل کښې پرې جنبې	۲۰۶ - ۲۱۳
جېل کښې زما ګناه	۲۱۳ - ۲۱۶
ډېرهٔ غازي خان جېل	۲۱۶ - ۲۲۳
د جېل ژوند	۲۲۳ - ۲۲۸
د پښتنو په هکله غلط پروپېګنډه	۲۲۸ - ۲۳۲
زما د غابښونو مرض	۲۳۲ - ۲۵۷
مذهبي تعصب	۲۵۷ - ۲۶۵
لاهور جېل ته دوباره تګ	۲۶۵ - ۲۶۹
مطالعه	۲۶۹ - ۲۷۵
د لاهور جېل نه بیا ډېرهٔ غازي خان ته	۲۷۵ - ۲۷۸
د مور مرګ	۲۷۸ - ۲۷۹
د سیاسي قیدیانو جنګونه	۲۸۰ - ۲۸۹
میانوالي جېل ته	۲۸۹ - ۳۰۰
رهايي	۳۰۰ - ۳۰۴
سیاسي سرګرمي او پښتون اخبار:	۳۰۵
کلي کور کښې	۳۰۶ - ۳۰۸
د فخر افغان لقب	۳۰۸ - ۳۱۲

و

عنوان	مخ‌ونه
انجمن او مدرسې	۳۱۳ - ۳۲۰
دحج سفر	۳۲۱ - ۳۲۳
پښتون (اخبار - مجله)	۳۲۳ - ۳۳۹
امان الله خان	۳۳۹ - ۳۴۷
نادرخان	۳۴۷ - ۳۵۲
منظم سیاسي جدوجهد .... :	۳۵۳
لاهور کښې دکانګرس جلسه	۳۵۳
خدايي خدمتګاري	۳۵۴ - ۳۵۹
دورې	۳۵۹ - ۳۶۶
مړغزکښې جلسه اوپوه قامي پریکړه	۳۶۶ - ۶۸
اتمانزو کښې لویه جلسه او مشاعره	۳۶۸ - ۷۰
ګجرات جیل او کانګرس سره تړون :	۳۷۱ -
ګرفتاري سنه ۱۹۳۰ع	۳۷۲ - ۴
ګجرات جیل	۳۷۴ - ۶
دقصه‌خاني واقعه	۳۷۶
ګجرات جیل کښې	۳۷۶ -
دپیرنګي جبراو دپښتنو عزم	۳۸۰ -
کانګرس او مونږ	۳۸۶ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
پټیل کمیټی رپورټ	۳۹۰-۳۸۹
دګجرات جیل ملګری	۴۰۷-۳۹۰
رهائی	۴۰۸-۴۰۷
لاهور کښی زما استقبال	۴۱۴-۴۰۸
ګاندهی اروِن پیکټ	۴۱۵
دوری	۴۱۸-۴۱۶
دکانګرس جلسه کراچی کښی	۴۱۹-۴۱۸
دخدائی خدمتګارو (سرخپوشو) بنه اثر	۴۲۰-۴۱۹
کراچۍ کښی مصروفیت	۴۲۵-۴۲۰
دهندوستان دوره	۴۳۰-۴۲۵
وطن ته واپسی	۴۳۵-۴۳۰
دپنجب دپښتنی علاقو دوره	۴۳۹-۴۳۶
زموږ کار او دپیرنګی سازشونه	۴۴۱-۴۳۹
دکانګرس کمیټۍ په ځای دسرحد جرګه	۴۴۳-۴۴۱
دګاندهی جی په بلنه بار دولی ته تګ	۴۴۵-۴۴۳
دیوداس سره دوره	۴۵۱-۴۴۵
بابره کښی د لامه او زموږ کمزوری ملګری	۴۵۸-۴۵۱
دپیرنګیانو دجبر وتشدد زیاتوالی	۴۶۳-۴۵۸
ددیوداس ګاندهی دسرحد دوره	۴۷۰-۴۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
دراوند تعطیل کانفرانس ورځو کښې :	۴۷۱
په هغې کښې د	۴۷۲-۴۷۳
د جرګې مشرانو کښې اختلاف	۴۷۳-۴۷۵
شملې ته زمانګ	۴۷۵-۴۸۷
شمله کښې زمونږ مصروفیت	۴۸۷-۴۹۱
دفارن سکرتر او هوم سکرتر سره لیدل	۴۸۱-۴۸۶
خپله صوبه کښې کار :	۴۸۱۷-
د پېره اسماعیل خان ته تګ	۴۸۸۱-۴۹۰
اتمانزو ته والیسی د احمد شاه معامله	۴۹۹۰-۴۹۴
د پېرو دوره	۴۹۹۴-۴۹۶
د سرحد لویه جرګه	۴۹۹۱-۵۰۱
د هزارې دوره	۵۰۱۱-۵۲۲
د هزارې نه والیسی	۵۲۲-۲۶
د ترنګزو حاجي صاحب او خدایي خدمتګاري	۵۲۶-۲۷
د خلیلو مومندو دوره	۵۲۷-۹
مانړکانو باندې، اورمړ، خالصه	۵۲۹-۲
لاټ سره لیدل	۵۳۲-
د نوښار په تحصیل کښې جلسې	۵۳۵-

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
صوابي تحصيل کښې جلسې	۵۴۵-۵۳۷
دلويې جرګې اجلاس	۵۴۸-۵۴۵
زه هزارې باغ جيل کښې باهر عامه ګرفتارۍ:	۵۴۹
په دې کښې ..... زمونږ ګرفتارۍ	۵۵۲-۵۵۰
عامه ګرفتارۍ او تشدد	۵۵۴-۵۵۲
هزارې باغ جيل کښې	۵۵۹-۵۵۴
بهادره بنځه	۵۶۲-۵۵۹
زما په صوبه سرحد او پنجاب بنديز:	۵۶۵
په سرحد زما بنديز- آل انډيا کانګرس	۵۷۰-۵۶۶
سابرمتي جيل	۵۷۳-۵۷۰
بريلي جيل	۵۷۷-۵۷۳
دالهوزي جيل	۵۷۸-۵۷۷
رهائي	۵۷۹-۵۷۸
واردې ته تګ	۵۸۰-۵۷۹
دځيل اولاد سره ملاقات	۵۸۱-۵۸۰
انتخابات او کانګرس ورکنګ کميټي	۵۸۲-۵۸۱
زه بمبئ کښې	۵۸۴-۵۸۲
دفيض پور کانګرس	۵۸۶-۵۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخ‌ونه
دلیبنتنو په هکله غلط فهمی	۵۸۶-۵۸۸
وزارتونه	۵۸۹-۵۹۰
مونږ وارد او سیوا اگرام کښی	۵۹۰-۵۹۳
دکانگرس وزارتونه	۵۹۳-۵۹۷
بنارس ، ډیلی ، گجرات ، کاتیاواړ	۵۹۷-۵۹۹
دهندوستان دمسلمانانو دپاره فکر	۵۹۹-۶۰۳
دبلوچستان دوره	۶۰۳-۶۱۰
دخدایي خدمتکارو په ومبی وزارت :	۶۱۱
زه اوه کاله	۶۱۲-۶۱۵
دخدایي خدمتکارو وزارت	۶۱۶-۶۱۹
زمونږ وزیران او پیرنگیان	۶۱۹-۶۲۰
دجواهرلال دوره	۶۲۰-۶۲۵
دگاندهي جي دوره	۶۲۵-۶۳۰
وزارتونه او خدایي خدمتکار	۶۳۰-۶۴۲
وزارتونه مات شول	۶۴۲-۶۴۴
دخدایي خدمتکارو غورزی پرزی	۶۴۵
اخر د ۱۹۴۲ کال	۶۴۶-۷
قبایلو ته دخدایي خدمتکارو وفدونه	۶۵۷-

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
دهندوستان پر یریدئ تحریک	۶۶۶ - ۶۶۷
چاوونه	۶۶۷ - ۶۸۴
دبمبئ تک	۶۸۴ - ۶۸۷
زلمی پښتون	۶۸۷ - ۶۸۸
الیکشن، کیبنټ مشن، عبوری حکومت:	۶۸۹
الیکشن	۶۹۰ - ۶۹۵
دآئین ساز اسمبلی ممبران	۶۹۵ - ۶۹۶
کرپس مشن	۶۹۶ - ۶۹۸
شمله کنفرانس	۶۹۸ - ۷۰۰
کیبنټ مشن	۷۰۰ - ۷۰۳
دکانګرس صدارت	۷۰۳ - ۷۰۴
دجواهرلال بیان	۷۰۴ - ۷۰۵
دجواهرلال په بیان عکس العمل	۷۰۵ - ۷۰۶
انترم حکومت	۷۰۶ - ۷۰۹
قبایلی علاقی او جواهرلال	۷۰۹ - ۷۱۱
تورخم	۷۱۱ -
دملکانو ایجنسی	۷۱۱ - ۷۱۵
سورد ریاب	۷۱۵ - ۷۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
بجټ پېش کول	۷۱۹-۷۲۰
دمونټ بیټن مشن	۷۲۰-۷۲۳
دایرکټ اکشن او مساوات	۷۲۳-۷۲۵
زه بهار کښې	۷۲۵-۷۳۲
دتقسیم اعلان	۷۳۲
دورکنګ کمیټي اجلاس	۷۳۲-۷۳۶
دکانګرس او مونټ بیټن سازش	۷۳۶-۷۳۷
دکانګرس بې وفایي	۷۳۷-۷۴۰
لوستونکو ورونو	۷۴۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کوم په نامه دخدای چه ښه ښونکی او مهربان دی

زه دهشنغر په اتمانزو نومی کلی کښی په کال ۱۸۹۰ ع کښی پیدا شوی یم . هغه وخت دپیدایش دنیټې دلیکلو رواج نه و او نه څوک په لیک او لوست پوهیدل . نو زما دپیدا کیدو نیټه چا لیکلې نه وه خو دا چه زه وایم چه په کال ۱۸۹۰ ع کښی پیدا شوی یم د دې نه وایم چه خدای دې زما مور و بخښي مانه ویل چه " ستاد ورور ډاکټر خانصاحب واده چه ؤ نه دیوولسو کالو وې " او د ډاکټر صاحب واده په دسمبر ۱۹۰۱ ع کښی شوی و نو ځکه زه وایم چه زه په ۱۸۹۰ ع کښی پیدا شوی یم . زه دمور او پلار کشر زوی وم دټولو نه مشره زموږ خور وه ، ورپسې ډاکټر خانصاحب ؤ بیا می بله خور وه ، بیا زه وم . دکشر اولاد سره قدرتی دمور او پلار مینه زیاته وي او ورته ډېر خوږ او نیازبین وي . زه مور او پلار ته ډېر ګران وم دخدای قدرت داسی و چه دټولو نه مخکې زما مشره خور مړه شوه بیا ډاکټر خانصاحب شهید شو ، بیا می بله خور مړه شوه . زه دټولو نه وروستو پاتې شوم او روستو پاتې شوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتمانزو کلی د پېښور نه شل میله لیرې شمال ختیز ته د هشنغر
مینځ کښې د سوات او باجوړ د سیند په غاړه نوښار خانه ته پروت دی.
زما تعلق محمدزی قبیلې سره دی او هشنغر چه د ابازو نه را او اخلي
نوښاره پورې دی، په دې کښې محمدزي آباد دي. دا د پېښور کلی سره
او آباد ملک دی او دا د پښتنو د دوو ولسه په تقسیم کښې نورو دونو
له بخپله خوښه را کړی ؤ. زما نیا یوسف زی وه، د صوابۍ د مرغز کلي
او نیکه مې محمدزی وچه د هشنغر د اتمانزو کلي و. نیکه مې لوی خان و
قدرتي خبره ده چه د محمدزو او یوسف زو شریک اولاد ډېر لائق
قابل وي. جنګي یې د هلکانو نه زیاتي ذهیني وي. زما درې نمس
د اکتراني دي، نورې نمسی مې څوک ایم. اې، څوک بي. اې دي ا
لور مې ده هغه بي. اې. بي. ټي. ده. یو کشر زوی مې عبدالعا
(زه ورته لالي وایم) د اکسفورډ ایم. اې، دی. دوه مې نور زامن
مشر عبدالغنی دی چه هغه مې د ترو، کمسترې د تعلیم د پاره امریکې
لیږلی و خو چه زه فیرنګیانو په ۱۹۳۱ع کال کښې جیل ته ولیږلم او زما جا
هم کړه و د کړو نو هغه د پیسو د نشت په وجه تعلیم سر ته ونه دوسولو او
راغی. بل عبدالولی دی چه سینیر کیمبرج لي پاس کړو. دی ډېر
لایق او قابل دی، دې یوروپ ته تعلیم له لاړ نه شو ولې چه زه جیل
لازم نو دی هم د تعلیم نه پاتی شو. عجیبه خبره دا ده چه زه هم شا
(STATE PRISONER) وم، د اکټر خانصاحب او قاضی صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغوی بچولړ ته د تعلیم د پاره وظیفه او د کور د پاره خرڅ ورکولو او د ا د شاهي قیدی (STATE PRISONER) سره رعایت نه دی. د هغه قانوني حق دی خو زما ا ترا منوته یې نه ورکولو. زما یوزوي یوسف زی کړې ده، بل مومند کړې ده او دریم پارسي (پارسیوان) کړې ده. زما لور په کشمیری واده ده. زما څلور نمسی په یوسفزو کښې واده دي. دوه په ختکو کښې او یوه په پنجاب کښې په پنجابی واده ده. مونږ خپل اولاد په دولت پسې نه ورکوو، په شرافت، قابلیت، او لیاقت پسې یې ورکوو. مونږ خپل اولاد بغیر د هغوی د خوښې چاله نه ورکوو

اټول هشتغر ښکلې او ښیرازه سیمه ده. د خړو او اتمانزو نه د سیند په بله غاړه چه د زوړ ښار نښې نښانې را څرګندې شوې دي د غه د رزړو سره د سیند نه پوری غاړه د شیخانو ډیری سره د کندهارا تهذیب. او دوړنو ځکنبی آثار دی. د غه ښار ته یې پشکلاوتی وی - دا نوم د برسند وکمر او ګلونو پوری تړلی دی. لوی تجارتی او ثقافتی مرکز و. داموجوده سیند چه اوس ننهوو او اوشیخانو ډیری ترمینځه بهیږی دا په هغه زمانه کښې د ډیری نه قبلی غاړې ته بهیدلو او دا ټول زوړ ښار تر دې رزړو پورې غزیدلی و.

د دې ځای اوسیدونکي پښتانه وو خو بودیست وو. بودایي مذهب له دې ځایه د سوات او ګلګت په لاره تبت او چین ته تللی او خور شوی دی او د بده مت خورو مذهبی غونډه هم په دې ځای کښې شوې وه.

د ښکاره شوو آثارو دفن او صنعت نه معلومیږی چه په دې علاقه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

صنعت، تجارت، زراعت او علم ډېره ترقي کړې وه . دا ښار يوازې د کند
سياسي مرکز نه بلکې د ايشيا د زياتو برخو تجارتي، صنعتي او علمي مرکز و
د اټک او مارګلي په لاره يې د هندوستان سره، د سوات او ګلګت
په لاره يې د کشمير او تبت او چين سره، د دير او چترال او بد خشا
په لاره د مرکزي ايشيا او له هغه ځايه يورپ سره، د کابل، کندهار او سيست
په لاره يې د ايران، عراق، ترکيې او شام سره تعلق لرلو . د تجارتي مالونو
منډې وه، د علوم مرکز ګڼل کېده .

زما مور ډېره زړه سوانده، پوهه، نيک سيرته او خوش خلقه ښځ
زموږ د زميندارې لوی کورو، زموږ ډېرې غوا، مېښې وې، هره و
به د خوا او شا غريبانان خلک په شوملو مستوليې مونږ کړه دا تلل او م
به مې په روڼ تندي د هغوی سره ستړې مه شې کول شومليې او ماسته ب
ورکول او هر ماښام به يې د دوی د پاره بيله کټوی پخوله .

کورنۍ :

زما د پلار بهرام خان نوم و، د کلي خان و او په مشرخانانو مشهور
د نورو خانانو په شان نه و په کلي کښې د ده هومره جايداد چيانه وخود
نه ښکاريده لکه خان، پوه او زړه ښېګړه ښوون و، په چا يې زياتی نه کولو
مظلومان د بل چا زور زياتی ته پرېښودل . که د ده سره به چا زياتی وک
به يې په صبر برداشت کولو او د بدل جذبه يې په زړه کښې نه ساتله . د
تربورانو ورسره ډېر زياتی کړی و د ده وس کيده چه بدل ورنه واخلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځای به یې ونځپل بلکه احسان او ښېګړه به یې ورسره کوله. مونځ ګذار، پرهېزګار او سوله دوست سړی و، د صبر او زغم خاوند و. کله چې به حجرې له نابلده مسافر راغلل چې هیڅوک به یې نه پېژندل پلار به مې ورله پخپله ډوډۍ ور وړله، نوکران به وو خو ده به پخپله د ډوډۍ شکور را اخستی او د انګولي لوښی به یې په لاس کښې را اخستی او ویل به یې دا د خدای میلمانه دي په کار دي چې زه یې پخپله خدمت وکړم اکثر به داسې وشو چې میلمانه به ژمي کښې شپې له راغلل نو چې سحر به ورله نوکر چای وړه نو خبر به یې راوړو چې میلمانه نشته. تللي دي او بیرسته یې هم د خان سره وړي ده د نورو خانانو په شان حاکم پرست نه و، د حاکمانو سره یې تعلق نه ساته او نه یې د دوی خدمتونه کول. زما د نیکه هم دغه حال و. زما د نیکه سیف الله خان نوم و، کله چې فرنګیانو د بونیر د نیولو په غرض په بونیر حمله وکړه او د سورکاوي غزا وه نور خانان د فرنګي ملګري وو او سیف الله خان بابا د قام مرستې له ورغی. دارنګې زما غور نیکه عبید الله خان بابا آزاد خیال، پیاوړی او ملي مشر و چې د هغه وخت د درانو حاکم سلطان محمد خان طلائي د لاسه پهانسي شو. د درانو حکومت د عیاشۍ، په خپل قام د زور زیاتي، د کورني اختلافونو او جنګونو په وجه ختم شو او د دې نه وروسته د سکهانو حکومت راغی. درانو چې واوریدل سکهان راروان دي شپه په شپه کابل ته وتښتیدل او پښتانه یې سکهانو ته پرېښودل.

تاریخي پس منظر:

یا هغه وخت و چې کله بابر د پښتنو د بې وقوفۍ او خودغرضۍ او د ایرانیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا مداد او لمسون په وخت د ابراهیم لودی نه د هند بادشاهي تخت او
تاج واخستو، شیرشاه سوري را پاڅېد او د بابر د زوی همایون نه ...
د پښتنو حکومت بېرته واخستو. دیلي یې ونیو همایون وتښتېد او ...
د ایران دربار ته یې پناه یوړه او هلته ایرانیانو د پښتنو د کمزوري کېد...
موقع له لاسه نه ورکوله.

شیرشاه د پښتنو جنډه په کلکته ودروله او شیرشاه چه د ملک
د ابادۍ له پاره د صنعت، تجارت او زراعت کومې منصوبې جوړې کړې ...
په هغې د مغلو د اکبر پاچا نوم وشو. دا د اکبر دماغ نه و د شیرشاه دماغ ...
یا هغه وخت وچه کله په پښتنو د ایرانیانو حکومت وپښتانه بې لې سپک
او سپک بدلې ګڼل. په کندهار کښې میرویس خان نیکه راپورته شو پښتا...
د ایران د غلامۍ نه آزاد کړل او د پښتنو بیرغ یې په اصفهان ودرولو.
هغه وخت وچه پښتانه نادر افشار ریزه ریزه کړی و. چه نادر افشار مړ ...
شو نو د پښتنو لویه جرګه په کندهار کښې راغونډه شوه او د دېر غور نه وروسته
یې احمد شاه بابا په مشرۍ دعاء خیر وکړه.

احمد شاه بابا راپورته شو ایرانیانو ته یې شکست ورکړو او د پښتنو د ...
بنیاد یې کېښېښود. یوازې پښتونخوا نه بلکه ټول هندوستان یې د هغه ...
د مغلي حکومت د ظلمونو نه خلاص کړو. دې وخت کښې انګلوېزان هند ...
له نوي راغلي وو چه احمد شاه بابا دیلي واخست نو د انګرېزانو د ټک و د ...
خبر شو او اراده یې وکړه چه انګرېزان هم د هندوستان نه وباسي. انګ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه به دې پوه شول د ایران دربار ته یې سفیر ولیږلو او ایرانیان یې راپورته کړل چه په افغانستان حمله وکړي. احمد شاه بابا چه د دې سازش نه خبر شو د انګلیزانو د مخنیوي کار یې پرېښود او په مخه افغانستان ته راروان شو چه جیلم ته راورسید د جیلم د سیند په غاړه و دریدلو او د پښتنو قومونو خیلونه او قبیلې چه ویشلي هغو ته یې وویل چه له دې ځایه تر امو دریابه پورې ستاسو ملک پښتنخواه دی. او یا د هغه وخت و چه د درانو د عیاشۍ، بې تدبیرۍ په خلکو د زورزیاتي، کورنی اختلافونو او جنګونو په سبب پښتانه دومره پرېوتل چه خیل کلو کښې د سکهانو د مقابلې نه وو. هغه دېلا د نیکه کتې خوبېږ ده خیله خاوره ترې سکهانو لاندې کړه او په دوی کښې دومره ځوک نه وچه خپله خاوره او ناموس یې ننګ او غیرت کړی وی. د سکهانو د زور او ظلم په مقابله کښې یې سر او وجت کړی وی او د پښتنو عزت او عظمت یې د دې ظلم نه بچ کړی وی. د سکهانو د بېرظالمانه حکومت و زما د مور دار خه نیکه محمد دین خان په مونږ ته داخبره کوله چه یوه ورځ زه د شولګرې نه راتلم او په سیند راپورې وتم چه په دې کښې یو سکه راغی ما ته یې اشارت وکړو چه راوګرځه او ما په شا پورې باسه. محمد دین نیکه ورته ووې چه زه ناباري یم خو سیکه مجبور کړی دی او چه سکه به شا راسور کړی دی او د اولو مینځ ته رسید لې نو تویو نه کړي دي او سکه یې د او بو په مینځ کښې غورځولی دی او دی ترې تللی دی.

د هندوستان د هغه سره سید احمد بریلوی او اسمعیل شهید په دوی یعنې په پښتنو باندې ننګ او غیرت کوی او د سکهانو د مقابلې د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپښتنو خاورې ته راغی . دهغه وخت دحکومت افغانستان له طر
د ده سره مرسته ونه شوه بلکه یار محمد خان له خوا ورسره جګړه وش
لکه ښکاره چه دپښتنو ددې زړې چاربیتې نه څرګندېږي :

روان شو یار محمد سید او باسې پنجتاره
سید له بڼې ورکړې آلهي پروردګاره

ددې علاقو دپښتنو همدردي دسید صاحب سره وه . ده غوښ
چه ملک کښې شریعت نافذ کړي او دشرعي قانون سره سم دخور اولور ولو
کړي او په میراث کښې ښځو له هم شرعي برخه ورکړي او ځینې غلط رسم
رواج اصلاح کړي . په خانانو او ملایانو ددې خبرو بد اثر وشو شور
پی جوړ کړو چه یوسکه لاړو او بل سکه راغی . دپښتنو او مسلمانانو
هم رد او پي دوهابي فتوا ولګوله . په پښتنو کښې قومي او سیاسي ش
نه ؤ نو دبریلوي صاحب او دده دپلي په ضد راپورته شول . ځیني و
او ځیني په اباسیند هزاره ې ته پورې ویستل . دهزاري ځیني مسلما
په ځای ددې چه دبریلوي صاحب مرسته وکړي سکهانو ته لي مخ
وکړه سکهان راغلل او باقیانده هلته دسکهانو له لاسه تالاتر غ
سید صاحب او اسمعیل صاحب بالاکوټ کښې شهیدان ش
خوره د افسوس خبره ده چه سید صاحب دپښتنو به په ښځو
وکړو او پی ننګه پښتنو دوی سره ننګ ونه کړو . چه سسید
سکهان دپښتنو د خاورې نه وایستل نو د افغانستان ځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سید صاحب ته وویل چه اوس د املک مونږ ته پرېږده.

قصه داسي وه چه د تهکال ارباب بهرام خان چه د سید صاحب مرید و هغه به کال په کال د روژې په میاشت کښي بوملي ته تللو د قرآن پاک ختم او تراویح به يي هلته د سید صاحب سره کولې. پخوا د حمل ونقل ذریعې هم نه وې، په اسونو روان وه چه کوجرانوالې له راغلي دی نو تږي شوي دي. په لاره کښي کوهي ؤ ښځي ورله او بوله راغلې وې دی چه کوهي ته ورنږدې شو نو د لاس په اشاره يي د ښځو نه اوبه وغوښتې چه دې ښځو منګي ډک کړل نورې تولې لاړې او دوه ښځي پاتي شوې نو ده له يي اوبه يوړلې، چه ده لیلي او به وڅکړې نو په ژړا شوې او ورته يي وویل چه مونږ پښتني یو او سکهانو په زوره راوستي یو او دوه دوه بچي مو هم پیدا شوي دي. ارباب چه بېرلي ته ورسيد و نو هغه ډېر زهیر وو. سید صاحب ترنه پښتنه وکړه - چه دا ته ولې زهیر يې. هغه ورته د کوجرانوالې دا تول واقعه بیان کړه. نو سید صاحب د جمعې په ورځ په منبر وخوت دا قصه يي بیان کړه او د جهاد اعلان يي وکړو. زه دلته تاریخ نه بیانوم صرف دا خبره ښکاره کوم چه د دې څه وجه ده چه پښتنو لوی لوی حکومتونه جوړ ولې شول خو ټینګولې يي نه شوال د دې وجه دا وه چه په پښتنو کښي اجتماعي ژوند، قومیت او اتفاق نه و، که څه هم پښتنو کښي به داسي وخت په وخت لوی لوی او قابل سیاستدانان پیدا شول لوی لوی سلطنتونو به يي قایم کړل. خو کله به چه ده سر په کفن کښي ونغښتو په پای کسانو کښي به يي د قامولي مینه او اتفاق او د اهلیت جذبه نه وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دولت او اقتدار کیتلو د پاره به یوبل ته اړم شول . په عوامو کښې به هم د قلامولی
احساس نه وچه مشران یې غلطې لارې ته نه پرېښودلی یا یې خود غرضه او نالا پوهه
مشرانو له موقع نه ورکولی . په پوهو ، لایقو ، بې غرضو او خدمتګارو مشرانو راغونډېدلی
او خپل حکومت یې ټینګ ساتلی . په عوامو کښې د قامولی او ملیت د جذبې د
نشتوالي له کبله به په دوی د خود غرضو مشرانو اثر وشو او بې اتفاقي او خانه جنګی
به عامه شوه خپل طاقت به یې په خپلو کښې یو په بل ختم کړو . دښمنان خو به د منتج
په طمع ناست وو موقع به یې وموندله بادشاهي او حکومت به یې ورنه واخسته
دوی به یې غرونو ته وشړل . دښمنانو به د دوی په آبادو مزکو چرچې شروع
کړې او دوی به غرونو رغونو کښې سره هلی ده په در کړ ځیدل خو چې به یې بیا
توبه قبوله شوه او د خدای رحم به پرې وشو لایق او پوه سړي به پکښې پیدا شو
بیا به یې دښمنان له وطنه وشړل او له نوي سره به یې په آبادۍ ګوتې پورې کړې
د سکاڼو نه پس د پیرنګیانو دوره راغی - پیرنګی پخپله خو د سمندر ه د غاړې نه
راغلی وو . ولی داورته معلومه وه چه د هندوستان د تاریخ ټولې حملې د قط...
شوی دی ، او د خپل برطانوی هندوستان سلطنت د ساتلو د پاره هغه د ...
خاورې ته راپورې وتلو چه په هغه د ړ والاړو او سیند ونو قبضه وکړی ...
کومو د یه ړ نه حملې شوی دی .

د فوجي حکمت عملی نه علاوه هغه د دی سیمی سیاسی حالاتو ته هم تو...
هغه ولیدل چه د لته هم هغه پالیسی روانه وه کومه چه د هغه نه مخکښې مخت...
حاکمانو آزمایلې وه . حقیقت دا دی چه کله مغلو د پښتنو سره جنګونه وکړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله شهنشاه اکبر د پښتنو د لاسه اول په خیبر بیا به په کرېړ او په آخره چه یې کله د بنېر په کړا کړ کښې د خپل پوخ سړه سره خپل لوی وزیر بیربل هم مړ شو نو بیا اکبر را اغی پښتنو ته د اباسین نه پورې لېدا اتک قلاع جوړه کړه. سره د خپلو وزیرانو کښېناست چه په دې خبره سوچ وکړي چه پښتون خو یې په جنګ ونه وهلی شو او س یې یې په کومه وسله وهي. چنانچه د ډېر غور او فکر نه پس په دې نتیجه ورسېدو چه پښتنو دوه خاصیته لري. یو پښتون من حیث القوم مسلمان دی او د اسلام سره لویې عقیدت لري. دوهم انساني کمزوري یعنې د دولت سره مینه لري. نو د دې په رڼا کښې هغه یوه داسې پالیسي وضع کړه چه داسې عالمان، ملایان او پیران پیدا کړي چه د هغوی په ذریعه د اسلام د ښادی. دلاندې خپل سیاسي غرضونه سر کړي او دویم دا چه د پښتنو دنیاوي مشران. ملکان او خانان د دولت او نوکرو په زور په بیعه واخلي.. هم په دې سلسله کښې مونږ. وکتل چه داخون درویزه او هغه په شان نورو

درو دیني مشران د مغلو په وینا او ښوونه د پښتنو د قامي او ولسي تحریک د مخ نیوي د پاره د پیر روښان غوندې باعمله عالم او سوچه مسلمان باندې د مغلو د پاره کفر فتوې ولګولي

پیرنګي د اولیدل چه هم دغه پالیسي د مغلو نه پس درانیانو خپله کړه او د هغوی نه په وراثت کښې سکهانو ته پاتې شوه. پیرنګي چونکه د شلمې صدۍ د تعلیم یافته او سایسي دور پیدا وار وو نو ده هم د شهنشاه اکبر هغه مجربه نسخه خپله کړه او کومیشن یې دا وو چه یو خوا د پښتنو دیني مشران د خپل سیاسي غرض د پاره استعمال کړي او بل خوا د هغوی دنیاوي مشران په دولت او منصبونو واخلي. ولې دېره

د تعجب خبره داده چه هغه اسلام چه کوم مغل مسلمان دخپل مسلمان ورور دغلامو
د پاره استعمالولو هم هغه اسلام نن دی ایمان خرڅو ملایانو، عالمانو او پیرانو دکافر
پیرنګی دسیاسی اغراضو او مقاصدو دپاره استعمالوو.

دپښتنو خویونه او دودونه:

سره ددې کله چه فرنګی راغی زما یادشی چه په پښتنو کښې ډیر ښه ښه
خویونه او خصلتونه لا موجود وو په دروغو به ځان ورته بد ښکاره ول. ورور ولی
عزیز ولی به یې ښه پالله. یو به بل اعتماد او په یوه بل به یې ننګ کولو، راشه درشه
وه مینه محبت وکه دیو بل سره یې څه اختلاف هم و په سپکه به یې نه یادو
داسی نه ولکه دا اوس په خوله یوه او په زړه بله ژوند بالکل ساده و. او بې تکلفه
په ناسته ولاړه کښې ډیر تیته پیته نه وه، جامې ساده او دوطن جوړې
دخپل وطن شلهه خامتایی دبل په اتلس نه ورکوله دخامتا لویې لویې خلکی
کمیسونه او پرتوګونه به یې اغوستل، دوطن جوړی پښې او څپلی به یې
پښو کولی، توپۍ او دخامتا پګړی به یې په سرولې. ښځو به درنګینه خامتا
او مشروبی(*) پرتوګونه یې اغوستل. خوراک هم ساده و دساده خوراک په وجه دخ
صحتونه ښه وو دومره کمزوری نه وو. مسالې نه وې، چایی نه وې، سود کول
شراب څښل او زنایی ډیر بد ګڼل که به یوه شول چه څوک دا کار ونه کوی نو د
سره به چا خپلولی نه کوله، خور، لور به چا نه ورکوله. اخلاقاً دومره پریوتی نه د
اوس چه دی. دچا چه به زور ورمیلمه راغی نو چرګ به یې ورله حلال کوو د

(*) مشروبی، دخپل کلی کور جولا به یو رخت جوړولو چه هغې ته به یې مشروبی ویل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کښېنوروا بېلې جوړه کړه ، دغواوو، مېښو زېړغوري به وو. سړي سړي پېټي پرسېدلي خمبيره ډوډۍ به وې. مازيګر به په بټ د جوارو نيني کېدلې کوړه به وروسره خلکو خوړله ، په ډوډۍ کښې به دامير اوغريب فرق نه و. ټولو به په يوتالي اويوځای کښې ډوډۍ خوړله. څرنګه چه پوښاک اوخوراک ساده وو دغسې د ناستي ځايونه اوکورونه هم ساده وو. يوه لويه کوټه به وه ټول کور بانه به يوځای ويده کېدل اوچه ميلمه به راغی نو دکلي په شريکه حجره کښې به شملاستو دا کثرو خلکو کورونه په دغه شان وو اوچه کوم سړي په دوی کښې لوی سړی و يا به خان و نو دهغه په کور کښې به دکوټې سره يوځای يومنډو اودويمه وه او د ميلمنو دپاره به بېله حجره هم وه . دا اوچتې اوچتې ماڼۍ اوسپينې سپينې بنګلې نه وې خو هغه خوشحالي او آسودګي چه په هغه ساده ژوند کښې وه نن، په دې بنګلو بنګلو کښې او په دې خوند ورو خوراکونو کښې او دولي جامو کښې نشته مرضونه ډېر نه وو، نر او ښځې په بدن سالم اوتکړه وو. جنيکو اوهلکانو به يوځای لوبې کولې لوی لوی به وو د شپې ترناوخته به يې لوبې کولې، يو بل ته به يې د خور اوورور په نظر کتل، اخلاق ډېر اوچت وو. د لوبو ډېر رواج و، قسم قسم لوبې به وې. د لښتنو په لوبو کښې د هر قسم پرېکټس (سپورټ)، خيال ساتلي شوی او. د منه وخيال پکښې و. د بار اوچتولو او ورلو خيال پکښې و، د سا اخستلو خيال پکښې و، د شپې ګرځيدلو په شپه کښې د ځان پټولو د مخالف فريق د لټولو خيال پکښې و . او هم دا وجه وه چه د دوی صحتونه ښه او ډېر ښايسته وو. اګرچه په لوبو کښې به د ريام ګړی نه وو، مګر بيا هم لوبغاړو به يو بل سره تګی نه کوله .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپیرنګی اثرات :

دپیرنګی د راتلونه وړاندې د پښتنو د تعلیم څه خاص انتظام نه و هر چ
به تعلیم نه کاوه صرف د ملا یانو زامنو به د لمانځه، او داسې، روژې سرسایي
حج او قربانۍ، زکات او صدقاتو او د دغه شان مسئلو تعلیم کولو داهم د امامت
له پاره لوستل به یې زده و. لیکل به یې نه و زده او د دغه تعلیم طریقه هم د غسې
وه چه ملا صاحب به په جماعت کښې ناست وُ د امامتې سره به یې هلکانو ت
درس هم ورکاوه. مور او پلار به چه وغوښتل چه پخپل اولاد تعلیم وکړي ن
جماعت له به یې بوتلو او د ملا صاحب سره به یې په سبق کښیناوه. ملا صاح
به ورته سیپاره شروع کړه مور او پلار به یې د خپل وس سره سمه شیرینه
وویشله او چه یوه سیپاره به خلاصه شوه نو ملا صاحب له به یې شکرانه و
او د بلې په شروع کښې نه بیا شیریني وویشلې شوه. د ملا صاحب د تعلیم ورک
په بدل کښې څه خاصه تنخوا نه وه، د استاذانو به د خپلو شاګردانو سره ډیره
وه د خپلو بچو په شان به یې ګڼل. شاګردانو به هم استاذ د پلار په ځای ګڼلو
استاذ به د سبق معنا شاګردانو ته نه ښودله هغوی غریبان څه سلامت و
هغوی یې پخپله هم په معنی نه پوهیدل نو شاګردانو ته به یې څه ښودلی
زمونږ د جماعت اخون هلکانو ته سبق ښودلو. یو هلک ته یې چه سبق
نو ورته په غصه شو ورته وویل "ان الذین کفروا خربشویه" نو شاګرد هم
"ان الذین کفروا خربشویه" داچه مونږ واوریدل نو ډیر مو وخندل
هغه شاګرد ته په غصه شو، مونږ ورته ووې چه د دې هلک څه قصور دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه وایي هغه یې هم وایي.

پیرنګیانو د هندوستان د خلکو د تعلیم د پاره په نوې طریقه سکولونه جوړ کړي وو خو د پښتنو د پاره یې تش په نامه د کمې درجې سکولونه جوړ کړي وو. چرته به په یو نیم لوی کلي کښې پرایمري (ابتدائي) سکول و، په هغې کښې هم څه دومره هلکان نه داخلیدل. نور هندوستان لښې ابتدائي تعلیم په مورنۍ ژبه کښې یې ورکولو خو یو پښتنون بد قسمته قام لره یې تعلیم په پردۍ ژبه کښې ورکولو. ددې د پاسه یې ملایان ورپسې لمسولي وو چه که دا قام تعلیم وکړي ستا سو قدر به کم شي او بازار به مو سوړ شي بیدار شي. چه د پښتنو بچي دې نه علم یو نه کړي. ملایانو به پرا پیګنډه کوله چه پښتو دوزخې ژبه ده او دوزخ کښې به پښتو ویلې شي. د ملا صاحب نه هیڅ دا پوښتنه نه کوله چه هلکه ته د دوزخ نه کله راغلې یې او کوم دوزخي دا خبرې تا ته رسولي دي. ملایانو به داهم ویل چه څوک د مدرسې سبق وايي نو اووه پیړۍ یې په دوزخ کښې ی او دا ستندو؟ به یې ویله:

سبق د مدرسې وئ | د پاره د پیسې وئ
جنت کښې به یې ځای نه وي | په دوزخ کښې به یې ګسیږي

ملایانو خو خلک د انګریز په سکولونو کښې د تعلیم نه منع کول خو ځپلو یې هم هیڅ انتظام نه کولو او عجیبه خبره خو داده چه ملایانو د دین په نامه خلک له علمه پاتې کول، حالانکه اسلام داسې دین دی چه علم یې په نرو او ښځو فرض کړی دی خو مونږ داسې بد قسمته قوم یو چه د اسلام په نامه د علم نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې شو همدا وجوهات وو چه پښتانه د ټولې دنیا د قومونو نه په علم کښې وروسته پاتې شول او نتیجه یې دا شوه چه یوازې علم څه چه هر څیز کښې د دنیا نه وروسته پاتې شو او څومره د افسوس خبره ده چه یو وخت د پښتنو خا د دنیا د خلکو د پاره د علم مرکز و. دلته په هغه وخت کښې چه یوروپ د انسانیت د تور دور نه تېرېده د پښتنو په دې خاوره لوی لوی درسګاهې او یونیورسټۍ وې چه چاپېره ملکونو لې د علم په رڼا روښانه کول.

دلیرې لیرې وطنونو نه به خلک د علم د زده کړې د پاره زمونږ وطن ته راتلل او د اسلام په نوم نن د دنیا د ټولو قومونو نه په علم کښې وروسته پاتې کړې شول.

زما د مور او پلار اولاد نه پائېده نو دوې په ډېر و زیار تونو، بابا ګانو ملایانو باندې ګرځېدلې وو. هغوی ورته ویلې وو چه خدای پاک به زوی درکړی او چه زوی مووشي نو غوږ به یې سوری کوئ او د سر وزر وو الی به یکښې اچوئ او بل به تر او وکالو پورې کال په کال د سپینو زرو او بدی ورته په غاړه کښې اچوئ او چه د اوو کالو پوره شي نو بیا به ترې دا او بدی داوالی وباسئ او د خدای په رضا به یې ورکوئ.

زما نیاز بین توب:

زه د مور پلار کشرې زوی وم او کشرې اولاد په مور پلار ډېر ګر وي او ورسره یې ډېره مینه او محبت وي او ناز بین وي، زه هم مور پلار ته ډېر ناز بین وم او زما دې ناز بین توب ما ته هم ډېر نقصان ر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د او ته مامور لېږلی دېر تکلیف ورکړی و . ماچه به وېل که ددی به منل خو بنه او که به یې نه منل او د منلو به نه و نو زه به بیا په ځمکه دغ ېدم او په چغو چغو به می ژړل او تر هغې پورې به می ژړل او دغ ېدم چه تر څو به زما مور زما خبره منلې نه وه . د غه شان تول ورځې به می پېغ ېو منن ې وهلې دا ورته چا نه ویل چه په ترمه مه ګرځه او که به یې راته وویل نو ما منله کله . اکثر به په دې غرمو کرځېدلو زما سترګې خوږې شوې ، د شپې او ورځې به نا ارامه وم ، مور به می هم د ځانه سره نا ارامه کړې وه . شپه او ورځې به می پرې خپله زانګو زنګوله او چه مور به می ډېره ستړې او تنګه شوه او خدمتکاره به یې راته زانګو ته کېښنوله نو ما به چغې کړې نو هغه به راغله . شپه او ورځ می هغه نا ارامه کړې وه او زما زانګو به یې زنګوله . هغې به راته ووې چه بچیه دا زه دې په څه مصیبت کښې اچولې یم چه لږ ه شپه د ې نه اخوا شم نو ته بیا چغې کړې ارام ته مې نه پرېږدې . نو ما به ورته وویل چه زه څه وکړم زه خو ړوند یم .

زمونږ به ډېره غله کېدله کندوان به ډک وو چه نوې غله به راولګېدله نو بیا به مو هغه زړه غله خرڅوله . زمونږ د کور سره یو د رام او کیوسنګ هټۍ وه دا دواړه ورونه وو ما به تول ورځ د دې کندوانو نه غله دې هټۍ ته زغلوله . په هغه وخت کښې به په هټو کښې د دې قسم څیزونه نه وو لکه نن یې چه مونږ وینو . زیات نه زیات به پکښې املوک ، غوزان ، چنې او مېچې وې او ماسپښین نه پس به یې باتینګن او پکوړې تلولې مور به راله دوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دړې خله په ورځ کښې په جولۍ کښې غله راکوله لیکن په هغې به زما تسلي
چېرته وه اکثر به مې دهغې نه په پټه دانې دکندوانو نه هم وړلې او کالتل به مې
چه مور به مې اخوا دې خواشوه نوما به په یوه منډه هېتې رته ځان رساوه
کله ناکله چه به دمور راته فکرشو نو آواز به یې را باندې وکه چه "ته به ځې"
او ما پښبولۍ ښه زور ورکه لیکن ددې نه زیاتې به یې راته څه ویل نه. زه خو
مور ته ډېر ګران او نازبین وم. زه خو ځپل سود او زیان ښو او بدونه
پوهېدم او داخو ما سره مور ښه نه کول خکه دې کار به ما کښې دغلا عادت
پیدا کاوه. زما مور له په کار وچه زه یې ددې عمل نه منع کولی او زه یې
پوهولی چه بچیه دا کار خوبد دی او ته باید دا بد کار ونه کړې ته چه څه
غواړې هغه خوزه درکوم. زه یې باید پوه کړې وای او ددې بد عمل نه ځ
تو به کار کړی وای خکه دمور غېږ خو دانسان اوله او ډېره مهمه مل
ولی راته کیسه کوله چه زه په لندن کښې سهار دخپله مکانه راووت
چه ګورم نو یوه ډېره ښکلې مېنه دونی نه را پرېوتې ده یو ما شوم هلته و
دی ماوړته اشاره وکړه چه واخله (Take it) نو هغه راته ګوته وخوځول
نه دا زما نه ده (No, it is not mine) هغه خو ماشوم و داو ړته چا ښو
ۀ ؟ داو ړته مور.
په ما شوم والي کښې چه څه عادتونه په بچو کښې پیدا شي نو چه بیا غت
نو هم یکښې وي او به ډېره مشکله دهغو بد و عادتونو نه خلاصیدل شي
زه چه به دشپې دمور سره اوده وم نو په شپه کښې به چه را وینس

(c) ketabton.com: The Digital Library

تو به مې وژړل او چه نه به چپ کېدم نو مور به راته ویل چه هغه دی (ډبو) راغی هغه دی (پېرې) راغی نو دا زما په ذهن کښې تراوسه پورې د (ډبو) او (پیرې) داسې پرته ده حالانکه چه زه په دې خبره پوه یم چه نه (ډبو) شته او نه بلا شته. زمونږ یوه لویه کوټه وه، مونږ ټول به په هغې کښې خملاستو زه سپیا پسته لوی وم خو بیا ځې خملاستی نه شوم د مور سره به خملاستم ځکه چه زه به بیا ډېرم نو په ماخپسته راتله زه چه بیا ښار ته د سبق له پاره لاړم نو چه بابا به مې ښار ته راغی په ما به اختر و ځکه بیا د هغه سره خملاستم.

د قصو ډېر شوقمن وم او داسې ذهن مې و چه هر قسم اوږده او لنډه قصه به مې د چا نه واورېده بیا به هغه زما زده وه. ما ته اوس هم د ماشوم توب قصې یادې دي.

زمونږ په کوټه کښې یوه دوکانچه (ځوړه) وه د دې دوکانچې په مینځ کښې به نغرې وو په هغه به هم ښخلې کېده او هم به پې کوټه تودوله د دې نغرې یوې خوا ته به پوزکې غوړېدلې وو لیمخې به پرې د پاځه پراته وو. یوې خوا ته به زنانه ناستې وې او بلې خوا ته به نارینه کښېناستل. چه د ډوډۍ وخت به شو نو زنانو به مونږ ته ډوډۍ واچوله او چه مونږ به خوړله نو بیا به هغوی خوړه. په هغه وخت کښې نارینه و د زنانه وو سره ډوډۍ نه خوړه او دا ورته معیوب کار ښکارېده او ښځو هم د نارینه وو سره ډوډۍ نه خوړه په ژمي کښې به مونږ اکثر غټې وریجې خوړلې. هغه زمانه کښې چاې نه وې سحر وختی به چه پاڅېدو نو وریجې به تیارې وې هغه به مو خوړې. دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودیجو سره به مو سوچه غوړی، اچار، شربت او کله قورت خوړل .. په اوړی
کښې به چه سهار پاڅېدو نو اکثر به مو په مستو شکره واچوله . د جوارو
سره ډوډۍ به مو په مستو کښې ماته کړه و به مو خوړه . او چه کله به سبق ته
تلم نو مور به راله د غنمو په ډوډۍ کوچ او شکره پوړې کړل او هغه به مو بیا
خوړل ، لیکن دا خوراک د عامو پښتنو نه و دا د هغو خلکو وچه خانان وو .
غریبانانو به سره ډوډۍ او شلومبې خوړلې .

زما د مور سره د مېښو ساتلو ډېر شوق و اکثر به یې پخپله د هغې خسمانه کوله او اکثر به یې
ورته پخپل لاس وابنه اچول او بوتاوه به یې ورله جوړوله . د ماسپښین به یې ماته پیروی او شودې
راکول . ښځې به پیروي باندې ډېرې مینې وي چاله یې نه ورکوي او پرې خپه کېږي ، ولې چه به
په کوچو کښې نقصان راځي خوړه ورته نازېبین وم او ماله به یې راکول او زما د مور چه به هر شی په خوله خوږ
ولګېد نو ماله به یې راکاوه او که زه به نه وم راله به یې ساته . چه کله به می د پلار سره ډوډۍ خوړله او چرګ به
پوخ کړی و نو هر حاله به یو هلکی ورکاوه خو بابا به می ماله خپله برخه هم راکړه .

زمونږ د دې کوټې سره زمونږ یو ښکلی منډو هم واو ورسره یوه ډیوډۍ چه په هغې کښې د ښتو بېتک هم
زمونږ په دې کوټه کښې لوی لوی کندوان هم وو چه په یو کښې به جوار او په بل کښې به غنم وو او په هلدی کوټه کښې به خومان
چه په یو کښې دریاڅې په بل کښې مېوې په بل کښې شکره او کوړه ، او ورته ، مرچکي به په یو آو او هملی خومانوسه به د غوړو تیان
چه د روژی میاشت به راغله نو زمونږ د ډېره مال الداوه او ډېر په به وو مور به می اکثر پښتنی کښې کالیراشین برنج
هغه به ډېر خوندناوه او ورپښنی به یې یو غټه پیروی نیولی او هغه پیروی زما ډېر خوښ وه او ډېر مزه دار به و نو زه خ
وم روژې به مانه او ریلېږي خودېږي پیروي د خاطره به می هره شپه وېل چه ما به پښتنی ته پاڅوي زه به پښتنی
نه پاڅېدم مور به می وېل چه مونږ تا کښېنو وا وته نه راویښېږې بیرته څملی او ویده شی . زه به یې په
پاڅولم او چه کله به یې پانه څولم نو چه سحر به راویښ شوم نو ډېره لویه ژړا او انګولا به می جوړه کړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سکول ته تګ او
هغه وخت

ابتدائي تعليم ، د پېښور سکول - د کلي ماحول ، مشن هاى سکول
زما استاد وګرم صيب ، اختر ونه او ميلې ، د امامانو مياشت
کلي کلوېغي ، سخات خيرات ، يوه
لطيفه ، واده بنـا دى
ديوې پېغلې
قصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابتدائی تعلیم :

دخوش قسمتۍ نه زما پلار سړه ددې چه متقي مسلمان وخو ازاد و ښنفکره سړی و هغه دملایانو دپراپیګنډې هیڅ پروا ونه کړه او مونږ دواړه وروڼه یې په سکول کښې داخل کړو . پلارمی زه او محبت خان چه زما دکشر تره زوی و او زما همزولی و اوپلا دیې مړ شوی و دکلي په جماعت کښې داسماعیل استاذ سره سبق ته کښېنولو . زما دسبق په ناسته زما مور او پلار ډیر خوشحاله ښنول او ډیری شیریني یې وویشلې . داسماعیل استاذ نه می قرآن ختم کړو ،، مور او پلارمی ډیره خوشحالي وکړه شیریني یې وویشله او استاذ له یې ډیره شکرانه ورکړه خوزه په قرآن پوه نه شوم زمونږ کلي کښې یو پرایمري سکول و . خو زما مشر ورور دوړ خان صاحب دغه وخت کښې دپېښور په سکول کښې سبق ویلو . زه هغه دسبق دپاره پېښور ته بوتلم او په هغه سکول کښې یې زه هم داخل کړم . ده پکښې سبق ویلو ولې چه په دغه وخت کښې دکلو حالت ډیر خراب و . پرې جنبې ، دښمنۍ او ترېګنې وې ، جنګونه او قتلونه وو د دې وغو دعوې او مقدمې وې .

دپېښور سکول :

دغو ورځو کښې پرنګیانو د (جرګه سیستم) په نامه دلېښتنو په کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاړو کښې لاس وهلو دپاره یو مخصوص نظام جاري کړی و چه د پښتنو
د رواياتي قامي جرګو سره سمون نه خوړ . اکثر به بې ګناه خلق قيد شو او ګنهګار
به خلاص شو او ناربه خوړېږ ده چه زموږ پښتني ژوند را وښکلي
په ملک کښې د بر ګډ ېږي و او دا ټول د انګرېزي سیستم د نظام پیدا
کړي و . انصاف نه و . یو شریف سړي د پاره دلته ژوند ډېر ګران و
که زه په داسې ماحول کښې کلي کښې پاتې شوی وای نو د ملکي په کان
کښې به زه هم مالکه شوی وای . ما ته به دې تلو کښې که یو طرف ته فایده
ورسېده نو بل خوا می تعلیمي تاوان وکړ لو . د پرايمرۍ پوري تعليم مې
په دې سکول کښې وکړو ما ته د پېښور د سکول نه د خپل کلي سکول ښه
ښکاره چه د تعليم ذريعه خو به د واړو کښې اردو وه خو به امتياز و کښې به
د سکول استاذ پښتون و موږ ته به یې په پښتو باندې پوهولي شو او
په پېښور کښې د سکول استاذ د پنجاب و . هغه له پښتونه ورتله او یو
شپږ کلن او وه کلن ماشوم ته دا ډېره ګرانه شي چه په یو وخت هم پردۍ ژبه
زده کړي او هم په هغه ژبه کښې علم زده کړي . بله دا وه چه په پېښور کښې زه د
ډاکټر صاحب سره وم او د ډاکټر صاحب په خپله هم د لوبو سره شوق و او زه به
یې هم د لوبو نه منع کولم او د ماشومانو خو تعليم او سبق ته د ده نه لګېږي د لوبو سره
شوق لري . زما هم سبق ته ډېره ده نه لګېده او د لوبو سره مې شوق و په سکول
کښې به د فټبال او کو کټ لوبې کېدې . ډاکټر صاحب د کرکټ د ټيم کپتان و .
زه به لوبو کښې د نورو نه وړاندې وم ، زما په ورزش کښې د لا مبو سره هم ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوق و . په کلي کښې چه به وم مور به مې په ښوکې ساتلم چه سين له لاړنه شم
هسې نه چه سيند مې يوسي ما به مې د مور سترګې غا‌ړلې چه موقع به مې بيا
موندله نو په منډه به سيند ته لاړم . د مور انديښنه مې بې ځايه نه وه زه
دوه کرته سيند وړی وم او دواړه کرته به د سيند په غاړه څوک ولاړ و زه به
يې وکښلم . زه چه په ميونيسيپل بورډ سکول کښې وم زما په مدرسه کښې د هغو
خلقو د بچو سره تعلق پيدا شو او لوبې به مې ورسره کولې چا چه به د مدرسې صفائي
کوله او خلکو به ورته بنګيان او چوړيان ويل او خلکو به زه د دوی سره د لوبو نه منع
کولم خو زه نه منع کېدم نو په دې وجه به يې ما ته هم بنه نه کتل خو ما د دې پروا
نه کوله . د ډاکټر صاحب د خلکو سره راشه درشه هم ډېره وه ما ته به يې توجه نه وه
چه امتحان ته به مياشت دوه پاتې شوې نو هله به ډاکټر صاحب په خپله هم
کوشش شروع کړو او په ما به يې هم زور ولګولو . د دغې مياشتې دوو
کوشش خو به زه په امتحان کښې پاس شوم خو کمزوری به وم .

د ډاکټر صاحب ناسته ولاړه په دې وخت کښې د دوه سره د غلا
سرور خان، د تهکال ارباب جمعه خان ، د چارسدې پردل خان او د
خپلو ميا محمد نعمان سره وه . دوی په ما ډېر مهرباني او شفقت لرلو او
د دوی ډېر قدر او عزت کولو . د دغه شان د ښار شيخ صاحب او حافظ
زرګر او بشير زرګر سره يې هم ښه تعلقات وو . ثمين جان خان زما د سکو
ملګری و خو دی زما نه يو جماعت مخکښې و او د دغه وخت نه زما او د ده
ملګري شوې ده . دی د غلام سرور خان په سرپرستۍ کښې و . زما او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلق مینه او محبت دومره کوالي نه ترمړګه پورې و. زما ورور خان صاحب چه کله
لسم جماعت پاس کړ و کلي ته راغی او زه یې د خان سره کلي ته راوستم او د چوټی
رخصتۍ ، پوره څوکښې یې د کلي په مدرسه کښې داخل کړم سحر به مدرسې له تلم
او ماښکیږ به کورته راتلم .

د کلي ماحول :

یوه ورځ د مدرسې نه راووتلم کورم چه یولوی جلوس راروان دی یوسړي
مخکښې دی او خانان او ملکان ورپسې دي . د خوا وشا عوام هم ورپسې دي .
د جلوس له مینځه زما یو تربور چه هغه زمونږ ملک وماته اشاره کوي او لاس په تندې
زدي خو زه یې په مطلب پوه نه شوم او د جلوس په تماشایم چه جلوس تیرشو او
کورته راغللم څه نسبه وروسته زما هغه تربور مونږ کره راغی نوماته یې ډیرې خبرې
وکړې چه سره د تعلیمه ته دومره نالایقه یې چه ما درته اشاره کوله چه صاحب ته
سلام وکړه تا زما په اشاره هم سلام ونه کړ. ماورته وویل چه دا څوک و نو ده راته
وویل چه دا تانه دار صاحب و ماورته وویل چه ماخه پېژانده ده راته وویل چه
وس خو دې وپېژانده آینده پام کوه . په دغه وخت کښې د پېرنګیانو د حکومت
پرزیات رعب او دبدبه وه او خلکو به تانه دار هم د ملک لوی حاکم ګانه . یوه ورځ
املک صاحب راغی زه یې په کلي کښې وم ماته یې وویل چه اسسټنټ کمشنر سره زه
بې موقع له ځم ته هم راسره لاړ شه . زه هم ورسره لاړم . مونږ دواړه په اسونو سواره
وو چه د چیا رسدي تحصیل ته ورغلو اسسټنټ کمشنر هم راغی په اس سورو .
رو هغه موقع مو ولیده چه بېرته راغلو او دیوبل نه رخصت شو نوما په اس سور

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسستنت کمشنر ته دیوه بل نه د رخصتیدو په وخت لاس ورکړ او چه مونږ
راروان شو دی ماته ډیر په غصه شو او ماته یي وویل چه تا له په کار و چه
اس نه کوز شوی وای او هغه له دې لاس ورکړی وای .

زمونږ د ترناو سره خوا کښي د زراعتي تجرباتي فارم مشر یو انګریز د مسټر
براون یي نوم و . دغه وخت کښي زه د تعلیم نه خلاص شوی وم او ماسره د زراع
ډیر شوق و زه به هم کله نا کله فارم ته تللم او دی زما ډیر دوست شو . یوه ش
زما میلمه شو چه ډوډۍ مو وخوړه د ګپ شپ نه پس دی د رخصتیدو نا
و ماوسره سړی کول چه ولي رسوي، ځایي د اتمانزو د نهر بنګله تقریباً زمو
د ځایه یو میل لیری وه نو ده ماته وویل چه ماته د سړی حاجت نشته لس
سړی دې ماسره لا تهین واخلي چه خلک زما توپیه ووینی نو ماته بیا څوک
ویلي نه شي .

زمونږ په کلي کښي یوه کونډه ښځه وه یو زوی یي و هغه پولیس نیولی و دا
لوی کپتان کلي ته راغلی وو خلک ورته ورتلل د اکونډه هم خبره شوه د خلکو
هم ورغله هغه وخت چه به پیرنګی کوم ځای ته تللو د لیری لیری ځایو نو خلک
چه خبریدل لیدو ته به یي راغونډیدل . دې کونډې ورته د خپل زوی
کښي عرض کړی دی هغه تانه دار راغوښتی دی پوښتنه یي ترې کړې د
ته یي ویلي دي چه زوی به دې خلاص شي بوډۍ ورته په دعا لاس پورې
دی چه خدای دې تانه دار کړه . نو هغه وخت تانه دار خلکو ته ډیر لوی ا
ښکاریده . کپتان سوټ اچولی و بوډۍ چه کتلی شا دریي په اوو نښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويلي دي نو بيا ته خوشحال هم نه لوي ماکړه ډېره ښه خاماپرته ده که دې خوښه وي
خوشحال به ډېر راوړم . د پوليس اختيارات هم زيات وو که به يې وهل او که به يې تړل
او که به يې پر انسل چاتوې پوښتنه نه کوله گناهکار به يې پرېښود او بې گناه به يې راايسار
کړ چا ورته دومره نه شو ويلي چه په مخ دې خو سترگي دي د تانه دار په دوستي او اشنائي
لويو لويو خانانو او ملکانو فخر کاوه او د تانه دار په دوستي به يې غريب خلک
وهل او خوړل . د سوم يو لوی مخوريز خان وعجب خان نوميده د تانه دار سره
په څه شي خبره اروليوه تانه دار په ناروا مقدمه کښې ښکېل کړ او پهانسي شو .
دې تکيانو د ظلم او زياتي په مقابله کښې به کله نا کله د ځينو غيرتيانو غيرت په
جوش راغی او پړې ورو به يې دانگل . زمونږ د کلي يو خان و عبد الحميد خان
نوميده د هغه مشر ورور عمر خان د پوليس سره راز باز لوو او د خپل کشر ورور
سپکولو پسې يې تانه دار راوستی و . خدای دې پښتون ته د بدۍ وس نه ورکوي
چه وس ورسومي لکه د لړم د بچو خپله مور خوري . د عبد الحميد خان هسې هم
تانه دار سره چه رام داس نوميده او د پنجاب هندو و او ډېر ظالم او بدۍ
رسره ی نه لگېده او نه يې پخپله د پوليس سره ناسته ولاړه خوښېده د عبد الحميد خان
او د ورور يې حجره شريکه وه . عبد الحميد خان دوی او ده دې چه ورور
دار پرې وروخېژاوه ، تانه دار دروازه ورټکولی ده عبد الحميد خان د خوبه
پښ شوی دی غوږ يې کړی دی چه څوک يې تانه دار ورته ويلي دي چه رام داس
مغه ورته ووړ پر ابستي دی تانه دار د ورننوتو سره پرې چغه وښکلی ده چه ورنه خوږ خبري
ورته مسر را پورته کړی دی چه تانه دار صاحب مونږ معاف کړه . دومره خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تانه دار خپله بې عزتي ګڼلې ده او ډېر غرمبېدلی دی د خان خوښی هم ور
زره ډک وم تو پک یې ورته راوړولی دی او ولیشتی یې دی د ده او د پولیس
ډېر زې شوي، دی هم وژل کېده ، رام داس مړ نه و زخمي و خو خپله ساه یې بنده کړ
وه . هسې نه چې خلک ووايي چې ژوندی دی مړ یې کړی . رښتیا خبره دا د
ظالمان بهادران نه وي ډېر بزدله او بې ایمانه وي . بهادر سړی هیڅېري په چ
نه کوي . د شپې رپوټ وشو مجسټريټ راغی ، سهار مونږ خبر شو د پېښې
ته ور غلو ډېر خلک هلته راجمع شوي وو ځکه چې د تانه دار سره مقابله لویه خبر
هر خوک راتلل چې په خپلو سترګو حالات ووینې خان قید شو خو د تانه دار او
هم عقل راغی . د غسې نور واقعات هم کېدل د تنګی اجون خان چې تحصیل
ورته سپکې سپورې کړې وې تحصیلدار یې تښتولی و . د غه مقابلې انفراد
که څه هم د غه مقابلو قوم ژوندی ساتلی دی خو په دې طریقه کامیابي حاصلېد
د کامیابۍ د پاره اجتماعي تحریک او قرباني په کار وي نو د چا په زړه کښې چې د اقس
او احساس پیدا کېږي هغوی له په کار دی چې په قام وګرځي او ځان سره دد
د احساس خاوندان ملګري پیدا کړي او په کله د ظلم ، زیاتي او بې عزتي م
چې په قام کښې داسې ډله پیدا شي او قوم تنظیم کړي نو کامیابي حاصلېد
هغه قام بیا خوک غلام ساتلی نه شي . د انفرادي او اجتماعي حرکت یو فرق د
حکومتونه انفرادي حرکتونه خاموش کولی او ختمولی شي . هم دا وجه ده چې
کښې ویره او ترس هم ډېر وي او حکومت اجتماعي حرکتونه وژلی نه شي
یکښې نه وي . ډېر انفرادي حرکتونه چې ډېر و غښتلو پښتنو لې رهبري کول

رأي

ظالم بزدل وي

رأي انفرادي او اجتماعي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انګریزانو او پاکستان خاموش او ختم کړل مګر خدائي خدمتګار تحریک چه اجتماعي تحریک و نه د پرنګیانو ظلمونو، وژلو، وهلو، ټکولو، قید ولو، بې آبه کولو، فریبونو، د پیسو ختم کړاو نه، د پاکستان د دوه دېرش کالو ظلمونو، شړولو، وژلو، جايداد ضبطولو، قید ولو، پیرمنتونو او لالچونو ختم کړ. په پښتنو کښې د پېر لوی لوی پاچاهان او مشران پیدا شوي دي او تېر شوي خو هیڅ په پښتنو کښې اجتماعي ژوند او د اجتماعي ژوند فکر نه دی پیدا کړی اولنی تحریک د خدائي خدمتګار تحریک دی چه اجتماعي ژوند او فکر ئې پکښې پیدا کړو.

مشن سکول:

ما چه د پنځم جماعت امتحان ورکړو او شپږم ته پاس شوم خانصاحب اسلم نه یوولسم ته پاس شو. زمونږ په ټوله صوبه کښې کالج نه وو په دغه کال په مشن سکول کښې یوولسم پرانستل شوی د نو زما ورور خانصاحب په مشن سکول کښې په یوولسم کښې داخل شو او زه ئې هم د مشن سکول په شپږم کښې داخل کړم ترکومې پورې چه مونږ په بورډ د سکول کښې وو په ښار کښې اوسېدو او چه په مشن سکول کښې داخل شو نو د مشن سکول په بورډنګ کښې چه په چوڼئ کښې وو اوسېدو ځای هوا صافه او پاکه وه د صحت د پاره ښه وه، د فټبال، کرکټ او ټېنس میدانونه ئې لرل دوه بورډنګونه ئې لرل یو د مسلمانانو او بل د هندوانو و خو مونږ ته د بورډنګونو نه بل ځان ته ځای راکړو. زما د ترهٔ ځوی او زما هم ځولی محابت خان هم په کلي کښې پنځم جماعت پاس کړی و او د سبق د پاره دلته راغلی و او مونږ سره ځای و. په بورډنګ کښې د هلکان وو پښتانه وو او د صوابئ د تحصیل وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک لوی څوک واره خو ډېر شریف هلکان وو زمونږ او ددوی د دروغو پېښه شان کوز
وه . زمونږ بورډنګ په چوڼی کښی او سکول مو په ښار کښی و . د دې سکول سبق نسـ
د بورډنګ سکول نه ښه و . د ښوونې طریقې یې هم ښه وه استاذان یې هم ښه و
د هلکانو سره یې ډېر کوښښ کاوه .

زما استاذ :

زمونږ بورډنګ ته مخامخ د پرنسیپل چه مسټر هور نومېده بنګله وه
هغې کښی زمونږ هیډ ماسټر وګرام صاحب او د هغه ورور ډاکټر وګرام صاحب
په مشن هسپتال کښی وو او سېډل . دا دواړه وروڼه د انګلستان د یو لوی سـ
زامن وو . دواړه یې مشن ته بخښلی وو په کومه مینه او اخلاص چه دې دوا
وروڼو د خلکو خدمت کاوه زه یې بیان نه شم کولی . زه هغه وخت وړوکی وم
نه څه په دې خبر و پوهېدم . مسټر وګرام به چه کومه تنخواه اخیستله د هغې
یې زمونږ بې وزلو پښتنو هلکانو ته وظیفې ورکولې . یوه ورځ زما پښه ګزک شـ
ډاکټر وګرام خبر شو ، راغی زه یې خپلی بنګلی ته بوتللم او به یې ګومی کړه زما
وو ینځله او بیا یې زما په پښه پټی وتړوله . ریښتیا خبره خو دا ده چه زمونږ
په قول « خیر الناس من ینفع الناس » باندې دوی عمل کړی دی . وا
چه ناس یعنی د خدای مخلوق خو پرېږده د خپل قام . ورور او عزیز خدمـ
تیار نه یو . خدمت خو لا پرېږده په اور کښی دا نه ولاړ دي او خلکه خوځـ
خوار او ذلیل کړي یو . ما کښی چه د انسانیت ، قوم پرستی ، ورورې
ولۍ او وطن دوستی او د خدای د مخلوق د خدمت کوم جذبه پیـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده په هغې کښې زما ددې استاذ وګړم د پېر لاس دی. ما به دا فکر کوو چه دوی
د کوم ځای نه راغلي دي زمونږ د قام نه دی زمونږ په مذهب نه دی دلته
راغلي دی او زمونږ د بچو خدمت کوي او غريبانو ته د خپلې ګېډې برخه ورکوي
او زمونږ خپل وطن دی، زمونږ د خپل بچي دی، زمونږ د خپل قوم دی او
مونږ د هغوی د پاره هيڅ نه کوو بيا به مې دی خپل قوم او ملک طرفته خيال لاړ
نو ما به لاړې ته ډېر فکر کوه چه زمونږ خانان، نوابان، ملايان او تعليم يافته خلک
سره ددې چه مونږ يو قوم، يو وطن او يو مذهب يو خو داچه به راکښې لشته چه
د دې خپل غريب قوم د بچو سره امداد وکړو. په مشن سکول کښې نيمه ګنټه
د انجيل د درس د پاره وه "دوال دی کړيو" نومی يو پړنګی وهغه به راته د انجيل
درس وايه او وعظ به يې هم راته کاوه. زه وړوکی وم په دې خبرو دومره
نه پوهېدم خو ځينې جانخان زما نه يو جماعت مخکښې وهغه پرې پوهېده ما ته
به يې ويل چه زه د "دوال دي کړيو" وعظ ته غوږ نه نيسم په غوږو کښې ګوتې ږدم
ځکه چه بيا ما تاثير کوی هسې نه چه بل څه چل را باندې وشي.

کليوالي لوبې:

زه د وړوکوالي نه کفايت شعاره وم او د خپل خرڅ د پيسو نه به مې بچت
کاوه همدا وجه ده چه ما په خپل ټول عمر کښې د چا نه قرض نه دی غوښتی
او نه چاته محتاج شوی يم. خلکو زما نه قرضونه اخيستي دي چه ډېر ورانه
خوړلي دي او زما دوروور خانصاحب مټ لږ ارت و. د ګرمۍ په چوټيانو
کښې به استاذانو ډېر کار راکاوه خو چه زمونږ به کلي ته پښې ورسيدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا به مونږ وو اولوبي به وي. زمونږ به هم درس ته ددې نه لګېدله اوم
او نه هم راته چا نه ویل. دلوبو سره دخلکو شوق هم ډېر و قسما قسم لوبې او ساع
تېرې وې حجرې به دخلکو نه ډکې وې په حجرو کښې به تتې کېښېده پېټ
کونجکه به دشپې په حجرو کښې کېده. لوندان به دشپې په حجرو کښ
خلاستل او دواده خاوندان په کورو کښې ویده کېدل، په حجرو کښې به تر ناو
ځوانان په لوبو اوګپ شپ لګیا وو دومره کاروبه او مصروفیت نه و. ژوند
پېچیده نه و، خودغرضي نه وه، صفا، سوتره ژوندو. په اخترونو کښې به لو
خوشحالي وه، خلکو به دېوبل کره دخوراک څیزونه لېږل. دزانګلو دپاره
دبزګو لوی لوی تالونه او بارې چغونه وو. ښځو به په کورونو کښې تالونه اچولي و
یا به یې باغي چغونه ایښې وو چه دکورو کانې به خلاصې شوې اینلې ی او
به شروع شوې ځای په ځای به کېدې کېده ځوانانو به پکښې زور وونه ازمې
زمونږ په کلي کښې کال په کال زور وره کېدې کېده او دلیرې لیرې علاقو ځوا
به پکښې برخه اخیسته او خپل زور او پهلواني به یې ښودله. په زړو کونو تماشه
به ورته راتلل، زمونږ دکلي خانان به دوه دلې شو یو داسې سړی به یې
کړ چه دچا پره به یې نه کوله کېرچا پېر به خلک نا نست وو او په منیځ کښې
دکبډې میدان و دیوې پرې نه به یو ځوان راپورته شو په میدان کښې
دبلې پرې نه به چه چا ځان کښې دهغه دمقابلې طاقت لیده ورته به راپو
کشتي به دمنصف په اجازه شروع شوه دکومې پرې پهلوان چه به
شو دهغې پرې زلمیان به راغلل خپل پهلوان به یې په اوږو وکړ بیا په میدان

(c) ketabton.com: The Digital Library

یي وګلو ځاره او خپل ځای ته به یي ورساوه او خانانو به ورله انعام ورکړاوددې
پرې خلکو به په هغه بله پره باندې « الا الا » چغې وویستې په دې سلسله کښې
یوه واقعه زما یاده شي، چه داسې یوې کېدۍ له یو زلمي د اتما نزو را پاڅېدو
هغه پیسې دمقابلې دپاره د دواوې یو زلمي راپورته شو. لکه چه دهغه وخت قاعده
وه هر یو کېدۍ مار به خپل خپل پیر یا زیارت رایادوه، دوی چه خپل خپل بابا کانو ته
مخ واړه وو او سلامونه یي اوکړل. نومنځه کړې دواوه وال کېدۍ مار ته وئیل چه ستا
باباچه به دې سیند و راپورې ووځي. نو اتما نزو وال به دراله کار خلاص کړي وي
ولې چه دهغه بابا ګان دکېدۍ ډاک ته نژدې وو. او وشوه همدغسې دوواو وال
را اوپړزېد. کله به یو هم ونه پرزېده او دواړه به سترې شو منصف به ورغې او خلاص
به یي کړل. کله ناکله به په لوبو کښې جنګ هم وشو.

نورې لوبې هم وې لکه انګې، شړنګې، لنډی مارۍ، پټ پټانی، بنګړ یواتی
ګیتکه، پټه کونجکه، چیند رو او نور. په ځجرو کښې تماشونه هم کېدل دغوزانو
لوبې هم کېدې. ما سره د دې ټولو لوبو شوق واوکوړ مې او نورو نه به مې ګټلې. دکوم
شي سره چه به مې شوق و په هغې کښې به ما هروم نو ځکه په لوبو کښې ما هروم او چه
دسبق سره مې شوق نه و په هغې کښې مې خوند نه و او په سبق کښې مې چه دحساب
جومټرۍ او تاریخ سره شوق و په هغې کښې تکړه وم او د نورو مضمونو سره مې شوق
نه و په هغو کښې کمزورې وم او د نه شوق وجه همد اوه چه د دې مضمونو ابتدائي
زده کړه ما په ښار کښې دپنجابي استاذ نه په پردۍ ژبه کښې کړې وه. ښه مې نه وه زده
کړې ځکه به مې ورته د ده هم نه لګېده په ځجرو کښې به پوچ لوبه هم کېده او د لوبې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښتلو به شرط هم لګېده کومه دله چه به پره شوه هغې به چای، دودی، میوه یا
ګنې چه به خرڅ شي به شرط ایښودل شوی وه راوړل. اکثر به شرط به چایو ترل کېده
حکه چه چای نوی تیزو دخلکو به خوښېده. بابا به می دچایو یوه عجیبه قصه را ته
کوله چه ملا عیسی ته یو افسر راغلی و شاه بازخان (زمونږ دکلی لوی خان و) چای
راوړه یوه پیاله یې ماته هم راکړه هغه وخت شنې چای رواج وې، په بلغمی پیالیو کښې
به څکل کېدې. ما سره میرافضل خان (زمونږ یو میرني تره و) ناست و ماځپله پیاله
هغه له ورکړه ورته می وویل چه تو ده ده هغه زما په خبره پوه نه شو به یو څل لې پ
س واړوله تو له خوله یې وسوزېده ولی چه هغه وخت چا چای نه پېژانده او رواج
ده نه لږ و.

اختر ونه او میلې :

په اخترونو کښې به لویې لویې میلې لګېدلې په ز ګونو خلک به پکښې جمع کېدل
نیزه بازی به پکښې کېده، اتڼونه به اچول کېده، دمان به ګډ بېدل، دجوارۍ ډېر
به کېده او خلک به په زانګو کانو کښې ځنګېدل، سازیان به وو دسورلۍ د پاره
دلګو اسونه وو، څوک به په اوښانو سواره وو څوک به په اسونو، خانان به زور
ګنلې شو ده خلک به ورپسې وو. اکثر و خانانو به په دغه ورځ دخپل چیم کاونډ خا
دځانه سره بیول، په کبا یونو او قتلمو او میتا یانو به یې مرول، دا په خانانو، دغ
یو قلنګ غوندې و، کله نا کله به په میله کښې جنګ وشو او څینې وخت به دانفراد
نه جنګ اجتماعی شکل اختیار کړ نو بیا به د ګنهګار او بې ګناه فرق نه کېده. یو څل
وشو چه زه وړوکی وم او دنصر و صیلی ته تلی وم په میله کښې زمونږ دکلی د خانان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر انګلو دخانانو جنګ وشو دجنګ نه پس هغوی خو دمېلې نه پښي سپکي کړي او وو تل، مونږ يي خبر نه کړو، په داسې موقع خلک تل خپل کليوال خبروي او دمېلې نه يي وباسي. پرانګ کلی دمېلې ځای ته ډېر نږدې دی او په يوه چغه مېلې ته راورسېدل درا ورسېدو سره يي په مونږ بريد وکړ زمونږ نوکرانو خو ځه مقابله ورسره وکړه خو مونږ الوږ وو او هغوی لټول کلی وزه وړوکی وم په اسپه سور وم چه دا خلک مونږ ته رانږدې شو دره خوږ وعبادت کاکا زر زر زه په غېږ کښې راواخيستم او دا سپې نه يي را او چت کړم خو چه څنګه يي زه راو چت کړم د پرانګو يو سړي لوی ډانګ اسپي له راخلاص کړو او په زين ولګېد که دعبادت کاکا همت نه وی او زه يي نه وی را پورته کړی خدای زده که زه دهغې ګوزاره ژوندی پاتی شوی وی. په دی جنګ کښې ډېر کسان زخميان شول او زمونږ په نوکرانو کښې څوروغ نه و پاتي. دا مېله به دچارسدې تحصيل سره داختر په دريمه ورځ لګېده او دنصرو مېله به يي ورته ويله په دې مېله کښې به ډېره زوروره نېزه بازي کېدله. دلېرې لېرې ځايونو نه به شوقيان منبه سائلي اسونه او نېزه بازان راتلل. لوبه به په ډېر جوش وخروش روانه شوه نېزه بازانو کښې يو تربله دسيالۍ او رقابت مقابله وه او په تماشګيرو کښې هم جوش وخروش و. دداسې لوبو نه په خلکو کښې دمېړانې، شجاعت او ټينګار جذبات قوی کېدل.

دشوقدر (شعبان المعظم) مياشت چه به وخته خلکو به ډېره خوشالي کولې خصوصاً هلکان ځينګه به په کوڅو کښې اخوادی خوا ز غاستل خوشالي به يي کولې ددې مياشتې په ۱۵ به شوقدر و. دشوقدر په شپه به هم لويه مېله جوړه وه ښځو او جونو به په کورونو کښې توتکي، چوړچوړی، ماتابی او پتاخی خلاصولي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلکانو او نارینه و به بهر دوه ډلې جوړې کړې بفسونه او بنکرونه به یې ډک کړې
وو یو به ښایي خلاصول . کله به یې یوه ډله په مخه کړه او کله بله ، کله به یې شښتی او
او اوږدې ډلې د اسمان ته ویشتی . کوم خلکو چه به بنکرونه خلاصول هغوی به د
خرمنو جامې اغوستې وې چه او بو پرې تأثیر نه کاوه . خندا به وه خوشالي به وه
مستي به وه او ځینو مذهبي خلکو به په دې شپه دا کارونه نه کول په عبادت به
یې شپه روڼوله او نورو ته به یې هم داویل چه په دې شپه عبادت ډیر ثواب لري
خو چا به ورته ډیر غوږ نه ایښوده . دا د پښتنو د قوت نښې نښانې وې چه خو مره
پر ټکي دغلامي په زرې مضبوطېده هماغومره د پښتنو جذبې مړاوي کېدلې .

دامامانو میاشت :

لکه څنگه چه مونږ د خوشالي اخترونه لول دغسې مونږ دغم او خپگان
ورځې شپې هم لرلې داما مانو میاشت یعنې محرم د مسلمانانو یو ښه ټکي یا دگا
دی زمونږ مسلمانانو ته په دې کښې یولوی درس او سبق پروت دی . داسلا
پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مدینه کښې د جمهوریت یوه روښانه دیوه بله کړې
زه دا منم چه دغه جمهوریت یوازې د مدینې د ښارو او د مسلمانانو یعنې
مسلمانانو مشر او د رسول الله صلی الله علیه وسلم خلفا او جانشینان به د صحا
په رایه گیری منتخب کېدل .

په تولو دنیا کښې تیاره وه مگر په مدینهٔ منوره کښې د دموکراسۍ دیوه بلده
او دا دیوه هم د حضرت عمر رضی الله عنه پورې بلده وه او کله چه د هغه د مرگ
په مسلمانانو کښې د پیسې او اقتدار شوق پیدا شو دغه دیوه مړه شوه او وترا وسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړه دي. يورپ چه په تياره کښې پروت وهلته هغوى بله کړه. هغوى پرې روښانه شو او مسلمانان چه هغه مړه کړي ده تر اوسه پورى بله نه کړي شوه اوس چه څومره د مسلمانانو ملکونه دي په هغې کښې د موکراسي (جمهوريت) نشته څه وخت چه اقتدار د بني اميه خاندان ته په لاس ورغى معاويه را پاڅېد و د مسلمانانو هغه حالت يې هم ختم که. معاويه په خپل ژوند د اقتدار او پيسو په زور د خپل مرګ نه وروسته خپل زوى يزيد ته د مسلمانانو نه بيعت واخيست چه د مسلمانانو امير به وى. د اسلامي خلافت د موکراسي او قومي حکومت د تاسيس د پاره پيغمبر صلى الله عليه وسلم او د هغه اصحابو ډېرې هلې ځلې جد و جهد کړى ؤ ډېرى قربانۍ يې ورکړې وې، ډېر زحمتونه يې ګاللي وو او هغه بني اميه په د غسې چل ول له منځه يوړل نو ځکه که نور هر څوک چپ پاتې کېدى شو، حضرت حسين چپ نه شو پاتې کېدى دا مونږ مسلمانانو ته د ظالم او مستبد حکمران د مقابلې درس ورکوي.

محرم ته پښتانه د امامانو مياشت وايي، دا مياشت د غم او خپګان مياشت ده خصوصاً په اولسو ورځو کښې به چا ښادى، خوشالي، خندا، توکه ټکاله نه کوله. د حسينو په ارواو او د خداى په نامه به خلکو شربتونه ويشل، لوى لوى خيراتونه به يې کول، ښځو به په کورونو کښې او نارينه وو به په حجرو کښې جنګنامې لوستې او خلکو به ورته ژړل او ښکې تو يولې به يې د ډېر ثواب کنل، د شپې به ښځو په کورونو کښې وير کاوه هلکانو او جينکو به په دې لسو ورځو کښې خيراتي داني غونډولې او په لسمه ورځ به يې د جمع شوې غلې نه خيرات کاوه. په لسمه ورځ به نر او ښځې هديرو ته تلل په قبرونو به يې د امام حسين د تندې د ياد د لو په نسبت اوبه اچولې، ماښام به هر چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخپل حیثیت سره سم خیرات کاوه او دې ته به یې دحسنینو خیرات والیه او ...
به ویرونو کښې به یې داستاینی کولې دحسنه څوک به دې ژاړي وای ، ولای ...
در ز الی !» او بیا به یې سینې وهلې اوژړا انګولا به یې کوله .

مونږ پښتانه دحسین د پر قدر اوعزت کوو او به مونږ د پر ګران دې ځکه
چه دی د رسول الله صلی الله علیه وسلم لمسی وو او په هغه د پر ګران وو نو ځکه ...
مونږ هم د پر ګران دی بله دا چه امام حسین هم دحق او جمهوریت د پاره راپاڅېد ...
و او مونږ هم دخپل حق او جمهوریت د پاره راپاڅېدلی یو هغه هم مظلوم و مونږ ...
مظلومان یو ، هغه هم دظلم سره دمقابلې د پاره را او چت شوی و او مونږ هم دظلم ...
سره دمقابلې د پاره راپورته شوي یو . هغه هم مسلمانانو ته دجمهوریت حق ګاته او ...
مونږ هم مسلمانانو ته جمهوریت ګټو هغه هم دامن د پاره کار کاوه او مونږ هم ...
امن د پاره کار کوو .

کلی کلوبغي :

دمونږ روغ رنځور ، زمونږ غم ښادی او زمونږ مړی ژوندی د پر لحاظ ...
دک او مینی محبت مظهر وخو به رسمونو او جونو کښې د وب ، چه څوک ...
رنځو رشو خپلو خپلوانو او دوستانو به یې پوښتنه کوله یوازې خپلوانو او دو ...
نه بلکه دکلی او ولس عامو خلکو به یې تپوس کاوه او که به مریض سخت شونو ...
خو به ورته نژدې کسان شپه او ورځ ناست وو دصحت د پاره به یې ورته ...
دعاګانې کولې ، خیراتونه به یې کول . دعلاج د پاره څه خاص انتظام نه و دهـ ...
مرض د پاره بېل بېل باباو او دهر بابا د زیارت بېله بېله طریقه وه الن چه د بابا ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقبرونو خاورې به خوړ ده ګنهلې شوه او دمرضونو د پاره علاج ګنل کېده. د باباګانو
او زیارتونو نه علاوه دملا صاحب، پاچا صاحب او میا صاحب دم دعا او تعویذ
دعلاج طریقه وه. دیونانی طب حکیمان هم وو تجربه کارو، سپین سرو ښځو به
نظر ساتو. سپین بیرو به دمقامی بوټو او داروګانو په ذریعه علاج کوو. نایانو به
ددانو او زخمونو علاج او مرهم پټی کوله خو ډېره مخه زیارتونو او باباګانو ته وه. او چه
څوک به مړه شونو په هغه ورځ به دکندی خلک خپل کار ته نه تلل او که مړي به مخو دیز
سمای ونیتول کلی به خپل کار و بار پرېښود او دمړی دګور او کفن، دخدمت او غم
دپاره به دمړی ځای ته راغونډ شول نارینه به په حجره یا جومات کښې ناست وو
او ښځې به په کور کښې غونډې شوې مړی ته به چه څومره ښځې راتلې ټولې به ویر او
ژړا کښې شریکېدلې او نارینه وکښې به یوازی دمړي نژدې کسان او دوستانو ژړل
مړی به کټ کښې پروت وچه څه وخت به یې لمباوه نارینه به ورغلل او کټ به یې وا.. خیست
په دی وخت کښې به د ښځو د ژړا انګولا شور زوږ پورته شو به زوره زوره به یې ویر
کاوه سخو نه به یې وهل او په ویر کښې به یې مړي ستاینه چه مړی به یې په تخته واچاوه
نو خپلوانو او دوستانو به یې په تخته روپۍ اچولې، دغه روپۍ به دملا وې. دلمبولو نه
وروسته به یې کفن ورکړو به کټ کښې به یې ایښې و خپلوانو او دوستانو ته به یې مخ.
وښوده بیا به جنازه اوچته شوه خلک به جنازی پسې روان وو او خلکو به دجنازې
کټ په څلورو کسو په اوږه کړی وا او وار په وار به خلکو یو دبل نه جنازه اخیسته
او دمره به یې ورکوله هدیری ته به یې ورساوه په اوار میدان کښې به جنازه کښېښېښو دل
شوه او اذان به وشو چه جنازه تیاره ده دچاچه به اودس و او جنازه به یې کوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفونه به یې جوړ کړل دجنازې مونځ به وشو دعا به وشوه خلک به راتلل او دمړي مخ به یې کتلو. ملایانو به دسخات دپاره دوره جوړه کړه کښیناستل به

سخات خیرات:

سخات به دمړی دحیثیت په اندازه وکه به موړ شتمن خان او مخور یز سړی وسخات به یې ډېر و او صیله به یې جوړه وه ملایان به ډېر و که غریب سړی وسخات به یې کم و ملایان به هم کم وو او که به سخات نو ملایان به هم نه وو. کوره، صابون، پیټکی، قرآن شریفونه او روپۍ به په منځ کښی کښېښودل شوې مشر ملا صاحب به اول دمړی دوارث نه دمړی د گناهونو دکفارې دپاره داخیزونه دصدقې او سخات په توګه خان ته قبول کړل بیا به یې یو بل ته په همدې طریقه بخښل او یو به د بل نه قبلول. ملایانو به دغه ټول مال یو خل خانته قبول کړ او بیا به یې خواکې ملا صاحب ته وبخښه چه دوره به وشوه نو بیا به یې دسخات په وېشلو شروع وکړه مانه به دسخات کرخولو مراسم شا دوله ښکاریده پر دی مال یو بل ته بخښی خدای اوقام ته دوکه ورکوي. زه دغو به په ټولو ملکونو کښی کرځېدلی یم ما هلته حتی په مکهٔ معظمه مدینهٔ منوره، نجف او کربلا کښی هم چېرې دا دسخات او خیرات طریقه نده لیدلی حال داچه هلته دا طریقه ده، چه مړی اوشی، خلک خبرشی، بیا جنازه جومات ته راوړی هلته یې جنازه اوشی ددعانه پس وارثان خپل مړی دښخولو دپاره مقبرې ته یوسی او نور مسلمانان خواره شی. دا اسلام خو مونږ ته دعربستان نه راغلی دی خبره داده چه دا قسم عادتونه په مونږ کښی خودغرضو خلکو پیدا کړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلام کښې دا څېزونه نشته بلکه دا چه دا دومره مال بل ته ځرنګې بخښې او چه
سړی نا داره او محتاجه هم وی. بلکه دا چه سړی مړشي دهغه علنامه خوبند شي
داخیرات او سخات به څنګه دهغه په حسنا تو کښې لیکل کېږي. یو سړي حضرت
رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغې عرض کوي چه یا رسول الله زما پلار مړ
دی او له هغه نه دوه کوټې له ګجورونه ډکې پاتې دي هغه ورپسې خیرات وم رسول
الله صلی الله علیه وسلم ورته وایې که ستا پلار په ځپل ژوند انه ددې ګجورونه دوه
دانې دخدای په رضا ورکړې وی ددی دوه کوټو ټنونه بې ثواب زیات و. دګناه او
ثواب په حقیقت دبې علمه علماو وپه وجه څوک پوه نه شول. دخلکو په مغزو کښې
ملایانو داکېنولې ده چه ګوندې خدای هم ددنیا دپادشاهانو په شان دې چه
هغه ته دټکس او دمالۍ ضرورت دی. دوی په دې فکر نه کوي چه خدای بې نیازه
ی هیڅ شي او هیچا ته محتاج نه دی. که خیراتونه دي که ذکات دی که
صدقات دی، که لمونځ دی، که روژه ده، که حج دی داټول زمونږ دښېګڼې
پاره دي که ښه کوې هم دخان دې دي او که بد کوې هم دځان دې دي.
ښه کوې دنیا به دې هم اباده وي او په اخرت کښې به دې هم په کار شي او که
کوې په دنیا کښې به ذلیل، حقیر او خوارې او په اخرت کښې به درته عذاب
ی.

زما د ملایانو سره دېر تعلق و ما بېرې دېر قدر او عزت کاوه او همیشه
ی ورسره به دغسې خبرو بحث او تبادل خیال کاوه او دا به مې ورته ویل چه
یراتونو او سخاتونو دا طریقه په اسلام کښې ښه نه ده. اسلام چه خیراتونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذکاتونه واجب کړي اوالزام کړي دي په هغې کښې لوی راز دی داچه زمونږ خو
رسول ص وائي چه لا صدقه بلاء دکوی » دابلا تاسو پيژنئ داخو دغريب او امير
ترمينځ نفرت نه بلا ولاړېږي نوچه ښتمن خلک د بېوزلو لوبښتنه وکړي د هغو
سره د مصيبت په وخت کښې مرسته وکړی نود غريبانو د خپلوا ميرانو سره
مينه محبت پيدا شی او د بلامخه ونيول شی اوچه امير د غريب هيڅ پوښتنه
نه کوی غريب په مصيبت کښې وي او امير په عشرت کښې وي نود غريب په
زړه کښې تېرېږي چه وطن خوخدای مونږ ټولو ته شريک راکړی دی
خنګه زه په مصيبت کښې ژوند تېروم او دابل چه زما ورور عزيز دی زما
شان سړی دی، دی ولی په عيش عشرت کښې دی دده په زړه کښې غو
پيدا شی او ورو ورو يي زړه اميرانو ته پرسېږی ترڅو چه بلا ورته جوړه شی
کوری د رسول الله (ص) په وخت کښې به د هرڅه نه مخکښې د قرض دا
کولوغم خوړل کېده. رسول (ص)، ترهغه وخته پورې د مړي جنازه نه کوله
ترڅو پورې به د مړي په ذمه قرض خلاص شوی نه و او که د مړي وارثان به نا
اوغريبانٰ واو د مړي قرض به يي نشواداکولی نوبيا به رسول الله (ص)، نورو مسلما
وويل چه چنده ټوله کړئ او دده دا قرض خلاص کړئ نوچه قرض به خلاص ش
هله به يي جنازه کوله، بيا به نور تکفين تجهيز کېده او نن بالکل اړه ولی خبر
د کوم مړي د وارثانو د مخه نه کېږي نو هغوی لي لا جايداد کانه کوی لا په سود رقم
خو مړي پسې سخات ضرور کوی او يوازې خود مړي خيرات او سخات نه
د پيرانو پير صاحب يو لسمه ده ، د کاکا صاحب شکرانه ده ، د سيدانو، ميا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او صاحبزاده ګانو نذرانې اوشکرانې دي که دا ټول خیراتونه په قومي بنسیګرو لګیږي
نن به مونږ هم د دنیا د ترقي یافته قومونو په قطار کښې ولاړ وی. د سخات او خیرات
د پاره مونږ په سود او ګانه (ګروی)، قرض اخلو چه زمونږ دا رسم پوره شي. زه
یو کال د اوړي ډګرموتېرولو د پاره کوه مري ته تللی وم هلته را باندې یو څو کسه
ملایان چه زما دوستان وو راپېښ شول ما ز ګړمي د سیل صفا د پاره له ځانه
سره را وایستل ګرځېد و ګرځېد و یوې بنګلې ته ورسېدو ما ملایانو ته مخ راواړوه
چه دا بنګله ښکلې بنګله ده؟ دوی وې ډېره ښکلې ده ماوې دا شنه چمنونه او د
ګلونو باغچه یې ښکه ده؟ دوی وویل چه ډېر ښایسته چمن او ښایسته ګلونه دي او ډېر
مزه داره باغچه ده ماوې هغه ماشومان چه پکښې لوبې کوي دا ښکه دي دوی وویل
ډېر ښیمنځي او ښکلالي ماشومان دي ماورته وویل هغه موټر چه ډیوړې صفا کوی دا
وینئ وویل یې هو ډېر ښه موټر دی ماوې هغه چه په کرسي ورته ناست دی جامو ته
یې وګورئ ښکه دی دوی وې ډېرې ډولې جامې یې اغوستی دي ماوې دا سړی
پېژنئ چه څوک دی؟ دوی وویل چه څوک دی؟ ماورته وویل چه دا د پرنګیانو ملا
دی، چه قوم یې په بنګله کښې اوسي ملا یې هم په بنګله کښې اوسي، چه قوم یې په کېږده
موړ وی ملا یې هم په کېږده موړ وي چه قوم یې په جامه پټ دی ملا یې هم په جامه
پټ دی، چه قوم یې په موټر کښې ګرځي ملا یې هم په موټر کښې ګرځي او زمونږ چه
قوم د هستوګنې کوډله نشته تا سو هم جوماتو کښې اوسېږئ او چه په کېږده ماړه
یو تاسو هم دروازه په دروازه ګرځئ چه «د وظیفه داورئ خدای مو وبخښه».
چه سخات به وویشل شو بیا به نو ملایانو پرې مسئلې کولی زمونږ په کلي کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړی شوی ؤ یو ملا صاحب مسئلو ته ودریږ او دا مسئله یي وکړه چه یو سړی ډیر
بدعمله او بد چلند ه و، سود خور و، جوارګر و، خوني و، زاني و، غل و، ډاکه مار و،
او هیڅ ښه کاري په عمر کښي نه وکړي صرف دهري جمعي په شپه به یي
اووه دودۍ دخدای په نامه جومات ته لیږلي داسړی مړ شو زامنو، ښځو
او پس ماندګانو یي ورپسي ډیر ویر وکړ او دا به یي وویل چه دده به په قبر کښي څه
حال وي اخر یوه شپه خپل یو زوی ته په خوب کښي راغلی دی او ورته یي ویلي دي
چه تاسو زما غم مه کوئ زه ډیر په ارام او مزو چړچو کښي یم زوی تري پوښتن
کړی ده چه پلاره تهخو ډیر بد عمله وې پلار یي ورته ووېل چه تیک ده خو مور ته
● مومعلومه ده چه ما به هر جمعي په شپه اووه دودۍ خیرات ورکولي هغ
دودۍ مې دلته په کار شوې څه وخت موچه زه ښخ کړم او تاسو دانه لاړئ نک
منکر راغلل او زما نه یي پوښتني شروع کړي چه: «د من ربک وما دینک»
جواب نه شو ورکولي نو کور زونه یي راپسي را اوچت کړل چه راخلاصول یي را باند
چه په دې کښي دوه دودۍ راپیدا شوې او ورته مخي ته شوې او زه یي بچ کړم
چه نکیر منکر لاړل زما د قبر په څلورو کونجو نو کښي سوري وشول او د هر سوري ن
د دوزخ لمبه راتلو ته نو څلور دودۍ راغلې او هره یوه یو یو سوري ته دال شوا او د
مخه یي ونیوه او دا یوه زما خدمت کوي. بیا یي ووې چه په خیرات کښي ډیر د
ثوابونه دي او ما ددې مسئلې ثواب ددې مړي په اروا بخښلی دی. ما ته دا
عجیبه ښکاره شوه ماوې ددې خو دا مطلب شو چه هره بد عملي کوه، زور ظ
کوه خو اووه دودۍ خیرات ورکوه نو مزې کوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سخات نه پس به بیا نور خیراتونه شروع شو هر هغه بنام به د مړي په اروا
خیرات کیده ترجمې پورې به بیا هره جمعه خیرات کیده تر څلوېښت ورځو پورې.
په څلوېښتمه ورځ به بیا لوی خیرات وشو او بیا ورپسې د کال خیرات دی. په دغه
طریقه به زمونږ د قام په کال کښې په لکونو روپې خرڅیدې که دا په یو بیت المال
کښې جمع کیدی او په قامي کارونو او غریبو لګیدی قام ته به یې څومره فایده رسیده؟

یوه لطیفه:

یوه ورځ زه په حجره کښې ناست وم چه زمونږ د امام صاحب زوی راغی
ماته یې ووې چه زه واده کوم ما سره څه امداد وکړه ماورته ووې زه همیشه وینم
چه د مړي په سخات کښې ته د ډېر مال مالک شې که تاته ضرورت وی نو بل ته یې ولې
بخښې هغه راته په جواب کښې ووې چه دومره مال هیڅوک د ذره نه نه بخښی مونږ
یې له ویرې پوړل ته بخښو او بله دا چه زمونږ یقین وی چه مونږ ته بي څوک نه راکوي.
راکول خو پریږده وبه مووهي. ماورته ووې چه وهل پکښې نه وي او مال هم ستا
کیدی شی نو بیا؟ ده راته ووېل نو بیا خو به یې زه هیچا ته ورنه کړم ماوې ربښتیا
وایې ته تیار یې هغه ووې چه بالکل ربښتیا وایم او بالکل تیار یم نو ماورته ووېل چه نن
زما د تره لور مړه ده د هغې سخات یې دی ستا واده پرې سنه کیږي په دایره کښې
کښېنه چه ستا وارثي او سخات دې خان ته قبول کړې بل ته یې مه بخښه ووایه چه
زما ضرورت دی بل ته یې نه شم بخښلی. ده ووې داخو به زه وکړم ماته به یې څوک
راکړي؟ د شمونږ خان دی هسې نه چه بې عزته می کړي ماورته ووې چه زه به
دې شاته ولاړ یم څوک دې بې عزته کولی نه شي وې چه ستا امداد راسره وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا خوزه دچا پروا نه کوم . زما او دده په همدې فیصله وشوه چه روانېده ماورته
ووې چه پام کوه داخبره دی چاته له خولې نه ونه وځي چه جنازه وشوه او سخات ته
ملایان په دایره کښې کښېناستل ده دې خوا آخوا وکتل چه زه یې ولیدم الا په دایره
کښې کښېناست کله چه دسخات بخښنه اخیسته شروع شوه زه ورو ورو غونډ
راغلم دده په شا ودرېدم چه څه وخت ده ته سخات وبخښل شو او ده واخیست
دده رنګ تک زېړ شو او ماته یې وروسته وکتل او وې ویل چه ماته ددې مال
ضرورت دی زه یې بل چاته نه بخښم . دملا یانو دهلې کولې څه اراده وه خوزه و
مخکښې شوم او دهغوی نه مې تپوس وکړو چه ملا یانو صاحبانو شریعت په دې
باره کښې څه وایي ؟ دوی وویل چه شریعت ده ته حق ورکوی چه بل ته یې نه بخښي
او که بخپله یې اخلی نو ما هغه ته اشاره وکړه چه «مولانا او چتوه یې » د کور و دلو ج
د پاسه نغدې روپۍ پرتې وې هغه مې راواخیستې او ورمې کړې او ماورې دا کو
هم اوچته کړه . کوره یې هم اوچته کړه ، قرآن شریفونه او پټکي پاتې شو ، هغ
ملا یانو تالا کړل . ملا یان هک پک پاتې شو وروسته یې بیا دمړي خاوند ته
ویل چه دمړي سره احسان ونه شو . هغه ملا چه بله ورځ کوره منل یې ته ورې
چه خرڅه یې کړي دشموزوخان صاحب ورسېږي ورغلی دی او کوره یې په زوره
ترې ته اخیستې ده .

دشریعت په وړاندې خو دا پردي مال و دوی ته یې اخیستنه جا
نه وه خو دوی په شریعت څه کار وو . زمونږ کلي کښې یو سړی و هغه به و
اسلام اسلام نشته هسې کونګوسې دی چه دملا یانو داعمل وی دمقتدیانو به څ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خه موده خو ملایان د سخات د دایرې نه لاس واخیست بیایی پخپلو کښې جرګه کښې ده که مونږ دا کار پرېږو دو دا دومره موده مو دا کار کړی دی نو د عوامو توجه به د دانه وګرځي وایی به چه د ملایان نه پوهېدل او عبد الغفار پوهېږ ی نو بیا یې د سخات طریقه د پخوا په شان شروع او په کوم ملا چه به یې لږ غوندې شک راغی په دایره کښې به یې نه پرېښوده .

په دې کښې د ملایانو . غریبانو څه قصور نشته مونږ ټول پخپله ګرم یو . چاته چه د دین او مذهب ټول واک او اختیار ورسپارو او د تعلیم او تربیې غم یې نه کوو دروازه په دروازه « وظیفه راوړئ خدای مو وبخښه » وایی . د دومره لوی ذمه داری د پاره په دې طریقه خیل دینی استاذ تربیه کوو . دا زمونږ خپله ګناه ده حقیقت دا دی چه کله مونږ مسلمانان شو ، نو بعضی هغه د هندوانو د وخت رسمونه ، رواجونه مونږ پرې نښودل او لکه څنګه چه هغوی د ژوند د مختلفو شعبو د پاره بېلې بېلې د لې ټاکلې وې هغه هم په هغه شکل کښې مونږ جاری او ساتلې ، څکه چه د لته چه اسلام راغی نو هغه د مذهب (تبلیغ) په لاره راغی د سیاست (توره) په لار راغی ، نو مونږ د مذهب د حقیقت نه چا خبر نه کړو او لا تر او سه پورې خبر نه یو . دا د کاسټ سیستم روایتی (عنعنوی) اثرات دي چه یوه ډله به د مذهب د خدمت د پاره وی یوه ډله به حکومت کوی ، یوه ډله به تجارت کوي او یوه ډله به عام خدمتونه کوي . دا په اسلام کښې نشته بلکه په اسلام کښې علم په هر مسلمان او مسلمانې باندې فرض دی . زمونږ د ملایانو د « د نیایی علوموا و سیاست خواته توجه نشته او زمونږ د دولتمنو خلکو د دینی علوموخواته توجه نشته نو څکه مونږ په دنیا هم خوار یو او اخرت به مو هم خوار وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازې خودا نه د داسې ملا یانو دلاسه مونږ ته نور هم ډېر نقصانونه رسیدلي
دي . په مونږ کښې چه دکار او خدمت سړي پیدا شوي دي دوی پړی یا دوهالي
فتوه لګولی ده یا دهند ویا دکافر او په دې نوموړلي له خدمته پاتې کړي دي نه یې
پخپله دخلکو خدمت کړی دی او نه یې بل ورته پرېښی دی . بې کاره او بې کسب
لمونځ اداکوه او ډوډۍ خوره .

واده ښادي :

زمونږ ښادۍ ډېرې خونړودي دخوشالۍ نه دکې وې چه هلک به زلمی
شو نو مور او پلار به یې ورته دخپلې خوښې چنغله لټوله دهلک او جنۍ نه به چې
پوښتنه نه کوله او نه دهغوی خوښې ته چاکتل . خوینډې میندې به وګوره خپلو
کومه کوږنۍ او جینۍ چه به یې خوښه شوله ، دجینۍ دمور سره به خبرې وشوې
دمور په ذریعه به پلار هم خبر شو چه دواړه به راضي شو نو دهلک له کوره به خټ
ښځې لاړې او کوټ به یې وکړ بیا به دکوږدې ترتیب ونیول شو . په دې وخت کې
زمونږ خلکو که خانان که غریبانان وو تولو دخور اولور په سر هرچا دخپل حیثیت
اندازه ولور اخسته . دنابالغو جنکو کول او ورکول هم رواج وو تردې چه تې پورې
ماشومانو کوژدنې به کیدې . کله ناکله به داسې هم وشو چه نه به هلک پیدا شوی
نه به جینۍ زېږیدلې وه چه میندو او پلرونو به یې سره وعده وکړه چه دیو مور و
زوی وشو او ددې بلې خوا لور وشوه هغه به یې یوله بله سره ورکولې . داقسم جینۍ به
هیچا کولی نه شوه هلک جینۍ که به په وړوکوالي نامزد شوي وو چه کله به لوی شو که
هغوی به یو بل خوښ نه وو نو هم دیوه بل نه خلاصیدلی نه شو خو چه دواده بند ولې

شروع شونو د خپلو خپلوانو او کلی مالت جینکی به لا د واده نه څو ورځی مخکښی
هلک کالله ته راغونډیدلې تهنګ تکور به یې کاوه . د شپې چه به د کاره وزګاری
وې نو را جمع به شوې د منګی او مجمی سره به یې ښکلی ښکلی مسرۍ ویلې زما د
نکو دا تهنګ تکور ډیر خوښیده و دوی به د هر چا د خپل توان او طاقت سره سم
د خانانو په کورونو کښی به ډنګ ډونګ او دوم دام زیات وو . ډیرې ورځې به
وونه پښیدل چپلو خپلوانو او دوستانو به ډیرې اچولې وې کور به د ښځونه ډک و
ښوری به د سرونه ډکې وې . جنجونه به وو د هر چا جنج به بېل وتوپک او غږښونه
ملا صیدل د می به هم پکښی کله کله کېدې او خلکو به ورله روپۍ ورکولې اکثر به نیزه
هم کیدله . د نیزه بازۍ د پاره به خلکو ښه ښه اسونه ساتل او د نیزو پرکتس
کاوه د نیزه بازۍ په موګی به ورته روپۍ اېښودل کېدې چه چا به موګی یو -
و هغه روپۍ به د هغه شوې د واده ورځ به مقرره وه چه هغه ورځ به شوه
د سحر ډوډۍ به وخوړل شوه که د ناوې کور به لیرې و خلک به د ډوډۍ
د سره سم روان شوا وکه د ناوې کور به نږدې و نو خلک به ماز پښین وررواښدل
به ځان ته بېل تهنګ تکور جوړ کړی و . سازیانو به ورته په کوڅه کښی ساز غږاو
ل سورلی به یې ورته وهل او ښځی به د ښه کورکې ورته کله یدې چه سبا به یې
داوړله په دې شپه به ښځې په جمع رواڼې شوې نکریزې به یې په سرو وې
ونه به ورسره وو شمع به پکښی بلیدې لوی لوی مشالونه به یې جوړ کړي وو
ین پرک به وېه لاره به یې سندرې ویلې د دوی د حفاظت د پاره به څو کسه
مخکښی او څو کسه وروسته روان وو چه د ناوې کور ته به ورسیدې . اول

(c) ketabton.com: The Digital Library

به يې نکريزې وګډولې او بيا به يې هغه نکريزې هغه جينۍ ته په لاسو او پښو لو
کړې، ناوې به د ځوور ځونه په ګوټ کښې ناسته وه همزولې به تړې چاپېره
ښځې به تری واپس کلي ته راغلې سباله به نو ښځې په ورا او جنج لاړل ښځې
ورغلې او نارينه به بېـر په بېرته کښې کښېناستل ملا به راغی نکاح به يې وتړله
به وشوه دم به ډول وواهه دم به ښادی والا وته آئينه ښودله او پيسې به يې
چا به ګلان ورکول او پيسې به يې ټولولې بل خواته به بات په غوړ ونو کښېې ګوټی ا
ملح به يې وېله چا به سپيلنی لوګي کول روپۍ به يې اخيستې که د چا به خوښه وه ک
دشرهه به يې غوړ غوړ نه کاوه او روپۍ به يې ورکولې لنډه دا چه يو لوټ به وملا
هم بې روپو نکاح نه تړله چه نکاح به وتړل شوه هلک به د خسر کور ته ننووت
به وخوت جامې به يې بدلې کړې نوې ډولي جامې به يې واغوستې چپل خپلوا
دوستانو به پرې پيسې، غوزان او پيسې نوستلې او ماشومانو به ټولولې
به دواده دپاره د توان په اندازه ډېرې قيمتي جامې جوړېدې دا جامې ب
دواده په شپه اغوستې بيا به يې په ټول عمر کښې نه اغوستې ځکه
وې چه مړه به شوه اکثر به يې جامې ملا صاحب ته ورکول کېدې، ناوې
کښې کښېنوله ډولۍ به بهتياوانو په اوږه کړه ډولۍ به مخکښې وه دواده ز
ډولۍ سره او نور خلک به ورپسې وو. بېر به هم دواده په زلمي خپلو
دوستانو پيسې او شيرينۍ نوستې ډزې به کېدې، لويو، ورو به د خو
نه الا الاچغي وهلې لويه مېله به وه چه څه وخت به ډولۍ په کور د ننه ش
به رخصت شوه د کلي خلک به هم لاړل ناوې به چه کور ته ننوتله د ننه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستور به پرې وشوه ناوې به په پالنګ کښېنولې شوه تر څو ورځو پورې به خلک
راتلل د ناوې د مخ ننداره به يې پلو پورته کاوه ناوې به يې کتله، ناوې به سترګې نه
غړولې د هلک خپلوانو به چې ناوې کتله روپۍ به يې ورکولې . په سبا له به هلک د پلو
امزو لو سره د سخر کره ورغی، دې ته به يې سلامي ويله ښه ډوډۍ به ورکړه
شوه د ډوډۍ نه پس به هلک د سخر کور ته ننوت او د خواښې په پښو به پريوت
ښې به ورته روپۍ ورکړې د ښځې خپلو خپلوانو سره به پېژندګلوي وشوه بېرته
خپل کالا ته ستون شو څو ورځې وروسته به د ښځې خپلوانې راغلې دې ته به
اوومه ويله د هلک خپلوانې به هم راټولې شوې د جينۍ د پلار له کوره به
امې راوړل شوې وې هغه به يې د هلک په خپلوانو وويشلې چې پاتې به شوې
هغه به د ناوې وې . ناوې به د پلار کره لاړه او څو ورځې به يې تېرې کړې . نن
خلکو ته د هغې زمانې ودونه څه عجيبه غوندې ښکاري چې جينۍ او هلک
بدلي نه وي د مور او پلار په خوښه به ودونه کېدل . په کار خو دا و چې هلک او
جينۍ سره خوښولي بيا و د پېړۍ خو د نن زمانې په نسبت د هغې زمانې ودونه ډېر
کاميابه وو ځکه چې د هغوی اخلاق ډېر اوچت او سپېڅلي وو په هغوی کښې
ښتينې مينه او محبت و په يورپ او امريکا کښې چې هلک او جينۍ يو د بل په
د تونو او خويونو ښه خبر شي نو د خپلې خوښې واده کوي مګر د هغوی په مېنځ
بنې دوه ورځې مينه او محبت نه وي لکه زمونږ د ملک د ښځو او مېړونو
مېنځ چې وي . زمونږ له د خپل ځينې دود او دستور اصلاح په کار ده .
خلک خپلې لونې د پيسو د پاره ورکوي په کار دي چې د سميتوب په لحاظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلوی وشي دانه چه د دولت د پاره څوانه جینی بو دا ته کښېنول شی .

دیوې پېغلې قصه :

زه د سکول نه په چوتهی کلې ته تلم په تانګه کښې ناست وم ناګهان س
داورسېدم، ګوري وه سینګ موجو نه وهل هغه وخت کښې به په س
باندې پلو نه د بېړو وو . د تانګې نه کوز شوم په پله پوری ځم چه ناڅاپه
پېغلې جینۍ د پل نه د سینګ مینځ ته ورو دنګل چغې شوې چه جینی لا
شوه ما نکان وریسی کشتی خوشی کړې د پله نه ېې ښایسته لیرې د
سره ونیوه غاړه ته یې راوښکله جینی مړه نه وه خو بې هوشه وه او بې ت
شوې وې هلته یې واچوله مونږ راغونډ شو چه او به ترې لارې جینی
شوه چه په مونږ یې سترګې ولګېدې په ژړا شوه ویل یې چه وای خد
زه ژوندی یم ؟ مونږ چه تحقیق وکړ چه دا کم بخته ولې پچپل ژوند پکو
معلومه شوه چه پلار یې یو بو داته ورکوله او دې خوښه نه وه پلار ته یې و
چه پلاره زه مېړه نه کوم او تول عمر ستا خدمت کوم خو دې بو دا ته ی
ورکوه . پلار یې سترګې رو پوټی کړې وې دلو ریې نه منله . چه جینی د
مایوسه شوه د خپل مرګ اراده یې وکړه . نو دې د اسی پښنو خنیوی په کار
باید چه له جینی او هلک نه پوښتنه کېږی ځکه چه دا خو د دوی د ژوند
ملګر تیا سوال دی .

فوج کښې کمیشن :

څه وخت چه زما ورور خانصاحب د ډاکټری تعلیم د پاره بمبئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاړ زه او صحابت په بوره ډنګ کښې یوازې پاتې شو خو ورځې پس له بوره ډنګ
نه مبارک تنه راغلو او په لوی بازار کښې مو یوه بالاخانه ونیوه دلته به او سپیډ او
سبق له به سکول ته تللو خو سبق ته مو ډېره ډډه نه لګېده. زمونږ یو زوړ نوکر و
د باړانی »نومېده مونږ به ورته باړانی کاکا ویې، هغه څه موده د مومن خان
د پرې د خانانو سره نوکری کړی وه د ډېرې زیات خانان په فوج کښې نوکران
دی. ورسره هم په فوج کښې پاتې شوی و نوده به ماته د فوج قصې کولې
چه د فوج ډېره ښه او د عزت نوکري ده سړی چه داسې غاړې ته کوچ اچولی
وي او د فوج مخکښې روان وي ډېر خوند کوي. زما خو هسې هم سبق ته ډډه
لګېده د باړانی کاکا خبرې به را باندې ښې لګېدلې او ورو ورو پې را باندې
زور شو او د فوج نوکری ته تیار شوم. د غه وخت زه په اتم جماعت کښې وم زه
هلک وم نه پوهېدم چه باړانی کاکا به څه ویل هغسې به مې کول هغه راته
ویل چه څوک تعلیمیافته وی او د لوی خاندانه وي هغه ته فوج کښې ډایرکټ
کمیشن ورکول کېدی شي او نېغ په سردارئ اخیستل کېږي. دده او د
ځینې په درجه کښې فرق نه وي ددې دپاره د هند وستان وایسرای ته درخواست
ورکړی د هغه په منظورئ ډایرکټ کمیشن ورکول کېدی شي. نو ته یو درخواست
وایسرای ته لیکم ولیکه چه په ډاک کښې ولېږو. د خانصاحب یو اشنا و چه فضل محمود
نومېده مونږ دواړه ورغلو په هغې مو درخواست ولیکه او د کماندران چیف
نوم مو په ډاک کښې واستاوه. دا راز ما او باړانی کاکا ځان سره پټ وساته
چا ته پرې پیلار خبر که او نه مو د هغه سره مصلحت وکړ. ډېره موده تېره شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په لسم جماعت کښې وم زمانه دا خبره هېره وه چه د مرکز نه زموږ د پټې
کمشنر ته یو حکم راغی چه زما متعلق تحقیق وکړي چه زما څه حیثیت دی؟ ا
زما د خاندان څه حیثیت دی؟ د پټې کمشنر تحصیلدار ته حکم وکړی واو تحصیلـ
پټواریان مقرر کړی وو چه زموږ جاید اد معلوم کړی پټواریان چه زموږ کا
ته تللي دي یوه عجیبه توقه وشوه . په دې ورځو کښې زموږ په کلی کښې یو سرۍ
چا وژلی وُ جرګې په هغې کښې زما د تره زوی د شا صاحب خان مشـر وو
شمروز خان زموږ د شپږ ونورو نوکرانو سره بې ګناه او خطا خوا ولس کاله قیـ
کړی و . پرنګیانو جرګې د انصاف او امنیت برقرار ولو د پاره نه وې جوړې کړې
بلکه پرنګیانو جرګې په پوره تدبیر د دې غرض د پاره جوړی کړې وې چه په جر
کښې انصاف نه کېږي ، پرې وی ، جمبې وی ، او اکثر چه به ګنهګار سړي په سف
یا په بډو او رشوت خلاص شو ، نو مخالفي ډلې به د بدل اخیستلو کوښښ
کوو ، او په داشان به د ادښمنۍ پیړو په پیړو چلیدلی او د اسلسله به روا
پښتانه به پخپلو کښې اړم وی او موږ پرنګیانو ته به یې توجه نه وی . ما دیو استف
کمشنر سره د جرګو په باره کښې پخپله خبری کړی وې چه په دی جرګو کښې انصـ
نه کېږي ، په جرګه کښې که د مجرم د ډلې سړی مقرر شي هغه که هر څومـ
ګناهګار وی هغه بری شي او که د هغه د پرې سړی پکښې نه وی ، بلهای ود
څوک د رسوخ خاوندلي سفارش ونه کړی که هر څو بې ګناه وی هغه پکښې لا
نو د دی قسم جرګو نه د حق او عدالت څه امید کېدی شي؟ یوازی استثنا که
نه هر پرنګی په دې خبره پوهیده او د همدې مطلب د پاره دوی د جرګو سـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړی او ټینګ کړی و. زموږ ته قوله ګټه وته د دوی خوراک وه څه چه به موږ ګټل
هغه به پولیس، وکیلانو، جرګه والا او بیا جیل والا وړانه واخیسته او زموږ بچی به
په خالی میدان پاتی شو. تاسو فوا ته یې کرایم ریګولیشن ایکټ (د سرحد د جرایمو قانون)
وګوری هیڅ به داسی ظالمانه شرمناک قانون جوړ کړی نه وی لکه دا قانون چه
انګریزانو په موږ چلاوه. په دغو ورځو کښی دا اوازه خوره شوې وه چه په دغه مرګ
کښی زموږ جایداد هم ضبطیږی او داخو په سرحدی قانون کښی یوه معمولی خبره
وه نو چه څه وخت پټواریان زموږ د جایداد معلومولو د پاره راغلل نو زموږ یقین
وشو چه دا اوازه رښتیا ده زموږ په خاندان یو ویر جوړ شو چه هم موسره یی
بی ګناه قید شول او هم مو جایداد ضبطوی. موږ ډیر کوښښ وکړو چه خپل قول
جایداد پټواریانو ته ونه ښیو څه ناڅه جایداد مو ورنه پټ کړو خو هغوی پخپل رپوټ
کښی لیکلی وو چه دوی ډیر جایداد لری قول یې موږ ته ونه ښوده زموږ په دې
از پټواریانو ځکه پرده وانه چوله چه زموږ د کورنی د مشرانو، د حاکمانو سره لکه
نورو خانانو په شان ناسته ولاړه نه وه کوم کسانو چه به د پولیس او حاکمانو سره
راتګ ساته د دوی مکانی به یې ورته کولې د دې د پاره چه قوم پرې وخوری او
خپله یې هم وخوری اکثر به د دوی د بلو دلالان وو. زموږ پخپل جایداد قناعت
موږ داسته کول. دوی به هم ښه د جایداد خاوندان وو خو خوص په مخه
نیستی وو او د حاکمانو سره به یې راز باز ساته. بابا می پېښور ښار ته راغی موږ
ښار کښی تعلیم ته ډیره وو، ډیر غمجن و دا قوله قصه یې راته وکړه موږ هم
په شو چه سبا له می بابا د پېښی کمشنر ته ورغی ورته یې ویلی چه زه یو عرض ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی یم چه ته تحقیق وکړه که په دې قتل کښې مونږ ګناهګار یو نو چه څه سزا راکوی
مونږ ته منظوره ده او که مونږ کښې ګناه نه وي نو دا خو انصاف نه دی چه هم موږ
بې ګناه قید شو او هم مو جایداد ضبط شي نو هغه ورته ویلې دی چه ځوک وايي
ستاسو جایداد ضبطیږي ؟ بابامې ورته ویلې چه پټواریان راغلي وو او زمو
متول جایداد لی ولیکه . نو هغه ورته ډېر خندلي دي او ورته یې ویلې دي چه دا خ
زوی لاټ صاحب ته د ډایرکټ کمیشن د پاره درخواست ورکړی دی او لا
صاحب مونږ ته حکم کړی دی چه د ده د جایداد او حیثیت تحقیق وکړئ او
ته یې معلومات راکړئ . مونږ چه د سکول نه راغلو بابامې بالاخانه کښې ناست
خوشاله وو چه مونږ یې ولیدو په خندا شو ما ته یې وویل چه شاه تو دیه (هغه به ما
مینی نه شاه تورې وایه) دا خو تولې ستاغوښې دي بیا یې راته تول خبره وسپړ
بیا زما د اکټرې معاینه وشوه زما صحت ډېر ښه او ښه ځوانی می وه .
څه موده پس د برټی د پونکی حکم پسې راغی چه په فلانی تاریخ حاضر شه په د
کښې خانصاحب پس دده ی کالونه د ممبئی نه راغلی او د باقی تعلیم د پاره لندن
وهغه هم راسره د برټی پونکی له لاړ دا پونکی ښه سړی و مونږ سره یې ښه سلوک
زما ورور خانصاحب ته یې د لندن د تللو په باره کښې ډېر معلومات ورکړل نص
یې ورته وکړ د خپلو تجربو نه یې خبر کړ ، د هغه وخت د خانصاحب هم دا رایه
زه دې په فوج کښې داخل شم . خانصاحب خو ودځی و دوسته لندن ته لاړ
د میټرک امتحان شروع وو د وه مضمونه پاتې وو ما د خوشالی نه امتحان پرېښود
برټی د پونکی حکم راغی چه ته راشه چه زه ورغلم هغه راته وویل چه ستا ډایرکټ کمیشن

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظور شوه زه ډېر خوشاله شوم په دې فکر کښې وم چه پلټن به منظور شوې وي که رساله؟ زما د همزولو داراېه وه چه تا د پاره پلټن منظور ده يو خو دې صحت ښه دې بلان دې منزليت دې او قد دې هم ښه شين فوځه او ډېر انجه دې. په دې وخت کښې زمونږ د دېرې زر داد خانان چه په کومه رساله کښې وو هغه د جيکب اباد نه پېښور ته را بلل شوه هغه خانان زمونږه دوستان وو زه او باړانې کاکا لي ليد ته لاړو مافوجيان چېرې ليد لي نه وو کله چه به لوی افسر راغې او فوجونه به لې سلامي له ور تلل دامی ليد لي وو چه ښې ښې وردې به لي اغوستې وې د کمپنۍ دوراندې به يوازې يو پرنګی او يو ديسی سردار روان و، کرېچونه به لي اچولي وو.

باړانې کاکا خو ماته ويلي وو چه د پرنګی او ديسی افسرانو فرق نه وخو چه ما د ديسی سردارانو کورونه وليدل او د پرنګيانو بنګلې مې وليدې نو په هغو کښې د ځمکې او اسمان فرق و مونږ ولاړ وو چه يو لفټين راغې، زه د خان سره چه د رسالدار و ولاړ وم. دې خان خيل سره انګريزی جوړ کړې و نو انګريز دا برداشت نه کړې شو نو په سپکه لهجه لي ورته وويل چه خانصاحب تم بھی انګریز بنا چاھتا ھے؟ يعنې ته هم انګريز جوړيدل غواړې دې غريب ورله جواب ورکولی نه شو ما چه دا حال وليده نو د دې نوکرۍ نه مې زړه تور شو او په زړه کښې مې ووې چه زه خو به د پرنګی د دې قسم خبرې برداشت نه کړی شم. څه موده پس حکم راغې چه ته په فلانی تاريخ مردان ته حاضر شه ماته لي د ګايډ په پلټن کښې کميشن راکاوه. د ګايډ يوه پلټن او بله د رساله وه کمانډ به لي يو و. دا به هميشه په مردان کښې وه د نورو فوجونو په شان به بدليده نه او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوستان په فوجونو کښې د بره یا ده ده په دې کښې به د پنجاب او د
سرحد د لویو لویو خانانو او جاګیر دارانو زامن په نایکی، لایسی او دفعدارئ
بر تی کېدل او زه یې پکښې په سر داری واخیستم خو زما زړه د فوج نه توره شوی
و د بابا می خواهش وچه زه دا نوکری قبوله کړم خکه چه په دغه وخت کښې
دا یره د عزت نوکری ګڼل کېده خو ما ونه منله. بابا می خپه هم شو خو د مور ماسره
اتفاق و د هغې د پر نکیا نو نوکری نه خوښېده

بیا تعلیم لپسی:

ما د نوکری په خوشالی کښې سبق میتوک کښې د امتحان د وران کښې
پرېښې و دا کال خو زما په دې کش مکش کښې ضایع شو بل کال می بیا د تعلیم
اراده وکړه. زمونږ د کلي د مولوی عبد العزیز صاحب د کشر ورور عبد العلیم
سره می چه زما هم جماعتی وُ سلا مشوره وکړه چه بیا تعلیم شروع کوو مونږ
او بدلي وو چه کیمل پور کښې چه کوم سکول دی په هغه کښې د تعلیم ښه انتظام
دی د استاذانو هلکانو ته د بره توجه وی او ښه کوشش وړ سره کوی
او عربی پکښې د بره ښه ویل کېږی. زما عربی لا ښه مضمون و مونږ دوا
په همدې خیال لاړو او په کیمل پور کښې په سکول کښې داخل شو. د لته
زمونږ د پیښور نور هلکان هم وو خو ر ځی مو درسونه وویل خو ځندي
نه کړ چا رانه د قادیان د بره صفت وکړ نو د قادیان د تللو اراده مو وکړه
قادیان ته روان شو په دې وخت کښې چه مونږ قادیان ته ورغلو حکیم
نور الدین صاحب خلیفه و مونږ د هغه کتلو له ورغلو د هغه ساده بې تکلف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند او دمیني محبت خبرو را باندې ډېر اثر وکړو، هغه ډېر لوی عالم او
با اخلاقه سړی و مونږ د هغه سره ناست وو چې د مرزا غلام احمد صاحب
ذکر وی چې دا اوس ددې جماعت امیر دی او هغه وخت یې په کالج کښې سبق
وایه را غی او مونږ رخصت را واخیست. د سکول بورډنګ ته راغلو دلته چې
څو مره هلکان وو دا کثرو په خولو کښې دا خبره وه « ابن مریم کی بات کو چوړ دو۔
اس سی بهتر غلام احمد هے » یعنی ابن مریم (عیسیٰ) مه یادوئ د هغه نه
غلام احمد غوره دی . دا آواز مونږ ته ډېر نا اشنا و بیا مونږ هغو هلکانو هغه
جنتی مقبرې ته بوتلو څو مره چې ددې ځای د حالاتو نه خبر یو و هماغو مره د مونږ
تعجب زیاتېده فکر واخیستو چې پاتې شو که لاړ شو بله شپه خوب وینم چې یو
لوی ژور کوهی دی زه ورپریوزم یو سپین بږیرې سړی لاس را اچوی او د کوهي
د غوړ ځېلو نه می بچ کړی او را ته وواې چې پام کوه ! چې سحر شو زه او عبدالحلیم
له دغه ځای نه پاڅېدو ما هغه ته خپل خوب ووایه هغه هم څه خوب لیدلی و لمونځ
مو وکړو او واپس خپل کلي ته روان شو عبدالحلیم خو لاړ او بیا په پېښور کښې
په هغه خپل سکول کښې داخل شو او زه علیګړ ته لاړم .

په علیګړ کښې می په بورډنګ کښې ځای ونه موند او په ښار کښې په یو
هوټل کښې ډېره شوم . په علیګړ کښې زمونږ د ملک نور ډېر پښتانه هلکان
و او ټول په بورډنګ کښې اوسېدل . په دې ورځو کښې نواب وقار الملک د
علیګړ کالج سکرټری و ډېر ښه سړی و او ساده ژوند یې و یو ورځ مونږ د
ښار څخه نه الیس له جماعت نه راتلو ما ورته پټې سمې کړې هغه زر ما ته پټې سمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي او زما شکريه يې ادا کړه او راته يې ووې چه دا مه کوه مونږ پښتنو کښې د
رواج وچه د مشرانو د ادب د پاره به مو ورته پښې سمولې مونږ به کله نا کله د هغ
بنګلې ته ورتللو خبرې اترې به مو ور سره کولې د هغه په بنګله کښې يو وړوکې غونډ
جماعت و په هغې کښې به مو يو ځاى لمونځ کاوه د ډېر خوش اخلاقه سړى و لوييي ا
تکبر پکښې نه وه، د مسلمانانو په مشرانو کښې د ده په شان ساده ژوند ما د چا
وليدلى د ډېر په قوم مين سړى و مونږ سره به يې د دوستانو په شان مجلسو
او خبرې کولې او همدى خبرو به يې په زړه کښې لار کوله ځکه چه د ده د زړه
راوتلې وې .

په دغو ورځو کښې په عليګړ کښې ګرمې ګرمې جلسې کېدې او مسلمانانو
حکومت نه دا مطالبه کوله چه د عليګړ کالج دې د عليګړ مسلم يونيورسټۍ
نامه يونيورسټي شي، په نور هندوستان کښې دا رنګه جلسې رواني وې
چندې يې هم غونډولې . ماله به دې جلسو ډېر خوند را کاوه په هره جلسه ک
به مې د شرکت کوښښ کاوه او د هر سړي تقرير به مې په ډېر غور اورېده. د ک
چوټې چه شروع شوې ما ته ويل شوى وو چه په بورډنګ کښې به د رته ځاى
درکړو خو په بورډنګ کښې ونه شو . د عليګړ د بورډنګ او ښار په سوسايټۍ ک
ډېر فرق و د عليګړ بورډنګ سوسايټۍ مهذبه او عالمانه وه په ښار کښې هغ
ژوند نه و او بله دا چه برسات شروع شوى و د ښار نه کالج ته تګ راتګ ه
ګران و . په دې وخت کښې زما ورور خانصاحب چه د لنډن حالات يې ل
وو ، ما ته يو خط را ولېږه چه ته هم د لته انګلينډ ته د انجنيرۍ د تعليم د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه به ډاکټري وکړم او ته به انجنیري وکړې. نو زه د علیګړ د کرمو په چوتو کښې کلي ته
راغلم او ابا ته مې د خپل ورور هغه خط وښوده خو د هغه ور سره اتفاق نه ؤ آخر رضا شو.
د دې ز د د روپۍ یې د خرڅ د پاره راکړې. پي، ان، او جهاز کښې یې راته ځای
ونیولو خو زما د مور زما د تلو سره اتفاق نه ؤ. د هغې په غوږ کښې چا دا خبره کښېښوله
وه چه یو ځل ولایت ته څوک لاړ شي نو هغه بیا د ملک څه کوي. یو زوی دی لاړ دی که
د ابل هم لاړ شي او بېرته را نه شي نو ته خو به میراته پاتې شې. ما چه هر څو مره کوښښ
وکړو د هغې د زړه نه مې دا خبره و نه ویستلې شوه. په هغه وخت کښې زمونږ د ملک
په بل حالت ؤ. پرې جنبې او ترنګنۍ بدامنۍ وه د شپې به هر چا خپله څوکۍ کوله چه
څوک مسلمان پښتون را نه شي او مړ مې نه کړي او د ورځې به د ورسره ویره وه چه
چا د اباند ې دعوه کړې نه وي ځکه چه اکثر دعوې به په پړې جنبې او دښمنو کېدلې
او داسې به هم کېده چه په خپله به یو سړي قصه مصه جوړه کړه او په خپلو دښمنانو به یې
دعوه وکړه. دا ټولې قصې مې مور ته وکړې چه ګوره مورې! یا به چا وژلی یم یا به یې د
شمروز دادا په شان قید کړی یم. د دې نه خو دا ښه ده چه د تعلیم د پاره د تللو اجازه
راکړې. هغې به ما ته هیڅ جواب نه راکاوه او پټ پټ به یې ژړل. نو ما د لندن
د تللو اراده پرېښوده او فیصله مې وکړه چه نور سبقونه نه وایم او د قوم او ملک خدمت
کوم.

دو باره سبق شروع کولو او مختلفو ښارونو او سکولونو لیدلو کتلو او د خلکو سره
باد ل خیالات ما ته ډېره فایده ورسوله او تجربه مې زیاته شوه. زما پلار د کلي لوی
خان و او زه د خان زوی وم خو زما تعلقات د خانانو سره ډېر نه و زما ډېر تعلق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغ بیا نوسره وو زمانا ستنه او دوستی دشاخیلانو، ترکانانو اولوهارانو
جولاگانو او زمینداړانو سره وه دخانانو او ملکانو خوبونه اوعادتونه
هم راکښی لږ و دهغه وخت دخان داصفت وچه یره دېرلوی
خان دی دخپلی مځکی پوله نه پېژنی دخپلی مځکی انتظام او
پخپله کارکول خودخانه دشان سره مناسب نه و مالهچه باباکوم
مځکه راکړې وه په هغی کښی ما پخپل لاس کارکاوه، زمایونوکر و
شاخیل و قدیر نومېده، مونږ دواړو به په غوایانوکښته سرې
چلولې او دسرو بورۍ به می پخپل لاس ډکولې، قدیرزما دوروکوالی
نوکرو دېر وفا دارو خوچرسی و ماته به یې هم دچرسو صفتونه کول
خوزه بوه شوم چه دی ما ددې دپاره په چرسو راروي چه بیا زه و به ته چرس
پیداکوم دی به یې دتاوانه خلاص وی بیا می منع کړچه ماته دچرسو صفتو
مه کوه زمانور آشنایان اودوستان خوک په چیلم اوڅوک دنسوارو، څوک
سګرټ عادت وخوزه خدای ددی ټولو څیزونونه ساتلی یم. زه چه په کلی کښ
پاتی شوم په دېره بده سوسایټی رااوږېدم هغوی وران کارې وو زه یې
په ورانو سرکړم هغوی جنګیان وو زه یې هم دخلکوسره وجنګولم، هغوی
بدعمله وو زه یې هم بدعمله کولم خو خدای احسان وچه ډېرزرلی ز
سوسایټی بدله کړه او دېرو ښو خلکو سره می ناسته ولاړه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی میدان، تازه افکار

روښنفکرو سره تعلق (مخفی صاحب، مولانا عبد العزیز، مولوی فضل ربي، مولوی تاج محمد).

مدرسې جوړول: دار العلوم دیوبند سره تعلق
شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب
او مولانا عبید الله سندهی

قوم پرستی، ورومبی واده
اګره کښې د مسلم لیګ جلسه، کلي وطن کښې
تعلیم و تبلیغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعالمانوسره تعلق :

زما تعلق د فضل محمود مخفي صاحب، مولوي عبد العزيز صاحب د ېکلي مولوي فضل ربي صاحب او مولوي تاج محمد صاحب د کډ د دارالعلوم مهتمم سره پيدا شو. مولوي تاج محمد صاحب د بغدادي و. د بي. اې تعليم يې و. مذهبي تعليم يې د پاسه و. په اسلاميه هاى سکول پينور کښې سکنډ ماستر و. مولوي فضل ربي صاحب د ېکلي و او د ديوبند سند يافته و. په رښتينو معنو کښې عالم او قام پرست سړى و. مولوي عبد العزيز صاحب زما د آشنا او د سبق د ملګري عبد الحليم ورور په بوريال کښې يې تعليم کړى و. دا تمانو د لوى ملا صاحب د خاندانه و. فضل محمود مخفي صاحب د چارسدې و ميتهو ک پاس او انقلابي شاعر و. څه وخت چه انګريزانو د فارس په خليج کښې ازاده بندرګاه جوړه کړه چه هلته به يې عربو باندې د ټوکو په مقابله کښې ټوپک، تمانچې، کارتوس او نورې وسلې په ډېره ارزانه بيه خرڅولې پښتنو قبايلو د دې وسلو سراغ پيدا کړى وتلل به او له هغه ځايه به يې وسلې راوړلې او د پښتنو قبايلو کښې به خرڅولې. انګريزانو چه د پښتنو قبايلو سره داوسلې وليدې حيران شول چه دوى داوسلې د کومه راوړي، چه تجسس يې وربسې وکړو ورته معلوم شوه چه دا د خليج فارس نه د ايران او بلوچستان په لار د افغانستان او پښتنو قبايلو ته راوړل کېږي. نو انګريز دې خبره د وسلو مخنيوي د پاره په خليج فارس او د هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غاړو کښې د ګوکسن ، په مشرۍ یوه ټولګۍ مقرره کړه د دې ټولګۍ یو داسې سړی په کار و چه هغه په انګریزي ، پښتو ، عربي او فارسي پوهېږي . د مخفي صاحب پلور داره ترې زده وې دی یې هلته د خان سره انترپریټر (ترجمان) لګولی و . د دغې نوکرۍ په وجه په ده کښې سیاسي شعور او قامي جذبه پیدا شوې وه . د پښتو په شاعرۍ کښې انقلاب ده راوستی و . د زلفو او کاکل او خط و خال ګل او بلبل په عوض یې قام او وطن غریب او بېچاره ته د شاعرۍ مخه ور وګرځوله . زه ده ته د پښتو شکسپیر وایم . د ده په پښتو ډېر حق دی خو افسوس چه پښتو د ده ندر الکه ټنګه چه په کار وه ونه کړ . په دې ورځو کښې د تړنګزو د حاجي صاحب نوی نوی لوړ کی شهرت پیدا شوی و . دوی ټولو د هغه سره د دین د خدمت د پاره ملا تړلې وه . حاجي صاحب د پښتنو د نورو بزرګانو په شان نه و هغه د تعلیم مصلح وتښ په خوله نه بلکه په عمل او په رښتیا سره د په کومو غلطو رسمونو او رواجونو کښې چه قام نښتی و او د دین او دنیا نقصان یې پکښې و هغه یې لیرې کول غوښتل . د جهالت تورې لړې چه په قام او وطن راخورې وې د هغې د لیرې کولو د پاره وې وښمن کاوه . د مخفي صاحب دوی په ذریعه زما هم د حاجي صاحب سره تعلق پیدا شو . حاجي صاحب اول په خپل کلي کښې او بیا ورته د عبدالاکبر خان یالي د تړنګزو او عمرزو په مینځ کښې یو ځای ورکړ . هلته یې اباد ی وکړه او د کلي نه دې ځانته راغی په ورځ به د لته ډېر لوېه جمع کېده او د لیرې ځایه به خلک لما ته د لته راتلل زه به هم ورتللم .

مدرسې جوړول :

زه په مشن سکول کښې د خپل هیډ ماسټر وکړم او د هغه دورو دا کتو وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ډېر متاثر شوی وم د هغوی قربانیو را باندې ډېر اثر کړی و زما هم دا خیال
پیدا شوی و چه د دی قام او وطن خدمت می وکړی . په دغو ورځو کښې زمونږ
د قام د جهالت په وجه ډېر بد حالت و . نه د حکومت له خوا څه انتظام و او نه د قا
له خوا . د تعلیم کولو هیڅ انتظام نه و او که په کوم کلي کښې به پرایمری سکول وه
نه هم ملا یا نو څوک نه پرېښودل نو ما غوښتل چه د پښتنو د بچو د تعلیم د پاره
ملک کښې اسلامی مدرسې جوړې ولو کوشش اوکړم او خپل ژوند به په دې خد
کښې تېر وم . په ۱۹۱۰ع کښې ما او مولوی عبدالعزیز صاحب یوه مدرسه په اتمان
کښې جوړه کړه او د نورو مدرسو جوړولو د پاره مو په نورو علاقو کښې دوره شروع ک
د خلکو توجه می د علم طرف ته کړه او د پښتنو په زړونو کښې می د علم د ضرورت احس
پیدا کړو او دغه شان مو ورو ورو په مختلفو علاقو کښې د مدرسو جوړول شروع
او په لږ وخت کښې مو ډېرې مدرسې جوړې کړې . زمونږ کلي ته نږدې د مفتی
نه خلک دا غلل چه ته دا شه مونږ دلته یوه مدرسه جوړوو زه چه لاړم خلک می را تو
کړل د علم د ښېګڼو په باره کښې می ورته خبرې کولې . په دې کښې یو ملا را غ
چترالی (چترال زمونږ د اتمانزو د کلي په میره کښې یوه بانډه وه) ملا به لي د
ویل د ده سره توپک هم و او کتابونه هم ورسره وو . مونږ سلا مشوره کوله خبر
کولې ملا صاحب پاڅېد او وې ویل چه زه دا تعلیم چه عبدالغفار خان شروع
دی نه منم او نه دا تعلیم دی او هغه ویل چه په دې مدرسو کښې چه کوم کتابونه
کېږي نو په هغه کښې دی چه : « ایک کتا بھونکتا ہے » یعنی یو سپی غاپي او به
کښې لیکلی چه : (A big fig) یعنی یو غټ انځر . دا څه دی ؟ دا علم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زه راغلی یم د ده سره فیصله کول غواړم چه په کتاب راسره فیصله کوی که په ټوپک؟ ما ورته وویل چه ته سبه پوهیږی چه زه د توپک کار نه کوم او دغلته چه ته اتمانزوته ځې زما یو تربور دی چه محمد خان یې نوم دی هغه ته د توپک نوم واخله نو پخپل خان به پوه شې چه ته څوم ره سړی یې ملا صاحب علم خدای او رسول په مونږ مسلمانانو فرض کړی دی او چه تاسو خلک د دې انګریزی مدرسونه منع کوئ نو په کار دی چه هغوله پخپله خو د تعلیم انتظام وکړئ نو چه تاسو هم ورله څه انتظام نه کوئ او مونږ هم د دوی د خدمت نه منع کوئ نو د دې قام دې خدای مل شی .

پښتون یو ژوندی قوم دی د قومیت او قربانۍ ماده هم پکښې شته، خو وښبول غواړي. قومونه خو تش په کُف وچُف نه رابیداږي د قومونو ژوندي لولو او بیل اولو د پاره داسې کسان په کار دی چه بې غرضه وي دیانت داروي ایمانداروی او د خدای د پاره د خپل قام خدمت ته تیار وي چه داسې کسان په کوم قام کښې پیدا شي نو د هغوی په کوښښونو هغه قام کښې مینه، محبت، همدردي وروری او غریبولي پیدا شي هغه قام اباد شي مونږ بې همتو او خودغرضو خانانو، ملایانو او باباګانو تیاري ته کښېنولي یو ځکه خو زمونږ د قام دا حال شو. که چیرې دا کارونه په تش کُف او چُف، وظیفو او دعاګانو کیدلی شوی نو زمونږ د خپل رسول (ص) به دومره ګواوونه ولی کول دومره قربانۍ ورکولې، تکلیفونه او مصیبتونه به یې تېرول خو د جماعت په کوټ کښې به ناست وای دعا به یې کوله د هغه په شان دعا د چا کیدی شوه؟ کلا به کیده، قام به اباد پاته خو خبره دا ده چه بې عمله دعا د خدای په نزد نه قبلیږی. په دې کښې د پښتنو څه ګناه ده؟ دوی ته چه هر چا جونګه جاړه اچولې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوي ورته داقوال شوي دي شکرانې یې ورکړي دي دهغوی په مخ کښې یې منل
وهلي دي خدمتونه یې ورته کړي دي ملکانې او سیرونه یې ورکړي دي تو دې
خونیدې لونه یې هم ورکړي دي خوهغوی دا بدبختان په هغه دین هم نه د
پوه کړي. هغوی دا کمان کاوه دا زمونږ ددین او دنیا نجات دهنده دی خو
دوی سره نه ددین غم و او نه دقام هغوی سره خپل غم وهرڅه یې خپل خا
کړي دي قام ، وطن او دین ته یې هیڅ نه دی کړي .

زمونږ دسکولونو مخالفت ملایانو شروع کړو او دلیل به یې چه په د
کښې اردو ویل کیږي . اردو یوه بهانه وه . کښې دجماعتونو نه زمونږ په سکول
کښې دیني تعلیم هم زیات و او هم په ښه طریقه و او هم ورسره دیني تربیه وه.
دالمونځ معنی چا نه ښودلې نه ده او مونږ به ماشومانو ته دلمونځ معنی ورزده
ده . خبره داوه چه دا زمونږ مخالفین چه دو د دوی خو به اسلام څه کار نه
که نه اسلام خو علم په نر او ښځه فرض کړی و او دا یې ویلي دی چه په علم
ان تر چینه لاړ شئ چین کښې خو منیه . خلاصه او دعربي علم نه و د اسلا
دعلم دحاصلولو غرض وکه داملایان رښتیا په علم مین وی نو دوی به زم
ملا تړ کړی وای . دوی خو دا فکر کاوه که پښتنو کښې علم او پوهه راشی زم
دکان به سوړ شی او دې ته یې فکر نه کاوه که په پښتون قوم کښې علم راشي
به ترقي وکړی او چه قام ترقي وکړی مونږ به هم ترقي وکړو . دوی خو د قوم نه
نه دي ددوی نه یا الاخانان ښه وو خلکه که په قام کښې پوهه راتلله نو خانی
لې هم نقصان رسیده خو خانانو مخالفت خوا یو یږ ده چه ولې نه کړ بلکه زم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر امداد ئې هم کړی دی . مونږ به ملایانو ته ډیره تسله ورکوله چه که دا قام
ترقي وکړي تاسو به هم ترقي وکړئ خو دغوی په دماغ کښې دانه راتله چه
ونلی پښتون قام او ورسره مونږ ترقي کولی شو . دوی دومره د تیار خوړیه
وبیکاری عادت شوي وو چه د جد وجهد ماده پکښې پاتې شوې نه وه (زما
یاد دی چه یوه ورځ په سیوا کوام کښې د کاندهي جي سره د بر خلق راجمع
شوي وو دپارتنې نه پس هغه خلکو ته دا خبره وکړه دا ن چه مونږ غلامان
او د ذالت ژوند تېروو داځکه چه مونږ ډېره لویه ناشکری کړې ده او د
ای په نزد ناشکري د ېر لوی جرم دی مونږ ځکه په مصیبت مبتلا
چه خدای لاس او پښې راکړې دی او مونږ ورنه کار نه اخلو او زمونږ
هبی ده یعنی برهمنانان تیار خواره او بیکاره شوي دي ددې نعمت
کفران په وجه د خدای له طرفه په مونږ د العنت نازل شوی دی په کیتا
ئي لي راوړی دی چه څوک کار نه کوی او خوراک کوي هغه غل دی .)

په دغه وخت کښې قام د ملایانو او بابا ګانو په جال کښې کېرو او د هغوی
تر لاندې د بل چا اثر لي لانه ومنلی او یو قام هله د چا اثر قبلوی چه اثر والا
ئې پیدا شي . کله چه ملایانو زمونږ د مدرسو مخالفت شروع کړونو د
ومدرسو دپاره مونږ د ترنګزو حاجي صاحب سرپرست وتاکه نو په دې
جه مونږ څه ناڅه د ملایانو د تخریب نه بچ شو . د حاجي صاحب په وجه
ونږ ته په دې کار کښې ډېره کامیابي حاصله شوه . حاجي صاحب یو مصلح
ب او د نورو بابا ګانو غوندې نه و دا یې لوی صفت و چه د نورو بابا ګانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عونډې چاډ ایرکټ یا ان ډایرکټ په بیه نه شو اخیستلی، پوځکی په
کار کښې د دې استاذ و هغه د مسلمانانو ډاکیو ولو د پاره مسلمانان سا
وو هیڅ ملا او باباتړې بچ کیدی نه شو دغه لو حاجی صاحب تری خدای
و. زمونږ د ملا د سره په مخالفت کښې هم د پوځکیانو لاس وکه ځکه هم د ملا
پکښې ځیل غرضونه هم وو.

دیوبند سره تعلق:

د حاجی صاحب او د هغه ملګرو، مخفی صاحب، مولوی فضل ربی او
تاج محمد دوی سره خو زما د اول نه تعلقات او تنګ ډانګ وخو د دې
د جوړ ولو په وجه زمونږ تعلقات نور هم مضبوط او زیات شو زه به کله کله
لیږ وا و تبادل خیال د پاره (ګلد) ته ورتلم او دوي به هم چه کله د حا
صاحب لیږ وته راغلل زما لیږ وته به هم اتمانزو ته راتلل، مولوی تاج
د ګلد د دارالعلوم مهتمم و او د انتظام نه علاوه درس به یې هم ور
نو د پې به له ګلد نه بل چیرته نه تلو. مخفی صاحب او مولوی فضل ربی صا
به د پې راتلل او د مولوی فضل ربی صاحب په واسطه ورو ورو زمونږ تعلق
د دیوبند سره پیدا شو. په دې شپو ورځو کښې د دیوبند دارالعلوم پرنسپ
حضرت مولانا محمود الحسن صاحب د پېر نیک، پاک، خدای پرست
عالم و او تش کتابي عالم نه و د علم سره یې عمل هم لرلو او په دې فکر کښې وچه
به څرنګه د پرنګي د غلامۍ نه ازاد کړی شو؟ زمونږ هم دا فکر وا و د ملک
زمونږ مشترک مقصد و. مونږ چه به دیوبند ته لاړو نو د مولانا صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دیوبند کښې ډېر پښتانه طالب العلمان وو، مونږ د پښتنو طالبانو دلیدلو په بهانه دیوبند ته تللو، دمولانا یو شاګرد میاعُذیر ګل به زمونږ د خوب او خوراک انتظام کاوه. دمولانا صاحب په ذریعه ورو ورو دهغه دملګرو سلایانو سره زمونږ پېژند ګلوی پیدا شوه چه دهغوی نه مولوی عبیدالله سندهي او محمد میانو مونږ ته یاد دي او دنورو ډېر دانه اوس هېر شوي دي. دخوجی یو مولانا صاحب زما ډېر اشناو، ډېر محبتی سړی و زمانه چه په خبر شو دیوبند ته به راغی ډېر دخوراک څیزونه به یې دځان سره مونږ ته راوړل دخوجي اچار او کولچې ډېرې مشهورې دي افسوس چه زما دمولانا نوم هېر دی شاید زما په هغو ورکو شو ونوټ بکونو کښې وي. رښتیا خبره داده چه زمونږ په خپلو کښې ډېره مینه محبت و دچاچه مقصد او نصب العین یو وي هغوی کښې همیشه مینه وي، محبت وی هغوی کښې به رأی اختلاف هم وی خو دا اختلاف دهغې دلې دپاره رحمت وي: دانن چه تاسو په ډلو کښې پرې جنبې وینئ تاسو تحقیق وکړئ دهغوی مقصد او نصب العین یو نه وي ځکه خو اختلاف رای دارحمت په ځای دهغوی دپاره زحمت شي ځکه چه دوی دا کار دخدای او دخدای دمخلوق دپاره نه کوي دخپل ذاتي غرض دپاره یې کوی دنفس لاري ډېری وي او دخدای لاره یوه وی نو دخدای دپاره خدمت او پرې جنبې دوه متضاد څیزونه دي.

زمونږ زیاتې خبرې اترې، سلاکانې او مشورې به مولانا محمود الحسن صاحب او مولوی عبیدالله سندهي سره وی. په هغو ورځو کښې ډېر نکیا نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر رعب وداب و او دخلکو په زړونو کښې دهغوی ډېره ډېره ناسته و
او دهغوی دمخبرانو هم په زوره وره سلسله وه نو چه مونږ به هر کله دیوبند
ته تللو نو دهغوی د وېرې به مو د دیوبند ټیغ ټکټ نه اخیسته مونږ به تېس
دی خوا یا هغه خوا د کاډي نه کوزېدو و بیا به پیاده یا په بله ذریعه پټ دیوبند ته
ور تللو چه پرنګیان را باندې پوه نه شي . مولوی عبیدالله سندهي په ډیلي کښې
د فتحپوری لویې جومات سره یو ځای اخیستې و او هلته به یې هلکانو ته دقرآن
شریف درس ورکاوه او کوم هلکان چه به بې . ای پاس وو هغوی له به یې
پنځوس روپۍ دمیاشتې وظیفه هم ورکوله او درس به یې هم مفت ورکا
او هغه وخت پنځوس روپۍ ډېرې شي و . دهغه دا خیال وچه دمسلمانانو
تعلیمیافته زلمو کښې به زه دقرآن شریف دد درس په وجه دحریت او خد
جذبه پید اکړم لیکن سندهي صاحب پخپل مقصد کښې کامیاب نه شو
سندهي صاحب لوی عالم و دهغه به شان به قرآن کوم څوک نه پوهېد
او نه یې دده په شان درس ورکولی شو خو په مسلمانانو کښې دجد وجهد ماد
پاتې شوې نه وه کښې همدغه دپرنګیانو په ملېسو کښې هندوانو هم تعلیم کو
و . په هندوانو ددې تعلیم بوقسم اثر شوی و او په مسلمانانو بل قسم اثر شو
په هندوانو کښې یې دخپل قام مینه او دهغوی دخدمت جذبه پیدا کړې
او په مسلمانانو کښې خدمت او مینه خو پرېږده هغوی دقام او ملک نه خ
هم نه وو . دمولانا په شاګردانو کښې دهغه ډېر نږدې شاګرد چه دسندهي
ډېر ډېر اعتماد و . بې . ای پاس و قرآن یې دمولانا په ترجمه ختم کړی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود «ددې ټولو خبرو دپرنګیانو مخبر وخوت. دسندهی صاحب د دوستانو او شاګردانو او ټولو حالاتو داېرې به یې هره ورځ حکومت ته ورکوله. دسندهی صاحب «دشاګرد رشید چه دغه حال وي دنورو به څه حال وي؟ دقام مینه او خدمت او دحریت جذبه یوازې په تعلیم نه ده. مونږ چه دقام دخدمت او ازادی تحریک شروع کولو زه په ښارونو کښې تعلیمیافته ولسې ډېر وګرځېدم ما په معنوی کښې داسې خلک پیدا نه کړی شول چه دخدای دپاره دقام خدمت ته تیارشي، د باباګانو او بزرګانو مې ډېر خاطر ساتلي دي او خدمت مې کړی دی. په دې طمع چه دده خو زرګونه مریدان دي که دی یو ځل زمونږ ملګری شي نو خلک به زمونږ ملګرتیا او ملاتړ وکړي. دملایانو مې ډېره خوشامند کړې ده او ډېرې منتې مې ورلسې وهلې دی خو ډېر لږو داسره ملګرتیا کړې ده لکه په اوړو کښې مالګه. او چه ددوی نه مایوسه شوم ښارونو نه مې پرېښودل کلو بانډو ته ووتلم او عوامو ته ورغلم په څلورو میاشتو کښې دومره خلک راسره یاځېدل چه پرنګی ورنه ووېرېده. زه دولس کاله په تعلیمیافته ولسې ګرځېدلی خو ددوی نه مایوسه شوم او کلو ته ووتم نو په زرګونو خلک راسره ملګری شول.

شیخ الهند صاحب او سندهی صاحب:

مونږ چه په دیوبند ته لاړو نو شیخ الهند صاحب به سندهی صاحب ته خبر ورکړو اکثر به دی دیوبند ته راغی او کله نا کله به زه دده لیدو او سلامشورې ته دېلی ته ورغلم. دسندهی صاحب ځای دفتحپوری جومات سره و زه به نیغ دهغه ځای او درسګاه ته نه ورتللم ځکه چه دده په ځای کښې به

(c) ketabton.com: The Digital Library

سی. آی. ډی. همیشه حاضر او دا داسی وخت و چه چاته به زمونږ علاقه کېښی
مولانا ابوالکلام ازاد جاری کړی رساله الهلال راتله نو پولیس به وررسېی و
حکومت به په تورلست کښې لیکه او چه حکومت به لږ په چا بدګمان شو
ده په زړه کښې دا ازادی او قام او ملک مینه او خدمت جذ به ښته نو
دی خدای مل شه. څکه به زه دهغه د رسکا ته نیغ نه تلم فتحپوری جو
ته به لا رم چه لمونځ به وشو په حجرمات کښې به موسرع ولیدل که خبرې به مو
وی په حجرمات کښې به تمامی شوې. سندهی صاحب به خپل ځای ته لاړ او
به خپل نورکار پسې لا رم او که خبرې به خلاصې نه شوې نو سندهی صاحب به ز
ځای ته کلو د پاره دهٔان سره بوتلم ځای به موهم وټاکلی او خبرې به موهم
د سندهی صاحب د لید لو نه پس به زه په ډیلی کښې نه پاتې کېدم او دش
په ګاډي کښې به کلي ته را روان شوم خو کله چه به مې نور کار پاتې و نو پاتې
زه چه به پاتې شوم د مولوی سیف الرحمن صاحب سره به پاتې کېدم، مولوی سیف
زمونږ د دواړو. د دین عالم، پوه او سیاستدان سړی و. مولوی سیف الر
د نورو ملا یانو په شان د محدود خیالاتو خاوند او تنګ نظره نه و، په کوټ
کښې به نه ډوبېده. د او چتو خیالاتو خاوند او بلند نظره و، د پرد من واو
دل سړی و. فتحپوری د دهلی یو جامع مسجد و او په هغې کښې یوه عربي
وه او مولوی سیف الرحمن د دې مدرسې صدر مدرس و.

قوم پرستی:

کله چه زما سوسایټي بدله شوه او د قام پرستو سره مې مخه شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د قام پرستی کومه ماده وه هغه را وبښه شوه . داخبره خو ما لا په ورپوکولې
کښې چه په طالب العلمی کښې محسوسه کړې وه خو د مخفی صاحب، مولوی عبدالعزیز
صاحب او مهتمم صاحب په مجلسونو کښې ورده ورکړه خصوصاً د مخفی صاحب
د مجلس په ما ډیر اثر و . په دې وخت کښې زما دوه شیزونو سره ډیر شوق و،
یو زمیندار ادی سره او بل د مطالعې سره . د زمیندارۍ د پاره خو ما ته پلار په
ما ملنګ ناری (محمد ناری) کښې شپیته جریبه ځمکه راکړې وه په هغې کښې به ما
خپله زمینداری پخپله کوله او د مطالعې د پاره به مې د مولانا ابوالکلام از ادالهلال
اخبار کتو، چه یو عالمانه اخبار و او هر مضمون به یې د علم نه ډک و او د ازادی
او حریت علمبردار و او د اسلام په حقیقت به یې خلک پوهول او بل مې زمیندار
اخبار راغوښتل . زمیندار اخبار د مولانا ظفر علی خان اخبار او ډیر قام پرست
اخبار و ، دامې کنده نه وکه و روسته چه د اختر علی خان د هغه زوی په لاس تو
ورغی . بل مې مدینه بجنور اخبار راغوښته چه ډیر قومی اخبار و . یو مې انګریزی
اخبار چه (د سول اینډ میلټری ګیزټ) نومیده راغوښته ورسره به مې د
دینی او نورو کتابونو مطالعه هم کوله . چه طالب العلم وم د مطالعې سره مې شوق
نه و خو چه د ملنګ سو کارمې شروع کړ د مطالعې شوق راسره پیدا شو . الهلال
او زمیندار چه به هغه وخت چاله راتلل نو هغه به د حکومت د سترګو اغزی و
او د هغه نوم به بلیک لسټ کښې و . ولی چه دا دواړه اخبارونه قام پرست وو
قام یې را ویښاوه او پوهاوه او قومیت او جرئت یې پکښې پیدا کاوه . بدیشی
حکومتونه خو بیدې ولاړ وي چه په خلکو کښې ویره پیدا کړي او د خلکو له زړونو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه وپره وړکه شي د بدلیشی (بهرنی پردی) حکومتونو بنیاد ونړیږی او دبدلیشی حکومت مثال دغله وي چه دکور خاوند راویښ شي نو بیاغل کله ټینګیدی شي نو خکه د انګریزی حکومت د دی قسم اخبارونه خوښ نه وو. خو خله ماپسی پولیس راغلل چه ته دا اخبارونه مه راغواړه بندیي کړه، دحکومت نه خوښیږی خوک چه دا اخبارونه لولی حکومت یې خپل دښمن ګڼي، تاته به دیر نقصان ورسیږي ماورته لنډ جواب ورکړو چه دحکومت خوښ نه دي حکومت دي پخپله بندکړی هغوی به وویل چه حکومت خوښي نه بندوي مابه ورته وویل چه زه یې هم نه بندوم.

مخفي صاحب به هم چه چیرته ښه کتاب پیداکړ هغه به دمطالعې د پاره ماته راوړه. یوه ورځ یې راته دعبدالحلیم شرر یوناول چه د زیاد او حلاوه، نومیده راوړی و اوراته یې وویل چه دا کتاب په ښه شان مطالعه کړه هسې هم زما طبیعت داسې وچه مطالعه می د نورو په شان دیره نه شوه کولې خو چه خدمې کولی شوه نو خان به می پرې ښه پوهاوه او ښه غور به می پرې کاوه چه مطالب یې ښه هضم کړم. داناول د سپین (هسپانیه) په باره کښې لیکل شوی و او دا یې لیکلی وچه د سپین عیسائیانو د مسلمانانو د اتوسو د کالو تسلط ته څرنګې خاتمه ورکړه د دي ناول په لوستو ماته په خپل کار کښې دیره کته ورسیده. مخفي صاحب به چه پخپله نوي شعرونه جوړ کړل هغه به یې هم ماته راوړل او راته به یې اوږل ماته به دمخفي صاحب شعرونو دیر خوند راکولو خوند څه چه په ما به یې دیراثر کولو. دهغه دیرشعرونه ماته اوس هم یاد دی. ما دمخفي صاحب به الهلال یو څای لوسته په مضمونونو به یې مونږ دیر بحث کاوه او څرخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځله به مولوسته او چه څومره به وس کېده نورو ته به موهم او رولو . د بښتیا
خبره داده چه مونږ الهلال د اسلام په حقیقت پوه کړی یو او دی اخبار زمونږ
مخه دېې خواته کړه .

دا هغه وخت و چه دپرنګی دحکومت له وېرې به چاپېت په حجره کښی
دپرنګی خلاف خبره نه شوه کولی مونږ به چه دا قسم خبرې کولې ځرېټ ځای ته
به لاړو . زمونږ کلی دپېرګېن کلی دی هلته به مو پټی خبرې هم نه شوی کولی
او دپېره لوړه به دپټو خبرو موقع راته پیدا کېده کله به د حاجی صاحب ځای
حاجی اباد ته لاړو کله بل خوا . یوه ورځ مولوی فضل ربی صاحب او مخفی صاحب
اوزه ماسښام ناوړه ته چه په میره کښی زمونږ یو کلی دی او دپېرښه نهر پکښی
بهېږي او دېږ ښکلی ځای دی لاړو دشپې د دوه د انتظام راته وشو
د ماښام دلمانځه نه وروسته په سړک کوځو او خبرې کوو چه شاته مو وکتل یو
سړی راپسې دی په مونږ وارخطایی راغله زمونږ دا خیال شو چه دا سړی
کوندی مونږ پسې لګېدلی دی دهغه خا یه مودوه چیلی کړې او دوه پردی ،
یاره دوه دی مو پېښودهٔ او دکور خاوند ته مو خبر قلدي هم ونه کړو و په
سلو مسلو زمونږ یو بل کلی مرو ندئ ته ماسختن (ماز ختن) ورسېدو
زمیندار او دهقان دوه دی دوخته خوري هغوی دوه دی خوړلې وه زمونږ
یاره لی په شپه کښی نوره دوه دی پخه کړه دوه دی مو وخوړه او همدلته
ووده شوو . په داسې حالاتو ، واقعاتو او مشکلاتو کښی مونږ کار شروع
کړی وه سره د دی زمونږ کار ورځ په ورځ ترقی کوله خکه چه زمونږ کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدای دمخلوق دپاره و زمونږ پکښې ذاتي غرض نه و بلکه ذاتي موپکښې
نقصان و .نقصان داوو -چه ده نان نفقه ده پاره تجارت زمينه
مو نشوه کولی .خرڅ چونه به کیدل +

ورومبي واده:

د ۱۹۱۲ع کال په اخر کښې پلار ماله واده وکړ. زه لاهلک وم په سکول کښې
مې سبق ويلو. زمونږ کلي ته نژدې دځمړ (دزړو) نومې کلي کښې دکنان خيله
خانانو په کورنۍ کښې لي راته کوژده کړې وه. زما په گمان چه زما سخر دخسر
يار محمد خان اولنی خان وچه په لوړلي روپۍ وانه خیستي. هغه وخت ک
خان به وکه غریب دخور لور په سر به لي پیسې اخیستی. دا رواج خلکو ته با
نه ښکاريده ولن هم پښتنانه دخور او لور په سر روپۍ اخلي خو خلک وړته بد
په اسلام کښې دخور او لور په سر پيسې اخيستل لويه گناه ده بلکه اسلا
خوخپلو او لونوته دپلار، مور او ورور په ميراث کښې برخه ورکوي. زماد
ډېر سخي او ميلمه دوست سړی و ډېر دوستان او اشنايان لي لول د
کلي په غريبانو به لي خاص نظر ساته چه څه وخت مرشوما پخپله ليدلي
مړو، ښځو، خپلو، پردو وړسپې په زار زار ژړل پخپله لي تعليم نه وکړی خو
سره لي ډېر شوق و زما باباته به لي ويل چه هغه يو زوی دي تالندان ته تعليم
لېږلی دی دابل به زه ولېږم دامې اوريدلی وچه سخت مريض شو نوولي و
زه وصيت کوم او خپلو زنانه وارثانو ته دشريعت په مطابق حق او حصه ورک
خپلو خپلوانو پرې ښبوده. ډېر خانان لي دوستان وو خو دده له مرګه وروست
هم دده دماشومانو پوښتنه ونه کړه ځکه چه دهغه نه قول وار٢ ماشومان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دچار درویش په قصه کښې د یو سوداګر د زوی قصه کوي چه د پلار نه ورته ډېر مال او دولت پاتې شوی و او ده هغه ټول په یارانو، دوستانو وخوړلو کله چه د مال او دولت نه کنګال شو نو په ډېره بده ورځ په لاره روان دی یو لاروي وپېژانده ورنه یې پوښتنه وکړه چه ته هغه د سوداګر زوی نه یې؟ ده ورته وویل چه ولې نه یم هغه ورته وویل چه ته په دې مصیبت اخته شوی یې ستا خو ډېر یاران او دوستان وو د دنه به ځار پېدل او قربانېدل شوي دي هېڅ امداد ونه کړ هغه څه شو؟ ده ورته وویل چه نه هغه زما دوستان نه وو هغه د دسترخان مچان وو چه دسترخان به غوړېدلی و دوی پرې ښنېدل او چه دسترخان ټول شو مچان والوتل.

ما سره د خیل قام د ښځو ډېر قدر او عزت و او ډېره همدردي ی وزسره وه ولې چه زمونږ په قام کښې هم لکه د نورو مشرقي قومونو په شان ښځو قدر نه و دوی به د سړي ونه ښکته کمتلې شوی حالانکه چه پستي او بلندي په عمل ده که د چا عمل پست وي هغه نر وي که ښځه په کار دي چه پست وګڼل شي او د چا عمل چه وچت وي نر وي که ښځه په کار دي چه په درانه نظر ورته وکتل شي، خدای خو نر او ښځه د دنیا د ابادۍ دوه ملګري پیدا کړي او د بشریت د ګاډۍ دا دوه پایې دي د ګاډۍ په وه پایه نه شي چلېدی او بیا زمونږ د پښتنو ښځې خو ډېرې پاک لمنې حیاناکې، مینه ناکې او وفادارې دي او ډېرې خدمتګارې دي، مونږ چه به کله ناکله د خپلو خپلوانو کره مېلمانه شو سره د دې چه نوکرانې به وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو زمونږ د خپلو انو ښځې به دانه چاپېره ګرځېدې او ډېر په اخلاص به دی
زمونږ خدمت پخپله کولو کوم ښه څیز چه به یې پوخ کړی و هغه به یې زمو
مخې ته راوړاندې کولو او چه زمونږ نه به څه پاتې شو دوی به بیا هغې ت
کښېناستې او هغه به یې خوړلو. په ابتدا کښې به سرو د دوی سره یو ځ
دوډۍ نه خوړه او ښځو به هم د نارینه وسره په یو دسترخوان دوډۍ خو
عیب ګڼل د ټولو نه اول دا خبره ما محسوسه کړه او چه کله به مېلمانه نه و
د دوی سره مې په یو دسترخوان دوډۍ خوړه اول دا رسم ما مات ک
او ورو ورو په ټولو خلکو کښې د دې رواج اصلاح وشوه. ما چه واده وک
زما ټبر ته به ما سره یو ځای دوډۍ خوړل ډېر عجیبه ښکارېدل اول
به یې په اسانه راسره دوډۍ نه خوړه. یو خو به ځکه ښځو دوډۍ وروسـ
خوړه چه د مېلمنو او نارینه و نه څه پاتې شو نو دوی به بیا پرې راغونډې ش
او که به کافي غذا پاتې نه وه هم دوی به پرې قناعت کولو او بله دا وه چه سپـ
سړو ښځو به ځوانو ښځو پسې خبرې کولې چه خو دې ته ددې زمانې ښځو ته د ګ
څومره کلک سترګې دي د خپلو مېړونو سره یو ځای دوډۍ خوري مونږ خدا
داسې زمانې ته پاتې کړو. خو اخو دوی هم ورسره بلدې شوې او دا کار بیا بد نه ګڼ
کېدو. د مېلمه وخت هم معلوم نه و هر وخت به چه مېلمه راغی ښځې غریبانا
به مجبورې وې چه د دوډۍ غم ورته وکړي. که نیمه شپه به وه او
دا ړ پېشکال تکنده غرمه به وه چه مېلمه به راغی نو هغه به هم ښه دوډ
غوښته او کور به به هم ښه دوډۍ ورکوله. زمونږ تحریک کښې بیا دد

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې هم اصلاح وشوه مونږ خلکوته وويل چه يا به ناوخته په چانه ميلمانه کيږئ او که ناوخته په چاپيښ شوئ چه څه تيار وي هغه به خورئ او که څوک دربانندې ناوخته راپيښ شو هم تياره به ورته مخکښې ږدئ او په دې شان مونږ ښځو تکليف لږ څه کم کړ.

په هغه وخت کښې هلکان چاتعليم ته نه پرېښودل د جونو تعليم خو بالکل د کفر سره مترادف گڼل کېده ملا يانو به تعليم ته څوک نه پرېښودل زما يادږي ما چه لور په سکول کښې داخله کړه نو دخو پرېږده چه خپله سخر گنبې هم راته خپه شوه حالانکه دا سکول د يوخان په کور کښې وخاص د جينکو د پاره د يو قسم پرائيويټ (مخصوص) مدرسه وه. دخان ټبر پخپله درس ورکولو.

اوس هم د پرخانان خپلې لونه په سکول کښې نه داخلوې ملا يانو دې ته نه کتل چه اسلام خو علم په نرو او ښځو يو شان فرض کړې دی يوازې د مدرسو مخالفت يې نه کولو د اخبارونو لې هم سخت مخالفت کولو اول خو به يې ويل چه په دې کښې تول دروغ دي په چل ول د خلکو نه پيسې اخلي بيا چه خلک لږ لږ پوه شول چه په اخبارونو کښې خود خداى او رسول خبرې هم وي بيا به يې دا پراپيگنډه کوله چه په اخبارونو کښې د آياتونو بې حرمتي کيږي په اخبار کښې آياتونه ليکلې شي او بيا په لاروکوڅو او د پرانونو کښې پراته وي.

مالا چه به کوم اخبارونه راتلل ما به په حجره کښې خلکو ته لوستل خو چا به ورته ښه غوږ نه ايښود يو الهلال ته به يې لږ غوږ کښېښو ځکه چه يو خو پکښې د خداى او رسول خبرې وې او بل د ابوالکلام ازاد اخبار و..

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتانه اوس هم د اخبار لوستلو شوق نه لري په چېتې ځېنږ وتويه بی خا
رواجونو په زړو کونو روپۍ خرڅ کوي خو په اخبار يوه پيسه نه ورکوي او هلا وجه
ده چه د دومره بهادر او لوی قوم په خپله ژبه کښې يو قومي اخبار نشته . زمونږ يو
لوی خان ويوه ورځ لی په ښار کښې يو هلک ليدلی دی چه اخبارونه ورسره دي
او چغې وهي چه اخبار واخلئ . خانصاحب کمان کړی دی چه دا کوندی وړيا د
اخبار ي ورنه اخيستی دی خو چه هلک ورنه پيسې غوښتی دی ده اخبار ب
ورکړی دی او اخيستی ئې نه دی چونکه زمونږ د اخبار سره مينه نشته نو خک
زمونږ په خپله ژبه کښې اخبار هم نه و . ځکه چه لی د اخبار سره مينه نه وه د غس
ي د خپلې ژبې سره هم مينه نه وه د تعليميافته کسانو سره به مې چه د ژبې په باره کښې
خبرې وکړی را ته به ئې ويل چه پښتو ولا د څه ژبه ده؟ په دې کښې علم نشته پښتو
کښې څه دی؟ ما به ورته ويل چه هلکه د انورې ژبې خو د اسمانه نه دي را کوز
شوي د هری ژبې ويونکو خپلې ژبې ته ترقي ورکړې ده . پښتنو چه خپلې ژبې
توجه نه دی کړې دې کښې د پښتو ژبې څه گناه ده او دا خو زما او ستا گناه ده
ماچه واده وکړ کله چه به مې اخبار لوست تېر به مې را ته ويل چه دا اخبار
څه لولې دا خو ټول دروغ دی ما به ورته ووې چه نه دا خو بر اپکينده ده اخبار لو
د پېر ضروری څيز دی بيا به غلی شوه ويل به ئې زه څه خبره يم خو خلک دا
وائي بيا به ئې را نه پوښتنه وکړه ښه ده نو څه پکښې دی ما هم ورې يوه کړه
به مې ورته ويل چه دې کښې د ټولې دنيا حالات دي ما به بيا ورته ځينې مطالب
د پښتو ښځې د نارينه نه ذهينې دي د هغې هم د اخبار او تعليم سره ورو و

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلچسپي پيدا شوه د قرآن او دين او نورو ضروري خبرو معلومات به مي ورته ورکول. هغه به پلار ډېر ګرانه وه په خپله پلار ګښې يې ډېر اثر وه هغې په وجه زما د سخر ګښې په ښځو ګښې هم ډېره تبديلي راغله زما به هميشه داګوښښن وُچه د ښځو د مغزونه د کهتري احساس ليري کړم ځکه چه په دوی ګښې دا احساس خود غرضو او نا پوهو سړو پيدا کړی دی زما به خپل تهر سره په دی خبره بحث کولو چه ښځه او نر دواړه د خدای په نزد يو شان دي د روند والی او سپکوالی په عمل دی او دا به مي هم ورته ويل چه د دې احساس په پيدا کولو ګښې تاسو ښځې پخپله هم ګرمې يې ځکه چه زوی ته په يوه نظر ګورئ او لور ته په بل نظر او د ورو کوالي نه د جينکو په مغزو ګښې دا خبره کښېنوئ چه هلکان او نارينه خدای د جونو او ښځو نه بهتر او لوی پيدا کړی دی بيا به مي ورته دا هم ويل چه انسان د خدای په ټول مخلوق ګښې اشرف ګڼلی شي نو بيا دې وجه يې د نور مخلوق نه ذمه واري زياته ده خو زه چه دې خپل قوم ته ګورم ما ته په دوی او ځناورو ګښې فرق نه ښکاري د دوی سره هم د خپلې ګېډې غم دی او د ځناور سره هم د خپلې ګېډې غم دی د دوی سره هم د خپل کور غم دی او ځناور سره هم د خپلې ځالې غم دی دوی هم بچي راوړي او د خپلو بچو غم خوري او ځناور هم بچي زېږوی او لويوي يې نو دوی په څه اشرف المخلوقات وبللی شي؟ دوی هم لکه د ځناورو په شان يو بل وژني دوی به هله اشرف المخلوقات وګڼل شي چه دوی ګښې اجتماعيت، ورورولي، عزيز ولي او مينه محبت پيدا شي. تش په دې چه نور ځناور په ځلورو پښو ګرځي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان په دوه پښو اشرف کېدای نه شي. يوه ورځ مې په خبرو خبرو کښې ورته ووېل
چه نارينه مړ شي ښځه کونډه تون کوي او چه ښځه مړه شي نارينه سمدستي
بله ښځه وکړي. په کار خو دا دی چه د ښځې ځښتن مړ شي چه هغه هم بل مېړه وکړي
ماوې زما په خبره پوه شوې؟ دې ويلې هو! ماوې معلومه نه ده چه څوک به
مخکښې مړې خو که زه مړ شم او ته خوانه وې د بل مېړه به کولو کښې هيڅ شرم
ونه کړې دې راته ووېل دادې غيرتي خبرې راته مه کوه.

آګره کښې د مسلم ليګ جلسه:

په ۱۹۱۳ع کښې په آګره کښې د مسلم ليګ سالانه جلسه وه هغه وخت
به د مسلم ليګ جلسې په دسمبر کښې د برو دن په چو تيو کښې کېدې ماچه به
اخبارونو کښې ولوستل چه د آګرې په ښار کښې د مسلم ليګ جلسه ده نو
اراده مې وکړه چه ضرور به په دې جلسه کښې شرکت کوم ولې چه دا سياسي
جلسه وه او زمونږ په ملک کښې سياسي جلسې نه وې او نه و د سره خلک
بلد وو. که څوک يې پوهېدل هم د پرنګيانو د وېرې چا د جلسې نوم قدرې
اخيستې نه شو د ېر خلک خو ترې خبر هم نه وو زمونږ په علاقه کښې هغه وخت
د ملايانو به په داسې مسئلو بحثونه وو چه د قام او ملک او اسلام ته به ترې
هيڅ فايده نه وه مثلاً چا به وېل «ضالين» دي او چا به وېل «ظالين»، د
چا به وېل د سابي تو به قبوله ده چا به وېل نه ده قبوله. د غه شان چا به کوته او ختيا
سنت ګڼل چا به بد عت. په د غسې خبرو به د ملايانو بحثونه وو په خو
او او ښانو به ګتا بونه بار يو ځای نه وړه او بل ځای ته وړه او بحثونه کوه او خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه فیصله کوه په دې توګه به یې د خلکو توجه د ژوندانه د مهمو مسایلو نه بل پلو اړوله ماته په دې کښې د پرنګیانو لاس ښکاریده ځکه چه کله کله به دا خبره هم پکښې اوچته شوه چه که د انګریز او روس جنګ شي مونږ له د چا امداد کول په کار دی د دې سوال په جواب کښې به بیا اختلاف نه و ټولو به ویل چه انګریزان اهل کتاب دي او روس سور کافر دی مونږ ته د انګریز مرسته ضروري ده حال دا چه انګریزان هم عیسایان دي او روسان هم عیسایان دي.

یوه ورځ په مامند نارې کښې د جمعې د لمانځه نه وروسته ناست یو چه په دې خبره بحث شو چه د سابې توبه قبوله ده که نه ده؟ یو ملا ناست و د دیر ملا په نوم مشهور و هغه ووې که څوک وایي چه قبوله ده زه یې ثابتوم چه قبوله نه ده او که څوک وایي چه قبوله نه ده زه یې ثابتوم چه قبوله ده مطلب یې دا و چه خلکو ته ځان وښیي چه زه دومره لوی ملا یم چه ناروا خبره روا ثابتولی شم او په خلکو یې هداسې اثر و ناستو خلکو یو بل ته وکتل او ویې ویل چه ډېر لوی عالم دی خو ما ته دده خبره عجیبه ښکاره شوه چه په مذهب کښې خو دوه خبرې نه وي یوه وي نو ما ورته وویل چه ملا صاحب که خدای او رسول وایي چه قبوله ده نو ته به یې څنګه ناقبوله کړې او که هغوی وایي چه ناقبوله ده نو ته به یې څنګه قبوله کړې د ملا صاحب زما خبره خوښه نه شوه او خبره یې په بله واړوله. دوی به خپله ملایي خلکو ته ښودله او د عام یې ستړه وښکله. په خلکو کښې یې دومره نفرت پیدا کړی و چه اکثرو د یو بل مړي ژوندي پرېښي و د یوې ډلې مشر ومانګي ملا صاحب او د بلې ډلې ملا صاحب و نو یو بل به یې د کفر حکمونه کول حال دا چه دواړه یو خدای منلو

سه ده منټه ان نه معلومه شو یوه . چه دا اثر شیخان جوی کی بوتو ... ده
بیا ئے درو ... ویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو رسول یي منلو، یو قرآن یي منلو او د یو حنفي مذهب پیروان وو حتی د یو
پیر مریدان وو. د سوات صاحب مریدان وو.

زه او زما د سبق ملګری عبدالحلیم د مسلم لیګ په جلسه کښې د ګډون
د پاره اکوړې ښار ته روان شو. شپه مو نوښار ته پوره هلته د نوښار په تانه کښې
تا مفیل ار د دوه سرو غلام سرور خان ؤ. د نوښار د تانې خوا وشا آبادي نږد
سپوره ډاک ؤ. غلام سرور خان په خټ کلي کښې او سېده شپه مو د هغه
سره شوه د ډاک ګاډي د شپې په یوولس بجو را روانیدو او په یوه بجه نوښار
ته رارسېدو موږ په دې ګاډي کښې اکوړې ته تللو نو چه د شپې دوه دی
په خټ کلي کښې وخوړه د شپې په ۱۲ بجو د ګاډي په پټلۍ ر باندې نیغ ستیشن
ته وار روان شو په لاره کښې د ځناورو غرار شو، د غراري اواز ورو ورو موږ
ته رانژدې کېده موږ په دې فکر کښې وو چه دا اواز به د څه شي وي چه
په دې کښې ځناورو را باندې حمله وکړه. موږ هیبت واخیستو شور موجوړ
کړو د خدای فضل و خولې را وانه چوله بچ شو معلومه شوه چه هغه شرمښ
وو غلام سرور خان پرې د تمانچې ډز هم وکړو. موږ ټیشن ته ورس
لو. ساعت پس ریل راغی او موږ د واره د غلام سرور خان نه رخصت شو
اکوړې ته روان شو، چه اکوړې ته ورسېدو په یوسرای کښې مو یوه کوټه
کرایه واخیسته پکښې ډېره مشو. سبا له جلسه شروع کېدونکي وه موږ
سهار وختی د جلسې ځای ته لاړو د جلسې د پاره لوی پنډال جوړ شوی
ستیج د پاسه او لاندې کرسۍ لګېدلې وې موږ ټکټونه واخیستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوسو کښېناستو. سر ابراهیم رحمة الله د دې جلسې صدر و مولانا ابوالکلام ازاد، سر آغاخان او د هندوستان نور ډېر غټان دستیج د پاسه په کرسو ناست وو. د صدارت د خطبې نه وروسته قسماقسم قرار دادونه وراندې شو او مختلفو کسانو تقریرونه وکړل. سر آغاخان هم په فارسي ژبه کښې د یو ښکلي تقریر په ډېره فصیحه ژبه وکړو د دری ورځو پورې جلسه وه، د جلسې د ختمېدو نه پس مونږ د تاج محل شاهي جومات او منار سیل وکړو او بیا ډاکوېټ نه ډیلي ته لاړو هلته د مولوي سیف الرحمان مېلمانه شو، ډیلي کښې مو هم د کتلو قابل ځایونه ولیدل. یوه ورځ په شاهي مسجد کښې ناست وو یو سپین ږیري وویل چه ډیلي هیڅ سره وفا نه ده کړې معلومېږي چه انګرېزانو هم زوال په برخه شوی دی چه دارالحکومت یې د کلکتې نه ډیلي ته رابدل کړو. په د غو ورځو کښې دارالحکومت رابدل شوی و، څلور دیرش کاله پس د هغې سپین ږیري پیشګوئي رښتیا شوه.

په دې ورځو کښې به کانګرس او مسلم لیګ دواړو د لوډېرو ښکیانو نه د عهد او مراعاتو نو سوال کولو او قرار دادونو به یې پاس کول چه مونږ ته دا راکړئ او دا راکړئ. د هندوستان د منور ډېنو (اینټیلیجنسیا) اکثریت په کانګرس کښې وو، څه وخت چه ګاندهي جي د افریقې نه راغې او په په کانګرس کښې شامل شو د کانګرس حالت بدل شو د تشو مطالبو او تشو خبرو په ځای د ملک د حقوقو د اخیستلو د پاره عمل او جد و جهد شروع شو. حقیقت دا دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه حق خوک چاله ورکوی نه بلکه حق اخیستل کېږي. کله چه د کانګرس پالیسی د
منتونو او زاریو په ځای عمل او جد وجهد وشو هغه کسان چه مصیبت کالو
وو لکه جناح صاحب، ګنزرو، جیکار او سپرو او نور د کانګرس نه ووتل، جناح
صاحب مسلم لیګ ته لاړ او دې نور ولیبرل پارټی جوړه کړه. خبره داسې وه
څه وخت د رولیټ ایکټ مسئله پېښه شوه نو جناح صاحب او سپرو وغیره ...
قول مخالف وو نو سوال دا پیدا شو چه که حکومت زمونږ مطالبه ونه منی نو بیا
څه کوو؟ دی ذکر شوو کسانو وویل چه احتجاج به کوو ددی نه پس سوال داسې
پیدا شو چه که بیا حکومت هم مطالبه ونه منی نو بیا به څه کوو دی کسانو وویل «بیا
هم احتجاج کوو»، ګاندهي جي وویل که زمونږ خبره حکومت ونه مني نو جد وجهد
به کوو»، په دې خبره دوی جدا شول.

کلي وطن کښې تعلیم او تبلیغ:

څو ورځې پس له ډیلي نه کلي ته راغلو چه کلي ته راغلو خبر شوم زما زوی
غني پیدا شوی دی. زما ډېر ورور نه و نو د زوی په پیدا کېدو د ډېره خوشالي
دجمعې په ورځ کښې به د حاجي صاحب په ځای کښې د ټول خلک جمع کېدل، دا
د پاره به له لیرې لیرې ځایونو نه راتلل. زه به هم که په دوره نه وم خامخا ور تلم
مهتمم صاحب، مخفي صاحب او مولوی فضل ربي صاحب به هم د سلام شو
د پاره کله ناکله راتلل. دجمعې د لمانځه نه پس به ما خلکو ته وعظ او نصیحت
کاوه خود ملایانو نه خوښېده ځکه چه زمونږ ملایان د برهمنانو غونډې ځا
د مذهب ټیکه داران ګڼي. ما د خپل قام د اصلاح دا کار د خدای د پاره ک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغوی پروابی نهساتله اخري راپسې پټه پټه پراپیګنډه شروع کړه چه ډېره یې
خرېیلي ده او وعظونه کوي اول خو دې خپل ځان په شریعت برابر کړي بیا دې
نورو خلکو ته نصیحت کوي. ددوی خو په ډېره او اسلام غرض نه و زما بلکل مول یې
غرض و و توم هم ناپوه او جاهل وُ چه ملا به ورته ووې چه دا مذهب دی ده به هم
منله. ملایانو ډېرې له دومره اهمیت ورکړی وُ چه ټول اسلام یې تش د ډېرې
پورې تړلی وُ حال دا چه مذهب خو ښه عمل دی، مذهب خو په بنیادی دول
د اخلاقو او عمل سره تعلق لري ډېره په ښودل او پرېښودنه خرېیل دا د عربو تهذیب
و. یوازې د صحابه (رض) نه بلکه د اسلام د دښمنانو عربو لکه ابوجهل، ابولهب
وغیره وهم ډېرې وې. سره ددې هم ددې دپاره چه د ملایانو د اعتراض نه خلاص
شم ډېره مې پرېښوده له خو بیا هم د ملایانو نه خلاص نه شوم بیا به یې ویل چه د موټې نه
کمه ده. د دنیا تاریخ ګواه دی چه په کوم قوم کښې داسې اشخاص پیدا شوی دی چه
هغوی د خپل قوم د اصلاح دپاره پاڅېدلي دي د اقتدار خاوندانو یې مخالفت
کړی دی ولی چه هغوی خپل اقتدار په خطر کښې لیدلی دی تا سو دې خپل د
خدایي خدمتکار و تحریک ته وګورئ څومره چه قوم کښې پوهه راغلې ده هماغومره
د اقتدار د خاوندانو قدرت کم شوی دی او د خپل پیغمبر (ص) ژوند مطالعه
کړئ چه خپلو ترونو، تربورانو یې مخالفت وکړ د څه دپاره؟ د اقتدار دپاره.
و د مدینې خلکو یې ملاتړ وکړو ولې چه د هغوی سره نه مذهبي اقتدار و نه سیاسي
او دو چه یې مخالفت وکړو هم د اقتدار دپاره و.

زمونږ مدرسې په ترقۍ کښې وې پښتون ژوندی قوم دی خو چه د

ښه ډېره خرېیل د ملاکار دی بېځیه عمل نه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژوندی کولو خلک پکښې پیدا شي ترڅو چه په یو قام کښې دژوندی کولو دپاره خلک
پیدا نه شي هغه قوم ژوندی کیدی نه شي. په لوړه موده کښې خلکو ځای په ځای
مدرسې جوړې کړې او په ډیر شوق یې په کښې خپل بچي داخل کړل. څو مره چه
مدرسې زیاتیدې هماغومره زمونږ پیسو ته ضرورت ډیریده ځکه چه بې پیسو په
دنیا کښې هیڅ کار نه شي کیدی. پښتون قام شوم نه و مهمان نواز و، فیاض و
خیر و خیرات پکښې و. خو کومه طریقه چه ملایانو ورته دخیرات ښودلې وه هغه په
دې وخت کښې کټوره نه وه. قام په یوځ خیرات اموخته ؤ حال دا چه زمانه بدل
شوې وه دیوځ خیرات ضرورت نه و پاتې دنقد او خام خیرات ضرورت و. د زا
د بدلون سره که قام بدل شي ترقي وکړي که نه وروسته پاتې شي. د ذکوة په بار
کښې هم ملایانو قوم ته ویل چه په مدرسو ذکوة نه کیږي. دملایانو سره په دې
خبرو ډیر بحثونه شوي وو خو ملایان دې ته تیار نه وو چه دقام د ابادۍ او تعل
دپاره دیوې نمونې ورپیجونه تیر شي. قام په رسم او رواج تنګ شوی ؤ خو داچه
پکښې نه ؤ چه پرې یې ږدي. رسم و رواج پرېښودل اسان کار نه دی، په
ډیر ګران دی او اخلاقي جرئت غواړي. مونږ چه په دورو قوم ته تللو په هر ځا
کښې به قوم راته راغونډ شو چه دقوم سره به مو خبرې وکړې نو خینې خلک به را
راچاپیره شول چا به ویل ما په شادتیوه چا به کوره یا مالکه راوړه چه دا
که چا به ویل چه دم را باندې واچاوه ما به خلکو ته ویل چه زه دکف او چف
نه یم زه خوستاسو خدمتګار یم. ستاسو خدمت له راغلی یم تاسو باید پ
او په هغه کف او چف والا و کښې فرق وکړئ هغوی خو درته په دغه طریقه شک

نن سبا ملا ... زکوٰة اخلي ... متعرض ... قران ... ملا ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

نذرانه اوملکانه غواړي زه خو تا سو نه څه غواړم نه. محمد اکبرخادم صاحب
به راته ویل چه ته ولي دې خلکو ته داسې وايې دوی به تا عقیده لوي په دې چل به
زمونږ ملا رسوته ډیري چندې راغونډې شي او ته یې له ځانه شړې ما به خادم صاحب
ته ویل زه د دوی اصلاح کول غواړم او د غلطو رسمونو، رواجونو نه یې خلاصول غواړم
یو ځل مونږ د سود دم په دوره تللو نو د شاه بازګړي مولانا شاه رسول صاحب مونږ
سره ملګري شو مونږ ته د سود دوم خانانو د سودلۍ دپاره اسونه راکړل، مونږ به
پوړي واړه په وار سوريدو.

د ترنګزو د حاجی صاحب هم د تعلیم راغلی وو. ده میا صاحب
سره ډېر شوق و. د ملا سو
دامداد دپاره به مولا یې
کودرې لمولې. یو ورځ
ورته ماو ویل چه
حاجی صاحب ستا
په لښکرکښې
ستا سو
ډېر
شیخان او مریدان
بی کاره پراته وي که ورته ووایې
چه میاشت یو ورځ زمونږ د ملا سوسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امداد د پاره مزدوری وکړی او ملنا سوته یي راکړی ددې نه
به مونږ ته ډېره فایده راورسېږي. حاجي صاحب ډېر وخندل او
ويي ویل: که دوی کارکولی نو دلته يي بیا څه کول دا تیار خواره دي
دوي ته کارکول بد ښکاري حال دا چه رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمایلي: « الکاسب حبیب الله » یعنی کسبګر د خدای دوست دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشیخ الهند صاحب سره
جنوری ۱۹۱۴ع ، آزاده علاقه کښې دمرکز تلاش د دیر
باجوړ، چمرکنډ. هلته ملا صاحب، سالارزی
او مامونډ. اولنۍ جنګ عظیم دشیخ الهند
صاحب پروګرام دترنګزو دحاجی
صاحب هجرت
زما په ترته تګ بنیر کښې د پرنګیانو سازش په مدرسې
بند شوې . دحاجی صاحب ترنګزو مومند و ته تګ ، د
سوات د پاچاهی کشاله . د پرنګیانو مظالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیخ الهند صاحب خط :

مونږ به په کال کښې یوځل دوه دیوبند ته تللو او د مولانا محمود الحسن صـ
او مولانا عبیدالله سندهي صاحب سره به مو لیدل کتل کیده او په دې به مو تبادا
خیال کولو چه څنګه به د پرنګیانو د غلامی نه خلاصیږو ؟
د جنوری ۱۹۱۴ع کال په سر کښې د حضرت مولانا شیخ الهند محمود الحسـ
صاحب خط راغی چه دیوبند ته راشه، نوزه مخفي صاحب او مولوی فضل ربی صاحـ
دیوبند ته لاړو دستهپشن نه نیغ مدرسی ته لاړو. لهغه ځایه مولانا عُذیر ګل
د مولانا صاحب کورته بوتلو. مونږ د سی . ای . ډی له وېرې بهرنه ګرځیـ
شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب د ډیلي نه مولانا عبیدالله سندهي
راوغوښت، ده په بحث او غور نه وروسته مونږ په دې نتیجه ورسیدو
مونږ له دوه مرکزونه جوړول په کار دي یو په هندوستان کښې د ننه او بل
هندوستان نه بهر په ازاد و قبایلو کښې هلته چه خلک یې د انګریزانو تنخواخو
نه وي او مجاهد قام وي چه هلته د هندوستان دازادی د پاره یو فوځ تیا
د دوی دا خیال وچه دا مرکز دې په بنیر کښې جوړشی کوم ځای کښې چه د هند
د مجاهدینو دله اوسیږي . داهغه ټولی وچه د سید احمد بریلوي صاحـ
او اسماعیل شهید صاحب په بالاکوټ کښې دشهادت نه پس دهغوی پ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملکری دهزارۍ نه بنیرته تللی وو او په بنیر کښی په سیستانه کښی میشته شوي وو او تر دې وخته پورې به ورته دهندوستان نه دسره او روپو امداد ورکول کېدو خو په دوی کښی هغه جذبه او روح پاتی نه و په کوم روح چه سید صاحب او شهید صاحب راپورته شوي وو دوی دومره بی کاره کسان وو چه خپل دشاو خوا علاقی خلک یې په خپل خیال نه وو پوه کړی او نه یې پکښی هم خیال ملګري پیدا کړي وو. یوه ورځ زمانه چه دمولانا ابوالکلام ازاد هم د دوی خلکو په باره کښی تبادل خیال شوی ومولانا صاحب هم د دی خلکو په باره کښی خوش اعتقاده وچه دا کار تیک دی خو ما ورته وویل چه دا بیکار خلک دي. دهندوستان حساب ته ناست دی او خوري یې د دوی دا عقیده وه چه په توره او نیزه او لینده او غشی جنګ کول په کار دی ځکه چه د رسول الله (ص) ملګرو په دې شیانو جنګ کړی دی او فتح یې کړې ده. دا سنت دی. دې ته یې نه کتلو چه د رسول الله (ص) ملګرو چه په توره. لینده او غشی جنګ کولو هغه وخت دکفارو سره هم دا وسلې وی. نن خو دنیا ترقی کړې ده. د توپې او ټوپک زمانه ده. توره. نیزه او لینده د توپې او توپک مقابله نشی کولی خو دهندوستان خلک په دې حقایقو خبر نه وو او نه ورته د دې دلې ماهیت معلوم و. دافسوس خبره دا وه چه دمسلمانانو لوی لوی لیډران او علما د دې حقیقته ناخبره و. مونږ ته د دې تولی ټول حالات معلوم وو. مخفی صاحب د دوی دحالاتو دتحقیق دپاره خپله بنیرته ورغلی و. په سمڅو کښی یې ورسره شپې کړې وې مونږ ددیوبند ملګری په دې خبره پوه کړل چه نه دا مجاهدین دکار خلک دي. او نه دا ځای د مرکز دپاره مناسب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزاده علاقه کښې د مرکز تلاش :

فیصله مو په دې وکړه چه زمونږ د یو وفد تلل په کار دی
چه په ازاده علاقه کښې د مرکز د پاره یو ځای خوښ کړي. د دې کار د پاره زه او مخفي
صاحب وټاکلی شو چه اول مونږ به قبایلي علاقه کښې وګرځو او ځای خوښ کړو بیا به
دوی ته خبر ورکړو. سنګهي صاحب به راشي او هغه ځای به وګوري چه د ده هم پ
اتفاق راشي نو کار به پکښې شروع کوو. د فیصلې نه مخکښې د دې کار د پاره زه د
او جوش کښې وم خو چه فیصله وشوه او ذمه واري را باندې پریوته غوني مې ځېږ ځېږ شو
او ځان مې دروند شو لکه غر چه را باندې پرېوتی وي. چه جرګه ختم شوه او خپله ځا
کوټه ته لاړو په تنهائي کښې مې ډېر وژړل او په دې ژړا مې لږ زړه سپک
او ده شوم سحر چه راپاڅېدم زړه ته مې ډاډ ورکړو را رخصت شوا وکلي ته راغ
ژمی و سړه یخني وه کاڼي کوځېدې ما او مخفي صاحب د تللو د پاره سلا مت
وکړه نېټه مو مقرره کړه چه د تخت بابي د ګاډي په سټېشن به یو ځای
کېږو. تخت بابي زمونږ د کلي نه دولس میله لیرې ده ما د تللو خبره د
پټه وساتله یو د حکومت له وېرې بل له دې وېرې چه مور به اجازه رانکړي
ما هغې ته دا بهانه وکړه چه زه اجمیر شریف ته ځم چه تېر مې دا وا ورېده
زه اجمیر ته ځم ډېره خوشاله شوه ځکه چه زما سفر کښې د اجمیر شریف چمني
وو او سفر به مې کال په کال اجمیر شریف ته تلو او د ده دا عقیده وه چه
دا اولاد اجمیر شریف راکړی دی او دا د هغه چمني دی. د اجمیر فقیران
کال په کال راتلل او ډېرې روپۍ به یې وړنه وړلې غني چه وشو د اجمیر فقیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رزړو ته راغلي وو خبر شوي وو چه دخان لمسی شوی دی نو هلته راغلل به
دی خیال چه دا هم غوره اسامی ده کیرول یی په کار دی خو به مایی دم ونه چلیده
اوږ دي اوږ دي قصې یې راته راوا خیستی چه کوندې غني د اجمیر شریف چمنی
دی ما ورته ووې چه دا زما چمنی دی د اجمیر شریف چمنی نه دی . د دی خبرې
په اوریدو دېر حیران شول چه دا لا کوم قسم سړی دی مایوسه بېرته لاړل .
ما دخپل کلی نه شپه مامند نادی ته راوړه سبا په اس سور تخت بائی ته
روان شوم . ما سپنبین ستیشن ته ورسیدم مخفی صاحب مخلښی را رسیدلی
و ما اس نوکر ته ورکړ او رخصت می کړ . ریل به ما زیګر درګئ ته روانیده مونږ
ما ښام درګئ ته په کادي کښی ورسیدو . د ستیشن نه بهر د کرایي ټانګی ولاړې
وې مونږ دواړه په ټانګه کښی بټ خیلی ته روان شو . د ملکنډ په غاښی دپولیسو
څوکی وه هره ټانګه به یې لټوله زمونږ ټانګه یې ولټوله او د ټانګی نه راچاپیر شو
وښتنی یې لاندی کړې . زه وېریدم چه ومی نه پیژنی او څه شک یې را باندې رانشی
ځکه چه هغه وخت په ایجنسو کښی دېره زیاته نګرانی وه چه په چا به یې شک راغی
به یې نیوه او په کاټ کښی به یې واچولو . کاټ یو اوږد لوګی و هغه کښی به سوری
د سړی پښه به یې په هغه کښی اچوله او د پاسه به یې پړی پانه تک وهله او هغه
به یې پړی کولې چه هلاکو خان به هم په چا کړی نه وی او د ملکنډ پولیټیکل
ایجنټ پرنګی د فرعون نه هم دوه ګوتی زیات و . خلک له خدایه دومره نه وېریدل
ددومره نه چه به وېریدل . تیاره وه په مونږ د چا څه شک رانغی او چه زمونږ تم تم
لا تري اجازه ورکړه نو ایله مولا دې تېری شوې ماښختن بټ خیلی ته ورسیدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په بیت خیله کښې ځوک پېژندل ونه او سرای او هوټل نه و خو د پښتنو حجرې او جوم
تونه د مېلمنو او مسافرو د پاره تل بېرته وي. مونږ حجرې ته لا نه یو چه ځوک مو
ونه پېژندلی او حکومت دا باندی خبر نه شی جومات ته لاړو یخنی وه مونږ سره د یخنی
څه جامی نه وی خو جومات ګرم و او دیکښې بلېدو په پوښاک کښې می ښه شپه
تېره کړه سهار وختی پاڅېدو، په چلنده کښې په سیند پوخ پل دی په هغه پوری
وتو او نور تول پیاده مزل شروع شو ځکه چه هغه وخت په دې لاره د سورلی څ
انتظام نه و تسپه مو املوک دری ته ورسوله په یو جومات کښې مو تېره کړه ملا بانګ
د املوک درې نه روان شو تول ورځ مو مزل وکړو ماښام تیاره د سیند غاړې
ورسېدو او به لوږی وی خوږی وی په چر پودې وتو او ماسختن تېرا ایله په څ
د مخفی صاحب دوی کلی ته ورسېدو ستړې ستومانه وو په یخوا او بو کښې پو
وتلی وو یخنی مو شوې وه ښه وزې وو خو د مخفی صاحب د خپلو خپلوانو کور دو
وو زر زر لی راته او ور ونه بل کړل چه تاوده شو د ودی لی راوړه ښه په مو
کېله مو وخوړه کتنونه لی راته جوړ کړل پکښې پرې وتو. په جوماتونو کښې خو
په ځمکه وی او حجرو کښې په کټونو کښې وي. دې علاقی ته سیند وایي ځک
سیند پکښې بهېدلی دی د مخفی صاحب دوی په کلی کښې چه سړی د
په غره کښې ناست وی لاندی سیند ته ګوری لکه چه چه ماد کوږ ووږ
دا کلی ډېر ښکلی و. د سیند علاقه اباده او ښکلې ده شولې پکښې کېږي
یې خوږې دي. د مخفی صاحب پلار په دې کلي کښې زېږېدلی و، خو په خپله
صاحب د هشنغر په چارسده کښې زېږېدلی او پلار یې چارسده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشوی و. دده پلار لوی عالم و واده یې په چارسده کښې کړی و نو هملته اوسېده
دغه وخت کښې د دینی علم د زده کړې د پاره مدرسې نه وې هر ملا چه به د ملا ولی
یې وتو اله د خپل کلي یا د بل کلي جومات کښې به کښېناست خلکو ته به یې
دای جاتي درس ورکولو. اکثر خلک به د غرونو د علاقو نه سمې ته د درس
زده راتلل د مخفي صاحب پلار هم په دې سلسله کښې راغلی او بیا همدلته
چارسده کښې پاتې شوی و دېر ښه عالم او روشن فکره سړی و که روښنفکره
دای نو هغه وخت به یې زوی علاوه په دیني، دنیایي علم ځنګه کړي وای.
زه د پیاده ګوځید وعادت نه وم ښه ستړی شوی وم، څو ورځې مو
ته ښه ارام وکړ. مخفي صاحب را نه بېرته هندوستان ته د مولانا عبیدالله
سندهي د راوستو لپاره لاړ زه او د مخفي صاحب یو د تره زوی چه نوم یې
هېر دی د مرکز خوښولو د پاره روان شو. مخفي صاحب پېښور ته او
چمرکنډ ته روان شوم، چه سره جدا شو ما د مخفي صاحب جدایي ډېره
محسوسه کړه، چمرکنډ د افغانستان په پوله د غره په سر یو وړوکی غونډی
ی دی د اډې ملا صاحب چه څه وخت په افغانستان کښې د بزرګۍ رواج
نو او اثر رسوخ یې زیات شو او امیر عبدالرحمن خان له افغانستان نه
نې لو چمرکنډ ته راغلی و، د اډې ملا صاحب یو غازی سړی و د هغه په وجه
چمرکنډ ډېر مشهور شوی و.

مونږ چه د مخفي صاحب له ځایه روان شو ما ښام د جار،، ته ورسیدو
یو وړوکی غونډی کلا بند کلی دی مونږ چه ورسید و د کلا د دروازه بنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه خواد شابل کلی نه واریان شو چه څه به کوو اخو مې خپل ملګرې ته وویل
دروازه وټکوه هغه چه دروازه وټکوله دننه نه اواز وشو چه څوک یې مو
میلمانه یو لږ. شیبه پس یې دروازه خلاصه کړه مونږ ته یې ښکته پورته
چه یقین یې راغې چه مونږ خطرناک کسان نه یو کلاته یې ننه ایستو د ننه
جومات ته لاړو دوی یې راله راوړه شپه مو په جومات کښې تېره
سهار وختې روان شو شپه مو بابړې ملا صاحب ځای ته ورسول
لاړه به چه دهغې سیمې راسره څوک ملګری شو ما به وړنه د بابړی دملا
پوښتنې کولې چه څنګه سړی دی؟ دوي به وې چه: «غوله ډېر
زبرګ دی» ما به وې چه څنګه لوی زبرګ دی، دوی به راته وویل
«غوله لاړ به شې او خپله به یې ووینې چه هرې پېښې ته پخپل لاس یوه
غوړې اړوي» دهغه قام دې خدای مل شی چه دهغوی د زبرګی دا
وي. بابړی ملا صاحب یوسپین ږیری او ښه سړی و همیش چه به پو
دقبایلو سره جنګ کاوه بابړی ملا صاحب به دقبایلو په موسته په غزا ک
شامل و دپرنګی سخت مخالف و، غازی سړی و، په نا پېژندګلی کښې
ډېر دار ومدار وکړ د سهار چایو ته یې خپل خلوت خانې ته وبللم او خپله
چای یې ماته راکړه. د چایو نه پس ورنه مونږ رخصت شو چمرکنډ ته ر
شو چمرکنډ له دې ځایه نږدې و کله چه مونږ دغزه لمنې ته ورس
په غره ختو نا څاپه د پاسه را باندې غوښنو هلکانو چوغنې راسمې کړې په
یې ویشتو ډېر وار خطا شو اخوا دې خوا مو وکتل چه دا څوک دی چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ن چه کاته مو دغره سره څوکسه هلکان دي په مونږ کانړی ورولی مونږ چغی
وی کړي هغوی چه زمونږ چغی او اشاری ولیدې په خندا شول هغوی ته دا
تماشا ښکاریده اوکه مونږ . هیڅ شوی نه وای او په یو کانړی لګیدلی وای فیصله به وو
ونږ به یوه نوی کږه وږه لاره دغره سرته ختلو . زه دغره دمزل نه یم زده به
وی کیدم او دمه به موکوله په دمو دمو دغره سرته وختو ما اوریدلی دی لکه
نه چه دسمی خلک دغره دمزل تکړه نه دي دغسی دغره خلک دسمی او واری
مزل تکړه نه دی .

چمرکنډ :

چمرکنډ دپرښکلی او دمزوځای دی دغره په سرکښی دپاکو ، صافو او بو
نه ده دژمی ګرمه او داوړي یخه وي دچینی دپاسه یو ښه چنار ولاړ دی
خوا کښی یې دهلوی ملا صاحب جومات دی دجومات خواکښی لنګرخانه او
وتهنی ده دي خو کوټهنی تشی وي څوک پکښی نه و . اخر یو کودوخواکښی یې یو
میوه داری ونی وې دغمو یو پیټی هم و دکودمخکښی یو څو دګلونوکیاری
کو پټی پیټی) ، هم وې . زمونږ په ګرځیدو راګرځیدو او خبرو دکور خاوند
ووت داد ی ملا صاحب شیخ دیوازی دلته اوسیده . راغی مونږ ته
ستړی مه شی وکړه په جومات کښی کښیناستو ، شیخ صاحب مونږ ته د
ی ملا صاحب دزمانې ټولې قصی وکړې چه داځای هغه څرنګه اباد کړ
هغه په وخت کښی دلته څومره ګرمجوشی وه دلیری لیری ځایونو نه به خلک
ی لمانځه له راتلل . ملا صاحب یو غازی سړی و شیخان دخپلو پیرانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجیبه عجیبه کرامات بیانوی. ماخو پخپله علاقه کښی دمانګی صاحب
سوات صاحب دکراماتو قصی اوریدلی وې ماته می خیل پلار چه دسوات
مو یدلی و قصه کوله چه ما ته دسوات صاحب یو شیخ ویل چه یوه شپه
سودا راپیدا شوه چه دا دلنګر خرڅ به له کومه ځایه پوره کیږي؟ سهار چه
پاڅېدم سوات صاحب پاڅېدلی و او دا سه ته یې ځان جوړولو چه او دس
ته روان شو زه هم ورسره روان شوم ماته یې وویل دا اودس وچولو د پا
لوته را واخله ماچه لوټه را واخیسته هغه «سنګ پارس» و بله می را واخ
هغه هم «سنګ پارس» و بله می را واخیسته هغه هم سنګ پارس وا
شوم چه دا زما دبیکا نی خبرې جواب دی نو د صاحب په پښو پرېوتم او
ورنه وغوښته زما د پلار هم په دې پوره باور وو چه دا خبره ریښتیا ده ا
به یې ویل دا اولیا و کرامت حق دی. دغسی می دپیرانو پیر کرامات هم او
وو چه د دولسو کالو دوه بیری یې را وبنکی ده چه نه دخدای له قول سره
خوری او نه د رسول الله (ص)، د قول سره او ملایانو کښی دومره جرئت نه
خلک به دې پوه کړي چه دا هسی خبری دي. زما دی قسم قصو سره الف
و خپل پلار ته به می ویل سوات صاحب چه دومره کرامت، لوی بیا دخلکو
ولی اخلی او ملکانې ولې تولوي. د تونګزو دحاجی صاحب به باره کښی به
شیخانو دغسی خبری کولې او په دی طریقه یې غریب اونا پوهه پښتون
اولوټلو او خپل لوېوالی به یې پرې منلو. زما په باره کښی به هم خلکو دغه رنګ
کولی، چا به ویل چه لا سوند یې اوبه ده دی، بزرګ دی، چا به ویل چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

[illegible] په موضوع گوتی محصل صورت کښې ده سخت گرمی په موسم کښې ده ما [illegible]

[illegible]

۱۰۳ [illegible] شوه چه [illegible]

اوبه ترخې وی چه ده پکښې یومنګی اوبه واره ولی هغه خوږی شوی آو دلیری لیرې

ځایه سبه خلک راتلل، ویل به یې چه ددې کوهی اوبو کښې شفا ده، چه څوک یې او څښلی

مرضونه یې لیرې کیږي ، او چه څوک پرې کالی (جامې) وینځي صابن ته ضرورت

نه پیښیږي ، چابه ویل دده په ځای کښې دلسو کسانو دپاره ډوډی پخه شوی وه

سل میلمانه پرې راغلل ټول پرې ماړه شول او ډوډی خلاصه نه شوه ، دغه تشان

قسما قسم عجیبه خبرې او قصې کیدلی ، داخو خلکو ویل ، زما ملګری خدایې خدمتګار

وو ، مشیخان نه وو ، او ما به هم هغوی ته داخبره کوله چه زه نه شیخان نیسم نه

مریدان ! زمونږ یو مقصد دی ، زمونږ دهغې دپاره شریک جد وجهد کوو .

شیخ صاحب هم د آدې صاحب دپیر کرامات مونږ ته بیان کړل خو مونږ

سره د هډې صاحب قدر او عزت دهغه د دارنګه کراماتو په وجه نه و بلکه هغه د

پرنګی سره د مخالفت او غزاګانو په وجه مونږ منلی و . هډې صاحب د سوات

صاحب مرید و لکه مخکښې می چه وویل امیر عبدالرحمن خان دهډې نه حمر کنده

شوی او خو دلته یې ورسره د پرنګی خلاف په غزاګانو کښې پیته مرسته کوله مونږ ته

دې شیخ وویل چه دغزا په موقع به امیر عبدالرحمن خان توپک او کارتوس

راليږل . شیخ صاحب پوه او معقول سړی و هغه دخپلی ګذارې دپاره د شاتو

مچی ساتلې وې او ویل یې چه زما د کور ټول خرڅ له دې مچیو څخه لاس ته راځي مونږ

لیدلي چه ډوډی راوړه دغمو د ډوډی سره یې دخپلو مچیو شات راوړل هغه خوند

چه ما په دې ډوډی کښې لیدلی دی ما په ښو ښو ډوډیو کښې نه و لیدلی یو خو مونږ

وږي وو بل غوړ ، او دا بادی نه لیرې ځای و هلته د ډوډی ډیر پیدا کیدو امید

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم نه و. دا ځای خوزمونږ ډېر خوښ شو ځکه چه دا ځای دې خوا مومندو او باجوړ ته نژدې و او هغه خواسرکانو او کونړونو ته لنډ و بله دا چه په جنګي لحاظ ډېر محفوظ ؤ. هغه وخت هوايي جهازونه نه وو خو هغه ځای ډېر وړوکی و او زمونږ پلان پکښې عملي کېدلی نه شو.

سالارزی، ماموند:

د شیخ صاحب سره مو شپه تېره کړه بیا سالارزو ته لاړو هلته مو هم ډېر کلي وکتل. د سالارزو نه بیا مونږ ماموندو ته لاړو. سالارزي او ماموند د باجوړ دوه لوی لوی قبیلې دي بالکل ازادې دي. د باجوړ په نوره علاقه کښې وړې وړې خانۍ او نوابۍ شته د ماموند و علاقه ډېره اباده او ښېرازه ده او په کښې ډېرې دي خلک یې هم ښه خلک دي دا علاقه زما ډېر خوښه شوه کلي یې هم لوی لوی دي. کټ کوټ او ګبرې پکښې د نورو په نسبت ډېر لوی کلي دي جوماتونه یې هم ښکلي او مضبوط جوړ کړي دي، روغ روغ غونډان یې پکښې لګولي دي او زمونږ د کلو غونډی پکښې جوماتونه ډېر نه دي په هر کلي کښې یو جومات دی ټول کلي هغه یو جومات له لمانځه له راځي. په هر جومات کښې دا اودا سه د پاره د روانو اوبو انتظام شوی دی خلک یې ډېر لموځ ګذار دي، او به یې ډېرې یخې دي او دس پکښې زمونږ غونډي خلکو ته ګران وي خو جوماتونه یې ګرم وي د ژمي موسم ؤ او مونږ به په یوځا د رکښې شپه تېروله. کوښښ به مو کوو چه ځوک مو ونه پېژني ځکه چه د دې ځای ډېر طالبان زمونږ علاقې ته د سبق ویلو د پاره راځي په کټ کوټ او ګبرې کښې خو دیو کس دوه وشک راغی خو مونږ ځانونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جانه کړل خو هغوی به دې خیال کښې چه دپنیر کوخان او دلته راتګ نوز ړه ته به
راغلل چه مونږ غلط شوي یو یو خل ماته یو کس وویل چه ته دپنیر کوخان نه یې
ورته وویل چه نه . مونږ به په جوماتو نو کښې شپې کولې چا سره موخبره مېره نه
له . چاچه پخه راوړل هغه به موږ وخوړل . یوه شپه په کټ کوټ کښې یو سپین
یرې ملک مېلمانه کړو هغوی مېلمه کړو رته بیایی مونږ یې خیل کور ته بو تللو ، نوبنځې
ته لاس په نامه ولاړ وو ډک شکور ډوډۍ یې راته مخکښې کښېښوده د پرښه کورلي
او د پرښه کوربانه وو . مونږ د ماموند و نور کلي هم وکتل په اخر کښې مو خپرې خوښه
ړه . داعلاقه زما د مرکز د پاره ډېره خوښه شوه یو خود اخلک د پرستانه او درانه خلک
بله داچه داعلاقه لکه د پښتنو د نورو علاقو په شان د انګریزانو نه متاثره نه وه او نه
انګریزانو ماجب خواره او نه یې په پیسو اخیستو اموخته کړي وو او د انګریزانو صخت مخالف
. انګریزانو به د باجوړ قوم ته لکه د نورو قومونو په شان حساب نه ورکوه . دلته به یې ماجب ✱
انو ته ورکولو . نو قوم د پرنګي د اثر نه ازاد وو . مونږ دلته د مخفي صاحب او سنډې
حب د راتللو په انتظار پاتې شو ، دلته لکه زمونږ د علاقې پخواني رواج په شان دا ✱
ده چه نشل کاله پس قوم راتول شي او له سره د کلوا و ځمکو ویش وکړي په هر
چه د چا خسنی و خپرې یې هغه کلي له به ځي . دا د پښتنو عامه زړه قاعده
خو کومې علاقې چه د حکومتونو د اثر لاندې راغلې هغوی کښې د ځمکو د ویش سلسله
ه شوه . د پښتنو کوم قومونه چه ازاد دي هغوي لا هغه شان شل کاله پس له سره
ویشي .

مافکر وکړ که مونږ هسې هیڅ بې هیڅه دلته ناست یو نو د خلکو به را باندې شک

(c) ketabton.com: The Digital Library

واشي راځه یوه قصه جوړه کړه چه د مخفي صاحب دوی تر واتګه یوې وخت و
په جومات کښې یوې کوټې کښې چیله شوم تش لمانځه، او داسه او قضای حاج
نه په دا وتلم هغه به مې هم مخ پټ ونور به مې په کوټې کښې وظیفه کوله، تزکیه نف
به مې کوله. ما د شیخ الهند محمود الحسن صاحب نه لاس نیوی هم کړی و
چیلې په دې خلکو ډېر لوی اثر وشو دهغوی دا خیال وچه زه ګوندې زبرګ یم
به دم، دعا او تعویذونه به یې رانه غوښتل. یوه ورځې یوه ښځه راغله زوی یې
غبرګ کښې وویل یې چه زما دې زوی ته دعا وکړه چه خدای یې دتې نه ز صبر کو
د دې کالو شوا وتی نه پرېږدي چه تی نه ورکوم ژاړي بلده ورځ جوړه کړی
ورته وویې چه سور مرچکې ښه میده که او دتي په غوټی یې پوري کړه امیا
چه زوی به دی تی پرېږدي. ښځه لاړه او دا چل یې کړی وسباله راغله
خوشاله وه دښاتونه ډک کښ ول یې په لاس کښې ورته یې ووې چه ستا
خدای قبوله کړه. زوی مې تی پرېښوده زه اوس په زورتی ورکوم دی یې نه
هلک به ځکه تی اخیستی وای دتی پوری مرچکې ود هغه خوله یې ترخه کړی
دوی دا زما کرامت ګڼلو حال دا چه کرامت نه وخو پېښتانه ډېر خوش اع
خلک دي او خلکو ورته دا خیزونه په ذهن کښېښنولي دي. بس دخلکو تګ ر
ما ته زیات شو دغسې چه دوی ته هرڅه خلکه یا جونګه جاره په سر اچولی
ورته راغونډ شوي دي شکرانې یې ورکړې دی خدمتونه یې ورته کړي دي
یې ورته وهلي دي خو بابا کا نوخیل مطلب په دوی کړی دی دوی له یې څ
کړی د دوی غم یې نه دی خوړلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دچیلی نه وروسته هم مونږ دمخفی صاحب او مولانا عبید الله سندهی صاحب انتظار وکړو خو هغوی رانغلل زما سودا شوه چه دوی ولې رانغلل هلته چه مونږ خبر شو چه دیورپ جنګ شروع شو مونږ هم واپس را روان شو دمخفی صاحب دتره زوی تر ملکنډه پوری راسره راغی له هغه ځایه می رخصت کړ او زه په درګی کښې په ډېل کښې سور شوم په تخت بائي کښې کوز شوم او کلي ته لاړم څو ورځې پس می مخفی صاحب ولیده پوښتنه می تری وکړه چه تاسو ولې رانه غلئ هغه راته وویل چه کوم ځای اوکوم وخت چه ما د مولانا سندهی صاحب سره مقرر کړی و هغه تر اوسه هلته نه دی راغلی نه پوهېږم چه څه وجه ده ؟

مونږ ډېر دې انتظار کښې وو چه یا به مولانا پخپله راشی یا به بل څوک راولېږی چه د مرکز ځای ورته وښیو بیا هندوستان ته لاړ شو او د کار د شروع کولو بندوبست وکړو د ډېر وخت تېر شو او څوک رانغلل چه په دې کښې د دنیا اولنی لوی جنګ د نښت او زمونږ دغه سکیم په ځای پاتی شو او مونږ ته بیا دیو ځای کېدو موقع پیدا نه شوه رانغله.

اولنی جنګ عظیم :

کله چه ترکیه په جنګ کښې شامله شوه نو د هندوستان د مسلمانانو په جنګ کښې دلچسپی زیاته شوه یو خو ترکیه اسلامی ملک و او د مسلمانانو خلیفه او پیشوا ګڼل کېده او بله دا چه دوی فکر کولو که ترکیه او جرمن انګریز ووهي نو زمونږ ملک به مونږ ته پاتی شی دوی دې ته نه ګتل که انګریز د جرمن او ترک د لاسه ووهل شی خو دا ملک به هم جرمن یا ترک اخلی دا څنګه کېدی شی چه مړه کېږی به جرمنیان

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوترکان او وطن به پریږدي هندوستانیانو ته خو به کوم قوم کښې چه میړانه او د قربانۍ ماده باقي نه شي هغه به تل د بل تورې ته کوږې کله به د جرمن په تمه وي او کله به د ترک په تمه وي او کله به د امام صاحب په تمه ناست وي، د هندوستان د مسلمانانو لبه کمزوري دا وه چه دوی به د خپل ملک اندروني معاملو سره دومره دلچسپي نه اخیسته د نورو بهرونی خلکو به غم کښې به وو، دوی به دې فکر کښې وو چه مونږ ته د ترکیې سره امداد پکار دی دوی سره د خپل ملک دومره غم نه وی لکه چه د بل ملک وي. سړی چه خپل ځان د غلامۍ نه نه شي خلاصولی هغه به د بل سره څه مرسته وکړی شي که مونږ ریښتیا د دنیا د نورو مسلمانانو سره مرسته کول غواړو نو به کار دی چه د پرنګی نه هندوستان ازاد کړو ځکه چه د هندوستان په وجه هغه طاقتور دی او د هندوستان په زور هغه نور اسلامی ملکونه ووهل. د افغانستان په جنګ کښې ټول سپاهیان هندوستانیان وو صرف افسران یې انګریزان وو او د اترک هم ورته د هندوستان پلټنو ووهل. د حضرت مولانا محمود الحسن شیخ الهند صاحب او حضرت مولا عبید الله سندهي صاحب په سلا او مشوره مولوی سیف الرحمن صاحب د دهلي د فتحپوري عربي مدرسې پرنسپل یې د ترنګزو حاجي صاحب له راولیږه چه هغه دې ازاد و قبایلو ته هجرت وکړي او قبایل دې د انګریز په خلاف اوچت کړي د غسې دې د هندوستان په ټولو سرحدونو کښې د بغاوت اور ونه بل کړی شي او افغانستان دې هم دې ته تیار کړی شي چه د ترکو او جرمن په پوره کښې داخل شي او د پرنګي برخلاف غزا شروع کړي د هغوی مقصد دا و چه که انګریز خپل فوځ د جرمن او ترک مقابلې ته بیایي د لته به زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مقابله کښې کمزوري پاتې شي مونږ به بې وو هو اوله هندوستانه به بې وشړو او که خیل نوځونه زمونږ دمقابلې دپاره په هندوستان کښې پاتې کړي د ترکو او جرمن په مقابل کښې به کمزوري پاتې شي هغوی به بې ووهي او مونږ به له غلامۍ نه خلاص شو. دجنګ نه وړاندې هم مونږ سره دا فکر وچه یا په ازادو قبایلو کښې دېر نګیا نو دمقابلې دپاره مرکز جوړ کړو یا د افغانستان سره تعلق پیدا کړو. چه جنګ دنښتو او جرمنیانو انګریزانو ته خای په خای ماتې ورکړه مونږ پدې فکر کښې شو چه مونږ له هم څه کول په کار دي باید ازادو قبایلو یا افغانستان ته هجرت وکړو مونږ لا په څه فیصله رسیدلي نه وو چه مولوی سیف الرحمن صاحب راورسید او د شیخ الهند صاحب او دهغه دملګرو پیغام بې راوړو مونږ ټول هجرت ته تیار شو حاجي صاحب خوشپه شپه بنیر ته هجرت وکړو او وروسته مفتي صاحب، محتشم صاحب، مولوی عبدالعزیز صاحب او مولوی فضل ربی صاحب دوی هم ورسره لاړل او زه ددې دپاره پاتې شوم چه د دوی او هندوستان دملګرو تعلقات وساتم او دهغوی امداد دوی ته ورسوم.

دحاجي صاحب هجرت :

دحاجي صاحب په تللو چه حکومت خبر شو په ملک کښې بې لوی غوبل جوړ کړ او تحکه چه په دې وخت کښې دحاجي صاحب تلل د دوی دپاره ډیر خطرناک و، حکومت دحاجي صاحب دتللو دعلت معلومولو دپاره لوی لوی افسران مقرر کړل. ما دا خبره خوره کړه چه حاجي صاحب ته دحکومت یو لوی افسر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرداری ورکړه چه حکومت تا دخلافت په وجه ګرفتار وي زحاجي صاحب دذي کبله شپه په شپه ووتلو. دحکومت خوښتیا هم داسي اراده وه ما يي هم سي. آی. ډی راغلل دا پوښتنه يي کوله چه دا افسر څوک وچه حاجي صاحب يي دحکومت د ارادی نه خبر کړی دی؟ ما به ورته څه ویلي وای ځکه چه ماته څوک معلوم نه و او نه چا افسر داخبره کړي وه. داخبره چه لږه پسه شوه زه دحاجي صاحب دوی دخبر اخیستلو دپاره بونیر ته لاړم زه خو پټ لاړم خو په دې پوه نه شوم چه دحکومت نه پټ پاتي شوم که نه ځکه چه دانګريز دحکومت نه دداسي خلکو پټ پاتي کېدل ګران کار ؤ. زه چه بونیر ته ورسېدم زحاجي صاحب دنورو ملګرو سره په دوېړه وتلي وکوم ځای چه د بونیر پښتنو حاجي صاحب ته دسیري په دول داوسېدو دپاره ورکړي و دېر مزه دار ځای و، یوه لویه غونډۍ وه ورلاندې ښه آوی ځکه وه. داغونډۍ دابادۍ دپاره دېره موزونه وه او داځای دحاجي صاحب دپاره موزون وا ودبونیر خلکو دآبادی دپاره دېر لرګی اوسامان هم راجمع کړي وو. زما دا رايه وه چه هم داځای دحاجي صاحب دپاره جوړ شي

زما بونیر ته تګ:

* حاجي صاحب په پاچا کلي کښې ؤ دپیر بابا زیارت هم په پاچا کلي کښې دی، دېر خلک زیارت ته روان وو مونږ هم ورسره روان شو چه پاچا کلي ته ورسېدو حاجي صاحب مو ولید وچه دېر خلک ورته راجمع شوي دي هغه زمونږ ملګری او دحاجي صاحب مشر زوی باچا ګل صاحب هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسره و، خلکو کښې د جهاد او غزا خبرې کيدې باچاګل هم خلکو کښې لېس ليسې کولو چه د دوی وخت شو، حاجي صاحب خود خلکو په هجوم کښې ګير و او زمونږ ملکرې باچاګل او زه سره بېل شو په دې خيال چه دوی به هم وخوړو او خبرې به هم وکړو. په ټوله علاقه کښې د مېلمنو د پاره هر چا د خپلې وسې سره سم دوډيې پخې کړې وې مونږ د دوی خوړلو د پاره د خوړنې پوړې غاړه کوو نو هغو ته ور پورې وتلو هلته ځانله په يوه حجره کښې کښېناستو هغو خلکو راله د غنمو خميره پرسيدلې دوډۍ او کالوخانې تالی کښې د چرګ د غوړو ډکه ښوروا راوړه ډېره مزه داره دوډۍ وه ما پخپله سيمه کښې د بې تکلفې د عوتونه خوړلي وو خود اسې خوند مې پکښې نه وليدلې بل د دې ځای اوبه او هواهم ډېره ښه وه هر څو مره دوډۍ چه به مو وخوړه لږ ساعت پس به هضم شوې وه. ما خو به دوه ځې درې ځلې دوډۍ خوړله بيا به هم وږی وم، د دوډۍ نه وروسته د خلکو نه جدا شو او په حالاتو موخبرې اترې شروع کړې په خبرو کښې را ته معلومه شوه چه د دې علاقې مذهبي مشران، سيدان، ملايان، مياګان او زبرګان بونيرته د حاجي صاحب په راتګ خوښ نه دي ځکه چه د حاجي صاحب په راتللو د هغوی بازار سوړ شوی و، خلکو حاجي صاحب ته مخه کړې وه نو دوی غوښتل چه داسې چل جوړ کړي چه حاجي صاحب نور دلته تېکاو نه شي نو د دې د پاره هغوی يو طرف ته په خلکو کښې د جهاد او غزا تبليغ شروع کړی وا او بل طرف ته يې په خلکو کښې غلې غلې دا پراپيګنډه هم کوله چه دا خلک چه دا غلې دی که جهاد له راغلي وي نو په کار دی چه جهاد وکړي او که سوداګری له راغلي وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دسمي جايداد وهم شو او دا جايداد به موهم شي نو دا بيله خبره ده. نو با
كل وويل چه په دې طريقه لي زمونږ پوزيشن ډېر دا خراب كړى دى او دبا
جي هم دا نظريه ده چه مونږ له جهاد كول په كار دي ولى چه تام نا پوهه دى
زمونږ په خلاف په داسي طريقه تبليغ شوى دى چه د تام په زړه كښې لي دا
كښېنولى ده. كه مونږ جهاد نه كوو د دې خلكو عقيدې له مونږ نه كوځي او د ك
مقصد د پاره چه مونږ داغلي يو دا خلك به سبا په هغه مونږ سره تعاون
ونه كړي نو مونږ به خپل مقصد ته ونه رسېږو. ليكن زما د دې خبرې سـ *
اتفاق نه و او په موجوده حالاتو كښې د جهاد اعلان زمونږ د مقصد د پار
ډېر زيات نقصان رسولو. ما د حاجي صاحب او نورو ملګرو په خدمت كښې عرض
وكړو چه د خلكو خبرو ښي مه ځئ دا د خود غرضو خلكو خبرې دي د دوى په جها
څه كار نشته. د دوى دا خيال دى چه د لويي وني لاندي واړه نيالګي وده نه شو
كولى. نو تا په څه چل له دې ځايه ليرې كوى او ميدان ځان ته خالي كوي نو د
مقابله په كار ده او خلك بايد پوه كړى شي او صاف صاف ورته وويل شي چه
انګريز مقابله يوازې تاسو كولى نه شئ او تاسو سره د انګريز د مقابلې سامان هم
نشته نو اول بايد په ټولو ازادو قبايلو وګرځو هغوى ځان سره كړو او قوم منظم كړ
او د انګريز په مقابله كښې دوى ته د سنه جنګي سامان بندوبست وكړو او د
د جنګ د پاره تيار كړو. نو په دې طريقه به زمونږ طاقت پيدا شي او چه طاقت
مو پيدا شو بيا به د انګريز سره جهاد كوو او خصوصاً د بونير پښتانه د نو
ازادو قبايلو غوندې سامان هم نه لري او هغسي تياري هم نه لري نو كه يوازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی جنګ شروع کړو کامیاب به نه شو خو به حاجی صاحب د پراینګېنړی دومره
ټوص وچه زمادی خبرو منلو ته تیار نه و.

بنیرګېنبی د پیرنګیانو سازش:

به دې پراینګېنړه ګېنبی د پېرنګیانو د پېرلوی لاس و. هغوی غوښتل چه اول
اجی صاحب بېرته خپل ځای ته راشی او به دې غرض یې وړپسې دخانانو او
م دمشرانو د دنې د رنې جرګې وړلېږلې وې او بل طرف ته یې وړپسې د اپراینګېنړه
چه حاجی صاحب مجبور شی چه بېرته وطن ته راشی او که نه راځی نو ددی نه
لدی چه نور قبایل دخان ملګری کړی باید جنګ وشی. ما دوه درې ورځې
وم تېرې کړې بیا واپس کلي ته راغلم لږ ورځې پس می دحاجی صاحب د
داعلان واوریدو. به دې قام ګېنبی د پېرنګی د مقابلې طاقت نه و یوه ورځ
ې خه معمولی مقابله کړې وه نور طاقت پکښې نه و. حاجی صاحب پسې پېرنګیانو
خوړې کړې وې چه ژوندی یې ونیسی. د دی کار د پاره یې خلک هم پیدا
ې وو او نیوه یې چه حاجی صاحب خبر شو شپه په شپه سوات ته او له هغه ځایه
رته واوریده او له هغه ځایه دمومندو (سره کمر) ته لاړ هلته د بره اواباد
. دحاجی صاحب خو زما د خبری سره اتفاق وخو د هغه برخلاف د غلطی
ېنړی به وجه داسی رأی عامه جوړه شوې وه چه زما خبره یې منلی نه شوه د
عامه مقابله د بره مشکله وي. دغلطی پراینګېنړی مقابله کول به کار وي چه
ی پا ښتېږی ملاوتړی او خلک به حقیقت پوه کړی او داهله کېدی شی چه د
ضو هم خیالو مضبوطه دله وي چه دخلکو اعتمادیې حاصل کړی وی وچت شی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ملک کښې وګرځي او خلکو ته غلط خبره او حقیقت سم ور ښکاره کړي . ولې
نه داسې دله وه او نه به دې طریقه کار شوی دی او نه د کار موقع به لاس
وه او داسې دله خو د کار کولو نه پس پیدا کېدی شي . حاجي صاحب چه څ
منډه بونیر ته تللی و به دې وجه همداسې به منډه له بونیره وتښتېده . م
باباکان . میاګان او پرنګیان پخپله پالیسي کښې کامیاب شول .

مدرسې بند شوې :

پرنګیانو ته د دې کشمکش به وجه د نقصان به ځای فایده ورسېد
خوبي به بونیر قبضه وکړه او بل داچه بهانه به لاس ورغله زمونږ به ملک کښ
څومره قومي اسلامي مدرسې وې ټولې یې یو دم بندې کړې ځکه چه دا مد
پرنګیانو د خپل حکومت به لاره کښې اغزي ګڼل . دغه استاذان او کا
یې بندیان کړل . هغه کسان یې هم بندیان کړل چا چه به د دې مدرسو د
د خلکو نه چندې ټولولې او د مدرسو بالنه خدمت او انتظام به یې کولو . حقي
خو دا وو چه دا مدرسې د حاجي صاحب نه وې د قام وې او د قام به پیسو
انتظام چلېدې خو ملایانو د خولو بندولو د پاره مونږ حاجي صاحب سرپرست م
حکومت د مدرسو د استاذانو او چلوونکو سره د ډېر زور . ظلم او بد
وکړ ، د ډېره اسماعیل خان جېل ته یې ولېږل . د صوبه سرحد به ټولو جېلونو
ډېره اسماعیل خان جېل د آب وهوا به لحاظ او د بد سلوکۍ به لحاظ ډېره
جېلخانه ده . درنې درنې خولنې یې ورته واچولې ، مچنې به یې پرې ګرځولې
کولوکان د " د تېلو کانیې " به یې پرې ګرځول او ګله د سنګ ګانو به یې پرا ارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

یږي يې تږي وخـو پیلې، ويې وهل، ويې تکول، ويې شـهـول. هغه وخت به
جیلخانې کښې داسې دودیـه وو کول کیـده چه انسان خو پرېږده چه ځناور به هم
خوره او داسې جامې به يې ورکولې چه سړي به پکښې د سـړي غوندې نه ښکارېده
نو. د کلي پلار او زوی بندیان شوي وو چه د جیل جامې يې ور اغوستې دی او
وو دی ته يې را ایستلی دی، زوی يې چیغې کړې چه بابا مې څه شو حال دا چه
دي خوا کښې ولاړ وُ خو داسې جامې يې ور اغوستې وې چه خپل زوی نه پېژندلو
ي نه شـو. او وه کاله پس زه پخپله د خلافت په سیاسي تحریک کښې قید
وم ما ته يې چه کوم پړتوګ راکړی وو هغه زما د زنګانه د سترګی نه پورته و او
سي کمیس يې راکړی وو چه په سجده به پړیوتم ملا به مې تو له ښکارېده.
ي به بندیانو له جامې په پوناپ جوړولې د هغه قیدی دې خدای مل شي چه
اقل به جګ او تن به يې غټ و او خوراک مې داسې وو چه سپي خو جیل کښې
مګر پیشوته مې خپله دودی سړه د انګولي اینښې ده پیشو خوړلی نه ده.
د دی نه علاوه يې د حاجي صاحب شیخان او تعلقداران هم ډېر ګرفتار
. پولیس ته دا اختیار وو چه د حاجي صاحب د رشته دار او تعلقدار او
شیخ به نوم چه هر څوک ګرفتار ول وغواړي ګرفتار ولی يې شي. په خلکو کښې يې
ه وېره او بزدلي پیدا کړه او دومره هیبت يې پرې راوستو چه چا ته به دې
ې شیخ صاحب هغه به درته وویي پلار به دې شیخ وي. د حاجي صاحب
لوی شیخان د حاجي صاحب د شیخۍ نه توبه کار شو او ځینې خو پکښې داسې
ردان وو چه حاجي صاحب پسې يې سکې سپوري خبرې هم شروع کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې دپاره چه پرنگی به خبرشی ، وزه به دقیدنه بچ شم . دا دېره دافسو
خبره وه چه دپرنگی زور اوظلم په دې خلکو کښې ورېره زیاتوله او دمقابلې
دجذ وجهل جذ به یې پکښې نه راوینبوله . داتول منذهبی خلک وو اودد
په نزد بزیره دمنذهب لوی رکن و دوی کښې دې بیره خوپیلوهم غیرت را
نه کړ په جیلخانو کښې یې اذان نه شو ویلې دجمع لمونځ یې نه شوکولی . دا
اصلاح هغه وخت وشوه چه مونږ خدایی خدمتگار جیلونو له لاړو . بیا دچا
نه شوه کلیدلی . اذانونه به کیدل ، دجمعې لمونځ به پخه وخته باقاعده کیده
کیږی ، خوراک سپنه شو میچیني ، کولوکان ، ارتو نه کوخول بند شول جامې د
شوه دیوې چکی کوډې اوغوړو اجازت نه و په یوه چکی کوډه به قیدی پیر
کښې بند یده دامونږ ازاد کړل . زه په دې حقیقت پوه شوم چه منذهبی خ
* سره به چه ظلم زیاتی کیده دوی به ویریدل اوبې جرأته کیدل اودسیا س
بند یانو سره چه به څومره ظلم زیاتی کیده هماغومره به د دوی همت او جرأ
زیاتیده . داتوله کته دقام قیدیانو له خدایی خدمتگارو وکړه او دخدایی خد
په قربانو شوی ده . پاس ذکر شوي اصلاحات هغه وخت وشول چه د
خدمتگار و حکومت راغی . په دې ورځو کښې ماپسی هم ذکر فتادئ حکم
شوی وو خوزه خوش نصیبه وم چه څو ورځې مخکښې زمونږ دعلاقې پولی
کپتان حافظ زین العابدین چه دامبرسر (امرتسر) ؤ زمونږ کلی ته را
ؤ اتفاقاً زما او دهغه زمونږ دملدسی په باره کښې خبری شوې وې هغ
وویل چه مونږ هم په امبرسر کښې ستاسو غوندې قامی ملاسر جوړه کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

* هغې مصارف مونږ دقربانيو دخرمنونه پوره کووکه تاسو هم دې قام ته دوبله دقربانۍ څرمن دډکري دچند وتولولوله کړاوه به خلاص شئ. ماورته دوې څه کوې په ملا یانو مې وژنې؟ دلته خو دقربانۍ په څرمنو دملایانو قبضه ده ملا به څپلی څرمنی الستلوته تیار شی خو دقربانۍ څرمنی چاته نه ورکوي. هغه دوې چه زه به په دې کښې ستاسو امداد وکړم ماورته ووې چه ستا په ملا بدی شی. که ته داخانان او ملکان پوه کړې چه دقربانۍ څرمنی دملایانو په ځای قومی مدرستو ورکول دیر ثواب لري نو دوی به پې ومنی څکه چه مونږ په خانانو، ملکانو او ملایانو دحاکمانو او پولیس افسرانو دپیر زیات ترڅې. ددې خبرو په دوران کښې هغه ته داخبره هم معلومه شوه چه دا مل رسی قامی مدرسی دي او دحاجی صاحب پکښی هیسځ نښته صرف د ملایانو دخولو بندولو او دیرانګلیډی دمخنیوي په غرض پرې مونږ حاجی صاحب نوم ایښی دی نوځکه هغه زه ګرفتار نه کړم خو مدرسې راته بنده کړه او د مولوی عبدالعزیز صاحب نه علاوه چه دحاجی صاحب سره تللی و. نوراستاذان یې هم قید کړل. تقریباً یو کال پس پرنګیانو داکسان دها کړل خو دوي غربیان دومره وېرېدلي وو چه چا به ورته دشیخ ملا، او حاجی صاحب نوم واخیسته دوی به ورسره جنګ کاوه.

څو موده پس چه بیا دحاجی صاحب او پرنګیانو ښښته دمومند و په علاقه کښی وشوه داکسان یې بیا ونیول او تقریباً نهه میاشتی بند یان و. دغسې به چه هر وخت دپرنګیانو او دحاجی صاحب کشمکش پیدا شو دوی به یې ونیول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرنګیانو به دا فکر کولو چه حاجی صاحب د دوی په ډاډ غواړي چه دا
زمونږ د غلامی نه ازاد کړی او د دې نه خبر نه وو چه دوی غزیبا نا
ازادی پیژندله چه دا د خدای یو لوی نعمت او رحمت دی او نه یې غلا
محسوسوله چه دا د خدای لوی لعنت او غضب دی ان که د مسلمان ور
هم وی. دوی خوشوابیان خلک وو او غوښتل یې چه د تسپو او ط
په زور ځانته په هغه بل جهان کښې جنت وګټي او جنت ښکلې جنت
پکښې به حورې وي، غلمان وی، د شاتو، شرابو او پیو ویالې به پکښې
بهیږی، قسما قسم میوې به وي چه د شوکولو تکلیف به یې هم نه وي تش
خوله وازوه پکښې به راپریوزي. هغوی ته مذهبی لویو لویو پیشوا یانو
ممبر د پاسه داویلی وو چه دا دنیا د کافرو ده مسلمانان به دلته خوار وزا
وږي، تږي، لوڅ بربنډ او حقیر او ذلیل وی په هغه جهان کښې به بیا دو
مزې کوي د مسلمان خو هغه دنیا ده او خلکو هم دا منلې وه. په دې خبره هیچا غو
او فکر نه وکړی چه دین د دې دنیا د پاره دی که د هغه جهان د پاره او که د دوا
د پاره دی مونږ خو په لمانځه کښې اول د دې دنیا ښیګڼې له خدایه غوا
او بیا دا چه د هغه جهان نه خو څوک راغلی نه دی مګر د دې دنیا تاریخ خو زمو
په وړاندې پروت دی چا چه مذهب راغلی او هغوی منلی او عمل
پرې کړی دی په دې دنیا اباد شوی دی د عزت خاوندان شوي دي
د خپل حکومت خاوندان شوي دي د خوشالۍ او امن ژوند یې نصیب شوی
دی، تاسو عربو ته وګورئ چه د اسلام نه مخکښې د هغوی څه حال و؟ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

م داغی او عمل یې پرې وکړو د هغوی خه حال شو ؟ د اسلام په وجه دوی
ومت، دولت او عزت خاوندان شول. تاسو د هغه وخت د مسلمانانو دژوند
سراریخ نظر واچوئ غور او فکر پرې وکړئ او د اسلام د دې تکیه دارانو په خبرو
او سوچ وکړئ چه دا دوي چه کوم اسلام بیانوی داهغه دخدای او رسول
م دی که د سهایه دارو؟ او دوی چه څه وایي د خدای دپاره یې وایي که د
ایه دار دپاره یې وایي؟

مومند وته دحاجي صاحب هجرت :

دبونیر نه مومند وته د حاجي صاحب په تللو او ډېره کېد لو مونږ ته یوه فایده
ه چه مونږ ته د انږ دی شو او د حاله یې زر زر خبریدلو ځکه چه مومند اکثر
وره دی یو کور یې پاس په غره کښې او بل یې دلته مونږ سره په هشتنغر
وي. روزانه خلک ځي راځي د هغه ځای د ماتوکو په ونه مونږ خبر وی او
ږ د ماتوکو په ونه هغوی خبر وی. بونیر خو یو لیری و او بل د خلکو تنګ
ورته لږ و.

دحاجي صاحب د هجرت او د اول عالمي جنګ د شروع کید و په وجه
وستان ته زمونږ تګ راتګ بند شو. زماتو لو ملګرو د حاجي صاحب
هجرت کړی و زه یوازې پاتي وم. پرنګیانو هم په ملک کښې داسې حالات
ړی و وجه ما د هندوستان د تللو جرئت نه شو کولی. بله دا چه شیخ
مولانا محمود الحسن صاحب عربو ته هجرت کړی و د حج د فریضې
لو دپاره مکې معظمې ته تللی و. هلته شریف مکه د ترکو په خلاف د پرنګیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سازش دکفر فتوا په ملا یانو لیکلی او دستخط کړی وه په شیخ ال
صاحب یې هم زور لګولی وچه ته یې هم دستخط کړه خو هغه انکار کړی
دی وجه شریف مکه شیخ الهند صاحب ګرفتار کړی او پرنګیانو ته سپ
پرنګیانو شیخ الهند صاحب دخپلو ملګرو سره د مالتا په جزیره کښې
کړی و . مولانا عبیدالله سندهی صاحب هم له هندوستانه هجرت
او افغانستان ته رسیدلی و . دده سره دهندوستان یو څو قوم
مسلمانانو او هندوانو هم هجرت کړي او په کابل کښې یې یو عارضي حک
راجا مهندرا پرتاب په صدارت قایم کړی وخو ګډ چه پاتې وو معلوم
چه هغوی دپرنګیانو له وېرې مونږ سره رابطه نه شوه ساتلی صرف یو څ
دبړش پونډه چه څلور نیم سوه روپۍ کېدی دډاک په ذریعه زما په ن
دی چه هغه ما حاجي صاحب ته ولیږلی نو دلي دحاجي صاحب هیڅ ق
امداد ونکړ حال دا وچه حاجي صاحب سره دوی دمکمل امداد وعد
او حاجي صاحب ته د دوی دامداد ډېر ضرورت و . ماته مې بابا دجیب
دپاره په ما منډ نارۍ کښې شپیته جریبه ځمکه راکړې وه په هغې کښې
زمیندارۍ کوله دهغې به چه څو مره امدن کېده هغه به مې حاجي صاح
خپلو ملګرو دامداد دپاره لېږه خو هغه به دحاجي صاحب دمشرخوی با
لاس ورتلو زما ملګرو ته به یې نه ورکولو هغه غریبانان دخرڅ پوري ا
هیڅ کار یې نه ولکه دنورو شیخانو دلنګر ځی ډوډۍ ته به ناست وو
تکلیف به یې ژوند تېرولو . په کارخو داو چه حاجي صاحب هلته دوی ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړولو انتظام کوی وې. دوی به پکښې کارکولی او نجو به هم پکښې علم زده کولی
او د تبلیغ د پاره به یې پکښې خلک روزلی وې چه بیا به تولو قبایلی علاقو کښې خواره
شوی وې هم خیال کسان یې پیدا کړی وې او قبایل یې په یو مزی کښې پیېلی
او منظم کړی وې. زمونږ ملګرو په رموز رموز کښې دا خبری کړی وې خو چا
پرې غور نه والیښی اخر معتصم تاج محمد صاحب د شیخانو په یوه غونډه کښې
پاڅیدلی او په ممبرو درېدلی دی دوی ته یې ویلی دی. تاسو شپه او ورځ د
خپل لنګر په فکرئ د قام اصلاح او تعلیم خواته هم څه توجه په کار ده. ده غریب هم
دومره خبره کړې ده شیخانو نورو خبرو ته پرینښی نه دی او له ممبره یې را کوز کړی
دی. داکسان خو د کار قابل او لایق کسان وو دوی چه خپل کورکلي پرېښی وو قربانئ
یې ورکړې وې او مومنډ وته تللی وو. کار یې تللي وو دیو مقصد د پاره تللی وو.
د شیخانو په شان خوې د لنګر د ډوډی سود کړې نه وه او لکه د شیخانو د جنت
په تمه ناست نه وو. د دوی په جنت او د شیخانو په جنت کښې او د دوی د جنت
په لار کښې او د شیخانو د جنت په لار کښې ډیر فرق و. معلومیده داسې چه
باچاګل د پرنګیانو سره سازش کړی و او د حاجی صاحب او د هغه د کارکوونکو
ملګرو ترمینځ یې غلط فهمی پیدا کولې او د دوی په لار کښې یې خنډونه اچول او
زمونږ ملګوی یې دی کار ته نه پرینښول. زمونږ ملګرو د یې کاری ډونه نه شو
تیرولی مایوسه شول او د انګریزانو هم دا کوښښ وچه دوی د دې ځایه لاړ
شی. مخفی صاحب خو د خپلو خپلوانو ځای ته دیرته لاړ مولوی سیف الرحمن
صاحب افغانستان ته لاړ او مولوی فضل ربی صاحب هم ورپسې لاړو. مولوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبد العزیز صاحب سوات ته لاړ، مولوی تاج محمد صاحب کمانګری ته لاړ او هلته ځان لره دیره شو بیا دهغه ځایه په هغه لښکرکښي چه دامیر امان الله خان په مرسته دپکتیا دمنګلو قبیلي ذکود ملا دشورش خلاف جوړکړی و، منګلو ته لاړ او هلته بیا په خوست کښي وفات شو. مولوی عبد العزیز صاحب سوات ته راغی.

دسوات دباچاهئ کشاله:

په دی وړځوکښي دکوهستان ملا صاحب د دیر دنواب د زور ظلم نه د سواتیانو د یچ کولو دپاره سوات ته راغلی و، دنواب ندي دسوات دپره برخه نیولی وه او سیتانی یوسیدلی چه عبد الجبار شاه نومیده په سوات کښي باچا کړی و. کوهستان ملا صاحب دتونګزو دحاجی صاحب ماذون و ده ته په کار وچه د سوات یوسه ی لی دسواتیانو مشوکړی وي ځکه چه سوات دسواتیانو او دسواتیانو وینی پری تویی شوی وی او بنه خبره به داوی چه کوهستان ملا صاحب د مدینی په طرز او طریقه دخلکو په رأیه یو جمهوری نظام قایم کړی وي خو معلومیږی داسی چه دپښتنو دکورونو جنګونو، کوندیو، تربګنیو او بی اتفاقیو او دښمنی له کبله کوهستان ملا صاحب دا کار کولی نه شو. دپښتنو تاریخ دداسی واقعاتو نه ډک دی چه کله داسی موقع په لاس ورغلی ده، دوی دخپل ورور عزیز په ځای میا ملا په ځان مسلط کړی دی عزت یی پخپلو کښي په یو بل پېرزو شوی نه دی او په خپلو کښي بد نیته شوي دي او دغه شان چه څوک دوی دخپل ملک تمام او مذهب مشران په ځان منلي دي هغوی بیا ښه مزلی او خور لی دي او دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم ورته سبق نه دی اخیستی او دغه وجه ده چه د جنت په شان وطن کښی په جوار و ماره نه دي وږي ، تږي ، خوار زار او جاهلان پاتی دي د قدرت د پښتو خزانو نه چه د دوی په ملک کښی یي پیدا کړی محروم دی او تر هغی به یي دا حالت وی ترڅو چه دوی قبیلوی ژوند په ملي او قومی ژوند تبدیل کړی نه وي او یو ملت شوی نه وي او پخپلو کښی وروری ، عزیز ولی او قامولی مینه ، محبت او پېرزوینه پیدا کړی نه وي . او ترڅو چه یي د قام عزت ، خپل عزت او د قام بی عزتی یي خپله بی عزتی گڼلی نه وي . دا دنیا قومونه چه اباد شوي دي ترقی یي کړې ده او اسمانونو ته وختل او مونږ چه د هغوی د عزت ژوند او اسودګی ته گورو ورته پسخېږو . دا زمونږ په شان خلک دي دا زمونږ نه بهتر او پیدا شوي نه دي خو په هغوی کښی ملیت ، قامولی او عزت ولی ، علم او پوهه مینه او محبت پیدا شو ، ترقی یي وکړه او په مونږ کښی دا صفات نشته ، مونږ په په خاورو کښی تو غرېږو و په هغوی کښی ملیت او قومولی راغلی ده ، دا په کف او جف په تسپو ، د پېرو وظیفو او نفلونو او په بی عمله دعاگانو نه ده راغلی . په هغوی کښی ایماندار ، دیانتدار ، بی غرضه او بی الایشه کسان پیدا شوي دي ، د قام تباهی محسوسه کړې ده ، د ژوند خواږه یي په ځان حرام کړي دي قام پسی ئی خپل ځي ، قام یي پوه کړي او ویښ کړی دی ، قامولي یي پکښی پیدا کړې ده اباد شوي دي .

سید عبدالجبار شاه څه موده حکومت وکړ ، څو ورځی وروسته ورسپی مشهوره شوه چه قادیانی دی . زه په دی خبره بحث نه کوم چه دی قادیانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړنه که دی قادیانی وه پوهېږي نه به قادیانی و هغه وخت یې چه باچاګل لوډلی
د دی خبری تحقیق نه کولو. حقیقت دا ؤ چه هیڅ دا ګمان نه کولو. چه د سوات
دا ریاست به قایم پاتی شی او چه څه وخت خینو کسانو ته چه دی کار ته یې زړه
کېږه معلومه شوه چه دا خو قایم پاتی کیدی شی نو د سید عبدالجبار شاه
پسی یې دا پرلیکیندوه شروع کړه. بلې دا چه د سید عبدالجبار شاه حکومت
کمزوری حکومت و. د سوال یا دی وه واک و اختیار تول د کوهستان ملا
و. او کوهستان ملا د پښتنیانو مخالف و نو پښتنیانو غوښتل د سید عبدالجبا
شاه په ځای د خپلی طبعی یو داسی سړی دلته کښینوی چه د کوهستان ملا
واک اختیار تول خیل کړي چه په دې علاقه کښی ځوک د پښتنو بر خلاف لاس
او پښی ونه خوزولی شی.

په خلکو کښی د سید عبدالجبار شاه د مخالفت د زیاتیدو په وجه
کوهستان ملا مجبور نشو چه هغه لیری کړی او بل څوک په دی ځای کښینوی
نو د باچاګل صاحب د ترنګزو د حاجی صاحب د مشر زوی دا خواهش او کوښښ
و چه د سید عبدالجبار شاه په ځای دی د سوات باچا شوی وای او دده چانس
زیات و. کوهستان ملا صاحب دده د پلار معتقد و. نو ده خان دي موقع ته
و. او وکوهستان ملا صاحب نه یې وعده اخیستی وه. دی بیرته مومند ورته
غرض لاړو چه څلور پنځه سوه ملاتړ د مومند ونه خان سره راولی مولوی عبد العز
چه د باچاګل نه د هر څه و او ښه ورته معلوم و او د هغه سلوک ورته یاد و د غ
وخت د کوهستان ملا صاحب سره مصاحب و او په کوهستان ملا صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر اثه و بلکه دغه یو قسم سکرټر و او کوهستان ملا صاحب به په هر کار کښې
دغه ته مشوره اخیسته نو مولوي عبد العزیز صاحب کوهستان ملا صاحب
په دې خبره رضا کړو چه د باچا کل د راسېد و نه پې مخکښې د میا ګل عبد الودود
د باچایي اعلان وکړو چه باچا ګل راورسېد هر څه تالا والا و میا ګل عبد الودود
باچا شوی و. په دې وخت کښې د ازادو قبایلو په باره کښې د پرنګیانو پالیسي بدله
شوي وه، هغوی غوښتل چه په هره قبیله یا علاقه کښې واړه واړه خانان او نوابان
جوړ کړي چه هغوی دا قوم په قبضه کښې وساتي او د قبایلو د شور شونو، بغاوتونو
او جنګونو مخه د دې خانانو او نوابانو په ذریعه ونیسي ځکه چه د خانانو او نوابانو
قبضه کول پرنګیانو ته ډېر اسان و هر یو به د بل دوښمن د پرنګي خوشامند کوله
د دې کار د پاره پرنګیانو د سنبار خان ته ډېرې روپۍ او وسلې ورکړې چه ناوه ګۍ
باندې حمله وکړي و پې نیسي که ناوه ګۍ د سنبار خان ونیسي نو پرنګي به دی
د دې سیمې نواب تسلیم کړي او ډېر جاګیر به ورکړي. پرنګیان په دې پوهېدل
چه ناوه ګۍ د دې علاقې د دروازې حیثیت لري د هر چا په لاس کښې چه وي قام
ور ته رېپ وهلي نه شي قام هم په دې خبره پوهېده نو ځکه د قام او د سنبار د خان
په ناوه ګۍ ډېر جنګونه وشول خو سنبار خان د ناوه ګۍ په اخیستو کامیابه نه شو
د غه شان پرنګیان په اپریدو کښې، وزیرو کښې، مسعودو کښې او بیټنیو کښې
ډېرې روپۍ خرڅې کړې خو د خانیو او نوابیو په جوړولو کامیاب نه شول.
میا ګل ودود ودوځان مضبوط کړو او کوهستان ملایي په مخه کړو مولوي
عبد العزیز صاحب خود ده سره د ده په باچا کېدو کښې ډېر امداد او احسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی واوا وس هم ورسره هر قسم امداد ته تیار ونو دی دده سره پاتی شوی و
زه په دغو ورځو کښې دمولوی عبد العزیز صاحب لید لو ته سید ولړ ورغلم یو
دوه شپې می مولوی صاحب سره وکړې دمیاګل صاحب په مجلس کښې شریک شوم
دسوات یوه جرګه هم په دې وخت کښې میاګل صاحب ته راغلې وه دهغوی په
مجلس کښې هم شریک شوم په خبرو خبرو کښې راته معلومه شوه چه داخلک
له خدایه دومره نه ویریدل لکه څومره د پرنګی نه د پرنګی نوم به ما اخیستو ویره
به یې دوی راتلله ددوی په خدای هم داعقیده نه وه چه کوندې مونږ به د پرنګی
دغلامی نه خلاص کړی شی. نن چه تاسو په سید وکښې کومې ابادی ګورئ هغه
وخت داابادی نه وې یوه دختو معمولی کلاګی وه. میاګل صاحب، مولوی
صاحب او نور تول ددوی ملګری به پکښې اوسیدل او داسی خاص میلمانه
چه به راغلل هغه به هم ورسره پاتې کیدل. زه په هلکوالی کښې هم سید وته
تللی وم او یوه شپه می پکښې کړې وه هغه وخت زما علم کم ؤ او د اسلام
په حقیقت پوره نه پوهیدم ما به د اکمان کولو چه زیارتونه د سړی سوالونه
قبلوي. زمونږ په خلکو کښې داعقیده وه چه پیر بابا د سړی یو سوال قبلوی
نو زه هم په همدې خیال د څو ملګرو سره اول د پیر بابا زیارت ته تللی وم او بیا له هغه ځایه
دجوارې په کنډو (غاښې) سوات ته را اوریدلی وو. د سوات د باباجی زیارت
مو کړی و او شپه مو دلته تېره کړې وه.

د پیرنګیانو مظالم:

دا د یور ته ملک حال ؤ د کوز ملک حال دا و چه پرنګی په خلکو دومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویره او ترهه راوستی وه چه چا ددوی له ویری حقه او رښتیا خبره نه شوه کولی او حکومت خبره خو پریږده چه دچا په خیال به پوه شو چه دده دخپل قام، وطن او اسلام سره مینه ده، نود باوونه به یې پوری شروع کړل او چه په دې به کاروانه شو نو بیا به یې منصبونه، پیسې او لقبونه ورورانډې کړل او چه په دې به هم کاروانه شو نو بیا به یې دجیلخانو تورو تمبوته واچول مېچنې به یې پرې اوړولې کولوکان به یې پرې کوځول داسې ظلمونه به یې پرې کول چه دهر وحشي قام به یې هم دیو حیوان سره ونه کړې یا ئې خولا دتمدن مدعي دیو انسان سره. دا پراپیګنډه شوې ده چه انګریز انصاف دارو. منم چه انصاف دارو خو په داسې مسئلو کښې چه کوم ځای کښې به دده خپل مفاد نه وو، کله چه به دده خپل سیاسي غرض وو نو بیا دانصاف سوال نه پیدا کیده. ولې په سیاسي معاملو کښې یې بیا انصاف نه پیژندلو، او بیا هر ظالم چه تاسو پیژنئ دهغه نه زیات ظالم و. دپرنګیانو مخبران به ملک کښې خواره وو- دکور، کلی، حجرې، جوماتې وره، غټه خبره به یې پولیس ته رسوله او پولیس ته تول اختیار او پوره واک حاصل وو چه په هر چا به یې چه کوم ته کښېنوده چه داغل دی هغه به غل وو بیا یې پو ښتنه نه وه او پولیسان هم دجهان بد دیانته وو خصوصاً دپنجاب پولیس خو دپرنګي دخوشالولو دپاره دخدای په مخلوق او مسلمانانو داسې شندې کړې چه هیڅ چېرې به چا کړې نه وي.

خانانو، ملکانو او ملایانو به ځای په ځای جرګې کولې چا به له ویرې چا به دپیسو په تمه چا به دنوکرې دپاره دپرنګیانو تعریفونه کول، ملاکانې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یي ترلي وي برتې به يي ورته کولی اوویل به يي چه خدای پاک ویلي دي چه « دخدای اطاعت کوئ ، د پیغمبر اطاعت کوئ او د اولوالامر اطاعت کوئ » او پرنګي خوزمونږ اولوالامر دی اطاعت یي واجب دی. حالانکه دقرآن ایات کښې د اولوالامر سره لفظ« منکم » راغلی دی، یعني چه اولوالامر دې دستاسو نه وي. نو دا به دې ملیانو نه ویل، او په دې طریقه یي د پرنګي داطاعت دپاره قرآني جواز پیدا کوو. خدای پاک په قرآن کښې دبنی اسرائیلو دعالمانو ذکر کوي چه هغوی به دلږ و پیسو دپاره او دخپلو خواهشاتو دپوره کېدو دپاره د توراة او زبور په ایاتو کښې تحریفونه او تاویلونه کول هر مذهب او مسلک چه دخودغرضو او چالاکو خلکو په لاس ورشي بیا پکښې هغه اولنی انقلابیت او روح پاتې نه شي، بیا د سرمایه دارو مذهب ترې جوړشي او تش کالبوت شي.

زمونږ په علاقه کښې په دې کار کښې زیاته برخه د عمرزو سعد الله خان اخیستې وه یو خرخان ؤ او بل د پرنګیانو نوکر هم و. هغه به وخت په وخت د و دې وکړه خانان، ملایان او شاعران به يي راغونډول کول او د پرنګي د خوشالولو دپاره به يي جلسې جوړولې او د پرنګي تعریفونه به يي پکښې کول او خلک به يي د پرنګي سره د تعاون دپاره اماده کول یوه ورځ په حجره کښې ناست وم د مولانا ابوالکلام د « البلاغ » اخبار مې لوسته خبر شوم چه نن بیا په عمرزو کښې جلسه ده مولانا پخپل اخبار کښې ددې جلسو متعلق د هر بشه مضمون لیکلی ؤ نو په زړه کښې مې تېره شوه چه ورځم او په دې جلسه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو ته دا مضمون او روم خو دا همت او جرئت مې ونه کړی شو. عجيبه خو لا داوه چه دا زا د سرحد ملایانو او زبر گانو به ویل چه د پرنگی خلاف جهاد فرض دی او د داخل ملایانو او زبرگانو به ویل د پرنگی مرسته او اطاعت فرض دی. لکه د قسطنطنیې او مدینې د ملایانو په شان یو پ د لی به یو قسم فتوه ورکوله او هغې بلې به د هغې مخالف فتوه ورکوله. د دې موضوع په باره کښې په یوه مذهب کښې د وه قسمه خبرې نه وې خو حقیقت دا دی چه نن په مذهب هم سرمایه دارو د خپلې سرمایې په زور قبضه کړې ده هغه د خدای رښتینی مذهب پاتی نه دی. رښتینی خدائی مذهب خو د مخلوق خدمت دی، مینه ده، محبت دی. انصاف دی، عدالت دی، بردباری او ایمانداری ده. په هغې کښې د خدای د مخلوق گټه او فایده ده. دا نن چه تاسو څه وینئ دا سرمایه دارو د خپلو غرضونو د پوره کولو د پاره د مذهب په نوم یوه لوبه جوړه کړې ده. دا ننني مذهب خو د خو کسو د عیش عشرت د پاره دی د خدای د مخلوق د ارام د پاره نه دی چه مذهب د خو د غرضو کسانو په لاس ورشی دا سې حال شی. حقیقت دا دی چه دا ټول اسمانی مذاهب حق دی

او قرآن خو دا وایي چه

د متقی او پرهیزگار

خلکو

رهبر دی قرآن هم عقیدوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچه ددی نه مخکښې کوم کتابونه دخدای له طرفه راغلي دی په هغه
به يې هم عقيده وی نوموږ نه پوهیږ وچه په دنيا کښې دمذهب
په نامه داجګړې اوجنګونه ولی اوڅنګه پیدا شوي دي ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت ایکټ او مونږ

وبا (د رومبی تېر وفات) دولت ایکټ. زمونږ جلسی. زما
د رومبئ گرفتاری. زما بابا او نور کلیوال جیلخانه
کښی. د جیلخانی حالت د قید نه خلاصون
بیا گرفتاری او دویم واده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیورپ جنګ چه ونښت نو زما په زړه کښې دا خیال پیدا شو چه سرې کا
نه لاړ شي او د افغانستان د حکومت په امداد د پرنګیانو خلاف جدوجه
شروع کړي دا د امیر حبیب الله خان زمانه وه او د افغانستان په باره کښ
زما هغه وخت دا عقیده وه چه دا یو ازاد او زورور حکومت دی که چیرې
وغواړي نو د پرنګیانو خلاف زمونږ ډېره مرسته کولی شي د دې د پاره می
فیصله وکړه چه د سوداګرۍ په بهانه افغانستان ته ځم. ما دا تجویز خپ
پلار ته وړاندې کړو هغه راسره ومنلو خو مور می مخالفت وکړو خو آخر می ه
هم راضي کړه بابا راسره د روپو وعده هم وکړه. زمونږ د کلي زمایو اش
جمعدار عجب الله خان چه ډېر هوښیار او جهان دیده سړی و د پرنګیانو
انټیلیجنس ډیپارټمنټ کښې هم پاتې شوی و او دغه ملګونه پې لیدلي وو می د
خان سره ملګری کړو او د راهدارۍ د پاره مو حکومت ته درخواست وکړو خو حکو
راهداري را نکړه او دا کار پاتې شو.

جنګ څلور کاله پس ختم شو په دې دوران کښې به کله ناکله د پرنګیا
او ازادو قبایلو ترمینځ جنګونه کېدل خو د ټولو قبایلو په یوه سلا او په منظمه طریق

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وو ، نو ځکه پرنګي ته څه نقصان نه رسیده . چه مومند و به په پرنګي حمله وکړه وزیر ، مسعود او اپریدي به په ځای ناست وو او که د اپریدو او انګریز جنګ به و مومند ، وزیر او مسعود به خبر نه وو او که د وزیرو به ورسره جنګ و مسعود به چه د وزیرو سره به په یوه علاقه کښې ترونده تېر وی جنګ ته تیار نه و مومند او اپریدی خولا به ځای پرېږدي ده هریو به ویل چه دا د هغه جنګ دی مونږ یې څه کوو په کار دا او وچه تول قبایل په یو تحریک کښې تنظیم شوی وای منه تربیه ورکړ شوی وای او تول یو ځل راپورته شوی وای . نو که پرنګیانو د دوی د مقابلې د پاره د ډېر طاقت دلته په کار اچولی وی د ترکو او جرمن مقابله ورته سختېده او که د ډېر طاقت یې د ترکو او جرمن مقابلې ته متوجه کولی نو دلته به د دوی ډېر کامیابي حاصله کړی وای خو جهاني جنګ د پرنګي په فتح او د ترکو او جرمن په ماتې تمام شو .

وبا ، د رومبی تبه مرګ :

د جنګ په وجه په دنیا کښې سخته وبا راغله . په جنګ کښې دومره کسان نه وو مړه شوي لکه په دې وبا کښې چه مړه شول . په هندوستان کښې هم دې وبا ډېر خلک ووژل ، پښتانه هم ډېر پکښې مړه شول . دا داسې عجیبه وبا وه چه اکثر به یې ځوانان ، جینکۍ او هلکان وهل او مړه کول . او چه یو کور ته به یو ځل ننوته بیا به یې یو هم نه پرېښوده . داسې پېښه شوې ده چه په کور کښې یو کس هم نه دی پاتې شوی او د کور دروازې پورې شوې دي . په ورو کو ورو کو کلو کښې به مړي هم داسې پراته وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښخولو یي څوک نه وو. په دې مرض د ټولو نه اول زه پریوتی وم خو هسې خدای
جوړ کړم خکه چه په دې مرض هغه وخت څوک پوهېدل نه او نه د حکومت
طرف نه د ډاکټر، دوا او درمل انتظام و. زما د دوسته غني چه د پېنځو کالو
نا روغه شو. غني د ډېر ښکلي و د موری ورسره ډېره مینه وه د ډېر به یي ورته د
ما به منع کوله او د صبر تلقین به مې ورته کولو خو د هغې زړه به نه صبرېدو. یو
ورځ د غني رنځوری سخته شوه مور یي ورته د کټ سر ته ناسته وه د ده
یي په غېږ کښې الیښی و ما د ما ښام لمونځ کړی و په مصلی ناست وم دعا
کوله غني ته مې کتل چه بې هوشه پروت دی چه ناڅاپه یي مور پاڅېده د زوی
سر ئې د خپل ورانه نه په بالښت کښېښوده او د زوی له کټه چاپېره وګرځېده ا
سه تر یې ودرېده او لاسونه یي په دعا پورته کړل په ژړا یي وویل چه ای خدا
د ده مرض په ما کښېږدې او دې ما شوم ته شفا ورکړې. د خدای یو عجیب
حکمت و. په سباله دا ناجوړه شوه د دې مرض ورځ په ورځ زیاتېده او
د غني مرض به ورځ په ورځ کمېده وغني جوړ شو او مور یي ځوانیمرګه شوه ما شو
ئې راته پاتې شو. د غه وخت غني د پېنځو کالو ، ولی د دریو کالو او خور یي د یو کال د
په کلو کښې د ومره مړي کېدل چه خلک یي ښخولو ته نه رسېدل. مونږ
به د سهار نه د قبرونو په کنستلو لاس پورې کړ تر ما ښامه به لګیا وو، کله به
په مشکله پوره شو او کله به یو نیم کم شو د ډېرو به د کفن د رک هم نه و. د داسې
مړو د پاره مونږ یو فنډ جوړ کړو بې کفنو مړو ته مو د دې فنډ نه کفن ورکولو
او په د غسې حالت کښې به هم ځینې کسان د اغلل په دروغو به یي را نه کفن یو و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینو چیالاکو به وژړل او مونږ ته به یې دوکه راکوله : اخر مونږ داسې انتظام وکړو چه کفن به مو د خپل سړي په لاس لېږلو چه مړي به یې ولید و نو کفن به یې ورکولو که نه بېرته به یې راوړلو . د دارو درملو موهم څه انتظام کړی و په اول کښې خو یې چا ته دارو معلوم نه و خو وروسته چه مرض اوږد شو د اکټرانو او حکیمانو ورته دارو راپیدا کړل هغه به موجود وو او مریضانو له مو ورکول . دا یو ډېر لوی افت و چه زمونږ په قام را نازل شو او په داسې وخت کښې چه نه په قام کښې احساس او نه اتفاق و چه د دې مصیبت مخه یې په اتفاق سره نیولی وای او نه مو کوم خواخوږی حکومت و چه زمونږ غم یې خوړلی وای او د دی افت نه یې بچ کړي وای . په جنګ کښې هم زمونږ د ملک خلک د نورو ملکونو د خلکو نه زیات مړه شول او په مرض کښې هم . جنګ د چا او مړه پکښې څوک شول ؟ ګټه او بیلات د بل چا او جنګېدلو مونږ . زه خو وایم چه مونږ اجرتی قاتلان وو . د پیسو د پاره د خلکو مرګ پسې تللي وو د خپل ملک د ازادۍ او خپل عزت د پاره وا کښې دا احساس نه و چه د پرنګي سره جنګېدلی وای یا کم از کم په خپل کور کښې ناست وای پرنګي مو یوازې ترکو او جرمن ته پرېښې وای . مونږ جرمن خو پرېږدو د مسلمان ترک سره د پرنګي په ډډه او طرفدارۍ وجنګېدو او جنګ مو ورته وګټلو د دې ګټې په پاداش کښې مونږ ته پرنګیانو « دولت بیل » چه یو ظالمانه او ناروا قانون و راکړو او د خدای د طرف نه دا مصیبت نازل شو .

دولت ایکټ :

ګاندهي جي چه د پرنګیانو د دې وعدې په مقابل کښې چه که پرنګیان جنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکتهی مونږ ته به یو سلف کورنمنټ راکوي په جنګ کښې د پرنګیانو د پرامه او د وکړو خو پرنګیانو چه فتح وکړه وعلی خوږ پرېږده د « رولټ اکټ ». ۱۹۱۹ ع د نافذ کولو اراده وکړه نو مهاتما ګاندهي د پر مایوسه شو او د « رولټ اکټ » خلاف یې اواز وچت کړو. مهاتما ګاندهي خوا پرېږده چه د پرنګیانو ملګرو هندوستانیانو هم ددې قانون خلاف چغې پورته کړې. په ټول هندوستان کښې ددې تور قانون په خلاف زبردست ایجي تېشن (تحریک) شروع شو، لویې لویې جلسې جلوسونه به کېدل دډېرو دډېرو مظاهرې وشوې، دېر ستېشنونه او سرکاري ځایونه بکښې وسوزېدل. پرنګیانو هم اسره ونه کړه خلک یې په ګولو وویشتل په جېلخانو کښې یې واچول دېر سپک او ذلیل یې کړل. تردې وخته زمونږ په علاقه کښې سیاسي تحریکونه جلسې او جلوسونه نه وو او نه پرې څوک پوهېدل د تعلیم دپاره د ملادسنو جوړه ولو تحریک موجود و هغه هم د جنګ په وخت کښې پرنګیانو بند کړی و.

یوه شپه کور ناست وم دودی مو خوړله چه د دول اوازمې تر غوږه شو چه غوږ مو ورته کښېښود د ډول وړ چې ورسره د ډول وړه غږ وله چه سباله به د « رولټ اکټ » برخلاف د حاجي صاحب په جومات (عیدګاه) کښې جلسه وي. په دې پوه نه شوم چه د جلسې انتظام چا کړی دی. چه سبا شو چای مو څکلو، حاجي صاحب جومات ته روان شو. د جلسې نوم د کلي خلکو نه وو اورېدلی دا ورته یو عجیبه شیز ښکارېده د پر خلک ورته روان وو. د تحقیق نه دا ته معلومه شوه چه د جلسې اعلان زمونږ د کلي یو خان چه نوم یې محمد اکرم خان و کړی دی. دا را ته هم معلومه شوه چه د جلسې د اعلان په وخت کښې د پولیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوافسر داغلی و د خان او افسر په مینځ کښی خبره گفتگو او کشمکش شوی و، خان د
هغه له ضده د جلسی اعلان کړی دی، د قدرت کاروونه هم د حکمت نه خالی نه
وی، چرته داخان او چرته د جلسی اعلان د جلسی په ورځ مونږ او لیدل چه
دغه اکرم خان پخپله جلسی له راغلی. وروسته معلومه شوه چه د جلسی په وخت
کښی هغه د مردان دا ستنټ کمشنر کریفتهه صاحب سره وو. دکلی اکثر لوی خانان
وغټ غټ ملایان راغلی وو. زه پاخیدم او خلکوته می وویل چه دغه شان جلسو
کښی د صدارت ضرورت وي یو مشر سړی د دې جلسی صدر مقرر ول په
کار دی خلکو ووې چه ته صدر شوې ما ووې چه یو مشر سړی به صدر کړو خو دوی ټینګ
شو زه یې صدر کړم. عام خلک خو د صدر په معنی نه پوهیدل هغوی چه د جلسی نه
ستانه شول دابې خوره کړه چه گوندې زه د پښتنو باچا شوم، مونږ خو دغه وخت په
تبریرونو نه پوهیدلو خو چه د اخبارونو نه موښه لږ ورپرزده کړي و وهغه مو خلکوته وویل
او خوکښی یو بل خان تجویز وړاندی کړو چه دا خو زمونږ دکلی جلسه ده، بلکه هغه
بیا دلته د دې تولې علاقې جلسه وي خلک خبر کړی چه په گن شمیرکښی راشی. د
تبریرونو په لحاظ خو دا جلسه جلسه نه وه مگر دا اثر په لحاظ یې په خلکو کښی ډیر جوش
خروش مینه او جذبه پیدا کړه.

زمونږ جلسي:

د راتلونکې جلسی د انتظام د پاره خلکو ملا وتړله، زه پخپله هم په اس
ور شوم او د دوادې او هشنغر کلی می وکتل د جلسی د جوړولو له پاره دوئ تیار
ډې له ور غلم. دا د دوادې مشهور کلی دی، هغه کښی می د دغه کلی لوی خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیده ده وعده وکړه چه جلسی له به ذرخم په دولت پوره کښی ده راته یوه ډېر
عجیبه خبره وکړه . وې چه یوسړی کره سمسره عادت شوې وه د دوی پی به لی
خنبل . منځی ده ته ووې چه دې سمسری خو ډېر ورانی را اخیستی دی څه ورسـ
وکړم ؟ دی پخپله سمسری ډیرولی وو ورته یې وویل چه منځی دا خو زبرګه دی
ورته مه وایه . منځه په پیو مینه وې یوه ورځ دې سمسرې پی په کټوی کښی څښل
د منځی صبر نه شو په سو باړې یې ووهله او مړه شوه دې منځی فکر وکړو چه دا خ
می د خاوند زبرګه وه اوس به ماسره څه کوې چه خاوند یې راغی نو ورته یې ووې ج
زما د لاسه نن ډېره غلطی شوې ده ستا نه دهغې معافی غواړم ، خاوند ورته ووې
چه ووایه . دې ورته ووې چه هغه زبرګه زما د لاسه مړه شوې . ده وې کومه د
دې ورته وښودله ده پری را باندی کړل . مړه سمسره یې ټوټی ټوټی کړه ا
منځی ته یې ووې چه زبرګه مړګه نه وه خو زه ترې ډېر یلم . دی وخت کښی په
چاکښی قومی جذبه پیدا شوې وه ، دا سرکاری جرګه نشین خان وخو ډېرنګ
څه یې نفرت پیدا شوی و .

خانانو او غریبانو ټولو له مو په جلسه کښی ډګل ون بلنه ور کړه ، خلکو د
خوشالی ومنله . د جلسی په ورځ ډیولک نه زیات خلک را ټول شوي وو .
زړګونو منځو د جلسی د خلکو د پاره په منګو کښی د سیند نه او به را چلولی . د جلس
په دوران کښی د حکومت له طرفه میان اکبر شاه کاکاخیل ما پسی راغی او ویل
چه چیف کمشنر والي چه په صوبه سرحد کوم قانون حاوی دی دا خو د « رولټ اکټ
پلار دی ، دا خو د « رولټ اکټ » نه زیات ظالمانه دی دوی له په کار دی چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانون په خلاف دحکومت غوږونو ته خپل آواز ورسوي. د « دولت اکټ » تا و
دوی ته نه رسی او بله دا چه هندوستان ددوی سره ددې قانون په لیری کولو کښی
کوم امداد کوی دی چه دوی یې ورسره کوی زه د دوی سره وعده کوم چه په دې
قانون له نوی سره غور وکړم او چه دوی څه وایي هغسی به وکړم ماورته ووې چه میا-
صاحب زه منم چه هندوستان زمونږ مرسته نه ده کړې دا د هغوی انسانی فرض
ؤ خپل انسانی فرض یې ادا نه کړل زمونږ هم دا انسانی فرض دی چه د دولت اکټ
خلاف ورسره خپل اواز ملګری کړو. هر سړي په خپل عمل پوه دی. میا صاحب پوه
شو چه دی زما په دام کښی نه نښلي نو بیا یې ووې که ته اجازه راکوې زه به هم دې
خلکو ته خوشخبرې وکړم. ماورې وکړه. د هغه په تقریر کښی دخولی نه دا وخته چه حکومت
زمونږ مور او پلار دی. دا په خلکو بده ولګېده چغې یې پورې جوړې کړې چه میا
کښینه حکومت که ستا مور وی او که ستا پلار وی وی به زمونږ هیڅ هم نه دی. مه
چه خلکو ته وکتل په خلکو کښی پوره جذبه وه او میا صاحب ته په قهر وو. ما میا صاحب
کښېنولو او په خپله ورسره شوم د جلسی نه می بهر وښکو ځکه که زه نه وای یا ما د خلکو نه
مخکښی د علام تشدد وعده نه وای اخیستی خدای خبر چه د میا غریب به څه حال
شوی وای. زه یوه خوا د خلکو جذبې ته حیران وم او بله خوا د میا کانو انګریز پرستی
ته. ددې جلسی صدارت هم خلکو ما ته راکړو، مونږ د تقریرونو په چل نه پوهیدو
اکثر به مو تقریر ولیکه او د کاغذ له مخه به مو خلکو ته اوروله. عباس خان دې خدای
وبخښی زما ډېر دوست ؤ هغه له می لیکلی تقریر ورکړی وچه د هغه وار راغی او پاڅیده
تول ربېږیدو وی ویل دا تور قانون بیا یې ووې دا تور قانون څو کرته یې هم دا تور قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

تورقانون ووې ماورته دلاندې نه ووې چه وړاندې ووايه دې تول رپېلې ه داته
يې وويل چه په سترګومې تيارې ده وړاندې نه وينم ددې نه يې زيات څه ونه ويلې شواخر
کښيناست . دازمونږ دتقريرونو حال وخوسره ددې هم جلسه بالکل کامیابه وه
قراردادونه موپاس کړل ، اخبارونو اوحکومت له مو ولېږل .

په خلکوکښې يوه عجيبه مينه اوجوش وه بياخاص زمونږ دکلې دنروا وښځو
خولا بل حال و . په سوونوښځې زمونږ دکلې راغلې وې ګومې وه سينه ته به
تللې اوخلکوته به يې دڅکلو اوبه راوړې . زمونږ دکلې دوه کسه دې جلسې ته نه
وو راغلې يو خان بها در محمد عمرخان اوبل هغه خان چاچه داولې جلسې
دپاره دنه ورې وهلې يعنې محمد اکرام خان هغه دجلسې په ځاى مردان ته
ګريفت پيرنګې ته تللې وو . ګريفت دمردان اسسټنټ کمشنرو ددوى اشن
و . په دې ورځ يې هم داخيال وچه په حکومت به زمونږ مخ وشي خو نه يې په حکومت
مخ وشو اونه يې په قام کښې مخ پاتې شو . دوى په ګريفت صاحب باندې دا
خود قدرت کاربيل وي ګريفت ددوى په سبب راغلى او ددوى هم مونږ سره ګوشا
شول مونږ تراخره هم په دې پوه نه شو چه اکرام خان د دولت اکټ خلاف د
اعلان ولې کړى وخوخلکو به داويل چه ده غوښتل خپل تربوران ، خانان ، دينګمان
په ضد راولى او پرنګيان هغوى برباد کړي خودى پکښې پخپله ونښت .

داتمانزو دې جلسې په پښتنوکښې او رولګولو اوښه جوش اوخروش
پيدا کړو . بله جلسه په تاکال کښې داد باب رضا خان له طرفه مقرر شوه ، تول
علاقې يې خبر کړې وه مونږ ته يې هم بلنه راکړې وه . دجلسې په ورځ سهار وخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. ور روان شو چه دسر درياب ديله نه پورې وتلو. عاشق ، د پېښور د بنارميوه فروش په تانګه کښې سورمخې له راغې اشاره يې وکړه تانګې مو ودروله او کوز شوه عباس خان، بابې جان او احمد استاذمې بيل کړو او راته يې ووې چه دافغانستان او پرنګيانو جنګ شروع شو بلکا په ټول ملک کښې د مارشل لا اعلان شوی دی. د تاکال جلسه بنده شوه او د افغانستان له طرفه څه کاغذونه مارا وړي دي دا وخلئ او په ملک کښې يې وويشئ، کاغذونه زمونږ ملګرو له ورکړل او دې بېرته ښار ته ستون شو او مونږ بېرته کلي ته راغلو .

په دې ورځو کښې قاضي ثناءالله د پرنګيانو له خوا مقرر شوی و چه زمونږ د علاقې دوره وکړي او دا معلومه کړي چه څوک د پرنګيانو په خلاف او څوک يې په حق کښې دي نو دې به ګرځيد او ځړو ، جوماتونو کښې به يې د پرنګيانو په خلاف سخت سخت تقريرونه کول . يوه ورځ زمونږ په حجره کښې يې مونږ ته دا قصه کوله چه زه د جنګ په ورځو کښې پرنګيانو غوره بوته د مخبرۍ د پاره لېږلي وم هلته يې په يو جنګي سمندري جهاز کښې د يو جرنيل سره وتلولم ، د درياب په غاړه د عربو يو کلي و مونږ يو پرنګي د سفير په توګه ورولېږلو هغوی دا پرنګي مړ کړو چه د هغه د مرګ خبر راغې نو جهاز ته حکم وشو چه په کلي ګوله باري وکړي . نو چه هغه کلي يې په ګوله باري د خاورې سره خاورې کړو بيا فوځونو ته حکم وشو چه لاړ شئ وګورئ چه څوک مړيا ښځه خوژوندي پاتې شوې نه دی که پاتې وې مړه يې کړئ . زه هم ورسره لاړم چه کلي ته ورسيدم څه ګورم چه يوه ښځه شهيده شوې ده او ورو کی ماشوم يې په تې لوخت دی او روی يې . په ما د دې ماشوم او مور حالت ډېر اثر وکړو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خه وخت جهاز ته واپس راغلو نوما دخپل افسره سره خبره کول غوښتل خو
هغه دومره په غصه وُچه زما شکل لیدل یې هم نه لګیدل و دا ته یې ووې چه
دمخې نه مې لیرې کېږه . نوهغه وخت ما په زړه کښې دا خبره محسوسه کړه چه
دیو پرنګي دپاره یې دا دومره مسلمانان دخدای مخلوق تباه تباه کړو اولاړه
یې سورنه دی نو دخان سره مې فیصله وکړه چه نوره ددوی نوکري نه کوم اول
کافروم ددی پیښی نه وروسته مسلمان شوم . دغه شان قاضي صاحب دتول
هشتنغر دوره وکړه . دهشتنغر خانان ، ملایان اوعوام ټول دانګریز مخالف
وو . قاضي صاحب دتولو حالات معلوم کړل یو زمونږ دکلي دمحمدعمر خان
په باره کښې سرکار ته لیکلي وو چه په ټوله علاقه کښې دده په شان ستاسو بل وفا
دار نشته . ددې رپوټ په وجه دمحمد عمرخان دسرکار په کور کښې لویه
ترقي وشوه او ډیراختیارات یې ورکړل او خان بهادر یې کړو .

دمارشل لا په وجه زمونږ په خلکو ډیره ویره او هیبت راغی ځکه چه داخبارونو
په ذریعه به دهندوستان او پنجاب دحالاتو نه خبر بدل چه پرنګیانو په خلکو څومره
ظلم او زور را اخیستی دی . په ټولو کښې مونږ ډیر ناکراره وو هره ورځ به اوازه
شوه چه بنګاله به فوځ راځي او دکلي نه به چاپه پریږی . ددې کونګوسې په اوریدو
به زمونږ دکلي نر او ښځې په لړزان شوې اویوه هله ګوله به جوړه شوه خوک به په
کوټو کښې وینې نابست وو ، څوک به دکلي نه تښتیدل څوک به په حجرو کښې را
جمع شول . زه په خپله هم دګرفتاری په وجه به په خپل کور او حجره کښې کیناستي
نه شوم په کلي کښې به ګرځیدم خلکوته به مې دا ډاډ ګیرنه ورکوله . یوه شپه ډیره ګوډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوازه وه چه نن نبه فوځونه خامخا راځي چه یو سړي خبر کوم چه ملک سلطان محمد خان سره د سړو په سرک کښی موږ چه نیولي ده اووایي چه د پړنګی نه مونږ هسی هم نه خلاصیږو ویو ځلی مرګ دی زه خو ورسره مقابله کوم . زه په منډه ورغلم چه ګورم ملک صاحب ولاړ دی کوچ یي اچولی دی نوکران یي موږ چه کړی دی ، دی ورته شاباسی ورکوي . ما پرې دلیرې نه اواز وکړو چه ملک صاحب څه کوې جواب یي راکړو چه نن ورسره معلوموم ما ترې پوښتنه وکړه چه ټوپک د سره دي ووې چه پنځه ټوپکه ماترې بیا پوښتنه وکړه چه څومره کارتوس د سره دي ده وویل چه شل پنځه ویشت دانې به وي ماورته ووې چه دا دومره کارتوس خو د هغو په یو ټوپک کښی وی نو څرنګه به پنځو ټوپکو او شلو کارتوسو د پړنګی مقابله کوی ؟ د دې خبرې په اوریدو خو یوه شیبه چپ شو بیا یي نوکرانو ته ووې چه د دوی سره نه کیږی زما اسپه زین کړئ ! په اس سور شو او شیبه په شیبه ازادی علاقی ته لاړو دغه شان زمونږ دکلی د پرکسانو ځانونه په ښخنک کړل .

زما ګرفتاری :

زه میرې ته لاړم زمونږ زهید اړو و عبید الله کاکایي نوم و په بله شیبه می هغه د ځان سره کړو او کچی کوپړ ته لاړو هلته مونږ پخوانی زمیندار او سید ل دا ایجنسی علاقه وه زمونږ دکلی یو مفرور مرتضیٰ خان هم دلته اوسیده . هغه مو ولیده راسره شو . سپینخړو ته روان شو ، هری چند د کلي په غاړه د باجوړ پولیس تهانه وه چه ورننوتو دی شو سپاهیانو را باندی اواز وکړو چه ودریږی تاسو څوک یئ ؟ مونږ سره بی لایسنسه وسله هم وه په ما ویره راغله خو مرتضیٰ خان ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلډ وو ډېر اندې شو ورته یې وویل چه خپل یو دهغه د پېژندګلوی په وجه یې مونږ د
د تللو اجازه راکړه ، مونږ چه د سپینغرو لاړی ته برابر شو او مرتضیٰ خان دوی
را نه بېرته ستانه شول او مونږ سپینغرو ته لاړو بابا جي خبر شو زمونږ لیدلو ا
راغی او زمونږ یې ډېر قدر او عزت وکړو . شپه مو په سپینغرو کښې تېره کړه س
دافغانستان په نیت روان شو خلکو دا رایه راکړه چه ستاسو د پاره ډېر اٰنګ
غر لاره ښه ده د سپینډ نه به په زانګو پوری وځئ او د باجوړ په لاره به فی
جلال اباد ته لاړ شئ خو زه د زانګو نه وېرېدم ولې چه زما بدن ډېر درونډ وزن
سړی داوېره وه چه د زانګو پړی را باندې ونه شلېږی او په سینډ کښې ونه لوېږ
په دې لاره زما د تللو اراده نه وه خو ملګرو مجبور کړم او مونږ پراٰنګ غره ته روان
شو چه په غره مو د ختلو شروع وکړه د سمې خلک د غره د منزل نه دي او ده خو
نورو ملګرو نه زیات بې خوند وم چه څه لږ منزل مو وکړو نو ستړی شوم مونږ ته
یو سړی د بوچو لارهم ښودلی وه دا لار لږه اوږده وه خو اواره وه او په سینډ
هم په کود د پوری وتل و نو ما ملګرو ته په دې لاری د تللو تجویز پېش کړو بېره
داوکوځېل وا او بوچو ته روان شو نا وخته بوچو ته ورسېدو د اکوم خان نومې
ملک حجری ته لاړو اکوم خان ډېر ښه سړی و زمونږ یې ډېر دار مدار وکړ
شپه مو په ارام تېره کړه سهار مو چه چای د ځښکلو په روانېدو کښې وو چه کوډ
بابا مې را ورسېد راته یې ووې چه بچیه بل ملک ته مه ځه زه د پېښې کشتو
تا پسې را ایېلی یم هغه وایي چه ده بې له جلسی نه بل څه نه دی کړی او جلس
څه جرم نه دی ، مونږ ورته هېڅ نه وایو ، ما ورته وویل چه بابا مارشل ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو خو پړنګیان هسې په معمولي معاملو کښې انصاف نه لري او بیا چه دغوی
خلاف کاروشي او خاوشل لا هم وي نو دوی نه د انصاف څه تمه کیدی شي؟
نه یې په وعده باور کول په کار دی لیکن بابا مې د تللو اجازت رانه کړو دغه
رنګي په ژبه باور ودی پخپله یو ژبی سړی و دی د پړنګي په فریب او چلول کله
هیده ما ترې روې چه نه ما سره چه پړنګي کوم لوظ کړی دی هغه به هیچرې مات
وي زه یې مجبور کړم او بېرته یې کلي ته راستون کړم. چه مامند ناړۍ ته دا ورسیدو
یې دلته پورې بنودم او دی اتمانزو ته لاړ زما په زړه کښې ویره وه او دا باور مې
وچه کوندی پړنګیان به ما پرېږدي نو زه به ټوله ورځ په مقبره کښې پټېدلم
مامند ناړې سره نږدې یوه لویه مقبره وه او د شپې به کور ته راتللم. زه د پړنګیانو
بیت نه وم او نه هغوی زما نه بې خبره وو بابا مې پخپله زما د راتګ نه خبر کړي.
یوه ورځ زه د غرمې ډوډۍ له کور ته راغلی وم په حجره کښې ناست وم چه تانه دار
د دیولوی کار ده راغی او زه یې ونیولم. زما د نیولو خبر د بجلۍ په شان ټوله علاقه
ې خور بشو خوګ چه خبر بدل مامند ناړۍ ته به راتلل خپل خپلوان مې مونږ کوره
جمع شوی وو ژړا انګولا یې جوړه کړې وه د مور مې ډېر حالت خراب و تانه دار
سړی وما ته یې کور ته د تللو اجازت راکړو مور مې بابا ته بنیرې کولې چه کړنا دی نه
ی راستون کړی ولې به ګرفتار دیده ضامې مور ته ډېره تسلي ورکړه خو هغې په چغو
و ژړل. د ځینو کسانو دا نظریه وه چه ته وتښتئه مونږ به د پولیس سره تر هغه
ښته پورې مقابله کوو تر څو چه ته د دوی له علاقې نه نه یې وتلی. لیکن دوی څه خبر وو
ار شل لا ده او ما هم د خپل ځان د بچ کولو د پاره نور خلک په مصیبت کښې نه اچول

(c) ketabton.com: The Digital Library

مورداتوغاره وته بنکل یې کړم اوراته یې ووې بچیه په خدای مې سپارلی
زه دمور نه رارخصت شوم بهر راته تانه دار منتظر و دخانګانی تاڼي ته یې بوتلم
هغه ځایه یې مردان ته بوتللم د رسپل وسره یې پولیس کپتان ته مخکښې کړم
سره یو تانه دار او یل کمیدان و دواړه په وردی کښې وو او بوتهان یې په پښو
خه وخت چه دوی زما سره پوټکي ته ورننوتل بوتهان یې وایستل ما ته دوی په
کار د پرسپک ښکاره شو دهغې نه پس یې زه جیل ته بوتلم چه زولنې یې راته
زما په پښو کښې تنګې وې ځکه چه زما بادی د پره مضبوطه وه پنډۍ مې غټې
وې. هره خومره زولنې چه یې راوړې زما په پښو کښې رانغلې اخر یې په زور
جوړه زما په پښو کښې واچولې د پرې تنګې وې خرمن پورې کلکې ونښتې. لږ
وروسته یې زه دجیلخانې نه راوایستم هتکړې یې هم راته ولګولې په مو
کښې کښېنولم دوه پوټکیان یو د پولیس افسر او یو ملکی افسر راسره شول د
نه یې پیښور ته روان کړم هغه وخت ما داخبره محسوسه کړه چه د مارشل لا
کښې چه حکومت خوک وغواړي نو هغه ته ځان ورکول په کار نه دی ځان س
غلطي ده زه پچیل رانک پښیمانه او ستومانه وم خو څه فایده ؟ چه ښار ته ور
نیغ یې د پولیس کپتان بنګلي ته بوتللم د موټر نه یې کوز کړم او کښې یې نولم پولیس
چاپېر وولړ ساعت وروسته زمونږ د کلي یو هلک چه د ټیلفون تار یې پرې کړی
دوه کاله قید وهغه یې د کپتان بنګلي ته د ننه کړو بهر ته یې را وویست او واپس
بوتللو بیا یې زه بنګلي ته ننه ایستم چه کوم لس ، دولس پوټکیان راغونډ شوي
زه یې هغوی ته مخکښې کړم د ور مخکښې کېدو سره را باندې یو پوټکي سوال وکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا د سرکار بر خلاف بغاوت کړې دی ماورته ووې چه نه ما هیڅ بغاوت نه دی کړی بل راته ووې چه ولې تا د سرکار بر خلاف جلسې کړې نه دي؟ ماورته ووې چه په جلسو کښې مونږ د بغاوت هیڅ قسم خبرې نه دي کړي بلکه مونږ سرکار ته خواست کړې دی چه دا قانون دې په مونږ نه جاری کیږي بل ووې چه ولې ته د سرکار بر خلاف په خلکو کښې گرځېدلی نه یې؟ او خلک دې د سرکار بر خلاف اوچت کړي نه دي څه؟ ماورته ووې چه زه خو اکثر په خانانو گرځېدلی یم او خانان خو د سرکار خیر خواه دي. بل راته ووې چه ولې تا ځان باچا کړی نه و؟ ماورته ووې ولې خلکو به درته باچا نه وې ماورته ووې چه کومو خلکو ماته باچا وایه هغوی بې علمه او ناپوهه خلک دي هغوی غریبانانو د صلاح او باچا فرق نه شو کولی. زه د جلسې صدر وم د هغوی دا گمان و چه صدر به باچا وي. د دی نه پس زه یې بهر را وایستم. بهر راته پولیس تیار ولاړ وو راته چاپېره شول پیاده یې روان کړم د ټنګو زولنو په وجه مې پښې زخمی شوې وینې پرې روانې وې په داسې حال کښې یې د چونې کوتوالۍ ته بوتلم او په حوالات کښې یې بندی کړم هلته مې زیرب تانېدار ولیده چه دو یې ماته را نږدې کېدی نه شو په ده ده به راته تېریده. ده ماسره په مشن سکول کښې یو ځای سبق ویلی و او یو ځای په بورډنګ کښې اوسېدلی وو او لکه د ورونو مو ډېر تعلقات وو.

په سباله یې زه بیا د پولیس د دفتر ته بوتلم سید اکبر نومې یو اېډیډی انسپکټر و د دې کوتوالۍ انچارج و هغه راته ووې چه ستا نن پېشی ده پاسه څه ماورته ووې زما پښې ټوبلې دي زه کچهرۍ ته پیاده نه شم تللی، ده راته ووې چه جلسې کولی شې او پیاده تللی نه شې زه ستا د پاره د سورلۍ انتظام کولی نه شم ماورته ووې چه دا شه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما پښې وګوره زه د پیاده تللو یم؟ ده راته وویل چه زه دې پښې نه ګورم پاڅېږه -
روانېږه چه ځو. ماورته وویل چه زه پیاده نه ځم او که ته مې بیولی شې بومې ځه چه زه
ورته کلک شوم نو انسپکټر راته نرم شو. دا انګریزانو عجیبه حکومت او عجیبه نوکران
دي چه ماورته نرمه وی ده راته ګرمه وي او چه ماورته ګرمه ووې دی راته نرم شو
سپاهي ته يې اواز وکړو چه ورشه هلکه تانګه راوله په تانګه کښې يې کښینولم پېښې
ته يې بوتللم یو ساعت بهرناست وم هیچا ته يې مخکښې نه کړم اوله هغه ځایه يې
جېلخانې ته بوتللم په جېل کښې يې یو بارک ته ورو ستم یو زوړ کمبل او یو زوړ توړی يې
راکړل یوه کړۍ خالي وه ما توړی په کړۍ واچولو، ما جېلخانه چېرې لیدلې نه
وه او د جېل نه ډېرو ډېرېدم زه څه چه ټول پښتانه د جېل نه وېرېدل، جېلخانه چه
چالیدلې نه وی ورته یو بلا ښکاري خو زمونږ د خدائي خدمتګارو تحریک په وجه
تری اوس څوک نه وېرېږي، زمونږ د قبایلو پښتانه اوس هم د جېل نه ډېر دیات
وېرېږي ما سره چه بارک کښې نور قیدیان وو د هغوی جامه ډېره سپینه وه او
تعلیمیافته ښکارېدل خو په ما تیاره وه د ځان فکر راسره و. په هندوستان کښې
پرنګیانو د پر خلک پهانسي او چار ماري کړي و. زما هم بڅپله بارهٔ کښې داخیال
و شپه او ورځې به مې لمونځونه او وظیفې کولې خدای ته به په سجده پرووت وم
زاري به مې کوله که عمري قید شم خو خیر دی چه پهانسي نه شم، څو ورځې چه تېرې
شوې د جېلخانې د ملګرو سره بلد شوم پوښتنه مې تری وکړه معلومه شوه چه
ټول د افغانستان خلک وو او پرنګیانو د جنګ له کبله بند یان کړي وو.
لس، دولس ورځې به تېرې وې چه یو سپاهي راغی راته يې وویل چه بهر ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو دوسنت راغلی دی وایي که دده څه سوال وجواب وی چه زه یې کلی ته ورسوم زما خواول په زړه کښې دا راغلل چه بابا ته سوال وجواب ورکړم چه فضلولوهاد دی کره زما څه کاغذونه دي هغه واخلئ اوویې سېزئ ځکه چه هغه کاغذونه په ازادو قبایلوکښې د دوری کولو او یومرکز جوړولو په باره کښې وو که هغه حکومت ته په لاس ورشي کافي ثبوت دی خو دلته فکرونه پس زړه ته دا راغله چه ددی سپاهی تاسره کوم تعلق اوکومه همدردی ده چه ستاله غمه خوب نه ورځی په دې چل دوی ستا راز معلوموي. دجېلخانو ملازمان اکثر د سی. آی. ډی مخبران وي او دسیاسی قیدیانو سره خود پر داسلوک کیږي دهغوی تجربه نه وي دوی ورته خوله پسته کړي رازتوي واخلی زما دپرخطونه یې په دی طریقه سی. آی. ډی له ورکړی دی. داتمانزو هغه هلک چه دتیلفون دتار په پرېکولو دوه کاله قید شوی وو په جېلخانه کښې په لنګوکښې وو او په قیدیانو به یې ډوډۍ وېشله هغه نه ما پوښتنه وکړه چه ته یې زما دراوستلو په ورځ دغه دپاره دکپتان بنګلې ته راوستی وې هغه راته ووې چه په ماجېل والا او پولیس والا و ډېروس کوي وکه تا نه پوښتنه وشي چه دا تار تا دچا په لمسه شلولی ونو ته ورته ووایه چه د عبدالغفارخان په لمسه دا دوه کاله قید به دې معاف شي نوځکه یې زه هغه پرنګیانو ته پیش کړم هغوی راته پوښتنې کولې چه دا تار خو به تا دبل چا په وینا پرې کړی وی؟ ما ورته ووې چه نه صاحب دهیچا په لمسه مې نه دی غوڅ کړی اخوري راته بنکاره ووې چه کوره داکار به تا دعبدالغفار په وینا کړی وي ماووې نه داکار ما پخپله سلا کړی دی زه دروغ نه شم ویلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د بابا او نورو کلیوالو ګرفتاري:

زما د نیولو نه شپاړس، اووه لس ورځې مخکې وې لوړ ماځیګر و چه یو ملاز داغی راته یې ووی چه داتمانزو اته نهه شلې قید یان یې راوستل زه لا په دې فکر کښې وم چه دا به څوک وی چه لویه ډله یې زمونږ په بارک راننه ایستل چه کاته مې بابا مې ؤ، عطاء الله دادا، شمروز دادا، حیدرخان کاکا، عباس خان، فیض محمد خان عبدالغفار خان برنی، د شموز و مشر ملا صاحب، برهان دادا، لنډه دا چه یوازې زمونږ د کلی یکښې اووه نیم شلې تنه وو. زمونږ څو تول خاندان وو داتمانزو تول خانان وو اکثر لوی ملایان، پیران او معززین وو د رځړو یو خانان چه زمونږ خپلوان وو هغه وو. برهان خان، قلندرخان، د بابړې باچا صاحب او څه کسان یکښې د چارسدې وو دا خلک یې د هغه قاضي شاکرالله په راپور نیولی وو. بابا مې چه زه ولیدم ډیر خوشحاله شو ویې خندل او ویې ویل چه د خدای شکر دی چه تا سره یو ځای شوم زما په باره کښې دا خبره خوره شوې وه چه پهانسي شوی دی ځکه مې بابا په لید و خوشحاله شو زه هم خوشحاله شوم ځکه چه یوازې تنګ شوی وم. دوی راته د خپلې ګرفتارۍ قصه داسې بیان کړه چه ملایانو لا د سهار بانګونه نه وو ویلي تیار ده وه چه فوځ زمونږ د کلی نه چاپیره شو او د ملدرسی سره په دې لوی میدان کښې یې توپې و درولی ګوره سپایان پری ناست وو چه څوک به د کوره راووت هغه به یې ونیو او ډاک ته به یې راوست چه لږه رڼا شوه پولیس په لاړو، کوڅو کښې خواره شول او خلک به یې له کورونو نه راویستل ورته به یې ویل چه هر چا کوره وسله وی هغه دی راوړي سرکار ته دې تسلیم کړی که چا تسلیم نه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسله ورکړه وخته چار ماری کېږي به خلکو دوېږي نه وسلې راوړې په ډاک
نی لې انبار کړې او خلک یې هم راوستل په ډاک کښې یې د توپو خولو ته مخامخ
نښول چه ډاک د خلکو نه ډک شو او وسلې له کورونو نه راټولې شوې ښځې د کوټو
ته ختلې وې ژړا انګولا وه په ټول کلي وېر او ماتم وو چه په دې کښې ګوره کان
وته وختل او د توپو چړق چړوق شو د ټولو دا یقین شو چه وژل کېږو د قرآن
سود ټولو ویلو موشروع وکړه او هلته په کوټو ښځو وېرته زوروکړو چه په دې
مت کښې د پېښې کمشنر او څو فوځي افسران راغلل او زمونږ مخکښې ودرېدل
راته یې وویل چه ای دا تمانزو خلکو پوه شئ چه د سرکار ډېر لوی لاس دی یو
س یې افغانستان کښې دی او بل دلته تاسو ته دی. ماستاسو کلي ډېرش
ره روپۍ جرم کړو او یوسل وپنځوس کسه می ستاسو نیول پنځوس کسان په
ی کښې چه هغوی د سرکار بر خلاف جلسې کړې دي او سل کسان به تر هغه وخته
ري قید وی چه تاسو دیرش زره روپۍ جرمانه ادا کړې نه وي. بیا یې
ونږ د چار سدې تانې ته راوستو او له هغه ځایه یې په تمتمو کښې پښېنولو
بل ته یې راوستو. بله ورځ می کا ته چه محمد اکرام خان هم چه زمونږ په
ونه یې مخبری کولی لاس ترلی راوستنه. ده سره پرنګیا نو عجیبه
رقه وکړه نه د دین شو نه د ساوین. اکرام خان مونږ سره په بادک
ځای و زما دا خیال وچه پخپلو کړو به پښېمانه وي او لوږ شرم به محسوسوی
هغه دومره کلک ستړګی وچه مونږ ترې په او د کښې ولاړ وو چا پودی به یې
مخوری کولی چا سره به یې بحث کاوه او چا سره به نښتی وجنګ به یې کاوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

...دمسلما به دوی چه ویلي دی به دوی چه ویلي ای خدچه بهبي ویل کول ښکنځل بهبي ته...
...زمو چه وو لیکلی زوی ته چه وو لیکلی زوی ته ور ورځ یوه چه خو شي نه دوستان قسم ...خ
...چه په ته تصویر ستا .و علی ته تصویر ستا .و راغلی دوره په ته خانمایي ویلی مستور ...نت
...بلا تول هغه نو نکیا پر د نه دوه ته هغه نو نکیا پر د نه ده د خبره دومره دي په .کتل پر د پر د و
...ذهن نه ما دغلا تول دا .دی ما دغلا تول دا .دی کار په کول ور دالی چه لیکل و يي ته زوی
...پا يکښي خولې انساني او شي ړکښي خو انساني او شي هیر انسانیت نه انسان دا کښي غلامی په

...معا په داسی او دا شوا هار رز د او دا شوا هار رز د پوهنو تو به کله چه و ی بند بلي کا یو سره زمونږ...
...په ښځه پا کښي به جنډ او ښځه پا کښي به جنډ او جوش په دی جنګ انګریز دا او افغانستان...
...ح ویل يي به زوره زوره په او يي به زوره زوره په او ه خندل ی غوند ی تور د يي به اس لا شو...
...حکومت د و او لی نیو تور په کولو دسو و او لی نیو تور په کولو دجلسو چه يي کسان ځومره زمونږ .کو کش...
...چه رونه اخبا کوم او دی باز راز اخبا کوم او دی باز راز څه سره افغانستان دا زمونږ ی کوند چه...
...افغا دا وی دو او دی کړی نیم ښ وی دو او دی کړی تقسیم کښي ملک په دوی هغه دی راغلی نه ستان...
...ویل دو ته را می بابا کولو يي تحقیق را می بابا کولو يي تحقیق دی د و لکیا حکومت .لوی هم بت کتا او ط...
...یا زمونږ چه علومات اخیستل چه معلومات دا زمانه ول چل په زو دعمر خان ،الله...
...بابا .راځي ته در رونه اخبا راځي ته در رونه اخبا افغانستان دا یا باز شته و راز سره ستان...
...مع ته در یا وي سره تا رونه خبا یا وي سره تا رونه اخبا دغسي وکه نکولی زور پیر د ي بند ما په ه...
...لګي پر او کړی معلوم راز دغه ا کړی معلوم راز دغه چه ښتل غو ده .لولم يي زه چه ره راو يي ته ما...
...س افغانستان دا چه او دا افغانستت دا حقیقت خو يي وکړي پری مخ چل او يي وکړ ی...

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ هیڅ راز و بازنه و نږ هیڅ راز و بازنه و نه موخط وکتابت وه نه موهغه اخبارونه لو
عاشق میوه فروش چه کوم ان میوه فروش چه کوم اخبارونه راوړي وو په هغه کښې مایوهم نه وو
بابي جان ، اکبراو احمد اسان ، اکبراو احمد استاذ اخیستي وو . د بابي جان د اخبارونو
داخلاص ښوم مورمی داته قصه ښوم مورمی داته قصه کوله چه بابي جان خو مونږ په لوی مصیب
خو خدای بچ کړو . خبره دای بچ کړو . خبره داسی وه چه بابي جان د عاشق میوه فر
اخیستي دی پخپل صندوقکي دی پخپل صندوق کښې یې ایښي دي او صندوق یې مونږ
دی او دی داکبر دوی سره دی داکبر دوی سره ازادی علاقی ته تبستیدلی و مونږ ته یې
زما په صندوق کښې دافغانه صندوق کښې دافغانستان اخبارونه دي . کله چه پولیس زمونږ
له راغلی دی داصندوق قبلي دی داصندوق قبلي خوانه کوټه کښې پروت و چه پولیس دې کو
ماله هسی فکر راغی ورته می وسی فکر راغی ورته می وویل چه داکوټه خو زما د ډاکټر زوی ده او
کښې کپتان دی ددې کوټه کپتان دی ددې کوټی تالاشی ولی اخلئ زما ددې زوی کوټه
نو دخدای ښه و پولیسو ددنه ای ښه و پولیسو ددی کوټی تالاشی وانه خیستله بلی کوټی ته و
چه مونږ د بابي جان ملا صنږ د بابي جان ملا صندوق پرانیسته دا اخبارونه ورنه راووتل
یې دلته صونلی وای زمونږ نه صونلی وای زمونږ د جرم داثبات دپاره کافي و بیا چادا تا بتولی
چه داصندوق د بابي جان صندوق د بابي جان دی . په دی ورځو کښې په هندوستان کښې
ښوی وولی مونږ خپل قوم ته وولی مونږ خپل قوم ته په جلسو کښې هروخت ویلی وو چه تشدد
قوم هیڅ قسم تشدد و نه کیڅ قسم تشدد و نه کړو .

په مونږ نور هیڅ ثبور په مونږ نور هیڅ ثبوت نه و صرف جلسی موکړي دي او جلسی
جلسو کښې هم مونږ داسی کار لښې هم مونږ داسی کار یا خبره نه وه کړي چه د قانون په وړاندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی درې میاشتې کوټه‌بنس وکړو خو څه دلیل په لاس ورنغی نو بیا یې په مونږ کښې کوټه‌بنس شروع کړو احمد استاذ یې دې ته تیار کړو چه ته سرکاري ګواه شه مونږ د سره د معافولو وعده کوو. احمد استاذ پسې په جمعدار راغی دفتر ته بدیې بوتلو مونږ په شکمن شو تحقیق مو ورپسې شروع کړو معلومه شوه چه دا معامله ده. د فیض محمد خان د پراشنا وهغه ته موووې چه خبره داسې ده ستا دوست دې ته یې پوه کړه چه دا مناسب نه دی چه دی یوازې د ځان بچ کولو د پاره ټول ملګری اورته وغورځوی هغه ورته د پرمنت اوزاری وکړه مونږ هم ورته منتونه وکړل خو د هغه زړه غورځیدلی و په جیل کښې د پړ تنګ شوی و زمونږ خبره یې ونه منله پولیس دده نه بیانونه لا پخوا اخیستي وو او لیږلی وو د مارشل لا انچارج پخپله سرجارج روس کیپل و دی زمونږ چیف کمشنر هم و د هغه لپښتنو سره مینه وه او د لپښتنو خیرخواه، هغه وویل چه زه په دوی مقدمه نه چلوم د مقدمی چلولو اجازت یې ورنکړو ځکه د پړ وخت پکښې تیر شوی و او حالات بدل شوی وو. یو خان راته قصه کوله چه مونږ جرګه ورغلي وو چه دا سپین ږیری سپین ږیری کسان پرېږده هغه راته ووې چه ځی ستاسو هغه باچا می هم پرېښوده او نور می هم ټول کسان پرېښودل.

د جیلخانې حالت:

د هغه وخت جیلخانې ډېرې سختې وې او خلک به له قیده ډېر زیات و ډېر بدل خوراک یې د خوراک په شان نه و، جامې یې د جامو په څېر نه وې او ژوندیې د انسان غوندې نه و، د قیدي نه د سپي ژوند بهتر وو، هیڅ بې هیڅه وهل ټکول، شر وو، او د قیدي دومره قدرت نه وو چه پوښتنه یې کړې وی چه دا په څه؟ د ټکرو کا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ې کول چکنی ړپړی اوږه کول (مېچن پړې کړځوی) او ادت پړې کړځول.
ږ سیاسي قیدیان وومونږ له به یې چه کوم ساک راکولو هغه ته به یې سور ساک ویلو.
ورځ مې جمعدار صاحب ته په توقوکښې وویل چه جمعدار صاحب داخو په ښه ساک
ددې تخم به راله پیدا نه کړې چه زه (هاشم ځان ته یې بیاکړم هغه راته وویل
ساک په ښه والی کښې څه شک نشته تا سو یې لا د پوره خوند ه خبر شوی نه یئ دا
ل د جیلخانې غوا یا نو ته واچوې چه د هغوی نه پاتې شي بیا یې تا سوله درکوی او
ل په پېښور غونډی سرسبزه علاقه کښې نه پیدا کېږي. دا د پوړه اسماعیل خان
ې هلته هر ځنګلي بوټی له ساک وایې په کومو ښو کښې به چه دا پخیدل که هغه چا
وای سړه د ډېرې لوږې به یې هم دا ساک نه ځورلی د ډوډې داحال و چه ډیره خرابه
به هم نه خوره. د دا نو پاکول خو پرېږده کوم قیدي چه چکی ه اوړه کوي هغه وړې د ده
غلې میده کولو په وخت کښې اوم ه اوړه خوري او د وزن پوره کولو د پاره پکښې
انداز ه خاوره ګډوی چه څومره اوړه ده خوړلي وي. بلکه دا چه جیل والا پوره
ې نه ورکوی نود ډوډۍ د تول برابرسا تلو د پاره ډوډۍ ښه نه پخوی. مونږ
ې د جیل ډوډۍ خوړه بیا راته دخپلې ډوډۍ اجازت وشو خو ډوډۍ به مونږ
وازه کښې خوړه په بارک کښې اجازت نه و ځکه چه په دروازه کښې یې راته پیسې
ې شوی. جیل والا و مونږ ته دا لوبه بې شرمي جوړه کړې وه چه څه وخت به موږ
ه کښې ډوډۍ وخوړه چه جیل ته به یې را د ننه کولو تالاشي به یې اخیسته
هم صرف زمونږ د سپکولو د پاره او په دې طریقه به یې رانه رشوت اخیسته
ادوغه امیرچند وهغه بلهای خورنه و ډیټهي دا دوغه ګنکارام وهغه بلکی خوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوصونږ ده ته په حواله وو . زه پخپله د بلو و ورکولو خلاف وم او زما نور ملګري
نه وو خصوصاً حاجي محمد اکرم خان او هغه کسان چه هغوی به پان ، نسوار
ګزاری کول . اخر کښې د حاجي محمد اکرم خان او جېل والا و په کشمکش زمونږ د
بنده شوه کشمکش یوازی هغه وکړو او دوه دی پکښې د ټولو بنده شوه . مو
په هفته کښې یو ځل د ملاقات کولو اجازه وه ملاقات بنږهم عجیبه وو او لو
به وه هر څومره ملاقاتیان ، قیدیان چه به وو راټول به یې کړو ، د دروازی ته
راوستلو دروازی نه به یې لږ شاته قت په قت ودرولو ، زمونږ ملاقات له
څوک راغلی وو هغه به یې د دروازی نه بهر لږ بهرته و درول یو بل سره به مو په چغ
کولی ځکه چه ورو بڼا ورپل کیږه مونږ له به هغوی د باهر حال راوړ ، ویل
چه په خلکو د پرظلم او زیاتي دی خلک تنګ شوي دي تاسو په جېل کښې باچایا
دادجېل ژوند د بهر له ژوند نه د پر غوره دی د جرمانی نه کونډی او یتیما
دي خو عمرخان او پولیس یو شوی دی ، هیڅوک یې په حیا کښې پړی ن
دوی د کونډو او یتیمانو نه جرمانی اخیستلی دالا څه کوی چه نمبردارانو
ځله د خلکو نه د جرمانی پیسی وصول کړی او چه څوک لږ څه ووایي پولیس
وی د خلکو په کورونو ورو خېږی وهی یې ، تکوی او شرموي یې ، نو خلک د
هر څو ځله چه تری جرمانه غواړی ورکوی یې . چه څه وخت د دېر شو زرو
یو لک جرمانه وصول شوه نو هغه سل کسان یې پرې ښودل نور مونږ پاتې
یې هم چارسدې ته بوتللو . د چارسدې د تللو نه مونږ خبر نه وو . جېل
خپله دوه دی بنده کړې وه او هماغه د جېل سور ساګ او د جوارو ترخه دوډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولہ دچا زړونہ کېدہ اوکہ نہ کېدہ ، کہ چا خوړہ اوکہ نہ خوړہ ، چہ پہ دې کښې خبر
نی حیہ لاټ صاحب حکم کړی دی چہ داخلک مې دهغوی دہ چا سرہ تول پرېښودل
ینږ دہ پرخوشالہ شو . بلہ ورځ حکم راغی چہ تیار شئ ستاسو چارسدې تہ چالان
دی . مونږ یې دوہ پہ یو ځنځیرو تړلو او یو سپاهی تہ بہ یې حوالہ کړو د ځنځیرو
بہ د پولیس سپاهی سرہ و پہ ټم ټمونو کښې یې کښېنولو سپاهی مخکښې او مونږ
وروستہ ناست وو چارسدې تہ یې بوتللو هلتہ یې پہ حوالات کښې واچولو . پہ دې
کښې ماتہ د تولونہ زیات تکلیف زما د پښو . ولې چہ د تنګو بیړیو پہ وجہ مې
زخمی شوې وې جامې بدلول راتہ تکلیف ولمبل راتہ تکلیف وګرځېدل
پہ تکلیف و ملاستہ مې پہ تکلیف وہ ، پہ دوہ اوړہ بدل داوړ بدل او ځوځغ
راتہ پہ تکلیف و پہ ګرمې کښې بہ ګرمې شوې او پہ یخنی کښې بہ یخې شوې سرہ
دوہ دوہ تکلیفونو یې زما د پښو نہ دا بېړی ونہ ایستلې ، زمونږ ډاکټر یا انګریز
او سہ سړی وخو معلومېدہ دا چہ د حکومت نہ مجبور و ځکہ یې زما د پښو نہ
بیړیو ایستلو جرئت نہ کولو . بې لہ ما نہ ، چہ د «دولت اکټ» پہ ایجې ټیشن
کت ، کښې خو مړہ کسان بندیان وو هغوی تہ یې بېړې نہ وې لګولې اولګہ
نورو سیاسی قید یانو سرہ کوم سلوک کېدہ و مونږ سرہ یې هغہ نہ کولو بلکہ د
اقی مجرمانو هسې یې سلوک راسرہ کولو .

کوم کسان چہ یې زما سرہ نیولی وو دہ یې هیڅ میاشتې پس یې دهـا
ل یوازې زہ یې پرې نہ ښودم . بابا مې زما پہ پاتې کېدو دېر خپہ و زما نړې
اکېدل نہ غوښتل خو مجبور و دبل واک و . د خدای پہ وخت کښې راتہ غا

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوا او په ستړګو کښې یې اوښکې راغلې مور مې چه خبره شوه د ډېره خپه شوې
خو د ې خپګان او مخکښې خپګان کښې ډېر فرق و مخکښې خو د پاڼسی او
وېره وه او د احُل خو که قید وم خو د خلاصېد و امید مې هم و . د ودې به
مور راليږله . ماسره به دا د ودې د سپاهيانو او حوالاتیانو هم کېده خو
شوم چه دا د ودې په بله ورانه د سپېږ ی اول خومې جېل والا او پولیس والا
وویل چه ماخوړه دا که کړې نه ده زه خو سیاسی قیدی یم د قام او ملک په خ
کښې بندی شوی یم ماته د دې د ودې سرکاری طور اجازت دی پېښور ح
کښې یې راکوله تاسوته په کار دی زما د ودې ماته بې قیده او شرطه پرېږ د
قام ، وطن او سیاست څه کولو اخر زه مجبور شوم او مورته مې جواب ولېږ
له د ودې مه رالیږه ځکه چه په بله ورکولو د د ودې خوراک ماته ګناه د
هغې زما خبره ومنله او د ودې یې بنده کړه ما به هماغه د جیلخانی د ودې
خوړ ځی پس یې پېښور جیلخانی ته بدل کړم د تللو په وخت کښې ماسره په ج
کښې نور اخلاقی قیدیان هم وو چالان خو پېښور ته په خپلو پښو ځی ما پولیس
وویل که چېری ستاسو خو سنه وي په تمتمو نو کښې به لاړ شو ستاسو او د
قیدیانو کرایه به هم زه ورکړم هغوی ونه منله دوی د کرایې د پاسه نغد ر
هم غوښته ماوې سنه ده په خپلو پښو ځو . زما خپلوانو او دوستانو ډېر راته
چه ولې پیاده ځی دا خلک به څه وایي ؟ مونږ د خلکو د پېغورونو له کبله ډېر غ
کارونه کوو . ما ورته وویل چه زه د خلکو خبروته نه ګورم کار ته ګورم که کار د
وی خلک چه هر څه وایي زه به یې کوم او که کار غلط وي نو که خلک هر څه وایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوم. لنډه دا چه په ډېرو خوارو می رضا کړل او رخصت می کړل چه د سپاهیانو
باور راغی چه زه پیاده تللو ته تیار یم پخپله خبره پښېمان وو خو بیا کله کېدهٔ. مور
خوېندې او خپلوانې چه زما د تللو نه خبرې شوې وې قاضی خېلو ته راغلې وی او د سهک
په غاړه په یو کور کښې زما د لیدلو د پاره ناستې وې. د لیدلو، کتلو په دوران کښې زهٔ
پوه شوم چه دوی پولیس والا وته بلهې ورکړی دي. که زهٔ مخکښې خبر وای ما به
د دی لیدلو نه انکار کړی وای. د میان کوجر ولاړه لنډه وه په دې روان شو چه
اکوړې ته ورسېدو میر قادر خان چه ورو سته بیا خلکو نواب صاحب بللو او د هغه
پلار راغلل او مونږ یې خپلې حجری ته بوتللو د ډوډۍ انتظام یې راله وکړو ما ډېر انکار
وکړو خو هغوی پرې نه ښودم او مونږ تول ته یې سنه ډوډۍ راکړه بیا یې رخصت کړو.
کوز مېا زیکر پېښبور ته ورسېدو د چارسدې ته پېښبورا ته لس میله دی دا تول ه
لاره مونږ پخپلو پښو ووهله. سعد الله دوی په دې ورځو کښې په ښار کښې سبق ویلو
زمونږ نه خبر شوي وو مخې له راغلي وو او ماله یې ډوډۍ راوړې وه شاهی باغ سره
مو ډوډۍ وخوړه وخت ناوخته و جیلخانې په داسې وخت کښې قید یان نه اخلی
زه یې کوتوالۍ ته بوتلم او یو ډېر ګنده ځای کښې می شپه تېره کړه سباله یې جیل ته
بوتلم او ور داخل یې کړم جیل والا وزه د نورو قیدیانو سره په یو بارک کښې بند کړم
ډوډۍ ېېي هم د جیلخانې راکوله په دې ورځو کښې انس صاحب ډپټی کمشنر و
زما د بابا سره ښه بلد و بابا می ورته ورغی او ورته یې وویل نو زما د خپل خوراک او
څښاک اجازه یې راکړه چه د خپلې ډوډۍ اجازه یې راکړه زه یې د دې بارک نه د
جیلخانې د دروازې د خولې سره هغه پخوانی حوالات ته بدل کړم ایکي یوازې یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یو بارک کښې بندکړم ځانله وم خو ډوډی می خپله خوړه ډوډی به یې دحوالات
ددروازی خولې ته راوړه کښېښوده ماته به یې اواز وکړو زه به راغلم او هماغلته
به می خوړه زه په بارک څه چه په دې ټول حوالات کښې یوازی وم خو ډوډی به یې
هلته نه راپرېښوده . په دې ورځو کښې دلوند خوړ ریدی خان هم قید و بروس
صاحب قید کړی و . دی یو پرنګی وچه دخانانو اوپولیس برخلاف واو ددوی په
ایمان ډیر ښه پوهېده . دجېلخانی داروغه هم دبلې خوارو خانانو تاکوو بلې
خور نه ؤ رشوت ورکوونکو پیسې به کوڅېدو او په کار به یې لګولو . دریدی خان هم
حال بدو دحوالات په ختو یې لګولی و تول به په ختو لړلی و دخوراک حال یې هم
ښه نه و . ورځ یې ډېره بده وه ترڅو چه زه هلته وم ما دخپلې ډوډی نه په یوه
یوه څه برخه ورکوله . شپږ میاشتی پس زه د ډېرش زرو روپو په ضمانت رها
کړی شوم .

دقید نه خلاصېدل :

چه کلی ته راغلم خلک زمالید و او په خیر راغلی ته راتلل او په ډېره مینه
محبت به راسره یو ځای کېدل . د رولټ اکټ ایجی ټېشن دخلکو نه ډېره ډ
واخیسته او ډېر ځانی او مالی نقصانونه یې خلکو ته ورواړول خو دو مره
وشو چه په خلکو کښې یې څه احساس راپیدا کړو په پښتنو کښې دسیاسی
شعور آغاز وشو زه چه دکلی دحالاتو نه خبر شوم زه په جېلخانه کښې دوه
نه وم ربړول شوی خو مره چه زمونږ دکلی خلک ربړول شوي وو . مو
راته قصه کوله چه ته ونیول شوې رنا ورځ را باندې تیاره شوه په ځان نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاواته ووې چه هر څه خدای کوی هغه کیږی او ورپسې پولیسی کپتان صاحب چه څه کوی هغه کیږي کور کښې نغدی روپۍ نه وی کالی (زیورات) ډیر وه ستا کالي وو، د ډاکټر صاحب کالی وو، زما کالي وو، دا ټول می راغونډ کړل خدمتگاره می دخان سره واخیسته، چار سدې له د پولیس کپتان صاحب کور ته لاړمه او پخپل لاس می هغه ټول کالی ورکړه مازړه ډیر ټینګو لو خونه ټینګښت وژړل می. پولیسی کپتان ښه سړی و ماله یې ډیره تسلی راکړه راته یې وې چه موږ خپه کیږه مه زړی به دې خدای راخلاص کړی.

د دوهم واده تیاری او بیا گرفتاری:

ماله مور او پلار هماغه دېځوانی تېر په کلی او هماغه خاندان کښې کوژده کړې وه اوله ښځه می د مشر خان خورزه وه او دا یې لوروه مور او پلار می دواده په بند و بست کښې وو دواده نیټه یې ایښې وه. زما او عباس خان په ذمه جوړه اخیستل وو عباس خان زما د ورکوټوالی دوست او زما زړه ته ډیر نژدې و. مونږ اول نوښار ته لاړو هلته زمونږ دکلي هلکانو تعلیم کولو او بابو سلطان محمد سره مو ولیدو. بابو سلطان محمد یو پنجابی و ډیر ښه سړی داو ډیر قوم پرست و زما ډیر اشنا و. زما د هغه اشنایی په دې وه چه هغه هم د پښتنو بچو له په ډیره مینه تعلیم ورکولو. زه هم ددې عقیدې سړی وم چه د پښتنو بچی تعلیمیافته شی د پرنګیانو نوکرو. استعفایی ورکړې وه او په نوښار کښې یې یوه یتیم خانه او یو سکول جوړ کړی و. زه او بابو صاحب ناست وو خبرې مو کولی یو سړی راغی مونږ سره نژدې په لمانځه ودرېدو. ما مانځه شک شو بابو صاحب ته می وویل چه دا سړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوک دی په ده خو زما شک پیدا شو هغه ډېر خوش اعتقاده سړی و ویل یې دا خو
ډېر ښه سړی دی لمونځونه کوی زمونږ خپل سړی دی ما ورته وویل چه هلته خو
دوه کمرې خالي پرتې دي . دی دا لمونځ هلته ولې نه کوی چه دلته مونږ ته نژدې
ولاړ دی بیا زه په جیلخانه کښې وم چه خبر شوم چه بابو صاحب گرفتار شو. هغه
سړی د سی. آی. ډي انسپکټر و ده پسې د پنجاب نه رالېږل شوی و.
د حکومت په بابو صاحب دا شک و چه دی لوټونه جوړوی . چه ددې تحقیق یې
وکړو بابو صاحب یې سره د ساتهي گرفتار کړو .

مونږ د هغه ځایه پېښبور ته لاړو جوړه مو واخیسته کلي ته راروان شو چه
سر دریاب ته راورسېدو او له پله نه پورې وتو چه تم تم ته ختلو د پولیس تانړه
دار مو د سپاهیانو سره ولیده چه په تم تم کښې ناست او د پله خوا ته راروان دی.
چه مونږ ورنه تېر شو دوی هم راپسې راوګرځېدل مونږ مخکښې دوی راپسې
دي په دې مونږ شکمن شو چه څه چل خو دی چه تانې ته راورسېدو مونږ ته یې
اشاره وکړه مونږ ودرېدو تانه د سړک په غاړه وه مونږ یې تانې ته بوتللو
هلته نور افسران زمونږ په انتظار کښې ناست وو چه مونږ یې ولیدو پخپلو کښې
بېل شو او څه پس پسې یې سره وکړو بیا مونږ ته راغلل راته یې وویل چه تاسو پسې
د پورته نه حکم راغلی دی مونږ تاسو بېرته ښار ته بیایو. مونږ ورته وویل چه د څه
حکم دی مونږ خو پوه کړئ هغوی جواب راکړو چه مونږ هم خبر نه یو. مونږ سره
چه کوم سامان وو هغه مو هغوی ته حواله کړو او مونږ د پولیس سره واپس ښار ته
روان شو ماښام تیاره ښار ته ورسېدو نېغ یې د شارت صاحب بنګلې ته بوتلو.
[illegible]
[illegible] گرفتار [illegible] والسلام [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دپېښور دضلعې د سي. آی. ډی لوی کپتان و ښکلېږي مشن کالج ته مغاځ
ود مونږ یې په سړک و دروليو و د پوما میاشت وه ډېر ساړه وو ماخوستن شو
په ولاړه نورسترې شو نه زمونږ دپاره دناستې څه انتظام واونه دپولیس دپاره
مونږ پولیسانو ته ډېر وویې مونږ به ترکومې پورې په دې یخنۍ کښې په سړک دلته
ولاړ یولاړ شي څه تلوار پېړې وکړې چه زر پېش شو . دپولیس افسرانو کښې داجرئت
چېر ته وهغوی مونږ ته بهادران ووپرنګی ته یې ایمان نه و . دمسلمانانو لوی افسر
په دوصره دخدای نه نه وېرېده څومره چه به دپرنګی وېرېده . دخدای دومره تابعدار
ووفادار نه وڅومره چه دپرنګی و . مونږ داخبرې کولې چه دبنګلې نه یو پولیس افسر
راووت او ددوی سره وسپېل و بیایې زه او عباس خان یو د بله بېل کړو دجدا کېدلو
په وخت کښې ما ته عباس خان ووې چه څه به وایو . ماوې چه رښتیا به وایو
معلومېږي چه دغه پولیس افسر داحکم راوړی وچه ما او عباس خان بېل کړي هغه
مشن کالج طرف ته روان کړو او زه یې دې خوا سټیشن ته چه کوم سړک تللی
ته راوستلم . زه په ولاړه ډېر سترې شوی وم یخنی مې هم کېده . یو پل و د
هغه دپاسه کښېناستم د عباس خان نه خبر نه شوم خو زه یې ما سخوتن تېر شارت
صاحب ته مخکښې کړم . شارت صاحب په یوه کوټه کښې دانګیټۍ خوا ته ناست وو
انګیټۍ کښې ښې ډېرې پرې وې . کوټه ښه توده وه . زما دیخنۍ نه ژامې کړزېدې
هم تود شوم طبیعت مې ښه شو انګیټۍ سره نژدې کوسی وه شارت صاحب راته اشاره
وه په هغه کوسی کښېناستم . شارت ډېر قار جن سړی و پوښتنې یې راته شروع
چې ما ورته چه څه رښتیا او حقیقت و بیان کړل . ما چه څه وخت خبرې ته وې ګړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ده راته ووې چه ورو ورو وايه بيامې چه ورو ورو خبرې کولې هغه راته ويل په زوره
وايه ماورته ووې چه ورو وايم نو وايي په زوره وايه . چه په زوره وايم نو ته وايي چه
ورو ورو وايه ، ته راته په وه طريقه ونښيه چه زه هغسي ووايم . زما په خبره خو تا ر ډېر
ودغې خوسرې چپ شو . چه بيان مې ختم شو د کوټې نه راووتم پوليس راته منتظر ولاړو
زه بيا هغه زوړ اشنا زوړ ځاى د صاحب کوتوالۍ ته بوتللم په حوالات يې ورد ننه کړ
يو څو زړې د سپېرو د کې شړې پرتې وې هغه مې واغوستې او د سيمټو په يخ ...
خملاستم په بله شپه سيد اکبرخان زاړه اشنا د ډېټي کمشنر بنګلې ته بوتلم هغه
ته يي وړاندې کړم ، ډېټي کمشنر الفنسن صاحب و ډېر ښه سړى و . ماورته د خپلې
بې ګناهي خبره وکړه هغه ډېره تسلي راکړه او سيد اکبرخان ته يې ووې چه د ...
ښه سلوک کوئ او ښه ډوډى ورکوئ د صاحب حکم وچه بېرته راغلو هغه د سپېرو
شړې يې راته بدلې کړې او ډوډى يې هم راته ښه شروع کړه . اته نهه شپې زه
د ې حوالات کښې بندى وم چه يوه ورځ پوليس راغى او زه يې د پوليس لوى افسر
دروستم ، شارت صاحب ته يې بيا مخکښې کولم . د هغه د دفتر سره يو وړوکى ...
ځاى و زه يي هلته کښېنولم زه خپل فکر کښې ډوب تللى وم چه يو سړى مې تر نظر ...
چه ګوندې راغى او د دفتر چک يې وچت کړو په منځ ورننووت ما خو ښه وينه ...
ولې شک مې پرې راغى چه قاضى شاکرالله و . اردلي نه مې پوښتنه وکړه چه دا سړى ک
څوک و ؟ هغه راته وويل چه زه يي نه پېژنم دوى که څوک پېژني هم په اسانى يې نه ...
ماورته ووې چه ولې قاضى شاکرالله نه و ؟ ده راته وويل چه ؤ . ما نور تپوس فکرونه ...
بس د دفتر دروازې ته مې سترګې ونيولې چه قاضى صاحب به کله راوځى چه ورسره ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلام علیک وکوم چه بلبه ورځ بیا منکر نه شی. شارت د صوبی د مخبرانولوی مشرف او د تولو مخبرانو تعلق ده سره ؤ. زه په دې وېرېدم هسې نه چه په بلبه لار دانه لا ړ نه شی ځکه چه دوی هم احتیاط کوی په یوه لار چه لاړ شی بیا په هغې نه راځی. خدای نه زاری کوم چه خدایه قاضی صاحب په هغه لاره واپس راولې چه ستړګی موسره مخامخ شی ده خو عوام پرېږده چه ملایان هم دوکه کول ماوې چه حقیقت بې خلکو ته ښکاره کوم. قاضی صاحب ډېر ساعت وروسته را ووت چه ما له نږدې راغی زه ور پاڅېدم سلام می ورواچاوه چه زه بې ولیدم رنګ یې تک زېړ شو او ورته می وویل چه قاضی صاحب ته خو مسلمان شوی وې دا یا کله کاپر شوې ستړګی یې ښکته کړې هیڅ یې ونه ویل چابک رانه لاړ.

رهایی او دوهم واده:

لږ ساعت وروسته زه پولیس د مخبرانو کشر کپتان ته چه د جهانګیری کلی و مخکښی کوم هغه راته ووې چه ته ازادیې. ما ورته ووې چه زه تا سو نیولی په څه وم او اوس می پرېږدې ولې؟ هغه راته ووېل چه مونږ نوکران یو، مونږ څه ویلی نه شو زمونږ واکدار د ننه ناست دی ته دا پوښتنه د هغه نه کولی شې په دې وخت کښې د پوښکیانو ډېر رعب داب واو بیا د شارت صاحب چه قهرجن هم و. چاورته خبره نه شوه کولی خو چه څوک په اخلاقی جرم کښی نه بلکه په سیاسی جرم کښی جیلخانه و وینی. وېره یې د زړه لیرې شی. زه نېغ شارت صاحب ته ورغلم هغه ماته ووې چه څه وایې ماوې چه دا زه دې په څه نیولی وم او اوس می ولې پرېږدې دی؟ هغه راته ووېل چه په نوښار کښی چا م غوړ څولی و زمونږ دا شک وچه دا کار تا کړی دی خو د تحقیق

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نتیجه کښې معلومه شوه چه ته بې ګناه یې نو خکه مو اوس پرېښبوی. نو ما ورته وویل چه
دا تحقیق خو زما د نیولو نه مخکښې هم کېدی شو زه خو د دې ملک سړی وم که مجرم
وای نو زما نیول خو ځه ګران کار نه و نه ګوره دا لس دولس ورځې مو زه وکړو لم زه
انسان یم. حیثیت لوم، هر څه مو راته پایمال کړل. ده راته وویل چه تاسو د څه
حیثیت لوئ دا زمونږ خوښه ده که مو نیسو، که مو پرېږدو ما وې ښه چه داسې
ده. نو د خدای پامان. زه ترې راووتم ورور سته یې راپسې د پېرې چغې وهلې
خو زه ورونه ګرځېدم. له هغه ځایه پیاده ښار ته راغلم. زما د خلاصېدو خوک
نه و خبر. د چیني حکیم صاحب دکان ته ورغلم چه ګورم قاضي شاکرالله ګرم تقریر
شروع کړی دی چه خدای داسې ویلي او رسول الله (ص) داسې فرمایلي چه زه
یې ولیدم سیک پاڅېده او هغه ځای یې پرېښوده. زه له هغه ځایه کلي ته راغلم
د عباس خان پوښتنه مې چه وکړه هغه زما نه مخکښې د ها شوی و او کلي ته تللی و.

زه دا منم چه بدلېښې حکومتونه بغیر تشدد او د خلکو د وېرولو نه چلېدی نه شي
خو دا خېز ونه په حاکم او محکوم کښې نفرت هم پیدا کوي. که په دغه وخت کښې پړنګي
د زور او ظلم په ځای مونږ سره نرمي کړې وای د دوی په ضد به دومره تحریکونه نه
شروع کېدل او نه به د هغوی رعب او داب دومره زر کم او ختم شوی وای ځکه چه
هغوی به د خپل رعب د ساتلو د پاره په پښتنو څومره ظلم کولو هماغومره به د خلکو د مقاومت
په وجه د دوی رعب او داب ته نقصان رسېدو.

لکه چه ما وړاندې ذکر کړی دی زما لومړنی تبر د غني او ولي دوی مور په
وناکښې مړ شوې وه په دې ورځو کښې زما د ابل واده تیار و. په ۱۹۱۹ ع کال کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې واده وشو. دلېښتنو د دوينو له رواجونو ډک وو ما دهغو اصلاح غوښتله نوځکه مې دځان نه شروع وکړه او دشريعت مطابق مې اول ډولۍ راوړه په سباله مې وليمه وکړه او يو وخت مې ښه ډوډۍ دکلي خلکو، دوستانو او خپلوانو ته ورکړه. خلکو راته دتندرۍ پر دود روږۍ راچولې خو ما ونه منلې؛ که څه هم په ډېرو زمونږ پوري دي. په ډوډۍ کښې مو د رسم و رواج د اصلاح کولو په باره کښې تبادل خيال دخلکو سره وکړو. په هغه وخت کښې دا دود وچه په واده کښې به ټولو کسبګروته واده ته راغلو مېلمنو پيسې ورکولې چا به آئينه ښوده چا به سپېلنې لوګي کولو، چا به ډول واهه چا به ګلونه راوړي وو، چا به رباب کښې چاربيته ويله، په مېلمنو به يو لوټ مارؤ که دچا زره به وا وکه به نه وخو دخپله شرمه به يې داحساب کسبګروته اداکولو. زما په واده کښې د اول حل دپاره دا کار ونه ماښند کړل او کسبګروته مې دا وويل چه تاسو به مېلمنوله تکليف نه ورکوئ ستاسو د ټولو حق به زه ورکوم ولې چه تاسو زما کسبګريئ

دغه شان ډمي به ګډېږي مېلمنو به که د چا زړه و

اوکه نه و پيسې ورکولې.

سازيان به وو.

چنجونه به وو

ټوپکي او غر بينونه

به خلاصيدل

لښلوه داچه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر فضول خرڅونه به وو . زما په واده کښې داټول ما بند کړل او
دا مې د دې د پاره وکړل چه د قام او ملک د پاره ډېر نقص دی او دا خلک
ترې تنګ و خوڅا ګې د دې د پرېښودو اخلاقي جرئت نه و . ما د دې
شيانو د مخنيوی ابتدا د خپل واده نه وکړه او خلکو ته مې هم دو ويل
چه تاسو هم دا بې ځايه رواجونه پرېږدئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلافت تحریک او هجرت

د خلافت کمیټي، جلسه په ډهلي کښې

هجرت، مونږه په کابل کښې

باجوړ ته واپسي، دیر کښې او دخالونو

ملرسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ورځو کښې د ترکانو په ټول وطن د اتحاد یانو قبضه وه ، مصطفی کما[ل]
د هغه ملګرو د دوی برخلاف جنګ شروع کړی و . په هندوستان کښې د خلا[فت]
د پاره مسلمانانو یو لوی ایجی ټیشن د تحریک ، شروع کړی و ځای په ځای یې کې[...]
جوړې کړې وې . جلسې او جلوسونه به کېدل ، د هندوستان مسلمانان [...]
خلک وو . په جنګ کښې د تولونه زیات د پرنګیانو امداد دوی کړی و . د دوی
مشرانو ورله برتی [؟] ورکړې وې ، ملایانو ، ذبرګانو او مذهبي پېشوایانو د پر[نګیانو]
په طرفداری او د ترکو برخلاف فتوی ورکړې وې . خلافت دوی تباه کړ[ی]
که دوی دا فکر مخکښې کړی وای د پېره فایده به یې رسولې وه ، خو د نشت نه دا
سبه و .

د هلی کښې د خلافت کمیټی جلسه :

د ۱۹۲۰ ع کال په نیمائی د خلافت کمیټی له طرفه په دهلی کښې د یوی لوې
اعلان وشو او ورسره د دی خبری اعلان هم وشو چه هغه خلک به په دې جلس[ه]
شریکیږي چه کفن به یې په سر تړلی وي . زه هم په دی جلسه کښې شریک ش[وم]
د پېره لویه جلسه وه د هندوستان د هری برخې مسلمانان ورله راغلی وو . [...]
هندی یو جذباتی نوجوان هلک و هغه په جلسه کښې د هجرت ګولو تجویز وړا[ندې]

غالباً دا لفظ افندي دی (عزیز هندی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ول غوښتل د اکثرو مشرانو دا رایه نه وه . هغوی د ېر پوه کړو چه اوس د دی تجویز
وړاندی کېد و موقع نه ده خو هغه منع نه شوا و خپل تجویز یې وړاندی کړو . مسلمانان
ویو جذ باتی قام دی . دې ته یې ونه کتل چه د دې نتیجه به څه وي د وړاندی کېدو
ې یې تجویز پاس کړو . د هجرت خبر چه په ملک کښې خورشو ، پېښور ته وړو وړو
ی وړی قافلی را روانی شوې په پېښور کښې د دوی د امداد او ارام د پاره د
برت کمیټې جوړه شوه ، دا قافلې چه به له هندوستانه راتللې په سټیشنو نو به یې خلکو
ړ تا وده استقبالونه کول او په پېښور کښې به یې جلوسونه وتل . پرنګیانو خو اول د
رت سخت مخالفت وکړو ځکه چه هغه خان د پاره دا یو خطرناک کار ګڼلو ولی چه پوه
و چه خلک به هیڅ شان نه منع کېږی نو بیا یې دا کوښښ وچه خو مره کېدی شی
وسوه د ېر خلک په هجرت لاړ شی . پښتانه خو د نورو خلکو په شان نه وو هغوی
دا تماشا لیده د ېرا ترلې پرې وکړو . ملایانو به هم وعظونه کول چه هجرت فرض دی
چا هجرت ونه کړ ښځه یې طلاقېږی . د اسی حالت په ملک کښې پیدا شو چه بی له
برته بلی خبری او ریدو ته څوک تیار نه وو . د حکومت له خوا به هم قسم قسم اوازی خوریدلې
ښځی هجرت ته تیار شول .

هجرت :

چه چا به هجرت نه کولو خلکو به ورته په بد نظر کتل . نو ما دیوی جلسی انتظام وکړو
ز په کلی کښې لویه جلسه جوړه شوه . د ېر خلک پکښې راجمع شوی وو . په جلسه کښې مې
ی چه تاسو لږ صبر وکړی . زه به یو څو کسان کابل ته ولیږم چه هغوی مونږ ته ځېل
دیل حالات راوړی او مونږ په حالاتو خبرا و پوه شو نو بیا به د هجرت په باره کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیصله کوو. ماچه دا تجویز پیش کړو زمونږ د کلي عادلشاه پیر نومي یو پیر د هغه سخت
مخالفت وکړو وې ویل چه مونږ خپلې ښځې کوډه کانو ته نه شو پرېښودلی که ت
هجرت ته تیار د ئ لي مه هُه خونو رمه منع کوه مونږ که خدای ته منظوره وی سبا و خ
روانېږو. او د په هندوستان کښې وګډېږ او وسو خېږ له یکښې پښتونخوا که و
وه که کوزه تالا ولا شوه او کوروېنه روپۍ نقصان وشو. خصوصاً چه د سنده د خل
قافله چه د جونیجو صاحب په مشرۍ کښې پېښور ته راورسېده په پښتنو کښې اورد لګ
نو، ښځې په هجرت روان شول. دې خلکو کښې پرنګیانو هم خپل ډېر مخبران ولېږل
هلته په مهاجرو کښې پراګنده وکړې چه دا خلک هلته پاتې نه شي او بېرته خپل ملک
راشي. هجرت هجرت نه و. یوه هنګامه وه، تش جذبات وو، هیڅ سوچ فکر نه
هجرت په اصل مطلب څوک پوه نه و، دا خو محمد علی او شوکت علی امان الله خان ته د
لیږلی و چه ته د هجرت د منلو اعلان وکړه چه په پرنګیانو باندې د دې خبرې اثر پړیو
زمونږ د خلافت تحریک ته یکښې فایده ورسیږي.

اخوزه هم مجبور شوم د قوم په ملګرتیا دیوی وړوکی قافلې سره چه تول څ
وو د شوقدره او مومندو په لار پیاده افغانستان ته روان شو. اوله شپه موږ
راغله مونږ چه روان شو او د ول غنړېدو نو ډېر خلک راسره وو، خو چه د شو
د کوږ پې په لار روانېدو او د ول سرنا رانه پاتې شو نو بیا ډېر کم خلک مونږ سر
ته ورسېدل او چه په کورونو کښې په مونږ په کانو لوتو شپه راغله نو بیخی
پاتې شو. خیر په کورونو کښې په تیرو وکښې مو شپه تېره کړه، سحر چه پاڅېدو
یو څو ملګرو سره د ترنګزو د حاجي صاحب لیدلو ته د هغه ځای ته روان شوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافله د ماسل خان ځای ته روانه شوه. د حاجي صاحب دليل لونه پس مونږ هم
د ماسل خان ځای کو د اخيلو ته راغلو او په بله ورځ له هغه ځايه را روان شو د کامې
کړ داو ته راغلو. سردار خان د مومند وخان د خپل قام سره زمونږ مخې ته راغلی
و زمونږ يې ډېر ښه استقبال او کړو کلي ته يې بوتلو، زمونږ يې ډېر دار مدار وکړو
سبا له جلال آباد ته روانېدو سردار خان مونږ ته ډېر وويل چه هلته پاتې شئ تاسو
مهاجر او مونږ انصار يو، مونږ به دا خپل جايداد دوه نيم کړو. د کابل خلک ستاسو
دومره امداد نه کوي، دا زمونږ خبره درته ښه ده. د هغه مو ډېره شکريه وکړه، مونږ
ورته وويل چه مونږ خو ځکه پېښې نه وو راغلي نو د هغه نه را رخصت شو، جلال آباد ته راغلو
په جلال اباد کښې سردار هاشم خان گورنر و هغه سره مو وليدل، خبرې اترې مو سره
وشوې هغه زه د ځان سره په جلال اباد کښې پاتې کړم او نوره قافله رخصت شوه.

هاشم خان سره د مهاجرينو د دې لويو لويو قافلو ډېره سودا وه، ډېر پريشانه و او
په دې کوښښ کښې و چه څه تدبير وشي چه دا هجرت نور بند شي ځکه چه په افغانستان
کښې دومره خلک کله ځائيدی شي. د پرنگيانو هم د ډېرو خلکو په هجرت کولو کښې
هم مطلب و چه په افغانستان کښې به هم دوی ته د استوگنې مشکلات پيدا شي او
هم افغانستان ته خو ورځې وروسته هاشم خان کابل ته زما د تللو بند و بست وکړو
مونږ د جلال اباد نه کابل ته د خوگيانو د غلې په لاره روان شو، په کند مک کښې
عادلشاه پير د خپلو ښځو، نرو ملگرو سره په مخه راغلل چه واپس وطن ته را روان وو
ما ورته ووې چه پير صاحب دا ښځې مو بېرته گوره کانو ته روانی کړی؟ ده راته وويل چه
نه وکړو هلته هم د ښځو له لاسه تنگ وو چه ځو، هجرت وکړو او دلته هم ښځو تنگ کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې ملک کښې کوزاره کوانه ده بیرته یې روان کړی یو.

مونږ: کابل کښې:

مونږ چه کابل ته راورسید دلاهوري دروازې سره د پېړ ونې ولاړ یې وی مهاجرینو دلته اړولي وو، مونږ هم د دوی سره یو ځای واړوو ل زمونږ د پاره حکوم بیل انتظام کړی و، خوزه د عامو مهاجرینو نه بیلېدم. په کابل کښې د ټول هندوس د مهاجرینو یوه شپاړس کسیزه کمیټۍ وه چه زه او رضا خان ارباب هم د هغې ممبرا وو. د دې کمیټۍ په ذریعه به د مهاجرینو ارتباط د افغانستان د حکومت سره و څه وخت چه د مهاجرینو د قافلو تعداد ښه ډېرشو زرو ته ورسید و نو حکومت کمیټه ویل چه افغانستان خوبیو وړوکی ملک دی دا دومره خلک پکښې ځایېدې نشي مهرباني وکړئ - دا هجرت بند کړی. نو مونږ عباس خان ولیږ و چه دا خبره هلته پېښور ته ورسوی. هغه تر جلال اباده پورې لاړ او دا خبر یې پېښور ته ورسولو.

امان الله خان مونږ ته وویل چه زه د پرنګې د جنګ زور نه لوم که تاسو د په کومه طریقه جنګ کولای شئ او خپل ملک ازاده ولی شئ زه ستاسو مرسته ضرو ځکه پرنګی تور مار دی، هیڅ اعتبار یې نشته چه زما خوا کښې پروت وی زه تر به داوده زړه خوب نه شم کولی. دا وېره راسره وی چه اوس به مې خوری. هغه مونږ ده لاړی ښکښې کړې ویل که نوکوی کوئ مونږ به ستاسو ځوانانو ته پوځي ترکرو بیل پلټنې به درته جوړې کړو تربیت به درکړو که بیا مو د انګریز سره جنګ کولی شو وی کړئ که ځمکې غواړئ نو په کندهار او مزار شریف کښې مونږ ځمکې لرو هغه به درک تاسو خپله یوه کالوني جوړه کړئ او خپل انتظام په خپله ځان له وکړئ په کومه سیمه کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ يې تاسو ته دركوو په هغې كښې به ټول واک اختيار ستاسو خپل وي او دبيرون حكومتونو سره تعلقات ساتئ هم ته ساتلی شئ. مهاجرينو ته يې وويل كه تاسو نوكرى غواړئ هم او كه ځمكې غواړئ هم او كه تجارت غواړئ هم در سره ...ل ادكوم. مونږ به داغلو خپلو ملګرو سره به موسلا مشوره وكړه د ټولو مهاجرينو اتفاق به مو دا خبره غوره كړه چه لس مونږ ته دې عسكري ټرېنينګ راكړل شي ...نو برتې كېږو، مونږ به د پلټنو تشكيل هم جوړ كړو، مونږ به را پاڅېږو چه دحكومت ... خبره فيصله كړو چه زمونږ د پاره انتظام وكړي، نو د پرنګيانو مخبرانو ته چه هجرت كښې راغلي وو، موقع په لاس ورغله، يو مخبر به پكښې پاڅېد او وويل به چه مونږ خو په ځمكو پسې نه وو راغلي، نه نوكرو پسې راغلي وو، مونږ په جهاد پسې ...لي وو چه زمونږ د هجرت غرض نه ترسره كېږي او افغانستان د پرنګي سره ...نه كوي نو نور مونږ دلته څه كوو زه خو بېرته ځم. هغه پسې به يو بل مخبر پاڅېده به ووې چه بالكل ټيک خبره ده زه هم ځم چه دې به پاڅېد و يوه ډله به ور... پاڅېده، دغسې به په ډله كښې ماتې كړه شوه، يو كس به ما پسې رامنډه كړه ...دحكومت سره خبرې مه كوه يو ځل راشه چه بېرته به راغلم، ټول به تللي وو. ... دوى ته دا خبره وړاندې كړه چه راځئ چه د ځمكې واخلو، او زه هم در سره ځم ...دوى دى ته هم تيار نه شول.

څه رنګه چه پښتانه په راتلو كښې ګړندي وو، دغسې په واپس تلو كښې هم ګړندي ...دغه شان ورو ورو مهاجرين بېرته ستنېدل ډېر لږ كسان پاتې شو هغوى ...افغانستان كښې استوګنه غوره كړه چا نوكرى واخيستې، چا ځمكې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه شان هجرت ناکام شو د هندوستان مسلمانانو خصوصاً پښتنو
ددې هجرت ډېر تاوان ورسېده ، افغانستان ته يې هم نقصان ورشو .
امان الله خان په ورکولو پيسې پورنګيانو له هند ې وخت نه ملا وتړله فايده
يوازې انګريزانو ته ورسېده .

زما څه ملګرې تاشکند ته لاړل چه روس به مونږ سره د هند په ازادۍ
مرسته وکړي . زه په کابل کښې د يو څو ملګرو سره پاتې شوم . يوه ورځ زه د امان
خان ملاقات ته تللې وم ډېرې خبرې مې ورسره وشوې ، په خبرو خبرو کښې مې ورته
ووې . تاله ترکي درځي ، فارسي درځي او نورې ژبې هم درځي ، خو خپله ژبه نه درځي
خبرې په هغه باندې ډېر اثر وکړو او وعده يې راسره وکړه چه ز ده کوم به يې . کله
افغانستانه واپس تلل شو زه بمبئي ته د ده ليدلو ته ورغلم نو هلته يې ما سره پښتو
خبرې وکړې .

په کابل کښې زمونږ تعلقات د نادر خان او د ده د کورنۍ سره ډېر وو دې
وزير دفاع و او ورور يې سردار عبدالعزيز خان د معارف وزير و . يوه ورځ يې
څه ورشه د حبيبيې کالج وکوره . چه کالج ته ورغلم نو د يو جماعت له هلکانو نه مې
وکړو چه : « شما کيستيد ؟ » دوی به راته وويل چه « افغان هستم » بيا به مې ورته ووې
ملک شما ؟ دوی به ووې : افغانستان . بيا مې ورته ووې : « د افغاني ميداني که افغان هست
به شو غږ نه به يې نه کاوه . نو ما به ورته او وئيل چه څنګه افغان يئ او څنګه د افغانستان
يئ چه خپله ژبه نه درځي . دغه شان مې محمود طرزي صاحب سره چه د افغانستان
وزير خارجه او ډېر لايق او عالم سړی و په يوه لويه ميلمستيا چه د مهاجرينو د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

زبې بحث راغی یو سړی ورته پوښتنه وکړه داڅنګه افغانستان دی چه افغانی پکښې
سته. طوزی صاحب ووېل چه پارسی هم زمونږ د ملک ژبه ده. نوما ورته ووېل چه
زی صاحب پښتو خو د افغانستان ملي ژبه ده او د اکثریت ژبه ده، په ټوله دنیا کښې د
زیت ژبه هم سرکاري وی، هم دفتری، هم تعلیمی دی.

باجوړ ته واپسی:

د مهاجرینو د تللو نه وروسته مونږ په یو سرای کښې یوه کوټه په کرایه ونیوله
ته به او سېل وخوړ دځی پس زه نادرخان ته ورغلم ورته می ووې د هجرت معامله
ل وړه شوه د لته خو نور زمونږ د مقصد د پاره څه نه کیږی زما اراده ده چه د باجوړ
دو قبایلو ته لاړ شم او هلته د تعلیم کار شروع کړم او د پښتنو د بچو د روزلو د پاره
ی مدرسی جوړې کړم، ستا سلا و مشوره څه ده؟ هغه زما دا رایه خوښه کړه ما
لي په دې خبره اتفاق وکړو. زه د یو څو یاتی ملګرو سره د کابل نه جلال اباد ته راغلم
جلال اباد کښې می د هاشم خان سره هم سلا او مشوره وکړه، هغه هم زما د دې کا
ر په ډېر خوشحالی اتفاق وکړو او باجوړ ته یې زمونږ د تګ انتظام هم وکړ یو اس
الکو. مونږ اوله شپه د جلال اباد نه سلام پور ته ورسوله هلته مو د سلام پور د باچا
سره شپه تېره کړه، د سلام پور نه مو بله شپه د مومند و په علاقه کښې کابړه پاڼ ته
سوله. د کابړه پاڼ ملا صاحب ځای ته چه زمونږ یخوانی تعلقدار و لاړو له هغه
چمرکنډ ته لاړو په چمرکنډ کښې د هندوستان د مجاهدینو هغه ډله ډېره وه
سید احمد بریلوی صاحب او اسماعیل شهید صاحب د شهادت نه وروسته
رته تللی وو هلته یې مرکز نیولی و. دوی په بونیر کښې په دې خبره پوه شوي وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د دوی امیر نعمت الله د پرنګیانو سره راز و باز لری نرخیل امیری وژلی و

دوه د لی شو، یوه د پنجابیانو او بله د بنګالیانو. د پنجابیانو ډله چمرکند ته راغلی

په چمرکند کښی دوی بیکاره پراته وو او د هندوستان امداد ته یی سترګی نیولی

د دوی د بی وار په وار نچوله او دی ته دوی مساوات وی هملا د هندوستان امد

د دوی د تباهی باعث شو. قصه به یی وروسته په خپل ځای کښی راشی ماورته وو

چه تا سو دوه کچری لری او د موسندو په دی علاقه میوه دانه نشته د دی کنډ

کونړ دی، هلته میوی ډیری دی که تاسو په دی کچرو میوه راوړی او دلته یې

تاسو خرڅ به تری دوخی او د هندوستان دامداد له احتیاجه به خلاص

د چمرکند نه کوتکی ته لاړو، د کوتکی خانان «یو ځکور ورخان او بل زیړه ور خان»

د پرینبه سړی وو، او سنه پېښتانه وو چیرته چه به د پرنګی خلاف غزاوه دوی به پکښ

شریکېدل، د دوی سره موخبری وشوی. له دی ځایه بیا شینګرګل ته لاړو

شینګرګل مولانا امیرالدین زموږ ډیر مهربان او قوم پرست سړی و. هلته

خلکو سره ولیدل بیا په سالارزو او ماموند و ګرځېدو.

دیرکښی دخالونو مدرسه:

دهغی نه پس د دیر علاقی ته لاړو خالونو مې کلی ته راغلو، دخالونو په کلي

اخونزا دګان او پراچګان اباد دي دادواړه کورنۍ ډیر روښنفکره او ښه

دي، دواړه قوم پرست او دولتمند وو، د دوی په مرسته موږ دلته

ملی مدرسه جوړه کړه او دوی ته مو وویل چه د دې ملی مدرسې د انتظام د پاره

صاحب راوغواړئ او موږ تری دیر ته لاړو. د دې مدرسې ډیر زر ترقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

و په لږ موده کښې یې شاګردان خلور سوو ته ورسېدل د ملکنډ پولټیکل اجنټ
کیښتتو د بیدارئ سخت مخالف وهغه د دیر نواب وغوښت ورته یې وویل چه
ې ملاء سوا و تعلیم مونږ ته خو مره مشکلا ت پیدا کړل ته ځان ته دا مشکلات
ه پیدا کوه دا ملا ءسره ورانه کړه . د دیر نواب را غی ملا ءسره یې ورانه کسره
ور یې وورته کړو .

مونږ چه دیرته ورسېدو نوشاهو بابا د زوی سره چه د ترنګزو دحاجی
احب ماذون وا و په ترنګزو کښې مونږ سره اشنا شوی و دیره شو هلته موخو
سپې وکوی یوه شپه د نواب صاحب استاذی صفدرخان راغی را ته یې وویل چه نواب
احب غوښتی یې ماوې اوس شپه ده نا وخته دی سبا به لاړ شو، هغه ووې چه
لا دشپې یې غوښتی یې ، زه ورسره روان شوم چه ورغلو نواب صاحب زما په
نتظار کښې یوازې ناست ؤهیڅوک ورسره نه و په خبرو کښې یې راته وویل چه پټ په
وه کښې می انګریز ډېر بد ایشی ته چه څه غواړې زما هم دغه ارزو ده خو زه څه وکړم
یا ګلی (دسوات باچا) یې راته کښېنولی دی چه ایله حرکت وکړم را باندې را اچوی
که سبا د قام او خلکو په مخکښې ماستا دخبرو مخالفت وکړو چه ته خپه نه شې .
ملاذ په مینه او پټه سر سته به تا سره وي . سبا له چه خلک راغونډ شو خبرې وشوې
نواب صاحب د ناستې ځای ته نژدې په یوه بالاخانه کښې عبدالمتین خان او د تورو
ان می له ورا یه ولیږل او له لیرې مو سلام علیک وکړل . دوی نواب بندیان کوي دو
نواب دځای په مونږ دشپې برول با ندې تړلا رو هغه وخت دلته د دیر د نواب لیعهد
اوسېد و مونږ غوښتل چه هغه وګورو خو مونه لیدلو هغه ځای په بارې ته لاړو هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

مود « تابتهی » خان ولید . دی زمونږ دکلی دغلام حیدرخان کلی ته ډېر راتلو

اشنا وهلته زما هم ورسره تعلق پیدا شوی ؤ . هغه ته مو ووې چه مونږ دنواب کشر

لیده غواړو هغه راته داخبره وکړه چه هغه خواوس ویده دی ځکه چه دشپې وینې

او خوګکه کوي . زمونږ دهغه سره هم لیدل ونه شو او بیا « تور » ته لاړو . دهغې نه پس

« جار » ته راغلو د « جار » خان ډېر ښه سړی و پخپله په کورکښې نه و دکلا دروازه

وتکوله ورېې راته بیرته کړو بی بی یې راته د ډوډۍ انتظام وکړو . دجارخان زما د تو

د زوی سربلند خان سره ډېرتعلق و هغه به همیشه ماسره نا ډی ته راتلو او هغه سره

یې ډېرې ورځې تېرولې . سبا د جار نه لاړو . دخار خان ډېر پوه ، بهادر او ښه بښند

سړی ؤ . دهغه سره مو خوشپې وکړې . یوه ورځ زه بهر وتلې وم چه بېرته راغلم دخ

خان ته می ووېل چه خان تاسو خو لا بیا هم زمونږ نه ښه یئ چه دقرآن نه خو څه فایده

هغه وې څنګه ؟ ماوې که عمل پرې نه کوئ بوساړې خو پرې ساتئ . په هره بوساره

شریف پروت وي چه خوک ورته بوس پټ نه کړي تاسې خو پرې څوکیداری کوئ مونږ

پرې نه عمل وکړو او نه څوکی . له خاره مونږ « ناوه ګی » ته لاړو . د ناوه ګی خان ډېر ښه

و ، خوساده و . له هغه ځایه « غازی اباد » ته لاړو . د تړنګزو حاجی صاحب سره مو ولید

دلته ماسره یو ملګری چه فقیر نومېده او اصلاً تړکانړ ؤ مادلته غازی ابادکښې پرېښې

نور تول ملګری راته په لاره کښې یو یو خپلو کورونو ته تللي وو مونږ دواړه یې یوازې پرې

اېښې وو . زه خو د افغانستان نه په دې اراده راغلی وم چه دلته په ازادو قبایلو کښې

مدرسې جوړې کړم او د قوم تربیت وکړو . دا کار ونه شو یو سړی نشی کولی په دله کښې

او زمونږ هغه دله خوره شوی وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذهنی انقلاب

تعلیمی او اصلاحی جد وجهد

داتمانزو وازادهای سکول اوانجمن اصلاح

الافاغنه

دخلافت کمیتی صدارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان او ازادو قبایلو حالت چه می ولید و او پنځلس کاله می په هند د
او قبایلو او افغانستان کښې غرزې پرزې وکړی نو په دې نتیجه ورسیدم چه انق
د منلوای کار او د دوره اسان څیز نه دی ، انقلاب د سړي مینی کار دی. انقلا
علم او پوهه غواړی، انقلاب عالمان او پوهان غواړی، چه د پوهی س
قام ورووزی او انقلاب ته یې اماده کړی د انقلاب د پاره د اشخاص
دی . ته ګوره چه زمونږ جذباتی ملګری په څومره جوش را وتلي وو مګر لا ر
خواره شول نو کښېناستم د ځان سره می ښه فکر وکړو په دې نتیجه ورسیا
چه زمونږ د قام نه د تجارت خواته توجه شته نه د صنعت خواته نه د زراعه
خواته او نه د تعلیم خواته . د بلی خوانه په رسمونو ، رواجونو کښې ترغوږو ډوب دي دود
دي . په خانه جنګیو اخته دي د اسی قام انقلاب نه شی کولی او د اقام د دی بلا کا
خلاصولو په کار دي چه سیاسی شعور پکښې پیدا شي او دا کار یوه پر امنه ف
غواړی . تر دغه وخته پوری زه په دې عقیده وم چه د اټول کار دونه انقلاب غو
تشدد د راته د انقلاب نږدې او د کامیابی لار ښکاریده خود تجربی نه د روس
د راته معلومه شوه چه د جنګ په وخت کښې اسونه نه تیاریږی نو ځکه می ارا
وکړه چه خپل کلی ته واپس کېږم او د عدم تشدد د اصولو په بنا به کار کوم ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انقلابي اشخاصو د تعلیم او تربیت د پاره قومي مدرسې جوړوم نو ځکه اتمانزو
د اغلم. زه چه له هجرته بېرته راغلم د هغو مدرسو د بېرته جاري کولو کوښښ مې
ولو چه پرنګیانو د جنګ په زمانه کښې بندې کړې وې.

د ۱۹۲۰ ع کال اخرنی میاشتې وې چه په علیګړ کښې په مسلم یونیورسټي
کښې څه تقریب وو. زه او زما دوست قاضي عطاؤالله خان یې هم بللي وو، مونږ
واړه علیګړ ته لاړو، په دې وختونو کښې به کانګرس او خلافت یو ځای جلسې کولې
مونږ خیال وچه د علیګړ نه وروسته به مونږ د خلافت په جلسه کښې شریکیږو
د مصروفیت له کبله د خلافت جلسې ته پاتې شو واپس کلي ته راغلو. په علیګړ
کښې زمونږ د صوبې د پېرو هلکانو تعلیم کولو د هغوی سره مو تبادل خیالات وشو
دوې کښې د پېر داسې کسان وو چه د ترک موالات او حکومت سره د عدم
تعاون د پروګرام لاندې یې کالج پرینښې وو. په دې وړځو کښې زما مشر ورور ډاکټر
خانصاحب تقریباً پنځلس کاله پس د انګلینډ نه واپس راغی ده چه څه وخت
ډاکټري پاس کړې وه جنګ نښتی وُ، په هماغه وخت کښې په فوځ کښې برتی
سوی وُ او اوس کپتان وُ او د مردان په کانیه کښې لګېدلی وو.

د اتمانزو آزاد سکول ۱۹۲۱ ع او انجمن:

مونږ په ۱۹۲۱ ع کال کښې د دوستانو په امداد په اتمانزو کښې د ازاد سکول
بنیاد کېښېښود ده چه په دې سکول کښې قاضي عطاؤالله، میا احمد شاه، حاجي
عبدالغفار خان، محمد عباس خان، عبدالاکبر خان اکبر، تاج محمد خان
عبدالله شاه او خادم محمد اکبر زما ملګري وو. د مدرسې تر څنګه مونږ د پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغلطو رسمونو اورواجونو د اصلاح کولو د تشدد نه دمنع کولو اویکښې دقامولي دمين
اومحبت د پیدا کولو په غرض د اصلاح الافاغنه په نامه یو انجمن جوړ کړو، ددې انجم
ممبران داکسان وو : ۱- محمد عباس خان - ۲- صلاح عبد الغفار خان (دواړه داتمانز
۳- حاجي محمد اکرم خان دخان ماڼي - ۴- جمعدار نور محمد خان دتنګزو - ۵- محم
خان دتنګزو - ۶- عبد الاکبر خان دعمرزو - ۷- غلام محي الدين خان دتنګي - ۸- فخر
میا صاحب - ۹- میا جعفر شاه د زیارت - ۱۰- فضل اکرم د نوي کلا - ۱۱- فضل ربي دبد
۱۲- میان احمد شاه دقاضي خیلو - ۱۳- میا عبد الله شاه - ۱۴- خادم محمد اکبر دچارس
۱۵- تاج محمد خان دچارسدې - ۱۶- مولانا شاه رسول دامازو ګړۍ - ۱۷- شاه محمد خ
دمیرزو - ۱۸- شیربهادر خان دکوټو پاڼ - ۱۹- جلیل خان دجلیل - ۲۰- خوشحال خا
دباریکاب - ۲۱- شاپسند خان دچارغلۍ - ۲۲- امیر ممتاز خان - ۲۳- بیرسټر محمد
دبنو - ۲۴- محمد رمضان دډیرو - ۲۵- حکیم عبد السلام دهری پور - ۲۶- میاص
دیکلي ۲۷- قاضي عطاءالله دمردان - ۲۸- ثمین جانخان دمحب بانډې - ۲۹- علي
خان وکیل دهزارې - ۳۰- افندي صاحب دملاکنډ - ۳۱- یو ملګری دکل حمزه خان
زمونږ په سکول کښې استاذان کم وو، نوما به پخپله هم هلکانو ته درس ورکو
بله داوه چه مونږ دومره روپۍ نه لرلې چه استاذانو ته مو ډیرې تنخواګانې ورکړې
په لاهور کښې دخلافت کانفرنس ؤ. مونږ ورغلي وو دبنو دمیراخیل کلي امیر محم
هم دې کانفرنس ته راغلي و. دهغه سره مو ملاقات وشو، هغه خپل دوه زامن
اسلامیه کالج کښې لي په بي. اې کښې تعلیم کولو او د ترک موالات په وجه لي پرېښې
زمونږ سکول ته داستاذئ د پاره راوبخښل دمشرنوم امیر ممتاز خان ؤ او دکش

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم مقصود جان و . مقصود جان زمونږ د سکول اول هیډ ماسټر و او کله چه دی
دوباره تعلیم د پاره کالج ته لاړ امیر ممتاز دده په ځای هیډ ماسټر شو. د پوهنیانو
زمونږ ملا ماسره نه خوښیده چه کوم استاذ به ورله راته نو اول به یې ورېوولو که پړیږده
به او نشو نو بیا به یې د ډېری تنخوا لاچ ورکړو او د غسې مونږ ته یې استاذان نه پرېښودل
مقصود جان چه اتمانزو ته راتلو نو پولیس د هر کړولی ورپسې دي وختو نوکښې مونږ د خلکو
د پوهولو او پکښې د مینې محبت ، ورورۍ او قامولۍ د پیدا کولو د تعلیم د شوق د پیدا کولو
او د قام نه د غلطو رسمونو او رواجونو د ورکولو او د قامي ملا ماسو د پاره د مرستې حاصلولو
په غرض کلي په کلي ، کور په کور دورې شروع کړې او په خلکو کښې مونږ ژوند او احساس
راپیدا کړو . زما د دورونو پونګې سره ویره پیدا شوه . سره هم لتن ګرانت زمونږ د صوبې
چیف کمشنر و ، هغه زما بابا خان ته وغوښت ورته یې وویل چه دا زوی دې څه کار دی
کوي ؟ ته ول خلک غلي ناست دي او دی لګیا دی ملا ماسې جوړوي او دوره کوي زمونږ
بر خلاف خلک لمسوي منع یې کړه ! دده سکوټر سعد الله خان د عمرزیو خان و . هغه
مې بابا ته ویلي وو چه ته ګوره چیف کمشنر ستا څومره احترام کوي ؟ څومره چه ستا منې
هغومره د چا نه منې ته دده د خوشالۍ د پاره خپل زوی منع کولی قلا ری نه شې ؛ بابا مې
راغی زه یې کښېنولم راته یې وویل چه زویه دا دې کارونو نه لاس واخله ځان دې په مصیبت
اخته کړی دی ؟ سرکار هم خپه کېږي چه نور خوک یې نه کوي ته یې څه کوي ؟ ما ورته وویل
چه ښه ده بابا چه ته وایې مه یې کوه نه به یې کوم د هر د خلکو خولمونځ پرېښې دی ، زه به
یې هم پرېږدم خو ته به بیا ماته نه وایې چه لمونځ ولی نه کوې ؟ بابا مې راته وویل لمونځ
خو فرض دی ماورې بابا دا علم خو هم فرض دی . بابا مې وویل ښه نو څه کوه او بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

چیف کمشنر ته ودغې ورته یې وویل چه صاحب مونږ ستاسو خوشالي د پاره خپل
دین نه ستو پرېښودلی .

دخلافت کمیټی صدارت :

په پېښور کښې دخلافت په کارکنانو کښې اختلاف پیدا شوی و، دوه ډلې جګښې
جوړې شوې وې یوه ورځ به دحاجي جانمحمد صاحب ملګرو په شاهي باغ کښې عام
جلسه جوړه کړه، په جلسه کښې به یې تجویز وړاندې کړ چه حاجي جانمحمد صاحب
دخلافت کمیټی د صدارت د پاره ډېر موزون دی تاسو ته منظور دی خلکو به چغې
کړې چه منظور دی. حاجي صاحب دقام او ملک د پاره ډېر خدمتونه کړي او قید
یې هم تېر کړي وو. د پېښور یو سید وو سبا له به دهغه ملګرو جلسه جوړه کړه او
تجویز به یې مخکښې کړو چه سید صاحب اهل رسول دی او ډېر خدمتونه یې کړي
دي دخلافت کمیټی د صدارت د پاره دده نه مناسب سړی نشته تاسو ته منظور
دی؟ خلکو به چغې کړې چه هو! منظور دی.

دغه شان دا قصه روانه وه یوه ورځ به یو صدر و بله ورځ به بل صدر او ورځ
په ورځ داکشمکش زیاتېده په منځ کښې هیڅ قسم جوړه نه کېده او دخلافت
تحریک ته نقصان رسېده په یو سړي یې اتفاق نه برابرېده. دپېښور دخلک
دکار ډېر تکړه خلک وو خو دوی اختلاف د کاره ایستلي وو او هر رنګه چه په دوی کښې
اختلاف پیدا شي که ډېر ښه او زور ور خلک وی هم بې کاره شي او دهغوی طاقت د
بل په غورځولو کښې صرف شي. په خدمت کښې اختلاف نه راځي، اختلاف د خودغرضۍ
نه پیدا کیږي. زه چه به کله ناکله پېښور ته دخلافت دفتر ته ورغلم نو دواړه ډلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

را ته قصې کولې. د دواړو د لوز ماسره مینه وه ما ته به یې ویل چه زمونږ د دواړو دلو اتفاق په تا دائل شي را شه ته زمونږ دا صدارت واخله. زما په صدارت کښې څه د لچسپي نه وه د صدارتونو او عهدو شوقي نه وم د دې شیانو نه به لیرې تښتیدم اخر هغوی مجبور کړم او ما د هغوی صدارت په دې شرط ومنلو چه په صوبه سرحد کښې څومره چنده تولیږي نو هغه به هم لته د دې ځای د خلکو په تعلیم لګیږي. پنجاب ته به یې نه لیږي. ځکه په هغه وخت کښې به زمونږ په صوبه کښې په زرګونو روپۍ تولیدې او پنجاب ته به تلې د پنجاب لیډرانو به پرې مزې کولې. هغوی دا شرط ومنلو او زه د خلافت کمیټۍ صدر شوم. عبدالقیوم خان سواتي یې سکرټري شو. مونږ چه د سکول له کاره فارغ شو نو ما او میا احمد شاه په ملک کښې دورې شروع کړې. پښتنو ته زراعت سپک کار ښکاریده و تجارت هم ورته سپک کار ښکاریده او ویل به یې دا د بنیا، بقال او هندو کار دی. د خان تعریف به دا وو چه پیره فلانی ډیر لوی خان دی د خپل پښتو پوله ورته معلومه نه ده ما به وې هلکو تاسې فکر وکړئ دا خان دی که دا خر دی چه خپل پښتو نه پیژني مونږ دیوی خوانه په دوره ګرځیدو او د پښتنو د ذهنیت اصلاح مو کوله، د بلې خوانه مو خپلې متهې را ونغښتې په خپل پښتو کښې به مو پخپله کار کوو. زما د تعلیم ملګری عبدالحلیم د غه وخت د زراعت په محکمه کښې مقرر شوی و. د هغه په کمک ما یو د میوې باغ جوړ که. تر دغه وخته پوري به سبزي او ترکاري له بنار ه کلوته راتلله ما چه باغ جوړ کړ و سبزي او ترکاري به مې هم کرله او خلکو ته به مې ښودله چه ګورئ د خپل لاس کار څومره برکتي وي او تاسو خولې ورته څیر شئ د پښتنو په خاوره کښې هر قسم میوه، ترکاري او غله کیږي. چه زراعت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو مخه شوه ما په اتمانزو کښې د کوری منډه یې پرانسته نورو خانانو او تربورانو
به دا پوری ملنډې وهلې چه ته کوره د بنیاګانو کار دی شروع کړ. زمونږ تجارت د غه
وخت تول د هندوانو او پراچکانو په لاس کښې وه مسلمانان به په تجارت شرمیدل
زمونږ ګټې وته به تول هندوانو او پراچکانو ورکړه ما د چا د پیغورونو پروا نه کوله هره
میاشت به می یو ځل خانانو ته چای ورکوی راجمع به می کړل او ورته به می وویل چه ستا
د ځمکې چه څومره قیمت دی ما دغې په لسمه برخه سرمایه په منډه یې کښې بنده کړې
ده تا ته چه هغومره سرمایه په کال کښې ګټه کوی ما ته یې په میاشت کښې کوی بیا به
د منډه یې حساب کتاب ور وښو دلو دا به می هم ورته ووې چه مونږ سره په منډه یې کښې
منشیان، د دوا یان او پانډیان هم کار کوی او ځان ته نفقه ګټې او دا به می هم ورته ویل
چه وګوره دا تجارت څومره د ارام کار دی او څومره پکښې فایده هم ده، زمیندار
کښې څومره نا ارامی ده، د پټواری احتیاج دی، د تحصیلدار منتازی ده، تول
عمر مو اسمان ته سترګې نیولی دی، کله وایو چه خدایه باران وکړی او کله وایو چه
خدایه شین یې کړی. دوی به می دغه شان د تجارت په ګټه پوه کول په لږه موده
د پښتنو تجارت ته میلان پیدا شو او زمونږ تجارت زمونږ په لاس راغی. پښتانه
د پرښبه قام دی. دوی په افسانو او قصو د پرته پوهیږی که هر ښه کار چه په دوی کوی نو ځان ورته
کوره! چه ته روان شوی دوی هم درپسی روانیږی. په دې طریقه زمونږ په ملک کښې زراعتی او تجارتی ترقی
دې کوښښونو او علمی نمونه کیدلو په نتیجه کښې په خلکو کښې د زراعت او تجارت شوق زیات شو او دومره انقلاب
راغی چه نن زمونږ علاقه کښې زراعت دومره مخکښې دی او تجارت دومره ترقی کړې ده چه د
د پر معمولی کسان او سلوی کسان دی او لوی لوی زراعتی فارمونه، تجارتخانی او کارخانی یې جوړې کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

جېل او دجېلخانې قصه

دری کاله قید

دفعه چالیس کښې گرفتاري ۱۹۲۱ع، دچمرکنډ مجاهدین، ډیره اسماعیل خان۔

جېل ته بدلي، دجېل بد معاشي، زما مشقت، جېل کښې پرې۔

جنبې، جېل کښې زما گناه، ډیره غازي خان۔

جېل ته، دجېل ژوند، دپښتنو

په هکله غلط پراپیگنډه، زما دغا ښنو نو مرض، سیاسي قیدیان۔

واحتجاج لاهور جېل ته دعلاج دپاره، دجېل سلوک، ډیره غازي خان ته واپسي،

دکورنه خط، مذهبي تعصب، بیا دعلاج دپاره لاهور جېل ته، مطالعه

ډیره غازي خان جېل ته واپسي، دیو پیر صاحب قصه

دمور مرگ، دسیاسي قیدیانو جنگونه میانوالي۔

جېل ته بدلي، رهایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفعه ۶م کښې گرفتاري:

د ۱۹۲۱ع کال د دسمبر په اوولسم تاریخ مونږ لګیا وو، په مدرسه کښې مو دفتر
میدان جوړولو چه پولیس راغی او زه یې په دفعه ۴۰ (اف-سی-آر) کښې ونیولم او د
جېل ته یې بوتلم. د حوالات په ځای یې جیلخانه کښې واچولم، زما د نیولو نه د روستې
زما نور ملګری هم نیولی وو. زه یې په هغه چکی کښې بند کړم، چه هلته به یې د جیل
بد معاشان اچول، چه چکی ته ورننوتم سخا او ګنده بوی می تر سپیږو مو شو
چه کتل می د بولو ډک بنانک پکښې پروت وو. زه بېرته راووتم، د جیلخانې افسر
مې ووی چه دا چکی ډېره ګنده ده. پاکه یې کړئ. هغه راته ووېل چه دا جیل
ده ننوځه چکی ته. چکی ته ننوتم ورپسې بند کړو. شپه او ورځ به د
چکی کښې وم ډوډۍ به یې هم په جنګله کښې راکوله. صرف د جیلخانې بنګ
د چوړی، به د صفایۍ د پاره راغی نو مونږ ته به ورلوږی شو، او چه صفا
به یې وکړه نو ور به یې راپسې بند کړو. د صفایۍ په وخت کښې به هم سپاهی
د چوړی په سر ولاړ و. په سبا راته معلومه شوه چه زمونږ نور ملګری هم
دی چکو کښې بند دی په دی چکو کښې مونږ لس کسان قیدیان وو. زه عبدالاکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکبر ، عبدالقیوم خان سواتي موږ نه غیرنور او وه واره پښتونوریان وو. عبدالاکبر خان
اکبر لي په دی تورنیولی وچه ته ملبشو یک یي او د باقي نور موږ خلافتیان وو. په
جیل کښې ظالمانه رویي په وجه زموږ ملګرو ضمانتونه ورکړل او د هاشول. عبدالاکبر
خان اکبر ته ما اجازه ورکړه چه ته خو خلافتي نه یې ته هم ضمانت ورکړه ، یوازې ما او
عبدالقیوم خان سواتي د ضمانت ورکولو نه انکار وکړو او پاتې شو. چه دوی پوه
شو چه موږ ضمانت نه ورکوو نو لس ورځې پس یې نه دې چلې ، نه وایستلو
او د پیتهی کمشنر ته یې مخکښې کړو. د پیتهی کمشنر هم عجیبه سړی ؤ او زما مقدمه
هم عجیبه غوندې وه. د پیتهی کمشنر چه زما د جرم پوښتنه وکړه پولیس ورته
وویل چه ده خو یو هجرت کړی و او بل اوس از ادی ملهاسی جوړ وی
د پیتهی کمشنر ورته وویل چه یوځل یې هجرت کړی دی نو بیا مو ولې پرېښود ه؟
ما ورته ووې چه دافسوس ځای دی چه ملک خو مو رانه واخیسته اوس
مو پخپل ملک کښې استوګنې ته نه پرېږدې ، په دې باندې (صاحب بهادر)
نور هم غصه شو پولیس ته یې وویل وی باسئ جیلخانې ته یې بوځئ. درې کاله
می قید کړو. پولیس راوستم او جیل والا و ته یې حواله کړم ، عبدالقیوم سواتي یې هم
زما غوندې درې کاله بامشقته قید کړی و. د جیل د خوراک قصه خو بې د رته
کړې ده. د جیلخانې داروغه امیرچند هندو و. بلې خو دنه و د یانتدار و او
قام پرستو سره یې مینه وه ، په چکی کښې خوبي واچولم خو میچن یې را باندې
او ره نه کوره او نه یې راته په پښو کښې بېړۍ واچولې ، د جیلخانې ډوډۍ خوبي
راکوله خولو به پاکه وه. زموږ د چکی مخه قطب د شمال ، ته وه نمر کښې بالکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه لګېدو ، ډېره سړه ځکه وه ، ما له یې درې زړې کمبلې او یو ترپړی راکړی و چه پکښې کوزاره ډېره ګرانه وه . ډېر سخت ساړه وو . یوه پو ماه او بل بادانونه وو . او شپه ، ورځ به په ځکې کښې بند وو . خو زما خوش قسمتي داوه چه زما په ځکې کښې یو اخوروږ په هغې کښې بلا لېرته وه . ما به ترپړی پکښې وا چولو او په هغې به څملاستم که څه هم به یو ښه جمعدار راغی نو د ورځې به یې دیوې ګڼتې نیمې د پاره نمر ته ایستلو . د شپې به مونږ په ارام ویده کېدلی نه شو ولې چه ذرې ذرې ګڼتې وروسته به پیره بدلېده نوی پیره دار به راغی جند ده به یې وکړ ګوله بیا به یې چغه کړه چه بول تجالی (وایه ورو ره !) تر څو چه به دې اواز نه وو کړی نه به تلو او که اواز به دې لږ ورو وسسته ورکړو نو سبا له به یې سزا درکوله . د جېل د جامو قصه مې هم درته کړې ده چه ما ته یې کومې جامې راکړې وې کمیس مې د بدنې پورې نه رسېده او په مانځه کښې چه به په سجده پریوتم نو کمیس به مې پښتیو ته را ورسېده او د پرتوګ پېنچې به مې اېله د زنګانه ستوګې ته را رسېدې . د جېل والا وو د یه خود عذاب د ملایکو نه کم نه وې یو نیم پکښې چیرته سم سړی پیدا اشي .

په هغو ورځو کښې په جېلخانه کښې د خوراک څیز هم جرم د زمونږ د کلې یو نمبر دار یوه ورځ ما ته یوه ځکې ګوړه راکوله ، ما د هغه نه نه اخیستله ، هغه راته په ځکې کښې یوه ځکې ګوړه کېښوده دی لاړلو . ساعت پس راته پیره دار ووې چه جېلر صاحب را روان دی ، د دې خبر په اورېدو ما سره د ګوړې فکر شو چه په دې څه وکړم ؟ کله به مې وې چه د شړې لاندې یې پټه کړه کله به مې وې چه د ترپړي لاندې یې کړه بیا به سوداواخیستم چه ښه که دا ترپړی پورته کړي ؟ خیر خو هغه ګوړه ما په ډېر شوا خون پټه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داروغه صاحب داخ تالاشي يي و نه کړه بېرته لاړه . هغو وختو نوکښې به د قيد يانو روزانه تالاشي کېده چه داروغه لاړ ما هغه کوره بهر کوزاره کړه او اراده مې وکړه چه جېلخانه کښې به د جېلخانې د اصولو پابندي کوم چه کوم کار کښې منع وي هغه به نه کوم ځکه چه داخيز د سړي په زړه کښې ويره راولي . ماخېل سپاسي قيديان ورو بهر لېږلي چه داکارونه به يې کول نو د جېل والا وبه يې ډېر خوشاله مند ځي کولي ، او ياړی به يې هم ورکولي .

دچمرکند مجاهدين :

دا کټو صاحب او ځينو نورکسان زما ملاقات ته راغلي وو هغوی دحکومت پيغام راوړی وچه ملرسه دي چلوی خودوړې دی نه کوي که دد ود ونه لاس اخلي مونږ يې پېرېږدو خو ما دحکومت دا شرط ونه منلو . په چکو کښې ماسره نور قيديان هم وو چه په هغو کښې دچمرکند مجاهدين هم وو . زه چه دکابل نه راتلم ما هغوی ته ډېره نصيحت کړی و دامي هم ورته ويلي وو چه سرحد او پنجاب ته به نه ښکته کېږي . هغوی زما نصيحت ونه مانه دغه يې حال و زما دبندي کيدو نه مخکښې يې ډېر وهل او ټکول چه زه ورسره بندي شوم نو د وهلو ، ټکولو نه خلاص شو .

دا مجاهدين چه به بونير کښې وو هلته يکښې اکثريت د بنګاليانو و دغه بنګاليان ډېر شريف او مينه ناک خلک وو ډېره ښه ګوزاره يې کوله او چه يکښې پنجابيان وو هغوی ډېر ډله باز خلک وو . دوی چه ورننوتل پرې او جنبې يې پکښې جوړې ؛ په کې اخر يې خپل امير نعمت الله وواژه . د بونير خلکو له هغه ځايه راوشړل او چمرکند ته راغلل ، دوی يو مشر مولوي فضل الهي ډېر پاټي باز او خطرناک

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی و ما په کابل کښې لیدلی و، ډېر نصیحت می ورته وکړ خو هغه د خپل
طبیعت نه مجبوره و او د دې پرو جنبو په وجه لی یو ډېر ښه کارکن، نیک او مخلص
سړی مولوی بشیر وژلی ؤ. بیا وروسته چه پاکستان جوړ شو فضل الهی پنجاب ته
راغی زه هغه وخت په جیلخانې کښې وم. مولوی فضل الهی د حکومت په لمسه د حکومت
د خوشحالولو د پاره ما پسې سختی پرو پاګنډ ی وکړې او ډېر دروغ یې و ویل
پولیسو دی له ځانه سره ملګری کړی و او چه مجاهدینو کښې به کوم د کار سړی
و پولیسو به ورته و ویل هغه راوله. د دوی یو ملګری چه د قرآن شریف حافظ
هم و پولیس په لاس کښې اخیستی و. پولیسو به چه د کوم سړی د نیولو اراده کړه
ده ته به یې و ښووده دی به ورپسې لاړ هغه به یې د چندی په بهانه سرحد ته راکوز
کړو او د پولیس په حواله به یې کړو. ما ته دې قید یانو مجاهدینو و یل چه دی یې
اوس بیا زمونږ د یو ډېر لوی کارکن پسې لیږلی که د هغوی د خبرو لوخه نبد و بست
و شی. دا یې هم را ته و یل چه په جیلخانه کښې یو منډ دی او سبا بل سبا د رها کېږی
که ته یوه چیتهی ورکړې د ده کو د حمېر کنله ته لنډ دی هغوی ته به یې ورسوي او زمونږ
نور ملګری به د دې مصیبت نه بچ شی. ما اول خو دی کار ته غاړه نه اېښوده
ځکه چه دا خو په جیلخانه کښې جرم دی خو چه فکر می وکړ چه دا خو دې خلکو ته لوی
مصیبت دی نو بیا می خط ولیکه او چه په سبا له به هغه مومند رها کېده په نو
ښه په می ورکړو. هغه چه رها کېده نو هغه کاغذ یې د خپل ډیو ډی سره د ویږي غوړز و
دی بیا هغه کاغذ اتفاقاً زمونږ د کلی نمبردار مومند لی دی هغه بیا به راوړ. ما هغه ته ا و د
چه دا کاغذ چېرته وو هغه او وئیل چه زما پهره وه او ډیوډی سره می بیا مونډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دا کاغذ حکومت ته په لاس ورغلی وی نولس کاله قید و . . زمونږ د هزاره یو ملکوی یی د غه شال په یو کاغذ لس کاله قید کړی وو .

زه په جیلخانه کښی وم چه د کوهات څو تنه یی جیل ته راوستل یو یی تره او نور یی وراره ووه د بونګی او بنا لیسته خلیان و وهغه یی هم زمونږ سره په دې ځکه کښی بند کړل . د جیلخانی د قاعده ده چه سهار وختی ملازم راشی قید یا نو پښی ورلیری کړی راویی باسی جاروکانی یی په لاس کښی ورکړی ځای جارو کړی . دوی به یی وختی سهار د یو ملا په میاشت کښی راو بنګل ، دوی چه به جارو وهلو ته تیت شو یو پنجابی سپاهی و هغه به په کونه لته ورکړه توک به یی راواړول اوکنځل به یی ورته کول نوما تری یوه ورځ پوښتنه وکړه چه تاسو په څه کښی بندیان یئ دویل چه صاحب څه وو ایو ما وی هرڅه چه وی وو ایه راته دویل چه په « غول مه خوره » موجنګ کړی دی اوس دغه دی بندیان یو د شیطان لمسه ره اوپښتو وه . ما ورته ووې چه هغه پښتو او شیطان موځان سره جیلخانی ته راوستی دی اوکه موخپل ورور عزیز د پاره هلته پریښی ؟ کوږی دا تورمخی سپاهی درسره څه سلوک کوي ؟ ده نه مو هغه پښتو او شیطان نه لمسوی د خپل ورور عزیز هغه خبره زعمل به به وواوکه دا ستومول ؟

نور سیاسی قیدیان د دیرهٔ اسماعیل خان جیل نه په چالان کښی راغلل ، یو ملک خدابخش وو او بل رمضان خان وو ، نور ورسره یو څو ملکوی وو . نور سیاسی قیدیان په بادک کښی وو او زه یی په ځکی کښی بند ای کړی وم هغوی سره یی یو ځای کید و نه پرېښودم . عام قیدیان هم تر یوی هفتی پوری په چکی کښی بند وی ، بیا یی تو نه راو باسی خوزه یی پکښی د وه میاشتی وساتلم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سه د ده فیډ نګلیان زمانه وه - ده قیوم وزارت وو. او پاکستان جوړ شو

ده موسو ... [illegible]

ورسره ګډ شو دوه دوه د ډې به سخاوی - د عذر و ش ده ...

زیاته ګټوره خوځښت ++

ډیره اسماعیل خان جیل ته بدلي:

دوه میاشتې پسې زه ډیرا اسماعیل خان ته چه د دوباره یا نو جیلخانه ده بدلي کړم. د تللو په وخت کښې راته بیځي (زنولاني) ولکولی چه د ډیره د جیل ته ورسیدم بیا یې هم زانه ونه ایستلی، هلته یې جګې کښې بندکړم او لاري والا شل سیر دانې راوړي چه دا اوړه کړه، خو دا بنده وه چه هغه چنجو ډکې وي. نو اوړه ولوکښې یې تکلیف نه وو.

د جیلخانې قصه:

تاسو ته به یاد وي چه به "پښتون" کښې د جیلخانې په باره کښې یو مضمون "د شلمی پېړۍ تهذیب او زه په جیلخانه کښې" تر عنوان لاندې شایع کېده لیکن زما د بیا بیا کوشش او لو او ناوړ کارۍ په وجه هغه مضمون سرته ونه رسیدلی شو او په مینځ کښې پاتې شوی و. چونکه زه اوس د هزارۍ باغ په جیلخانه کښې یم او ما سره څه کتاب د لوستلو د پاره نشته ځکه د کوم کتاب چه زه نوم اخلم نو حکومت دا جواب راکوی چه ددی اجازت د لوستو تاته نشته. نو ما خیال وکه چه ددی وخت نه څه فایده اخیستل په کار دي نو په دی وجه زه بیا هغه قصه هغې پسې د پوره کولو او سرته د رسولو د پاره شروع کوم او ورسره دا تجویز هم کوم چه ددې نوم به اینده د پاره "د جیلخانې قصه ګۍ" (۱۵-اکتوبر ۱۹۳۲ع)

ددې جیلخانې حالت ډېر زیات خراب و قیدیان، غریبان پکښې ډېر په کړاو اخته وو. د بلې و بازار پکښې کوم و چا به چه پیسې لرلی د هغه به پکښې څه کوزاره کېده د بې پیسو بند یانو حال بد و، عجیبه خبره داوه چه ددې جیلخانې یو ازی داروغه مشر نه و بلکه هر یو ملازم د لته کل اختیار و او هر چا به خپل حکم چلوو د داروغه هیڅ رعب نه وُ د هغه حکم چا نه مانه ددې وجه داوه چه داروغه یو بوډا وُ په پنشن روان و پیسې به یې اخیستی چه د نوکرۍ په اخر عمر کښې پینځه پیسې پیدا کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله داوه چه دی په انګریزی نه پوهېده ، دی د سپاهی ګری نه دا روغه شوی و
وسپرنټنډنټ د انګریزی نه بغیر په بله ژبه نه پوهېده نو د جېلخانی کاروبار ورته نائب
داروغه ګنګارام مخکښی کاوه نو د نائب داروغه رعب په جېلخانه کښی د دا روغه نه
زیات ونو په دې وجوهاتو د جېلخانی انتظام ګډ وډ و . زه چه یې په حکې کښی بند
کړم نو یو څو تنه پېښور یان قیدیان ماته دا غلل را ته یې وویل چه مونږ به داروغه ته پیسې
ورکړو چه تا د چکو نه راوباسی خو ما ورته وویل چه زه بلهای نه ورکوم ، چه بلهای ورکوم
ضمانت ولی نه ورکوم . زه خو قیل نه یم ، زه ضمانت کښی قید یم .

د دې جېلخانی خوراک هم خراب و . هسی خو د ټولو جېلخانو خوراک خراب وی ځکه
په حکومت د ښی غلی دا خیستلو اجازه نه ورکوی خو دلته یکښی داروغه هم وهنه کوله
نائب داروغه او نور و هم پکښی کا نه وا نه کوله . ما به خپله حکې ا وړه کوله . کومې چنهی چه به
د میده کولو د پاره ماته راوړی هغه به ټولی چینجو خوړلې وې . د قسم د پاره به پکښی
داغر دانه موندلی کېدی نه شوه پاکولی به یې نه هم ځکه چه پاکېدی نه شوې که پاکولی
پلش بخوړکی پاتې کېدلی دا د چنهو د دی قسم اوړو ډوډی به یې پخوله هم نه ځکه چه وزن
کمېده په دی کښی به هم د قیدی غریب نه غلا کېده . دا ډوډی به په یولاس کښی
ول کېده نه ځکه چه ټوکړې ټوکړې کېده او بیا یو ته نو په د داړ ولا سونو کښی به ذې اخیسته
چرې د چنهو ډوډی خوړلې نه وه په خوب کښی می لا لیدلی نه وه بیا دا سی ډوډی چه
یمی نه زیا ته پکښی خاورې وې شخوند پری نشی وهلی . ما به په ډېر کوښښ ایله
توکړه وخوړه اخر پری ناجوړه شوم ، د دال او ساګ به یې څه ذکر کوم . په جېلخانه کښی
څوک ناجوړه شی هسپتال ته یې بیایې خو زه سیاسی قیدی وم ، زما د پاره هسپتال

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه و، زما په نصیب دا یوه توره کوټنی رسیدلې وه چه شپه او ورځ به پکښې یوازې پر
وم. ډاکټر به راته دارو دلته را وړل او سپرنټنډنټ به هم په ورځ کښې یو ځل خبرا خیسته،
ورځې پس جوړ شوم. زه په دې جیلخانه کښې یوه نیمه میاشت پاتې شوم په دې یوه نیمه
کښې زما ځلوېښت پونډه وزن کم شو. غابونه مې خراب شو، وریږې مې وتښتېدې، او
به تورې جاری وې. د خراب خوراک او د سبزې د نشتوالي په وجه مې په وریږو یا یو ډیا
والګېده. د خراب خوراک په وجه په ټولو قیدیانو یو قسم مرض لګېدلی وچه هره ورځ به خل
پنځه مره کېدل چا یې پوښتنه هم نه کوله ځکه چه قیدی د پرنګیانو په حکومت کښې انسان نه ګڼ
کېږی او د دوی ټولو غوندې سلوک ورسره کوی که د سړي سپې مړ شي نو ته هملته دی
ورسره ښکاره کړي لیکن د قیدی خوار مړه د هیچا هملته دی نه وي. چه مرض زور شو نو د
ټنډنټ سره فکر پیدا شو او د مرض د مخنیوي د پاره به یې کله ناکله دوه، درې
پرنګیان هم مشوره له راغوښتل. لیکن مرض په مشوره نه کمېده او نه به چېرې کم شي. م
ټول د خوراک د خرابوالي نه پیدا شوې او هغې خواته چا توجه نه کوله. توجه ورته چا کو
وای. "جیل والاو" کار خو ټول د دوی د بې دیانتۍ نه خراب و. سرکار چه کوم مع
خوراک د دوی د پاره منظور کړې و هغه به یې هم دې غریبانو له نه ورکول سپرنټنډ
هم عجیبه دي او بیا چه انګریز وی هغه خو بېخي ناخبره وي چه کوم طرف ته یې "جیل
بیایي په پټو سترګو روان وی او بیا داسې سپرنټنډنټ لکه دا چه و. د قیدیانو او
خاص د پښتنو قیدیانو د سر تا کو. سپرنټنډنټ ته پښتو ژبه نه ورتله حتی اردو هم
تش په یوه انګریزي پوهېده او پښتنو غریبانو له اردو نه ورتله پاتې خو انګریزي.
ورځ عجیبه قصه وشوه څوک چه جیلخانې ته تللي دي هغوی ته معلومه ده او چه څ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دي تللی هغوی ته به معلومه بنی چه د هرکال (دوشنبی) په ورځ سهار وختی قیدیان پچلو بارکونو کښی په لین کښېنوي سپرنټنډنټ او نورجیل والا پری گرځی صحت ، جامې ، صفایي او نور حالت یې گوری که د چا عرض وي هغه هم اوری . په دغسی یوه موقع یو قیدی پاڅېدلی دی او د جیل والاو د لاسه شکایت کړی دی چه وهي می نکوي مې شرموي می ، کنځی می رشوت رانه غواړي زه غریب سړی یم زه روپۍ له کومه راوړم چه دوي ته یې ورکړم ؟ نو سپرنټنډنټ خپلی عملی ته وکتل چه څه وایی ؟ هغوی ورته وویل چه صاحب دی دغمو دوه دی ه غواړی او کوره غواړی نو سپرنټنډنټ قیدی ته ووې « نونو » قیدی غریب بیا ورته خپله قصه تېره کړه هغه بیا د خپلی عملی نه پوښتنه وکړه دوی بیا ورته ووې چه صاحب کوره او غوړي غواړي نو سپرنټنډنټ قیدی ته لښته خوځوی او ورته «نونو» وایي . قیدی د هر کوښښ وکړو چه سپرنټنډنټ پخپل مطلب پوه کړي خو هغه پوه نه شو نو اخر یې حکم وکړو چه دا بدمعاش دی ، بوځئ په چکی کښی یې بند کړئ هوسی ه ښکرگانه غوړه یی بایلود .

د سپرنټنډنټ د راتلو په ورځ سپرنټنډنټ په خصوصیت سره د تقیو معاینه کوي نو په دغه ورځ د قیدیانو ورځ ډېره بده وي د چا چه معده کمزوری وی هغوی ته ډېر کړاو وي ځکه چه یوځل د تقیو صفایي وشی تر څو چه یې معاینه شوی نه وي څوک پکښی نه پرېږدي چه پکښی کښېني نو که په دغسی وخت کښی قیدی ته حاجت پېښ شی که جرئت ولری خود چا نه پوښتنه نه کوی منډه کړی تهتی ته ننوځی خو دی لا ناست نه وي چه نمبر داري په څټ سور وي او که یې جرائته وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوځل دوه خواجازه وغواړي خوعلاوه پردې چه اجازه نه ورکوي بنه یې سپک هم کړي. ماپخپله دهر غریبانان لیدلي وې چه هرڅه تری پرتوګ کښتی تللی دی ویل، بنسکځل اوراښکل خو پرېږده دا هغه د بې شرمۍ ساعت وي چه خدای دې چا ته نه ښيي. انګریزانو چه موږ ته کوم قانون خو جوړ کړی دی د ظاهرداری د پاره یې جوړ کړی دی او د نیاته د دوکې د پاره. په دې قوانینو نه پخپله پرنګیان پابند دي او نه یې ملازمین.

زه چه څه وخت ناجوړه وم نو ماله ډېرې پی او وریجې د خوراک له پاره راکولی یوه هفته پس چه زه جوړ شوم او د هسپتال نه د مس چارج شوم (دوتم)، نو بیا زه وم او د جیلخانې هغه پخوانۍ خوراک خو د اکتر چه زما حالت او کمزوری تیاته کتلی د هسپتال نمبر دار ته یې حکم کړی وو چه ده له هر ما ښام لږ قدری د هسپتال دپنیر ورکوه. زه د ماښام د لماځه وروسته وظیفه کوم په وظیفه ناست وم چه یو سرې راته اواز وکړو چه ورو سته می وکتل نو د کونګی د جنګلی سره نمبر دار ولاړ دی راته یې ووې چه بالتهی دې راکړه چه پې می درته راوړی دي زه د خپلې کاې نه راپاڅېدم او پوښتنه می تري وکړه چه داپې دې له کومه راوړی؟ هغه جواب راکړو چه بابو صاحب حکم کړی چه هر ماښام څه قدرې پې تاته راوړم ځکه چه ته کمزوری یې ما ورته ووې چه دا سرکاري مقرری شوې دي که د اکتر صاحب له خپله طرفه مهربانی کړې ده هغه ووې چه دا د بابو صاحب مهربانی ده ماوې د اکتر صاحب له خپله کوز رالیږلی دی که د هسپتال نه یې رالیږلی دی؟ وې ویل چه د هسپتال نه ما ته وې چه ته څه کېږه مه، د اکتر صاحب ته می هم ډېر ډېر سلام وایه او ورته وایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا د دې ښېنې، محبت او مهربانۍ زه ډېر مشکور یم خو زه د اچه اخیستلی
نه شم. د دې خبرې په اورېدو نمبردار ډېر حیران شو او وې وې چه ولې؟ ماورته
وویل ځکه چه دا زما حق نه دی پر دې حق دی او پر دې حق خوړل خو حرام دي
هغه وویل چه دا څنګه پر دې حق دی؟ ما ورته وویل چه دا چې په هسپتال کښې د
کمزورو او مریضانو د پاره مقرر شوی دی، د هر مریض برخه مقرره ده، زما
د پاره مقرره برخه نشته نو ته به یاد دې په ځای د نورو مریضانو په پیو کښې اوبه
ولوی چه د پیو اندازه پوره کړی یا به د هر مریض نه یو یو کوټ کموې دا دواړه
طریقې ښې نه دي. نمبردار چه دا واورېدل غلی شو او لاړ. یوه ورځ دا نغو صاحب
راغی او ما ته یې وویل چه ورځ په ورځ کمزوری کېږې پس د دې ستا د ډوډۍ
انتظام زه کوم زما له طرفه به زما له کوره تا ته ډوډۍ راځي، ما د هغه ډېره شکریه
ادا کړه او دا خبره مې ورسره ونه منله ما هغه ته وویل ستا ډوډۍ زما څپله ډوډۍ
ده خو که سبا ته د دې جېل نه بدل شي یا زه بدل شم نو بیا به څوک د ښې ډوډۍ
انتظام را ته کوي؟ خو زه یم او دا د جېل ډوډۍ به وي او س خو لا ښه دی ورسره
عادي اموخته شوی یم او بله دا چه هغه کار چه سړي یې په ښکاره نه شي کولی او
پټ یې کوي، سړی کمزوری کوی او د خپلو اصولو نه یې باسي او په سړي کښې وېره
او بزدلي پیدا کوي نو ما ورته وویل چه زه ستا د مهربانۍ قدر کوم خو دا څیزونه زما
اصلي مقصد ته نقصان رسوي. نو معافي غواړم په جېلخانه کښې په دغسې کارونو
سړی ډېر کمزوری کېږي ځو مره چه یو سړی خپل خواهشات او ضروریات کموي
هغو مره به آرام او خوشحاله وي هیچا ته به محتاج نه وي، د غه شان یو ځل دا غو

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب راغی او ما چکی راوړوله نو هغه ما ته او وئیل چه دا چکی مه اوړوه په دی جیلخا
کښی دوه ویشت سوه قیدیان دی ، زه به خدای له څه جواب ورکوم چه دا یو سیاسی
قیدی چه زما په لاره روان وو په هغه دې هم چکی (مچن) اوړوله ، ما ورته او وئیل چ
دغه مخانخ چکی کښی دغه قیدی ته وګوره ، دی د قتل داکو مجرم دی ، په دې کښی
جیل ته راغلی دی او دلته د داسی ناپاک مقصد د پاره چکی اوړوی ، او زه چه په دو
نیک مقصد راغلی یم نو زه دې نه اوړوم . چه داروغه صاحب پوه شو چه دی خو چکی او
وی نو بله ورځ یی ماله اوره را ولیږل او لوبی غوندی دانی هم ورسره وی ، او ویی ویل
چه صیب (سپرنټنډنټ) راځی نو دا اوره وه ، ما ورته وویل چه زه داسی نه کوم که صیب
زما نه تپوس وکړی چه تا له څه درکوی نو زه دروغ نه وایم نو زه به وایم اوره ، ددی
جواب کښی را ته جمعدار وویل چه بیا خو به زه مات شم ، ما ورته وویل چه څکه خو در ته
وایم چه دا مه راکوه او بله دا چه دا دسړی زړه کښی وېره پیدا کوی .

دجیل د معاشی :

ددې جیلخانی اخلاقی حالت د پېرېوتی و نه د هلک ، نه د ځوان ، او نه د بو
عزت پکښی ساتلی و . هر سړی به په وېره کښی و ځکه چا چه به ګنګارام او د چکی جمعد
راضی کړل په هر چا چه به یی هر څه زړه غوښتل هغه به یی پرې کول . زما په مخکښ
ځینو کسانو پوری په دوه روپۍ خیل دښمنان شهولی دی په دوه روپۍ یی هلکان
شپې تېرولو د پاره خپلو کوټو ته بیولی دی حال دا چه د جیل په قانون کښی د هلکانو
سړی و سره یو ځای بندول منع دی . ما یوه ورځ داروغه صیب ته او وئیل چه ته خو س
ي . د پېر نیک سړی یی ، بانګونه وایی او امامت هم کوی ، لیکن ستا په جیلخانه کښی د بتت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بچو عزت محفوظ نه دی، او زه چه په پېښور جیل کښې وم، هلته دا روغه هند وه دی
لیکن هلته د پښتنو د بچو عزت محفوظ ؤ. په دې جیلخانه کښې ما پخپلو سترګو داسې
واقعات لیدلی دی چه لیکل یې شرم ښکاري. شراب و کباب به پکښې عام وو، د پیسو
والاو پکښې مزې چړچې وې او څه چه به یې غوښتل هغه به یې کول چا سره چه به پیسې
نه وې د هغوی د حاله خبر مه شئ، د دغه هلو ټکولو او شرمولو نه علاوه چېرته به چه
سخت کار و هغه به یې په دوی کولو جیل والاو د پیسو حصولو لو د پاره عجیبه عجیبه
طریقې جوړې کړې وې یوه ورځ یو ښوڅي راغی ما ته یې وې چه زه کلي ته چیټې لیږم
را ته ولیکه زما ورته ووې چه چیټې د څه د پاره لیږې ترې غوڼی شوو یې ویل چه پلار
ته چیټې لیکم، ما ته معلومه ده چه زما پلار غریب دی هغه سره څه نشته خو زما
ښځه والا هغه دې خرڅه کړي ما ته دې روپۍ را ولیږي. زه ورته په قار شوم ما
وې نه شرمېږې نه چه دا خبره کوې هغه راته ووې چه خانه ته څه خبر یې زه چه جیل ته
راغلم او په چلکه کښې یې بند کړم شل سیره دانې یې را کړې چه دا اوړه کړه هغه ما
ښې اوړه کړې چه جمعدار راغی ویل یې دا خو دل دي را ایسار یې کړم او ترهغه یې
وهلم چه دې را باندې سترې شو هره ورځ راته وایي چه پیسې راوړه که نه تول
عمر به دې داحال وي زه دومره نامرده نه یم چه مشقت نه شم کولی هر کار چه
را وسپارې په ډېره ښه طریقه یې کوم خو دوی د پیسو د پاره څه نه څه بهانه کړي په
وهلو وهلو یې راته سر ګنجې کړو د جیلخانې ټول سخت کارونه زما په نصیب دی
سره د دې هره ورځ وهل خورم اوس راته وایي چه صاحب ته دې پیش کوو او
په بېنتونو دې وهو داد بېنتونو وهل راته شرم ښکاري ځکه ما ته راغلم چه پلار ته مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خط ولیکه که څه راشي او ددې بلانه خلاص شم. دبېرکسان جهل والا وو دپيسو دپاره په دې طريقه مړه کړي دی داکوم کسان چه له جېلخانو نه تښتيې يا بدمعاش شي د دې وجه هم ادجهل والا وو سلوک دی چه دې کار ونو ته تيار شي. په جېل کښې د دوه دلو مزې وي يو د پيسه دار و بل د بد معاشانو. بله داچه د قيدی د خوراک حال هغه وی چه مخکښې مې درته بيان کړو او کار ېری د غواياڼو په شان کوي کولوکان (دتېلوګانې) اړت، هېچرن اونور دپر داسې سخت کارونه چه د انسان د توان او شان مناسب نه وی پری کوي. څومره ذلت او سپکاوی چه ما په جېلخانو کښې ليدلی دی زه په دعوه سره ويلي شم چه داسې سلوک به په دنيا کښې هيڅ وحشي نه وحشي قوم خدای د مخلوق سره کړی نه وي.

قانون. قانون نشته د هر پرګنې او حاکم چه څه زړه وی هغه کوی او دې ته قانون وایي، نور ملکونه يو قانون لري. زمونږ په ملک کښې د پرګنې د پاره بېل قانون او د ډېپې د پاره بېل د سرکاری ملازم د پاره بېل قانون او د رعيت د پاره بېل د مالدار د پاره بېل قانون او د غريب د پاره بېل. دا انګريزانو قانون داسې دی لکه د موموپوزه چه په کومه خرابي اړوی، هغه خوا اوړی.

په يوه ورو کې کوټنې کښې د شپې ورځې د تنهايي قيد په وجه زما وزن ورو ورو کمېد او صحت مې خرابېد وچه اخر جېل والا مجبور شول چه د دې پردۀ نشينۍ له ژوندۀ مې راوباسي. يوه ورځ سپرنټنډنټ صاحب راغی او راته يې وويل چه اينده ته په کارخانه کښې د ورځې کار کوه او د شپې دې خپلې کوټنې کښې اوده کېږه اميد دې چه د دانه د وېستلو د پاره به دی هم د پرزړا انتظام وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما مشقت :

د دې پرده نشينۍ (کوټه قلفۍ) نه چه راووتم کارخانې ته لې بوتلم دا يوه لويه کارخانه وه په سوونو قيديانو به پکښې کار کولو او قسم قسم څيزونه پکښې جوړېدل زما کار لفافې (پاکټونه) جوړول و خو مابه ورسره د کلې ی کار هم کولو ځکه چه زما ورسره شوق و او دا مې خيال و چه سړي ته يو کسب زده کول په کار دي چه ځان ته پرې معمولي نفقه گټلی شي او د احتياجه خلاص وي زما استاذ د بنو يو ملک و د ډېر شريف او ښه سړی و، ښه خوی ئې او شرافت پرې ختم و او په خپل کارکښې هم ډېر ماهر و ماسره يې ډېر زيات راليسته، په څو ورځو کښې خامتا او د بورداري توليي (رومالونه) او دل زده کول که چيرې زه د دې جيلخانې نه بدل شوی نه وای او پکښې پاتې شوی وای نو ما به په دې کارکښې مهارت حاصل کړی وای. زه چه څه وخت د دې جيل نه بدل شوم نو زما په زړه کښې بس دا يو ارمان پاتې شو چه دا کسب را نه نيمگړی پاتې شو او کمال ته مې ونه رسولو.

زما بل استاذ د بهادر کلي يو ملا صاحب و چه د لفافو سکښتلو او جوړولو چل يې راته ښودلی و، دی هم ډېر ښه سړی و. کله کله به يې په کارخانه کښې گوپې پخولو يوه ورځ يې گوپې باندې کړې وسپين تقسلونت داغی، په کارخانه کښې بوی و، ډېر يې اخوا دې خوا و کتل خو بالتهی يې پيدا نه کړو چه سپين تقسلونت لاړ و گوپې ټول سوځېدلي وا استاذ مې ډېر خپه شو خو څه يې کولی شول ؛

ورو ورو د جيلخانې د خلکو تلل راتلل راسره پيدا شو او په لږو ورځو کښې راسره د ډېر کسان بلد شول. په جيلخانه کښې هر قسم خلک موندې شي که بد کسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکښې وی نو د پرښه کسان هم پکښې وي بلکه اکثرېي ښه خلک وي، که جېل والايي خراب نه کړي. زه د خپلې تنهايي قيد په وجه هم پوه شوم، جېل والا تل دا کوښښ کوي چه سياسي قيديان د اخلاقي قيديانو نه بېل وساتي ځکه چه د دوی سره دا وېره وي چه سياسي قيديان زمونږ د بد عملۍ نه خبر نه شي او بيا دا چه اخلاقي قيديان پوه نه کړي ځکه که دوی پوه شي بيا خو د جېل والا وو دکان سړېږي. په دې جېلخانه کښې د رشوت بازار ډېر تود و او په رشوت هر شی کېدی شو د ساده او خوش باوره پښتنو د حصولي يوه ذريعه نه وه، دی چالاکو جېل والاوو د روپو راټولولو د پاره قسم قسم ذرايعې او طريقې را ايستلي وې په ټولو کښې ذليله او مکروه طريقه دا وه چه شريف او عزتمند سړي بې عزته کول او لس روپۍ به دی چه کنګارام له ورکړی چه څوک به دې خوښ وه هغه به يې پرې شرهولی شو، يو سړی به کنګارام له ورغی لس روپۍ به يې کنګارام ته په کوټو کښېښودې او ورته به يې ووېل چه فلانی شرهول غواړم هغه به روپۍ په جېب کښې واچولې او د يو څو نمبردارو سره به را روان شو هغه سړي ته به يې څه بهانه جوړه کړه او نمبردارانو ته به يې حکم وکړو چه پر ټوکړه نه وباسه، د غه شان به يې هغه خوار بې عزته کړو د روپو ګټلو دا طريقه ډېره کاميابه وه ځکه چه نن به تا نه په کنګارام بې عزته کړو سبا به ما کوه ته چټې لېږله او روپۍ به مې را غوښتې يا به مې ملاقات غوښتو بيا به ما کنګارام ته روپۍ ورکړی او د خپل بدل اخيستو په غرض به مې ته پرې بې عزته کړې. کله کله به په دې د پښتنو په مينځ کښې جنګونه هم کېدل.

جېل کښې پرې جنبې:

د بد قسمتۍ نه په دې جېل کښې د پښتنو په مينځ کښې پرې او جنبې وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د وه ډلې وویوه ډله د پېښور و او بله د کوهاټ، بنو او ډېره والو وه، د دې ډل بازیو نه به هم جېل والا وو هم ناجایزه فایده اخیسته او په معمولي خبره به یې دواړو ته اشتعال ورکولو او په کور کښې به یې جنګول، د جنګ نه پس به یوه عجیبه تماشه جوړه شوه، هغه کسان چه څه بو د به پرې کېده هغه به یې په چکو کښې بند کړل پیړی به یې پرې وړو د ، ولې چه یو د بل له حاله خبر نه شي او تنګ د اتنګ به یې پرې بند کړو هسې نه چه څوک یې له حاله باهر خبرو نه لېږي. دلالان به یې ورپسې کېږل په ورځ کښې به یو ځل دوه ورتلل او قسم قسم خبرې به یې ورته کولې او هر یو یې ویرولو چه بس مقدمه په تا جوړه ده یا به پهانسي کېږي او که نه عمري خوشوې. د پر قیدیان د ربانډې دلیدلو شهادت ورکوي فلانی مړ شو د فلاني هم حالت ښه نه دی مړ کوني دی که څه کوی شي دادې وخت دی که نه لاړې غرق و ډوب شوې. په قیدی غریب به هیبت راغی کور ته به یې خپلو خپلوانو ته تار ورکړو چه ملي ډوله راوړئ دچا خپلوان چه به زر راغلل او روپۍ به یې راوړې که هر څو مره به ګنهګار و هغه به خلاص شو لیکن خواره خواري د هغه چا وه چه پیسې به یې نه لرلې، اکثر به د پیسو ګنهګار خلاص شو او بې ګناه، بې پیسو کسان به چالان شول. څو مره به چه زه د جېلخانې د حاله خبرېدم هو مره به مې د پښتنو مظلومانو په حال زړه بدېده. ما به شپه او ورځ دا فکر کولو چه د دوی د بچ کولو د پاره کومه لاره او طریقه اختیار کړم اخرمې د ځان سره دا فیصله وکړه چه د دې دواړو ډلو مشران لیدل په کار دی او دا کوښښ په کار دی چه د هغوی سره خبرې وکړم او هغوی د دې بدو کارونو او د هغو د نتایجو نه خبردار کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما دابتدا نه داعقیده وه چه پښتون دېر ښه قام دی دېر زړلي اصلاح کېدای شي په شرط ددی چه څوک يي پوه کړي. دانن چه دی په داسې بد حال کښې دی ددی وجه داده چه څوک يي غم نه خوري او نه يي پوهوي. په دی جیلخانه کښې د رانیزو یو بوډا کاکا و نوم یي نصیرو. هغه زه یوه ورځ چایوته و بللم زه د دی قسم دعوتونو طرفدار نه یم ځکه چه سړي کمزوری کوي لیکن د هغه د ښېګړي له خاطره ما دده بلنه ومنله دی هم په دې کارخانه کښې و. د دریوا او نوار وپه کار ښه پوهېده زه يي پخپله کارخانه کښې وګرځولم او خپل کسب او هنر يي راته وښوده چه په لیدو يي زه حیران شوم ما ورته وويل چه کاکا افسوس دی چه مونږ پښتانه د بل د پاره ډېر ښه ښه کارونه کوو خو ځان له هيڅ نه کوو د اکوم کسب او هنر چه تا زده کړی دی که چېري يي بهر هم جاري وساتی نو ډېره فايده به ترتا ته او تمام ته ورسوی هغه ما سره وعده وکړه چه بهر به يي هم جاري وساتم اخو کله چه ۱۹۲۹ ع کال کښې زه د رانیزو په دوره تللی وم کا کا می ولید و چه کار يي لا شروع کړی نه و په دې کښې چای راغله چای مو وڅکله. زه د دی بی باکی نه حیران وم ورو غونډي مي نصیر کاکا ته وويل تا سو چه ښکاره دا کارونه کوئ د جیل والاوو نه و نه ډېږي؟ نو هغه په خند اشو راته يي وويې چه خانه ته لا نوی يي د جیلخاني په حالت خبر دار نه يي په جیلخانه کښې چه پيسي ورکوې څه چه دې زړه غواړي هغه کولی شي زه خو غریب سړی یم چا ته پيسي ورکولی نه شم دا ته چه څه وینې دا د جیل والاوو مهرباني ده چه سږ کال يي ما ته د نسوار او تماکو ټيکه راکړې ده زما کوزاره هم پرې کېږي دوی ته هم څه ورکوم او زما د دې ورو نو هم دا سره وخت تېرېږي. زه د دې خبري

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوربل وحیران شوم او ورته می وویل چه کاکا! جیلخانه او تهیکه داری ؟
نه راته وویل چه دلته د هر څیز تهیکه داری وی او دا تیکې هر کال باقاعده
لیږی او لیلامی پرې کیږی. دلته ګورو، غوړو، وریجو، تماکو، ګزارو، پیو، غوښو
ورو شیانو د پاره بیله بیله تهیکه ده. د چای څکلو نه وروسته ما هغوی سره د
ستنو په باب اتفاقی خبری وکړې، د پرو جنبو او جنګونو نقصان می ورو ښوده.
وی پوه شول چه بی شکه دا ډېر خراب کارونه دي ما ورته ووې چه خراب دي
سوله په کار دي چه خپل نور پښتانه ورونه پرې پوه کړئ او د دې کارونه لی
کړئ. زه چه تری را رخصتیدم ما ته یې د ګزارو او تماکو سټور وښوده ماته
یو د دوی ته یو ځای وښوده چه دلته څه شی شته که نه؟ هلته هیڅ نه معلومیده
ر ځمکه وه هغه ځای یې لږ وکنستلو یو ډېر غولی را څرګند شو لاندې تری لویه چاتی
په چاتی کښی د ګزارو قسم قسم پوډی وې د دوه انونه تراتو انو پورې په بی
غولې. ماورو وزو پخپله کارخانه کښی کار شروع کړو او هر پښتون سره چه بی
ات کیدل وضرور به می د پرو جنبو ذکر ور سره کولو. د خومره کسانو سره چه ما دا خبره
وه په هغوی کښی یو هم داسی نه و چه د دې خبری اثر ور باندې نه کیدل و هغوی
ورو دا خبری محسوسولې او پکښی خورېدلې. یوه ورځ د بنو یو خان چه ما سره
ې کارخانه کښی و زه یې میلمه کړم او یو لوی بنانک شیره یې راله پخه کړه په جیلخانه
د بنو والو شیره ډېره خوښه وه او ګران میلمه ته به یې پخوله ما سره یې خو کسان
میلمانه کړي وو، دا کسان راته اکثر د سوخ خاوندان او د دلی د سپېرهری
بدل. د دوی د خوړلو نه پس ما هغوی ته وویل چه زه تاسو سره یو ضروری

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره کول غواړم په ښه شان یې واورئ او چه څه درته مناسب ښکاري هغه جواب
به راکوئ ماورته وویل زه چه له کوم وخته دې جبلخانې ته راغلی یم او ما ته کوم حالات
معلوم شوي دي نو زه په دې نتیجه ورسېدلی یم چه دلته د پښتنو ډېر بد حال دی د
قسم ظلمونو او رشوت نه علاوه د یو پښتون عزت محفوظ نه دی، ما اورېدلي دي چه
پښتون د بل د شمولو د پاره جبل والا ته بلهې ورکوي او خپل ورور پښتون پرې شهید
لیکن دا هم اورم چه سبا هغه پښتون بیا د بل اخیستلو د پاره همدا کار کوي او دا سلسله
ډېري موده دلته جاري ده تاسو ورته لږ ښه غور شئ په دې کار کښې زمونږ د د
او اخرت څومره زیان دی؟ که جبل والا دا کار ونه کوي خو د خپلو بلهو او پیسو د پاره کو
او کته یې پکښې ده او زمونږ خو پکښې سراسر زیان دی، مالونه دا نه لاړل، عزت را
لاړ، مون ته زما په بې عزتي مال ورکوې سبا زه ستا په بې عزتي مال ورکوم، په دې طر
په یو پښتون پودی هم حیا پاتې نه شوه. بله خبره چه ماته معلومه شوې ده دلته پښت
په دوه ډلو تقسیم شوي دي، یوه ډله د ښینبور یانو او مردان والا وو ده او بله ډله د
تهیانو، بنو والو او ډېره والو ده. او اکثر په ورو ورو خبرو یخپلو کښې جنګونه کوي او
جنګونه یې په هلکانو وي. زه به تاسو ته یوه خبره وکړم که فکر مو ورته وکړو او زده ت
پریوته مونږ او تاسو به د دې ذلت نه خلاص شو مونږ ټول پښتانه یو قام او یو و
یو د یو بابا اولاد یو، زمونږ عزت او ذلت یو دی. که چیرې مونږ د رسول الله ص
علیه وسلم په دې حدیث عمل وکړو: د چه په ځان دې څه پېرزو نه وی په بل یې ه
پېرزو کوه ،، نو ډېر زر به کامیاب شو. مونږ چه د خپل پښتون ورور سره د هر ښه
اراده وکړو په کار دی چه دلږ ساعت د پاره په هغې غور وکړو او خپل ګریوان کښې وګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي دا کار بل غوک ماسرع وکړي نوزه به پري خوشحاله شم که څنه؟ که چیري زه پړی
شحالیږم نو هغه کارکول په کار دي اوکه زه پری خپه کېږم نو په کار دي چه دغه کار
نې ونه کړو . بلږدا چه مونږ پښتنو کښې که یو سړی بد کار وکړي نو په دې وجه د هغه
ونیا په کار نه ده چه دی پښتون سړی دی یا بنو وال دی ، یا کوهاټي دی ، یا ډیره وال
، او زما د علاقي دی . د بدکارو او بدچلند و خلکو ملګرتیا نه ده په کار که په ځان
ونږ وروروهم وي ځکه چه د دې دا سره قوم او سوسایټی ته نقصان رسیږي او
خلک قام تباه کوي .

مونږ ته په کار دي چه همیشه د حق او ښو خلکو ملګرتیا وکړو که په مونږ کښې یو سړی
کار وکړي مونږ تولو له په کار دي چه د خپلي ورورې او عزیزولي نه پي و باسو که هغه
وال وي ، که پیښوري وي ، که کوهاټي وي ، که ډیره وال وي ، که مونږ په ربښتیا په
لاره روان شو نو زر به هغه کسان چه په بدو لار و روان دي او د چا له لاسه چه پښتانه
ي مصیبت اخته دی د خپلو بدو کار ونو نه به واوړي . دانن چه پښتانه په بدو لاړه
ن دی د دې وجه داده چه مونږ د ښو او بدو فرق نه کوو او نه غوک شته چه د ښو
بدو په فرق موپوه کړي . یو بدعمله سړی چه وینی چه زما په بدعملی کښې ملا تړکیږي
غه به ولي د خپلي بدعملی نه لاس اخلي او که مونږ د ښو بدو فرق وکړو او لکه چه
ماخوستن په لمانځه کښې د خدای سره دعا کوو چه : د وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَّفْجُرُكَ »
ن غوک چه ستا نافرماني کوي مونږ به هغوی پرېږدو کوم کلي به ورسره نه کوو . که دا دعا
ا ی کړو پښتون به یکلم بدل شي . نو مونږ ته په کار دي چه په دې خبر وهر پښتون
و او دا خبري د هر پښتون غوږ ته ورسوو . په دې مو دعا د خیر وکړه او دیو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه رخصت شو.

په دې مینځ کښې بنو څیو د مردان د یو هلک په سر گنگارام ته یلې ورکړې او هغه یې بې عزته کړی و، په دې خبره پښتو ریان ډېر خپه شول او جرګه یې وکړه چه خپینه بدل اخلو او د جنګ د پاره یې ورځ مقرره کړه چه خبر شوم ورغلم منت زاری می ورته وکړې چه مونږ ته دا کار کول نه دي په کار. په ډېرو خوارو می هغوی له منع کړل هغه هلک له می هم ډېر تسلی ورکړه او په کور کښې مو دا فیصله وکړه چه په جیل کښې خو پوښتنه نشته او سپین ټټنه نت د دې خبرې پوښتنه نه کوی، ښه به دا چه په انګریزی کښې یو درخواست ولیکلی شی او د ګنګارام په سر ډیټی کمشنر ته شکایت وشی. درخواست تیار او ډیټی کمشنر ته ورکړې شو، لیکن د پرنګی په حکومت کښې مظلوم د پاره انصاف نشته، بلکه دا چه داسې واقعات پیدا شی نو بیا پرنګیان په دخیلی محکمې د بدنامی له خاطره پرده اچوی د انصاف فکر لا ړ شی او په اتفاق سره دخپلې محکمې د صفائی کوښښونه او تجویزونه شروع کړی او س هم دا حال دی. حقیقت دا دی چه پرنګیان خو دلته په دې ملک کښې د اصلاح ترقی او انصاف د پاره نه دي راغلی دوی خو دلته تباهی او بربادی د پاره راغلی دی ولی په تولو محکمو کښې د وړوکی نه تر لوی پورې ټول افسران غله او بلوی خواره د بې د بلو او ډالی نه پرې څه کار کیدی نه شی. دا ټولې خبرې پرنګیانو ته منې معلومی وی. معلومی څه په خپله پکښې شریک وو نو اصلاح به یې څنګه کیدی شي؟

گنگارام ته چه څه وخت دا معلومه شوه چه دی خو پښتانه په سمه لاره روانوي او زما د کاندارۍ کښې فرق راولي نو فوراً یې زما په سر سپین ټټنه نت

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکایت وکړو او زما برخلاف یې لویه قصه له ځانه جوړه کړه اوزه یې بیا په
سپین‌ټینګ‌ټټ په هغه توره او تنګه کوټه کښې واچولم . د ماشوله لاسه می خوب
لی نه شو داسې څه څیز راسره نه وچه ځان پکښې د ماشو نه پټ کړم کمبل راسره
خو کمبل په ګرمۍ کښې اغوستل ګران کار وي . د شپې به همیشه تیاره کښې کښیناستم
څېلم ، دلوم د چیچلو ویره به راسره وه د شپې به می د ورځ په شان پنهٔ را
څیسته دې خوا اخوا به می وهله سحر چه به را پاڅېدم یو دوه لومان به مړه
نه وو . قید یان غریبانان خدای پاک پخپل فضل له دې بلا کانو نه ساتی .

جیل کښې زما ګناه :

سبا وختی سپین‌ټینګ‌ټټ دارو غه او ګنګا رام د ننه زما چکی ته راننوتل
سپین‌ټینګ‌ټټ سترګې بدلې وی او د خبری نه یې داسې معلومېده چه سرې ډېر په
دې په لاس کښې یې یوه لویه پرېره وه هغه یې ماته واوروله بیا یې راته وویل
د جیلخانې په قانون کښې داسخت جوم نه دي زه ستا برخلاف مقدمه چلول
رم ، زما برخلاف یې دا الزامونه لګولي وو .

ته یو سخت باغی یې او په جیلخانه کښې بغاوت کوې ، ته د جیل ملازمانو ته
بغ کوې چه سرکاری ملازمت کفر دی ، ستا د دې تبلیغ په وجه د دې چکو جمعدار
متغاور کړې ده ، ته په قید یانو کښې پراپیګنډه کوی او په جیلخانه کښې د بغاوت
تو کو بنسټ کوې .

د دې خبرو په اوریدو ما هغه له جواب ورکړو چه د مقدمې په باره کښې
سیخ نه وایم تا ته چه څه مناسب او انصاف ښکاری هغه وکړه لیکن دا خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه چاتاته رسولي دي رښتیا نه دی بلکه بالکل غلطي دی. زه دا خبره منم
یو جمعدار زما په وینا استعفا ورکړې ده، لیکن دا معامله داسې نه ده ځنګه چ
در رسول شوې ده. درسته خبره داده چه یوه شپه د دغه جمعدار په ما
پېره وه هغه ما سره په خبرو خبرو کښې دا وویل چه زه بال بچ دار یم او
تنخوا لږه ده ګوزاره مې پوره نه کېږي، کله نا کله قیدیان پخپله خوښه بې زما
نه خه نه څه راکوي، زور زیاتي پرې نه کوم د اسلام په موجب ددې پیسو اخ
څنګه دي؟ ما ورته ووې چه دا پیسې روا نه دي ځکه چه هغوی تلاته حاجتمند
رضا او رغبت خو به هله وي چه بهرو وي او تا ته یې حاجت نه وي بیایې تا له د
ښه به داوي چه په دې خپله تنخوا ګوزاره وکړې: ده راته ووې چه په تنخوا
مې ګوزاره نه کېږي نو ما ورته بیا ووې چه د نوکرې په ځای څه روزګار شروع
شاید چه په هغې کښې دې ګوزاره روانه شي که زما او س هم څوک د دغه شان پوښ
وکړي، زه به د غه جواب ورکوم پاتې شول نور الزامونه بالکل بې بنیاده دي بې
ما قیدیانو ته تبلیغ کړی دی لیکن د دې د پاره نه چه د جیل د قانون خلاف و
وکړي یا دې بغاوت وکړي بلکه ما هغوی ته مجبوره کړي دي چه جګړه او فساد
مه کوئ خپل مشقت کوئ او چاله رشوت مه ورکوئ هر کله چه دا خبرې س
جیل د افسرانو په جیبونو کښې فرق او امدنی کښې کموالی راولي نو زه باغي یم او
سړی نه یم بیا مې ورته وویل دا جیلخانه په یوه ډېر خراب حالت کښې ده ته دې هیڅ
نه یې او نه خبرېږې شې که خبر هم شې ته یې اصلاح نه شې کولی ته په هغه بله ش
په ګشت راغلی وې په یو بارګ کښې مشورو ته ورغلې، ته پوه شوې چه دا شوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ته چه دوی هرڅه ویلي وی ویلي به یې وی خو هغه شور به شرالو اوکباب وو. په دې جیلخانه کښې دغه بیانو بله ورځ ده د دولتمند ومنزې دي. په دې جیل کښې د هیڅ عزت محفوظ نه دی کوم رشوت خواره او بد چلنده افسران چه زه ستا په جیلخانه کښې وینم ما په بله جیلخانه کښې لید لي نه دي. زما په دی خبرو سړی لږ غوندی یخ شو ستړی لي پرانستی شوی او ماته یې ووې نښه به داوی چه ماته لیکلی جواب راکړې! او بیا باهرته روان شو ما لیکلی بیان ورولیږ. وبیا وروسته معلومه شوه چه ګنګارام دغیره یې خپلی بنګلی ته غوښتی وو او ښه یې د باوکړی وو، چه تاسو په ما باندی یو بې ګناه سړی په جیلی کښې بند کړو لیکن باوجود د دې علم نه یې زه د جیله نه و نه ښکلم ځکه چه هغوی په ده د باوکړی وو چه که دی له جیلی نه بهر کړو نو به پرنټینډنټ کښې به فرق راشی د دی جیلخانی نظام به ګډوډ شي. د پرنټینډنټ په نوم چه دې څه زره غوادې هغه به پرنګیانو کولی شی ځکه چه په داسی وخت کښې دوی په ظلم او انصاف کښې هیڅ تمیز نه کوی.

زما په جیلی کښې د بند پل و نه چه څه وخت نور قید یان خبر شول نو یو اشتعال پکښې پیل اشو. په مایې سخته پیره لګولې ده خو ما به قید یانو له جواب ورلیږلو چه پام وکړئ ځکه چه ماته خو معلومه ده چه هیڅ بې هیڅه به قید یانو خو مره ظلمونه کیږي هسی نه چه څه بانه یې هم کوتوله ورشی نو بیا دې یې خدای مل شی. په دی جیلخانه کښې یو خو هندوستانی فوجی افسران او سپایان وو چه د خپلو ښو خیالاتو په وجه قید شوی وو یو په څه چل ماته ځان راورسولو او راته یې ووې چه مونږ فیصله کړې ده چه د دوی د نه خوړلو هرتال وکړو لیکن ستا نه اجازت غواړو ما د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکریه اداکړه او دوي کارنه مې منع کړل ځکه چه زه د جیلخانې دایجي تیاشن برخلا
وم. په دې ورځو کښې د نوښار بابو سلطانمحمد زما پوښتنې ته راغلی وا و زما دما
درخواست یې ورکړی و خو دغه درخواست منظور نه شو او ما سره یې ملاقات ته پر
نه ښود و. ملاقات زما حق و خو جیل والاو د واقعاتو د پټ ساتلو په غرض د ملاقات ا
نه وه ورکړې. چه سیاسي قید یانو سره دا سلوک کېږي د نورو د بې خدای ما
شي. د سیاسي قیدي له حاله بهر څوک نه شي خبر بدلی، د اخلاقي قید ی
حاله به څه خبر شي؛ هر څه چه ورسره کولی شي په او ر کښې د سوزولو پ
خو زه پخپله خبر یم د انګریز انصاف او تهذیب که څوک کوري نو جیلخا نو
د پ لاړ شي چونکه زما صحت خراب و بله ورځ سپرنټنډنټ ما ته راغلی ز
یې وکتلم او زما په تکټ یې ولیکل چه یوه کښته یې سهار او یوه کښته یې ما
له چکې نه وباسئ او د تازه هوا اخیستلو د پاره یې بهر ګرځوئ. د تشپې
ورځې تنهایي قید نه به مې کله کله زړه ډېر تنګ شو او چه خپله بې ګناهي به را
شوه نو به ډېر په قار شوم لیکن بیا به مې زړه له تسلي ورکړه، د قام او ملک د
خدمت د پاره خلکو قسم قسم تکلیفونه وچت کړي دي او د خدای په واسطه
او ته ډېر تنګ دې د خدای کار و نه ته ول د خیر دي ماله صبر کول په کار دي ځکه
چه خدای د صبرناکو ملګری دی اخر به یې نتیجه په خیر وي تو ل عمر به داکړاو
نه وي اخر به راحت راشي.

ډېره غازي خان جیل؛

یوه ورځ سهار وختی سپرنټنډنټ په تادي زما چکی ته راننوت راته

ي وي چه ته ما ددې جيل نه بدل کړې بهر پوليس ستا د بيولو د پاره ولاړ دی
ځان سمبال کړه. زما څه سمبالي وه يو قرآن شريف وه هغه مې غاړې کښې واچولو او
روان شوم. چه د جيلخانې دروازې ته ورسيدم پوليس راته په لاسونو کښې اتکړې
واچولې په پښو کښې خو مې بېړۍ وې او په غاړه کښې مې د اوسپنې کړۍ او له پخوانه موجودې
ی بهر موټر د سنګين جړ او سپاهيانو په مېنځ کښې ولاړ و. پوليس کپتان زه يو
پښتون تانېدار ته په حواله کړم او پخپله راته پاتې شو. تانېدار زه په ټانګه کښې سور
کړم په ټانګه کښې د ننه چه څومره پوليس ځائيدې شول، هغه يې د ننه کښېنول او چه
ننه نه ځائيدل هغه يې بهر ودرول او مونږ روان شو، مونږ چه څه وخت د دريا خان
ته ورسيدو ريل راته تللې وه ستيشن ماسټر وويل چه نيم ګنټه مې ريل ستاسو
پاره ليټ کړو خو تاسو را نه رسيدئ ما نور نه شو ليټ کولی ددې په وجه په
تانېدار صاحب ډېره ډېره او هيبت راغې خو څه يې کولی شول، زمونږ د ننه
چه داوه چه دا با سينډ او به ډګرۍ له کبله ډېرې ښوې وې پل يې شلولې
هغه په جوړيدو ډېر ساعت تېر شوی و. زمونږ په ستيشن کښې شپه شوه
له چه په دې لاين به شوا روز کښې يو ګاډی ځي او راځي.

تانېدار صاحب فوراً په ويټنګ روم (انتظار خانه) کښې بند کړم او په بله
ړه يې را باندې ولګوله حال دا دی که چا د دريا خان ستيشن ليدلی وی
نو ورته معلومه وی چه په يوه د ښتن بيابان کښې پروت دی هلته خلک
ورته وو چه ماته راغلی وای بله دا چه زه چا پېژندم؟ خو پوليس ډېر احتياط
و. ددې ځای نه چه په څه فاصله يو پير صاحب اوسيدو زما نه خبر شوی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماسره یې یو ځل په ډېره اسماعیل خان کښې ملاقات شوی ؤ. دی زما لیدو
داغی شاید چه د ده لیده کاته هم ماسره شوی نه وای خو ده یو ډېر ډهوښیار
کارکړی وچه ځان سره یې یوه ډکه توکړی راوړې وه چه پکښې قسم قسم او
میتهیانې وې چه زړه ته ښکول ورته کړان و. چه سپاهیانو دا میتهیانې ولیدلې نو
سره دهغه ملاقات وشو او سره سم مشغول شو، د تللو په وخت کښې پیر صاح
ماته د دوډۍ ست وکړو لیکن ما ورته ووې چه ستا شکریه دا وخت ستا
د دوډۍ د پاره موزون نه دی زه سرکاري میلمه یم پیر صاحب په خندا شو
خوشالی سره رخصت شو. ماښام شو لیکن زه پولیس والا وود کوتهې نه بوتنه کو
او نه یې زما د لاسونو اتکړۍ وښکلې. ماته د دې نه په جیلخانه کښې ارام
ولې چه هلته خو می لاسونه خلاص وو دلته می لاسونه تړلي وو. تانه دار صاحب
خبرو ډېر تکړه وخو د عمل نه و په خبرو خبرو کښې به یې ځان قومي سړی ښو
لیکن ویل به یې چه زه څه وکړم کپتان صاحب راسره خپل منشي رالېږلی د
چه زه ستاسره څه مهربانی ونه کړم خو د منشي د تللو نه پس هم د ده په ر
کښې ما څه فرق ونه لیدو.

تانه دار صاحب ما په رموز رموز کښې ډېر پوه کړم چه اوس تیاره شو
هیڅوک نشته لږ به بهر وګرځو تا زه هوا به واخلو تو له ورځ په ناسته تنګ ش
یم لیکن دهغه غوږ په دې خبرو نه ګوځېده، زه مجبور شوم چه پوه یې کړم چه د
په وجه زما صحت خراب شوی دی د ډاکټر د اهدایت دی چه زه یوه ګینټ
سهار او یوه ګینټه مازیګر په تازه هوا کښې وګرځم او ته اوس ما د دې کوټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرنه و باسي که زما صحت ته څه نقصان ورسېږي و دغه ذمه وار به ته يې. ددې خبرې پېره تا نه دار صاحب څه اثر و نشو او سپاهيانو له يې حکم ورکړو چه بهرېي وباسئ او په پليټ فارم يې وګرځوئ.

د پرنګيانو او دهغوی د نوکرانو دا خصلت دی چه تو کومې دې ورته نېغه خبره نه ده کړې په غوږ يې نه لګي. دخوب وخت شو ويده شوم په خوب کښې هم پوليس والا و زما د لاس نه اتکړی و نه وليستې خو دومره يې وکړل چه د دواړو لاسونو نه يې يو لاس ته کړی او ځنځير يې کټ پوړې وتړلو. خوب مې ارام و نه کړی شو چه ريل راغی څو کسه پوليسان مخکښې ورغلی وو او يوه کوټه يې زمونږ د پاره خالي کړې وه. زمونږ يکښې سواره شو او ريل روان شو. زه نه پوهېدم چه کومې جېلخانې ته مې بيايې پوليس والا وو دا خبره زما نه ډېره پټه ساتله نه پوهېږم چه ولې؟ ما هم ډېر ډېر دا نه کوله ما وې ځکه چه نه وی نو سبا به معلومه شي چه ما چېرته بيايي. زمونږ کاډی چه پېښور ستېشن ته ورسېده و پوليسانو به زما د کوټې ور او کړکۍ بندې کړې او دوه کسه توپک والا به بهر دوره خولې ته ودرېدل څوک به يې نږدې نه را پرېښودل. دا دوی ددې د پاره کول چه ما څوک و نه وينې او را نه خبر نه شي چه زه يې چېرته بوتلم خو دوی دا طريقه غلط وه ځکه خلکو به د پوليسو سنګينونه او توپک ولېدل که فکر به يې نه وهم به يې فکر شو او سودا به يې شوه را تلل به چه وګوري چه څه چل دی او په دغه شان به په هر ستېشن کښې د پېر خلک زما د کوټې نه ګېر چاپېر راجمع کېدل ما چه کومه پړانګنه هيڅ چېرې نه شوه کولی حکومت پخپله نا پوهي را ته پخپله وکړه. زمونږ کاډی اخر د غازي ګات پستېشن ودرېده و دريل پټلۍ د دی نه مخکښې نه ده تللې مونږ د ريل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوز شو . په سټیشن راته یو جمعدار او دوه پولیس سپاهیان ولاړ وو چه مونږ یې
ولیدلو راغلل او د پولیس والاوو نه یې زما پوښتنه وکړه معلومه دا شوه چه هغوی
زما د اخیستو (تسلیمی) د پاره راغلی وو . سپاهیانو ته یې وویل چه اتکړی ورته
لیرې کړئ هغوی زما د لاسونو نه اتکړی وښکلې او دوی ته یې په حواله کړم. زمونږ
مسلمان پښتون تانه دار صاحب ته چه نادر خان یې نوم وو او په دیکایت مشهور و
زمونږ نه په څه وجه ورو سته پاتی شوی ؤ چه راغی او ویې لیدل چه زما په لاسونو
کښې اتکړی نشته نو وار خطایی پرې راغله او ویې وې چه دده نه اتکړی چ
ولې ستلی دي هغه جمعدار چه یو هندو و ورته یې وویل چه زه د ډیره غازی خان د
سرکار له طرفه دده د پاره مقرر شوی یم دی اوس زما ذمه واری کښې دی دا زه
باور دی چه دا سی خلک تښتی نه دوی خو پخپله خوښه او رضا جیل ته راغلي دي
څه د اکو خونه دی د دې دومره پولیسو، توپکو او سنګینو نو څه ضرورت وما ورته وو دې
چه دا سرحدی حکومت د خپل رعب او داب قایمولو د پاره راسره کړي دی. تانه دار
صاحب لږ غوندې کچه شو لیکن د سرکار عجیبه نوکران دي د هغوی غوږ په دې
خبرو نه کوږیږی. مونږ لا دا خبرې کولې چه په دې کښې یو هندو راغی په لاس کښې
د پیو دک ګیلاس و راسیل وسره یې ماته ونیوه. زما د څکلو اراده نه وه خو د هغ
سړي مینی او اخلاص زه د هغو سپو په څکلو مجبور کړم: رښتیا خبره داده چه د هند
او مسلمان سوال خو پرېنږدی او غرضیانو خلکو راپیدا کړي دی که هندو سره په رښتیا
د هندوا و مسلمان سره د مسلمان غم وی نو نن به زمونږ د ملک او قام دا حالت نه
وای. زما چه څومره یادی او تجربه می ده نو ما سره یو هندو ملازم دی یو مسلما

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملازم نه تل ښه سلوک کړی دی. دغه وخت زه پوه شوم چه زه یې د دېره غازي خان جېل ته راپدل کړی یم.. مونږ د سټېشن نه را روان شو او د دېره غازي خان د تللو نیت مو وکړو، دېره غازي خان د اباسین نه دولس میله لیرې دی، دلته یکې چلېږي هغه قسم یکې چه پېښوا به زمونږ ملک کښې چلیدې، مونږ یوه یکه کرایه کړه او په ډېر کو ښنښ ایله په ددې گنټو کښې جېلخانې ته ورسېدو. چه څه وخت مونږ ته د جېلخانې دروازه ښکاره شوه نو جمعدار صاحب ماته داووې که چېرې ته خفه کېږې نه نو اوس به مونږ تا ته انکړې واچوو. ولې چه جېلخانه راغله ماوې ستا د امهربانۍ او شریفانه سلوک به زما هېر نه شي او لاسونه مې ورته ونیول انکړې یې راته واچولې. زمونږ یکه (گاډی) د دروازې سره ودرېده مونږ کوز شو د کوزېدو سره د جېلخانې د دروازې کړکۍ لیرې شوه مونږ ورننوتو او د ورننوتو سره د دروازه راپسې بنده شوه.

د دروازه د خلکو نه دکه وه هغوی تول زما په ننداره شول شایدچه زه ورته عجیبه غوندې ښکارېدم. هغوی کوم نه وو زما حالت ډېر عجیبه وماچه پخپله خپلې د نکې ونې لنډکمیس او لنډ پړتوګ د غوږ ونوتوپېه د غارې غاړکه په پښو کښې بېړۍ او په لاسونو کښې انکړو ته کتل ځان به راته تماشا ښکارېده، د جېلخانې خوراک، پوښاک قانون او قاعدې به داسې طریقه جوړ شوي دي چه په یو قیدي کښې خودداري پاتې قیدي نه شي.

په دې ورځو کښې د سیاسي قید یانو ملاقاتونه وو او خپل خپلوان یې د لیدلو د پاره راغلي وو او په دې وجه د دروازه دکه وه پولیس زه د دفتر ته بوتللم او جېل والا ته مې حواله کړم او هغوی رانه رخصت شو څه وخت چه جېل والا و زما تکټ او وارنټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکتلو او ورته معلومه شوه چه زه سیاسی قیدی یم نو هلته دی لی راسره پیل اشوه او داد گیرنه یی راکړه چه دلته د پیر سیاسی قیدیان دي ورسره خوشحاله به یی امید دی چه هیڅ تکلیف به درته نه وی. زمانوم یی د جیل په کتاب کښی ولیکلو نو داروغه صاحب حکم وکړو چه دی فلانی بارک ته بوځئ او دا انګری او بړی وغیره تږی لیرې کړئ. څه وخت یی چه زه جیلخانی ته دننه کړم نو زما د راتللو نه سیاسی قیدیان خبر شوي وو اکثر زما لیدلو له راغلل او ډیره مینه او محبت یی راسره ښکاره کړو. زما د ډیرو په ماتولو کښی هم ډیر کوښښ وکړو. د ډیرو په لیری کیدو ما ته ځان بل شان معلوم شو. اول بندی وم او س ازاد شوم.

د بد لید و په وخت کښی د خپلی صوبی نه د دوتو په وجه خپه وم ځکه چه زما دی خپلی صوبی او پښتنو سره ډومره مینه ده چه زه یی بیان نه شم کولی خپل ملک کښی، خپل قام سره وږی، تږی او په تکلیف کښی خوښ یم نه په بل ملک کښی په عیش او عشرت کښی لیکن زما واک او اختیار خپل نه و زه په هغه ځای او په هغه لی وم چه زما ارام یی غرض نه و بلکه زما تکلیف یی مطلب وخو د ډیرو په تللو بیا هم زما څه نه څه سود و شو ځکه چه د ډیرو سره می که څه هم ل په تکلیف و، لمبل می په تکلیف و، په ډډه اوړ ول می په تکلیف و په کومی کښی به راباندی ګرمي او په یخنی کښی به راباندې یخنی لګیدې.

د جیل په ډیوډی کښی په ملاقاتیانو کښی لاله دوی چند او د خاتون امة السلام ورور چه بیرسټر و هم موجود و دوی بیا ما ته خبره کوله چه څه وخت مونږ ډیری په پښو کښی او انګړیۍ په دواړو لاسو کښی د پولیس سره ولیدې نو مونږ ډیر ګنیدو چه دا به زور ور دا کوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته په اخلاقی قیدیانو کښې هم نه بیری وی نه غارکی او نه یې کښې دلرګی تختې وی. سیاسی قیدیان به پرېږدو. د اخلاقي قیدیانو سره هغسې سلوک نه کېدٔ چه کوم مونږ سره د سرحد په جېلخانو کښې شوی و. ددې نه پس مې ولمبل او ډوډۍ تیاره وه. ومې خوړه او د خدای شکر مې اداکړ چه له هغې جېلخانې نه یې په خیر را وویستلم. که چیری په هغه جېلخانه کښې وی نو ژوندی ترې راوتی نه شوم. د دې ځای ډوډۍ کښې او د سرحد د جېلونو په ډوډۍ کښې فرق و. د سرحد د جېلونو خوراک د خوراک په تعریف کښې نه راځی او د دې ځای ډوډۍ خوګه نه کم د خوراک په تعریف کښې راځی. یو ترپړی او یوه کمبله یې راکړله چېل بارک ته لاهم بستره مې وغوړوله او ویده شوم.

د جېل ژوند:

دا یوه وړوکې د مزې او ډېره صفا جېلخانه وه په دې کښې ټول تال درې بارکه وو او په مېنځ کښې یو وړوکی هسپتال و. د ټولو نه لوی بارک کښې هغه سیاسی قیدیان وو چه سپېشل کلاس ورکړ شوی و، ورپسې هسپتال و او بیا زمونږ بارک و. په دې کښې مونږ هغه سیاسی قیدیان او سېل وچه کوم (C) کلاس کښې وو او هغه دریم بارک کښې اخلاقی قیدیان وچه بهر په باغ کښې به یې هم کار کولو او دننه به یې هم صفایی کوله، ولې چه سیاسی قیدیانو ته بهر د کار کولو اجازت نه و. په دې جېلخانه کښې د سیاسی قیدیانو د پاره یو قسم مشقت، څرخه کول او منج غښتل وو. څرخه د سپېشل کلاس د قیدیانو د پاره وه او منج او مېچنې د (C) کلاس قیدیانو د پاره وو. سبا له چه سپرنټنډنټ صاحب راغی او زه یې ورته پېش کړم نو چونکه زه په (C) کلاس کښې وم نو زما د پاره هم د منجو غښتلو مشقت ولیکه. ما چېری دا کار کړی نه و او نه د منجو غښتلو چل راتلو زما هغه نور ملګري

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکره وو هغوی به ماسره د بر نا کام اوکوشش کولو او د غبنتلو چل به یې راته ښودلو
مابه هم ورته د بر فکر کولو او د زده کولو کوشش به می کاوه خو زده کولی می نه شو. ما د
خبره د بره محسوسوله لیکن مجبوروم بله ورځ می سپرنتنډنټ ته ووې چه دا کار خو
زه کولی نه شم دا به ښه وي چه تا سو ماله د مېچین کار راکړئ ځکه چه داماته به ښکاري
چه زه خپل مشقت پوره کولی نه شم . بله داچه سپرنتنډنټ او دار وغه دواړه ښه سړي
وو ، ماسره به دوی د بره مهربانی کوله او زما په مشقت نه پوره کولو یې خه نوټس نه
اخیستلو . لیکن ماته به دا خبره بده ښکاریده او ځان به راته ښه نه ښکاریده و بیا یې
له د خوړې مشقت راکړو. جیل والا مونږ د (ج) کلاس قید یا نوله بل د بخلی د پاڅلنګو
(باورچي خانه) راکړی و او دهغه تول واک اختیار زمونږ په لاس کښې و او د بخلی د پاره
به یې هر څیز چه راکولو پوره صاف او ښه او زمونږ د خوښې به یې راکولو . بل د بخلی غیره
انتظام به زمونږ ه سیاسی ورونو پخپله کولو. په دې وجه زمونږ خوراک ښه و او مونږ
ته ارام و او کله نا کله به د سپیشل کلاس والو هم د خپل خوراک نه څه حصه موښږ ه له رالیږله
لیکن د دې سره د (ج) کلاس او سپیشل کلاس قید یانو تعلقات پخپلو کښې ښه نه وو او
د دې تقوله وجه دغه امتیاز او فرق وُ چه کوم پرنګیانو قایم کړی وُ . زه یو پردیسی سړی
وم د هغوی د اندرونی حالاتو نه خبر نه وم لیکن زه د هغوی په بې اتفاقی ډېر
خپه وم مابه هیشه داکوښښ کاوه چه د دوی د زړونو نه دا خفګان وباسم .
لیکن زما خبرو به چا ډېر اثر نه کاوه بلکه دا بې اتفاقی او نفرت ورځ په ورځ
زیاتیدو . اخر د ی حدته ورسیده چه (ج) کلاس والو د سپیشل کلاس والو
د تولو څیزونو د اخیستو نه انکار وکړو او اصولاً خو زه د دې خبرې نه خلاف وم

(c) ketabton.com: The Digital Library

و زمام دا اُیه وه چه په سیاسی قید یانو کښې دې فرق نه وي او د تولو سره
دې یو شان سلوک کیږي. ما چه کوم وخت سپرنټنډنټ صاحب ته ووې چه زه د
منجو کار نه شم کولی، مهربانی وکړه زما دا مشقت بدل کړه او دا سی مشقت را کړه
چه زه خپل مشقت پوره کولی شم نو ددې نه پس یې د ځراخی هغه مشقت را کړه چه
سپشل کلاس والو به کولو او جامې یې هم را له زما په کچ جوړی کړې او سپشل
کلاس ته یې بدل کړم. پرنګیانو چه کوم امتیاز قایم کړی دی دا په نیک نیتی نه دی
ایې په دې غرض قایم کړی دی چه په مونږ کښې هم اسی بې اتفاقی اوګوبړی وي
نو زه ددې په حق کښې هم نه یم چه دې خبرو له دې مونږ دومره اهمیت ورکړو چه
مونږه تعلقاتو او تحریک ته پرې نقصان ورسی، ځکه مونږ چه څه کوو نو د ځان د پاره
نه بلکه د خپل قام او خپل ملک د پاره یې کوو د بل د پاره خو یې نه کوو او بله دا چه تاسو ته
معلومه وی چه دا نن مونږ حکومت سره په جنګ یو دا خو د دی د پاره دی چه مونږه
امتیاز لیری کول غواړو او ددی په ځای مساوات قایمول غواړو او تر هغه وخته
پورې دا امتیاز لیرې کیدی نه شي چه تر کومه پورې مونږه کامیابه شوی نه یو
او واک اختیار زمونږ په لاس کښې دا غلی نه وي. [مونږه له چه کله د معمولی اختیار اتحت
وزارت په کوټو داغلی دُ قانون موجو رکه چه قولو سیاسی قید یانو سره دې یو شان او ښه
سلوک کیږي. امتیاز موختم کړی وخو دهغی نه پس چه د مسلم لیګ حکومت جوړ شو
او مونږ جیلخانه کښې دا چولی شو نو هغه مساوات ختم شو هغه قانون یې مات کړو او
مونږ سره یې هغه بد سلوکی وکړه چه پرنګی را سره کړې نه وه حالانکه مسلم لیګیان
په کوم وخت زمونږ په حکومت کښې جیل له راغلی وو نو مونږ ورسره د هغه قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطابق سلوک کړي و] .

مونږ په دې د (ج) کلاس بارک کښې تقریباً شل کسان وو . په دې کښې یو نږ
د وه هند وان او نور ټول سکهان وو ما سره د ټولو تعلقات ښه وو او اکثر دا باندې مه
مهربان وو . زه د وی سره ډېر خوشحال وم . زه د دوی منځګړی وم ، د دوی په
کور کښې چه به د څه قسم جګړه پېښه شوه نو په ما به یې فیصله کوله لیکن ما ته یو تکلیف
و او هغه د خوب وخت ما د شپې پوره خوب کولی نه شو او د دې وجه دا وه چه زمونږ
اکثر سکهان د رونه به غوټه نیمه شپه پاڅېدل او په بارک کښې به یې د ننه لمبل او
بیا به یې خپل پوجا پاټ (عبادت او وظیفه) کوله یو اځی لمبل نه و بلکه هغې سره به یې
په زوره زوره د خپلې عقیدې مطابق ذکرهم کولو چه مونږ ټول به یې د خوب نه را ویښول
کړو . افسوس چه مونږ خلک د بل د ارام او تکلیف خیال نه ساتو کټی هم غه
ذکر مونږ ورو او پټ هم کولی شو لیکن د دې خبرې کمی هم زمونږ په عامو مسلمانانو
او هند وانو کښې موجود دی . مونږ همیشه پخپل خیال پسې ځو او د بل فکر نه کوو دا یو
لوی کمی دی . مونږ له په کار دی چه همیشه د خدای د مخلوق د تکلیف او ارا
فکر او خیال وساتو او څه چه کوو نو چه اول یې په ځان وکورو که چېرې ځان له یې خو
ښبوو بیا په کار دی چه بل له یې هم خوښ کړو او که چېری ځان له یې نه خوښبوو نو چه
بل ورور له یې هم خوښ نه کړو .

جیل والا په دې خبره راضي وو چه ما هغه بارک ته بدل کړي لیکن د دې و
یې بدلولی نه شوم چه هسې نه دا نور سیاسي قیدیان څه اعتراض پورته نه کړي ، دا
دوني چند امبالوی او د بعضې نورو ملګرو دا رایه وه چه ما هغه بارک ته بدل کړي ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

صغوی سره یوځای شېم. د هغوی د کوششونو او وینا په وجه سپرنټنډنټ زه هغه بارک ته بدل کړم او زما په ورتلو سره ټولو ورونو خوشحالي ظاهره کړه. په دې بارک کښې مونږ شپږ شپېته کسان وو چه په دې کښې شپږ مسلمانان او باقي نیم په نیمه هندوان او سیکهان وو. دا بارک ډېر لوی و او په دریو خانو باندې تقسیم و په یوه خانه کښې تقریباً هندوان او مسلمانان وو او په دوهمه کښې سکهان وو او دریمه حصه کښې زمونږ باورچي خانه وه او د سامان ایښودلو ځای و. لنګر زمونږ د ټولو یو و هندوانو، سکهانو او مسلمانانو به په یوځای او په یو دسترخوان ډوډۍ خوړه ولې چه دا خلک پوه او اکثر تعلیمیافته وو. دلته ما خوب په ښه شان سره کولی شو او ما ته هیڅ قسم شکایت نه و ځکه چه دې خلکو به د ملګرو د ارام خیال ساتلو صرف دا خبره وه چه هغه د خملاستو کټې به په ما ولګېږي وي نو دوه کټې یې ځای کړې وې چه ده ته تکلیف نه وي او که چېرې یو کس نیم به د شپې د لمبلو قصه هم کوله نو هغه د دومره لوی بارک وچه چا ته به تکلیف نه رسېد او اکثرو کسانو به بهر لمبل او ښه کار خو دا و شو چه دلته زه د مونږ غبښتلو نه خلاص شوم. دلته زما کار ورېښل وا او هغه ما په ښه شان سره کولی شو. اول خو پرې ښه نه پوهېدم لیکن بیا خو پرې داسې پوه شوم چه خپل مشقت به هم په دریو ګنټو کښې ختم کړم. جېل والا و راته وویل چه مونږ غواړو چه تا نمبردار کړو نو د رېښلو نه به خلاص شې او معافي به هم درته دېره میلاوېږي او باهر به هم ګرځې ما ورته وې چه زه دا کار نه کوم او بیا ټوله ورځ به مطالعې ته وزګار وم. د کتابونو نه علاوه دلته به دریو روزانه اخبارونه د اردو او انګریزي هم راتلل او هغه به لوستو سره به مونږ د ملک د حال نه خبرېدلو لیکن د دې ټولو خبرونو نه زیاتې خوشحالي، ارام او راحت ما ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې وجه یوه ډېره ښه سوسایټي ماموندلې وه چه په دې کښې د هر خیال او عقیدې خلک موجود وو او د هغوی د تبادله خیال په وجه ما ته ډېره فایده وه یو خو مې د هر قسم معلومات زیات بدل او بل مې وخت په ښه شان سره تېرېده دا موقع او وخت ما ځان د پاره یو لوی غنیمت گڼه او ما نه چه څو مره کېدې شوه ضایع کو و مې نه بلکه د دې ملګرو د علم او تجربو نه مې فایده اخیسته بله دا چه الله تعالی ماله دا موقع راکړه چه د پښتنو خلاف چه څومره غلطي خبرې پرنګیانو خورې کړې او ی او څومره غلطه د دروغو پراپیګنډه یې کړې وه د هغې نه خبر شوم او څومره چه زمانه کېدې شوه، د خلکو د زړونو نه مې د هغو غلطو خبرو د لیرې کولو کوښښ وکړو.

د پښتنو په هکله غلطه پراپیګنډه:

خود غرضو خلکو زمونږ په خلاف د ومره پراپیګنډه کړې وه او داسې خبرې یې په خلکو کښې خورې کړې وې چه هغه د یو سړي په خوب او خیال کښې هم راتلی نه شي. د هندوستان خلکو ته د پښتنو متعلق هیڅ قسم معلومات نه وو دا عاجزان د پښتنو متعلق په یو لویه تیاره کښې پراته وو او زه شاید چه الله تعالی د دیوه غازي خان جیل ته د دې خبرې د پاره راالېږلی وم ځکه په دې جیلخانه کښې اکثر د هندوانو او سکهانو لوی لیډران او ذمه دار خلک قید وو چه زه د وی د حقیقت نه خبر کړم چه د هغوی د زړونو نه ویره او هم لیرې کړم او د پښتنو په حقیقت یې خبردار کړم د نفرت او نفاق په ځای محبت او اتفاق پیدا کړم، د دې خلکو په ذهن کښې پښتون په بل رنګ کښې معرفي شوی و څه عجیبه مخلوق و. لا له دوی چند چه څه وخت ما سره ښه اشنا شو نو ویل چه څه وخت ته ما په دروازه کښې په اول ځل ولیدې نو ستا د جوسې نه راته

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومه شوا چه پښتون دی نو زما دا یقین و چه قتل یا داکه کښی راغلی دی او شاید چه د داسی نورو خلکو به هم د پیژند ګلونه ږومبی زما متعلق خو دا خیال و سره د دی چه لاله دونی چند د پنجاب د ډېرلوی لیډر او لوی وکیل او ډېر عالم او باخبره سړی و د دوی په ذهن کښی دا نه راتله چه چېرته پښتانه او چېرته ښه کارونه او بیا د خدای د پاره د قام او ملک خدمت د دوی په خیال کښی خو دا خبره ناسته وه چه د پښتون بی د قتل او لوټ او د اکی نه بل کار نشته زما د یو ځای او سېدلو په وجه زما د خیال او عمل نه واقف شوا و ټولو به ما سره ډېره مینه او محبت کولو خو سره چه زمونږ تعلقات زیات تېدل هغوسره د زړونو پټی خبرې راښکاره کېدې په ابتدا کښی به ما سره د دوی خبرې همیشه د پښتنو متعلق وې د ما ذکر په وخت کښی به مونږ د خپل بارک نه را و وتو او ګرځېدو به چونکه زمونږ د ګرځېدو د پاره بل ځای اجازت نه و نو مونږ به د هغه خپل بارک نه چاپېره ګرځېدو، د ګرځېدو په وخت کښی به اکثر داسی وشو، چه مونږ به سره ملګرو کښی به یوتن د خیتی هوا خارجه کړه، زمونږ د معاشره کښی چونکه دا شی ډېر معیوب ګڼلی شو، نو ماله به وزیږوری ډېره خندا راتلله، په څه با نه به می ځان یو ډېر ته کړو او ښه د زړه د اخلاصه به می وخندل او دوستو به بیا خپلو ملګرو له ګرځېدو له راغلم. زما ملګری چونکه نه وو خبر چه زه دوی پوری خاندم نو هغوی کښی به یوتن نیم بیا هوا خارجه کړه او په ما به بیا د خندا چپه راغله، اخر دا واقعات د و مره ځله او شو چه زه و ور سره مجبوراً بلد شوم، او بیا به خندا نه راتلله، و دستوچی ما په دی فکر وکړو نو دا ماته د و مره معیوبه خبره نه ښکاریده بلکه که په غور ورته سړی وګوری نو د دی هوا بندول په صحت مضر اثر پری باسی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماسره چه به چېرته ځوک ملګري شو نو اکثر به يې مانه د سرحد او د پښتنو تپوسو
کول او داسي پوښتني به يې کولی چه په اورېدو به يې زه حيران کړم. زمونږ بحث
مباحثه به ډېر عجيبه وه ما به هميشه دا کوښښ کولو چه دوی په حقيقت پوه کړم او
دوی د زړونو څه داوهم او وېره ليری کړم ليکن د عمرونو وهم وېره ليری کول اسان
کار نه و. يوه ورځ را باندی يو ليک په خبرو خبرو کښي دا سوال وکړو چه مونږه او د وچه پښت
د بنيادم وينې څکی ما ورته ووې چه هو! هغه تپوس وکړو چه دا ولې څکي؟ ما ځواب ورکو
چه د بنيادم وينه ډېره مزيداره وي او د هغې څکل هغوی له خوند ورکوي. سړی حيران شو
او پوره يقين يې وشو چه دا رښتيا دی. ما ترې پوښتنه وکړه چه تا تر اوسه پورې د بنياد
وينه نه ده څکلې، هغه ووې چه: «بابری بابری» لږ ساعت پس ترې ما تپوس وکړو چ
تا سرحد يا پښتانه ليدلي دي؟ د هغوی د حالت نه څه خبردار يې؟ د هغو خلکو سر
دې پېژندګلوی يا معامله شوې ده؟ د هغوی د تهذيب او تمدن نه واقف يې؟ زه
د دې قسم وينا په اورېدو سړی لږ غلی شو بيا يې ورو غوندی، ځواب راکړو چه ما ت
د هغه ملک هيڅ قسم حالات معلوم نه دي نو بيا ما ورته ووې چه شايد تا ته د غيبو علم
حاصل دی او يا د پښتنو متعلق درته څه الهام شوی دی، هغه ووې چه نه ما خو د خلکو
د خولې دا خبرې اورېدلي دي او اکثر خلک همدا سي خبرې کوي ما ورته ووې چه د
خبرې ټولې غلطې دي پښتانه هم د غسې خلک دي لکه څنګه چه تاسو يئ. څنګه چه تاسو
کښي ښه او بد خلک شته د غه شان په پښتنو کښي هم شته. دا ټولې خبرې د پښتنو د ښم
جوړې کړې او د هغوی پراپېګنډه ده د دې خبرو مطلب يې ستاسو تېر ايستل او زمونږ
بدنامول دي ځکه چه تاسو ونه وېروي او مونږه بدنام نه کړي نو بيا به په دې ملک کښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پادشاهي ښځنګه کوي. په اولو ورځو کښې خو به هره ورځ زمونږ په بارک کښې د پښتنو
متعلق نوي نوي قصې کېدلې دا خبرې زمونږ په حق کښې ښې وې ځکه ماله به پکښې
د خبرو موقع په لاس راغله. یوه ورځې زمونږ د بارک هندوان، سکهان او بعضې
د جېلخانې افسران راجمع شوي وو زه هم راغلم او د دوی په جمع کښې شریک شوم زما
په راتلو سره د مجلس رنګ بدل شو او د پښتنو په باره کښې بحث شروع شو ما ورته
ووې چې د هندوستان خلکو ته د پښتنو په باره کښې د هیڅ قسم علم نشته او د دوی
په غوږونو کښې د ډېرې غلطې خبرې زمونږ متعلق کښېښولې شوې دي. حقیقت دا
دی چې پښتانه د غسې نه دي لکه ځنګه چې ستاسو خیال دی. په دې کښې سردار ګرمکه
سنګه چې د سکهانو لوی لیډر ؤ وویل په دې کښې خو شک نشته چې پښتانه ډېر
جګړه مار دي ما ورته ووې چې سردار صاحب بې شکه پښتانه به جګړه مار وي لیکن
سکه بچالي به هم د هغوی نه کم نه وي. زمونږ په خلکو کښې دا یو لوی کمی او نقص دی
چې مونږ همېشه د بل د کمزوریو او عیبونو دا ؤ بنکلو او لټولو په فکر او غم کښې یو او
خپلو کمزوریو او عیبونو ته فکر نه کوو او په دې وجه خو مونږ نن په دنیا کښې برباد او
بیستمندیو په ځای د دې چې مونږ بل ته کوته ونیسو ځان ته کوته نیول په کار دی
و د نورو د اصلاح نه ړومبې د ځان اصلاح فرض ده اول ځان دې بیا جهان
دی. زما د ټولو نه زیات تعلقات لاله دوني چند سره و او د بد قسمتۍ نه د ټولو نه-
زیات شک د پښتنو متعلق د هغه په زړه کښې ناست و او همېشه به یې ما سره د
پښتنو په معاملو بحث کولو او د پښتنو متعلق د هغه عجیبه عجیبه خیالات وو. ما به
هغه د بدلولو او اصلاح کولو او د هغه د زړه نه د دې شکونو شبهاتو د لیرې کولو کوښښونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول لیکن هغه داسی د هغه په زړه کښی مضبوط شوي وو چه د هغه ایستل یا د
اصلاح کول څه اسان کار نه و . زه چه یی به هر څه ستړی کړم نو اخر یوه ورځ می
ورته ووې چه لالاجي تاسو په هندوستان کښی څومره یئ خواب یی راکړو چه دو
ویشت کروړه او مونږ پښتانه سرحد کښی دوه ویشت لکه یو باوجود د دې دوم
زیاتوالی که چیرې تاسو بیا هم د پښتنو نه ویرېږئ . نو خدای دې په تاسو رحم وک
او داویره دې ستاسو د زړه نه وباسی لیکن دا خبره یاده ولره چه داسی یو قو
د دې قابل نه دی چه ژوندی پاتی شی . دا دنیا د بزدلانو د پاره نه ده خو دا خ
زما یاده ولره چه تر څو پورې تاسو پښتانه خپل ورونه کړی نه وي او په دوی م
اعتماد کړی نه وي او ځان سره مو په لاین کښی اوږه په اوږه و درولی نه وی
داملک ازاد یدی شی او نه ابادیدی شی په دنیا کښی د هیڅ یو بزدل قوم هست
پاتی کیدی نه شی . د دی وینا په اوریدو د لالاجي څه ناڅه تسلی وشوه او زه یی د
یخنونو نه خلاص شوم .

زما د غابښونو مرض :

دلته د راتلو سره ما څه قدری ورزش کول شروع کړل ولی چه زه د بېړ
ځنځیرونو نه ازاد شوم او په سرحد جیل کښی ما ته د ورزش کولو موقع هم نه وه ځک
چه هلته به زما په پښو کښی بېړۍ وې ورزش می نه شو کولی . دلته خو ما ته د ورزش
کولو موقع حاصله وه زما دا خیال و چه په ورزش کولو به زما صحت ته فایده ور
زه به تکړه شم او وزن به می هم زیات شی ځکه چه د سرحد په جیلخانو کښی خو ز
صحت او وزن نه ډیر کمزوری شوی و هلته خو به همیشه چکی کښی بند وم خو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځناورنه هم بد تر واوزما د مزاج مطابق سیاسي سوسایټۍ هم نه وه که چیرته په سیاسي قیدیانو هم زه به لي تري بېل په چکي کښې بند ساتلم او مشقت به مي هم هغه کولو چه په ډاکوانو او قاتلانو به کېدلو بلکه قاتلان او ډاکوان به د هغه مشقت نه د رشوت په وجه بچ کېدی شول ما خو رشوت هم نه ورکولو او مشقت که به هر څومره سخت وه هغه به مي پوره کولو او د خپلو ورونو پښتنو د جنګونو، پرو جنبو او تربګنو غم به هم راسره وو او چه په هغوی به د جیل افسرانو څه لوټې کولې هغه ما په خپلو سترګو لیدلې دا مې هم برداشت کولې نه شو دا ځای خو د خدای فضل وو هغې نه د دلته سیاسي عالمانه ماحول کښې شپې ورځې تېرېدې ټول پکښې قومي مشران راغونډ شوي وو خوراک هم ښه وو. دا ماحول ما د خدای له طرفه یو لوی انعام ګڼلو او د دې انعام نه مي پوره پوره فایده اخیستل غوښتل، رښتیا خو دا ده چه د غلته زما په نظر کښې ډېر وسعت پیدا شو او ډېره تجربه مي وشوه او ډېره مطالعه مي وکړه. باوجود د دې هر څه زما صحت به ورځ په ورځ خرابېدو د ورزش کولو نه پس زما صحت ته څه فایده ونه رسېده ونه مي تول زیات شو بلکه څنګه چه د کمېدو طرف ته روان وو هم هغه شان کمېده حالانکه دلته ماته د هر قسم ارام حاصل وو او د هیڅ قسم تکلیف راته نه وو زمونږ جیل سپرنټنډنټ میاں صاحب یو ډېر نیک او شریف سړی وو د هغه دا خیال وو چه شاید د جیل دا خوراک د ده د پاره کافي نه دی او دی په دې مړېدی نه شي په دې وجه دې کمزوری کېږی او وزن یې کمېږي نو هغه زما د پاره نیم سېر پېړه د خوراک زیاتی مقرر کړی، لیکن د دې نه هم ماته څه فایده ونه رسېده او همېشه به زما وزن تول په وخت کښې کمېده. یوه وجه یې زما په خیال کښې دا هم وه چه زما د خپلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځې سره ډیر محبت وا و هغه به ماهر ه شپه کښې په خوب کښې لیده او بل د
سرحد د جیلخانو د گنده خوراک په وجه زما د غاښونو په اوروکښې پیپ (زوه)
شوی وچه ډاکټر وکتلی نو ما ته یې ووې چه ستا صحت د دې نه خراب دی او اوری
می د غاښونو نه جدا شوي وې ، په غاښونو می پایوریا مرض حمله کړې وه او د خوراک په
وخت کښې به می د درد یو نه وینه هم تله څه وینه زما خوراو سره تیریدله او معدې له به
تلله . غالباً چه هم په دې وجه زما صحت ورځ په ورځ خرابیدو د پرېدو په ورځ ما او
زما ملګرو دا خبره سپرنټنډنټ صاحب ته وکړه او هغه موخبردار کړو هغه فوراً زما
اوری وکتلی او مونږ سره یې اتفاق وکړو دې منله چه ستا د صحت د خرابوالی وجه
همداده لیکن د دې د کتو او مناسب علاج د پاره د غاښونو دیو لایق ډاکټر ضرورت
دی او هغه په دې ښار کښې نشته چه دا وګوری او مناسب علاج یې وکړي نو سپر
نټنډنټ صاحب د جیلخانو جرنیل ته ولیکل چه دی دې لاهور ته بدل شي ځکه چه
ده اوری او غاښونه خراب دي صحت ته یې نقصان رسیدلی دی چونکه دلته د د
د کتو او علاج د پاره یو ډینټل سرجن نشته په دی وجه دې دی د لاهور جیلخانی
بدل کړی شي چه هلته یې یو لایق ډاکټر وګوری او علاج یې وکړي . دالیکل زما د یا
په جیلخانه کښې څه وره خبره نه وه دا د سپرنټنډنټ صاحب شرافت او مهربا
وه ځکه چه قیدیانو ته څوک د پیر لګیا نو په حکومت کښې د سپی نظر هم نه کوي . د علا
د پاره بل ځای ته لیږل خو پریږده څوک د وېړی نه د ناجوړتیا نوم قلماې په خو
اخیستی نه شي او باوجود د ناجوړتیا دا و قدری نه ورکوی ځکه چه جیل والا قی
اډو د خدای مخلوق نه ګڼي او کوم سلوک چه هغه سره کوی شاید چه په دنیا کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک څنا وروسره هم نه کوی. ماډېر قیدیان لیدلی دی چه خپل قید ونه په ناجوړ تیا کښې په ولاړه ولاړه تېر کړې او اخر یوه ورځ سر ولګوی او مړ شي. جیلخانه کښې چه څنګه دیوقیدی مریض د پاره لیکل او سفارش کول یولوی بخت غواړی دغسې یولوی بخت دهغه د منظور ېدو د پاره هم په کاروي ځکه چه ډېر ځله داسې وشي چه حکم راځي نو د مریض فیصله شوی وی یا د علاج کولو نه وتلی وي ددی قسمه ډېر واقعات ما پخپلو سترګو لیدلی دي. پرنګی چه د خدای د مخلوق د ذلت او تکلیف دپاره کوم فریبی حکومت جوړ کړی دی هغه ته دفتری یا کاغذی حکومت ویلی شي یعنې صرف کاغذ ونه د دستخطونو دپاره دیو دفتره بل ته او د بل نه بل ته لیږل او بیاپری دومره وخت تېروی چه اکثر هغه اصلی مطلب فوت شي. دا تکلیف یوازی په جیلخانو کښې نه دی د پرنګیانو د هرې حکمی دا حال دی.

یو کال د دواوې دا هیزو کلی ته د سینډ مخه شوه د کلی خلکو غریبانانو ډېر د خواستونه وکړل چه د هغې په سبب ډېټی کمشنر او نور ډېر افسران د موقع کتو له تلل او دا هر څه بې پخپلو سترګو ولیدل لیکن چه دفتری کاروایی پوره کېدله او حکم راتللو او بوکلی وړی وو او د کلی د شلو کالو د ګنو ډېره اعلی ځمکه یې هم سینډ په مخه وړې وه بن دا یاد ولری چه ددی قسم ټول تکلیفونه صرف د خوار رعیت د پاره وي او څه وخت ه د پرنګیانو داسې کار پېښ شي چه په هغه کښې د دوی خپل سود وزیان وی نو د هغې صلی اکثر په ټیلفون بانګ ی کېږی. دا ولې؟ دا ځکه چه دا حکومت خو هغوی د خلکو د ید ی د پاره نه دی جوړ کړی بلکه د خپلې فایدی د پاره یې جوړ کړی دی.

د ډېره غازی خان په جیل کښې سیاسی قیدیانو سره ښه سلوک کېدلو او زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسې کلاس هم دېرې ښې ورځې تېرېدلې. داروغه ډېر ښه سړی و او د نورو څیزونو
علاوه روزانه انګریزي او اردو اخبارونه یې هم راکول هیڅ‌چاته د هیڅ قسم څه تکلیف نه و
که چا به د بهرنه څه میوه یا نور داسې ضروري شیان راغوښتل نو هم ورته اجازه وه. څه
موده پس یو مولوي صاحب اسماعیل چه هغه د غزنوي خاندان نه و راغی او څه ورځې
پس یې هیڅ په هیڅه داروغه سره خبرې واړولې او نوبت یې بد وردو ته ورسید
زمونږ ټولو ملګرو ته د مولانا صاحب دا حرکت ښه ښکاره نه شو او داروغه صاحب هم
دېره محسوسه کړه ځکه چه د هغه مونږ ه سره د دې قسم سلوک نه و لکه څنګه چه جیلخانه
کښې قید یانو سره وي د هغې ورځې نه یې مونږ سره تلل پرېښودل او ټول د عایتونه یې
دا بانده بند کړل او زمونږ د پاره یې څلور پښتانه نمبرداران راوغوښتل او د هغوی
پیره یې په مونږ وه دوله لیل دانو به اخبارونه په پټه راغوښتل او په پټه به یې لوستل
یوه ورځې یو پښتون نمبردار د غه اخبارونه ولیدل او ودرغی او د دوی د لاسه یې
واخیستل دوی ورته ډېر منت وکه خو د دوی خبره یې ونه منله نمبردار د دروازې
دوان شو چه اخبار داروغه ته ورسیږي یو کس په منډه منډه ما پسې راغی او ما ته
ووې چه لاړ شه هغه نمبردار مونږ نه اخبار واخیست داروغه ته یې وروړی هغه ته
نه منع کړه او اخبار ترې واخله زه ورغلم هغه نمبردار ته مې اواز وکه هغه راغی ما د
دا اخبار زراکوه هغه راته ووې که داروغه صاحب ددې نه خبر شي نو ما به مات کړي ما
ووې چه ته دې خلکو ته وګوره دوی دې جیلخانې ته په څه کښې راغلې دي؟ اخبار یې
راکړو او ما هغوی له ورکړه. خبر راغی چه د جیلخانو جرنیل ډېر غازي خان ته په دوره
راځي جرنیل ډېر سخت طبیعته سړی و او د کانګرس او قومي کارکنانو ډېر سخت مخالف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده حکم کړی و چه جیلخانه کښی به څوک نه کاندی کیپ او نه توپتکی په سروي په دی جیلخانه کښی چه څه سکهان وو دهغوی توپتکی وو او چه هندوان او مسلمانان وو نو دهغوی کاندی کیپ ؤ دا ددی سپرنټنډنټ شرافت وچه نه یی سکهانو ته ویلی و چه ... اتوپتکی په سر ول منع دی او نه یی مسلمانانو او هندوانو ته ویلی و وچه کاندی کیپ مه په سر وی . چه جرنیل راتللونو مونږ ته سپرنټنډنټ صاحب سوال ځواب وکړو چه دا څیزونه په جیلخانه کښی منع دي که دیوساعت دپاره تاسو دا په سر نه کړئ نو بنه به ي مونږ دسپرنټنډنټ صاحب داخبره و نه منله چه جرنیل راغی زمونږ ددی سیاسی ملګرو په سر یی توپتکی او کاندی کیپ (دکاندی جی د توپی غوندی توپه) ولید نو غصه شو او داروغه ته یی وویل چه ددوی نه دي داپتکی او توپه ولی نه دی اخیستی ؟ سپرنټنډنټ جرنیل ته ووی چه داروغه زه ددی نه خبر کوی وم خو ما ورله ددی اجازه ورکړی وه جرنیل حکم وکړو چه داپتکی او توپه تری واخلئ نو بیا داسیاسی قیدیان جیلو کښی کیښتل فیصله یی وکړه چه داخو زمونږ قانونی حق دی چه څه اغوندو وهغه به اغوندو وکه چیری زمونږ ددی پتکی او توپه اخلی نو بیا به مونږ دا نوری جامی هم ورکړو دلته ورته ماوویل چه خو بڅیله پتکی په سر وم داتوپی خومی ستا سوله خاطره په سر کړی وه او س زه څه کوم ؟ په دا کړو ک سنګه ما ته وویل چه ته مونږ سره دي ایجی ټیشن کښی مه شریکیږه په ... ورځ سپرنټنډنټ خپل دفتر کښی کښیناستو یو یو یی ځان ته غوښتلو چه دچا به ... په سر وه هغه ته به یی ویل توپه کوزه کړه او چه دچا به پتکی په سر وه هغه ته ... یی ویل چه پتکی کوزکړه دغه شان یی ددوی نه توپه او پتکی کوز کړل او ددوی ... فیصلی مطابق ورپسی خپلی جامی هم وایستلی . څو ورځی پس ددی حال معلوم ..

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره د پیتي کمشنر راغی سپرنټنډنټ او داروغه ورسره وو، زمونږ بارک ته راغلل
سیاسي قیدیان ورته راغونډ شول بحث شروع شو په بحث کښې د دې وران
شول سردار کوک سنګه پیرنګي د پیتي کمشنر ته ووې چه مونږه خو موږ ستاسو
خدمتونه کړي دي مونږ لیدل چه ستاسو مخونه سپین د ی نوستاسو زړونه به هم
سپین وي په د ی دوران کښې یو سکه چغه وایسته «جوبولی سونهال» نورو تولو
حاضرو سکهانو ورلسپي په چغه وویل: «ست سري اکال» د دې نه پیرنګي ګبهراو
او په منډه زمونږ بارک نه ووتلو، سپرنټنډنټ ته دېر په قار شو او دایي وویل چه
صاحب په جیلخانه کښې اسونه ساتلي دي او هغه لي د دېر خوراک او ارام په وجه
کړي د ی او بیا یي هغه ته حکم ورکړو چه په دوی مقدمه وچلوه سباله داروغه راغی
او وي ویل چه زمونږ د جیل دا قانون د ی چه څوک دا قانون مات کړي نو تر یو کال
پورې سزا ورکیږ ی شي نو اوس زه تا سوله حکم درکوم چه جامې واغونډ ئ او که
جامې نه اغونډ ئ نو سبا به درباند ی مقدمه چلیږ ی. چه دا خبره د ی سیاسي
قیدیانو واوریدله نو په مسلمانانو کښې یو مولوی محمد اسماعیل او هندوانو کښې
یو هندو چه زما اشنا و خو نوم یي را نه هیر د ی دوی جامې وانه غوستلې او باقي
هندوان وو که مسلمانان تولو جامي واغوستلې او سکهانو کښې یو کس هم جامې وانه
سباله مجستریت راغی یو یو به یي ورته پیش کړو او هغه به نهه نهه میاشتي نور قید
زیاتولو او زمونږ د جیل هغه سپرنټنډنټ میا صاحب چه ډېر بنه سړی وه هغه یي
کړی او یو درجه یي ورته کمه کړه یعني اسسټنټ سرجن یي کړو او د دې جیل نه یي بد
کړو دهغه په ځای کپتان هیز راغی دمیا صاحب ګناه صرف داوه چه د ی نیک

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف انسان و او په سیاسی قید یا نو لي زور زیاتی نه کولو او د خدای مخلوق سره
ئي د سرېتوب سلوک کولو او قید یان ئي هم د خدای مخلوق گڼلو زمونږ نوی سپین لښکر
یو انگریز مقرر شو چه هغه هم د گزاری سړی و او قید یانو سره ئي سبه کفاره کوله او د فوځ
نه سول ته وا بدل شوی و د ومره خراب سړی نه و لکه چه دا نور سول والا وي او نه
هغوی په شان چالاک او دوکه باز و یو سم سړی و غریب د هیڅ نه خبر نه و څه چه به ورته
داروغه وي هغه به ئي کول مونږ سره ئي سلوک شریفانه و لیکن لږ شان ایغ بیغ و ځکه
چه فوجي و په اوله ورځ چه زمونږه بارک ته راغی او د الله و د ئي ولید و چه څوک د ننه
دي څوک بهر څوک لامبی او څوک کوځی په دی ورځ خولي غږ و نه کړو لیکن چه څه د خت
د و باره راغی نو دا معامله ئي نوره برداشت نه کړه شوه زمونږ د بارک په مینځ کښی
دریډ و او پښه ئي ځکی له راخلاصه کړه او وي ویل چه زه دا نه غواړم زه دیو څو
منتو د پاره دوی له راځم هر چا له په کار دی چه په هغه وخت کښی خپل ځای کښی
ست وي او زما د تلو نه پس چه څه کوی هغه دې کوی زمونږ د سیاسی ورونو
ده متعلق به هم شاید دا خیال وچه دی به هم لکه د میا صاحب په شان چشم پوشي
وي، ما زیکر داروغه راغی او زمونږ ټولو سیاسی ورونو ته ئي د صاحب حکم وړاندولو هر سړی
صاحب د خیال نه خبر شو. د پریلو په ورځ چه سپین لښکر زمونږ بارک ته راغی
ټول خلک د بارک د ننه پخپلو کټو ناست وو د دی په لید و زه ډیر حیران شوم څه
خت چه سپین لښکر ووتلو نو ما د دی ورونو نه پوښتنه وکړه او ورته می ووې
داسی معلومیږی چه تاسو هم او س زما په شان خوشامد کو شوئ ځکه چه اول سپین
لښکر به په وخت کښی نه کښیناستئ او که ما به د رته ووې نو تاسو به راته وي چه مونږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا په شان خوشامد کړنه یو لیکن نن خو تاسو هم د ننه کښېناستئ اوکوم کارچه د رته
پروون بل ښکاریدو نن څنګه ښه شو . بل پریدو بانډی چه بیا سپرنټنډنټ راغی نو
بعضې خلکو کتابونه مخ ته نیولي وو دایي هم پوری بند کړل او حکم یي وکړو چه زه کوم وخت
راځم هغه وخت کښې کتابونه مه ګوری ، ددی نه پس د پریدو په وخت کښې کتابونه کتل
هم بند شو شاید چه که دا کار زمونږ مخکښې سپرنټنډنټ کړی وای نو چه زمونږ ورو
به ورسره څه کول چونکه دا یو انګریز و او بیا ورسره زو هم دی په دې وجه په چا کښې د
جرئت نه وچه هغه بر خلاف یي قدم پورته کړی وای افسوس په دې دی چه مونږ سره
ښوک ښه سلوک کوی هغه ته نیغ یو او چه ښوک موسره په د نلاه وهي نو هغه ته تیتېږ
یوا د پرخراب عادت دی او مونږ ته داسی عادتونه پریښوول په کار دي لږ
ګورځی پس یي داروغه هم بدل کړو خو دده په ځای چه بل داروغه راغی هغه هم ښه سر
و او مونږ سره یي شریفانه سلوک کولو .

په دی کشمکش کښې زما د علاج د پاره د لاهور ته تللو حکم راغلی و لیکن جیل والا
زمونږ نه پټ ساتلی و او مونږ یي پوری خبر کړي نه وو زه په بارک کښې ناست وم
وختی سحر یو نمبر دار راغی او ما ته یي ووی چه داروغه صاحب د ته ناری وهي زه
د لاسه هغه سره روان شوم ولی چه زه خبر نه وم چه زما د بهر تللو حکم راغلی دی
دفتر ته ورسید و پولیس ولاړ و زما شک راغی چه شاید زما د بدلی حکم راغلی د
او ما د علاج د پاره لاهور ته بیایي د ور رسید و سره داروغه صاحب هم راته داو
چه ستا د بدلی حکم راغلی دی او ته به د سپاهیانو سره لاهور ته ځی ما ورته ووې چ
از کم ماله خو دومره اجازت راکوه چه د غه خپل ملګری خبر کړم او رخصت تری

(c) ketabton.com: The Digital Library

خکه چه زه راتلم خبر نه وم ماتری رخصت اخیستی نه دی لیکن داروغه صاحب
زما ددی خبری نه انکار وکړو اوما ته یې ووی چه زه ستا تلل مناسب نه گنم اوکه چیری
ستا هلته څه سامان دي نوسبا یې به ولیږم چه هغه تاله راوړي ما ورته ووې چه زه
خو دسی کلاس قیدی یم زما به دڅه سامان وی، زه خو صرف د رخصت اخیستلو
د پاره ورځم خوده اجازه رانه کړه او چه څه وخت زما سیاسی ورونه زما د بدلیدو
او په دی طریقه زما د بوتللو نه خبر شوي دي نو هغو غږ پیانانو هم د ډیر کوششونه وکړل
چه یو بل سره مولیده کاته وشی لیکن افسوس چه په هیڅ شان مو دیو بل سره لیدنه کاته
ونه شو. جیل والو دومره مهربانی ضرور ما سره وکړه چه ما ته یې په پینو کبنی بیړی وانه
چولې او یا به په پنجاب کبنی سیاسی قیدی ته زمونږ د صوبي په شان د بیړو اګولو حکم
نه وی خکه چه زمونږ په صوبه کبنی د سیاسی قیدی د پاره څه کلاس هم نشته او ددی
سره هم د اخلاقی قیدیانو په شان سلوک کیږی او چه څنګه یو اخلاقی قیدی په سی کلاس
کبنی دی چه کوم خوراک یا کومه جامه هغه له ورکیدی شی هم هغه خوراک او هم هغه شان
جامه سیاسی له ورکیدی شی او هغه سره چه څه سلوک وی د سیاسی قیدی سره
هم کیږی او دلته خو په پنجاب کبنی سپشل کلاس دی او دلته د سی کلاس قیدی
په جامه او خوراک او په سلوک کبنی ډیر فرق دی. پولیس زما په دواړو لاسونو کبنی
ا نکړی وا چولې د دروازی نه بهر تانګه ولاړه وه زه یې په هغه کبنی کښېنولم او
ستیشن ته یې روان کړم چه څه وخت د اباسین غاړی ته ورسید و نوجها زتیار
و مونږ هم پکښې سواره شو او په خیریت سره پوری وتو د سین غاړی ته نژدی
دریل ستیشن دی. چه ستیشن ته ورسیدو نو ټکټونه مو واخیستل، په ریل کبنی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپاهیانو یو سیټ خالي کړو او زه یې یکښې کښېنولم او س په خلکو کښې هغه جوش او خروش
نه وو کوم چه په ابتداکښې و د خلکو د رویې نه معلومېده چه تحریک بالکل سړ شوی دی
په دې وجه مونږ ډېر په ارام خپل سفر وکړو او په سباله مونږ لاهور ته ورسېدو زه
بې د سټېشن نه پیاده جېلخانې ته بوتلم د لته هم قلاره قلار ي وه په خلکو کښې د تحریک
متعلق هیڅ قسم جوش او جذبه نه وه جېلخانې ته ورسېدو او پولیس زه
جېلوالاو ته په حواله کړم او هغوی رخصت شو د دې پولیس والو ما سره ډېر ښه
سلوک و او د هیڅ قسم تکلیف یې ماته رانکړی نه ؤ بلکه زما د ارام د پاره یې کوشش
کړې و. جېل والا زه یو نمبر دارته په حواله کړم د تولو نه اول هغه زه کودام ته بوتلم
او زما چه کومې اغوستې جامې وې او ماله په ډېره غازی خان کښې زما د قد
مطابق جوړې شوې وې نو هغه یې رانه واخیستې او د سرحد په قسمان نوري
د تماشې جامې راکړې چه د هغې په اغوستو زمانه یو عجیبه څیز جوړ شو. په دې
جامو کښې او د سرحد د جېلخانو په جامو کښې څه فرق نه و زه به د دې ته د دې
جامو نور څه ذکر وکړم ماته یکښې ځان یوه تماشا ښکارېده نو معلومه نه ده چه
خلکو ته به یکښې څنګه ښکارېدم او بیا یې بوتلم او اخلاقي قیدیانو سره یې په یوه
چکۍ کښې بند کړم او ورلې راپسې جرمانه کړو دا د زړې زمانې کچه او د ختمو
جوړې چکې وې ځای په ځای یکښې چاو دونه وو. او چرته یکښې د رڼا او هوا
د پاره روښندانونه نه وو زه د علاج د پاره د غې جېلخانې ته لېږلی شوی وم
بلکه دا چه په دغه جېلخانه کښې ډېر سیاسي قیدیان وو او د هغوی بېله احاطه
وه په ځای د دې چه زه یې د هغوی سره بند کړې وای زه یې دلته د اخلاقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیدیانو سره به یوه حی کښې بند کړم ما به په زړه کښې وې چه زه خو یې د
علاج د پاره دلته رالېږلی یم او په دې کرمې کښې به داسې چکی کښې د اخلاقیانو سره
بند ول دا به زما د صحت د پاره ښه فایده ورسوي ؟ چه ما زیګر ښتو نو ما پسې یې ور
برانیستو او زه یې صرف دومره بهوکړم چه ښکلی زما د چکی نه د بولو کمله را وایستنه
او صافه یې کړه او د شپې د پاره د اوبو منګوټې یې ډک کړو او کښېښوده او لاړ ماله
یې په یو توړ بالښتې کښې نکولی او ډوډۍ راکړه او په تندۍ سره یې بیا په چکی کښې بند
کړم چه جوړ نه یې راپسې واچوله او ډوډۍ رانه لاړل هغه ډوډۍ د چا زړه ته کېده ؟
هغه انسانی خوراک خو نه و بلکه داچه زه تو له ورځ په چکی کښې بند وم ډوډۍ می ځنګه
زړه ته ښتو ی وای لیکن بیا هم څه نه څه په زور زور می تېره کړه اخر دا چه شپه راغله
او زه او ده شوم د هغې چا د نو ونه کېږي ماشي او مېږي را خواره شو او په چیچلو
یې په ما کوټی پوری کړي بل طرف ته دومره ګرمی وه چه خوب تری چا کولی نه شو که
چیرته لږ ی سترګی به می ورغلی نو د بدلی پیره دار به راغی او هغه به راویښ کړم .
په جیلخانه کښې د ټن ډرای ګهنټی پس پیره بدلېږي . نو چه نوی پیره دار راشي
تانه به اواز کوي او تر مغه وخته پوری به لګیا وي چه تا ورله اواز ورکړی نه وي او د هغه
تسلی و نه شي چه سړی په چکی کښې موجود دی چیرته تللی نه دی په جیلخانه کښې د
قیدی غریب د هیڅ قسمه د ارام خیال او فکر څوک نه کوي . په دې طریقه شپه تېره شوه
سبا ښتو سحر وختی یو نمبردار راغی زه یې د چکی نه بهر کړم او چکر ته یې بوتلم هغلته
نور قیدیان جوړه جوړه ناست وو او زه یې هم هغوی سره کښېنولم زه یې هم بل قیدی
سره جوړه کړم او موږ ته د خوځېدو یا ود ریدو قدری اجازت نه وه دا ځای ډیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزید اروا او گیر چاپیر تری ډېری ونی ولاړې وې او هوی یوی ونی سره یوه ګډ یله تولی وه او یو یو سړی ورته بینت په لاس ولاړ و او په ډېر زور سره به یې هغه ګډ یله وهله ددې په لیدو زه حیران شوم ولی چه ما دا قصه چرته په نورو جېلخانو کښې لیدلی نه وه د ملګرو قیدیانو نه راته معلومه شوه چه دا قیدیان دي او د بینتو نو وهلو جل زده کوی چه د ضرورت په وخت کښې قیدیان په ښه شان په بینتونو ووهلی شي په دې کښې ګودو نو ګورد قیدی یې دی ځای ته راوست د هغه د جامونه دا نه معلومېده چه کښې دی قیدی دی ښه پتلون، ښه کوټ او ښه توپۍ (Hat) په سر وه هغه لي نه زمونږ په شان جوړه کړو او نه یې کښېښولو هغه خپله تیلاپي کوله چه په دې کښې داروغه راغی لیکن دې ګوره د داروغه هیڅ پروا ونه کړه داروغه صاحب د تولونه اول د هغه په ټکټ دستخط وکړو د هغه د رخصت کېدو نه پس معلومه شوه چه دا ګوره دی او په زبرزنا کښې قید شوی دی لیکن باوجود ددې قسم ذلیل او ظالمانه جرم د هغه د سپیتوب جامې د سپیتوب خوراک او د سپیتوب سلوک وا و مونږ چه د خپل قوم ملک او د اسلام په خدمت کښې بې ګناه قید یوا و هیڅ جرم مو کړی نه و نو مونږ سره ددې قسم سلوک وچه انسان خو پرېږده شاید چه ځناورو سره به هم چاکړی نه وي څه وخت چه داروغه زما ټکټ و کتو او دستخط یې کړو او ورته دا هم معلومه شوه چه زه سیاسي قیدي یم او د علاج د پاره راغلی یم ددې د پاسه بیایې زه واپس هغې چکې ته ولیږلم او په هغه چکې کښې یې بند کړم دا داروغه مسلمان و او خیرالدین خان یې نوم و ما په تولو جېلخانو کښې لیدلي دي چه مسلمانان د پیرنګیانو ډېر وفادار دي او د پیرنګیانو د خوشالۍ د پاره سیاسي قیدیانو سره هر قسم بد سلوک کوي، زما د راتلو نه چه سیاسي قیدیان خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي چه هغه راغلي دي او په جيل کښې بند دي د دې په اوږد وسره هغوی
کوشش کړی او داروغه ته ورغلي دي او هغه ته يې ويلي دي چه دی خو سياسي
قيدي دی، ته د اخلاقي قيديانو سره څنګه بند کړی دی دی خو مونږ سياسيانو
سره بند والې په کار دی په دې سياسيانو کښې د پنجاب لوی لوی ليډران مسلمانان
او هندوان وو داروغه صاحب د هغوی نه يرېده نو په دې وجه زه يې د سياسيانو
هغې احاطې ته بدل کړم دا ځای ډېر ښه و يو خو ډېر لوی و بل پکښې ډېرې ونې او
سورې وې چې او بادګونه لي پاخه او هوا دار و او هوا به پکښې هم لګېدې شوه زما د
راتلو نه چه به څوک سياسي ورونه خبر يدل هغوی به زما کتو ته راتلل او ما سره به يې
ګړه بړه کوله دلته د هر خيال د هر مذاق او هرې عقيدې خلک وو او د دوی صحبت
زما د پاره يو لوی غنيمت و ما به هر چا سره تبادله خيالات کوو او د هغوی د علمي
خبرو او تجربو نه ما ته ډېره فايده ورسېده زما مثال د ملاهي د يو طالب علم و
او ډېر ښه وخت مې د دوی سره تېرېده او د دوی د صحبت نه ما ډېر څه حاصل
او زده کړل او تجربه او معلومات مې زيات شول په دې جېلخانه کښې مونږ ډېره څلور
کسه د خلافت قيديان وو چه يو آغا صفدر و، بل ملک لال خان و او درېيم يو رضا
کار و چه غلام محمد يې نوم و، او څلورم زه وم او د کانګرس ډېر قيديان او ليډران
وو ما نه د نورو نومونه هير دي يو د لاله لاجپت راې نوم راته ياد دی، په کانګرس
کښې چه څومره خلک قيد وو هغه ټول هندوان وو، ډېر ښه خلک وو او ما سره يې
ډېره مينه او محبت و څلو ورځې پس زه يې دفتر ته وبللم او سپرنټنډنټ ته يې
پيش کړم هغه زما غاښونه او وريږه وکتلې هغه هم ډاکټر و او ويې ويل چه زه به دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزید اروا وګیر چاپیر تری دېری ونی ولاړی وې او هری یوی ونی سره یوه ګډ یله
تولی وه او یو یو سړی ورته بینت په لاس ولاړ و او په ډېر زور سره به یې هغه ګډ یله وهله
ددی په لید وزه خیران شوم ولی چه ما دا قصه چېرته په نورو جېلخانو کښی لیدلی نه وه د
ملکرو قیدیانو نه راته معلومه شوه چه دا قیدیان دي او د بینتونو وهلو چل زده کوی چه د
ضرورت په وخت کښی قیدیان په ښه شان په بینتونو ووهلی شی په دی کښی ګودونو ګوډ
قیدی یې دی ځای ته راوست د هغه د جامونه دا نه معلومېده چه کښی دی قیدی دی
ښه پتلون، ښه کوټ او ښه تولی (Hat) په سر وه هغه لي نه زمونږ په شان جوړه کړو
او نه لي کښېښولو هغه خپله تیلایي کوله چه په دې کښی داروغه راغی لیکن دې ګوره ددا روغه
هیڅ پروا ونه کړه دا روغه صاحب د ټولو نه اول د هغه په ټکټ دستخط وکړو د هغه
د رخصت کېدو نه پس معلومه شوه چه دا ګوره دی او په زبر زنا کښی قید شوی
دی لیکن باوجود ددی قسم ذلیل او ظالمانه جرم د هغه د سړیتوب جامی د سړیتوب
خوراک او د سړیتوب سلوک وا ومونږ چه د خپل قوم ملک او د اسلام په خدمت کښی
بی ګناه قید یو او هیڅ جرم مو کړی نه و نو مونږ سره ددی قسم سلوک وچه انسان خو
پرېږده شاید چه ځناور و سره به هم چاکړی نه وي څه وخت چه داروغه زما ټکټ وکتو
او دستخط یې کړو او ورته دا هم معلومه شوه چه زه سیاسی قیدی یم او د علاج د پاره
راغلی یم ددی د پاسه بیایي زه واپس هغې چکی ته ولېږلم او په هغه چکی کښی یې بند
کړم دا داروغه مسلمان و او خیرالدین خان یې نوم و ما په ټولو جېلخانو کښی لیدلی
دی چه مسلمانان د پیرنګیانو ډېر وفادار دی او د پیرنګیانو د خوشالۍ د پاره
سیاسی قیدیانو سره هر قسم بد سلوک کوی، زما د راتلو نه چه سیاسی قیدیان خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دي چه هغه راغلی دی او په جګړه کښې بند دی د دی په اوږدو سره هغوی
کوشش کړی او داروغه ته ورغلی دی او هغه ته یې ویلي دی چه دی خو سیاسی
قیدی دی تا د اخلاقی قیدیانو سره څنګه بند کړی دی دی خو موږ سیاسیانو
سره بند وو په کار دی په دی سیاسیانو کښې د پنجاب لوی لوی لیډران مسلمانان
او هندوان وو داروغه صاحب د هغوی نه یریده نو په دی وجه زه یې د سیاسیانو
هغې احاطې ته بدل کړم دا ځای ډېر ښه و خو ډېر لوی و بل کښې ډېری ونې او
سوری وچکی او بارګونه یې پاخه او هوا دار او هوا به کښې هم لګېدی شوه زما د
راتلو نه چه به څوک سیاسی ورونه خبر بدل هغوی به زما کټ ته راتلل او ما سره به یې
ګړه بړه کوله دلته د هر خیال د هر مذاق او هری عقیدی خلک وو او د دوی صحبت
زما د پاره یو لوی غنیمت و ما به هر چا سره تبادله خیالات کوو او د هغوی د علمی
خبرو او تجربو نه ما ته ډېره فایده ورسېده زما مثال د ملاهی د یو طالب علم و
او ډېر ښه وخت می د دوی سره تېر بده او د دوی د صحبت نه ما ډېر څه حاصل
او زده کړل او تجربه او معلومات می زیات شول په دې جېلخانه کښې موږ څلور
کسه د خلافت قیدیان وو چه یو آغا صفدر و، بل ملک لال خان و او دریم یو رضا
کار و چه غلام محمد یې نوم و، او څلورم زه وم او د کانګرس ډېر قیدیان او لیډران
وو ما نه د نورو نومونه هېر دی یو د لاله لاجپت رای نوم راته یاد دی، په کانګرس
کښې چه څومره خلک قید وو هغه ټول هندوان وو، ډېر ښه خلک وو او ما سره یې
ډېره مینه او محبت و څلور ورځې پس زه یې دفتر ته وبللم او سپرنټنډنټ ته یې
پېش کړم هغه زما غاښونه او اوری وکتلی هغه هم ډاکټر و او ویل چه زه په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندی نه پوهیږم، په دې باندی یو دغاښونو ډاکټر (Dental Surgeon) پوه
شي داد هغه کار دی ما ته یې ووې چه ته خپل خرڅ باندی ډېنټل سرجن راغوښتی شی
ما له یې د علاج کولو اجازت راکړو چه ته پخپل خرڅ باندی ډېنټل سرجن د غواړه چه ستا
علاج وکړي زه چه واپس جېل بارک ته راغلم دا قصه می سیاسی قیدیانو ته ووېنوته وکړه
هغوی زما د پاره د ډاکټر د غوښتو انتظام وکړو او د ډاکټر پریم نات ډېنټل سرجن
د رابللو فیصله یې وکړه سبا له جېل والو د ټیلفون په ذریعه هغه له خبر ورکړو او د
خبر بل وسره هغه جېلخانی ته زما د کتو د پاره راغی زه یې چکر ته بوتلم او د دارد غه
په موجودګۍ یې زما د غاښونو او ورو ملاحظه وکړه هغه زما په حالت ډېر افسوس
ظاهر کړو چه حکومت د خراب خوراک په وجه ستا صحت بالکل خراب کړې دی
او برباد کړی دی په ډېری مینی او محبت سره زما غاښونه او اوری په ښه شان
سره صاف کړل او کوم غاښونه چه خراب شوی وو هغه یې وایستل او د مخکښې د پاره
د هغی دارو او د استعمال طریقه یې راته وښودله او ډېر تحقیق یې را باندی وکړو
چه باقاعده دی خپله خوله صفا کوه که نه ټول غاښونه به دی برباد شی او بل یې زما
د پاره د خوراک تجویز وکړو چه همیشه سبزی او هر قسم تازه میوه وخوره بلکه دا یې
په ټکټ درج هم کړل او داروغه صاحب ته یې ووې چه دارو د دې مرض د پاره دومره
فایده مند نه دی لکه دا خوراک چه فایده مند دی. د ډاکټر ښه همت، همدردی، شرافت
او محبت چه کوم اثر زما په زړه کړی دی هغه تر اوسه پوری زما د زړه نه وتلی نه دی
او نه زما نه هېر دی د رخصتېدو په وخت ما ورته ووې چه زه غریب نه یم جېلخانی
کښی می روپۍ جمع دی د فیس بو د را باندی کېږی دا به ستا مهربانی وی چه ست

(c) ketabton.com: The Digital Library

خومره فیس کیږی هغه ته مانه واخلی : هغه ددی خبری نه انکار وکړو او چه څه وخت دا خبره ما ورته دوباره وکړه هغه ماله دا جواب راکړو :« ماله به شرم ندراځی چه زه دد اسی خلکو نه فیس واخلم چه هغوی د قوم او د ملک د ازادی ترقی او بهبودی دپاره جیلخانو ته راغلی دی او زمونږ د پاره ددی قسم تکلیفونه او مصیبتونه برداشت کوی نو که چیری مونږ د ومره قربانی نه شو ورکولی چه جیلخانو ته لاړ شو دا خو کولی شو چه د خدای دپاره د هغوی خدمت وکړو .» ددی په اوریدو زه هم چپ شوم او ما بیا خبره ونه کړه هغه را نه رخصت شو او زه واپس جیل بارک ته راغلم او دا تو له قصه می خپلو ملګرو ته وکړه . ددی جیل دا روغه چه د هغه نوم خیر الدین خان و ډیر چالاک ، هوښیار ، تجربه کار او ډیر رشوت خور و او سیرتهنډنټ یی داسی په لاس کښی وچه دده به څه زړه غوښتل هغه به یی کول او چه سپرنټنډنټ به یی کوم خوار د انولونو هغی خواله به هغه روانید ه او چه چا ته به یی زړه غوښتل . پی . ماسته ، د بله د ودی او غوښته یی ورته نکوله حالانکه دا کار د سپرنټنډنټ دی او اکثر داخیزونه د هغو خلکو دپاره وی چه څوک ناجوړه وی لیکن ده به سپرنټنډنټ باندی داخیزونه د روغو خلکو دپاره نکول په سیاسی قید یانو کښی چه خومره د سرخلک وو او دچا به لږ ډیر رسوخ وا و خپل او از به یی اخبار اتو ته رسولی شو د هغوتو لو نه یی بیا ده هغه تو له یی څه نه څه ورکول او ددی نه علاوه به ملاقاتو نو کښی او خطونو او کتابونو کښی به هم ورسره رعایت کولو او دڅان یی ملګری کړی وو لیکن کوم سیاسی قید یان چه بی اسره وو او چا یی او از اوریدی نه شو نو د هغوی د پاره باوجود د ناجوړتیا نه هم څه نه وو . او چه به د داروغه صاحب شامندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی او دخپلو ورونو خبری یې افسرانو ته رسولې شوی ، هغه به که غټ کټ وُ داروغه صا
به دهغه ټکټ واخیست او چه څه به یې زړه غوښتل هغه به یې سپرنټنډنټ صاحب باندی
دستخط کړو په دې چل یې ټول خلک ځانته محتاجه کړي وو او هغه سړی به دداروغه
صاحب رضا کولو او خوشحالولو کوشش کولو داماته دسیاسی قیدیانو دپاره ډېر دذلت
او دشرم خبره ښکاریده ، سپرنټنډنټ بالکل یوګوګو وُ بغیر دداروغه نه به یې څه نه کول
اکثر سپرنټنډنټان هم داسی وی ماچه څومره دجېلخانو سپرنټنډنټان لیدلې دی دټولو دغه
یوشان حال وی ، زه خو په دې نتیجه رسیدلی یم چه سپرنټنډنټانو ته بالکل اړ و ضرورت نشته
دی داخو په جېلخانو باندی بوج دی ځکه په جېلخانه کښی هم هغه کېږی چه څه داروغه کوی
دالویې لویې عهدې پیرنګیانو دخپل قوم دپاره ساتلی دی . دجېلخانو دا سپرنټنډنټان به
اکثر سول سرجنان وُ او سپرنټنډنټ چری داکټر مقررول یکار نه دی . داکټر جدا سری
په کار دی ، چه دهغه دقیدیانو او دجېلخانی انتظام سره څه غرض نه وی ، او په ولایت
کښی انګریزانو خپل ملک کښی دجېلخانو دپاره هغه طریقه اختیار کړې ده ولی چه داکټر
سپرنټنډنټ وی نو هغه اکثر دجېلخانی انتظامی معاملاتو په وجه دناجوړه او کمزوره قیدیانو
حق تلفی کوی او مریض ته دمریض په سترګه نه ګوری .

زمونږ په احاطه کښی به چه څه وخت داروغه صاحب رادننه شو نو هر چا به د
کوشش کوو چه ځان ورته دلوړو نه رومبې ور اورسوم او سلام ورته کوم څوک چه به
خبریدل هغه به دداروغه صاحب په خدمت کښی حاضریدل ، او دداروغه صاحب نه به
چه پېره جمع شول چه سړی ته به میله او تماشه معلومیده چونکه ماته دا کار ښه نه ښکاریده
زه دخپل ضمیر نه مجبوره وم ما به په دې کښی څه حصه نه اخیسته دا نه چه ګنی داروغه صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـه زه خفه وم، یا مې د هغه سلام نه کوو، داسې نه وه ماله چه به نږدې راغې، نو سلام
یې ورته کوو او د سلام د پاره به ورپسې ورتلم نه نو به دې خبره شاید دا هغه صاحب
زما نه خفه وُ او باوجود زما د کمزورتیا او ناجوړتیا زما به ټکټ چه کوم پې ډیره غاړې -
خان کښې لګېدلې وُ هغه یې هم بند کړې او د هسپتال سرجن چه زما د پاره کوم خوراک
اجازت کړې وُ هغه یې هم ماته نه راکوه، زما ملګرو به دا خبره محسوسه کوله لیکن د
ـد عایتونو په حبلې څه نو ټس پراخیستی نه شو، اخر یوه ورځ زما ملګرو دومره جرئت
وکړو چه داروغه صاحب ته یې ووې چه کوم خوراک د ده د پاره ډاکټر صاحب تجویز
کړې دې، مهرباني وکړئ هغه د ده د پاره جاري کړه، هغه ورله جواب ورکړه چه دې
ـدې سپرنټنډنټ صاحب ته ووایې، زه پوه شوم چه د ده زړه نه دی. ولې چه ماته معلومه
ـه چه سپرنټنډنټ صاحب خو د ده په لاس کښې دی او بغیر د ده د وینا نه څه نه کوي، لیکن
ـه دې خپلو ملګرو مجبور کړم چه ته ضرور هغه ته اُوایه بله ورځ چه زه سپرنټنډنټ صاحب
دفتر ته او غوښتم ما ورته ووې چه تا ته به معلومه وې چه د هسپتال سرجن زما په ټکټ
زما د پاره د مرض د غاښونو د علاج په طور خوراک لیکلې دی او دا ته یې ویلې دي چه دا
ـښتا د مرض دارو دی. دا خوره، دا به ستا مهرباني وي. چه دا خوراک زما د پاره مقرر
ـکړې او یا ماته اجازه راکړې چه په خپلو پیسو دا خوراک ماته راکېدی شی، یعنې زه یې
خپلو پیسو راغواړم، هغه د دې د واړه خبرو نه انکار وکړو او ماته یې ووې چه زه یې مناسب
نه ګڼړم چه تا لره یې درکړم، ما ورته اووې چه تا ته به یاد وی چه تا ماته وئیلي وو، چه زه
ـدې مرض ډاکټر نه یم او نه پوهیږم نو چه ته بیا په دې پوهیږې نه، نو ته بیا څنګه یو خوراک
مناسب او بل خوراک نامناسب ګڼې، نو بیا یې دا ځواب وو چه د خوراک په معامله نه پوهیږم.

اوماته د دې هیڅ ضرورت نه ښکاري، ماپه زړه کښې دا خیال وکړو چه کوم ځای انصاف
نه وي او نه څه قاعده او قانون وي، د یو سړي رضا او وینا قانون وي، هغه سړي زیا
بحث کول څه فایده مند نه وي، په دې وجه زه چپ شوم او بېرته راووتم او خپل بارک
لاړم په دې جیلخانه کښې ډېر پښتانه وو، لیکن زمونږه احاطې ته به راتللې نشو، کله ناکل
به یې په مونږه د شپې پیره لګیده، هغوی ته به ماسره د خبرو اترو ډېره کمه موق
وه، دلته یو پښتون ملازم هم وو چه د دواوې د سوکړو ذکلي وو، د هغه پیره به دو
زمونږه په بارک لګیده، ډېر ښه سړی وو ماسره یې ډېره مینه وه باوجود د دینه چ
ما به منع کولو لیکن بیا هم هغه به دا ته کله ناکله څه څیز راوړه زه په جیلخانه کښې د پته
څیزونو سخت مخالف یم ولې چه په دې باندې په سړي کښې کمزوري تیا او بزدلي پید
کېږي ما به ډېر پوهه کولو او منع کولو هغه نه منع کېده هغه سره به زما ښه ګپ شپ
لګیدو هغه تازه د ملک نه راغلې و او ماته به یې د ملک قصې کولې د هاړ پشکال د
وې ګومې ښه په زور کښې وه د وړځې خو به لا څه ډېر تکلیف نه وو، ولې چه ډېرې
دي او سوړیې وو ولې د شپې تېرول ګران وو ځکه چه بارک کښې به بند وو اکثر به د د
بچو پوړې د ګومې د لاسه چاته خوب نه ورتللو خو چه نسیم به لږه یخه شوه نو بیا به ما شو
غذا بولو ځکه چه لاس، پښې په مو ودته بربنډې وي د یتولو څه شې نه وو چه
ماشونه موځان پټ کړي وي. ولې چه د قیدي اوړې، ژمې اغوستې کمبل دي
پکړمې کښې څوک ځان ته کمبل نژدې کولې نه شي، زه د یوې میاشتې پوړې په د
جیلخانه کښې وم او دې خلکو سره مې ډېرې ښې شپې ورځې تېرې کړې چه په دې کښ
واپس ډیره غازي خان ته بدل کړم چه څه وخت زه د ډیره غازي خان جیل ته ورس

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ماته معلومه شوه چه د جیل والا او سیاسیانو په مینځ کښې جوړه شوې وه. جیل والا او هغه د سیاسیانو بارک ته راولیږلم، ټول راته راغونډ شول او زما په لیدو سره هغوی ډیر خوشحاله شول راته غاړه وتل او په ډیره مینې یې راسره ستړې مشې وکړل زما مهربان لاله دوني چند چه د هغه د جیل نه وتلو کښې لږ ورځې پاتې وې راته یې ووئیل شکر دی چه ته راغلې او مې لیدې، ګوندې ستا په دې طریقه جدایي او د مه لیدو وار مان په زړه پاتې شوې وُ. سبا لا چه سپر نټنډنټ راغې نو ټولو نه اول ورسره لاله دوني چند زما د خوراک موضوع ذکر وکړو او ورته یې ووئیل چه کم از کم دا له دې ده ده د قد مطابق جامې ورکړې شي او بیا یې ورته زما د خوراک لپاره ټکټ بنکاره کړو، هغه زر داروغه ته حکم ورکړو چه ډله ده د میچ مطابق جامې فوراً ورکړی او که چرته ګودام کښې نه وي نو ورته یې جوړې کړه او زما په ټکټ یې نیم سیر شوده او یوه چپاټۍ کوچ زما د خوراک د پاره ولیکل زما د راتلو نه څو ورځې وروستو روژه راغله څه وخت چه روژه رانژدې شوه نو زمونږه هند وانو ملګرو سپرنټنډنټ سره ولیدل او هغه ته یې د روژه دارو لپاره د هر قسم ارام د مسولو او باقاعده انتظام کولو عرض وکړو، سبا له چه څه وخت سپرنټنډنټ راغې نو هغه تپوس وکړو چه څوک څوک به روژې نیسي او دا حکم یې وکړو چه څوک روژې نیسي هغوی ته به د خپل خوراک نه یو سیر شوده او یوه چپاټۍ غوړې زیات ورکیدې شي او د پیشمنې لپاره به د تازه خوراک انتظام هم وکړې شي مونږه د ده د دې مهربانۍ نه شکریه ادا کړه او هغه زمونږه د بارک نه رخصت شو مونږه ټول شپږ مسلمانان وو په دې کښې دوه کسانو د روژې نیولو نه معذرت ښکاره کړو چه په هغې کښې یو بیرسټر وو او بل طالب العلم وو، مونږه څلور و کسانو په روژو نیولو باندې الس پورې کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډيره غازي خان د ښار او پشکال ګرمي اسان کار نه و لیکن د خدای په فضل مونږ د
هیڅ تکلیف ونه شو او په آرام او خوشحالۍ ختمه شوه او اختر راغی، د قید یاانو غږ بیانانو
څه اختروی. د اختر نه پس لاله دوني چند انبالوی او خان عبدالرشید خان خلاصیل
مونږ تولو سیاسي قید یانو ورله په خپل بارک کښې ډیوی پارټي او ادرس ورکولو انتظ
وکړو. په پارټي کښې هغې کسانو تقریرونه هم وکړو او د هغوی خدمات او قرباني خلکو
اوستایلي. په اخر کښې لاله دوني چند او خان عبدالرشید خان د ټولو رونو شکریه اد
کړه او وعده يي وکړه چه مونږ ه به د قوم او ملک هر قسم خدمت کولو ته تیار یو. او بیا د
مینه او محبت سره رخصت شول.

ډيره غازي خان د آب وهوا په لحاظ ډېر خراب ځای دی ګرمي پکښې ډېر
زیاته وي، بارانونه پکښې نه کیږي، کال کښې یو وار یا په دوه کال به باران وشوا
داو بو د باران په ځای د خاورو بارانونه ډېر وي او کله کله به داسي سیلي راغ
چه دوه، دوه، درې، درې شپې به خاوري وریدلی، د صحت لپاره د
د خاوري و باران ډېر خطرناک وو، داسي یوه نوی او باریکه دوړه به د آسمان
راوریده چه لیدې نه شوه لیکن چه ګیر چاپیره به دی هر څه ته کتل نو هر څه د
د دوړو نه ډک وو. څه وخت چه به دا دوړه شروع شوه نو ممو به یې پټ کړوا
دوړې څو به شان به رنه ورځ تیاره شوه د دی زول نه ځان ساتل ناممکن وو ځا
خو پرېږده چه خوراک هیڅ کول ناممکن وو چه څه به مو دي خوړل هغې کښې خاورې
وي چه لاړې به دې توکلي هغه به د خاورو نه ډکې وې چه پوزه به دي سوفوا
هغې کښې به خاورې وې نه تړې د چاچامي هیڅ کیدی شوي او نه تړې نه بسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

که پاتی کیدی شوه چه سحر به دخوبه راپاڅیدل وچه په بستره به ژغنګه اوده شوی
وه هم هغه شان چاپ به پړی پاتی وو هرچا به خرمخ ،خرغوبرونه نیولی وو هر
سړی به تماشه وو، چه یوبل ته به موکتل نو خندا به راتله او بیا مانه د پېر تکلیف
په دی فوچه ماسره د نورو په شان د پړی جامی نه وی ماسره یوه جوړه جامی وی
ځکه چه د سی کلاس قیدی لپاره په شپږو میاشتو کښی دیوی جوړی د ورکولو حکم
وو او داهر وخت وینځل او وچول او بیا د دوړونه بچ کول ناممکن وو د دینه
علاوه د دوړونه ډکی سیلی به هم کله نه کله راتللی لیکن د دی تولونه زیات د
تکلیفونه ډک یو بل ګرم باد وو چه تولو ګرمی رکښی به باقاعده چلیده، د سحر
اووبجونه به شروع کیده او د څلورو بجو پوری به وو، دا به دومره ګرم وو چه په مخ
ردی ولګیده نو تا به ویل چه اور دی او د وجود هره څرګنده حصه به یی سوزوله
دی دلاسه به اخلاقی قیدیانو ته د پېر زیات تکلیف وو او بیا خاص چه کوم قیدیان
نمر یا په باغ کښی کارکولو، هره ورځ به څلور پنځه کسان بیهوشه کیدل ګرمی به دهل
زیاته کله به د ګرمی دلاسه یو دوه مړه کیدل ،مونږ به تولی دروازی د خپل بارک
بندی کړی وې ، د څلورو بجو نه به مخکښی د بارک نه راوتلی نشو، په بارک کښی به
هم دومره ګرمی وه چه څوک به د ګرمی نه اوده کیدی نه شو او د هرسړی نه به خولی
بهیدلی چه تا به ویل چه اوس د سین نه راوتلی وی ، د شپی به هم د پېره ګرمی
وه لیکن ګرمی سره به ګذاره کیده ، د دغه سیلی نه بچ کیدل ګران وو او ماسره خو
څان د پټولو هم څه نه وو ، کمبل خو وو ، هغه مو د ګرمی په وجه څان ته رانږدی کولی نه
شو ،نو زه خو به ورته د خدای په تکیه پروت وم ، د پنجاب په جیلخانو کښی د دی نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خرابه جېلخانه بله نشته ځکه لي سياسي قيديانو ته داخوښه کړې وه او دی ته
قيديانو د پنجاب توری او به ويلي دکوموملا زمانو نه به چه څه قصور وشونو هغه
يې دی جېلخانی ته راليږلی وو د ۱۹۲۲ع کال داګست دمياشتی اخری ورځی د
ما زکیری وو زه په خپل بارک کښې ناست يم او ماته يې يو لفافه راکړه . الفافه کښې د
يو خط وو ، چه هغه مې پرانست نو هغه مې دمور خط وو چه کلی نه يې ماته راليږلی وو
په ليد ولي ډېر زيات خوشحاله شوم ولی چه زما خپلی مور سره ډېره مينه وه او
هغې هم زه ډېر خوښ وم په هغې خط کښې د دعا او خيريت نه پس لي ماته ليکلی و
چه الله تعالی په تا باندې ډېره مهرباني کړې ده ، تاله يې زوی در کړی دی ، د
خط ماتا ته د دی لپاره ليکلی دی چه اول تا ته مبارکی در کوم او بيا ستا رائ معلو
کوم چه هغه له څه نوم کيږدو ځکه چه مونږ دا فيصله کړې ده چه هلک ته به نوم
کيږدي .

زه د دی په لوستو نو د هم خوشحاله شوم او د خدای تعالی دوبله او دخدای
دربار کښې مې دا زاری وکړه چه ای الله تعالی زما دا بچی سره د دی نورو بچو نيک او صا
لوی کړې ، ښه اخلاق او علم ورکړې ؛ او د خپل مخلوق خادم يې وګرځوې ته يې نا صر
حافظ او مل دګار شی او د ظالمانو د هر قسم ظلم نه يې وساتی . نوم مې د ده د پار د
عبد العلی تجويز کړو او په سباله مې مور ته خط وليکه او دا نوم مې پکښې ور وليږه ،
پرنګيانو حکومت يونا پرسانه حکومت دی ، هر انګريز فرعون او د فرعون په شا
خود مختاره دی ، هر حاکم چه هر څه په خپل رعيت باندی وکړل ور پسې پرسان
تپوس نشته .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ ملګرو کښې د پرداسې کسان وو چه دهغوی نه دومره تعلیم واونه یې
دومره مالي حیثیت وُ لیکن مجسټریټ ورله سپشل کلاس ورکړې واو هغوی سره
سلوک واوزه یې په (C) کلاس کښې قید کړې وم او کال تېرشو ماسره هماغه د (C)
کلاس سلوک واو چا دې طرف ته فکرهم نه کولو ، حالانکه د پرخلک به زمونږ ه دکټو
پاره دحکومت له خوا اتلل چه د قید یانو حال معلوم کړي او مناسب انتظام ورله وکړي .
ماته د چا فکر نه واو یا یې قصداً نه کولو . په ګرمی کښې به غیر زمانه قولو قید یانو ته
بهر خملا ستو اجازت وخوزه به یوازې په بارک کښې بند وم یوه ورځ جیلوالوزه د فتر ته
بللم او وا ته یې ووې چه مونږ ستا د پاره دا تجویز کړې دی چه تا د تودې ورد ی نمبر
ارکړو په دی کښې به تاته دوه فایدې وي یوه دا چه په بله معافي به درکیږی شي او
به زر رهاشي و بله دا چه تاته به د بهر خملا ستو اجازت وي ستا کار به نور هیڅ نه
ی صرف د دې سیاسی قید یانو مشقت ورل او راوړل وی لیکن ما ددی خبری
انکار وکړو وخکه چه دا زمونږ دا صولونه خلاف و . زمونږ اصول د حکومت سره عدم
عاون واو دا خپو قسم تعاون واو دا د یو سیاسی قید ی د پاره لویه د کمزورتیا
خبره وه چه بهر خو به یې حکومت سره امداد نه کوو لیکن چه څه وخت جیلخانی له
اغی نو بیا هم دهغه حکومت خوشامند ګراو امدادی شي .

دا یوه لویه ګناه او بد اخلاقي وه . د لاله دونی چند د رهاکیدو نه څه موده پس
په ملک کښې انتخابات شروع شو او هغه د پنجاب اسمبلی ممبر منتخب شولو هغه
اسمبلی کښې زما متعلق یوه لویه واویلا او شور جوړ کړ او حکومت یې ملامته کړو
ماسره ترا و سه پورې د (C) کلاس د قید ی سلوک کیږی . حکومت جواب ورکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه هغه خو د سرحد قید ی دی، پنجاب سره یې څه تعلق نشته نو ده ورته په جواب
کښې وویل چه بن ورځ خو هغه په پنجاب کښې دی چه په پنجاب کښې سیاسی قیدیا
سره څه سلوک کېږی هغه دې د ده سره هم وشی. نو په ډېر ځېکړولی د پنجاب حکو
مجبور کړو چه یو حکم جاری کړی او زمونږ سپرنټنډنټ ته یې ولیکل چه زما متعلق
سرحد حکومت سره خط وکتابت وکړی، سپرنټنډنټ صاحب ډېر سنه سره ځ
سره یې ډېره همله دی وه هغه فوراً سرحدی حکومت ته ولیکل، لیکن هغوی جواب
ورنه کړو او چه ده پری زور ولګولو او یادګیرنی به یې ولېږلې نو د وخت تېرو لو
دپاره به هغوی څه ګول مول ځواب ورکړو. ولې چه دهغوی مطلب ماله تکلیف را کو
او زما صحت بربادول وو په دې طریقه په خط کتابت کښې ډېره موده تېره شوه
لیکن لا له دوئی چند ډېر زور ور سره ؤ هغه دوی کله په قلاره پرېښوول او دهغ
وخته پورې به یې یادګیرنی ولېږلې چه اخر یې زه پری په سپشل کلاس کښې کړم.
دې وخت کښې جېلخانه کښې خبر شوم چه زما د ګرفتاری نه پس زمونږ ه د اتمانزو
سکول طالب العلمانو په ټوله علاقه کښې یو لوی مهم شروع کړی وی کلی په کلی به یې مولود شریف
کولو ډېر خلک به ورته راغونډېدل، زما ځوی عبدالولی به اول د قرآن شریف تلاو
وکړه بیا به ده او ماسټر عبدالکریم قومی نظمونه ووې او دهغه نه پس به زما مشر
عبدالغنی ډېر ښه زړه نرمونکی تقریر وکړو بیا به یې خلکو ته ووې چه پښتنو تاسو لږ
فکر وکړئ چه زما بابا دې پیرنګیانو ولې قید کړی دی؟ دهغه څه ګناه ده؟ هغه خو نه قتل
کړی دی نه یې ډاکه کړې ده، نه یې بل څه اخلاقی جرم کړی دی. زما د پلار جرم دا و
ستاسو بچوله یې تعلیم ورکولو او په تاسو کښې د اتفاق او ورور ولی، عزیز ولی خواهشم

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو کښې هغه رسمونه، رواجونه چه پښتانه پرې تباه کېدل، ورک کول غوښتل تاسو ې
د دنیا د مصنوعو موسر ه اوبره به اوبره و دروئ. دغه گناه وه چه پیرنگیا نو هغه قید
کړو اود (C) کلاس سخت قید بی پرې ولگولو. اوس مونږ ه اوتاسو ته کار دی چه
هغه کوم کار چه زمونږ د قوم د فایدې د پاره کولو جاری وساتو بلکه ترقی ورکړو نو
پیرنگیان به پوه شي چه پښتانه راببدار شوي دي، ویښ شوی دی، مونږه اوس
به دوی خپل مطب نه شوکولی اونه بی د با وولی شو.

د دوی د دې خبرو به قوم د پېرا اثر وشو او د سکول سره هرچا امداد ونه شروع
کړه او سکول ډېره ترقي وکړه. ما چه دا خبرې واورېدې نو ډېر خوشحاله شوم
خدای شکر می اداکړو چه زما قرباني بی ځایه او بی فایده نه شوه او ټول قوم محسوسه
کړه چه باچاخان زمونږه د پښتنو د پاره قید ونه تېروي. هرچا به دی خبره
باندې فکر او غور وکړو، ځکه زمونږ اصلاحی او تعلیمي پروگرام ته تقویت ورسېدو.

مذهبي تعصب:

مونږ به دی جېلخانه کښې پنځه مسلمانان وو، مونږ د ډېره موده د خپلو
ملګرو هندوانو او سکهانو له خاطره غوښنه خوړلې نه وه اونه زمونږه یاده وه لیکن
سیالکوټ نه یو حکیم صاحب به دی تحریک کښې قید راغی نو هغه به غوښنه خوړله او
مونږ هم شوق پیدا شو او مونږ هم دغوښې د خوړلو د شروع کولو فیصله وکړه
حکیم صاحب مو خپلو الهوله ورولېږه او هغه ورسره تولې خبری صافي کړې. د
خپلوالا وودا رأ بیره وه چه غوښنه دی هم به دغه باورچي خانه کښې پخېږی حالانکه
هغه دوغه هندو و، لیکن مونږ ه د اخبره خوښه نه کړه ځکه چه بعضې خلکو د دې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخت پرهیز کولو دهغوی دخاطره به مونږ په هسپتال کښې خپله کښتوئ پخول
او خوراک به موهم دلته په بارک کښې نه کولو هسپتال کښې به مو خوړله . مونږ دخپله
ملګرو خوشحالولو دپاره دا قصه کوله . بل هله خوشحالولی شی چه په ځان تکلیف
تیر کړي لیکن زمونږه بعضي ورونو ددې دومره ناکام اوخه قلاروونه کړوا...
څه وخت چه مونږ په اوله ورځ هسپتال له لاړونو هغوی زمونږ برخلاف
پروپیګنډه شروع کړه او ټول سیاسي ورونه یې راته ویرسول حالانکه دوی کښې
اکثرو غوښه هم خوړه . مونږ چه واپس راغلو مونږ ته د سیاسي ورونو د...
او خبرونه معلومه شوه چه دوی زمونږ نه ډیر خفه او په غصه کښې دي ...
د دوی دا حرکت ډیر ناجایزه منکاره شو . زمونږ د هندوستان په خلقو کښې
دا یو لوی کمی دی چه یو څیز زمونږه په خیال او عقیده کښې خراب وی نو د هغه هم زغ...
او برداشت کولی نه شو ، د هرې عقیدې د خلقو نه هم په هغه شان توقع او ارزو...
لګه زمونږ چه وي او دې ته فکر نه کوو که چیرې دا څیز منع وی نو زما د پاره منع
دی د بل د پاره چه هغه زما د عقیدې نه دی څرنګه منع کیدی شي ؟ د ایشیا د خلقو
دا دعوه ده چه مونږه مذهبي خلک یو او صرف [یا هر] په دنیا کښې دلته مذهب پاتی دی لیکن [یا هر دُنیا]
خو مره چه زما تجربه ده نو ما ته معلومه شوې ده چه بې شکه د ایشیا په خلقو کښې ما...
ښته خو هغه مذهب په نوم مذهب دی او د خدای او رسول (ص) هغه ریښتینی
مذهب نه دی ، د ریښتینی مذهب نه دوی ناخبره دي . هر مذهب کښې ازاد...
ده ، رواداري ده اولوی نظري ده لیکن دوی تري خبر نه دي او نه چا خبر کړي دي
حقیقت دا دی چه دا ټول اسماني مذهبونه د خدای مذهبونه دي او دنیا ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتفاق مینې او محبت او د خدای د مخلوق د ارام او خدمت د پاره راغلي دي. د هر
بو مذهب د پیرو دا فرض دی چه د خدای د مخلوق له منځ نه کرکه او نفرت لیری
کړي او مینه او محبت پکښې پیدا کړي او د یو بل سره امداد وکړي خو موږ د دې حقیقت
نه چا خبر کړي نه یو ـ او نه مو په دې لاره کوشش کړی دی.

ماد تالستای یو کتاب کښې چه شپږ ویشت قصې یې پکښې لیکلې دی دا قصه
وستی ده چه یوه چینه ده د هغې نه هر یو محلت له نلکه راغلې ده خو د هر یو محلت
نلک په دې نښتی دی چه زمونږ د نلکې اوبه پاکې او خوږې دي او د دې نورو نلکو
اوبه ناپاکې او ترخې دي. دې ته هیڅوک فکر نه کوي چه دا ټولې نلکې د یوې چینې نه راغلې
دي نو ځکه یوه پاکه او خوږه شوه او نورې ناپاکې او ترخې شوې او اسلام خو دا تعلیم ورکوي
چه د مسلمان به په دې کتاب کښې هم ایمان او عقیده وی او په وړاندینیو مذهبونو او کتابونو
هم «والذین یومنون بما انزل الیك وما انزل من قبلك» دا د دې ثبوت دی چه
اسلام ټولو مذهبونو سره رواداری غوره کړې ده.

چه کوم ځای زمونږ سیاسي ورونه ټول غونډ ولاړ وو نوزه ورو ورو ورنږدې
شوم او ورته مې داو ویلې چه دا سوراج خو ما ته ډېر ګران ښکاره شو او سوراج به د خپه
سوراج وی چه هغه کښې هر چا ته د خپلې عقیدې او خیال ازادي نه وي ستاسو په دې
نظریه ماله افسوس راځي. که چیرې د غوښې خوراک د چا په عقیده منع وی هغه دې
نه خوري او که د چا په عقیده هغه منع نه وی نو د هغه نه خفګان مناسب نه دی. موږ
ستاسو د عقیدې دومره مراعات کړي دي چه موږ ته حکومت ویل چه تاسو به په هندي
ټکیه باورچي خانه کښې پخلی کوئ مګر موږ حکومت ته وویل چه موږ غوښه په دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باورچي خانه کښې نه پخوو ، په بل ځای کښې لې پخوونو زمونږ دغوښې په خوراک ستاسو
خفګان او اعتراض ناجایزه دی . ستاسو دا خیال دهندوستان دسوراج او اتفاق
دپاره موزون نه دی ځکه چه په هندوستان کښې دمختلفو عقیدو او خیالاتو خلک موجود
دي نو که چیرې هر یو قوم خپلی عقیدې او خیال بانـدی نور مجبور وي نو دا به ګران نه شي
بلکه نتیجه به یې دېره خرابه راوځېژی او دهندوستان خلک هله دترقی او ازادی
معراج ته رسېدی شی چه هرچاله دخپلی عقیدی او خیال ازادی ورکړو او دهیڅ
قسمه ظلم او جبر په چا ونه کړو . زما د دی خبرو په اورېدلو ددوی قهر او خفګان
کم شو او بیا دهغوی هغه اعتراض او خفګان پاتی نه شو .

زمونږ دپر هندوان او سکهان سیاسی وروڼه وو چه هغوی دغوښو په خوراک
اموخته وو او ډېر زړه به یې غوښې ته کېدلو ، لیکن نور و نه مجبور وو . زما د سیالکوټ
یو بنډارې نومی هندو واشناو ، ډېر ښه سړی وا و دغوښې ډېر شوقی وچه څه وخت
به مونږه هسپتال ته روان شو نو هغه به پټ ماله خپل کټوری راکړو چه په دی
کښې ماله لږه غونډی غوښه راوړه ما به همیشه هغه له هغه کټوری ډک راوړلو او هغه
به په پټه په بارک کښې خوړله . هغه چه به کله نا کله په قار شو نو خپلو هندوانو ته به
ډېر کنځل کول چه وګوړی دوی دخوراک په څیزونو کښې مونږ ته منع هب راوړاند
کړې دی .

مونږ د ټولو سیاسی قیدیانو شریکه یوه باورچي خانه وه او دا ډېر ښه کار
چه مونږ مسلمانانو هندوانو او سکهانو به یوی کښې ډوډی خوړله . تحریک مونږ
سره وروڼه کړې وو دا د کانګرس او خلافت برکت و او دهیڅ قسم نه مودیو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرورت نه کوله. یوه ورځ یکښې اتفاقاً د خدمتګار سوال راپیدا شو مولانا محمد اسماعیل
غزنوی دا سوال اوچت کړو چه په باورچي خانه کښې یو مسلمان خدمتګار هم په کار
دی او د باورچي خانې په خدمتګارو کښې دې یو مسلمان هم وي لیکن هندوان او سکهان
په دې کار راضي نه وو او د مولانا برخلاف به یې دا خبرې کولې چه ګوره دی په مونږ
کښې بې اتفاقي پیدا کوي ما ورته وویل چه په دې خو به اتفاق او محبت لا زیاتې
شي ځکه چه مسلمان به هم د باورچي خانې په کار کښې شریک شي او ټول کار به په شریکه
وکړي. زما دې خبرو ته چا د بر فکر و نه کړو او زما کوششونه څه مفید ثابت نه شول
چه څرنګې هندوان او سکهان پخپلو خبرو ټینګ ولاړ وو. هغسې مولانا صاحب هم
خپله خبره نه پرېښوه او ورځ په ورځ دا جګړه به زیاتېدله وه زمونږ یو ماسټر صاحب
وو چه هندو وو هغه خو به ویلې هندوان پاک دي او مسلمانان ناولي دي، لیکن چه کوم
هندوان پوه او هوښیار وو نو هغوی به داوې چه دا د صفایي سوال دی او چونکه مسلمانان
د صفایي خیال دې ته ساتي نو په دې وجه مونږ نه غواړو چه مسلمان دې په کیچن کښې
کار وکړي. دا قصه جاري وه او ورځ په ورځ زیاتېدله او سختېدله، دا خو یو قسم
اني وې په اصلیت کښې هندوانو مسلمان خدمتي په کیچن کښې نه پرېښېوو. یوه ورځ ما
خپل ډاکټر ته چه هغه یو هندو وو دوه مشقتیان د خپل بارک چه یو هندو او بل مسلمان
د کتو او معاینې د پاره پیش کړل چه ته دا دواړه وګوره چه په دوی کښې کوم صاف او
پاک دی، هندو به باورچي خانه کښې کار کولو او مسلمان زمونږ د بارک جارو ماړو.
ډاکټر صاحب به ښه شان هغوی وکتل او د کتو نه پس د مسلمان په حق کښې فیصله
وکړه چه دا مسلمان د دې هندو په نسبت پاک او صاف دی او په هندو کښې د ناپاکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وجه سپېرې شوي دي نو ماخپلو هندوانو ورونو ته ووې چه د ډاکټر صاحب په
فیصله کښې څه وائې ستاسو د صفائي دا بانه خو هم پاتې نه شوه . لنډه دا چه د ډېر کشمکش نه
پس اخر په دې فیصله وشوه چه یو مسلمان دې هم په باورچي خانه کښې کار کوي او
دهغه به صرف دا کار وي چه مونږ په کومو لوښو کښې ډوډۍ وخورو هغه به او چتوي
او وینځي به یې او په دې طریقه دا مسئله ختمه شوه .

د هندوانو د دې قسم خبرو او رویې په ما هم اثر وکړو او زما زړه چه په هغه
کښې د خدای د ټول مخلوق سره یو شان مینه محبت وځه ناځه فرق پکښې پیدا
شو . یوه ورځ ما خپلو ورونو سره خندل چه زه د لته صاف زړه داغلی وم او هغه
هر څه کړي . او نفرت نه پاک و او هیڅ قسم داغ پکښې نه و لیکن ستاسو په صحبت
چه بن زه ورته گورم داغدار شو . مذهب خو دنیا ته د دې د پاره نه دی راغلی چه
خلکو په منځ کښې نفرت پیدا کړي بلکه مذهب خو د مینې محبت علمبردار دی
بله عجیبه خبره مې دلته دا ولیده چه په کرمي کښې به تقریباً ټولو هندوانو زما د ملگي
یخې او به څکلې او هیڅ باک به یې نه کولو لیکن یخني کښې به یې ترې پرهیز کولو او زما نه
به نه رانږدې کېدل حقیقت دا و چه په گرمي کښې به ما د دې خپل ملگي نه کپړه چا
کړې وه او ساعت په ساعت به مې هغه لمد وله باد به لگېده تو هغه او به یخې وې
ما خو به دا خوارې کوله او دوی نه دومره خوارې کېدلې نه شوه .

مونږ په جېل کښې وو چه بهر چېرته یو هند و د پیغمبر اسلام (ص) په شان
گستاخي کړې وه نو یو مسلمان راپا څېد وهغه یې قتل کړو . هندوان د هغه هند
ملگري شول او مسلمانان د هغه مسلمان او په دې بانډې ټول ملک کښې یوه هنگا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړه شوه او دازادی اوقومی تحریک نه دخلکو توجه فرقه داریت ته وګرځیده تردی
وخته پوری چه دقومی تحریک د وحدت دپاره ځومره کوششونه شوي وو، هغه په بیې
لاهوشول . په کارخو داوو چه ځوک غلط کار وکړي نوټول هغه ته غلط وواپی نه سړي ته وب
نه مذهب، نه انسانیت، نه شرافت، نه اخلاق داوایي چه مونږ دغلط کار او غلط
سړي ملګری شو دهرچا خپل مذهب دی او خپله عقیده ده، یو سړي داسی کار ولی
کوي چه دبل مذهب او بلی عقیدی خاوند پری خفه او غصه شی حالانکه هیڅ
مذهب ددې اجازت نه ورکوی . دانن چه دهندوستان او پاکستان هندو او
مسلمان دنفرت په لوی عذاب کښی ګیر دی نو ددی هم داوجه ده . تاسو دی خبری
ته هم فکر وکړی چه هندوستان کښی دغوا او جماعت په سر فرقه دارانه فسادونه ډیر
کیږی او زمونږ شریک دښمن دا حربه زمونږ دقومی اتحاد خلاف استعمالوی
په سړي دی ته وګوری نو حیران شی چه یو بنده وینی او بینا بنیادم دغوا په حلاله بد ګڼی
بل بنیادم ووژنی یعنی د بنیادم حیثیت او حقیقت دیوی غوا لاځنا ورنه هم لاندی
او غیر ضروری دی او دې بل اړخ ته دخدای دکور په خوا کښی د تیریدونکی جلوس
د ولکی او سرنا اواز دومره لوی جرم دی چه هم ددغه دحمان او رحیم خدای په پاک
نوم دهغه دمخلوق انسان په مری چاړه رابنکل کیږی . ددی واقعاتو نه فسادونه
جوړیږی، کورونه تالاشي، ماشومان یکښی وسیزلی شی او دا هرڅه په دې جذ به
کیږی چه دخدای پاک د دالیږلی دین خدمت کیږی . په دی سلسله کښی ماته
یو قصه رایاده شوه زمونږ دکلي دخپلی کورنی یو مشر دخپل ورارہ دلاسه دخپل
کلی په جومات کښی دلمانځه د پاسه په سجده قتل کړی شوی و تفتیش له پولیس راغی
او

د دې حادثې
تفصیل په
... پیښ ...
او ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیس کپتان پیرنګی و هغه جومات ته بوتلو سره ننوتو هلته ولاړ یو سړی ووته دویل
« صاحب ! بوتان وباسه جومات دی » پیرنګی ورته ووې چه ستاسو په زړه کښې
دخدای دکور هم صرف دومره احترام دی چه پیزار سره پکښې نه ګرځئ او دهغه خدا
پیدا کړي مخلوق پکښې هم دهغه دوراندې په سجده کښې پروت وزنئ ؟ دا ستاس
عجیبه مذهب دی او عجیبه تعلیم دی .

دهندوستان ډېر عجیبه مخلوق دی دوی پیرنګیانو دخپل تکبر او فرعونیت
په وجه دځان نه خفه کړي دي او پخپله مقابله کښې و درولي دي ځکه چه زمونږ بارک
چه به کله یو پیرنګی دمعاینې دپاره راغی نو یوه عجیبه تماشه به وه مونږ کښې به دهر
کس داکوشش وچه په څه چل او څه طریقه به دی خپل ځان طرفته مایل کړم او چه
به هغه مونږ طرف ته خپل رغبت ښکاره کړو او څه لږ ېي خبری به یې راسره ښې وکړ
نو چه دوباره به راتلو نو لا بارک ته به رادننه شوی نه و چه مونږ به ورته لاس په نامه و
وولاړ مونږ به مو ورته جوړه کړي وو سلامونه به مو ورته کول او مسکی مسکی به ورته کې
او داعادت خاص زمونږ په انټیلیجنشیا یعنی زمونږ په تعلیم یافته خلګو کښې ډېر
و . زما یو مهربان چه دلایلپور وو زما دجېلخانی استاذ ؤ او یو لوی وکیل و
ماسټر کوردت مل نومیده او هر وخت به یې سیاسی کتابونه لوستل ډېر عالم او
سړی ولیکن چه یو ځل به کوم پیرنګی ورسره ښې خبرې وکړې ، نو بیا به یې دی پټن
و . هغه یوه ورځ ماته دخپل قید دلایلپور دجېلخانی قصه کوله چه زه به لې په او
باندې حیران شوم ما به په زړه کښې وې چه دهندوستان څومره ښه خلک دي
دوی دپیرنګیانو سره څومره ښه محبت دی دهغوی زور او ظلم او بد سلوکی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ومحي ته وددېږي نه اونه يي محسوسوي . هغه غريب ، بې ګناه دپېښې کمشنر دوه کاله قيد کړی ولکين بيا هم دی دهغه نه خوشحاله و دهغه برخلاف يې په زړه کښې څه نه وو بلکه همېشه به يې ماته دهغه صفت کولو چه هغه بيچاره دپړ ښه سړی دی او دی ښه سړيتوب وجه داوه چه څه وخت يې دی قيد کړو نو هغه يوه ورځ جبلخانې له راغلی و او ددې پوښتنه يې کړې وه او دده په مخکښې دومره ويلي وو چه دوکيل صاحب چکی رموسپينه کړې ولې نه ده ؟ په دې دومره خبره دی خوشحاله وبلکه دهغه احسانمند و او چه خومره ده سره ظلم او زياتې شوی دهغه ترې هېر و . هغه به کله ناکله په فخر دا قصه ماته کوله چه دپېښې کمشنر جبلخانې له راغی نوزما پوښتنه يې وکړه چه هغه کوم ځای دی بيا ماله راغی جېلوالو ته يې وويلي چه دده چکی رموسپينه کړې نه ده داسپينه کړئ . مابه وروته ويلي چه ماستر صاحب ته يې بې ګناه دوه کاله قيد کړې يې او ددېره غازی خان غوندې ګنده جبل ته رالېږلی يې او مالي نقصان پرې علاوه دې ته فکر نه کوې او چکی رسپينول درته ياد دي .

مابه همېشه خپلو سياسيانو ورونو سره خندل چه ستاسو مطلب سوراج نه دی بلکه ستاسو مطلب دادی چه پېرنګيان دې مونږ هم ځان سره په حکومت کښې شريک کړي او څه لږه غوندې حصه دې پکښې راکړي .

لاهور جېل ته دوباره تګ :

زماد غښتو مرض ورو ورو بيا په زياتېدو شو ماته يوه ورځ داروغه صاحب سپرنټنډنټ په مخکښې داخبره وکړه چه نن سباجرنيل صاحب بيا په دوره باندې دلته راځي ته دخپل مرض حال هغه ته ووايه او عرض ورته وکړه چه تا دعلاج دپاره بيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلاهور جیلخانی ته ولیږي لیکن ماورله داجواب ورکړو چه جرنیل صاحب ته د هیڅ
قسم عرض معروض نه کوم ځکه چه زما اصلی ذمه دار سپرنټنډنټ صاحب دی او که
چیری زه څه وایم نو ده ته به وایم . سپرنټنډنټ صاحب هم زما دخبرې تائید وکړو
او په جواب کښی یې راته وویل چه د جرنیل صاحب د دورې پس به زه تالاهور ته ولیږم
هغه زما د پاره ولیکل چه زه دې د علاج د پاره لاهور ته بدل شم او زر تر زره حکم راغی
او زه لاهور ته روان شوم . داخل زما تلل په پټه نه وو زه تولو سیاسی ورونو سره یو
ځای شوم او په خندا خوشحالی سره ترې رخصت شوم او په خیریت لاهور ته ورسیدلم
د ور رسیدو سره یې زه خیل زوړ اشنا داروغه خیرالدین خان ته پیش کړم ولی چه مخکښې
علاج د پاره راغلی وم ده سره مې لیده کاته شوی وو . هغه زما نه پوښتنه وکړه چه ته د
علاج د پاره د ډیره غازی خان جیلخانی نه راغلی یې او پس د هغه نه یې زما صندوق
او بستره ایساره کړه او خپل اردلی یې ما سره کړه چه ما هغې احاطې ته بوځي چه کوم احاطه
د سیاسی قیدیانو د پاره مقرره وه لږ چه مونږ وړاندې شو نو زما خیال دا و چه ما به
هغه ځای له بیایي چه مونږ به مکښې وړاندې وو چه مونږ لاړو نو ما یو وړوکی غونډی
دروازه ولیده د هغې په خوا کښې یو قیدی نمبر دار ولاړ و نو چه څه وخت مونږ دغې دروازې
غونډی دروازی ته نږدې شو نو د داروغه صاحب اردلی هغه ته اشاره وکړه او هغه
فوراً ور پرانیسته او زه هغه ځای ته ور ننه شوم هغه ځای ډیر وړوکی او تنګ و زما
لا په دې فکر کښې وم چه د ننه کوټه کښې می اغا صفدر او ملک لال خان په نظر شو د هغوی
په لیدو وانه هر څه هیر شوا و زه ډیر خوشحاله شوم چه خنګه دی دګپ شپ د پاره هم
ملګری بیا مونده . لاله لاجپت رای او د هغه سره یو یل هند ولید . هم په دی بارک کښې

ناست وچه څروخت ور د ننه شوم هغه تول را پاڅېده او په مینه محبت یې ما
سره ستړی مه شی وکړل. د دوی په ملاقات زه نوره هم ډېر خوشحاله شوم، زمونږ
داځای دومره تنګ وچه مونږ یکښې ګرځېدی قلاړی نه شو او نه مو پکښې د څه قسم
ورزش کولی شو. او بله دا چه د ورځې خوبه موخه نه څه ګذاره کېدی شوه لیکن د شپې
به مونږ ته ډېر زیات تکلیف وځکه چه هوا یکښې بالکل نه لګېده د ګرمي د لاسه به پکښې
مونږ پوره خوب کړلی نه شو. تقوله ورځ تېره شوه او ماښام شو لیکن زما بستره او صندوق
رانغلل او د شپې چه څه وخت ماله یې ډوډی راوړه نو هغه د سپشل کلاس نه وه بلکه
د (c) کلاس خوراک وما خپلو ملګرو سره د دی خبری ذکر وکړه چه زه خو د سپشل
کلاس قیدی یم ما سره ولی د (c) کلاس سلوک کېږي لیکن هغوی زما په دې خبرو
ښی څه دلچسپی وانه خیسته او په هغه دغم کښې یې تېره کړه زه هم چپ شوم لیکن
اخبره زما په زړه کښې نه ځائیده چه بغیر د څه قصور نه جیلوالا ما سره ولی د دی قسم
سلوک کوی. ما څه کولی نه شو او نه ورته زه خپلو ملګرو پرېښودم هغوی هم زما د پاره
قدم اخیستو ته تیار نه وو. زما بستره او صندوق راغلل بیا هم چه زما په صندوق کښې
د خوراک څیزو هغه رانغلل د هغه په باره کښې دا خبر راغی چه هغه به په دفتر کښې
وت وي او د ضرورت په مطابق به تاله درکېدی شي. د دی مطلب دا و چه د نیمی نه
ات به جیل والا خوړو. جیلخانه ډېر یو عجیبه ځای دی، د بنود وله پاره یې یو قانون
ړ کړی دی. لیکن په حقیقت کښې قانون نشته د داروغه او سپرنټنډنټ خوله قانون
ی او هر څه چه غریب قیدی سره هغوی کوی هغه کېږي. ډېره غازي خان جیل کښې
وراک څیزونه ځان سره کېښودل جایز و او دلته ناجایز شو او دا خبری څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښتیا وو له ورو ستی هم نه شی ځکه چې د کمزوری او د زورور معامله ده دګډې
او شومبنې قصه ده - بله ورځ خیرالدین خان زمونږ بارک ته راغی ما ورته ووې
چې زه افسوس کوم چې دا دومره ورځې تا ماله بې غیر د څه وجهې تکلیف راکړو هغه راته یې
جواب کښی داووې چې ستا وارنټ سره د مجسټریټ د سپشل کلاس د تصدیق چیټه
نه وه نو مونږ څنګه دا یقین کړی وای چې ته په ریښتیا په سپشل کلاس کیښې یې ما ورته وی
چې اخر زما په ټکټ د سپشل کلاس تصدیق د غازی خان د سپرنټنډنټ د طرف نه
شوی دی هغه جواب راکړو چې دا زمونږ د تسلی د پاره کافی نه وه ما ورته ووې چې د ل
اول خو هم راغلی وم او تا لیدلی وم هغه وخت خو ما سره صندوق او بستره نه وه او نه
خیلی جامې اغوستی وې نو بیا دا څیزونه ما څنګه راپیدا کړل ؟ هغه جواب راکړ
زمونږ خیال وچې هسی دا ورته چا په لاره کښی ورکړی دی - زه پوه شوم چې د
بحثی شروع کړې نو ما دا خبره پریښوده . مقصد دا دی چې د جیل والا دیو عجیب
قسم عادتونه وې هغوی همیشه په دی فکر او کوښښ کښی وې چې په څه طریقه به
خدای مخلوق ته تکلیف ورسوو . دا ټولې خبری زما د ملګرو په مخکښې وشوې
لیکن هغوی بالکل خاموشه وو.

هر کله چې زمونږ دا دعوه ده چې مونږ به حکومت سره تعاون نه کوو نو
دا مناسب دی چې په جیلخانو کښی هم هغه حکومت سره تعاون او ملګرتیا و
د حکومت سره تعاون او ملګرتیا خو په هیڅ شان زمونږ د شان سره جایز
ده او بیا د خپلو ملګرو بر خلاف او داسی ملګری چې د خدای د پاره لې مونږ
د قوم او ملک . د خدمت د پاره ملا تړلې ده . څو ورځې پس زما د غامبونو د کتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیاهم هغه د ېنتل سرجن راغی زما د غاښونو او اورو په لیدو خوشحاله شو او ماله
لی مبارکی راکړه چه غاښونه دې بېچ شو. زما د ژامي یو غاښ لي وایستلو او نور
غاښونه لي راله په ښه شان صفا کړل او نوی دارولي د پوړي کولو د پاره راته ولیکل
د تلو په وخت کښې لي دا روغه صاحب ته وویل چه خلور ورځې پس به بیا زه د غاښونو
کودم او زمونږ نه رخصت شو.

مطالعه:

مونږ په جیلخانه کښې د قرآن مجید درس شروع کړی وا او د سحر د لمونځ نه
پس به تقریباً دوه، دری گېنټې د قرآن په تلاوت کښې مشغوله وو. خلور کسان دو
او مونږ سره خور قسمه تفسیرونه وو، د خلورو واړو ترجمه به مونږ په ښه شان او ویلو
او بیا به مونږ ی ښه غور او فکر کولو لو کله نا کله به مو خپلی خپلی رائي هم ورکولې چه څه
وخت به مونږ د قرآن درس شروع کولو نو دا مو فیصله کړې وه چه هغه ټولی خبری
وقصی چه دوه کوالي نه مونږ اوریدلي دي او زمونږ په زړونو کښې ناستي دي
هغه بالکل د زړه نه ایستل په کار دي او په یو صاف زړه د قرآن شریف په مطالبو او
تعلیم باندې غور او فکر کول په کار دي او د هغو په اصلی معنو او مفهوم ځان پوهول
په کار دی او دا ځکه کېدی شی چه مونږ د خپل زړه نه هغه ټولې خبری او قصی
بهری کړو او که چیرې دا ونه کړو نو بیا د قرآن په حقیقت د رسیدی نه شو ځکه چه مونږ
په ذهن کښې د هغه متعلق یوه رأیه قایمه کړې ده. دې خبری مونږ ته ډېره فایده ورسوله
او په دی طریقه مونږ د اسلام د خوبو او ښېګړو نه په ښه شان سره واقف شو.
ورځ په ورځ زمونږ شوق زیاتېد ولیکن ملک لال خان غریب چه هغه د خپل زړه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه دهمونه لیری نه کړی شو، زمونږ سره ونه چلیدی شو او بوخو ورځی پس هغه په
درس کښی شرکت پر ېښود مونږ یو ځل قرآن کریم ختم کړو او بیه دوباره مو بیا شروع کړو
کومه مزه لطف او علم او پوهه چه ددی درس نه ماته حاصله شوه زه د هغی بیان کولی
نه شم . زه د قرآن په خوبو بنه پوه شوم ، د اسلام د تعلیم نه خبردار شوم او د مذهب
په حقیقت ورسیدم ، د درس نه علاوه اغا صفد ر صاحب به مختلفو مضمونونو باند
خه نوتونه لیکل هغه به هم ما کتل او بیا به می پخپل نوټ بک کښی خان سره نقل کول او
د مقولونه زیاته د فایدی خبره زمونږ د شپی تیا دلته خیالات و . ورځ به په خه طریقه
تیره شوه لیکن په دی ځای کښی شپه تیرول ډیره گرانه وه ، او بیه دی طریقه به مو خیل
وخت تیرولو . خه ورځی پس ولی او محمود زما د ملاقات د پاره راغل د ملاقات په
وخت کښی راته وویل چه هغوی عبدالولی مو کاته بیا لي چه د سترگی اپریشن یی وکړ
ما چه د هغه سترگی ته و کاته نو د هغی هغه داغ د اول نه ډیر زیات شوی و او په دی
می زړه ډیر خفه شو او د دې ماشوم په حالت می ډیر افسوس وکړو لیکن بغیر د افس
نه ما بل خه کولی شو ؟ زه چه خه وخت قید شوم نو ما ډیر خطونه کلی ته ولیکل چه د ولی
د سترگې غور وکړئ او مو کا ته لي ولیږ ئ لیکن د ولی غریب په حالت چا غور ونه کړو او
چا د هغه سترگی ته فکر وکړو او په دې کښی یو نیم کال تیر شو او خه وخت چه د هغه مرض
په زیاتی شو نو بیا بې هغه مو کاته را ولیږه لیکن د ې تلو هغه ته خه فایده ونه رسوله
غفلت په سبب د هغه یوه سترگه بی کاره شوه او دا داغ زما د زړه نه لیرې نشوی
هر وخت چه ماته د ولی سترگه را یاده شی نو زړه می ډیر زیات خفه شی .
ولی د وی سره چه ما خه وخت ملاقات ختم کړو او هغوی رخصت شو او زه بېرا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه نایب داروغه چه چا زمونږ ملاقات کړی و د لاسه ونیو لم او یو سړی له یو تلم چه هغه
له هم خپل خپلوان ملاقات له راغلی وو. داروغه راته ووې چه هغه هم ستاسو د ډلې دی او
ستاسو د عدم تعاون ورور دی او دی دیوکال د پاره په ضمانت کښې جیلخانی ته راغلی
دی او دهٔ د سرجان لارنس بُت چه په پولا س کښې یې توره ده او بل لاس کښې قلم ئې
د ماتولو د پاره تلی و لیکن کامیاب نه شو او گرفتار شو ځکه چه دده دا خیال و دا بت د هندوستانیانو د پاره پولوی د بې غیرتی څیز دی او په دی وجه د هر هندوستانی فرض دی چه
دا مات کړی ما ورته ووې چه دا خو د پر غیرتی سړی دی او دا خپې پولوی د غیرت کار
کړی دی هغه ووې چه بې شکه کار خو لې د غیرت کړی دی لیکن اوس بې غیرته شوی
دی یوه هفته یې لا په جیل کښې پوره شوې نه ده لیکن بیا دې حالت ته رسیدلی دی
چه شپه او ورځ ژاړی او چغې وهی چه په هره طریقه چه کیدی شی ما دې قید او بند نه
باسئ نن ورله مونږ خپل خپلوان د ملاقات له پاره راغوښتی دی را ځه وا وره چه
ورته څه وایی. دی قیدی عزیب هغوی ته لاسونه جوړه کړی دی او ډیر په عاجزۍ ئې
هغو ته لگیا و چه په هره طریقه چه وي زما ضمانت وکړئ او ما د دی بلا نه وباسئ. په دې
کښې پری دی داروغه اواز وکړو چه اوس یوازې په ضمانت وتی نه شی بلکه معافی
ورسره هم غواړي نو بیا د بیر غریبي يې جواب ورکړو چه معافی ورسره وغواړم نو بیا
به یې ډیر بد ئې هغه ووې چه هو. ده وی سبه ده معافی به هم وغواړم نو ما پری اواز
وکړو چه پوزه به هم راکړې نو وې چه سبه هغه به هم راکړم نو بیا مې ورته ووې
چه یوازې پوزه را مینکو به کار و نه شی دې سره به د اوبش پل هم جوړ وې وې چه هغه
څه وی ؟ نو ما ورته ووې چه ذاسی خاودې به راغونډې کړې نو بیا به داسی داسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاروته نور هم وکړي نو هغی غریب وي چه ښه ده دا به هم وکړم خو چه ددې جیل نه بهر شم
ددې په اوږدو ما ډېر وخندل او زه ترې روان شوم. ما په زړه کښې ووې چه داسې
جذباتیان ځوانان وي او داسې همت وي نو مشکله ده چه هندوستان ازاد شي یا د پیرنګیانو
نه څه نه څه حصه په حکومت کښې واخلي.   دا قصه مې لاله لاجپت رای او اغا صفدر ته هم
وکړه او لاله جي سره مې وخندل چه په پنجاب کښې ددې قسم ځوانان شته دي نو امید د
چه تاسو ډېر زر سوراج حاصل کړئ او مونږ ټولو په دې خبره افسوس وکړو چه سړ
یو کار کولی نه شي نو هغه ته دې ملا نه تړي، او داسې کولو نه نه کول بهتر وي. زمونږ
ځوانانو له په کار دی چه هر یو کار شروع کوي چه په هغه ډېر فکر کوي د هغه په ټولو تکلیفو
باندې په ښه شان غور کوي که چیرې هغو ټولو تکلیفونو ته تیار وي نو هله دې هغه کار
ملا وتړي او که چیرې دا تکلیفونه تېرولی نه شي نو ښه به دا وي چه په ارام کور کښېني
او دعا کوي ځکه چه دده بزدلي قومي مقصد ته نقصان ورکوي. اګرچه زه دا وخت
کانګرس کښې نه وم، په خلافت کښې قید شوی وم، صرف زه او لاله جي په سپیشل کلاس
وو لیکن هغه ته د ورزش د پاره په ټوله جیلخانه کښې د سحر او ماښام ذکر ځینې وا
او ما ته نه و. هغه به په کټ کښې خلاص ته او زه په ځمکه. نور هم هغه ته ډېر رعایتونه
حاصل وو. جیل والا به یې ډېرې خوشامندې کولې. په هفته کښې به یې یو ځل ملاقات
کولو خلکو به ورله قسم قسم میوې راوړلې په جیلخانه کښې ورته د هر قسم ارام و. مونږ
یو داسې تنګ او ځان له ځای کښې قید وو چه مونږ هیڅ د دنیا له حاله خبر نه وو نه
مونږ ته څوک راپرېښودل او نه مونږ ته ددې ځای نه د وتو اجازت و. په دې
مونږ د نورو قیدیانو د حاله نه خبر یو چه هغو غریبانانو سره د څه قسمه سلوک ک

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن زمونږ داحاطې په دروازه کښې یو سوری وچه د هغه نه بهٔ مونږ ته دقیدیانو یوه تښتېدنه ښکاریده سحر به تری په سوونو قیدیان چاپېره وو . دا یوه ډیره عجیبه نظاره وه چه دوی به لیده و به هر سړی غمجن او حیران وچه دې خوارانو سره د دې قسمه ذلیل سلوک کیږي لیکن مونږ هیڅ دعوی څه مل د کولی نه شو . مابه کلا کله لالاجي ته وې چه که خیروی او هر کله بهر ته ووتې نو د دې خوارانو د پاره په اخبارانو او په اسمبلی کښې څه نه څه ایجی ټیشن وکړې ولې چه دوی ډیر مظلومان او بې اسرې دي یوه تښتېده چه په هغې کښې شاید د ناستی د پاره پنځه یا شپږ ځایونه وو او دی د پاره دری ډلی قیدیان وو د هر یو سړي په سر به درې ، څلور کسان ولاړ و چه کله به دی پاڅې چه زه کښېنم ، بل طرف ته سپاهیانو او نمبردارانو هم زور کولی وچه شاباش ندرشئ ! او که چیری یو قیدی به لږ زیات وخت تېر کړو نو بیا به د هغه خیرنه و دیوطرف نه به پری سپاهی راغی او د بل طرف نه به پرې نمبردار او هر څه یې پری او دسوړ کړل . لنډه دا چه یو ډیر د شرمندګی حالت و مونږ ټولو به دا خبره محسوسوله او د قیدیانو د ی قابل رحم حالت سره زمونږ ده د ټولو همدردي وه لیکن افسوس دی چه مونږ د هغوی هیڅ قسم امداد کولی نه شو زمونږ یو پښتون شفقتی و هغه ډیر یوه عجیبه قسم سړی و تقریباً اووه کاله قید یې تېر کړی وا و ډیره معافی یې اخیستی وه اکثر د قید حصه یې په ډیرو تکلیفونو او مصیبتونو کښې تېره شوې وه لیکن د دې نه یې هیڅ قسم عبرت اخیستی نه و سړی دومره خراب نه و لیکن هغه نه چه دا هر څومره تکلیف رسیدلی و د ژبې دلاسه یې و . ژبه یې په واک کښې نه وه . ما چه به ورسره هر څومره سرخوږی کړو او هر څومره به مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه کړو لیکن په هغه لي د هیڅ قسمه اثر و نه کړي او چه څنګه نا پوهه وهم هغه شان
نا پوه پاتي شو. د دی تولو خبرو د پاسه یوه ورځ ماله راغی او ما ته یې ووې یوه چیټۍ
کلی ته لیږم، مهربانی وکړه په تا باندې یې ولیکم ما په ډېره خوشحالی قلم، مشواڼی
او کاغذ راواخیسته. د سرنامې نه پس مې ورته ووی چه وایه څه ولیکم؟ راته یې
ووې چه ولیکه، زما د سپمنان خبر کړي، خوشحالی دې نه کوی لږ ی ورځې را پاتې
دي او که خیروی زه یو ځل د ، ورسیږم او د بند نه خلاص شم نو تا سو سره به یو
شم نو د به رانه په کلی کښې و نه کړي ځئ. د دې په اورېدو زه ډېر زیات حیران شوم
زما د کوششونو او نصیحتونو اېله دا نتیجه شوه. څه ساعت پوري خوچپ وو بیا مې
ورته ووې چه زما تولې خبرې تا هیرې کړې او په یوه دی هم عمل و نه کړو! ده را
ووې چه عمل مې پرې کړی دی خو د دوی پلان میدان کړی د وی زما په قید خوشح
کوی. ما ورته بیا ځیل بیم وغوږ ولو او دا مې ورته ووې چه او س د نیا بدله شوه مونږ
له هم بدلېدل په کار دي د دی خبرو زمانه تېره شوه ته نه ګوري چه هندوان، سکهان
او مسلمانان په کور کښې ورو نه شو او د لته که په سو ونو داخلک قید دی تا ته معلومه
ده چه دا په څه کښې قید شوي دي؟ نه خولي وینې او د دی نه هم څه سبق نه زده کوی
هندوا او مسلمان خو په کور کښې ورو نه کېږ ی او مونږ پښتانه دیو بابا زامن، یو قوم
یوه وینه یو، زمونږ د ې دا حال وي؟ سړې مې ورو ورو راځنې کړي او را ته یې وو
ورو سره خوځو او ووې وې چه ښه دا خبری به زه نه لیکم. هغه غریب ته زه ډېر
نه کوم ولی چه په دی ماحول او په دی خبرو کښې هغه لوی شوی دی، سپین بږی
شوی دی او دا تولی خبری د هغه یو قسم عادت ګرځېدلی دی نو عادت پرېښودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سان کار نه دی ددی خبرو د اصلاح د پاره ډېر کار کول په کار دی او پښتنو غریبانانو
نې نه داسی خلک پیدا شوی دی او نه پکښی چا داسی کار کړی دی او نه دوی چا
سی پوه کړي. دي چه مونږ ددوی نه گیله وکړو. ما روژه دلته تېره کړه او د روژې نه
س پی بیا ددی جېلخانی نه واپس د ډېره غازی خان جېلخانی ته بدل کړم.

دلاهور جېل نه بیا ډېره غازیخان ته:

باوجود ددی دومره تکلیف او پریشانیٔ نه چه دلته ما ته وو بیا هم زه پخپلو بندیانو
دی ډېر خفه وم، ولی چه دلته ما ته د لاله لاجپت رای په شان او د هغه د یوملگری
اغا صفدر او لال خان په شان سوسایټی او ملگرتیا حاصله وه او هغوی سره زه
ېر خوشحاله وم او د هغوی سره د تبادله خیال نه ما ته ډېره فایده حاصله شوی وه
ل د قرآن درس او بل د اغا صفدر په شان یو عالم او روشن خیاله سیاستدان
ملگری هم زما په جدائی ډېر غمجن وُ لیکن څه کېدی نه شو، زمونږ واک خو د بل و
خر هغه وخت راغی چه دیو بل نه جدا شو. پولیس په دیو دی کښی زما انتظار
. زه چه دیو دی ته راوو رسېدم نو جېل والو زه پولیس ته حواله کړم او زه د پولیس
د ډېره غازی خان جېل ته روان شوم. دوی پیاده اول پولیس لائین ته او
سټېشن ته بوتلم. د ډېره غازیخان د جېل دا قانون وچه دا روغه پولیس ته وی
ده ته انکرونکو لو حکم نشته او پولیس لره پی د لاهور سټېشن نه د لاهور جېلخانی
ي کوا یه هم ورکړی وه او دلته د خیرالدین خان حکم وچه انکړی هم ورته ونکوی
مسلمان وا و د ډېره غازیخان دا روغه هند و وه وخت چه مونږ سټېشن ته
سېدو نو ما بنام وکا دی تیار و او په کا ډی کښی سواره شو او سبا په تکنه (تکنا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرمه زمونږ ګاډی د شیرشاه سټېشن ته ورسېدو. دا یو لوی جنکشن د
او دلته د ډېره غازي خان د پاره ګاډي بدلول غواړي. مونږ چه د ګاډي نه کو
ډېر کوزي وه پولیس والو زما اسباب اوچت کړو او ویټنګ روم ته روان شو، ما ته
هم اواز وکړو زه یې هم ویټنګ روم ته دننه کړم. یوه ارام کرسی پرته وه هغې لي ما
سمه کړه او زه په هغې کښېناستم. زه به د دې پولیس د سپاهیانو د خلق مت
شرافت څه ذکر وکړم. په ګاډي کښې ټوله شپه په ارام ویده وم او هېڅو ک
یې نژدې راته راپرېښي نه دي. د هر قسم زما د ارام فکر به یې کولو ویټنګ رو
ته چه ننوتلو نو په دغه وخت کښې دا اواز مو تر غوږه شو چه دننه پیر صاحب
اوده دی چه څه وخت مونږ ور دننه شو نو پیر صاحب ته یو شیخ باد پکي رابنکه
هغه دلاندې دوه کټونه پراته وو په یو کښې پیر صاحب او په بل کښې د هغه ور
خوی اوده وه څوک په کرسو او څوک په فرش پراته وو نور زه وروغوندې
هغه ارام کرسۍ کښېناستم ما باندې هم سنه باد لګېدو، د لږ ساعت د پاره
سترګي پټي شوې چه ما سپېنبین شو او مونږ ټول د لمونځ له پاره راویښ
نو پیر صاحب وکتل چه پولیس والا ما ته لاس په نامه ولاړ دی د هغه په ما
شک راغی چه دا څوک پولیس لوی افسر دی په دې وجه یې زما طرف ته څه
او محبت ظاهر ولو او ورو ورو یې ما سره خبرې هم شروع کړې د هغه د زو
زوی ما سره ډېره مینه پیدا شوه ما نه به نه جدا کېدو. په خبرو خبرو کښې
زمانه پوښتنه وکړه چه ته سرکاري نوکر یې، ما ورته ووې چه نه! ده راته و
چه نوکر نه یې نو بیا د اسپاهیان تا سره څه کوي؟ ما ورته ووې چه زه قیلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ړ دی وجه د اسپاهیان ماسره دی. نو ده راته ووې ددوی سلوک خو تا سره د
قیل یا نو په شان نه دی ما ورته ووې چه هغه شان قیلدی نه یم، زه سیاسی قیلدی
یم او په خلافت کښې قید شوی یم. ددې په اورېدو سره پیر صاحب فوراً بدل شو
او ما طرف ته یې رغبت کم شو. د تحقیق نه راته معلومه شوه چه دا د تونسې یو ډېر
لوی پیر دی او په ټول هندوستان کښې په لکونو مریدان لري او په زرګونو روپۍ به
شکرانه کښې ورله راځي مونږ چه لمونځ وکړه او بهر ته راووتلو، د پیر صاحب زوی
چه ډېر ماشوم و خو زما په مینه محبت د اسې مین شوی وچه هغه هم مونږ سره راووتلو
د ټیسن خلک خبر شو چه دا خو د خلافت مشران راغلي دي نو ټول خلک مونږ ته
راجمع شول او زمونږه د ژنده باد چغې شوې. پیر صاحب چه وکتل د ده هغه ماشوم
زوی زما سره دی یو مرید یې ورپسې راولېږلو هغه ماشوم ته یې ډېر وویل خو ماشوم
زما خواته رانژدې شو او د ده سره د تلو نه یې انکار وکړو. شیخ لاړو او پیر صاحب ته
یې دا قصه وکړه پیر صاحب ورته ووی چه ورشه او په زوره یې راوله شیخ راغی او هغه
ماشوم یې زما د غېږې نه وشوکو او په زور یې په ژړا بوتلو. د ګاډی تلو ته لا وخت ؤ خو
پیر صاحب د خپل زوی سره راپاخېدو لاړ او په ریل کښې کښېناستل. اخر دا چه ماز یګر
شو ریل راغی او مونږ پکښې سواره شو ماسختن غازی ګاټ ته ورسېدو، په غازی
ګاټ کښې مو د سین په غاړه شپه شوه په سباله د اتوار ورځ وه او د اتوار په ورځ
جهاز بندوي او څوک پورې وتی نه شي، لیکن یو موټر بوټ چه په هغه کښې ضروری
ډاک پورې باسی زه یې هم په هغې کښې پورې ولېستم. د اباسین هغه زور و دې چپې
چپاوس هم د ا یادی شی نو زړه می وبوګنېږی خو د خدای فضل و پورې وتو د ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

غازي خان پولیس راغلی و دوی هغوی ته په حواله کړم هغوی په بگه کښې د ډېره غازي
خان جیلخانی ته ورسولم، تقریباً لس بجې جیلخانی ته ورسیدو. د سرداري ودلیری
شو اوزه ور د ننه شوم او بابوگانو، سپاپانو او قیل یانو چغې کړې او ټول راته چاپېره
شو او هر کلی یې راته ووې. د جیلخانی د ننه ودلیری شو اوزه جیل بارک ته ورروان
شوم. زما سیاسیان ورونه هم خبر شوی وو، لعضی کسان راته لاده کښې ولاړ
وو. زما په لید وټول ډېر خوشحاله شو. بارک کښې چغې شوې او ټول راته چاپېره
شو خوک راته غاړې وتل او د خیر خیریت پوښتنې یې راته وکړې. ما ورته د لاهور د
جیل ټولې قصې وکړې چه په دې کښې د ډوډۍ وخت شو او مونږه ډوډۍ خوړلو
له روان شو. د سردار کهړک سنګه په ضعیف والی او بوډا والی می ډېر افسوس
وکړو چه هغه سره د نورو ملګرو لا هغه شان بد بنډ و او څه فیصله یې نه وه شوې.

دمور مرګ:

په دغو ورځو کښې می د مور یو خط د کلی نه راغی، پکښې یې لیکلی وو چه ډېره
موده وشوه چه ته می لید لی نه یې. زما ډېر یادېږی. زما زړه غواړی چه درشم او تا
ووینم نو ته ماله اجازت راکړه چه زه ملاقات له درشم. ما چه په دی خط ښه غور
او فکر وکړو نو زما زړه خو هم غوښتل چه خپلې مور سره ملاقات وکړم ولې چه ددی
ځای د راتلو لاره ته به می فکر شو نو پکښې ډېر تکلیف و او بل طرف ته هغه بوډۍ هم
وه او زړه می هم غوښتل چه دا ووینم. لیکن حکومت مونږه قصداً داسی لیرې جیلخا
کښې بند کړی ووچه ملاقاتیانو ته ګرانه وه نو ما مناسب ونه ګڼل چه هغې له ددی ځای
د راتلو تکلیف ورکړم او ورته می ولیکل چه که خیروی ما ته اوس لږه موده پاتی ده او

(c) ketabton.com: The Digital Library

امید دی چه ډېر زر ستا او زما ملاقات خپل کور کښې وشي داځای ډېر لیري دی ځای په ځای ریلونه بدلیږي او بیا دا باسین نه پورې وتل دي، نوما وې چه منبه به داوي چه ته داتکلیف ونه کړې. لیکن زه د الله تعالی کارونو نه خبر وم چه زه او مور به می دیول نه داسی جداشو چه ترقیامته پورې به یو بل ونه وینو او که زه ددې نه خبروای نوما به مور سره ضرور ملاقات کړې وای انسان د تقدیر نه خبر نه وي.

خه مور په پس د ماز یګر وخت و زه په کمره ناست وم چه زما یو ملګری په منډه راغی او اخبار لې په لاس کښې و چه په هغه کښې لی لیکلی و چه زما مور مړه شوه ما اناالله وانا الیه راجعون ووېل. ددې خبر په لوستو را باندې عجیبه کیفیت طاري شو او په دې بې ډېر افسوس وکړو چه ما ولې د ملاقات منع کړه خدایه زمونږه دا آخري ملاقات نصیب هم نه و. مابه خپل زړه له ډېر تسلي ورکوله لیکن زړه مې ژړا کوله ولې چه زما خپلی مور سره ډېره زیاته مینه او محبت و او هر وخت به ډېر پریشانه وم او ډېر خفه به دې وم چه زه د خپلی مور بی بی د اخری خدمت او دیدن نه محروم شوم او ماد هغې په ناجوړتیا کښې او د وفات په وخت کښې هیڅ خدمت ونه کړې شو. دې خبری به هر وخت ژړولم که نه وي نو مرګ خوحق دی هیڅوک تری خلاصیدی هم نه شي نو دچا په مرګ ژړا او واویلا نه ده په کار خو مینه او محبت داسی خیز دی چه دچا زړه صبرېدی نه شي. زه چه بیا د قیل راخلاص شوم نو خوري بیا راته داخبره کوله چه مور به دې په ځنکدن کښې هم ډېر ډېر یادولی. چه غفاری راغی او که رانغی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سیاسي قیل یا نو جنګونه :

زمونږ سیاسي ورونه به همیشه په معمولي خبرو باندې په خپل منځ کښې په جنګ وو او کله کله به نوبت کنځلو ته ورسید او بعضي وخت به مونږ لرګي هم یو بل پسې را واخیسته لیکن نور ورونه به تر منځه شول او معامله به یې رفع دفع کړه. جېلخانه داسې یو ځای دی چه د سړي زړه پکښې تنګ وي . « د کوجروکرهي دمدان ضلعې شاکر الله باچا به خپلو ملګروته دا خبره کوله که تاسو یو بل سره ایرې وهئ نو مونږ خو ټول خپل ورونه یو دا ستاسو نقصان نه دی دا ټول نقصان د دې قلا دی چه مونږ نه تاوده په کوډ کښې د مور او لور د پېره خوږه رشته وي خو چه دیوال ترې چاپېره وي نو مور او لور هم هر وخت یو د بلې پوری نښتي وي او په جنګ وي . » زه هم انسان وم زما چه څو مره معلومات او تجربه ده نو زه دا وایم چه زمونږ د دې جنګونو ټول بنیا د بحث او مباحثه وه . اکثر مالیدلي دي چه مونږ به په یوه معمولي خبره بحث شروع کړو نو چونکه زمونږ هغه بحث به په دې خیال نه و چه مونږ به د یو بل د معلوماتو نه څه فایده حاصله کړو . د هر یو دا خیال و چه زه سنه پوهېږم او دا بل نه پوهېږي چه زه وړه او دا بل یېړ دی . د دې قسم بحثونو نتیجه همیشه کج بحثي وي او بیا بد رد جنګ وجدال او خفګان . په دې وجه که څوک چېرې د دې خبرو نه بهر که د ننه هیڅ کېدل غواړي هغوی له په کار دي چه د داسې مباحثونه ځان وساتي او همیشه خپل ځان ، ژبه ، او خوله واک کښې ولري او که چېرې په یوه ضروري مسئلې د بحث کولو ضرورت پېښ شي نو چه ده ته څه معلوم وي یا چه څه د ده رایه وي هغه دې ښکاره کړي او زیاتي بحث دې پرې نه کوي نو بیا به ورته خدای خیر کړي ، بلکه دا چه زمونږ په سیاسي ورونو کښې یو ملېه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دعیب خبر وه او هغه داوه چه مونږ خو به په خوله ویل چه مونږ یو ورونه یو او
کار هم داسی وه چه مونږ یو ورونه وای ولی چه مونږ دیو نیک مقصد دپاره جیلخانی
داغلي یو لیکن حقیقت داسی نه و او نه زمونږ په دې عمل و. په معمولی معمولی خبرو کښې
په مونږ کښې د سکهه، مسلمان او هندو سوالونه پیدا کیدل. ما خو مخکښې هم
ذکر کړې دی چه جنګ د ملتان په ښار کښې وشو او تعلقات دلته په جیلخانه کښې د
هندوانو او مسلمانانو خراب شو. مونږ دومره فکر هم نه کوو چه هلکه بهر به خلک هر څه
ی لیکن زمونږ په دې له دې د هغې اثر ولې وشی او که چېرې په مونږ هم د دې قسم اثر
وي نو بیا په مونږ او په هغو خلکو کښې څه فرق شو چه څوک د دښمن په پالیسی دا
رونه کوي او خپل قوم او ملک ته نقصان رسوي. زمونږ دعوی خو داده چه مونږ
هندوستان په ټولو قومونو کښې ورورولی پیدا کوو او ملک ازادوو. کومې پورې چه
انګلیانو حکومت وي تر هغې پورې خو ناممکنه ده چه د هند و مسلمان جګړې ختم شی.
نو به کیږی لیکن که مونږ کانګرس او خلافت والا هم په دې کښې حصه واخلو نو بیا دې
هندوستان خدای پاک مل شی. نو د خلک خو پرېږدئ زمونږ یعنی خلافت او کانګرس
کښې تر اوسه پورې د رښتینی ورورولي خیال پیدا شوی نه دی او زمونږ زړونه یو
ته صاف نه دي. زمونږ په زړونو کښې خیری دی په دې وجه په معمولی خبرو
ی مونږ په کور کښې جنګ دنګې او فساد کولو ته تیار یو. یوه ورځ داچل وشو چه زمونږ
نقمتی چه هغه زمونږ لوښی پاکول او هندوو هغه بهر په ښو سکهانو دا مشهوره کړه
ی مونږ سکه کړه دی په اورېدو سره هندوان ډېر په غصه شو هندوانو هغه ته
چه ته سړی خو به سکهانو پوری زور داوړه چه پام کوه چه سړی نه خرپی داکشمکش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورو ورو زيات شو او د سکهانو او د هند والو تعلقات د ېر زيات خراب شول ا
داچه معامله جېل والو ته ورسېده او هغوی هغه سړي زمونږ د بارک نه بدل کړو .
خو بدل شو لیکن بیا هم زمونږ د ورونو زړونه یو بل ته صاف نه شو. د لا اکراه فی الدین
الله تعالی وایي چه په دین کښې زور نشته ځکه چه د دې تعلق زړه سره دی. د جېل د
هر مذهب والا ته دا حق حاصل دی چه د تبلیغ په ذریعه فایده ی او خولبه ښکا
کړي لیکن یو مذهب هم دا نه وایي چه تاسو په زور او زیاتی او والچ خلک پخپل م
کښې داخل کړئ ځکه چه د مذهب معامله خو د زړه او د ماغ سره ده چه زړه او د
او عقیده ی کوم مذهب نه وی قبول کړی په هغه عمل کولی نه شی او چه عمل پری
کړي نو هیڅ فایده تري حاصلولی نه شی. بله ورځ مونږ متول په بارک کښې ح
ناست وو او خبری اتری مو کولې په خبرو خبرو کښې د لاله اجیت رای ذ
راغی یو موهن لال نومی وکیل وه چه هغه صرف دومره خبره وکړه چه لاله جی ش
پنجاب دی. یو سکه پری اواز وکړو چه د شیر پنجاب لقب خو د سردار ر
سنګه دی او ورو ورو دا خبره زیا تېده او د دې حد ته ورسیده چه یو ح
سکهان او بل خوا هند وان جنګ کولو ته تیار شو او یو بل پسی د ښلهی لا واخیـ
او په د ېرو خوارو مونږ دا معامله رفع دفع کړه نو بت کوټک بازی ته ونه رسید

مونږ په دی جېلخانه کښې هند وان ، سکهان او مسلمانان وو ص
به پخپله خپله طریقه خپل خپل عبادت کولو. مسلمانانو کښې اکثر د کسانو لمونځ نه
صرف مونږ دوه کسان مولانا اسماعیل غزنوی صاحب او ما به کولو او هغه ه
ځان ځان له. د غه حال د هندوانو هم وچه هغوی هم اکثر و به عبادت نه کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چا به کولو نو ځان ځان له به یې کولو. زما یو مهربان دوست چه نوم یې ماسټر کردت مل
و اویو د پېر ښه سړی و د پېر عبادت به کولو او د عبادت په اخر کښې د پېر شانتي شانتي
به یې ویل خو دی په خپله شانت نه و مایه ورسره خندل چه ماسټر صاحب ته خو شانتي
شانتي د پېر وایي خو شانت نه یې. یو سکهان وو چه دوی به خپل عبادت په جمع
کولو او څومره چه په هغو کښې مذهبي جذبه او جوش و دومره نه په هندوانو کښې
و او نه په مونږ مسلمانانو کښې وزمونږ په نسبت په سکهانو کښې مینه محبت
اتفاق او ورور ولي زیاته وه. په دې خبره چه ما څومره غور او فکر کړی دی زه په
دې نتیجه رسیدلی یم چه د هغوی مذهب په خپله ژبه کښې دی هغوی د هغه په
مطلب او مقصد باندې پوهیږي. د هندوانو او مسلمانانو مذهب په بله ژبه کښې
دی. د هندوانو مذهب په سنسکریت کښې دی. هندوان په هغه نه پوهیږي او
زمونږ مذهب په عربي کښې دی او مونږ په عربي نه پوهیږو. سکهان چه به خپل
عبادت ته کښېناستل نو په هغه کښې دا یوه جمله زما نه هیریږي او یا د ه می ده چه
... به یې د سرجاوی تو جاوی میری پیاری سکهیا نه جاوی». د اسې خبری
په جذبه او جوش زیاتوی د هندوانو په مذهب کښې هم نشته او زمونږ د مسلمانانو
مذهب کښې هم نشته. خو مونږ او هغوی په مطلب نه پوهیږو، همدا وجه ده چه د
سکهانو په شان مذهبي جوش او جذبه نه په مونږ کښې پیدا شوه او نه په هندوانو
کښې.

زمونږ اکثر ملګري خلاص شو او مونږ پنځه کسان پاتې شو ولې چه تول شپږ
میاشتې یا کال قید وو. دوی به هم اوس رها شوي وای خو هغوی په جیلخانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې هغه دا یجی ټیشن په وجه خپل قید ونه زیات کړې وو زمونږ د پنځو وادو مجلس
سره برابر و او د مطالعې د پاره راسره قسما قسم کتابونه هم وو او د خپل قید ورځې شپې
مو په ډیر ارام او خوشحالۍ سره اړولې او بغیر زمانه دوی ته لږ نیک پاتې و. په ک
پنځو کسانو کښې مونږ دوه مسلمانان او دوه سکهان او یو هندو وو. یوزه او بل
مولانا محمد اسماعیل غزنوی او سکهانو کښې سردار کهړک سنګه، جسونت سنګ
او د هغوی یو بل ملګری و. د جیلوا لوسلوک مونږ سره ډیر ښه و. کپتان هیر (Heer)
زمونږ سپرنټنډنټ و چه په دښتیا ډاکټر و او ډیر هلنډ د او ښه سړی و. لیکن په ک
ځای کښې یو لوی نقص دا و چه د شپږ ومیاشتو نه زیات یو انګریز سپرنټنډنټ
پاتې کیدی نه شو. په شپږ ومیاشتو کښې به ایله مونږ د هغه سره اشنا شوی و
خو چه به اشنا شو نو هغه به د انه بدل شوی و. د دې وجه دا وه چه په ډیره غازي
کښې به ډیره زیاته ګرمي وه او په ګرمۍ کښې به انګریز زیات پاتې کیدی نه شو. په د
وجه به په یخنۍ کښې زمونږ انګریز سپرنټنډنټ و او په ګرمۍ کښې به هندوستا
و بیا د جرنیل د دورې اواز شو چه جرنیل صاحب په دوره راځي هر څوک په دې فکر
کښې وچه بیا به څه کیږي ځکه چه دا جرنیل ډیر بد نیته راسټی او بغضی سړی وا وه
بیا سیاسي قیدیانو سره خو به ډیر په ترخ چلیده و. جرنیل صاحب څو ورځې پس
راورسید و او د راتلو سره اول د سردار کهړک سنګه کټوله راغی او په یو قسم غ
او تکبر کښې یې سردار صاحب ته ووې (Well Kharak singh واېه کنه کهړک سن
نو هغه ورله ډیر په بې پروایۍ سره دا جواب ورکړو (واډ wad ، Yes واډه!) سب
د دې په اوریدو سره په جرنیل اور بل شو او بله یې هیڅ خبره ونه کړه او فوراً د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بهرته ووت او جلوالوته یې ووې چه دده نه تراوسه بادوتي نه دي او دهغه
تکلت یې وغوښتو او د کمزورۍ په وجه چه هغه له ډاکټر کوم پېښه لیکلې وه هغه یې کټ
کړې او حکم یې ورکړو چه دده له هیڅ بغیر د (c) کلاس د ټیل یا نو د خوراک نه مه ورکوئ
او بل یې دا حکم ورکړو چه په دوی بله مقدمه وچلوئ دا هم د ډاکټر و. د جنیل دوره
چه ختم شوه او دی واپس لاړنو داروغه صاحب مونږ له راغی او دا ټول بیان یې راته
وکړه او دخپل طرف نه یې ډېره همدردي ظاهره کړه او ویې وې چه زه خو یو ماتحت
سړی یم زیاتی څه کولی نه شم تاسو پخپل کور کښې صلاح او مصلحت وکړئ او سبا چه
تاسو ته څه مناسب ښکاری ماله جواب راکړئ دده په اوریدو سره زمونږ ملګری
ډېر غمجن او فکرمند شو ولې چه دهغوی رهایی ته دوه، څلور میاشتې پاتې وې.
مولانا غریب ته خو تقوله تاله یوه نیمه میاشت پاتې وه، لیکن سردار کهرک سنګه ؤ
دهغه ځان له پرېښودل د دوی د پاره ډېر مشکل وچه اخر بهر خلک به څه وایي
چه بوډا سردار مو یوازې پرېښود او تاسو ځوانان ترې راوتښتېدئ دا خواران
ډېر په کشمکش کښې وو اخر د ډېر بحث مباحثې نه پس په دې فیصله وشوه چه اېر
کانګرس ته خبر ورکول په کار دي چه دد ې په باره کښې هغوی یو قرار داد پاس
کړې او مونږ ته یې راولیږي چه ایجی ټیشن جاري وساتئ یا یې پرېږدئ او چه
کانګرس څه فیصله وکړله مونږ به یې منو. انسان هم یو عجیبه څیز دی څه خت
چه دی کمزوری شی او همت بایلی نو بیا دخپلې کمزورۍ او بې همتۍ د پټولو دپاره
قسما قسم حیلې او حوالې لټوي. څه وخت چه دوی ایجی ټیشن شروع کولو نو
زمونږ په ډله کښې اکثرو خلکو ورته دا خبره یاده کړې وه چه کانګرس دا قسم

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبري په جېلخانو کښې منع کړې دي او دبهرنه کانګرس والو ورله هم جوابونه را
لېږلي وو چه په جېلخانو کښې ايجي ټيټيشن د کانګرس د اصولونه خلاف دی په دې
وجه مونږ تاسو له حکم درکوو چه ايجي ټيشن شروع نه کړئ لیکن هغه وخت دوی
په جوش کښې وو چه کانګرس په دې نه پوهېږی چه دا زمونږ د حقونو او خودداری
سوال دی لیکن هم هغه خلک وو چه د کانګرس حکم ته ليواله دی ځکه چه نور تکليف
ته رولو ته تيار نه دي . د دی تولو خبرونه مونږ له سبق اخيستل په کار دی او هر کله
چه کوو نو محض په جوش او جذبا تو يي ونه کړو بلکه د هغې په هر پهلو باندې به
سنه شان سوچ او غور وکړو او که چيری د هغې د پاره د هر قسم قرباني او تکليفونو
ته تيار نه يو نو شروع يي نه کړو . کانګرس والا ويو قرار داد راولېږه د دوی هغه مدار
کهړک سنګه له يو ور هغه ته يي وښو چه د کانګرس دا حکم دی ته په دې کښې څه
وايي هغه ورله جواب ورکړو چه د کانګرس حکم څه نوی حکم نه دی بلکه تر و ړ حکم دی
او کوم قدم چه ما او چت کړی دی زه د هغه نه د وروسته کېدو د پاره تيار نه يم
چه تر څو حکومت زما مطالبات منلې نه وي په دې لاره کښې چه هر څومره
تکليفونه او مصيبتونه چه راځي د هغو د پاره زه تيار يم . دوی په ځای ددی
چه د هغه د عزم او ارادې تعريف کړې وای او خپله کمزوري يي ختم کنده کړې
وای د هغه خلاف يي دا پرا پېګنډه شروع کړه چه دی خپل ځان د کانګرس
نه لوی ګڼي او په دې وجه د کانګرس حکم منلو ته تيار نه دی دا څومره لويه د
افسوس خبره ده او بده خبره ده چه مونږ د خپلو کمزورو د پټولو د پاره
او د بل د غور ځولو د پاره د دې د ول ناپاکي پرا پېګنډې کوو او د خپل جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوم کښې اختلافات پیدا کوو او دا په هر جماعت کښې چه څومره اختلافات وینې دې وجه هم اکثر د دې قسم ذاتیات وی. که ته وایې چه زه لغیر د څه غرض نه قوم او ملک خدمت کوم او زه هم وایم نو بیا اختلاف په څه؟ په خدمت کښې ختلاف نه راتلی شی او نه کیدی شی اختلاف هیشه په ذاتیاتو کښې وي او هر سړی په ایماندارۍ به دې نظر وکړي او خپل زړه ولټوی نو دا به ورته معلومه شی چه دا اختلاف زما د ذاتیاتو په وجه پیدا شوی دی. مونږ خو به خپلی کمزوری خلکو نه پټی کړو لیکن د خدای نه خو یې پټولی نه شو نو هغه له به څه جواب ورکوو؟ چه هر کله مونږ خپلی کمزوری د خدای نه پټولی نه شو نو به کار دی چه خلکو یې هم پټی نه کړو او چه کوم کار کولی شو په جار وو وایو چه دا کولی شم او چه کوم کار نه شو کولی په جار وو وایو چه دا نه شم کولی او دا و نه کړو چه یو سړی کار ی زما یو بل وروړ کیا دی کوی یې او هغه کار زه کولی نه شم. نو مونږ له د هغه امداد په کار ی مخالفت یې په کار نه دی او په خپله د له او قوم کښې اختلاف پیدا نه کړو او به ځای د اوه ورکولو په هغه قسما قسم الزام و نه لګوو او هغه ته مشکلات پیدا نه کړو.

مولانا اسماعیل صاحب او سردار جسونت سنګه او د هغوی ملګری جامی غوستی، کاري شروع او د هر قسم ایجی ټیشن یې ترک کړو، سردار کهړک سنګه ار یوازی په میدان کښې پاتی شو جیلوالو پری مقدمه وچلوله او شپږ میاشتی ید یې نور زیات شو لیکن د هغه په همت جرئت او خندا کښې د هیڅ قسم فرق یې انه شو. لکه د غه په شان د حکومت په مقابله کښې پخپل ځای ولاړ وو او په صبر یې قسم تکلیفونه تیر ول او کوم قدم یې چه یو ځل مخکښې کړی ؤ هغه یې روستو نه کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تر اخره پورې په هغه باندې تینګ ولاړ و او تینګ پرې پاتې شو او ډېر بها د
و . د دې نورو ورونو ګذران ډېر سخت شو هسې به پڅپل ځان کښې کچه کچه کېدل ا
دوی د دې خبرې کوښښ شروع کړو چه په هره طریقه چه کېدای شي چه مونږ د
جیلخانې نه بدل شو . د جیلوالو هم دوی سره ډېره همدردي وه هغوی هم د دوی
د پاره کوښښ وکړو او وې لیکل ، د مولانا خولږې ورځې پاتې دي هغه تېرې ش
رها شو او د دې نورو منظوري راغله . دوی را نه بدل شو او په دې د ومره لوی باغ
کښې صرف زه او سردار کهړک سنګه صاحب پاتې شو . هغه یې هم زما نه جدا که او پ
هسپتال کښې چه کوم سالیتري سل ؤ (تنهاکوټه) هلته یې بوته او په چکې کښې یې بند
زه یوازې په دې بارک کښې پاتې شوم ، زما بارک ته یوه وړوکې غونډې دروازه هسپ
لورې ته لګېدلې وه چه هغه به همېشه بنده وه او چه کله به ډاکټر راتلو نو هغه به یې ور
لېږې کوله نو په هغې کښې یو سوري ؤ سحر ، ماښام به زما او سردار صاحب په هغه سو
کښې ملاقات کېده . سردار صاحب باندې د حکومت له طرف نه قسما قسم جرمونه
تکلیفونه راغلل او ډېر کمزورې شو په رنګ کښې یې هم فرق پیدا شو ، خبرې او خنا
یې هم هغه شان وه . ما چه به سردار صاحب ته کاته ماله به د هغه په حالت د ډېر
افسوس راغی . زه هم د هغه په شان قیدی وم ما د هغه د پاره څه کولې نه شو صرف
دومره به مې کول چه ما سره به څه د خوراک د پاره میوه دانه وه هغه به مې ځنې
ورکوله هغه به هم هغه نه اخیسته په ډېر زور او منت او جګړو به مې پې ځای لېږ
هغه به ویل که د دې ځای نه بدل شوې نو بیا به میوه چېر ته دې ږد دې له پاره ما
له راعادت پیدا کول په کار نه دې ما به ورسره خندل چه په جیلخانه کښې څر نګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی هغه هغوڅان یې تېرول په کار دی . ممکنه ده چه زما د تلو نه پس څه بل
خدای پیدا کړي . جېلوالاؤ ته زما د بارک د بېرضرورت و ولې چه دلته د بېي
رو او په دی ددې واپه و بار کو نو کښې زما بارک د بېرلوی و په دې کښې زیات
راتلل او په دی جېلخانه کښې بل داسې ځای نه ؤ چه زه یې یوازی پکښې ساتلی
هغوی د بېرزیات کوښښ وچه زه ددې ځای نه بدل شم او دا بارک د
د پاره وزګارشی ددی د پاره هغوی جرنیل ته ولیکل چه دی دې ددې
ل کړی شی ولې چه د ښوشلو قید یانو ځای یوازی ده نیولی دی او مونږ ته
ی د بېرزیات ضرورت دی ، څه موده پس حکم راغی او زه یې ددې ځایه
جېلخانې ته بدل کړم .

یانوالی جېل ته :

ل ددی نه چه زه د میانوالی جېل حالات شروع کړم زه دا ضروری ګڼم چه
کومت هغه حقوق منکاره کړم چه کوم یې سپېشل کلاس قید یانو له ورکړي
قوق په داسې فریب او چالاکۍ جوړ کړی شوی دی چه ددې تول انحصار
په سپرنټنډنټ منحصر دی . که چیری یو سپرنټنډنټ شریف ؤ او
د قید یانو د تنګولو او رټولو نه و نو د قید یانو هر قسم حقوق شته او قید ی ته
م وي او که چیری یو سپرنټنډنټ بد نیته او بد دیانته وی او دا یې خیال
یانو له تکلیف ورکوم نو بیا د قیدی غریب هیڅ قسم حقوق نشته او هغه
تکلیف وي زمونږ د ده بېره غازیخان په جېل کښې د هر قسم سپرنټنډنټانو
شوی ده زمونږ اول سپرنټنډنټ مسلمان و ، دوهم انګریز و ، دریم هندو و

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوخاوندِ یا انگریزو. داول سپرنتنډنټ په وخت کښې زمونږ دېر حقوق
سپرنتنډنټ په وخت کښې باوجود د ډېرو جګړو او کشمکش نه یا هم زمون
وو لیکن چه څه وخت یو هند و سپرنتنډنټ راٸي صاحب داغي او چارج
اوزمونږ سپرنتنډنټ شو زمونږ حقوق کم شو چه چا به ډیل چه زه میوه
هغه به وې چه دا (...) یعنی عیاشی ده او که چا به جا ی یا مصری
نو دا هم د هغه په خیال عیش وُ اجازت به یې نه ورکولو، للهٰ دا چه د خو
قلم ی چاته اجازت نه وُ د هغه په خیال کښې دا هم لګژری (عیش)
هره ورځ به زمونږ تالاشی وې اولږ غوندی شیز چه به یې چا سره
کړ نو بیا به د هغه پیشی روی او سزا امکانی به وی صرف ماته زما د غا
په وجه د یوام د راغوښتلو اجازت وا و د هغه د پاره هم د هغه د احکم
معلومه شوه چه قابل چاله ورکړی دی بیا به په تا هم بند شی او هغه اجاز
چه زما غاښونو او اورو کښې نقصان و او د ډینټل سرجن لیکلی وو چه
روزانه څه تاخه میوه خوړل ضروری دی دا خو زمونږ حال و چه په سپ
وو نو تاسو اندازه ولګوئ چه دعاموقید یا نو چه په (c) کلاس کښې وو
به څه حال و او د هغوی د حقوقو به څه حال وی؟ حقیقت دا دی چه
خپل رعیت ته د بر بدنیته دی او هر قسم قانون چه د وی د پاره جو
په منه نیت نه جوړوی تاسو وګوری چه د وی شپه او ورځ نوي نو
جوړوي په دې بهانه چه په ملک کښې جومونه کم شی او امن شی او
شی لیکن ورځ په ورځ جومونه په زیاتیدو وي، بدامنی وی او خ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی څه وجه کیږي شي. ددی عمل وجه ده چه داټول قانونونه په ښه نیت نه جوړیږي
بد نیتئ سره جوړیږي او په بد نیتئ سره استعمالیږي او عمل پری کیږي او که
قانون جوړ شي خو چه نیت بد وی نو بد استعمالیږي. پیرنګیان په ملک کښی
ښتیا سره نه امن قایمول غواړي او نه جوړونه او جګړی او نه ضبا دونه کمول غواړي
سلو خبره ده چه که یو حکومت په ریښتیا سره دیو ملک اصلاح او امن غواړي او څه
ه شي ؟ تاسو خولې دي ته وګورئ چه هندوستان کښی هم د انګریزانو حکومت دی
انګلستان کښی هم د پیرنګیانو حکومت دی هلته داټول څیزونه قایم دي نو دلته
ایمیل لی نه شي ؟ یوه ورځ زما د سرحد د پولیس د جرنیل سره د پولیس په دیانت
ه او ایماندارۍ باندی بحث شو نو ما ورته دا خبره وکړله چه زه په دی نه پوهیږم
سو په انګلستان کښی یو دیانت دار او ایماندار پولیس په ریښتیا معنو کښی د
خدمتګار پیدا کولی شئ نو دلته یی ځنګه نه شئ پیدا کولی خو تا سو یی نه پیدا کوئ.
زه چه هلک وم نو زه په زبرګانو او ملایانو پسی ډیر ګرځیدلم ډیر لمونځونه
یفی به مي کولی او لاس نیوی می هم کړی ؤ. ما به ډیری وظیفی کولی خو چه ځان
ی کتل نو په ما کښی هیڅ تغیر او تبدل نه راتلو دغه زبرګانو او ملایانو نه می هم
ونه کول چه زه خو ډیری وظیفی کوم ولي چه ځنګه وم هغسی یم هغوی به زما د
د ډیر کوشش وکړ خو زما تسلي به ونه شوه اخر چه زه د پېرهٔ غازی خان
ل وم هلته زما یو ډیر مهربان دوست ؤ ما سټر ګوردت مل نوم یی و چه د هغه
تعلق پیدا شو، هغه ډیر عالم او ښه سړی و او ما سره ډیره مینه او محبت
سره یو کتاب وچه یو پادري لیکلی و د هغه کتاب نوم
(Your forces and how to use them) :

(c) ketabton.com: The Digital Library

(یعنی ستاسو قوتونه او دهغونه د کار اخیستلو لاری چاری) هغه کتاب چه می په ع
ولوستلو نوزه د وظیفی کولو په حقیقت پوه شوم هغه کښی لیکلی وو چه داتا سو وظ
او دخدای پاک نوم او صفاتی نومونه یا دوی نو تاسو له ښایی چه هغه صفات خان
پیدا کړی مثلاً دخدای یو صفت دادی چه هغه رحمٰن رحیم دی یعنی بخښونکی
دی نو تاسو هم خان کښی دبخښنی او رحم عادت پیدا کړی او همداسی نور.
زه چه څه وخت خبر شوم چه زما د دی جیلخانی نه بدلی وشوه نو زه
سوری له ورغلم او سردار کهرک سنګه صاحب هم هغه سوری له راغی او په ډیره
خوشحالی سره یو دبل نه رخصت شو. دروازه کښی زما د بوتلو د پاره سپا
تیار ولاړ وو. جیلوالو هم ما سره په مخه ښه وکړله او زه سپاهیانو سره د میانو
روان شوم داخل مونږ ته د اباسین په پوری وتلو کښی څه تکلیف و نه شو ولی
و او په یخنی کښی او به لوږی وی او په اباسین باندی دکشتو پل دی. چه سټیش
زمونږ ریل تیار و مونږ یکښی کښیناستو او سبا وختی میانوالی ته ورسیدو. سټ
نږ دی جیلخانه ده زه یی جیلخانی ته بوتلم جیلوالو ته یی په حواله کړم. داروغ
ماسره ډیره ګرانه بره وکړه او په ډیری مینی محبت یی جیل ته بوتلم. په دی
کښی کافی سیاسی قیدیان وو زیاته حصه یکښی دسکهانو وه او یو څو کسان
هندوان او مسلمانان وو، په سکهانو کښی یو څو کسان زمونږ د سرحد هم و
کسان خو خاص دپیښور وو دهغوی په لید ومی زړه ډیر خوشحاله شو
صرف دری کسان مسلمانان وو یو د مولانا ظفرعلیخان زوی مولانا اخ
صاحب و او نور دوه کسان د پانی پت ملایان وو. په دوی کښی دیو کس

(c) ketabton.com: The Digital Library

ال صاحب وچه ډېرخوش مزاجه او مجلس اراسړی و او زمونږ دخوړو، څکلو
لام هم دهغه په لاس کېنی وو. په څخلی هم ډېرښه پوهېده، څخلی به یې همیشه پخپله کوو
وغه صاحب زه دوی ته په حواله کړم، معلومېده چه د داروغه صاحب دوی سره خاص
ق و او چه څه وخت داروغه صاحب تلونو ما سره یې ډېر اخلاص ښکاره کړی او ما ته
دوی چه زه ستا هر قسم خدمت ته تیار یم تا ته چه د څه قسم تکلیف یا د څه قسم ضرورت
ی نو ما ته به ایله د اشاری کولو ضرورت وي لیکن روستو ما ته د تجربې نه معلومه شوه چه
غه صاحب دومره ښه سړی نه و ویل به یې یو څه او کول به یې بل څه خبری به یې لوی
لیکن عمل یې ډېر کم و بل نقص یکښې دا و چه دسړي به یې ډېری خوشامندی
لیکن ور سره به زر تور زره د هغه بی عزتی کولو ته هم تیار شو. په دې جېلخانه کښې
ودی په څخلو د پاره دوه باورچي خانې وې. یوه د هندوانو او سکهانو او بله د مسلمانانو
بېلتون ټوله ذمه واری د هندوانو او سکهانو په سر وه ځکه چه هغوی به مسلمانانو
کوله او دوی به یې خپلی باورچي خانی ته د ننه نه پرېښودل او په دی کښې لاد
خلکو دا هم خیال و چه د مسلمانانو په ورتلو سره ځوکه پلیتېږي په دی وجه مسلمانانو
ی نه خپله باورچي خانه بېله کړې وه او په دی کښې هغوی غریبانانو ته څه قصور نه و.
متعلق ما ډېری قصی اورېدلی وې لیکن زه یې مناسب نه گڼم چه دلته یې ولیکم او
کښې زه څوک ډېر گرموم هم نه ولې چه د ټول عمر عادتونه په څو ورځو کښې بدلېدی
زه امید کوم چه ورو ورو به په خلکو کښې علم او پوهه راځي، د هندوانو او مسلمانانو
به لیری شی لیکن رفته رفته د دې د پاره وخت په کار دی او کار په کار د بیا
دې ته لو یه کامیابي وایم چه دلته اکثر هندوان او سکهان د دی خیال نه وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکثر خو به مسلمانانو سره یوځای خوړل او څکل کول. که زموږ په کیچن کښې چه
څه پاخه شو د هغه خوراک کښې به یې هم باک نه کوو او د ډېرو خیالاتو خلک هم ډېر ک
لیکن بیا هم د دې اثر به نه او د هند وا او مسلمان مینه محبت او اتفاق کښې یې
نقصان غورځولی و.

دلته دا قاعده مقرره وه چه چا به د مسلمانانو د لاسه د خوړلو باک نه کوا
مسلمانانو به هم د هغوی د لاسه هر څیز قبلولو او خوړلو او چا چه به د مسلمان د لا
څیز نه خوړو او د هغوی نه به یې کرکه کوله نو مسلمانانو به هم د هغوی د لاسه څه څیز
اخیسته او نه به یې د هغوی دعوت قبلولو. سردار سردول سنګه سره دلته ز
اول ځل ملاقات وشو دا هم د سیکهانو یو لوی لیډر و او ډېر لوی عالم سړی و
د ده د صحبت نه هم ما ډېره فایده حاصله کړه، موږ دواړه د تبادلهٔ خیالات د پاره یو
مقرر کړې و او همیشه به مو په مذهبي او سیاسي معاملو باندې د یو بل خیالات
سردار صاحب ډېر یو ازاد خیال سړی و، د نورو سکهانو په شان نه و. څومره س
ورونو سره چه زما ملاقات او تبادلهٔ خیالات شوی و په هره معامله کښې د ده رای
او معقوله به وه او ما سره به یې ډېره مینه او محبت کولو. دلته د ډېرو سیکهانو د دوا
د پېښور سردار راجه سنګه صاحب هم و، چه څه وخت اصلاحات د Reforms را غلل نو دی
د صوبې اولنی ایل وکیت جنرال ؤ او ده سره د پېښور یو بل سکه هم و چه ما نه یې
دې د چایو سودا کړو او د چین نه به یې چای راغوښتلې او ماله به یې د ښو چا
کلونه چه ډېر قیمتي او خوندناک وې ساتلې وې او دا کول به یې ما سره یې ډېره مینه
کولو، ډېر محبتي سړی ؤ. صوفي صاحب د ده د دې د ډېخلي سته ماهر ؤ هر څیز به

(c) ketabton.com: The Digital Library

ين مرچکی به‌يي ډېر زيات خوړو او مرچکی سره زه بلد نه وم ، په دې وجه به
ډېر زيات په تکليف وم ، يوه ورځ صوفي صاحب قيمه پخه کړه او پکښې دومره مرچکی
وو چه نوری اخيستو سره زما خوله وسوزېده ، ما د ودې پرېښوده او سپوره
مې خوراک شروع کړه ، صوفي صاحب راته ووی چه دی کښې خو ما ستا د وجې نه
مرچکی اچولی دی کوندی ددې قاعده خوداده چه سير قيمه کښې سير مرچکی
ستا دوجې نه مې پکښې صرف سل مرچکی اچولی دی ما ورته ووې چه خدای دې
ښه شی چه زما دې دومره خاطره کړې دی خوزه د مرچکی سره بالکل عادت
نه به داوی چه ماله بېله کټوی پخوې ولی چه په دې طريقه تا سو ته هم تکليف
ماله هم تکليف وي بيا د پاره ځان له دچيل خواهش کټوی پخوئ او ماله زما
پخلی کوئ نو دواړو ته به ارام وی . صوفي صاحب لوی عالم و ، ډېر ښه سړی
و لیکن زيات خوراک به‌يي کاوه پخپله يي هم زيات غوښه خوړه او اختر علی
به‌يي هم زيات غوښه ورکوله او ددی له پاره به يي اختر علی خان ډېری
نډی کولې . ما خو چېری په دی خبرو نوټس نه اخيستو ولی چه ما به خيال
دی دومره تکليف او مهربانی کوي او مونږ له ډودۍ پخوی نو که لږ ډېر
ی نو دومره باک يي نشته ولی زما هغه بل ملګری مولانا صاحب به ور
نه په جنګ و او ورته به يي ويل چه ستا دا عادت ښه نه دی چه ځان له
خودی او چه څوک دې خو ښ وی هغه له هم ډېره ورکوې لیکن صوفي
ماندی ددی قسم خبرو اثر نه کېده ، هغه به هميشه په زړه طريقه روان و .
ميانوالي جېل هم دغازی خان دجېل نه په ګرمی کښې او په با دونو کښې څه کم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وکه چیری هغه یو دښت و نو دا یو ریګیستان دا وکه هلته به د خاوو سیا
نو دلته د ښکو سیلۍ الوځي هلته خو مونږ ته دا فایده وه چه مونږ الوی بارک کښې
دلته بارک اړ وشته نه تول سلونه (چکۍ) دی. د دې په نسبت زمونږ هغه
د پرښبه اوږخ و او باد به یکښې هم لګیږ و، بله دا چه هلته د بارک نه بهر د ه
ملاستې د پاره کټ ی ه وې چه په ګرمۍ کښې به مونږ پرې څملاستو او دلته
څمکه څملې. مونږ سیاسی قید یانو کښې یو بل نقص دا و چه سیاسی قید یان
کوښښ سره جیل والا د ځانه سره ملګری کولی شی او د خپلو فایدو د پاره
قید یانو برخلاف استعمالوی چه یو سیاسی قیدی سره جیل والا لږ غوندې
شروع کړې او څه ناڅه رعایت ورکړې نو بیا دې خدای خیر کړې او دا امتحا
خدای په چا نه راولي مونږ فوراً د هغوی ملګری شو او د جیل والا و طرفدار
کړو او په زړه کښې وایو چه دوی زمونږ ډیر دوستان دي او په دې نه پوهیږ
دوی زمونږ نه فایده حاصله کړې ده او زمونږ حقوق ته لې ډیر نقصان رس
زما د دې نه دا مطلب نه دی چه څوک دې د حکومت د نوکرانو نه نفرت وک
له د چا نه نفرت کول په کار نه دی، په کار دی چه هر چا سره ښه سلوک وکړ
کوئ چه د جیل جماعت خلاف د بل چا ملګری او راز دار او ملګکار شئ مو
دی چه په هر حالت کښې د جیل جماعت د خلکو راز دار او ملګکار یو. د د
همیشه د جیل والو د خوشحالولو د پاره د خپلو ملګرو د هر قسم مخالفت کولو ته
دا کوښښ کوی چه څوک د هغوی برخلاف ایجی ټیشن شروع نه کړې او که
دی قسم څه خبره پیښه شي نو دوی همیشه د هغه مخالفت کوی او د جیل جما

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفاق پیدا کوي حکومت چه څومره مونږ ته یا زمونږ حقوقو ته نقصان رسولی دی دا
ټول د دوی د لاسه او د دوی د برکته که چیري مونږ یوه خوله او یو موټی وای نو حکومت
په مونږ د دې قسم زیاتی نه شو کولی او زمونږ حقوقو ته بې نقصان رسولی نه شو. دا
زمونږ د شان سره مناسب نه دی چه د خپلې ذاتي معمولي فایدې د پاره د هغه حکومتی
پرزو سره تعاون کوو چه د چا برخلاف مونږ د عدم تعاون اعلان کړی دی او که د دې
د پاسه چیری څوک بیا هم دوی سره تعاون کوی نو په جایزو خبرو کښی دی ورسره
تعاون وکړی او په ناجایزو خبرو کښی خو تعاون یوه لویه ګناه او جرم دی.

جیل الا سره د ادوستی مرض په میانوالی جیل کښی د ډېره غازی خان
جیل نه زیات و او بیا زمونږ مسلمانان ورونه په داروغه صاحب باندې هسې پټنګان
وو او ترې ځان یو ځای رسېدلی وو چه د خپلو ملګرو سره د جیل په باره کښی بحث کول خو پرېږده
بلکه او د پل و ترې هم تیار نه وو او څومره خوشامندې او تابعداری یې چه د داروغه
صاحب کوله د هغې بیا نول مناسب نه ګڼم، د دې دوستی چه څومره حقیقت ما ته
معلوم دی هغه دا و چه دوی له به یې پېسه کار ده، لفافه او خط د جیل حق نه زیاتی ورکول
او چه څه وخت به جرنیل په دوره راغی نو دوه میاشتی معافی به یې هم ترې د دوی د پاره
اخیستله. بل دوی به هر وخت د دفتر ته تلی شو او د مازیګر په وخت کښی په چکر کښی د
ګرځېدو هم اجازت و. خو دی سره دا خبره هم وه چه داروغه صاحب به همیشه چه څومره
د دې خپلو دوستانو بې عزتی کوله هغه هومره چېری د بل چا کړې نه وه. د داروغه صاحب
په دې جیلخانه کښتی د پېر لوی اشنا د ظفر علی خان زوی اختر علی خان و چه داروغه صاحب
به څه وخت مازیګر د ګنتری د بندولو د پاره چکر ته راغی نو دوی به هم ورغلل او د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره به په کوسو ناست ؤ. یوه ورځ د ډاکټر صاحب د هسپتال نه چکر ته راغی چونکه په چکر کښې نوری کوسی نه وې لېس دغه دوه کرسی وې چه په یوی داروغه صاحب او په بلی اختر علیخان ناست و. اختر علیخان د داروغه د دوستۍ په وجه یا د دلیلی د په خیال د ډاکټر صاحب ته او چت نه شو او کرسی یې ورته هم خالی نه کړه. داروغه صاحب ته د اختر علیخان دا رویه سېنه ښکاره نه شوه او هغه ته په قهر شو. بې عزتی یې کړه او د کرسی نه یې پا څولو او په یوه سپکه طریقه یې ورته ووې چه ته ځان وپېژنه ته قیدی یې شاید تا نه ځان هېر شوی دی، ته نه پوهېږې چه ډاکټر صاحب د جېلخانی یو لوی افسر دی هغه ولاړ دی او ته په کرسی ناست یې. د چکر نه یې په بې عزتی وشړلو او آینده د پاره یې په چکر بند کړو خو چه ما زیګر به شو او داروغه صاحب به چکر ته راغی نو دی به ورغی نمبر دار ته به یې وویل چه داروغه صاحب ته و وایه چه اختر علی خان چکر ته اجازه غواړی، هغه به ویل چه نه، نه دې راځي، یوه ورځ ما ورته وویل چه اختر علیخان ته سیاسی قیدی یې او ظفر علیخان زوی یې دا ته چه څه کوې دا زمونږ د ټولو سیاسی قید یانو بې عزتی کوې. چکر به څه وی؟ او ته ولې دا خپل ځان د داروغه په مخکښې داسې وړوکی کوې ته ګوری نه چه داروغه هره ورځ ما ته منت کوی چه دا څه چکر ته راشه خوزه نه ورځم. چکر د پرښه ځای وو او د پرګلونه وو. اختر علیخان تر هغه وخته پورې په چکر بند و چه تر څو چه یې د داروغه صاحب نه معافی و نه غوښته او رضایې نه کړو. د دې نه تا سو څه نتیجه و باسئ چه دی ته به څوک دوستی و ویلی شی؟ دا خلک په دې دوستۍ نیازېږه او د پر فخرلې پری کولو. میا نوالی جېلخانی کښې همېشه تنګی الوزی او تنګی او سیلی د پری ګرمی وی هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

یز کښې ښکلې ږی او هر څیز د ښکلو ډک وی او داسې هیڅ څیز به دې په نظر
نه شی چه په هغې کښې به ښکلې نه وی سره د دې نه احتیاط بیا هم په هر څیز کښې
نه ناڅه ښکلې وي او معلومیږي داچه داسې قسم خاص جیلونه پېرنګیانو دیاره داسته
سیاسی قیدیانو د ازادولو او صحت خرابولو د پاره خوښ کړي دی. زما صحت
لته د دېره غازیخان په نسبت زیات خراب شو، وزن مې هم ډېر کم شو، ماڅو ځله
پېر نټنډنټ ته دا خبره وکړه چه ما د دی جیلخانې نه بلې جیلخانې ته بدل کړي زه هغه
وي چه زه څه کوی نه شم ولی چه حکومت د سیاسی قیدیانو د پاره دا جیلخانه مقرره
ړې ده. د قیدی خبرې ته څوک غوږ نه ږدي د پېرنګیانو په راج کښې قیدیان هم و
ړې نه دی په سپې به بې رحم راشی لیکن په قیدی بې رحم نه راځي. چه کرمې د ډېر
ر وکړو نو په جیلخانه کښې د ننه یو کوهی و چه د هغه او به ډیری یخې وې د کومو خلکو
به داروغه صاحب سره تعلق وهغوی ته کوهی له د تلو اجازت وا وهغوی به همېشه
ما زیکو لمبلوله تله هغوی به د اوبو دیخوالي ډېر صفتونه کول چه هر چاته به د هغه ځای
مبا شوق پیدا شو لیکن افسوس چه هر څه کړي به هلته تلی نه شو، د ارعایت صرف د داروغه
ښنا یانو ته وُ او کله ناکله به بغیر د څه وجهی نه داروغه صاحب خلک بند کړل او نمبرداران
به یې حکم وکړو چه هیچاته ورلیری نه کړي نو د غه وخت به د داروغه صاحب داشنا-
دیو عجیبه حال وُ ولی چه هغوی د کوهی د پاسه په یخو اوبو د لمبو اموخته وچه مازیګر
شو او د لمبو وخت به راغی نو په دوی به مېږی لګیا شو وروته به یې د نزول نمبرداران
به یې چغې وهلې او منتونه زاری به یې ورته کولې چه په دې کښې به ما بنام شو جیلخانه
بند ه شوه نو اخر به د دی خوارانو زړه صبر شو. داروغه صاحب به کله ناکله ماته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دی نوهی ډیخو او بو صفت کولو او راته به یی منت هم کوو او راته به دي چه که چیری
همیشه نه ځي نو کم از کم یو ځل خولا پرشه او د هغه ځای د لمبلو مزه خورا خله لیکن ما په
ځیز و نو ځان نه اموخته کولو ځکه چه ما خو د خلکو دا بی قراری او بی عزتی هره ورځ لیدلې او
داروغه صاحب به ما ته ډیر منت کولو چه ته نه چکرله راځی او نه لمبلو له ځې د خپلی احاط
بهو نه وځي ما به خپل زړه کښی خیال کوو چه اوس خو داروغه صاحب سا منت کوی لیکن
چه یو ځل یی ددې نورو په شان اموخته کړې نو بیا به تا سوسرا هم د غه شان سلوک کو
نه ولي بل له داسی موقع ورکوی؟ د هر سړي خپل عزت په خپل لاس کښی دی او که هر
خپل خواهشات او ضروریات قابو کړي نو همیشه به ارام خوشحاله او عزتمند وی.

رهایي:

دلته هم زمونږ مشقت ختم شو او تاروند (سپینسی) ډیټل وو. زه به اکثر د خپ
مشقت (کار) نه صرف په دوو گینټو کښی فارغ شوم او بیا به می مطالعه کوله.
اخر زما د سزای کاله قید په ختمیدو شو او رهایی می رانژدی شوه، د رهایی تار
په تکټ وختو. زه نه پوهیږم چه ددې نه ځنگه زمونږ جماعت انجمن اصلاح الافاغ
خبر شو ځکه چه ما چیری هم د دی قسم خبری چا ته نه وی لیکلی او دا به می هم نه خو
چه چا له تکلیف ورکړم. دا تمانز و نه به کوم کوم خطونه راتلل چه مونږ د خپلی رهایی ت
نه خبر کړه ولی ما دا خبره نه خوښوله او چا له می دلته د راتلو تکلیف نه ورکولو په کو
ما دا خبره همیشه د خپلو خپلوانو او د دوستانو نه پټه ساتلی ده او زه د دی خبری
نه وم چه انجمن زما استقبال کول غواړی، د انجمن زما استقبال خوښ و او زه
یی کولو لیکن د حکومت خوښه نه وه ځکه چه خلک به د ده د رهایی نه خبر شی او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې به ډېره لېږه پرابلمونه وشي په دې وجه د حکومت سره فکر پیدا شو او ما ته
لاخه ورځې وې چه په دې کښې جمعدار راغی او ما ته یې ووې چه دا روغه صاحب دې
غواړي زه به دفتر ورغلم نو ما ورته ووې چه د څه د پاره مې غواړي؟ هغه راته
ووې چه ستا رهایي شوې ده. نو ما ورته ووېل چه زما لا څو ورځې پاتې دي زه د وخت
نه مخکښې رهایي نه غواړم نو هغه لاړ او بیا راغی چه ستا رهایي نه بلکه د پېښور جېل ته دې
تبدیلي شوې ده. حقیقت دا دی چه د معافي نه مې انکار ځکه کړې وُ چه جېلوالو به د
معافي په طمع زمونږ سیاسي ورونه د پرسیپل او د دې څلورو ورځو په معافي به یې
پرې د پر احسانونه کول ما خپل سامان واخیستو د ټولو ورونو نه که هندوان وو که
سکهان وو که مسلمانان په خندا او خوشحالۍ رخصت شوم او ټولو ته ورته غاړه
ورتم. ما سره که سکهان وو که هندوان او که مسلمانان د ټولو ډېر محبت وُ. چه دفتر ته
ورسېدم او به دفتر کښې مې سپاهیان ولېدل نو تسلي مې وشوه، زه یې هغوی ته
په حواله کړم، مونږ د جېل والو نه رخصت شو او د سټېشن په طرف روان شو ځو نکه
د کاډې د راتلو وخت لا نه وو او د کاډې راتلو ته څه وخت پاتې وُ څه وخت چه مونږ
سټېشن ته نزدې شو هغوی زه د سټېشن نه بهر ایسار کړم او سټېشن ته یې په
دې وجه بو نه تلم چه خلک به مې ووینې او بله دا د میانوالي خلک ټول پښتانه دي مشهور
له پښتو ژبه ورځي او د کشرانو نه یې هېره شوې ده زمونږ د میانوالي د جېل ډاکټر چه
وُ هغه له پښتونو و د تله او یوه ورځ یې بیا د زما ملاقات له راغلې و نو هغه ما سره پښتو
وېله، پښتنو کښې دا ډېره لویه کمزوري تیا ده چه چېرته لاړ شي او چا سره واده وکړي
نو هغه خپله ژبه ترې پاتې شي. مونږ سره په سرحد کښې په زرګونو هندوان او سي هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خپله ژبه هېر کړې نه ده ، پنجابي یې هم زده ده او زمونږ ژبه یې هم زده کړې د
داکمزوري صرف په مونږ پښتنو کښې ده .

ما بنام تیاره کا دې داغې مونږ پکښې سواره شو ، په دې دیل کښې ډېرې م
نه وې اکثر کوټې (د ډبې) پکښې خالي وې مونږ پکښې کافي ځای بیا مونده او پک
آرام کښېناستو او دیل پېښور ته روان شو تولـه شپه د خوشحالۍ نه خوب رانغی سا
په ساعت به را وېښېدم او د سپاهیانو نه مې تپوس کولو چه دا ټکسنه پورې وتوا وک
اخر سحر وختي چه مې سترګې پرانیستې نو زمونږ دیل د خیرآباد په سټېشن ولاړ
زما خپل ملک او خپل قوم سره ډېر محبت دی د خپل ملک په داخلېدو او د پښتن
په لیدو مې زړه ډېر خوشحاله شو زه خپل ځای بې غمه پروت وم او په دې خیال کښ
وم چه پېښور ته به څه وخت ورسو لیکن دیل روانېږي نه ، په دې کښې زه راپورته ش
دروازه مې لیرې کړه تماشا کوم چه دیل ولې نه روانېږي ګورم چه پولیس واله پلټ
ولاړ دي هغوی په پلټنه کښې زه و لیدم ...
فارم منلې وهی کله یوه کوټه ، کله بله کوټه د دیل لیرې کوي چه په دې کښې یې زه و لیدم
زما په لیدو هغوی ډېر خوشحال شو ، تا نه دا د ماله راغي او ما ته یې ووې چه مونږ خ
تا لټوو ته کوم ځای وې زمونږ زاره دې په لټولو شنه کړه دیل هم لېټ شو ما ورته
چه زه خو هملې کوټه کښې وم لیکن تاسو څکه لیدلی نه یم چه زه ملاست وم ما ورته و
چه ما سره موخه کار دی ؟ هغه راته ووې چه دا څه ستا د پاره موچای تیاره کړې د
زما اسباب یې د کاډې نه راکوز کړو زه ورسره روان شوم چای تیار وه انسپکټ
صاحب هم هلته ناست و مونږ چای څکله چه په دې کښې دیل روان شو ما ورته وا
چه کاډی خو رانه لاړه هغوی و خندل او په خندا کښې یې راته ووې چه مونږ به دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

موټرکښې د وروسوچای موځکله زماچارج یې د پنجاب د پولیس والونه واخیستو هغوی ماسره ګوره ډېره وکړه او رخصت شو. خلک د پنجاب د پولیس نه ډېر شکایت کوی لیکن دی پولیسو ماسره چه ښه سلوک او د هر قسم ارام رسولو کوشش کړې دی زه یې شکوریم او هیچری به د هغوی ښه سلوک را نه هېر نه شی. دستیشن نه چه بهر شو موټر تیار ولاړو زه یې په موټر کښې سور کړم یو تانه دار او دوه تنه سپاهیان د اسره یکښې سواره شول انسپکټر صاحب پاتې شو چه نوښار ته نزدې شو نو زه یې بهر په بهر د مردان په سړک چارسدې ته روان کړم او س زه پوه شوم چه د پېښور په ځای می چارسدې ته بیایی په لاره راته یوځای دوه ځله موټر پنکچر شو. اتفاق دا و چه هر ځای به راته پنکچر کېد و هغه ځای به ډېره ابادي نه وه، دا بادی نه به لیرې وو. اخر دا چه سر د پرو ته دا ورسیدو د دا دسپي وسره دا ته بیا موټر پنکچر شو په تانه دار صاحب د بې هیبت راغی فوراً د موټر نه کوز شو، موټر ته یې صبر و نه کړو یوه تانګه ولاړه وه په هغې کښې مونږ سواره شو و چارسدې ته روان شو چه چارسدې ته ورسېدو، دلاور خان زمونږ استقبال کمشتر و د سیند په غاړه یې قچری کوله په قچری کښې د بر خلک ولاړ وو چه زه یې ولیدم نو خلکو ماله را منډې کړې او زما نه چا پېره شو زه یې دلاور خان ته پیش کړم هغه ماسره ډېره ښه راشه د راشه وکړه ځان سره یې د یکې لاندې کښېنولم د ډېرې خبرې اترې یې را سره وکړې بیا یې تانه دار له حکم وکړه چه دې اتمانزو ته ورسوه. د تلو په وخت کښې دلاور خان هم ماسره را روان شو چه د برنډې نه بهر شو نو ماورته ووې چه بس مهربانی زیاتی تکلیف مه کوئ د مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلب بس و نو هغه را ته په خندا کښې ووې چه خلک خو په دې لوی فخر کوي او لوی عزت یې گڼی که چیری یو اسسټنټ کمشنر یو خوړق مه ورسره جلب وکړي ما ورته په جواب کښې ووې چه دا تکلیف دې اوزه دا خیزونه نه خوښوم چه څه وخت مونږ بهر راووتو په دې لږ ساعت کښې په سوونو خلک جمع شوي وو. ما تولو سره کړه بړه وکړه او دهغوی هغه جذبه او محبت مې ډېره محسوس کړله او تمام کسیی زه سره د تانه دا زاو پولیس اتمانزو ته روان شوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي سرګرمي او پښتون اخبار

کلي کور کښي، د اتمانزو جلسه، فخر افغان، انجمن او مدرسې

(هشتنغر، دواوه، صوابي، بالاګړهي، ساول ډيره، سم

کاټلنګ، ګلياړه، اسمېلا، پېښور، کوهاټ، هنګو

تل، بنون، لکي)

د حج سفر (شام، بيروت، عراق، موصل، بغداد، نجف، کوفه، کراچي،) پښتون اخبار

سنه ۱۹۲۸ع

د امان الله خان خلاف

شورش او مونږ، نادر خان باچا کيږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي کور کښې :

تکنه غرمه وه موږ کلي ته ورسیدو، زه چه ازاد سکول ته نژدې شوم، هلته
د سکول یو هلک وپیژندلم؛ هغه په منډه لاړ چغې یې کړې چه باچا خان راغی، د دې په
اوریدو ټول هلکان سره د استاذانو سړک ته راووزغلیدل. په سړک بانډې یو ځای
شو نو هلکانو چغې کړې او یو شور جوړ شو یو ساعت کښې ټول راجمع شول او زه یې د غه
شان پخپل منځ کښې کیر ملاسې ته بوتلم او دا یې په شریکه ویل چه «د فخر افغانه!
په خیر راغلې د ژوند انه، مرحبا مرحبا» استاذان هم راغلل موږ ټول یو بل ته ورتو
غاړه وتو او ډیرې خوشحالۍ موو کړې، هلکانو ما ته د خپل طرف نه سپاسنامه (Address)
راکړه، چه د کلي خلک خبر شو هغوی هم په منډه منډه ملاسې ته راغلل ډیر د خوشحالۍ
وخت و چونکه د روژې او د ارام کولو وخت و ما د دوی نه اجازت راخیست چه څه
وخت کور ته لاړ م نو هلته د کلي خپلې پردې ډیرې زنانه راجمع شوې وې او دومره قلاکښې
لا رنه وه چه زه د ننه تلی وای هغوی کښې ډیره مینه وه ډیر محبت و، ډیر احساس
و او ډیره جذبه وه. د ماښام د ستره نه وروسته هغوی رخصت شوې او یو څو کسانې
زموږ نژدې رشته داری پاتې شوې. د ټولو نه اول مې ولمبل غسلخانې ته لاړ م
لو جامې مې بدلې کړې لږه غونډې روډی مې وخوړه ډیر ستړی شوی وم بیا
ډیر زر اوده شوم ماسپښین راپاڅیدم جماعت ته لاړ م هلته هم ډیر خلک جمع وو
لمونځ موو کړو او پس د لمونځ نه حجرې ته راغلو او د خلکو سره مې ګپې شپې شروع
کړې، څوک به چه خبریدل زما لیدلو له به راتلل ماچه د خلکو دا جوش او خروش ولید
نو زه ورته حیران پاتې شوم ما ته معلومه شوه چه یو خوا زما قید او بله خوا د «انجمن،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارګزاری په ملکو بنه اثر کړی دی او قوم کښی یې یوه زبردسته جذبه او احساس
پید اکړی دی یو خوږ ور ځو کښی د پېښور، مردان، کوهاټ، بنو او ډیرو تول دوستان
او ملګری زما سترې مه شی له راغلل. اخر دا خوږ ورځې پس دا سلسله ختمه شوه. زه چه کلی ته
راغلم، نو زمونږ مرخه چه وو هغه لوټ شوي وو چه زه یې قید ولم نو زمونږ د پره کوره ډېر
جوار، د پرغم یمونږ کور کښی وو چه هغه وخت کښی به تقریباً دیولک روپو وو زه دری
کاله قید وم، ماواز ی په ډېر کوکلی کښی د پښتو کانو کښی خپل کړلی وو چه واپس راغلم نو زما
خوري سلطان خان راته وویل چه په تاسو دری زره روپی مالیه بقایاده دغه شان
ماته معلومه شه چه زما د بنځې تول کالی (زیورات) کانه وو. زمونږ په پښتنو کښی
دا قاعده ده چه په غم، خوشحالی، خپل خپلوان او دوستان ورله د ودی کوی او ډېری
پیسی پری لګوي ماته هم ډېرو دوستانو او خپلو خپلوانو د ودی ستونه وکړل ماد
هغوی په خدمت کښی دا تجویز پیش کړو چه دغې د ودی په ځای ماله (اوم خرځ)
اومه د ودی راکړئ ماله یې نغدې راکړئ خو مره چه ستاسو به د ودی خرځ کیږی
دهغه نیمه نغدي ماله راکړئ ولی چه زمونږ قوم ډېر وروسته پاتی شوی دی او دومره
لوی قوم دی و دده دخپلی ژبی یو اخبار قدری نشته او نه یې د بچو د تعلیم د پاره
مدرسه شته. د پښتنو ځپله ژبه کښی داسی هیڅ څیز نشته چه زمونږ قوم تری څه
فایده اوچته کړی، مدرسه جوړه کړی او پښتون څه نه څه د دنیا د حالاتو نه خبر کړی.
لیکن زما دی خبری به دوی څه اثر و نه کړو. هر پښتون د ودی د رکولو ته تیار دی
لیکن نغد حساب و رکولو ته تیار نه دی. صرف دری کسان وو چه هغوی زما د خبری
سره اتفاق وکړ او کافی نغد حساب یې راکړو چه یوه می چاچی (د تره بنځه) بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس خان و او دریم عبدالله شاه میا او نور و ماسره اتفاق ونه کړ پخه دودی
ماقبوله نه کړه او نغده دودی هغوی رانه کړه داز مونږ د پښتنو یوه لویه بلا قسمتی
او ناپوهي ده چه مونږ بی ځایه خرخونو، رسمونو او رواجونو باندي په زړګونو روپۍ
خرڅوو (لګوو) او د قام، وطن او اجتماعی ښیګړو دپاره دیوې پیسې خرڅ کولو ته تیار
نه یو. نور ژوندی قومونه په هر خه کښی د قوم حصه کوی. یره هندوان زمونږ کلی کښی
اوسیده، بودی ښځه وه چاوې چه هر وخت دا اوره اغزی ئی نو یو موتبی اوړه بیل په
کتوی کښی اچوي چاتری تپوس وکړ چه دا څه کوي هغې وي دا په قومی فند کښی ورکوم
او زمونږ پښتانه وروبه په رواجی دودی زړګونه روپۍ لګوی خو د نام بنیادی فند
کښی یوه پیسه نه ورکوی. دغه وجه ده چه مونږ د دنیا د ټولو قومونو نه وروستو پاتی یو.

د فخر افغان لقب:

انجمن اصلاح الافاغنه زما د ډاټولو په خوشحالی دیوی لویې جلسی انتظام
وکړ او د ټولی صوبی خلګو ته یې د شرکت دپاره دعوت نامی ولیږلی. د جلسی په ورځ
په زړګونو خلک په ډیر شوق او مینه محبت شریک شو، بیا تمانزو کښی د ټول قوم یوه
(عظیم الشانه) لویه جلسه وشوه چه په هغې کښی ماله د قوم د طرف نه یوه سپاسنامه (Address)
واکری شوه، یوه تمغه او جوبه هم د قوم د طرف نه راکړی شوه او بله دا چه د ټول قوم له طرف نه
بی ماله د فخر افغان خطاب راکړ. چه زما د تقریر کولو وخت راغی نو اول ما د ټول قوم او د
جلسی د کارکنانو ډیره ډیره شکریې نه پس یو مختصر تقریر وکړ او د قوم د دا په
او حوصلی زیاتولو دپاره می ورته یوه قصه وکړه چه ما په ملاسه کښی په یو کتاب کښی لوستی
وه ماورته ووې چه ای پښتنو ورونو! تاسو باندی دهغه زمری تونه شوی ده چه ګوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ګله وکښې لوی شوی و او د ګله وعادتونه یې اخیستي وو. په هغه کتاب کښې لیکلي وو
چه یو زمري د مور په ګېډه ؤ چه موریې د ګله وپه یو کنډک حمله وکړه د ورتوپ کولو سره
ب بچي پیدا شو او مور یې مړه شوه او بچي تري پاتې شو دا بچي د ګله وسره لوی شو او څه وخت
چه لوی شو نو ده کښې اکثر عادتونه د ګله وو او د هغوی سره به ځربېده او د هغوی په شان
بین بین اواز و نه هم کول یوه ورځ یو زمري په دې ګله ورا پېښ شو ده ده په لېد وکړې
دی خیل زمو کتي سره تس نس شوې او یو خوا بل خوا وتښتېدې د ځنګلي زمري په دې زمري
ار شو چه ده په لید وکه ځنګه چه دا ګله ی تښتي او بین بین کوی د غه شان د دې زمري
ین بین کول او تښتېدل ورته ډېر عجیبه ښکاره شو ده ګله ی پرېښوې او ځان یې د غه
زمري ته ورسولو او هغه یې راونیو او ځان سره یې هلته یو نږدې د اوبو تالاب ته راوستو
تالاب په غاړه یې و درود چه په هغه کښې خپل شکل ووینی او خپل ځان وپېژني چه ته هم
ما په شان زمري یې بین بین مه کوه او وغړ مبېږه! زمري چه خپل شکل ولید و نو ورته
علومه شوه چه زه خو زمري یم او هغه وخت یې د بین بین په ځای غړمبېدل شروع کړل
ما دې پښتنو ته ووې ای پښتنو ورونو! تاسو هم زمري یئ نو بین بین مه کوئ
غړمبېږئ، د غلامۍ دا زنځیر وشلوئ، پاڅئ، ملا وتړئ او خپل ملک او قوم د غیر
غلامی نه ازاد کړئ! زما دی تقریر په خلکو ډېر اثر وکړو او جلسه په ډېره کامیابۍ سره
مه شوه.

زما صحت په جیلخانه کښې ډېر خراب شوی و او وزن مې هم پنځه پنځوس پونډه
شوی و، کمزوری شوی وم او په ملا کښې مې هم درد ونه پیدا شوی وو. په دې وجه د
ی عطاء الله خان په مشوره او د هغه په ملګرتیا زه د یو څو ورځو د پاره د ارام او هوا بدلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غرض کوه موږ ته لاړم قاضي صاحب هم راسره لاړ او دهغه ځای آب وهوا راته ډېره فا
ورسوله بیا دهغه ځایه ډکلیا تو په لاره ایبټ اباد ته لاړو او ما څه ورځې په ایبټ اباد کښې
اوزما او ښې امیر رحمان خان سره تېرې کړې او ددې هوا په بدلولو زما صحت ته کا
ورسیده . زه چه څه وخت وایس راغلم نو اتفاقاً دلاورخان می ولیدو ، هغه زمونږ
کمشنر و ډېرې خبرې لی راسره وکړې په اخر کښې لی بیل کړم او راته بې ووې چه کوفت
هم ستا تقریر ډېر خوښ کړې دی او ډېر خوشحاله شوی دی صرف دا یوه خبره پکښې
نه وه ماورته ووې چه کومه ؟ نو ده راته ووی دا د زمری غم بهار ځکه چه خلک
دي او ددی نه څه غلطي نتیجې ونه باسي او غلط مطلب تری وانخلي ، کوفت صا
د پېتې کمشنر وماورته ووې چه ما دا تقریر ډکوفت صاحب دخوشحالولو په خیا
کړې نه ددی پروا کوم چه هغه ددې په اورېدو خفه یا خوشحاله شی هغه می دقو
د پاره کړې دی او دهغوی دا وچتولو په خیال می کړې دی . دلاورخان چارسد
د پېتې کمشنر په دی خیال اسسټنټ کمشنر مقرر کړې وچه زمونږ انجمن او ازاد
ته نقصان ورسوي او هغه چه دلته راغي نو اول یې په انجمن کښې د بې اتفاقي پیدا
وکړه خو هغه په دې کښې کامیاب نه شو او ملاسې ته یې هم د هیڅ قسم نقصان ور
شو . نو بیا یې په حکومت باندې زمونږ د مدرسې په مقابله کښې په چارسده کښ
انګریزي سکول جاري کړو او ځای په ځای به یې زمونږ د مدرسې په خلاف
کوله .
په بنو کښې د خلافت تحریک په خلګو باندې ډېر زیات ښه اثر کړې و ،
دبنو د ضلعې ټول ملایان په دې تحریک کښې داخل شوې وو بلکه د بنو د ض

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبردارانو استعفاګانې ورکړې وې او په تحریک کښې شامل شوي وو. د پېرنګيانو سره د ډېرو ورو پېل اشوه او د ډېر هيبت پړې راغی زمونږ د چارسدې اکبرخان هلته چې و ـ د بنو د پټې کمشنر هغه راوغوښتو او ورته يې ووې چه د دې خبرې تخنيوی په کار دی نو هغه ورته ووې چه دا زما کار نه دی، زما کار خو دا دی چه تاسو ونيسې او ما ته يې راچالان کړې. زه به د مقدمې سماعت وکړم. د پټې کمشنر چه ددې نه مايوسه شو نو بيا يې دلاورخان راوغوښتو، دلاورخان په بنو کښې مجسټريټ وا و يو دوشوت مقدمه پرې هم وه او هغه ته يې چه ووې نو هغه ورته سينه وټپوله هغه ملايان يې په چلول د غلول او نمبرداران يې هم دوکه کړل او هلته د خلافت هغه تحريک فيل شو. چونکه ده په بنو کښې يوه لويه فتح کړې وه دی يې زمونږ دې تعليمي تحريک او اصلاحي تحريک پسې چارسدې ته راولېږه چارسده يو د بر اهم ځای دی دلته به هميشه اسسټنټ کمشنر انګريز د ديسې سړې به نه و. دلاورخان په مشن سکول کښې او د مشن سکول په بورډنګ کښې ما سره ډېره موده يو ځای پاتې شوی و زمونږ دودونو په شان يو د بل سره مينه او محبت ؤ او زمانه يو ياد وه جماعته روستو و. ساده خلکو ته به يې ووې او اکثر به يې په دې دوکه کول چه په اتمانزو کښې چه تاسو پخپلو بچو سبقونه وايئ نوسند به ورله څوک ورکوي او نوکو کېدې به څنګه شي او مونږ به چه چېوته په علاقه کښې غم سبا دی له لاړونو چه ذی به خبر شو دی به هم راپسې راغی اکثر به د تعليم متعلق د خلکو په مخکښې بحثونه شروع کړل قوم کښې لږ د ېر شعور (پېدا شوی ؤ) د خدای فضل وچه په هر ځای کښې به يې شکست خوړ. د ده د غلطې پراپيګنډې با وجود په خلکو کښې د غلط فهمې پېدا کولو په ځای د خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

به زموږ انجمن او مدرسې سره نوره هم زیاته همدردي پیدا شوه د ده غلط پروپیګنډه موږ د پاره ډېره مفیده ثابته شوه او تر اخره پورې الله تعالی دې ځیني چلو او حربو کښې کامیاب نه کړي او چا رسالې نه ارماني لاړه او زموږ انجمن او مدرسې ته یې د هیڅ قسم نقصان ونه رسولې شو. دلاور خان عجیبه سړی و. دی د پیرنګیانو د پاره هر قسم قرباني ته تیار ؤ. یوه ورځ زموږ حجرې ته راغی او په حجره کښې نور هم ډېر میلمانه وو، ده ډاکټر صاحب ته مخ کړو او ورته یې ووې چه وګوره دې افغانستان ته څومره ظلمونه یې په قبیلو شروع کړي دي که چرې پیرنګیانو په افغانستان کښې حمله وکړه نو زه به د ټولو نه مخکښې یم توره به راسره وي د پښتنو سره به ونه جنګېږم. ډاکټر صاحب ورته په جواب کښې ووې شاید زه به ستا په مخالفه ډله کښې یم ولې چه زه پښتون یم زه به څنګه د پیرنګیانو د پاره پښتانه ووهم! ددې په اوریدو غریب په هغه مجلس کښې کچه شو او بیا یې بل بحث شروع کړو.

انجمن او مدرسې:

د انجمن په کوشش زموږ د مدرسې په ملک کښې ډېر شاخونه قایم شوي وو او ډېر لوی شوق په پښتنو کښې د خپلو بچو د تعلیم پیدا شوی و ما او خادم صاحب د هغو معاینه شروع کړه. موږ چه به کله دا د ورې کولې، نو د ازاد سکول هلکان به هم موږ سره تلل، ولې او سعادت خان د ترنګزو به زموږ دې جلسو کښې نظمونه وئیل، دوی ډېر خوش اوازه وو. ولې به ډېر ښکلې قرائت وئیلو او ددې به په خلکو ډېر ښه اثر کېدو او د خپلو بچو د هر قسم تعلیم ورکولو سره به یې شوق پیدا شو.

زموږ د یوسف زو مدرسې په ډېر ښه حالت کښې وې او د هغې تولو د. د صاحبزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خورشید خان صاحب، دادینه او نصرالله جان محنت قربانی اوکوششونه وو. مشغو
و د دواوي نه پس مونږ دیوسف زو دوره شروع کړه او د تحصیل مردان او د تحصیل
صوابئ متولي ملدرسې موو کتلې. خادم محمد اکبر صاحب به امتحانونه اخیستل او ما به خپل
شو وخت د خلکو سره په لیدلو، کتلو او تبادلهٔ خیالات کولو کښې تیرولو مونږ اول شروع
مولانا شاه رسول صاحب د بالاکړې د ملدرسې نه وکړه بیا ساول ډیر کاتلنګ او
رستم ملدرسې موو کتلې او په دې ځایونو کښې مولوي لوی جلسې هم وکړلې او خلکوته
و د اتفاق د ورورولۍ، قامولی او د علم فایدې بیان کړې. په دې دوره کښې
احب زاده خورشید صاحب او نصرالله جان هم راسره وو. څه وخت چه د ساول
یونه، رستم ته ورانبل نو خادم صاحب او مولانا شاه رسول صاحب مونږ رستم ته
خصت کړل او ما او نصرالله جان فیصله وکړه چه د سودم هر یو کلی کښې چه زمونږ
اده راځي څه نه څه ساعت به پکښې تیروو او خلک به د خپلو اغراضو او مقاصدو نه
ووو. مونږ پیاده روان شو او مونږ سره چه یو اس وهغه باندې مو مولانا صاحب سور
ولی چه هغه ډیر ضعیف ؤ، دا زما د سودم اوله دوره وه، په دې دوره کښې زما
ر بهادر خان د کوټر پان او شاپسند خان د چار غولی سره ملاقات وشو، دوی سره
د پیری خبری وشوې او بعضې نور خانان می هم ولیدل، زه د سودم د خانانو په لیدو
خوشحاله شوم او د دوی د ساده ګۍ زړونه زما ډیر خوښ ؤ. رستم ته مونږ مابښام
سید و زمونږ خیال وچه دلته د شپې جلسه وکړه خو زمونږ د ملدرسې سرپرست
ن په کلی کښې موجود نه و او بل څوک د خلکو د خبرولو د پاره تیار نه و ما او نصرالله جان
ه وخت ډوډۍ وخوړه نو زه د کلی په یو سره او هغه د کلي په بل سر شروع شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هره جرګې او هر جماعت له ور غلو او خلکو ته موو وی چه په فلانی جماعت کښې د ماسختن
د لمونځ نه پس جلسه ده تا سو چه څه وخت لمونځ نه خلاص کړئ تو د خدای د پاره ها
راشئ چه خلک په جماعت کښې جمع شو نو مونږ ورته خپل مقصد او غرض بیان کړو . سبا
د هغه ځای د ملاهی امتحا نونه وا خیستل او شیبی له کلیا ری ته لاړو دلته زمونږ
یوه د یره ښکلی مدرسه وه . د کلیاړی نه قوی ګلی ته لاړو او د وی ګلی نه اسمیل
لاړو هغه ملا هی موهم وکتې او په اسمیلا کښی نصرالله جان او صاحبزاده صاحب
یوی لوی جلسی انتظام کړی و او د ټولې علاقی خلک یې راجمع کړی وو جلسه په ډ
کامیابی سره وشوه . نصرالله جان زمونږ ډیر قابل ، لایق ملګری او دده په وجه
د تحریک کار پیښتنان مخکښی روان و ، د پیرنګیانو دا خوښه نه وه او د غه شان به د
داکوشش وچه زمونږ ددې قسم مخلصان ، کارکنان زمونږ نه جدا کړی ، د هغه ماما
پیرنګیانو نوکر و هغه یې مجبوره که چه نصرالله جان د پیر ستری د پاره لندن ته و
او هغه لندن ته لاړ .

اصل کښې دا ځای د ټول یوسف زی د تحریک مرکز و بیا مونږ د پیښ
د علاقی دوره شروع کړه او چه د پیښور د علاقی له دورې نه فارغه شو نو بیا زه
او بنو په دوره لاړم . په کوهاټ کښی زمونږ دوه ملا هی وی ، دا ملا هی د
کارکنانو دا خلاص او کوششونو په وجه ډیری په ښه حالت کښی وې ، په هنګو
مدرسه تیکدار صاحب علی بادشاه جوړه کړې وه هلته مونږ لویه جلسه وکړه
هغې کښې تقریبا د کوهاټ د هرې علاقې خلک شریک شوي وو . په هنګو کښی د
دي ، دلته بعضې خودغرضو او سرکاری خلکو د شیعه او سنی تعقاتو ته ډیر نقص

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دمینی محبت په ځای پکښې ډېر نفرت پیدا کړی دی. په جلسه کښې ما یو لوی تقریر وکړو او په شیعه او سني مسئله می ډېره روښنائي واچوله، او له جنبره می ورته داوکړه چه مونږ ټول پښتانه یو که شیعه دی نو هم پښتون دی او که سني دی نو هم پښتون دی، یو قوم یو او یو مو ملک دی، یو مو خدای دی، یو مو رسول دی یو مو قرآن دی، او حضرت علی تاسو هم منئ، مونږ یې هم منو، نو بیا دا اختلاف په څه؟ د هر چالا ده بیله بیله ده، خو دا ملک خو مو شریک دی، د دی ملک خدمت په شریکه په مونږ ټولو فرض دی او باید چه مونږ ټول د دی ملک خدمت وکړو. مونږ باید دا فکر وکړو چه دا ملک زمونږ دی او خدمت یې هم باید په ګډه وکړو، دا نفرت خو خود غرضو خلکو په شیعه او سني کښې پیدا کړی دی. زما دې تقریر په خلکو ډېر ښه اثر وکړو که شیعه وو او که سني وو او څه نه څه د نفرت هغه اور چه خود غرضو خلکو لګولی و کم شو، زما په دې تقریر د هغو خانانو ډېر خپه شو او ما ته یې وویل چه زمونږ د شلو کلونو خواری دی، په سیند لاهو کړه ماورته وویل چه په دې بې اتفاقۍ کښې خو نه ستاسو خیر شته او نه د قام، او ملک ته ترې ډېر نقصان رسیږی که د دې کښې فایده ده نو هغه خو د انګریزانو ده، هغوی په دی خبری لیسي ګرځي او د بې اتفاقۍ اور ته په هر ځای کښې پکی وهي.

د هغو نه بیا تل ته لاړو دلته زمونږ ډېر ښه ملګری وو، د هغه ځای ملاهسه مو هم وکتله وکوهاټ ته واپس راغلو، د کوهاټ په ټوله ضلع کښې چه د دی ملا ښی د پاره څومره قربانی او فداکاری د تل خلکو کړی ده، دومره هیچا نه ده کړې، دوی په تعلیمی او بیا په سیاسی سرګرمو کښې هم ډېره برخه اخیستی ده او زما سره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده امداد او کار کړی دی. د کوهاټ نه بیا بنو ته لاړم، بنو کښې می امیر مختار صاحب چه زمونږ د ازادی ملی مدرسی د هیډ ماسټر پلار دی اوید یو مخلص کارکن دی د هغه په وساطت می د علاقی دوره وکړه او د وه مکتبونه مو د ملایانو په برکت پرانیستل او د یو خلکو سره مو لیدل کتل وشو او تبادله خیالات مو ورسره وکړل. د بنو په سنار کښې ملک خدابخش صاحب وکیل د پیښور د جیلخانی په کوارټین کښې خوږ ملګری ماسره پاتی شوی و او یو بل سره مو پیژندګلوی شوی وه د هغه په ذریعه حکیم عبدالرحیم صاحب محمد جان بیرسټر، او محمد نواز خان وکیل سره می لیدل کتل او واقفیت پیدا شو. زه چه څه وخت د لاهور په جیلخانه کښې وم هلته مو یو څو قیدیان د بنو د کلی کلی لیدلی وو د هغوی سره ما د دی خبری فیصله کړی وه چه هرکله زه رها (خلاص) شم او بنو ته در شم نو کلی ته به ضرور درځم. په هغه خیال زه او هیډ ماسټر صاحب او د هغه پلار کلی ته لاړو په یو جماعت کښې مو لمونځ وکړو او بیا مو د خلکو د راجمع کولو کوشش وکړو. په هغه ورځ د دوی چیرته څه لوبه (ایلهه) وه د دوی متول هغی لوبی له روان وو. ما ورته یو څو خبری وکړی چه: ای پښتنو ورونړو کافر خیل کافر و رود نه وژنی تاسو چه ځان ته مسلمان وائی بیا ولی یو پښتون بل پښتون وژنی؟ او نه چری یو پیرنګی بل پیرنګی قوم مخبری نه کوی او نه ستاسو ملګر تیا کوی بیا ولی تاسو د خپل ورور په سر هغوی له مخبری کوئ او د هغوی ملګرتیا کوئ او نه چری یو هندو د خپل هندو ورخلاف ناحقه او د دروغو شاهدی کوی او نه د خپل هندو ورور د شرمولو او بی عزتی کوشش کوی. خو ای پښتنو ورونو بیا تاسو ولی په ناخوښاهدی و د یو بل بی عزتی او شرمولو پسی روان یئ، لږ خو د خدای نه وویریږئ او شرم وکړئ. یو کافر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو خپل کافر ورور نه وژنی، مخبری یې نه کوی او شرموی یې نه او مونږ چه ځان ته
مسلمانان وایو او پښتانه یو مونږ د یخپل پښتون مسلمان ورور وژنو، شرموو
او مخبری د یې پسې کوو. ما ورته ووې چه دعا وکړئ چه مونږ له خدای پاک پوهه
او علم واکړی. از مونږ په زړونو کښې الله تعالی مینه او محبت ورودولی، عزیزدارۍ
ما مولی او اتفاق پیدا کړی. څه وخت چه مونږ د جماعت نه ووتو نو څو کسان دا نه چاپیره
شو او زه یې دا اسره تینګ ونیولم چه نن دې پرېږده ونه مونږ سره به ضرور شپه
کوې ما ورته وې چه زمونږ په مسه د ډېر زیات کار ونه دي او مونږ پاتې کېدای نه شو
نو هغوی هم دا نه کلک شو چه دا خبره شونی نه ده ما ورته وې چه اخر دا تاسو
مونږ ولی دومره مجبور وئ هغوی دا ته ووې چه خدای کودا دومره ژوند
وتېر شو بېرو کښې مو سپین وکښېده لیکن د چا میا ملانه مو دا قسم خبری اورېدلی
دی چه تاسو پښتانه هم پخپل کورکښی ورونه یئ او که چیری یو کافر بل کافر نه
وژنی نو تاسو هم خپل ورور مسلمان مه وژنئ خلک وایي پښتون ترقی ونه کړه په
انو لا رو زوال شوی دی لیکن حقیقت دا دی چه پښتنو ته چا سمه لار ښوولی
؟ چا دوی ته لار نه منع کړې دي او دوی منع شوی نه دی هی افسوس د نورو قو-
نو په شان د دوی غمخور نشته؛ د دوی شپون نشته ځکه خو لی شرمښان
دي او ماتوی.

څه وخت چه زما دوره ختم شوه او زه کلی ته راغلم یوه ورځ زه عباس خان
اکرم او ماته یې ووې چه داکاخیل میا معروف ډېر خطرناک سړی دی
ورځ دهغه دا کوشش دی چه ما او تا کښې بې اتفاقي پیدا کړي. او دهغه یو څو خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي ماته وکړې چه زه دهغې بيانول نه غوارم . هغه خبرې په دبنتيا سره ډېرې خرابې
وې ماته نورو خلکو هم دمياں معروف صاحب ډېرې قصې کړې دي اوکه دعباس خان
او مقصود جان په منځ کښې چه زمونږ دهاى سکول هيډ ماسټر وچه دا څه قسم ناچاقى
پيدا شوې وه هغه هم دده کارګذارى وه . ماته دا هم معلومه شوه چه دى زمونږ دانجمن
په ممبرانو کښې پرې جنبې پيدا کول غوارى او اول چه کوم دمينې محبت او اتفاق مظاهره
دانجمن په ممبرانو کښې وه نن هغه نشته بلکه دانجمن ممبرانو ديو بل نه ګيلې مانى او
شکايتونه شروع کړې دي . ميا صاحب زمونږ دانجن ديو ډېر فعال رکن ؤ دکلو
کار ده ته په حواله و داخبره ورو ورو وګوڼږه او د ميا معروف غوږ وته هم
ورسيږه او څه ورځې پس هغه دانجمن دانسپکټرى نه استعفا وکړه محمد
عباس خان زمونږ دانجمن صدر و دهغه داخيال وچه زه دده استعفا فوراً
منظوروم ليکن ما ورته ووې چه ته لږ صبر وکړه او دا به ښه وي چه دده استعفا
انتظاميې ته پيش کړه شى بله ورځې ما مولانا محمد اسرائيل صاحب وليدو
راته دميا معروف داستعفا ذکر وکړه ده بانډى هم دميا صاحب تعليم اثر کړى
و ده راته ووې چه دميا صاحب خوله سورى ده هغه بله ورځ هم دلته خلکو
لګيا و او دانجمن خلاف يې خلکو ته خبرې کولې هغه چه په هوش ان وى رضا کول
په کار دى اوکه چېرې هغه مستعفى شى نو زمونږ انجمن ته به ډېر نقصان ورسيږى
زمونږ بر خلاف په پراپيګنډه شروع کړي . ما ورته ووې چه داخو ته منې چه دا
خوله سورى ده دهغه پخپله خوله قبضه نشته بيا داسې سړي چه زمونږ انجمن کښې و
زيات خطرناک دى چه زمونږ دانجمن بر خلاف پراپيګنډه کوي په ځاى ددى چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ ډلې نه بهوډي او زمونږ بر خلاف پروپیګنډه کوی نو په خلکو به یې دومره اثر نه وي
وخلک به وایې چه دی خو په انجمن کښې نه دی نو بیا خلک ده په خولې دومره اعتبار
نه کوی او دی به مونږ ته د دومره نقصان رسولو قابل هم نه دی لکه چه نن دی. بله ورځ
مونږ خبر شو چه عباس خان د هغه استعفا منظوره کړه لیکن کوم کړ چه زمونږ په انجمن کښې
بیا صاحب کړی ؤ او کومی جوړې چه زمونږ په انجمن کښې خوری شوې وې هغه ونه وتلې
و زمونږ د انجمن د بعضې اراکینو داعادت شوی و چه څه وخت به یو ځای شو نو
یو بل خلاف خبری به یې کولې او بیا ورو ورو زمونږ خادم صاحب او عبدالاکبر خان
و دې درجې ته ورسېدل چه د ملګرو سی د هلکانو مخکښې به یې داسی فضول خبرې
ولې چه سړی به ورته حیرانېدل ویوه ورځ ماته هیله ماستر صاحب ووې چه ناظم صاحب
وسکوتری صاحب د هلکانو په مخکښې داسی خبری کوی، او د دی قسم خبری کول په
کار نه دي ځکه چه دا خو د انجمن یو ذمه وار خلک دي او د دوی په داسی خبرو به خلکو
براب اثر کېږی او زمونږ انجمن او مدرسی ته ترې سخت نقصان رسېږی ما ورته
وی چه هغوی څه خبری کړی وې هغه راته ووې چه نو دی خبری خو پرېږده هغه
ه ورځ د هلکانو په مخکښې لګیا و چه ستا دوست قاضی عطاء الله خان د پیرنګیانو
خبر دی او ده پسې یې لګولې دی او دی چه په کار کښې هغه دغه کوی دا د قاضی تعلیم
ی چه په ده یې اثر کړی دی. زه د دې په اورېدو ډېر خفه شوم چه دوی په ما او
قاضی صاحب تکونه او الزامات لګوي لیکن ما څه کولی نه شو د دوی خولې بادی شوی
ی. ډېر ځله ما دوی خان له پوه کړل چه ستاسو د دی قسم خبرو نتیجه به څه وی؟
دوی نه پوهېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۹۲۵-۲۶ع وخت کې چه په پېښور کښې د جمعیة العلماء هند جلسه وه مونږ
ېې هم دعوت راکړی وزه مقصود جان د اتمانزو د ازاد سکول هیډ ماستر او دد
ازاد سکول یو څو هلکان دغه کنفرانس کښې شریک شوي وو په دې کنفرانس کښې غني
چه دغه وخت د دیار لسو کالو و تقریر کړې وچه دهغه تقریر په تول جلسه او د جمعیة ال
هند په لیډرانو ډیر زیات اثر وشو. مولانا کفایت الله چه د جمعیة صدر ورا پاڅید
او غني یې ډیر ښکل کړو. په دی کنفرانس کښې صاحبزاده عبدالقیوم صاحب هم موجو
و، چه جلسه خوره شوه نو صاحبزاده ماته وویل چه زمونږ د اسلامیه کالج جلسه د
که ته هغې له راشې نو ډیره ښه به وي ماورته داوویل چه مونږ سره یو تعلیمي نظم دی ک
ته مونږ له اجازه راکوې چه هغه نظم زمونږ د مدرسې هلکان هلته ووایې نو زه به د
مونږ به تاته دا نظم وښیو ته یې وګوره هغه یو تعلیمي نظم دی هیڅ سیاست پکښې نشته
صاحبزاده صاحب ته مو هغه نظم ولیږلو او دکتلو نه پس یې مونږ له اجازه راکړه او مو
دی جلسه کښې شریک شو هلته زمونږ د مدرسې دوه هلکان پاڅیدل او هغه جلسه کښې
یې هغه نظم وویلو هغه نظم د جلسې په خلکو دومره اثر وکړو چه د اسلامیه کالج هلکان په ژړا
او په جلسه کښې د شریکو ډیرو پښتنو د سترګو نه اوښکې توې شوې او دا پېرنګلیان چه وو ب
کرهو کښې دا سې نیغ شوا او وې ویل چه دا هلکان څوک دي؟ Who are these boys?
ماورته وویل چه دا د اتمانزو د ازاد هاې سکول طالب علمان دي نو دوی وویل چه ښه
ازاد سکول؟

دحج سفر :

زه په ۱۹۲۶ع کښې د حج په سفر روان شوم، په دی سفر کښې بوزه وم، یوه مي خ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل می اوښی، زما د تره زوی عطاءُالله خان و او بله می ښځه وه، پېښبور ته ولاړو
او د ډاکټر صاحب را ته د سیکنډ کلاس د ټیکټ ریزرف کړه او کراچۍ ته ورسېدو. مونږ
په کراچۍ کښې د حاجیانو په کیمپ کښې وو چه د عبد الله هارون صاحب بی بی را غله مونږ
ئې کور ته بوتلو، د هغوی یو ښه مناسب کور و هلته ئې ډېره کړو. د حاجیانو جهاز اغی
مونږ د پاره عبد الله هارون صاحب ډېر کوشش وکړو چه مونږ له د سیکنډ
وفست کلاس ټکټونه واخلی مګر هغه ټول ډک شوی وو د روانېدو په وخت کښې
هغه مونږ سره لاړ او د جهاز کپتان ته ئې ووې چه دوی ته سیکنډ او فسټ میلاو
نه شو، هغه ته ئې ووې چه زمونږ خیال وساتی په دې تهرډ کلاس کښې ئې خلک ډک کړل
و په شان اچولې وو چه جهاز روان شو، سمندر په څپو کښې وو چه لږ غوندې د سمندر
ئې ته شو نو د خلکو قی شروع شو مونږ ټول په تکلیف کښې وو ولې د خور حالت می ډېر
راب و مونږ د جهاز د پاس نه کوز ځای ته ورکوز شو خو هلته هم زمونږ تکلیف کم
نو بلکه زیات شو نو زه بیا د جهاز هغه کپتان له ورغلم او ورته می ووې چه مونږ
ډېر تکلیف کښې یو ته چه زمونږ نه څومره کرایه اخلی نو مونږ به ئې درکړو ته مهربانی
مونږ له یو ځای راکړه چه مونږ پکښې ارام وکړې شو او روپۍ به می ورکړې په
ز کښې یوه کمره وه چه سامان پکښې پروت و هغه ئې خالی کړه او مونږ هغې کمرې
رو داخو ښه و شو چه مونږ ځان له شو ولې تکلیف مو کم نه شو. دوی درې ورځې
پاتی شو او زه د فسټ کلاس نه بهر لوی برنډه وه هلته لاړم، مونږ خو کپتان
ب له حساب ورکړې و نو ما ته چا څه نه وې، اوه یا اته ورځې پس عدن ته ورسېدو.
د لته جهاز یو شو او دوز ولاړ وې. د لته شپه نخه وه زه یخنی و د هلم او انفلوینزا

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې شوه زه د فست کلاس نه بهر په هغې برنډه کښې پروت وم چه یو عرب زه ولیدم
هغه راغی او زه یې خان سره د ننه فست کلاس ته بوتلم، زما یې ډېر خدمت وکړه چې
زه به یې تول عمر یادلوم. چه جده ته ورسیدو نو زه لوږ بنه شوی وم. د جهاز نه راکو
شوم زما دا ملګری هم راکوز شو، یوځای شو خو تول سامان چه دوی سره وو هغه تو
په جهاز کښې پاتې شو، عطاءالله خان خو ډېر ساده سړی و هغه به څه نه پوهیدل او
داقد دی هم ونه کړه شو چه هغه خپل سامان یې د جهاز نه راکوز کړې وای مونږ
سره ډېر سامان اخیستی وو، زما هغه تول سامان او زما د ټبرجامې چه پکښې
سره وزرو تښی وی هغه هم لاړ. ما هغه وخت زمونږ (معلم) ته ووې چه په جهاز کښ
زمونږ سامان پاتې شوی دی هغه لاړ ویل یې سامان مې بیا نه مونډ. د دغه ځای نه ج
مونږ مکې معظمې ته راورسیدو نو مونږ رپوټ وکړ، دغوو خو کښې د سعودیانو حکوم
نوی جوړ شوې و شریف مکه یې په مخه کړې و. د شریف مکه په وخت کښې به چه ج
حاجیانو داکه وکړه یا غلا وکړه نو په هغې کښې به ور سره دی هم شریک و. د دې عیاش
و ولی سعودیان داسې نه وو هغوی به د حاجی چه څه نقصان وشو د هغه ذمه دار به
معلم کړځولو او د هغه تاوان به یې تری اخیسته، د دوی په وخت کښې داسې په مک
کښې امن وچه بیان یې د ته کوی نه شم. حکومت زمونږ د رپوټ په وجه هغه زم
معلم راوغوښت او ورته یې ووې چه د مال پیدا کړه او که دی پیدا نه کړو نو تا و
ورکوه!» هغه معلم زمونږ د پېښور حاجی جان محمد له وغ او ورته یې وو
دوی ته ووایه چه ما معاف کړي. او چه حاجی او ور سره هغه معلم د جرګې په طر
مونږ له راغلل نو مونږ معاف کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ: دحج مراسم ددینی احکامو سره مطابق په خپل خپل وخت ترسره کول چه د
مقوله تفصیلی ذکرونه تیریږ و، صرف دا یوه پیښه یادوم چه دحج په دوران کښی دسعودی
حکومت لخوا «د موتمر عالم اسلام» په نامه یوه لویه جوګه جوړه شوه هغی ته دحاجیانو
نه د دنیا د هر ملک د مسلمانانو مشران راوغوښتل شو. د هندوستان نه مولانا
محمد علی، مولانا شوکت علی، مولانا ظفر علی خان او مولانا اسماعیل غزنوی او څینی نور
په دې موتمر کښی شامل وو زه هم پکښی شامل شوم. مولانا محمد علی او شوکت علی
وی دا خبره پیش کړه چه تاسو د دی مزارونو او قبرونو نه ګنبد ونه جبې ادقبې
لی ورانی کړې دي او اوار کړې مودي هغوی ورته وویل دا د اسلامی شریعت
خلاف دی دوی وویل چه دا خو «آثار قدیم» وو هغوی ځواب ورکړه چه آثار قدیم
خو تاسو ګوری چه ددې نه مسلمانانو ته فایده رسیدلی ده که نقصان؟
دوی یو بل تجویز هم وړاندی کړ هغه دا چه باید د مکی معظمی د متولی توب د پاره
پ دتولی دنیا د مسلمانانو په خوښه یو سړې مقرر شی نو هغوی ورته وویې چه فرض
ه چه د دنیا مسلمانانو د هندوستان یو مسلمان دې کار د پاره خوښ کړې نو ایا هغه
لی معظمی حفاظت کولی شی؟ څکه چه اوس دا دی مونږ او لیدل چه کله کافر پیرنګی
نه راغی نو د هندوستان مسلمانان هم د هغه په فوځ کښی هغه سره راغلل او زمونږ په
مقدس مقاماتو هغوی د ګولو چلولو نه انکار ونکړو، ګولی یې او چلولی. د دی نتیجه
نوه چه موتمر ته د فایدی په ځای نقصان ورسید او د هغه موتمر ختم شو.
کله چه د حج نه فارغ شو زه خو نا جوړه وم، زه او زما ټبر طایف ته لاړو زما خور
ښی تادی وه هغوی مدینی منوری ته لاړل. طایف ته چه تلو مونږ سره په لاړه کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو پښتون ملګری شو، د پر ښه سړی و، چه طایف ته ورسید، هغه مونږ خپل کور ته
بوتلو. د ده هلته د پر ښکلی کور و. طایف د پر ښکلی او اباد ځای دی، ښه آب وهوا
لري، مونږ څو ورځې هلته تېرې کړې. په دې ورځو کښې چه هلته وو به ورځ یو سړی
مونږ ته غږ وکړو چه: «تعال تعال» یعنی «دلته راشئ!» مونږ ورغلو هغه وویل
دا د حضور صلی الله علیه وسلم وېښته دی او دا بل په کته کښې د هغه د پښې د پل
نښه ده: دا وګورئ!!» ماورته ووې چه مونږ خو طایف ته د دې د پاره راغلي یو چه د
د حضور صلی الله علیه وسلم هغه عزم اراده عضو وګورو. چه هغه دلته د تبلیغ د پاره راغ
ؤ او خلکو په کانړو ګټو ووېشت، زخمي یې کړ، خو هغه په خپل عزم ټینګ ولاړ و او بیا
هغو خلکو ته دعا وکړه چه خدا یې ته دوی ته هدایت د نیکۍ وکړي. په طایف کښې ز
صحت ښه شو نو بیا واپس مکې ته راغلو په هغه وخت کښې مو تر نن مونږ د انګ
د اوښانو په سورلۍ کاوه. په مکه کښې مې مولوی محمد اسماعیل غزنوی صاحب ولید ه
خو زما د جیلخانې ملګری و. د جیلخانې دوستان د پر خواږه وي په خبرو خبرو کښ
ماورته ووې چه مونږ مدینې منورې ته ځو، راته یې ووې چه راځه ما سره جدې ته لاړ ش
د جدې نه هم مدینې ته لاره تللې ده. ماورته ووې زه به بله لا د مدینې ته ځم لیک
هغه مجبور کړم او ورسره جدې ته لاړو. چه جدې ته ورسېدو هلته یو لوی ا
سړی د ده اشناؤ هغه کره د پره شو. په دې ورځو کښې د سعودی بادشاه جدې ته
او جدې کور ته راغی او مونږ سره یو ځای په هغه کور کښې د پرا شو، هغه د پر
سړی و مونږ سره به یې یو ځای ډوډۍ خوړله، یو ځای به ناست پاسست وو
به مو سره مجلس کوو. ما په ده کښې یو ملک او خان هومره غرور هم نه لید بلکه یو فقیر او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپړی و. حالانکه چه دی بادشاه و، خوورځی پس مونږ مدینې منورې ته روان
شو د سعودی باچا سکرتر مونږ ته لاری د موټرو نو په نامه یو خط راکړ چه د دوی د آرام
خیال وساتی. زمونږ ټوله قافله پنځه اوښان وو، څلور یا پنځه ښځی، دری یا څلور نارینه
و. کوم اوښ چه زما د پاره ؤ یو کجاوه یی زما د تبر او بله یی زما وه؟ کجاوې لنډی
ی او زه پکښی تنګیدم، د شپی به اکثرا داوښ نه کوز یدو او د عربستان په هغو بوټو
کو مو پیاده مزل کاوه. دې مزل د پیر خوند کاوه. په دی قافله کښی چه د انور عرب
ونږ سره وو. دا هغه کسان وو چه د پیرنګی د راتګ په وخت کښی د شریف مکه په دور
ښی د مدینې نه ترکو ته هجرت کړی وو او اوس واپس راغلی وو او مدینې ته تله. چه مونږ مدینې
و د مسجد و نو په دوی کښی دیوکره د یره شو، زه په مسجد نبوی کښی د لسو ورځو د پاره
عتکاف شوم، هغه جماعت کښی یو ه ستن وه د هغی سره به ناست وم. یوه ورځ په دې
مسجد کښی می حاجی محمد امین ولید، رو غبر مو وکړ، ما ترې تپوس وکړ هغه دا ته
ل چه دلته په دې مسجد نبوی کښی ما یوه کوټنۍ پیدا کړې ده او اراده لرم چه دلته
وکال (چله) وباسم. ما ورته ووې چه د څه د پاره؟ وې چه د رسول الله صلی الله علیه
سلم د خوشحالئ د پاره. نو ما ورته ووېل چه رسول (ص) په دی نه خوشحالیږی
رته ووی چه داسی وکړه چه ته بیګا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زیارت کښی د
ن شریف تلاوت وکړه او دعا او بیا استخاره وکړه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم
ی خوشحالیږی چه ته دلته هغه سره په کوټنۍ کښی ناست یې او که په دې خوشحاله
ی چه ته لاړ شی او د هغه پیغام خلکو ته ورسوې. چه د شپی ویده شوی دی نو
ر وختی ماله راغی چه ستا خبره سمه ده سبا وطن ته ځم او خدمت به کوم او که

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـه په عرفوجه انګریزانو حمله اوکړه خېرنګې سره غلبه کړل النګود لښتو فوجه

نون فوج یه ... روبه خانه کعبه چه ... او ... عرب تیرینه شکست اوشو

عرب باجه خان ته

خیروی ته چه په خیر واغلی نو بیا به تا سره یو ځای کار کوم، ما ورته څه حساب هم ورکو

خو ولار مونږ خوورځي دلته تیری کړې، بیا بیت المقدس ته روان شو، د حجاز دیوا

بندر (پورټ) د رابغ، نه مصرته ولاړو کله چه زمونږ جهاز د سویز په بندرګاه ودر

او مونږ تری کوز شو نوزما اراده وه چه د قاهري او اسکندريي ښارو ته هم وکورو

اراده زه ورو غوندې پوه مصري افسرته ورنږدې شوم او د اخبره مې ورته وکړه او دا

هم ورته ووېل چه مونږ ستا د اسلام ورونه یو امید دی چه ته به مونږ سره په دې کښې

امداد وکړې. د مسلمان ذهنی داورېدو سره هغه موسکی شو او ماته يي ووېل چه نو

ستاسو وروت دی، نو زما مسلمان ورور بي او چه سبا پېرنګیان په مونږ حمله کوی بیا

مسلمانی او ورورولی چیرته لاړه شي؟ تاسو د هندوستان خلک مسلمانی څه پېژ

ستاسو اسلام خو بس دا دی. تاسو داسی قوم يي چه د پېرنګی دیوه اتنیز د پاره موتو

دنيا د پېرنګی غلامه کړه او دا مونږ هم چه د پېرنګی غلامان يو دا هم ستاسو د لاسه کړه زه

اختیاروی نو د استاسی ناپاک او منحوس قدم به په دی خاوره بری نږدو، ...

او ور پلو زه چپ شوم. دلته مونږ لس ورځي په کورانتين (قرنطين) کښي تیری کړې

دهغی نه پس فلسطین بیت المقدس او شام ته لاړو. په بیت المقدس کښي مونږ

دردناکه حادثه را پېښه شوه، دلته زما ټبر د بیت المقدس د جماعت د پاوره د

نه وا پو بوته زخمی شوه او خو ورځي پس مړه شوه (انا لله وانا الیه راجعون). ...

هلته دفن کړې شوه.

په فلسطین کښي یهود یانو بنګلي بنګلي نوی کلي، ښارونه او باغونه جوړ کړ

او لګیا دي جوړوي يي لیکن مسلمانان يي لا هغه شان په غفلت کښي پراته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مهدی صاحب تر په انتظار کښې ناست دی چه مونږ به پخپله څه نه کوو هغه به راشي
او هغه به دا اله هر څه وکړي. دوی دومره بې علمه او بې خبره دي چه امام خو پرېږده چه
پیغمبر راغلی دی او خپل قوم ورسره ملا تړلې نه ده نو پیغمبر کامیابه شوی نه دی.
په بیت المقدس کښې زما د مسلمانانو ورونو عربو سره په دې باندې ډېرې خبرې
شوې وې زه چه به د بیت المقدس نه بهر ووتم کومه ځمکه چه به مې ولیده چه شاړه
او ډېرک دی نو چه تحقیق به مې وکړو نو معلومه به شوه چه د عرب ده او کومه ځمکه چه به
اباده وه په هغې کښې به یو وړوکی غونډی بنګله او باغ و نو چه تپوس به مې وکړو وې
دا د یهود دی ده او د هغه شان د کلو حال و. د یهودیانو ښکلي ښکلي آباد او پاک کلي او ښکلي
ژوند واو د عربو به درته څه ذکر کوم او بله دا چه سحر به ووتم یهودیان به ښځې، نر
لګیا وو کارونه به یې کول او په بیت المقدس کښې چه به سحر هوټل له لاړم څوک به پکښې
نه وو چه غرمه به لاړم څوک به پکښې نه وو چه مازیګر به لاړم نو هوټل به ډک و ښکلي ښکلي
میزونه به لګیدلي وو، خلکو به ښکلي ښکلي پاکې، صافي جامې اغوستي وې چا به
چای څښله، چا کافي، او چا د انګورو اوبه او چه د عربو هوټل له به لاړم نو که سحر و
هم به خلک پکښې ناست وو که غرمه وه هم د خلکو نه ډک و او که مازیګر وه هم به خلک پکښې
وو غټ غټ چلمونه به پراته وو، چیلم به هلته او رېبلي وس به یې یو ځای پروت
د دوی په هوټل کښې هغه صفایي نه وه کومه چه د یهودانو په هوټل کښې وه او لګیا
وو لوبې به یې کړې زه پرې نه پوهېدم چه څه لوبې یې کولې یوه ورځ مې دې عربو
ورونو ته ووې چه دا تاسو په کومه دنیا کښې یئ لګیا یئ سترګې خو وغړوئ زه چه
ستاسو په دې ملک ګرځم چه چېرته شاړه ځمکه وي او ډېرک وي نو چه تپوس وکړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د چا ځمکه ده؟ نو وایي چه د عرب ده او چه ښکلی آباده ځمکه او باغ او بنګله وینم
نو چه تپوس وکړم چه دا د چا ده؟ نو وایي چه دا د یهودی ده. تاسو دې خپل ځون
ته وګورئ او د هغوی ځوند ته وګورئ که علم مو نشته نو سترګی خو مو شته. نو
هغوی کښې یو کس جواب راکړو چه مونږ د اشاره ځمکې په یهودیانو باندی خرڅو
چه ابادې یې کړې او اوس اخري صدائه ده امام صاحب به راشي او دا هر څه
به زمونږ شي. زما خیال و چه ملا صاحب کښې یو اذې مونږ لیښنانه امام صاحب
ته کښېنولی یو لیکن عرب غریبانان یې هم ور ته کښېنولی دي. اوس مې کله نا کله خیال
پیدا شي چه فلسطین ته لاړلی او د عربو نه مې تپوس وکړای چه هغه ځمکې ستاس
ښوی او که د یهودیانو شوې؟ خو اوسمه صدائه خلاصه شوه.

یوه ورځ زه د بیت المقدس نه باهر سیل ته ووتم یو ځوان عرب را س
ملګری شو ماله لږه لږه عربي راتله هغه سره مې خبری شروع کړې ور ته مې ووی
بیت المقدس خو ډېره ترقي کړې ده نوې نوې سړکونه پکښې پېرنګیانو جوړ کړل او نو
نوی ابادۍ یې پکښې وکړې هغه ما ته وکتل څه یې ویل لیکن چپ شو او ماله یې هیڅ
جواب رانه کړو ما ور ته ووې چه ولې چپ شوی نو هغه رانه پوښتنه وکړه چه ته
یې؟ خو ما ور ته ووې چه اخر ستا مطلب څه دی؟ هغه راته ووې چه هندیان د
خراب خلک دي د هغوی کار بغیر د مخبری نه نور هیڅ نشته په دې قول ملک
کښې خلک هندوستاني ته په ډېر نفرت سره ګوري دوی ته ډېره ګناه نه وه ځ
د دنیا په لوی جنګ کښې دې خلکو سره هندوستانیانو او د هندوستان فوج چ
کړې دي، د هغې سزا دې دوی له خدای ور کړې. د دی هندوستاني فوج ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو و .ماورته ووې چه زه تاته لږ از کم دومره ویلی شم چه زه مخبر نه یم هغه راته ووی چه مونږ به سر کوښه او آبادی څه کړو مونږ ه او زمونږ ملک ورځ پر ورځ په پرېوتو او د غربت طرف ته روان دی ځکه چه ترکو به د قسطنطنیې د خزانې نه روپۍ دلته راکولې او پیرنګیان لکه د جوړو په مونږ لګیا شوی دی ، زمونږ مال خوري او ولایت ته یې لېږی او بیا یې یو سورا سویلی وکړی چه مونږ څه ترکو سره وکړه اوس الله تعالی مونږ ته د هغې ناشکرګذاری سزا راکوی اوس مونږ ترکو پسې د پېرا رمانونه کوو لیکن وخت تېر دی الله ج دي مونږ ته عفو وکړي. او د دی ظالمانو د پنجې نه دې مونږ خلاص کړي. د غه حال د شام هم دی.

د شام مک په دوو حصو تقسیم دی ، دیوې حصې چه (اوس ورته لبنان وایی) دارالخلافت بیروت دی . دا د سمندر په غاړه یو مزیدار ښار دی دلته د علومو و فنونو د زده کوو د پاره امریکي یولوی دارالعلوم قایم کړی دی د شام په دې حصه ښی داو بوکمې دی غرونه هم پکښې ډېر دي لیکن خلک پکښې دومره تکړه دي چه غراو ...ه یې تو له اباده کړي ده او اکثر غرونه یې د انګورو باغونه کړي دي ، کلي او باغونه ډېر اعلی طریقه بانډی جوړ دي خلک یې ډېر ښه او اسوده دي په کومه علاقه کښې چه د مسلمانانو ابادی زیاته ده ، د هغې دارالخلافه دمشق ښهر دی. دمشق هم یو ډېر مزیدار ...ر دی، کور په کور او کوڅه په کوڅه اوبه بهېږی او به پکښې ډېری زیاتی دي ځمکې یې ډېری ښې دی لیکن خلک یې هغه شان محنت کش او آباد کار نه دی او نه یې خلک ...شان ترقی یافته دي او نه یې هغه شان پاخه کلی دی. په دې ملک کښې د فرانس ...مت دی ، دلته په دې خلکو کښې دا د صفت یوه خبره ولیده چه په عیسایانو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مسلمانانو کښې مينه او محبت دی او په دوی کښې هغه بې اتفاقي او نفرت نشته لکه چه څنګه د فلسطين په مسلمانانو او يهوديانو کښې ماليدلی دی. زما په خيال په فرانسيانو کښې لکه د پيرنګيانو په شان دا بد عادت نشته دی چه د خپل مطلب د پاره په خپلو رعايا کښې نفاق او نفرت پيدا کوی. د پيرنګيانو پاليسی خود (Divide and rule) خلک بې اتفاقه کړي او بيا پری په مزه حکومت کوی.

د بيروت په يو هوټل کښې مې د يو مسلمان عرب سره خبری شوې هغه داته وې چه زه دلته د يوی کمېټۍ د پاره راغلی يم چه هغه کمېټۍ د فرانس حکومت د دې د پاره مقرر کړې ده چه په دی خبره غور وکړي چه تش تعليم د رعايا د پاره مفيد نه دی. دی سره صنعت او حرفت هم په کار دی. زه حيران شوم چه د فرانس په دی ملک لس کاله لا د حکومت شوی نه دی او بيا د دوی د صنعت او حرفت و دسره فکر او خيال دی او په هندوستان د انګريزانو د پاچايي تقريباً دوه سوه کاله وشول غريب رعايا هره ورځ د صنعت او حرفت څخه وهي ليکن څوک پری غور و قلار کړي نه دی. د شام نه زه عراق ته لاړم، په موصل کښې مو دوه ورځې تېرې کړې. دا ډېر وړوکی مزيدار ښار دی او سينډ پکښې ښه جوړ لی دی، خلکو کښې شراب خوری او عياشی زياته شوې وه که چېری د پيرنګيانو حکومت په دی خلکو ډېر موده پاتې شو نو زما په خيال دا خلک به بالکل تباه او برباد شی. د موصل نه بغداد ته لاړلم بغداد کښې مې کافی ورځې تېرې کړې. په دی ښار کښې هم بې شماره ښاروي، د ښار ابو اکثر دکانونه د هندوستانيانو دي چه د پيرنګيانو قبضه کېدو سره هلته تللی دي. د دې ښار اخلاقی حالت ښه نه و او پيرنګيانو ډېر ارمينين هم دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

آباد کړي دي. بغداد یو ډیر مزید ار ښار دی او د ښار په منځ کښې یو لوی سیند
بهیدلی دی. د بغداد نه کربلا ته او نجف ته لار ځي، دا دواړه ډیر متبرک ځایونه دي.
او ډیري لیري ملکونو نه مسلمانان خصوصاً شیعه ګان د حضرت علی (رض) او د امامانو
زیارتونو له ورځي، دا زیارتونه په یوه لویه پیمانه بانډی ډیر مزین او جوړ دي په لیدلو
یې د سړي زړه خوشحاله شي. شیعه ګان غریبانان تر اوسه پورې هغه شان هلته حالتونه
تکوی او جنګل سره ډغړي وهي او په زار زار ژاړي. د دی په لیدلو سړي ته هغه پخوانی
حالت را په مخکښې شي. د نجف نه بیا ذه کوفی ته لار ځي. کوفه نجف ته نزدې ده کوفه
یو ډیروکی غونډی ښار دی او د سیند په غاړه آباد دی د نه ترقی وجه یې خلک
دا بیانوی چه د دی ښار د هغه وخت اوسیدونکو حضرت امام حسین صاحب
او د هغه اولاد سره غداری کړې وه نو الله تعالی د دی ښار اوسیدونکو ته دا
سزا ورکړه. که چیري دي خلکو حضرت امام حسین سره وفاداري کړې وای
او هغوی کامیابه شوی وای نو د دی ښار به دا حالت نه و او دا ښار به د بغداد
په ځای د عراق دارالخلافه وای په دی ملک کښې پیرنګیانو ډیر نهرونه جاری
کړي دي او چرته چه ځمکوته د نهرونو په ذریعه اوبه نشی رسیدلی نو هلته یې په
سیند بانډی ماشینونه لګولی دي د هغې په ذریعه اوبو خوړ کیږي. یو ځوان عرب
ما سره په ریل کښې سفر کوو هغه ته می ووې چه د پیرنګیانو په راتللو خو ستاسو ملک
ښه اباد شو او تاسو ته ډیري فایدی ورسیدی هغه زما دی خبری پوری وخندل
او ویل وي چه بې شکه دا د یو قوم د غافلو د پاره ډیر ښه ترتیب دی دا ته چه
ترقی وایې، دا د یو قوم او ملک د پاره اصلی ترقی نه ده او نه دا پیرنګیانو زمونږ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ترقۍ د پاره کړې دی، د دې نه مطلب دهغوی زموږ ه او ده کول او غافل
کول دی چه موږ په دې مشغوله شو او هغوی په مزه زموږ په ملک حکومت
کوي داخو په حقیقت کښې دغلامۍ یو جال دی چه زموږ دغلامۍ د پاره هغوی
خور کړی دی په عراق کښې یهودیان او عیسایان خونشته خو هلته پیرنګیا نو
شیعه او سنی په جنګ کړې دی. چه په کوم ښار دونو کښې سنیان زیات دی
او شیعه ګان پکښې لږ دی نو هلته دوی د شیعه ګانو ملګري دي او چه په کوم
ښار دونو کښې شیعه ګان زیات دي او سنیان کم دی نو هلته د سنیانو ملګري
دی لیکن د دوی دا پالیسی کامیابه کېدی نه شي ولی چه په عراق کښې د شیعه
ګانو ابادی ډېره کمه ده.

بیا زه بصرې ته راغلم او دڅو ورځو قیام نه پس په جهاز کښې سور شوم
په کراچۍ کښې کوز شوم.

په عربو کښې چه څه وخت د پیرنګیانو حکومت قایم شو پلادی نو د نورو څیزو
نه علاوه دوه څیزونو له دوی ډېره ترقي ورکړې ده یو شراب خوری او بله دم بازي
په هر ښهر کښې د شرابو دکانونه دي او د دم و بازارونه دي باجی دی، عیشونه
او سرودونه دي او د خلکو اخلاقی حالت یې ډېر خراب کړې دی، یوه ورځې د بصرې
په بازار کښې ګرځېدم چه څوک ته ورسېدم نو په چوک کښې مې پهانسي لګه ولیده
د تحقیق نه راته معلومه شوه چه په دې پیرنګیانو ډېر قوم پرست عرب پهانسي
کړې دی او ډېر ظلمونه یې عربو سره کړې دي، د هندوستان په اخبارا تو کښې
به مو د شام د ظلمونو قصې لوستې چه فرانس په عربو باندې کړې وو، لیکن په عراق

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې چه پیرنګیانو په عربو کومې لوبې کړې وې ، د دې متعلق مونږ چېرې د هندوستان په اخباراتو کښې څه لیدلي نه وو. معلومېږي دا چه د هندوستان ځینې اخبارات څه خپل ضمیر نه لري او چه پیرنګیان ورته څه وایي هم هغه لیکي. دلته هم د هندوستانیانو نه د پېر نفرت دی ولې چه دوی د اسلامي اخوت په جامه کښې پیرنګیانو ته د پېرې مخبرۍ کړې دي او د پېر عرب یې په پھانسۍ کړې دي. په کار دی چه د داسې قوم نه نفرت وکړي او که لږ قدري د عراق اختیار خپل شو د هغوی اول کار به دا وي چه د دغلک خپل ملک نه وباسي.

څه وخت چه کراچۍ ته ورسېدم نو په بندر کښې زمونږ د نوښار د یو پښتون تانه دار هغه چه څه وخت په جهاز کښې ولیدم نو راتر غاړه وتو او په زور یې خپل ځای ته بوتلم. مونږ د طورو نواب زاده امین الله خان هم په کراچۍ کښې و دی په ریل کښې د پېر لوی سره و چه هغه خبر شو هغه راغی نو بیا هغه زه خپل ځای ته بوتلم، یو دوه ورځې مې ډېرې مینه او محبت سره هغه سره تېرې کړې بیا وطن ته را روان شوم او کلي ته په خیریت راورسېدم.

پښتون (اخبار-مجله):

په جېلخانو کښې ما د خپل قوم په حالاتو باندې په ښه شان سره غور کړی وو زه دې نتیجه ورسېدم چه په دنیا کښې هیڅ قوم بغیر د خپلې ژبې نه ترقي کولی نه شي هغوی کښې علوم او فنون پیدا کېدای نه شي. ما دا اراده کړې وه چه ضرور به یوه رساله په پښتو کښې د خپل قوم د پوهولو، د دنیا د حالاتو نه خبرولو او د خپلې ژبې طرف مایل کولو (مخ کولو) د پاره جاري کوم او د دې کوشش به هم کوم چه انجمن بخپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه کښې د بچو د پاره د ابتدائي تعليم انتظام وکړي. حقيقت دا دی چه دغه وخت
په پښتو ژبه کښې هيڅ نه و او نه پښتو د چا ياد ه وه او پښتون قوم دومره نا پوهه، نا
وچه دا خپله ژبه ورته سپکه ښکاريده او چه کوم قوم ته خپله ژبه سپکه ښي نو هغه سپک
شي، او چه خپله ژبه تری ورکه شي نو ورک شي. د دا ټولو سره ما دا د واړه خبری انجمن ته
پيش کړي، انجمن دی خبرو سره خو اتفاق وکړو، ليکن د مالي مشکلاتو په وجه پری
عملي قدم فوراً اخيستلی نه شو. د رسالي ذمه واری ما خپل سر وا خيستله او عبدالا
خان او عبدالله شاه ته دا خبره حواله شوه چه د رسالی د جاری کولو د پاره اجازت نامه
دې د حکومت نه واخلی ليکن په مينځ کښې د دې کاله تېر شوا و هغوی د اجازت نامې
يو درخواست قلاری هم ونه کړي شو، زه پوه شوم چه بغير زمانه د اکار نه شي کيدی
د ۱۹۲۷ع په اخر کښې ما دې کار ته پخپله ملا وتړله او دا کار مې پخپل لاس کښې واخيست
د اجازت نامې د پاره مې حکومت ته درخواست ورکړه، اجازت نامې حاصله کړه او
۱۹۲۸ع کښې مې د پښتون په نوم يوه رساله د پښتو په ژبه کښې دا تمانزو نه جاری کړه او
خو په دې دی چه پښتون دومره لوی قوم او خدای ورله د نعمتونو او دولتونو د ملک
دی، نه د ده پخپله ژبه کښې يوه رساله او نه يو اخبار شته دا د پښتو ژبی اولنۍ ره
ده چه د پښتنو په ملک کښې جاری شوه. پښتون قوم د بېر خراج دی ليکن دی قسم
خيزونو باندی پيسی نه لګوی او په دی قسم خيزونو خرڅ کولو سره نا اشنا او نا بلد و
د پری پيسی ما د خپل جيب نه پری خرڅ کړي دی د رسالی د پښتنو په ښځو او نرو کښې
نوی زندګی پيدا کړه او دا رساله په پښتنو کښې د پره هر دلعزيزه شوه دا خپل ملک خو پرېږ
پښتانه په يورپ، امريکه او استريليا کښې د دی نه خبر شو نو هغوی به غوښته او ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم ودسره کوو د پښتنو یې پښتوطرف ته شوق پیدا کړی او په افغانستان کښې هم ښه
وستل کیده . عبدالهادی خان داوی ماته قصه کوله چه پښتون اخبار به کابل ته راغی
په قومیت (ملیت) چه به کوم مضمونونه لیکل شوي وو هغه به یې مونږ لوستل او د افغانستان
په خلکو کښې هم پښتو طرف ته رغبت زیات شو او په امان الله خان خولې دومره اثر وشو
په هغه اعلان وکړو چه خلکوله په کار دی چه پښتو ژبه زده کړي ، د دې کاله پس به په
ې ملک کښې پښتو تعلیمي او سرکاري ژبه وي او عبدالهادي خان دا راته هم ووې چه
ونږ هم دیوی رسالې بنا وکړه او دهغې نوم موهم پښتون کېښوده نو امان الله خان راته
وې چه د پښتنو به لبس دغه یو پښتون وی نو ما بیا هغې خپلې رسالې له « د پښتنو ژغ »
م کېښود ، لیکن افسوس چه په رنګیانو دا خبره برداشت نه کړه شوه او هغه ووې چه
دې رسالې یو څو نمبره وتي وو چه افغانستان کښې بغاوت وشو ، امان الله خان لاړو
د هغه په ځای « د بچه سقه » د څه وخت د پاره د افغانستان په تخت کېښناست .

زمونږ انجمن د پښتو د ترقی د پاره او د شاعرانو د خیالاتو بدلولو د پاره د مشاعرو
نظام وکړه او د ښو ښو نظمونو او بیتونوله پاره یې انعامونه مقرر کړل او په کال کښې یو ځل
د ملدرسي کالیزه جلسه به کېده ورسره د مشاعرې د پاره هم انتظام کېدو . د دې په
ه په پښتنو شاعرانو کښې یو عظیم الشان انقلاب راغی او د خال وخط په ځای د اتفاق
وری ، او قومي ترقی دور شروع شو ، په قوم او ملک کښې یې د انقلاب د پاره یوه نوی جذبه
اکړه او په ښځو ، نرو کښې یې داسې جوش پیدا کړو چه د جلسي په ورځ به د جلسي په ځای
ی ځای مونږ ل ګران شو او د ملک د هری علاقی او تیپې خلک که خان وکه غریب و د انجمن
جلسه کښې یې شرکت خپل فرض ګنلو ، د ښځو د پاره خاص د پردې انتظام و او په سوونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبنځی به هم په دی جلسه کښی شریکیږي لیکن افسوس چه دانجمن ذمه دارو خلکو
خپله اصلاح ونه کړی شوه او زمونږ دکور اختلافات دومره زیات شوی وو چه زمونږ
نه دبهر کار پاتی نشو که چیری مونږ دانجمن هغه تبلیغ او اشاعت او په ملک کښی
ددورو هغه کار جاری ساتلی وای نو مونږ به ددې نه هم زیاته ترقی کړی وه او زمونږ
قوم او زمونږ ملک ته به زیاته فایده رسیدلې وه لیکن دا زمونږ او زمونږ دقوم بد
قسمتی وه چه انجمن ته دخپلو جګړو نه دومره فرصت نه و چه خپل قوم او ملک کښی کار څه کړی
وای او بی خبره او وده پښتون ورورولی خبر کړی او بیدار کړی وای. اخر دا چه خادم
صاحب، عباس خان او عبدالاکبر خان خپلو کښی او جنګول. نو دی انجمن ته نو هم
زیات نقصان ورسولو بیا خادم صاحب زما او دعباس خان دجنګولو کوشش نه
شروع کړل لیکن تر ډیری مودی پوری کامیاب نه شو په یو کړ کښی زه کوه مری
ته لاړم خادم صاحب ته میدان خالی شو او دعباس خان او زمونږ بعضی نورو د
انجمن ورونو په دماغو کښی یې دا خیال پیدا کړو چه دلوی ونی دلاندی وړه
ونه وده کولی نشی او دهر قسم قربانی او خدمت چه تاسو کوئ نو نوم یې د
هغه کیږي. څه وخت چه زه دمری نه واپس راغلم او دانجمن دبعضی ذمه دارو
خلکو رویې ته می کتل. زه ډیر پریشانه شوم، هر ځای زما برخلاف پراپیګنډه کیده
ما حاجی عبدالغفار خان سره مشوره وکړه، دا خلک می دهغه په ذریعه راجمع
کړل او په ډیر منت سره می دوی ته ووې چه دا کار ښه نه دی او ددی نتیجه
به زمونږ دانجمن برباد دی وي، او خدای دپاره په دی خپل قوم رحم وکړی
دی خو ډیر برباد شوی دی او په کار نه دی چه مونږ یې نو هم برباد کړو او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو بل باندې د دې وغو الزامونه مه لګوئ او د یو بل غیبت مه کوئ او هر څه چه
وایئ خو د هغه سړي په مخکښې وایئ چه د چا نه ستاسو شکایت وي یا مو په هغه
د څه قسم شک وي او یا ستاسو په خیال هغه څه غلط کار کړی وي په ځای د دې
چه تاسو پس شا خلکو پسې خبرې شروع کړې دي نو دا د فایدې کار نه د نقصان دی نو عبدا-
الاکبر خان او میا عبدالله شاه به وخندل او خادم صاحب ته به مخاطب شو او ورته
ویل به یې چه خادم صاحب مونږ به پسې پښا د چا نوم اخیستی شو که نه؟ خیر دا خبرې
دوی په خندا او په توقو کښې تېرې کړې. د شپې چه څه وخت د حاجي عبدالغفار خان
په ځای کښې ډوډۍ وخوړې شوه نو زمونږ بعضې ممبران د عباس خان سره د ځملاستو
د پاره تلل نو ما هم ځان د دوی سره ملګری کړ هلته هم ما دا بحث شروع کړو چه تاسو
سره د پوهې ځانونه ولې داسې نا دانه کړي دي؟ نو عباس خان راته صاف جواب راکړو
چه یوه ونه چه ډېره لویه او کوره شي نو د هغې د لاندې نورې ونې وده کولې نه شي کومې
بوټي چه د هغې ونې شاخ تراشي ونه شي نو مونږ دا غواړو چه ستا لږه شاخ تراشي وشي
ما ورته په خندا خندا کښې ووې چه هسې نه چه هغه توقه درباندې وشي چه د یوې ونې
خو څه نه څه سورې پیدا شوې دي او د پښتنو بچي د هغې سورې د لاندې ناست دي
او که د هغې ونې شاخ تراشي وکړې او هغه بله ونه کښې دومره طاقت نه وي چه هغه
ستاسو د بچو د پاسه سورې شي نو نتیجه به یې دا وي چه ستاسو بچي به په نود لمر شي
د دې د پاسه ما بیا هم خپل کوشش جاري وساتو چه اخر به د دې اصلاح وشي لیکن
اصلاح ونه شوه. اخر د عبدالاکبر خان د کلي په جلسه کښې عباس خان لې ما سره و
جنګولو. چه زه کلي ته واپس راغلم نو زه په دې نتیجه ورسیدم چه د موجوده جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاح مشکله ده په دی وجه ما دا فیصله وکړه چه دانجمن د «دانتظامیه» نه استعفا وکړم هم په استعفا کښې مې دا ولیکل چه ما ځکه اول چنده ورکوله په هغې کښې به کمی نه راولم بلکه د هغه نه به زیاته درکوم او زه به دانجمن د نورو ممبرانو په شان یو عام ممبر یم او دانجمن د هر قسم خدمت دپاره به تیار یم لیکن د نن نه پس به زه دانجمن په انتظامیه جماعت کښې نه یم او نه به دانجمن په انتظامیه جلسو کښې شاملیږم. حکومت نه چه څومره کوششونه کېدی شو هغه لګیا و زمونږ دانجمن د برباد لو د پاره یې کول لیکن دی دومره زور ور حکومت هیڅ قسم نقصان زمونږ انجمن ته رسولی نه شو بلکه زمونږ انجمن ورځ په ورځ مخ په ترقی ولیکن زمونږ دکور په بې اتفاقی زمونږ دلا سه چه څومره نقصان زمونږ انجمن ته ورسېده هغه هومره نقصان ورته پېرنګیانو رسولی نه شو انجمن هسې په نوم پاتې شو او ځای په ځای شاخونه یې په بند بند شو او دانجمن سالانه جلسې هم پاتې شوې، زما د استعفا نه پس عباس خان هم څه د پرې ورځې په انجمن کښې پاتې نه شو، هغه هم دانجمن نه مستعفي شو او خپل مالی امداد یې پرې هم بند کړو او دخپل ورور فیض محمد خان امداد یې په زور په هغه بند کړو حالانکه چه فیض محمد خان په دې ډېر زیات ناراضه و او څو ځله یې ما ته خپله ناراضی ښودلې وه لیکن د مشر ورور مخې له ورتلی نه شو. عباس خان دانجمن او زما بر خلاف پراپیګنډه شروع کړه لیکن په هغې کښې کامیاب نه شو.

چه څه وخت دانجمن حالت په ابتری شو نو خادم صاحب له هله هوش ورغی او بیا ما یې سېی تک ودوا او تله راتله شروع کړه هره ورځ به یې راته څه نوی قومی راک غږو و ولیکن د هغه راکونو په ما اثر کولی نه شو، ولې چه ما ته د انجمن تباهی د هغه دلا سه په انجمن راغلې وه. چه ستاسی خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوشان کوی اهل یې ال شان وي نو د هغه خبری په خلکو بنه اثر نه کوي اخر چه به کله

ناکله ده ته د پر تنگ کړم نو سپینه خبره می ورته وکړه چه خادم صاحب دا قوله تباهي

په انجمن تا دا وستی ده او ددی قولی تباهي به خدای او قوم ته جواب ده او ذمه وار

یې . یوه ورځ یې راته وویل چه انجمن شه او دانجمن په شان ځان کښې طاقت پیدا کړه او

داقولی کوتی ځان پسی راکاږه ماورته وویل چه خادم صاحب انجمن هغه کوتی را ښکلی

شی چه کوموکوتوته بریکونه لګیدلی نه وی او چه په کوموکوتوته بریکونه لګیدلی وي یا لګی نو

بیا حکمنه نه ده جه انجمن هغه کوتی راکاږي کله ناکله به یې راته په علاقه کښې ذکر څیدو

قصه را مخکښې کړه لیکن زما ورته هم هغه یو جواب وچه تا سره دوري کولی نه شم او که

چیري انجمن ماله حکم راکړې نوزه هر وخت حکم منلوته تیار یم . هغه د پښتو خبره

چه خادم صاحب ته می ده کړې ښه « راښکله نوایله هغه ځه ناځه پخپلی غلطی پوه شوا و

محسوسه یې کړه .

سره امان الله خان د افغانستان نوجوان پادشاه ...

امان الله خان :

څه وخت چه افغانستان کښې شورش شروع شو دا انقلاب نه و ، شورش و

امان الله خان قندهار ته لاړو ، په کابل بچه سقا قبضه وکړه ، انګریزی اخبارا تو دافغانستان

برخلاف قصي ، طعنې او خوشحالی شروع کړې نوزه پوه شوم چه پرنګیان چه په افغانستان

کښې د پښتنو ترقی ته کتی نه شی نو مونږ به تری دلته په سرحد کښې څه ترقی وکړو شو !

او فوراً می دا اراده وکړه چه په دی راز پښتانه پوهول به کار دی او دوره می شروع کړه

کلي په کلي ، ښار په ښار او علاقه په علاقه وګرزیدم ، جلسې می وکړې . دخدای په فضل قول

پښتون یکدم دخوبه را بیدار ه شو پوه شو او دخپل قوم تباهي او بربادي یې محسوسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه او د افغانستان دخدمت د پاره يې ملا وتړله. په بعضې علاقو کښې ملايانو چه څه
نه څه مخالفت شروع کړو لیکن چه دقوم په جذبه پوه شول نو مخالفت يې پرېښود. که بعضې
ملايان دخپلو ذاتي فايدو په وجه قلارنه شول نو قوم په زور او بې غرتۍ دهغوی خولې بندې
کړې، مونږ سره په دې معامله کښې دقوم شاعرانو هم ډېر زيات امداد او اخلاص
وکړو او دقاموليږ يوه نوې جذبه يې په قوم کښې پيدا کړه وه او په دې معامله کښې
نور سم خان د دوښهږ زمونږ سره ډېر مدد کړې و. ده به اشعار جوړول او مونږ به
په پښتون اخبار کښې شايع کول چه دهغې نه يو بيت دا دی:

«دا ماوې دا سړی زمونږ قوم کښې خلل دی   اوس دې وليد چه ډېری خاوندغل دی»

دا بيت دومره مشهور شو چه د ډېرې والا به چه خلکو ليد و چغه به يې کړه، ډېری
والا غل، او په دې ورځو کښې دقصه خوانی په بازار کښې د ډېرې خاوند کرځېدل نه شو.
او خانمير هلالي خوزما سره په ټولو دورو کښې شريک و او داسې نظمونه يې جوړ کړي وو او د
افغانستان يې پکښې داسې خاکه راښکلې وه چه دهغې په اوريدلو تقريباً هر پښتون پوه
شو او ما ته هم په تقرير کښې دهغوی د يوهو لو ضرورت پاتې نه شو او په دې کښې زمونږ
دمدرسې هلکانو ډېره حصه اخيستې وه، زمونږ انجمن هم هر قسم مالي او جاني
خدمت ته تيار شو، د افغانستان د پښتنو بربادي او غم د سرحد پښتنو خپل غم
او خپله بربادي گڼله ځکه چه مونږ يو وروڼه او يو قوم يو. او د سرحد په پښتنو
کښې د افغانستان د ورونو د امداد او همدردې يوه داسې جذبه پيدا شوه
چه زه دهغې بيان کولی نه شم که امير و او که غريب و، که تعليميافته و او که بې علمه
ووښځې وې او که نر وو د افغانستان په مصيبت زهير وو او د امان الله خان د وباره

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت قایمولو د پاره هر خدمت ته تیار وو او خلکو به دعاگانی کولی چه ای الله
ته زمونږ غمخور باد شاه امان الله خان ته کامیابی ورکړې. په پښتنو کښی ټول
باد شاهان تیر شوی دی لیکن د پښتنو ښځو، نرو چه خومره مینه او محبت د
امان الله خان سره ؤ هغه بل باد شاه سره نه و. امان الله خان به وی چه
زه د پښتنو انقلابی باد شاه یم او دهغه دا خبره بالکل رښتیا وه چه هغه به
پښتنو کښی یو عجیبه انقلاب پیدا کړی اوزه چه نن پښتنو ته گورم نو حیرانیږم
چه په پښتنو کښی دا دومره زر دا تبدیلی د قومولی او ورورولی احساس پیدا
شو او سیاسی شعور پکښی راغی. انقلاب یو سیلاب وی چه داشی نو او ده خلک
یوسی او ویښو نوی فایدی اوچتی کړی. دافغانستان انقلاب کښی دافغانستان
پښتانه لا هو شو مونږ کوز و پښتنو تری فایدی اوچتی کړی، ولی چه مونږه وینو
و بیدار وو د کوزو پښتنو زړه چیرته په تشو دعاگانو او جلسو باندی قرار نه هغوی
د افغانستان بر دی غم او مصیبت کښی عملی شرکت غوښتو او ددی خبری
خواهش یی لرلو چه افغانستان ته لاړ شو او خپلو ورونو سره په دی غم کښی شریک
شو او دخپلو زخمیانو ورونو دارو درمل هم وکړو او دهغوی پس ماندگانو سره
امداد وکړو چه خلک مړه دي او بچی او ښځې یی پاتی شوی دي د دی د پاره مونږ کمیټه
جوړه کړه چه دهغی نوم «د افغان هلال احمر» و او ددې کمیټی کار دافغانستان
پښتنو طبی او مالی خدمت ؤ کلی په کلی، علاقه په علاقه خلکو ددی کمیټی د پاره د
چندی جمع کولو انتظام وکړو او په یو لږ وخت کښی یو طبی وفد تیار شو چه هغه زما د
ورور د ډاکټر خان صاحب په سرپرستی کښی تلو ته تیار شو. دافغانستان په امداد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې یو پښتون هم څه کمی کړی نه دی لیکن د بنوخلک د ډېره اسماعیل خان کوټکی
خاندان د سودم خانان د بائیزوخانان، قاضی عطاءالله خان، علی اصغرخان
علی گل خان او میا احمد شاه صاحب د ډېر تعریف ور دي. لیکن پیرنګیا نو داخبر چې
خو بنوله، دهغوی په زړه دا چېرته ځائیدی شوه چه دافغانستان دامداد دپاره
دی د سرحد پښتانه لاړشی ولې چه په دی طریقه خو زمونږ وررولی او قومولی
قائمېده او هغوی چېرته دا غوښتل.
مونږ له ېی اجازه رانه کړه. ماخو ډېر داکوشش وکړه چه د دوی د اجازی
بغیر مونږ له افغانستان ته تلل په کار دی مونږ ته د پیرنګیانو د اجازی او د پاسپورټ
څه ضرورت نشته، ولی زما داخبره کمیتی ونه منله او ما داهم کمیتی ته وویل چه تر څو
امان الله خان په افغانستان کښې وی مونږ له انګریزان د تلو اجازت افغانستان
ته نه راکوي. خو کمیتی به وېل چه مونږ خو که بغیر د انګریزانو داجازت نه لاړشو نو بیا
به په مونږه دارو او درمل بند کړي. پیرنګیانو خو اول دا اعتراض او چت کړه چه
تاسو خود امان الله خان امداد دپاره ځئ، لیکن که هغه هم ستاسو دامداد خواهش
وکړي. که چیری تاسو د هغه اجازت نامه راوړه بیا مونږ تاسوله د تلو اجازه درکوو
زه او میاں جعفر شاه د دی کار د پاره مقرر شو چه امان الله خان نه لاړ شو او اجازه نامه
تری راوړو. ولی ما کمیتی ته وویل چه مونږ خو د قوم او خپلو وروڼو د امداد د پاره
ځو، په دی کښې د امان الله خان د اجازی څه ضرورت دی او مونږ خو د پښتنو د امداد
د پاره تلو.
مونږ اول د پښنور د وکیل تجارت له لاړو چه هغه زمونږ د پاره اجازه راوغواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن چه څو ورځې تیرې شوې او هغه اجازه را ونه رسیده نو مونږ کنډهار ته د تلو اراده
وکړه چه د امان الله خان نه اجازتنامه راوړو. په شاهي باغ کښې د پښتنو یوه عظیم الشانه
جلسه وشوه، ما او جعفر شاه د خپلو تلو نه خبر کړل لیکن دا مې ورته هم ووې چه دا توللې
د پیرنګیانو بانې دې هغوی پخپل وس زمونږ وفد له د تلو اجازت نه راکوې او دا به
تاسو ته د پیر زر معلومه شي، مونږ شپې له نوښار ته لاړو، شپه موهلته تیره کړه
د شپې یوه لویه جلسه وشوه او سباله مونږ د نوښار د سټیشن نه ریل کښې سواره شو
د راولپنډۍ سټیشن ته ورسیدو، مولانا اسحاق صاحب هزاروی او د ښار
د ډېر مسلمانان زمونږ د لیدو د پاره سټیشن ته راغلي وو او څه وخت چه زمونږ د بمکاړې
لاهور ته راورسید و نو مولانا ظفر علیخان او د مسلمانانو او هندوانو ډیر لیډران
زمونږ لیدوله راغلي وو، مونږ یې د ګاډي نه راکوز کړو او د لاهور ښار ته یې بوتلو او یو لوی
جلوس یې او بکلو حالانکه زه د دې نه مخالف وم. په سباله په لاهور کښې د هندوانو
او مسلمانانو یوه لویه جلسه وشوه چه په هغې کښې د حکومت د ملامتیا او مونږ سره د
امداد او همدردې تقریرونه وشو او قرار دادونه پاس شو. بله ورځ مونږ د کراچي
په میل کښې د لاهور نه کوټې ته روان شو چه بسکهر ته ورسیدو، د سنده حضرت
مولانا او بعضې د سنده مسلمانان زمونږ لیدلوله راغلي وو، هغوی سره مو ډیرې خبرې
وشوې، د لته زمونږ ګاډې بدل شو او مونږ کوټې ته روان شو. سحر وختي زمونږ
ګاډی سیبي ته ورسید و، زمونږ ګاډی ولاړ دی او مونږ په دې فکر کښې یو چه چای
به څنګه وڅکو چه په دې کښې زمونږ د بې تکټه ن صاحبزاده خورشید چه د بلوچستان
پولیټیکل ایجنټ او بل ورسره د پیبو یو خان چه پولیس کپتان وو را ننوتل زما په زړه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خه شک پیدا شو کنی دوی مونږ لیسی راغلی دی، هغوی مونږ سره کپ شپ شروع کړو او بیا یې مونږ ته ووې چه راځئ دلته مونږ سره په ارام چای وڅکئ نو بیا به کاډی کښې کښېنئ کوییټې ته به لاړشئ مونږ اصرار وکړو او ورته مو ووېل چه ستاسو مهربانی ده کاډی به رانه لاړ شي هغه وی چه دلته کاډی ډېر ساعت ولاړه دی نو مونږ هغوی سره روان شو، دکپتان خورشید بنګلې ته لاړو چای مو وڅکلو، مونږ ته دی کوله چه کاډی رانه لاړ نه شي مونږ ته معلومه نه وه چه حکومت مونږ نخکښې تلو ته نه پرېږدی، کاډی لاړ او مونږ پاتې شو، زمونږ او د دوی په مینځ کښې ډېرې خبرې وشوې، د دوی وخت راغی، دوی مو وخوړه. حکومت صاحبزاده صاحب او د پیو خان د دی د پاره راپسی لیږلی وو چه مونږ په دې رضا کړی چه په خوښه سره واپس پېښور ته لاړ شو د هغوی او زمونږ په مینځ کښې ډېرې خبرې وشوې ولې مونږ په واپس تلو رضا نه شو او چه مونږ رضا نه شو نو ما ذکر چه کوم کاډی راغی په زور یې په هغه کاډی کښې کښېنولو. پولیس ته یې په حواله کړو چه مونږ د بلوچستان د علاقې نه بهر وباسی او چه جیکب اباد ته را ورسېږو نو هلته پولیس مونږ په سټیشن د کاډی نه کوز کړو هغوی رانه لاړل او مونږ پاتې شو مونږ جیکب اباد ته لاړو او یو - وړوکی غونډی ځای مو په کرایه واخیستو او پېښور ته مو اطلاع ورکړه چه مونږ حکومت کوییټې ته پرې نه ښودو او د سیبۍ د سټیشن نه یې را واپس کړو او مونږ کندهار ته نه پرېږدی او مونږ اراده کړې ده چه د حکومت دا ناجایزه حکم و نه منو او سبا به یاد کندهار په طرف روانېږو. په سباله مونږ د بلوچستان د ... لیوټار ورکړو چه مونږ ستا د دې قسم ناجایز حکم منلو ته تیار نه یو او مونږ تاخبر وو چه سباله به بیا مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کویټې ته راوانېږو. د شپې په ګاډي کښې مونږ بیا روان شو او چه سحر بیا زمونږ
ګاډی د سیبۍ سټیشن ته ورسېدو نو څه ګورو چه مسلح سپاهیان سره د یو پېرنګي
ولاړ دي ګاډی چه ودرېده هغه پېرنګي زمونږ ډبې له راغی او مونږ یې د ډبې نه کوز
کړو داخل صاحبزاده صاحب او ډیبو خان د دوی سره نه وو زمونږ خو دا خیال وو چه
جیلخانې ته مو بیایي لیکن هغه پېرنګي مونږ په ویټینګ روم کښې کښېنولو او په ویټینګ روم
یې یوه ډبله پېره ودروله دا د پریو شرلیف پېرنګي وماته یې په خبرو خبرو کښې ووې چه زه
د دې حکومت په پالیسۍ نه پوهېږم یو طرف ته خو وایي چه مونږ غیر جانبدار یو او تاسو ته
وایي چه لاړ شئ مونږ له د امان الله خان نه اجازتنامه راوړئ نو تاسو به پرېږدو او بل
طرف ته ماله حکم راکوي چه پام کوه چه دا سړي درنه مخکښې لاړ نه شي او بیا تاسو د دا سې
کار نه منع کوي وستاسو طبي وفد نه پرېږدي چه په دې کښې د خدای د مخلوق د خیر نه
بل هیڅ شی نشته. ماذیګر چه بیا هغه ریل ګاډی واپس راغی نو مونږ یې پکښې کښېنولو او
د جیکب آباد سټیشن یې بیا کوز کړو مونږ ته معلومه شوله چه مونږ حکومت په هیڅ
قسم کندهار ته تلو ته نه پرېږدي نو هسې تلل راتلل مو مناسب ونه ګڼل او اراده مو وکړه چه
دهلي ته به لاړ شو او د افغانستان کونسل جنرل سره به ووینو که هغه زمونږ د پاره څه د اجازه
نامې انتظام وکړې شي دهلي ته روان شو، دهلي ته ورسېدو او کونسل جنرل صاحب مو
ولیدو او خبرې اترې مو وشوې، مونږ سره یې ډېره همدردي ظاهره کړه او امان الله خان
ته یې تار ورکړو او د تار په ذریعه یې مونږ له اجازتنامه راوغوښته په دغه ورځې مونږ ته
په دهلي کښې معلومه شوله چه پېرنګیانو د شور بازار د حضرت ورور چه په هندوستان کښې
په کاټهیاواړ کې اوسي راغوښتې دی او هغه پاوندولیبي چه د هغه مریدان دي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

امان الله خان برخلاف افغانستان ته لیږی ځکه چه پېرنګیانو ته معلومه شوې وه چه د
خلکو څه نه څه همله دی د امان الله خان سره پیدا شوی ده او هسې نه چه هغه چېرته کامیاب
شي. مونږ د کونسل جنرل صاحب نه رخصت واخست او سرحد ته دا روان شو څه وخت چه
مونږ پېښور ته را ورسېدو نو مونږ ته معلومه شوه چه د افغانستان وکیل تجار له هم د کندهار
نه زمونږ د پاره د امان الله خان ځپل دستخط فرمان رالیږلی شوی دی. د دی د پاسه
به بیا هم حکومت چل ول کوو او په مونږ به بي وخت اړوه څه وخت چه زما بالکل دا یقین
راغی چه حکومت په هیڅ طریقه زمونږ وفد له اجازت نه ورکوي نو ما خپلو د جماعت ملګرو ته
ووې چه د حکومت دا ټولې اني باني زمونږ د پاتی کېدو د پاره دی او که چېری تاسو د حکومت
اجازت ته ناست یئ نو هغه شان به ناست پاتی شئ او هیڅ قسم د افغانستان امداد
به نه کړی شئ او بله دا چه ایا افغانستان کښې د دوی سفارت نشته؟ نو بیا د پاسپورت
ضرورت څه دی؟ مونږ خو افغانستان ته د پېرنګیانو په ذمه وادی نه ځو، مونږ که
افغانستان ته ځو نو ځپله ذمه وادی ځو نو بیا د پېرنګیانو د راه دادی مونږ ته څه حاجت
دی؟ لیکن زما د اکثرو ورونو دا خیال و زمونږ تلل او راتلل به بند شی او زمونږ د دی
وفد په لاره کښې به د دارو راغوښتلو په سلسله کښې مشکلات پیدا شی او نه به مونږ
د افغانستان ور د خو سره مالی امداد وکړی شو. ما ورته ووې چه په دی صورت کښې به مونږ
د غه شان په انتظار کښې پاتی شو، د افغانستان به اړو د هیڅ قسم امداد و نه کړی شو او
امان الله خان چه ترکومی پوری په افغانستان کښې وی نو دوی مونږ له اجازه نه راکوی
او چه هغه د افغانستان نه لاړ نو بیا به مونږ له اجازه راکړی.

ما او زما یو څو ملګرو دا اراده وکړه چه مونږ بغیر د پېرنګیانو د اجازت نه د افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامله اد د پاره روانیږ. وا وبه دې غرض مو په پېښور کښې یوه جلسه وکړه او قوم ته مو دا حقیقت ښکاره کړه چه پیرنګیان مونږ له راهداری نه راکوی او مونږ د دوی راه داری ضرور هم نه غواړو. مونږ افغانستان ورور دی او مونږ خپلو ورونو له پخپله ذمه واری باندې ځو چه څوک تلل غواړی او تلو ته تیاردی چه فوراً افغانستان ته روان شو. خلکو وې چه مونږ تیار یو خه وخت چه د دې جلسې رپورټ حکومت ته رسیدلی دی چه مونږ بغیر د اجازت تلو ته تیار شو نو فوراً ېې ماله تار راکړو چه څوک څوک چه افغانستان ته په طبی وفد کښې ځی نو فوراً دې مونږ له د راهداری له پاره درخواست راکوی او خپل تصویرونه دې ور سره راولیږی. زه د حکومت په دې خیال پوه شوم لیکن د جماعت اکثر خلکو راته ووې چه ستاسی د دې حکومت نه نفرت دی او د دوی څېره ورته د چل او دروغ ښکاری. زه چپ شوم او د راهداری نه بغیر تلو خیال مې پرېښووده او د راهداری د پاره مو تصویرونه او درخواستونه ورکړل.

نادرخان:

د دې ورورځو نه په دې ملک کښې داګونګوسې دی چه نادرخان د خپلو ورونو سره د فرانس نه را روان شوی دی، بلکه وروځی راته معلومه شوه چه نادرخان سره د خپلو ورونو پېښور ته رارسیدلی دی او د وکیل تجار په کور کښې دی. زه او ډاکټر صاحب یې هم دلیدو د پاره لاړو. نادرخان او هاشم خان ما د اول نه پېژندل، په ښه شان سره مو ملاقات وکړو، د ډېرو خلکو ډېری زور ولګو و چه قندهار ته لاړ شی او امان الله خان ورلیږی په استاف راولیږل لیکن نادرخان د قندهار د تلو د پاره تیار نه شو. یوه ورځ زه او نادرخان یوازی یوه کمره کښې ناست وو، د افغانستان په مستقبل مو خبرې کولې چه ده ماته ووې زه چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر څه کوم نو د امان الله خان د پاره یي کوم ما ورته ووې چه خلک وایي چه د حبیب الله
خان هغه زوی چه ستا خور یي دی تا سو دهغه په حکومت باندی د کښېنولو د پاره کوشش
کوئ ده راته ووې چه ته به هم ژوندی یي او زه به هم ژوندی یم که چیری ما هغه بادشاه
کړه نیا پخپله بادشاه شوم نو ته راشه او مخ راله تور کړه او راته وو ایه چه نادر خپله وعده
دی پوره نه کړه. څه ورځی پس هاشم خان جلال اباد ته او نادر خان او شاه ولی خان
څاځیو ته روان شو، زه یي په دې خبره مجبوره کړم او وعده یي راته واخستله چه سبا
به مونږ قتل کښې یو. نه سباله هلته راشه او ما ضروروینه. زه سباله قتل ته لاړم لیکن نادر
خان په مخه نلی ؤ او قتل کښې ایسار شوی نه و، د را روانېدلو په وخت کښې حکیم می په موټر کښې
ولید وچه د نادر خان دلید و د پاره څاځو ته روان و، هغه له می یو خط ورکړو او په هغې کښې
می نادر خان ته ولیکل چه اوله وعده خو دی پوره نه کړې شوه نو چه د بلې وعدی به دې څه
حال وي، بغیر زمانه د قولو خلکو داخیال وچه پېرنګیان به د افغانستان دنلو او امداد پاره
مونږ له اجازت راکړی لیکن زما داخیال نه و ولی چه دوی د امان الله خان غوندی د
پښتنو خیر خواه بادشاه په افغانستان کښې نه غوښتو او زمونږ خوش اعتقاده ورونه په
دې امید کښې پراته وو چه نن دی که سبا دی اجازت به راشي د فصل وخت ؤ مونږ د
افغانستان د پاره چنده جمع کولو په خیال د باڼیزو په دوره وو خلکو راسره ډېر په اخلاص
او خوشحالۍ د قول زکوة د راکولو وعدی وکړې، پښتانه د افغانستان د ورونو هر قسم
امداد کولو ته تیار وو. زه او خوشحال خان د بادی کاؤ د سخاکوټ په لاره مردان ته را
روان شو، چه مردان ته را ورسیدو نو خبر شو چه امان الله خان د جنګ خیال پرېښودی
دی او کوېټی ته راغلی دی، ددی خبری په اورېدو به ما ډېر غم او خفګان راغی خوشحال خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلی ته رخصت شو او زه د قاضی عطاء الله خان ځای ته لاړم او په یو کټ کښې ویده پریو
وتم غوږ وځی پس څه وخت چه امان الله خان بمبئی ته ورسید و زه ډاکټر صاحب او نورو
دوستانو مجبوره کړم چه بمبئی ته لاړ شم. امان الله خان ووینه او د افغانستان متعلق مشوره
ورسره وکړه او دا خبره معلومه کړه چه که مونږ د افغانستان سره د څه قسم امداد کول غواړو
نو د چا سره وکړو او دا هم معلوم کړه چه د نادر خان او د هغوی د ورورو متعلق د هغه څه خیال
دی زه بمبئی ته لاړم. عبدالهادی خان داوی هم هغه سره وو او د هغه په ذریعه می د هغه
سره ملاقات وشو خبری مو وشوې. ما افغانستان ته د واپس تللو خبره وکړه لیکن هغه
د افغانستان نه مایوسه شوی و او د افغانستان خیال یې پریښې و د پښتنو نه د ډیر مودې معلومېده
زما چه ده سره ملاقات وشو نو ما سره یې په پښتو کښې خبری وکړې، د ګفتګو په دوران کښې
د نادرخان د وی ذکر هم راغی او ما ورته دا وویل چه مونږ سره چه د افغانستان د پاره
کوم حساب جمع دی هغه چاله ورکړو؟ نو په جواب کښې ده راته ووی چه تاسو یې نادرخان
ته ورکړئ او د نادرخان امداد وکړئ ملاقات ختم شو په ډیر خفګان سره مونږ د یو بل
نه جدا شو په هغه هوټل کښې هغه سره نور هم ډیر سرداران وو هغوی سره می هم لیدل
کتل وشو او د شپې عبدالهادی خان د بمبئی د کونسل په کور کښې زه میلمه کړم او د ډوډۍ
په وخت کښې می نورو ډیرو سردارانو سره خبری اتری وشوې. د دی خلکو دا خیال وو چه
امان الله خان به ضرور واپس افغانستان ته راځي ځکه چه په موجوده جنګ کښې کوم
کوم جرنیلان د بچه سقه دلیری کولو کوششونه کوی هغوی په کور کښې بې اتفاقه دی او
په یو او بل اتفاق کولی نه شی او د ټولو اتفاق په امان الله خان راتلی شی د هغه جرنیلان
نو نادرخان وُچه د ځاځو په مرسته یې کابل اخیستو او بل غلام نبی خان وچه د ترکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طرف نه په کابل د حملې کولو د پاره را روان و. زه د بمبئي نه واپس د علم داتو لی خبری می انجمن هلال احمر ته ورسولی او د امان الله خان خیال او رأی او د نادرخان متعلق خبرې می هم هغوی ته ظاهرې کړې او دا تجویز می پیش کړو چه دا څومره روپۍ هلال احمر سره جمع دی او کوم سامان چه د طبی وفد د پاره مونږ ته خلکو راکړی دی دا تو لی نادرخان له لیږل په کار دي لیکن په دې کښې بعضې وکیلانو چه د هغوی سر غنه ابراهیم خان د چیني ؤ مخالفت وکړو زما په خیال د هغوی د خپلو چندو د پیس اخستو د پاره دا بهانه وه اخر فیصله په دی وشوه چه څوک خپلې روپۍ نادرخان ته لیږل نه غواړی نو هغوی ته دا حق حاصل دی چه خپلې روپۍ واپس واخلي حالانکه د هلال احمر د قانون نه دا خبره خلاف وه او تقریباً اکثرو وکیلانو چه مونږ له څه نه څه چندې راکړې وې دا پسې واخیستې بیا هم مونږ نادرخان له پنځوس زره نغدې روپۍ او هغه قول سامان چه مونږ له خلکو راکړی ؤ ولیږه او په علاقه کښې مو د چندې د پاره انتظام هم وکړو په دې ورځو کښې هر سړي په جوش کښې و، زمونږ د اسلامیه کالج په هلکانو کښې هم یو زبردست جذبه راوچته شوې وه، د افغانستان د پاره چنده می هم راجمع کړې وه، د دسمبر میاشت وه کالجونه بند وو زما دیو طالب علم دوست میا اکبر شاه د بل رشتو دا خیال ؤ چه د پښتنو د ځوانانو یو انجمن قایمول په کار دی. هغه یوه ورځ د میا احمد شاه صاحب په ځای کښې ما سره دا ذکر وکړو چه مونږ د صوبه سرحد ځوانان راجمع کیږو او که چیری ته د میلمنو د پاره انتظام وکړې نو دا به په مونږ یولوی احسان وی ما ورته ووی زه هر وخت ستا سو خدمت ته تیار یم لیکن که د پښتنو په ځای بیا اتمانزو کښې راجمع کیږئ نو دا به بهتر وی. هغه زما دی خبری سره اتفاق وکړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په اتمانزو کښې راجمع شو زما د انجمن بعضې ممبران هم د دوی سره د تبادلهٔ خیالاتو د پاره ما دا غونډتې وو بحث شروع شو چه په صوبه سرحد کښې یوتو لیګ (Youth league) جوړول په کار دی. د بعضې خلکو دا خیال وو چه د یوته لیګ په ځای دې د هغې نوم د صوبه سرحد د ځوانانو جرګه وی لیکن زمونږ د انجمن صدر عبدالاکبر خان او سکرټری خادم محمد اکبر د دې مخالفت وکړو چه د پښتنو یو جماعت خو قایم دی چه ستاسو او د هغه په اغراضو مقاصدو کښې فرق نشته په دې وجه د نوی جماعت د قایمولو ضرورت نشته، د غه جماعت له ترقی ورکول په کار دی، لیکن ځوانان ډیر په جوش کښې وو هغوی دې خبرې سره اتفاق ونه کړو. زمونږ د خلکو دا خیال وو چه ګنې ترقی د یو نوي انجمن قایمولو سره لګیږي د نادر خان تر ماله راغی چه کابل فتح شو او چه خلک خبر شو چه کابل فتح شو نو یو قسم خوشحالی په خلکو راغله چه بیان یې کولی نه شم. مطلب دا چه د قوم حوصلې زیاتی شوې او د ملک د بر سره او د کوز سره نه جلوسونه او جنجونه را روان شو په جلوسونو کښې خلک ګډېدل ځکه چه ډیر خوشحاله وو د غر ښینو نو ډزې وې توپکې هم خلاصیدې.

دا ټول جلوسونه په اتمانزو کښې یو ځای شول او یوه لویه جلسه وشوه په جلسه کښې نو د روز موتږ ملګرو هم تقریرونه وکړل او ما هم په اخر کښې تقریر وکړو، د تقریر په دوران کښې می پښتنو ځوانانو ته ووی د کابل د فتحې نه سبق واخلئ د افغانستان د فتحې په سلسله کښې ډیره حصه ستاسو د کوششونو ده. په دنیا کښې داسې هیڅ کار نشته چه هغه کېدلی نه شي خو چه څوک یې کول پسې ملا وتړي، نپولین به وې چه زما په دایرې کښې د ناممکن لفظ نشته تاسو او ده یې د دنیا نه بې خبره یې زه موخبرام.

کابل د ۱۹۲۹ع کال په اکتوبر کښې فتح شو او نادرخان د ځېلې بادشاهۍ اعلان وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خبره باندې مونږ ډېر حیران شو. ولې چه داسې کارېي وکړ چه زمونږ په خواب او خیال کښې نه ؤ ځکه چه هغه خو مونږ سره وعده کړې وه چه زه به نه باچا کیږم. مونږ خو پوهیږو ده چه خپلو خلکو سره يې کومې وعدې کړې وې هغه يې هم ماتې کړې. په دغو ورځو کښې عبدالهادی خان چه کابل ته روان وو مې لیږلو زما پیغام ليږلو و سره يې وخندل او وېي ویل چه کم بخت په يوه وعده هم ټینګ نه شو که بادشاهي يې خوښه وی نو کم از کم کانسټي ټیوشنل مانرکی اعلان به يې کړې وای. د نادرخان بې وفايي زمونږ په خلکو ډېر خراب اثر کړې و، لیکن مونږ څه کولی شو، مونږ دا خبره خدای ته پرېښوده چه خدای دې سزا ورکړي. چه بیا څوک قوم سره داسې قصه نه کوی. د افغانستان د فیصلې نه پس مونږ وزګار شو

میا احمد شاه صاحب مې هم راضي کړو او مونږ د پښې

صوبې د دورې اراده وکړه. زه او عبدالاکبرخان

او احمد شاه د کوهاټ، بنو، ډيره اسمٰعیل خان

په دوره ووتو، د دوی تقریرونه

به په جرګه یعنې یوتهـ لیګ (youth league) باندې وو او ما به خلکو سره د قوم او وطن خبرې کولې او په هر ځای کښې زمونږ دا دوره ډېره کامیابه ثابته شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظم سیاسي، جد وجهد
خدايي خدمتګاري

لاهور کښي د آل انډيا کانګرس، جلسه سنه ۱۹۲۹ ع

خدايي خدمتګاري، دوړي او سرې جامې

د مردان، بابي زی، سودم، اکبرپوره، نوښار

خيشکی، تسته،) سالاران

مرغز کښي لويه جلسه او يوه قامي پريکړه، اتمانزو

کښي لويه جلسه او مشاعره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاهور کښې د کانګرس جلسه ۱۹۲۹ع :

په دسمبر ۱۹۲۹ع کښې په لاهور کښې د کانګرس سالانه جلسه وه او چونکه لاهور د
صوبه سرحد ته ډېر نزدې ؤ په دې وجه د صوبه سرحد ډېر خلک د کانګرس د جلسې د
ليدو له پاره لاړل. ما او امير ممتاز خان زمونږ د ازاد سکول هيډ ماسټر د تللو اراده
وکړه. مونږ کانګرس کښې نه وو مونږ خو خلافت کښې وو او مونږ تماشې له تللي وو، د کانګرس
جلسې زمونږ په ځوانانو باندې ډېر ښه اثر وکړو او بيا دې خبرې پورې ډېر اثر وکړو چې
ځوانان خو پرېږده د هند وانو جينکو هم د ملک د ازادۍ او د خدمت د پاره ملا تړ
ولاړې دې. مونږ هم د کانګرس په پنډال کښې ځاى په ځاى ټوکر ځمبلې و، مونږ ج
د جينکو والنټيرو (رضاکارانو) د اقومي جذبه وليده نو د دې نه ډېر متاثر شو
مونږ د صوبه سرحد نه تللي ټول ملګرى هلته راجمع شو ما ورته ووې چې سړي خو
د هند وانو ښځې هم بيدارې شوې دي او د ملک د ابادۍ د پاره يې ملا تړلې ده
پښتون د ښځو ډېر اثر کېږي، د دې خبرې په هر يو ډېر اثر وشو او هر سړي چې
لاهور ته تللي و نو په زړه کښې يې د قام او وطن احساس پيدا شوى ؤ. جلسه ختمه شو

خدايي خدمتګاري :

مونږ چې د لاهور نه واپس شو نو په اتمانزو کښې مو لويه جلسه وکړه، زه په جلسه کښې
پاڅېدم او خلکو ته مې ووې چې تاسو خوا ودۀ يئ او سړي ياخه کوئ چې د هند وانو ښځې هم
بيدارې شوې او هغوى سره سره يو ځاى د ملک د ازادۍ د پاره ملا تړلې ده
جد و جهد کوي. تاسو خو لږ دې لمر خاته ته وګورئ څومره لوى سيلاب رادوان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سیلا بونه همیشه اوده قومونه ورې پاځي، ویښ شي اوملا وتړي، تاسو خو وګورئ، پیرنګیان وایي چه هندوستان مونږ په توره فتح کړی دی دا زمونږ دی او مونږ به پرې حکومت کوو او کته وته يې زمونږ ده، هندوان پیرنګي ته وایي چه تاسې مونږ په زوره نیولی یو، اوس چه مونږ پوه شوا و متفق شو خپل وطن د هغه اخلو دا زمونږ وطن دی اوس به پرې مونږ حکومت کوو. تاسې دد ې نه خبريږئ که نه؟ زه مو خبروم چه خبر شئ دهندوانو او پیرنګیانو په دې جنګ دی چه پیرنګي وایي چه هندوستان کښې به بادشاهي مونږ کوو او هندوان وایي چه دلته به بادشاهي مونږ کوو او مسلمانان دغفلت په خوب اوده دي، نوای پښتنوورونو زه ستاسو نه پوښتنه کوم چه تاسو به څه کوئ، ناست به یئ دواړو ته به دعاکوئ او دغلامۍ اوپېتۍ توب ژوند به تیروئ. (مونږ چه هلکان وو، غوزان به موکول. لویه دایره به مو رابښکله او په هغې کښې به مو غوزان کښېښودل. کته بایلات به د دوو لوبغاړو ویو دریم سړی به دواړو له غوزان راتو لول هغه سړي ته به يې پیتی ویلو چه چابه غوزان وګټل نو هغه ته به يې دوه غوزان ډکتي ورکول.) نوای پښتنو تاسې ته وایم دا پېتی توب ژوند خوښوئ او که تاسو هم خان ددې وطن مالکان ګڼئ؟ نو پاځئ او ملا وتړئ او داخپل ملک خپل کړئ. جلسه په ډیر جوش وخروش ختمه شوه او پښتنو زماد تقریر ډیر ښه اثر وشو. دشپې زمونږ دکلي محمد اکبر خان، سرفراز خان او حجاب ګل اوبوخو نور هلکان زما دلیل ود پاره زمونږ حجرې ته راغلل او ما سره يې دیو جماعت دجوړولو مشوره وکړه ماهغوی په ښه شان پوه کړل چه دالوبي توکي نه دی دا ډیر مشکل کار دی، ددې په لار کښې ډیر اغزي دي په تاسو به زما د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریر د پر اثر شوی وی، خولا رشی. په دی معامله سنه غور او فکر وکړئ، هغوی
می رخصت کړل، بله شپه بیا راغلل. ما ورته وویل چه ستاسو په ذهن کښی زما
هغه تقریر لا اوس هم ناست دی. تاسو د دنیا تاریخ وگورئ په دنیا کښی چه خوک
د خدای د مخلوق د خدمت د پاره پاڅیدلی دی نو په هغه مصیبتونه او تکلیفونه
راغلی دی تاسو بیا په دریم ځل په دی سنه غور او فکر وکړئ بله شپه بیا راغلل او راته
یی وویل چه مونږ په دی کار ډیر غور او فکر وکړو، مونږ د قوم او ملک د خدمت د پاره
د هر قسم تکلیفونو، مصیبتونو او قربانیو ته تیار یو، بیا مونږ کښینا ستو او په دی خبره
مو غور وکړو چه د دی نوی جماعت نوم ډې څه وی. زما داخیال وچه په دی پښتون
کښی د خدمت خیال نشته، په دی جماعت مونږ یو داسی نوم کښیږو د چه د پښتنو
په دماغ کښی د خدای د پاره د خدمت خیال پیدا شی. قسم قسم نوم مونږ پیش شول خو
زمونږ خوښ نه شول، د شپی زما په زړه کښی د خدایی خدمتگار نوم راغی. چه سبا
له دوی راغلل نوما ورته دا نوم وړاندی کړ. د دوی هم خوښ شو او دعا د خیر پری وشوه
دی نوم زمونږ په زړونو کښی یو قسم اطمینان پیدا کړ، مونږ پښتانه خدایی کار او خدمت
هغه کار او خدمت ته وایو چه بی د کومی طمعی، غرض او اجرت نه د خدای د پاره کوو او
خدای خو خدمت ته ضرورت نه لری، د خدای د مخلوق خدمت د خدای خدمت دی.

زمونږ په علاقه کښی ملایانو، د وکلی او سرنا بندکړی وو د د ماتو په ستړو هغه
خپلو کشرانو ته ویلی وو چه بچو دا د ول د بلی د کوتی په تیر کښی کښیږ، دی امر به خدای
مسلمانی راولی، نو د ماتو ته مو وویل چه هغه خپل د ول د بلی راوا خلی هغوی ډېر
خوشحاله شو هغوی هم مونږ سره خدایی خدمتگار شول او مونږ د هشنغر او بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواوي په دوره روان شو او چه يو کلي ته به نژدې شو نو د ول به مو وواهه. چه خلکو به د ډول او سرنا اواز واوريد ونو حيران به شو ولي چه د ول او سرنا خو ملايانو بند کړي وو نو چه چا را اورېده هغوی به زړه نه درېدل او ژړل به اوس به دوی را کوزېدل. او هلته به داسې خبرې کولې چه زموږ د ول او سرنا به مو بند کړل. دکلي اکثر خلک به را غونډ شوي وو او دې کار موږ سره ډېر ملادو کړي نو ما به ورته يو مختصر غونډ ی تقرير د کړو چه پيښتنو وروڼو! موږ ستاسو ورونه يو، ستاسو خدمتگار يو، ستاسو خدمت له راغلي يو راځئ چه داچل وران کو دجوړ کړو، تاسو لږ دې دنيا ته وګورئ که علم مونشته نو ستړکې خو موشته. د دنيا خلک او قومونه اسمانونو ته وختل او موږ په مځکه پاتې شو، هغوی چه زموږ په شان بنيادم دي، موږ ورته لاس نيو لی دی چانه داني غوارو وچانه پيسې غواړو، موږ له خدای د جنت په شان ملک راکړی دی، د دولتونو او نعمتونونه ډک دی اوزموږ يکښې څه حال دی؟ د جوارو ډو ډی نشته چه په مړه ګيډه يي وخورو هغوی ولې اباد شو؟ او موږ ولې پاتې شو؟ هغوی کښې وړور ولي ده، قامولي ده، او اتفاق دی، په موږ کښې پر ې دي جنبې دي او بغض دی، کينه ده، نفاق دی. دانن دنيا دقامولی دنيا ده که قوم شوئ نو ستاسو دنيا به هم اباده شي او ستاسو اخرت به هم ابادشي.

زموږ دې خبرو په خلکو ډېر اثر وکړو او موږ چه به هر چېرته لاړو نو ښځې نر، واړه، زاړه به فوق دا سره روان شو، نو ملايانو دا فتوه وکړه چه باچاخان دجال دی. د دجال په هکله دا مشهوره وه چه دی راشي نو ښځې، نر، او ماشومان به ورپسې وي، ملايانو به خلکو ته ويل چه تاسو نه ګوری چه نر، ښځې، زاړه، واړه ورپسې دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم ځوان چه به زمونږ جماعت کښې داخلیږ ونو هغه به عهد کوو مونږ به ورته ویلي چه
دالار ډېره ګرانه ده او په دې لاره کښې ډېرا غزي مصیبتونه او تکلیفونه او قربانۍ
دي که دې ته تیار يې نو هله خدايي خدمتګار کیږه . بیا غور او فکر پکښې وکړه بیا به مو
ورته ویلي چه خدای ته خو د خدمت ضرورت نشته ، د خدای خدمت دا دی چه
د هغه د مخلوق خدمت د هغه د رضا د پاره وکړې بیا به مو ورته دا خبره وکړه چه
پرې ، جنبې ، ترېګنې به پرېږدې دې ولې چه ددی د لاسه زمونږ کور وران دی
او که څوک د ربانډې زیاتي وکړي نو ته به ترې بدل نه اخلې ، صبر به کوې بیا به مو
ورته وې چه تشدد به نه کوې ولې چه تاسو وګورئ د پښتون خېل کور د تشدد
په وجه وران دی او د ده تشدد د خو خپل ورور سره دی بل ته لې ایمان نشته . خدايي
خدمتګار به د خپل قوم او ملک خدمت د خدای د پاره کوې بل غرض به يې نه وي
رسم او رواج به پرېږدې او هره ورځ به پخپل لاس دوه ګېنټې کار کوې . دا وعده
چه به يې وکړه نو هله به مونږ د هغه نوم د خدايي خدمتګارو په فهرست کښې ولیکلو .
د عدم تشدد په هکله خلکو کښې عجیبه عجیبه خیالات دي ددې په هکله ډېرې
پراپیګنډې کیږي او په خلکو کښې غلط فهمي پیدا کوي . څوک وايي چه که څوک په یو
مخ څپېړه درکړي نو ته ورته دابل مخ هم ونیسه چابه وې چه ته ورته پروت اوسه
او بل به در باندې ګرځي چابه وې چه ته به ورته پروت یې او هغه به دې وهي ته به
لاس پسې نه خوځوې چابه وې چه پښتون یو بهادر او زبردست قوم دی ، غفار خان
يې بزدله کوي ، لنډه دا چه قسم قسم خبرې وې . د اصل عدم تشدد یو طاقت دی څرنګه
چه تشدد یو طاقت دی د عدم تشدد هم دغه شان فوج دی لکه څرنګه چه د تشدد دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خود علام تشدد وسله تبلیغ دی او د تشدد وسله توپک دی ، علام تشدد په خلکو محبت پیدا کوی ، همت پیدا کوی او جرئت پیدا کوی او تشدد په خلکو کښې نفرت پیدا کوی او ویره پیدا کوی او بزدلی پیدا کوی . بعضې خلک وایی چه د ډیفنس (دفاع) د پاره خو تشدد ډیر کار دی ، دوی دی ته فکر نه کوی چه تشدد دې وکړو نو د علام تشدد د اره دې پوهنوه حالانکه علام تشدد کښې خپله دفاع شته ، علام تشدد کښې شکست شته او تشدد کښې شکست شته ، ځکه چه د تشدد یو نظام دی ، دغه شان د علام تشدد هم مکمل نظام دی ، تشدد اسان دی او په دې لاره تلل هم اسان دی او علام تشدد ډیر گران دی او په دې لاره تلل هم ډیر گران دی . یو سړی له ډیرو جواب کښې پرق ورکول اسان کار دی ، خو پرق زغمل گران کار دی .

دوری :

د هشنغر او دوآوی نه پس زه او میا احمد شاه صاحب د صوابی په دوره لاړو کلی په کلی وگرځېدو او ډیر خلک په خدایی خدمتگارئ کښې داخل شو کلی په کلی مو جرگې جوړولې . مونږ د هغه ځای نه بیا پېښور، خالصه او دداودزو کلی د کتل مردان او بیا د باټيزو دوره مو وکړله او سودم او رستم له لاړو صاحبزاده خورشید دادینا او مولوی شاه محمد صاحب د تولانډی ماپسی راغلل بیا ما هغوی سره د مازوګرهي نه ترناړنجی پورې دوره وکړه ، په دې دوره کښې د صاحبزاده صاحب سایکل مونږ سره ډیر مدد کړی و زمونږ داتولې دوری په پیاده وې . صاحبزاده صاحب به په سایکل سور شو او زمونږ نه به یې مخکښې یو کلی ته ځان ورسولو ، مونږ چه به ورتلو هغه به د کلی خلک یو ځای ته راجمع کړي وو ، مونږ چه به ورته تقریر شروع کړو نو صاحبزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب به دخپل بایسکل سره دبل کلي د خبرولو د پاره روان شو او به دی طریقه مونږ
به به ورځ کښې نهه لس جلسې کولې ، په دی دوره کښې مونږ ډیر کار وکړو او ډیرې جلسې مو
وکړې ، دهغې لویه وجه داوه چه روژه وه او خوراک څکل یکښې نه وو . هغه وخت چه په ځوړلو
څکلو ، ضایع کیدلو بچ شو . اخترله مونږ ټول خپلو خپلو کلوته لاړو او داختر په دریمه
ورځ چه په چارسده کښې به یوه لویه میله لګیده (چه د نسرو میله به یې ورته وې) مونږ
خپل خدایي خدمتګار د ډول سرنا سره دیوجلوس په طریقه میلې له لاړو . په دغه وخت
کښې زمونږ دخدایي خدمتګارو وردي ، دسپینې خامتا وه . هغه به ډیر زر خیرنه شوه
او چه دوره کښې به هغه خیرنه شوه نو ښه به نه ښکاریده . په میله کښې د لیرې لیرې علاقو
خلک راغلي وو هلته مونږ ه یوه لویه جلسه وکړه په ډیر زر کو نو خلک راجمع شول خلکو کښې ډیر
مینه وه ، محبت و ، جذبه وه او په خلکو ډیر اثر وشو ، ما خو هره جلسه کښې هغه یو تقریر کولو
بیا مونږ خالصې ته روان شو ولې چه هلته هم په اکبرپوره کښې یوه لویه میله دي هغلته
هم مونږ ته ډیر خلک راجمع شول او خپل اغراض او مقاصد مو ورته بیان کړل او په خلکو
یې ډیر اثر وشو په لاره کښې خدایي خدمتګارو د یو سړي نه دلاړی تپوس وکړو
هغه چه ورسره ډول سرنا ولیدل ورته ویل یې ماته دا ساز وغږوئ نو بیا به درته
لاره وښیم هغوی ورته ووې چه دلته ورو ستنه یو سړی وار وان دی هغه نه پوښتنه
وکړه که هغه را ته ووې نو بیا به درته ساز وغږوو چه زه ورورسیدم نو هغه سړي
چه زه ولیدم نو وشرمید و او لاره یې راته وښودله . د اکبرپورې نه تاروته لاړو
او د تارو نه په ریل کښې نوښار ته لاړو ، د نوښار په صدر بازار کښې مو جلسه وکړه
او دخدایي خدمتګارۍ په مطلب مو خلک پوه کړل . شپې له پوړې نوښار ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاړو دشپې د ډوډۍ انتظام معزالله خان کړی و. ګل احمد او یونس خان
د نوښار په ډاک کښې د جلسې انتظام کړی و. په سباله په جلسه کښې خانان او غر
بیابانان په لوی تعداد کښې شریک شول. سربلند خان، سرفراز خان او امین
الله خان او حضرت باد شاه میا صاحب سره د خپلو زامنو فیروز شاه او سرور شاه
او عبدالله یان جلسه په ډېره کامیابۍ سره وکړه. په نوښار کښې د پر جوش وخروش
پیل اشو او حضرت شاه باد شاه په جلسه کښې اعلان وکړو چه ماچل دوه زامن او
فیروز شاه او سرور شاه د خدائي خدمتګارۍ د خدمت د پاره باچا خان ته
ښبلي دي.

په نوښار کښې چه د پر خدائي خدمتګار او ممبران جوړ شو نو دلته مونږ
جرګه جوړه کړه او د خدائي خدمتګارو جرنیل سرور شاه مقرر شو. ماخوراندي
دې خبرې ذکر کړی دی چه خدائي خدمتګارو ور دې د سپینې خامتا وه
خدائي خدمتګارو ماته شکایت وکړو چه دا سپینه ور دې په دوره کښې زر
خیر نه شي او د وینځلو هم څه انتظام نه وي نو سبه به داوي چه مونږ. ورله څه رنګ
ورکړو نو ماورته ووی چه ورکړئ نو هغوی اتفاقاً سور رنګ ورکړو خدائي خدمتګارو
ځان له سرې ور دې جوړې کړې. هر خدائي خدمتګار به ځان له په خپله خپله ور دې
جوړوله. د دې رنګ د خلقو په زړونو د پر زیات اثر وکړو ځکه چه ښکلې ور دې وې
او زلمي به په کښې ښکلي ښکاره دېدل او ټولو خدائي خدمتګارو یو شان رنګ ورکړو.
غه د سرو جامو وجه وه چه پېرنګیانو بیا زمونږ برخلاف پراپیګنډه شروع کړه چه
ا د بلشویکو تحریک دی مونږ. خو هغه وخت دی نه خبو هم نه وو چه د بلشویکو هم سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وردي ده داخو یوه اتفاقي خبره وه. ما ترد غه وخته پورې نه د مارکس. نه د لینن او نه د کانډهي جي کوم کتاب لوستی وه او نه تري خبروم. موتږ د نو مبادرنه خپلکو له راغلو او جلسه مو وکړه او ډېر خلک مونږ سره په خدايي خدمتګارۍ کښې شریک شو او سیف الملوک او تاج الملوک د سرخپوشو مشران مقرر شول او بیا نیستي له راغلو دلته هم جلسه وشوه او ډېر خلک په خدايي خدمتګارۍ کښې شامل شول د خدای د شان نه چه پښتنو کښې داسې یوه جذبه پیدا شوې وه چه مونږ به کوم کلي ته ورغلو او خلک به زمونږ نه خبر شو نو په یوه منټه به مونږ له راتلل او د تقریر نه پس چه به ما اپیل وکه چه تاسو کښې څوک شته چه د خدای د پاره د ملک او قام خدمت وکړي نو یو به پاڅید و چه زه مانوم ولیکه د هغه پسې بل او بل به پاڅیدل چه زما نوم ولیکه او خدايي خدمتګارۍ کښې شریکیدل او د غه شان ډېر کسان په خدايي خدمتګارۍ کښې شامل شول.

زمونږ د جرګو د ممبرانو او خدايي خدمتګارو تعداد چه زیات شو نو مونږ د دوی تنظیم جوړه کړه، او د اتمانزو سرفراز خان د باوردی خدايي خدمتګارو سالار اعظم مقرر شو، د هغوی د منلهائي د ډیوډۍ د پاسه یوه بالاخانه وه هغه د خدايي خدمتګارانو دفتر شو، د امرکزي دفتر وو. د سرفراز خان نه پس د ب نواز خان سالار شو، او د هغه نه پس بیا امین جان خان سالار اعظم شو. د غه شان د ضلع پېښور سالار اینزرګل، د مردان سالار منیر خان، د کوهاټ سالار اسلم خټک، د بنو سالار یعقوب خان، د ډیرو سالار مولاداد او د هزارې سالار داؤد خان او یو سالار د کنو بهان نادرنګ مقرر شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه ډرخو کښې قلي خان چه د مومند د پولټیکل وو زمونږ مومند درونه
یي را او غوښتل او ورته یي اوویل چه په تاریخ کښې لیکلي دي چه د دې ملک خلک به
یو ټبر تاریخي حیثیت لري. کله چه ډېر تاریخ کښې یادونه ورته شوي
پوتان ته ځي او دا ملک به توري پاتې کېږي. که تاسو د دوی ملګرتیا او نکړئ او دوی سره
په تحریک (خدایي خدمتګاری) کښې شامل نشئ نو دا مزکې به سرکار تاسو له درکړي، زمونږ
مومند خدایي خدمتګار وو چه د وینکې وو. وینکې د تخت بائي سره یو ورو کې بانډه
ده هغه راغې او مونږ ته یې دا قصه اوکړه، په دغه وخت کښې زمونږ سره د پړ ښه مومندان
په دې تحریک کښې شریک وو، هغه چه ماته دا خبره وکړه نو ما ورته اوویل چه ته ددې
علاقې بارسوخه مومندان را وغواړه او ماته هم خبر وکړه چه زه هم درشم او دوی سره د
ورورولۍ او عززولي یو خو خبرې وکړم او دا څه چه ورته قلي خان ویلي دي د دې په
حقیقت یې پوه کړم. نو هغه خپل عزیزان مومندان را وغوښتل او زه یې هم خبر کړم، زه
ورغلم، ما دې خپلو ورونو مومندانو ته اوویل چه د پښتنو د ورورولۍ ولیش شوېدې
او هر چا له خپله خپله حصه ورکړې شوېده، او س چه تاسو ته دا قلي خان څه خبرې کوي دا
زمونږ کښې صرف د نفاق او جګړې پیدا کولو د پاره کوي او زمونږ رورولي کمزوره کوي،
زه تاسو ته دا خبره کوم چه زمونږ لکه چه ما ورته اوویل د ورورولۍ ولیش شوېدې، زمونږ
دا ملک او ځمکې نه پیژنګیان تاسو ته درکوي او نه یې درکولې شي، دا که درکوونو مونږ به یې
درکوو، را ځئ مونږ سره د ملک د آزادۍ د پاره ملا او تړئ او چه مونږ دا ملک ازاد
کړو نو تاسو سره ډېره علاوه کوم چه هرې کور نه له به تسل تسل جریبه ځمکه ورکوم، زمونږ د
د پښتنو دېرې مزکې دي، د هر چا کښې برخه رسیدې شي، خو دا نه چه ته به وایي
چه زه دا یاد دې سرکار مزکه اخلم، ځکه چه زمونږ خو قومي ویش شوېدې. په دې زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوډ کښې نفاق او جګړه پیدا کیږي. زه افسوس کوم چه دی ورونو ماسره اتفاق ونکړ
دکله چه دقیوم حکومت داغي نوهغه بیا دا قصه دا وسپرده او چه بهتو داغي نوهغه دا قص
لاګرمه کړه اوپه دی صورت یې زمونږ په پوره تباهي او بربادي اوکړه اومونږ ته یې ډېر
سیاسي او اقتصادي نقصان را ورسولو.

دخدایی خدمتګاری اثر په ورو ورو زړو، بنځو، نرو او ماشومانو داسې شوی وو
زه به ورته ډېر حیرانیدم چه داقوم څومره ښه قوم دی، اوځنګه په یوموخ را پیدا شویدي
دماشومانو داحال وو چه زه به یوکلي ته لاړم، نو دوی به ټول ما ته را جمع شول او په قطار
کښې به ودریدل او زمانه به دا خواهش کولو چه زه هر یو چپ (ښکل) کړم. زما هم
سره ډېره محبت وو، زما به هم داخواهش وو چه هر یو چپ کړم. زه خو دوني ډېر ګډ
ووم او دوی ماشومان وو نو چپ کیدو وخت کښې به زه هر یو ته را ټیټیدلم نوما ته
ډېر تکلیف وو او ډېر به ستړی کیدم، خو بیا به هم ماټول چپ کړل او هغوی به بیا
ډېر خوشحال شول، دی ماشومانو په کلو او بانډو کښې خپل تنظیم جوړ کړي وو. جلسې
او جلوسونه به یې کول. یو کلي او بل کلي ته به تلل، او زمونږ جلسو او جلوسو کښې
شریکیدل. دغه شان جینکو هم سره جامې جوړې کړې وې. نظمونه یې یاد کړي و
هغه به یې نورو ښځو ته اورول، دپښتون رساله (مجله) یې په شوق لوستله، چه پښتن
مجله به راغله نو جینکۍ به را جمع شوې، یو جینۍ به لوستله او نورو به اوریدله، په دې
دول دا خبار لوستلو شوق هم خدایي خدمتګارو پیدا کړو.

دحکومت پولیس به هر وخت مونږ پسې ؤ او دساعت ساعت خبر به یې حکو
ته ورکولو. حکومت ته چه معلومه شوه چه خدایی خدمتګاری په پښتنو کښې په ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور او شور مرا خوریږی او په خلکو کښې جوش او خروش زیاتیږی او داتحریک
ښتنو کښې ډېر کامیاب او هر د لعزیز شو نو مېږی پری لګیا شو چه دا په پښتنو خه
ل وشو او زه هم د خدای پاک دې قدرت ته حیران وم چه پښتنو کښې دا دومره
ینه محبت ، ورور ولی ، عزیز داری او ژوندون زمونږ په لږ کړاو څنګه را پیدا شو حکومت
دې فکر کښې شه چه په څه چل به داتحریک ختم کړو ، زمونږ د پیښې کمشنر له چه زمونږ
لاقی خو خانان به ملاقات له لاړل نو هغه به ورسره هم داقصې کولې چه داعبدالغفار خان
څه تماشه جوړه کړې ده ولې په قلار نه کښېني او کلی په کلی ګرځي اخر مطلب یې څه دی ؟
وی به راغلل او دا متوله قصه به یې ماته بیان کړه ما به ورته وی چه تاسو د پیښې کمشنر
ووایئ چه زما مطلب صرف د پښتنو کور جوړول دی چه دا پرې ، جنبې دښمنی تر-
نی پرېږدي او د تخریب په ځای تعمیر ته یې فکر شي ، بلکه ورځې د سودم د باریکاب
ن خوشحال خان زما لید وله راغی او ماته یې ووې چه لاټ صاحب وایي چه دا ده څه
شروع کړې ده ما ورته ووې چه زما مطلب د حکومت مخالفت نه دی زه خو د پښتنو
ح کول غواړم چه د دوی دا بد دسمونه ، رواجونه ، پرې ، جنبې لیرې شی او که چرې
وان او سکهان لګیا دي پخپل قوم کښې مینه او محبت او ورور ولی پیدا کوی نو په
ښې څه ګناه ده چه پښتون هم خپله اصلاح وکړي . دا ستاسو رعیت نه دی څه ؟ نو
حال خان راته ووې چه هغوی وایی چه یو خل په پښتون کښې اتفاق راغی او دده
ح وشوه نو د دې څه ضمانت دی چه هغه دې زمونږ بر خلاف استعمال نه شی ؟
ورته ووې چه ز لاټ صاحب ته ووایه چه د قومونو ضمانت په یو بل اعتماد او اعتبار
دوی دې په مونږ اعتبار وکړي . بیا حکومت ما پسی خواب را ولیږلو او راته یې ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دا ته څه کوې ؟ ما ورته ووې چه زه خوهغه کوم چه دیوښه حکومت کار دی : دا خو ستاسو کار دی زه يي د رله کوم او په تفصیل سره مي قولي خبرې ورته بیان کړې لیکن هغوی تسلي په دې خبرو چرته کېدله خو دې خبرونه زه په دې نتیجه ورسید چه دحکومت نیت دې تحریک ته ښه نه دی .

مرغز کښې جلسه او یوه قامي پرېکړه :

مونږ خو چه به یو ځل دوره شروع کړه نو به تولو ضلعو کښې به مو یو شان دوره کو او چه د صوبې دیو سر نه به مو دوره شروع کړه نو د بل سره پورې به مو کوله لیکن چه په کو علاقو کښې به ښه دکار خلک پیدا شونو هغه علاقه کښې به تحریک ترقي وکړه نو زمونږ تح په یوسف زو کښې ډېره ترقي کړې وه او په یوسفزو کښې خصوصاً په صوابۍ تحصیل کښې یو کلی نه ؤ چه په هغه کښې به زمونږ جرګه نه وه یا به خدائي خدمتګار نه وو . په یوسف زمونږ سالار منیر خان د ماڼیرۍ او جرنیل د مرغز خلیل الرحمان ؤ او بیا د مرغز کلي خدمتګار ډېر د کار خلک وو او دوی به لګیا وو چه خپله علاقه کښې به يي کار کولو زمونږ په خدمتګارو کښې دا یو لوی صفت وو چه څوک به خدائي خدمتګار شو او یا به جرګه کښې ... نو هغوی به د شپې او د ورځې خپله علاقه کښې کار کولو کو د به نه کښېناستل ، په ما ... کښې دوی په ما پسې راغلل چه مونږ خپله علاقه کښې ډېر کار کړې دی او ډېر خلک سره ملګري شوي دي ، نو مونږ غوارو چه دا خلک تول راجمع کړو او په مرغز کښې ... وکړو او دا د خدائي خدمتګارۍ اوله جلسه وه او میا احمد شاه صاحب او زمونږ ... عبد الغفور چه په خوش اوازی به يي نظم وې او د ماسټر عبد الکریم صاحب ... ؤ ، دوی سره د باور دې یو خو خدائي خدمتګار لاړو او د مرغز په جلسه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو. د ټولي علاقي خلک را جمع شوي وو میا صاحب پکښې تقریر وکړو او نورو خلکو هم تقریرونه او ښکلي ښکلي نظمونه وویل، ما چه وکتل نو حیران شوم چه زمونږ د پښتنو په شاعرانو کښې د قومي جذبې د اتحریک څنګه را پیدا شو؟ ځکه چه د دوی په نظمونو به قوم کښې ډیر جوش او طاقت پیدا کېدلو او دا د ومره لویه تبدیلي پکښې څنګه راغله؟

محمد عمر خان د ماڼیري پکښې د موجوده او د پخواني زماني حاکمانو بادشاهانو فرق خلکو ته په ډیره ښه طریقه بیان کړو چه پخواني حاکمان او بادشاهان چه به په دوره راغلل نو هغوی به خلکو له د دوی مکاني، انعامونه، اکرامونه ورکول او د موجوده زماني حاکمان چه په دورو راشي نو هغه انعام اکرام خو پریږده هر څه د مظلوم رعیت نه خوري. نو دا تقریر خلکو ډیر خوښ کړو زه د دغه جلسي صدر وم اخري تقریر زما و زه پاڅېدم او تقریر مو شروع کړو ما خلکو ته ووې چه زه تقریر نه کوم تاسو ته یو تجویز پیش کوم تقریرونه خو ډیر وشو خو دا خبره زما یاده ولرئ چه په دنیا کښې کوم قومونه چه خبري لږې کوي او عمل ډیر نو هغه قامونه همیشه خپل منزل ته رسیدلي دي، زه تقریر نه کوم زما په تجویز غور وکړئ. په دې پښتنو باندې د دې رسم و رواج ډیر بوجونه دي او زمونږ د تحریک یو داغرض هم دی چه په دوی باندې دا بوجونه کم شي خو زه یو بوم چه هسې نه دا جلسي په پښتنو باندې یو بل بوج شي نو زه دا تجویز ستاسو په خدمت کښې پیش کوم چه په کوم کلي کښې زمونږ جلسه وي په هغه کښې به خلک نه چای څکي او نه د دوی ډوډۍ خوري او نه به څوک پاتې کیږي او نه به څوک شپه کوي. خلک به خپلو کلو ته ځي او که څوک خپلو کلو ته رسیدی نه شي نو په یو کلي به هم ډیر کسان نه ورځي او که هغه کلي کښې چه د دوی شپه شي نو په یو خدایي خدمتګار به هم نه ډیره کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او چه په هغه کلي کښې څومره خدايي خدمتګاروي هغوی به وروله خپله خپله ډوډۍ راوړی دوی به يې په شريکه خوړي او څوک به زياتي تکليف نه کوي، او که د چايو وخت وي نو چه د دوو پيالو نه زياته چای ونه څکي دا تجويز په اتفاق سره پاس شو او جلسه ختمه شوه . د مرغز مشران ماله راغله، هغوی ماته د ډوډۍ ذکر وکړو ما ورته ووې چه دا تکليف دی، د مرغز ډېر ښه خلک دي که خانان دي که غريبانان دي که کسګر دی هغوی کښې ډېر اتفاق او جذبه ده. هغوی راته ووې چه موږ ته خو هيڅ تکليف نشته . زموږ د ټول کلي خلکو د جلسې د خلکو د پاره چا غوړي، چا چرګ او چا اوږه راوړي دي ، ما ورته ووې چه ستاسو خو اتفاق دی او تکليف در ته نشته خو يو کلی دی چه هلته ستاسو په شان اتفاق نشته که موږ هلته جلسه وکړو بيا به هغوی ته څومره تکليف وي؟ او تاسو که اوس دا ډوډۍ وکړه دا به رسم شي. پښتانه خو داسې قوم دی که يو کلي څه وکړي نو بل کلی د هغوی د سيالۍ نه ضرور کوي، دوی زما هغه خبره ومنله. مازيګرې چه جلسه ختمه شوه په مرغز کښې زموږ ماماګان وو . زموږ نيا د دې کلي وه. هغوی راته ووې چه موږ خو تاله ډوډۍ پخه کړې ده او موږ سره به شپه کوې ما ورته ووې چه تاسو په جلسه کښې نه وی څه؟ په جلسه کښې خو دا تجويز پاس شو چه د جلسې په کلي کښې به مېلمانه نه شپه کوی او نه به ډوډۍ خوري او دا خو ډېر بد کار دی چه سړی وايي يو څه او کوی بل څه. هغوی مې ډېر خوار و رضا کړل او زه بام خيلو ته لاړم او د غلته مې باچا صاحب سره شپه وکړه چه هغه زمانه وعلي خيستي چه دې علاقې له راشي نو شپه به ما سره کوي.

اتمانزو کښې لويه جلسه او مشاعره:

موږ خو چه تر اوسه پورې کومې جلسې کولې نو د ضلع او تحصيل په سطح وې نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اراده وکړه چه اوس به مونږ د تولی صوبې په سطح باندی یوه لویه جلسه وکړو څکه ما چه کتل د خدایی خدمتګارو دی تحریک په پښتنو کښی یوه نوی جذبه پیدا کړې وه . نو ددې د پاره ما دا مناسب وګڼل چه اول باید د جلسی انتظام وکړو . د سرحد ټولو پښتنو له مود شرکت دعوت ورکړو او دا جلسه موږ په شلم او یوویشتم اپریل ۱۹۳۰ع په اتمانزو کښی مقرر کړه او دیوی مشاعرې بندوبست موهم وکړو او ددی مشاعرې طرح داوه :

«د جنګ د آزادۍ له همیشه ځلمی وتلی دي.»

چه د جلسی اعلان وشو نو زمونږ د جلسی د اعلان سره حکومت ډیر په فکر او تشویش کښی پریوتو او د اتمانزو په خانانو یې حکمونه جاری شو، حکومت غوښتل چه دا جلسه بخه چل بنده شی چه مونږ په دی بل نام نه شو او د کلی خانان او خلک د دی څه مخالفت وکړی . او مونږ له ځانه په لاس راشی . لیکن حکومت په دی مکر او فریب کښی کامیاب نه شو ځکه چه زمونږ د کلی خانان خو په خدایی خدمتګارئ کښی شریک شوی وو صرف برنی محمد عمرخان زمونږ په خدایی خدمتګاری کښی شریک نه و نور د کودنی بی ټول خدایی خدمتګار وو . حکومت په بعضی سیندونو پلونه هم خلکو ته وران کړل خو په دی کښی کامیاب نه شو او په زرګونو نر او ښځې په جلسه کښی شریک شول جلسه ډیره کامیابه وشوه او بیا خاص د خدایی خدمتګارو پریډ جلوس او سلامی په خلکو ډیر اثر وکړو . د پیرنګی خو د مخکښی نه اراده نه وه چه مونږ دی کار پریږدي خو د خدای فضل وچه درې درې نیمی میاشتی مونږ کار وکړو . مونږ چه د کانګرس د جسی ته راغلو نو په جنوری ۱۹۳۰ع کښی مو کار شروع کړو او په اپریل کښی پیرنګیانو ګرفتار کړم . د ومره وشوه چه زمونږ اواز د پښتنو غوږ وته ورسیدو په ۲۲ اپریل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایله د جلسې میلمانه رخصت شول د بر تهکال ارباب جمعه خان چه څه رخت رخصتیدو نو، چونکه دی زما ډیر مهربان و ماورته ووې چه ستاخو ډیر زامن دي دخدای فضل دی نو دا یو ارباب عبدالغفور یکښې ماله دخدائي خدمتګارئ دپاره راکړه نو ده وې چه ما په نامه دخدائی دربښلی دی او دي جلسې له د پېښور نه علي ګل خان. لعل باچا او دکانګرس نور ډیر کارکنان راغلي وو چه دوی د جلسې نه رخصتیدل نوما ته یې وویل چه مونږ سباله سول نافرماني کوو او په پیو کښې به مالګه جوړوو ته هم دغلته زمونږ تماشې له راشه ګوره مونږ خو خدائي خدمتګار نه یو تا سو سره به دی جلسه کښې شریک شوي یو که ته کانګرس کښې نه یې نو تماشې له خو راشه !

فیرنګي دهو دسا او د عوامو په ګوزګنو د جنګول سند یاځته ګوټو په ملګه
یکتو او لګوو ته شو د هندوستان عوامو د ایټکس ظالمانه کردار ګټو ل
د عوامو د الطریه وه چه هر څوک به د ژ چیپر ووان لبتن جمعه بر ابر یک
ي - هوا ۱ وړو ۲ اوبه ۳ به د اشیاء دیټکس ټولول هیڅ څوک ازشته
سمندر په کناره به عوامو د اوبو نه مالګه جوړول بیرونۍ حکومت ټیده مقرر کړه
ټیکس د اداکیدو نه بغیر به مالګه څوک هم نشي خرید کولی نه مالګه
بغیر ټیکس د اداکیدو نه تختو ته شو د کانګرس حکومت کړه
یو سیاسي او اقتصادي جنګ جوړو - او عوامو دا جنګ فتح کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

گجرات جېل او کانګرس سره تړون

زما ګرفتاري ۱۹۳۰ع ګجرات جېل، د قصه خانۍ واقعه، د پیرنګي جبر

اونښانه د اوپښتانه (اتمانزو، پړانګ، کوحبوړ ګرهي، تکړ، شیر-

ګړه، لوندخوړ، مینۍ، رستم، کوهاټ، بنوں، آزاد-

قبایل، حبیب نور، د اپریډو حمله

د ایپي فقیر صاحب)

کانګرس او مونږ، د پټیل کمیټي رپورټ

د ګجرات جېل ملګري

(c) ketabton.com: The Digital Library

گرفتاری سنهٔ ۱۹۳۰ع:

زه په ۲۳ - اپریل د دوی د دعوت په سلسله کښې په لاړی کښې پېښور ته روان شوم او چه د ناقي تانې ته ورسېدم نو پولیس والا ولاړو ولاړی یې و دروله او ما ته یې ووې چه مونږ ته ستا د گرفتارۍ حکم دی، ما ورته ووې چه زما هیڅ عذر نشته خو ما ته زما د گرفتارۍ وارنټ وښیئ. دوی سره وارنټ نه و خو لاړۍ والا ته یې ووې چه لاړی مه روانوه و دریږه! لاړی والا غریب لاړی و دروله چه په دې کښې د چارسدې نه پولیس والا په لاړۍ کښې داغلل او ما ته یې د گرفتارۍ وارنټ وښودلو او زه یې گرفتار کړم او واپس یې چارسدې له راوستم او د چارسدې د حوالات قبلې ته د زنانه وو په حوالات کښې ځانله بند کړم، زمونږ د دې جلسې خرڅ ماکړې و او انتظام ټول زمونږ حاجي صاحب شهنواز خان کړې او د دې نه انتظام یې کړې و. جلسه کښې به یې د خاموش اواز کولو صرف په دې اواز سره دا غریب هم مونږ سره گرفتار شو. چه زه یې د زنانه وو حوالات ته د ننه کړم نو میا- احمد شاه یکښې ناست وو بیا یې حاجي شهنواز خان او سرفراز خان او عبدالاکبر- خان هم راوستل او حوالات ته یې را د ننه کړل. زمونږ د گرفتارۍ خبر په لږ ساعت کښې په ټوله علاقه کښې خور شو او په زرگونو خلک هلته راجمع شول او راجمع کېدل چه د خدائی فضل و، ډاکټر خانصاحب چه زما مشر ورور دی را ورسېد، دا ټول خلک خو خدائی خدمتگار نه وو، د دې خلکو اراده وه چه قلي خان چه د غه وخت د چارسدې اسسټنټ کمشنر وو ژني، خو چه ډاکټر صاحب د دې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبر شو نو خلکو ته یې ووې چه ای وروڼو زمونږ دا تحریک خو د عدم تشدد
تحریک دی نو ځکه خو خدای سره وعده کړې ده چه تشدد به نه کوو او د هر کوشش
یې وکړو چه د اکادونه شي او خلکو له یې ترغیب ورکړو چه خلک خپلو خپلو کلو ته لاړ
شي خو خلک است وو او که چیرې د اکټر صاحب نه وای نو لویه خونریزي به شوې
وه چه حکومت پوه شو چه د اخلک نه خوریږي، نو دلته هم کافي پولیس وو خو د مردان
نه یې د فوج رساله راوغوښته او زمونږ د حوالات خولې له یې راوستل او لاړې
یې مونږ ته د حوالات په خوله کښې و درولو، د هر پولیس او رساله تري چاپیره وو
مونږ یې د ی لارې کښې کښېنولو او د لارې نه خه رساله وړاندې او خه وروستو مردان
ته روان شو، هزرګونو خلک مونږ ته ولاړوو او مونږ په اشارت پوهول چه تشدد
به نه کوئ. چه نه وخت سره د پړوته ورسیدو د شیخو د ټیپې زرګونه خدائي خدمتګار
د فتح محمد جرنیل په حکم په سړک ولاړوو سړک یې بند کړې و ما د لارې نه دوی
ته ووې چه تشدد مه کوئ او چه په مونږ خفه یې نو وکړه ځئ او خدائي خدمتګارۍ له
ترقي ورکړئ هغوی لاره پرېښوده او مونږ مردان ته ورسیدو و شپه مو د مردان
په جیلخانه کښې وکړه وختي سحر یې د مردان نه روان کړو. د مردان خلک چه زمونږ
د نیونه خبر شوي وو نو چه مونږ د جیلخانې نه راووتو بهر په سړکونو د هر خلک
ولاړوو بیا یې مونږ د رسالپور چاونړۍ ته بوتلو او حوالات کښې بند کړو. د نوښار
هندوان او مسلمانان چه څوک خبر بلال هغه ټول زمونږ د لیدو د پاره رسالپور ته
راغلل او سرکار خپله زمونږ د ګرفتارۍ پراپیګنډه په لویه پیمانه وکړه. لږ ساعت پس
علي خان زمونږ د چارسدې اسسټنټ کمشنر سره د خپلې علي دلته راورسید

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ مقدمه ورته پیش شوه. مقدمه دغه وه خو مقدمه هم د سرکار وه او فیصله هم سرکار کوله ما ته معلومه وه چه مونږ قید وي ما ته خولي د ضمانت ونه وي خو زما ملګرو ته یې ډېر ووې چه با چا خان پرېږدي او تا سو ضمانتونه ورکړئ او خپل کورته ځئ هغوی ورته ویل چه اخر ضمانت دغه ورکړو مونږ څه جرم کړی دی. مونږ ټولو د ضمانت نه انکار وکړو، نو ټول یې په دفعه چالیس (څلویښتمه ماده) کښې درې درې کاله سخت قید کړو. ما ذکر یې مونږ د دې ځای نه روان کړو چونکه خلک زمونږ نه خبر شوی وو. د نوښار په ټیشن ډېر خلک جمع شوي وو. نو حکومت مونږ د ریل د سودلی دپاره د نوښار نه د جانګیرې ټیشن له بوتلو ریل زمونږ په انتظار کښې ولاړه، مونږ یې پکښې کښېنولو او ریل روان شو.

ګجرات جیل:

سحر وختي ګجرات ته ورسېدو مونږ یې د ریل نه کوز کړو او ګجرات جیلخانې له یې بوتلو او ور دننه یې کړو، سحر وختي وه چه د جیلخانې دفتر ته ورسېدو داروغه صاحب لا ویښ شوی نه و په دې وجه مونږ ډېر ساعت دفتر کښې د هغه په انتظار کښې ناست وو چه هغه راغی نو زمونږ چارج یې د پولیس نه واخیستو، زمونږ نومونه یې په کتاب کښې ولیکل. مونږ چه څه وخت جیلخانې ته ورننوتو نو شپه د نهاوه نور (لمر) ختلی و. زمونږ نه مخکښې یو څو سیاسي قیدیان ورونه راغلي وو، مونږ نه چه خبر شو نو د جیلخانې د دروازې سره زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو، مونږ ته رانتږغاړه شو بارک له یې بوتلو او زمونږ دپاره یې د چایو انتظام وکړو، دا جیلخانه د سرحد، پنجاب او ډهلی د هغو سیاسي قیدیانو دپاره وه چه څوک به اې او بي کلاس کښې وو. هره ورځ به لس

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته سیاسي قیدیان راغلل تول ورځ زموږ په دې مشغولا تېره شوه، بله ورځ علی-
ګلخان، لعل باچا، لاله پیراخان سره د شپږ و، اتو رضا کارانو هم د پېښور نه د لته
دې جېل ته رابدل شول. زموږ تعداد ورځ په ورځ زیاتېده او څه وخت چه زموږ تعداد
زیات شو نو زموږ سیاسي ورونو دا تجویز پیش کړه چه اوس زموږ د پاره یو کمیټي
جوړول په کار دي چه زموږ د حقوقو حفاظت کوي او د ټولو په اتفاق یوه کمیټي جوړه
شوه، ورپسې د صدارت سوال راغی چه صدر به څوک وي ټولو په اتفاق ووې چه ته
زموږ صدارت قبول کړه، خو دا خېزونه زما دا ټند انه خوښ نه دي او ما به د عهدو نه
اکثر پرهیز کولو نو په دې موقع هم ما د خپل طرف نه معذوري ظاهره کړه او بل څوک یې
مقرر کړو. سکرټري هم منتخب شو هره یوه خبره به زموږ له طرفه ده ورا ندې کوله زموږ
کار په دې اندې ښه شو یوه ورځ زموږ جېلخانې ته د پنجاب د جېلخانو جرنیل
او زموږ سپرنټنډنټ راغلل، د ټولو نه په سر کښې زما چکې وه نو د ټولو نه اول یې
زمانه شروع وکړه زه د ننه په کټ ناست وم دوی راغلل زما د چکې ور کښې ودرېدل
دوی د ننه راغلل او زه ورله جنګلي ته ورنه رغلم دا طریقه وه چه اخلاقي قیدیان به جنګلي
له ورتلل زه خو سیاسي قیدي وم زما چکې په سر کښې وه او د مولانا ظفر علي خان
اخر کښې وه چه د هغه چکې ته ورسېدل نو هغه ورته ووې چه زه د سیاسي قیدیانو متعلق
تاسره خبرې کول غواړم لیکن هغه په ترشي سره دا جواب ورکړو چه د پنجاب په جېلخانو
کښې شل زره قیدیان دي، زه د هغوی په غم کښې یم ما سره د یو څو کسانو سیاسي
قیدیانو د پاره وخت نشته چه تاسره پرې خبرې وکړم. دا خبره چه سیاسي قیدیانو
ته ورسېده نو چه څه وخت دی د هغوی لید وله ورغی نو څوک ناست وو، څوک او د ه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو چاورته پښتي وغږولې چه ده احالت وليدو نو معاينه يې پرېښوده او د دفتر ته لاړو او په ډېر قهر او غصه د دفتره رخصت شو .

د قصه خانۍ واقعه :

دلته ماته د پېښور ملګرو وويل چه په ۲۳ - اپريل ۱۹۳۰ چه ترې نيولې تو په د غه شپه د پېښور ښاد کښې مونږ ټول هم ګرفتار کړو ۰ الله بخش برقي صاحب چه د کانګرس کمیټي سکتر دی و په دغه شپه دی په دفتر کښې و پوليس ده پسې کورته تللي و، ده ی کور نه نو د شپې د ګرفتارۍ نه پاتې شو سحر پوليس دی هم د دفتر کښې ونيولو چه دی څه وخت ګرفتار شو او خلک خبر شو ، نو ډېر خلک راغونډ شول ، دی یې د پولیسو موټر کښې کښېنول غوښتل خو خلکو نه پرېښودو ، نو پوليس پياده کابلي تانې ته روان کړو او د خلکو جلوس ورپسې شو چه تانې ته ورسېدل نو ډېر مخلوق راجمع شوی وو چه دی یې تانې ته ننه کړو ، نو دروازه یې بند کړه او خلکو ته یې وويل چه خواره شئ خو خلک نه خوریدل کشمکش زيات شو نو فوج یې راوغوښتو ، دا فوج هندوستاني و او ګوروالیان ووهغوی ته یې حکم ورکړو چه په دی خلکو ګولۍ وچلوئ خو هغوی انکار وکړو خلکه چه هغوی وویل چه دا خو د تش لاس خلک دي نه جنګ کوي نه فساد نو مونږ پری ګولۍ ولې وچلوو ؟ هغه یې ليرې کړل او ګوره فوج یې راوغوښتو هغوی د راتلو سره په خلکو ګولۍ وچلولې او ډېر خلک مړه او زخميان شول .

ګجرات جېل کښې :

بله ورځ مونږ ټول د سرحد سياسي قيد يان يو ځای ناست وو چه خبر راغی چه د بنو نه د سياسي قيد يانو چالان را روان دی ، مونږ وې چه ښوک به وی خو خبر شو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فترته راورسېدل، مونږ په منډه ورغلو يو سردار رام سنګه او بل حکيم عبدالرحيم
صاحب او ددريم سيوک رام وا وخه وخت يې چه هغوی جېلخانې ته راد ننه کړل نو
مونږ ورته غاړه ورتو، د ملک تول حال يې راته ووېي او وېي ويل چه باوجود د پېرسخت
ظلم او جبرکار په منبه شان سره روان دی. ددې په اوريدو زه ډېر خوشحاله شوم
ځکه چه ماسره دڅېل ځان هيڅ فکر نه و ماسره به د پښتنو دتحريک فکر وچه دا حکومت
د باو کړی نه وي. مونږ له به هم د ملک نه خطونه راتلل چه تحريک ښه په زور کښې دی او د
خدائي خدمتګارو تعداد د سوونو نه زرګونو ته ورسېدلو او څومره چه حکومت ددې
تحريک دد باو کولو کوشش نه کوی هغومره دا تحريک خورېږي.
دلاهور دمحمود علی قصوری صاحب پلار مولانا عبدالقادر صاحب هم د ګجرات
جېل ته راغی، دده ځای نه وو، نوماخپل ملګری سرفرازخان خپلې چکی ته را وستو او
او دهغه چکی کی مې مولانا قصوری صاحب ته ورکړه. دغه شان د جمعية العلماء هند
مولانا کفايت الله صاحب او ناظم مولانا احمد سعيد صاحب هم دی جېلخانه کښې وو، ددی
نه زه کله کله ميليمه کولم. ناظم صاحب ډېره خوندناکه پېتې او حلوا پخوله.
مونږ په دې جېلخانه کښې دوه قسمه قيديان وو يو اې کلاس او بل بې کلاس
زمونږ د خوراک وغيره تول حقوق يو شان وو خو يو دا فرق وچه د اې کلاس قيديانو ته
د بهر څملا ستو اجازت وا و وربه يې ورته نه بندولوا وبې کلاص به دننه څملا ستل او
وربه يې وربېسې بندولو او بل فرق دا وچه اې کلاس به د ځان د پاره د بهرنه
خوراک، څښاک څيز راغوښتې شو او بې کلاس نه شو راغوښتی. دلته صرف
زه او اغا لعل باچا، ميا احمد شاه او عبد الاکبرخان به اې کلاس کښې وو، باقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورتول بی کلاس کښې وو ، خو ورځې پس لې اغا لعل باچا او عبدالاکبرخان د
اې کلاس نه بی کلاس ته کړل ، مونږ به بهرځملاستو او زمونږ د انور ملکري
د ننه ځملاستل ډېره کړمې وه ، علی ګلخان ناجوړه و او ډکومې نه به پرې چپې راتلې
ماته دا خبره ډېره بده ښکارېده چه مونږ دې بهر یو او حاجي شهنواز خان، سرفراز
خان، عبدالاکبرخان، رام سنګه، حکیم عبدالرحیم او علی ګلخان دې د ننه ځملی مونږ
دا خبره خپلې کمیټۍ ته پیش کړه سپرنټنډنټ سره یې هم پرې خبرې وکړې حکومت ته
ته موهم ډېر درخواستونه لیږلي وو لیکن چا پرې غوږ نه ایښودو ، جرنیل د جیلخانو
هم راغلي و او هغه زمونږ نه خفه تلی و هغه هم زمونږ د پاره څه نه کول او حکومت هم
د څه کولو د پاره تیار نه و اخر چه مونږ مایوسه شو او په دې خبره پوه شو چه په منت
او درخواستونو څه کېدای نه شي نو مونږ اراده وکړه چه قدم اخیستل به کار دي. زمونږ
سپرنټنډنټ راجا صاحب و او په ښتیا راجا و او ډېر شریف سړې و مونږ ترې د
چه تا سو بیا د اخپل شکایتونه ولیکئ او ماله یې راکړئ چه زه یې جرنیل صاحب له ولېږم
د هغه خبرې سره اتفاق وکړو ټولی خبرې مو بیا ولیکلې او هغه له مو ورکړې هغه هم
پرې ډېر ښه ریوټ ولیکه لیکن ډېرې ورځې تېرې شوې څه ځواب رانغې چه په انتظار ستړي شو نو
مونږ فیصله وکړه چه اوس قدم اخیستل به کار دي لیکن زمونږ د پنجاب ورونه څوک چه په اې کلاس کښې
هغوی به ددې مخالفت کولو او ویل به یې چه جیلخانه کښې ایجي ټیشن په کار نه دې، د هغوی دا خبره خو درسته وه ولې
ته دا ایجي ټیشن ضرورت نه و هغوی خو په ارام وو تکلیف که و بی کلاس ته ګومې چه به د
ورو زیاتېده نو د علی ګلخان طبیعت به هم ورو ورو خرابېده او خولې به پرې هم راتلې اخر
فیصله مو وکړه چه مونږ پرې قدم اخلو او که څوک په خوشحالی سره زمونږ په دې ایجي ټیشن کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریکیږی نو هم ښه ده او که نه کیږی نو هم بي کورلي اباد. مونږ له دځیلو بی کلاس ورورونو د پاره ایجی ټیشن شروع کول په کار دی. مونږ ایجی ټیشن شروع کړه او فیصله مو وکړه چه بیګا له به نه بندیږو او که جیلوالا مونږ په زور بند وی نو بیا له به لا سونه ورکوو. هر کله چه ماښام شو او د ودی مو وخوړه او د بندیدو وخت شو نو مونږ ټول ګینتری ته دا غوته شو او په چمن کښې غونډه کښیناستو او لاسونه مو بیا له ور کړل او جیلوالو ته مو ووې چه مونږ په رضاء نه بندیږو که په زور ده مو بندوی نو ستاسو اختیار دی. اکثره اې کلاس والا مونږ ه سره په دی ایجی ټیشن کښې شریک نه شول نور خو پریږده چه زمونږ د خدائي خدمتګارو صدر صاحب او سکرتری صاحب عبدالاکبر خان او میا احمد شاه هم را نه لیری لیری ګرځیدل او ما ته بي ووې چه تا خو به مونږ ته وې چه جیلخانه کښې ایجی ټیشن و نه کړې او اوس دې پخپله شروع وکړه ما ورته ووې چه زه د دی برداشت نه شم کولی چه زه دی په ارام یم او زما د کارډور ملګری دې په تکلیف کښې وی په دی وجه مجبور یم چه ایجی ټیشن وکړم. جیلوالا فوراً سپرنټنډنټ صاحب له اطلاع ورکړه هغه راغی او په دفتر کښې کښیناستو خبری شروع شوې هغه ووی چه دی کښې زما څه قصور دی. زه خو ستاسو د پاره هر څه ته تیار یم نو تاسو زما برخلاف ولی دا ایجی ټیشن کوئ ما ورته ووی چه مونږ دا قدم ستا برخلاف اخیستی نه دی، د حکومت برخلاف مو اخیستی او ته په دی خفه کیږه مه اخر فیصله په دې وشوه چه تاسو نن بند شئ او سباله به زه تار په ذریعه خبر راوغواړم مونږ ورته ووی چه ته زمونږ نه مه خفه کیږه، مونږ دا فیصله کړې ده چه پخپله خو سبه نه بندیږو ولیکن دا ده چه بندید وکښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

به څه جګړه او کشمکش نه کوو د جیلخانې سپاهیان دې مونږ وچټوي او بارک ته
دې مونږ رسوي هغه هم به دې راضي شو چه سپاهیانو د بې کلاس قید یان
په ډنګه ډولې بارک کښې قید کړل سبا له وختي خبر راغې چه په زنانه احاطه کښې د دې
بند کړې او د بهر وروره پیسې پوډې کوې او د ښه ددوی خوښه ده چه که بهر څملي او
که د ننه . لنډه دا چه د بې کلاس د پاره هم مونږ هغه ټول حقوق حاصل کړل کوم چه
د اې کلاس د پاره مقرر وو .

د پیزنګي جبر او د پښتنو عزم :

دا خو د جیلخانې واقعات وو اوس د بهر د حال نه مو خبر دم چه مونږ یې
ونیولو نو فوجونه او رسالې اتمانزوله راغلې اول د خدايي خدمتګارو په دفترو د غلل
کوده کانو په دفتر اور واکولو او په دفتر کښې چه څومره خدايي خدمتګار وو هغه ټول
یې ښکته یو یو په پوخ سړک راوغورځول . زما زوی ولی چه هغه وخت د دیار لسو
خوار لسو کالو هلک و د خدايي خدمتګارو دفتر کښې و په ده باندې یو کوډه د ښنګین
ګذار وکړه وخو یو دیسي افسر ورته لاس ونیو هغه ګذار یې په لاس واخیست او دی
یې بچ کړو بیا یې د متې نه ونیو ، په پوړوې ښکته د بالاخانې نه را وغورځولو فوجونه
د کلي نه چاپېر شول ، ټول خدايي خدمتګار یې ګرفتار کړل او رسالې به په لاندو او کوڅو
کښې ګرځېدې ، په هر کور به ورننوتل تو پکې او کټ بل څیز به یې خوښ شو هغه به یې
یوړل چه ټول خدايي خدمتګار ګرفتار شول ، نو ډپټي کمشنر ملک مهی سره د خلکو
په مینځ کښې ودرېدو او په اوچت اواز یې ووې چه د سره جامو څوک شته ؟
په دې هجوم کښې زمونږ د کلي خان محمد عباس خان هم ولاړ و خپلو تو کره انو ته یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواز وکړو چه راځي د ده حجره د غلته نژدې وه په منډه لاړل. په دې کښې یې سو
رنګ واچوو چیلی او د نوکرانو جامې یې سرې کړې او وایی غوښتي او اوبه توري بهېدې
چه راغی او د دې پېښې کمشنر په مخکښې ودرېد چه دا دي د سرو جامو خلک د پېښې کمشنر
خو دوی ګرفتار کړل خو دا داسې اواز و چه پښتنو کښې یې ننګ او غیرت پیدا کړو او پېرنګیانو
چه څومره کوشش وکړو نو سرې جامې یې ورکې نه کړې شوې. محمد عباس خان په خدایي
خدمتګارو کښې نه و او د انجمن نه یې هم استعفا ورکړې وه مونږ نه خفه هم و خو د پښتو ننګ
او ناموس یې لګېدلو. انګرېزانو زمونږ د کلي محاصره وکړه، د کلي خلک یې بهر ته نه پرېښودل
او د بهر خلک یې کلي ته نه پرېښودل. بنیادم خو به د فوجیانو په وینا بند شو. ولې څاروو ته
خو دا تکلیف پېښ شو چه هغوی میرو او شولګرو ته وتل. کورونو کښې د ننه د ګیاه څه انتظام
نه وو. کله چه به څاروي د کورونو نه راووتل، پټو ته به تلل، نو کوږه کانو به په اسونو
زغلول چه کله به هغه څاروي په سینه خیته ورواچول نو بیا به یې په ټوپکو نو ویشتل
او په دې طریقه د ډېرو زمیندارو غریبانانو ډېر څاروي مړه شول. د ښکار بابا
غونډۍ سره یو لوی میدان و د اخلک یې هلته راجمع کړل وهل به یې، ټکول به یې
او ورته به یې ویل چه کوټې وټکوئ چه مونږ خدایي خدمتګار نه یو هغوی به ورته
وې چه مونږ خدایي خدمتګار نه یو او حقیقت هم دغه و دوی خدایي خدمتګار نه
وو خدایي خدمتګار خو ټول ګرفتار شوي وو خو کوټه ټکول پښتنو ته شرم ښکارېده
او کوټې یې نه ټکولې. دوی بانړي به یې د ښکار بابا د ډېرۍ ته کاڼي خېژول او
یو لوی څلی به یې جوړولو. کله چه یو لوی څلی جوړ شو او پېرنګي خلکو ته ووې چه
ستاسو هغه باچا خان مو په دې کښې ښخ کړو په دې خلکو کښې یو سړي کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونګوله هغه پېرنګي ورته وېل چه تا ته اجازه ده کور ته ځه! هر کله چه کور ته لاړ
نو ښځې يې جامې وينځلې ده نه يې تپوس وکړه چه ته څنګه راغلې؟ هغه وې زه يې
راپرېښودم هغې ورته وې چه نور نه راپرېږدي نو ته يې څنګه پرېښودې تا به کو
ګلولي وي. دا کوته دې رادې خوا کړه دده په کوته رنګ لګېدلی و دې سر
سوبا دی په لاس کښې ونو ده ته يې ووې چه واخله بې غيرته په دې سوبا
جامې وينځه زه ميدان له ورځم سهار د پرنګيه شو او پېښيما نه شوا و ددې ښځې
په پېښو پرېوتو چه ته مه ځه بيا ورځم چه دې راغی نو پېرنګي ورته وې چه ته خو
مې پرېښودې وې ته بيا ولې راغلې ده وې چه ښځه مې کور نه پرېږدي نو زه
اوس جبل ته هم تيار يم او مرګ ته هم تيار يم او نورو خلکو سره کښېناستو. دا
پنځلس ورځې وچلېده، پېرنګيانو د پرڅه وکړه خو عامو خلکو هم ورته کوتی ونه
نکولې ځکه چه چا به کوته ونکوله نو کلې کښې د هغه ژوند د پر دشوار او خلکو به
ورپورې خندل.

د پېرانګ چارسدې محاصره يو ويشت ورځې چلېدلې وه، د پېرانګ
چارسدې په محاصره کښې د پرزيات فوج وو چا پېره به هم ولاړ وو او سوا
به په لاړ وکو څو کښې هم ګرځېدل چه څوک به د کوره راووتو نو د هلو به يې اذانو
او د جمعې لمونځ نه هم بند شول خدايي خدمتګاريې ونيول او قيد يې کړل او عام خلک
به يې په تود و ښکو بربند ځملول او د کورو نو تالاشي کېدې خو د قام اتفاق و چا
چه غلې وې هغه يې په غر بيابانو وويشلي او د ميرې خلک به سحر وختې راغلل
د دوی د ميرې فصلونه به يې کوډ کړل، خاوره کړل، او به کړل بيا به شپې له کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ول او د شوګنو خلکو به ورله ، د شوګنو فصلونه سنبالول . دا محاصره هم ناکامه
چېته شوه . دا محاصرې ، وهل ، ټکول خو سخت و ، خو ددې یوه فایده دا وشوه چه
کوم کلي چه انګریزانو محاصره کړل او وي سوزول ، دا په جونیلي سړک پراته
نو چه عامو خلکو به دا تشدد او ظلم لیده نو د خلکو په زړونو کښې به د انګریزانو
سره نفرت او د خدایي خدمتګارو سره همدردي زیاتیده او په دې توګه زمونږ په حق
کښې ډېره غټه پراپیګنډه وشوه .

د غه شان په ۲۷ مي کوجبروګړهۍ کښې جلسه وه د مردان نه کپتان مرفي
سره د پولیس راغی ، دی یو ډېر ظالم پیرنګی و . بلکه چه د کوجړانو سره د میښو څرولو
د پاره کوم کوټک وي د ده سره به هم هغه شان کوټک وو او ډېر بې ترسه و . بې دریغه به
خلک وهل . دا چه څنګه د خلکو به وهلو لاس پورې کړو او په پړه نیغ د خلکو مېنځ
ننوتو . نو هلته طالبان وو ، هغوی حیران شو ، په دې چه دا یو پیرنګی تش لاس
روان دی او هیڅوک ورته څه نه وایي . خدایي خدمتګار خو چونکه د عدم تشدد پابند وو
د غه طالبانو پیرنګي پسې خپل تبرګی راواخستو او په هغې یې او وهلو ، پیرنګی چه راپریوتو
نو ی بنځې چه منګې ورسره وو ، د جلسې خلکو ته یې او به ورکولې ، هغې هغه ډک منګی
پیرنګی په سر وراچولو او هغه مړ شو . چه د هغه د مرګ خبر مردان ته ورسیدونو
(وهلا) چه د مردان اسستنټ کمشنر و هغه فوج راوغوښتو خلک د دې نه خبر
ول خو بیا هم خلکو جلسه جاري وساتله د غه وخت باران او سیلۍ راغلل او ددې
وجه د فوج د رسیدو نه مخکښې جلسه خوره شوه کنې نو که فوج په جلسه ورغلی وای
نو مره خونریزي به پکښې شوې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سباله د دې پيرنګي بد اخيستلو د پاره په ۲۸ مې په تکړ فوجونو ورغلل کلي يې
محاصره کړو او په خلکو يې د ډلغيه ګولۍ وچلولې ميشين ګنونه يې هم پکښې استعمال کړل
ډېر ماشومان، زلمي او ښځې، نر، پکښې شهيدان شول. بيا د ملک ملاالله خان خد
خدمتګار حجره او کورې هم وسېزل او د سالار شمروز خان د پلار ملک امين ګل ډېره
يې هم وسېزله. د شيرګړه او جلالا کلو خلک چه خبر شو نو د تکړ د امداد د پاره د وسلو
راغلل نو پيرنګيانو محاصره پورته کړه او مردان ته لاړل. د دې نه پس فوجونه لوند خوړ ته
لاړل او هلته د غلام محمد خان خدائي خدمتګار حجره او کورې وسوزول او د کلي
په عامو خلکو يې ډېر ظلم زياتي وکړو. کوهاټ کښې هم د غه شان پيرنګيانو په خدائي
خدمتګارو او په عامو خلکو ګولۍ وچلولې او ډېر خلک پکښې شهيدان شول. دلته به
يې خدائي خدمتګار يخ اوبو ته غوړځول او غوټې به يې ورکولې. د بنو په سپين تنګي
هاتي خېل کښې د خدائي خدمتګارو جلسه وه، قاضي فضل قادر د سټېج د پاسه ولاړ و
د قرآن شريف تلاوت يې کولو پيرنګي په تمانچه وويشتو او شهيد يې کړو خلکو ته يې وويل
چه جلسه خوره کړئ خو خلکو جلسه نه خوروله نو په ټوله جلسه يې ګولۍ وچلولې. ډېر خدائي
خدمتګار پکښې زخميان او شهيدان شول او څه يې ګرفتار کړل. د مينې تحصيل صوابي
مولانا صاحب په کور پوليس ورغلو او د هغه کورې وسوا او د هغه په کتب خانه يې اور ولګولو
چه هغې کښې ډېر مذهبي کتابونه او قرآن شريفونه د حديث او فقهې کتابونه وو هغه وسوزيدل
د رستم مولانا عبدالحي صاحب په کور ورغلل کتابونه او سامان يې ورته ګډ وډ کړو او
هغه يې ګرفتار کړو. د غو ورځو کښې زمونږ په ټوله صوبه کښې داسې کلې نه و چه هغه کښې
خدائي خدمتګارو او د هغوی دفترو او هغه ته فوج ورنه رغلو. هلته د خدائي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ل‌متګارو د ختو د هغوی کورونه، د هغوی مال، حال او د هغوی سرې جامې يې
نه سوزول او په خلکو يې ظلمونه ونه کړل!

دې ظلمونو پښتانه راولړزول، په ذرګونو زلمو د ملکنې نه تر ډېره اسماعیل
انه پورې خپلې جامې سرې کړې او د وطن د ازادۍ په میدان کښې د سور‌ښبان
لای و درېدل. د خدایي خدمتګارۍ تحریک په ازادو قبایلو، باجوړ، مومند و
یدو، ودګزو، وزیرو، مسودو او بیټنو کښې خور شو. د باجوړ او مومند و خلک د
لزو د حاجي صاحب په مشرۍ کښې په کړ په کښې ډېره شول. ددې میاشتې جنګ
نشمیه او ورځ په پېړۍ بمونه ورېدل. حبیب نور په تحصیل چارسده کښې په کچهرۍ
خونه نیمې بجې په انګریز اسسټنټ کمشنر تماچه وچلوله خو کارتوس غل شو، پیرنګی
شو، دی ګرفتار شو، او سباله په پېښور کښې پهانسي شو. قلي‌خان پولیټیکل ایجنټ
و ښتل چه خدایي خدمتګار مشران په دې کیس کښې راولي ولی حبیب نور انکار وکړ
لی خان ته يې وویل چه زه پخپله اراده دده په قتل پسې راغلی وم خو کامیاب نه‌شوم
و ولوړې داخلک خان ته مسلمانان هم وایي او د پیرنګی د پاره
نادروا او ذلیل نه ذلیل کار کولو ته تیار دی. زمونږ د خدایي خدمتګارو څه ګناه وه
ی د پاره موحق غوښتو. د براپر یلای پښتانه راکوز شول. په پېښور سنا دېي حمله
فوجونو سره وجنګېدل مکړې ګودام يې تالا کړو او اودلې پوری ونکولو. وزیرستان
حملې شروع شوې او د پو فوجونه يې خراب کړل. دا جنګونه ډېره موده جاری وو
حل وو چه د مومندونه را واخله تر اپریدو او وزیرو مسودو پوری تول قبایلی
دخپلو رونړو په امداد کښې راپاڅېدل او تر هغې يې د صلح کولو نه انکار او کړو

باچا خان مرحوم ده ملک او قوم ده آزادئ د پاره په جیلونو کښې او خوږ
زړونه او لنبتئ ... ذاخاږي ...
ان تورئ لوئ قربانئ ورکړل شکه ده برطانوی مکار او فریبی قوم نه د
هندوستان او پښتونخوا نه خو وېشل ۳۸۶ د آزادئ نه قلم سره کښي نه

ترڅو چه باچاخان او ګاندهي جي نه وي راپیلیښي . رسالۀ غلط ۱۳

کانګرس او مونږ :

مونږ دګجرات په جیلخانه کښې وو چه زمونږ یو دوه ملګري ، یو میاں جعفرشاه
کاکاخیل ، بل میاں عبدالله شاه د قاضي خیلو چارسدې زمونږ ملاقات له راغلل
ملاقات خو بند و او زمادي نورو ملګرو سره یې ملاقات وشو هغوی ووېل چه حکومت
زمونږ د ټولې صوبې ناکه بندې کړې ده نه څوک د صوبې نه بهر تللې شي او نه څوک د بهر
صوبې ته راتلې شي او په خلکو یې ډېر زور او ظلم شروع کړې دي کوشش دا دې چه
زمونږ تحریک ختم کړي ، مونږ په اباسین راپوري د توخکه چه کوم رونه تول سر
نیولي دي او تاسو له راغلو چه مونږ څه وکړو په مونږ داسې نادرا ظلمونه کېږي
دنیا کښې په چا نه دي شوي خو دنیا زمونږ د حال نه خبره نه شوه . زمونږ د ملګو
ملاقات وشو نو راغلل ماته یې د ټول حال ووې . مونږ خو په خلافت کښې وو
په صوبه کښې مسلم لیګ نه و مونږ خو د پنجاب سره په خلافت کښې باتې شوي وو او
د خلافت ډېر ورونه په مسلم لیګ کښې هم وو ، مونږ دوی ته دا پیه ورکړه چه تاسو
هندوستان کښې د مسلم لیګ مشرانو له ورشئ او ورته ووایئ چه پیرنګیانو په مونږ
نادروا ظلمونه شروع کړي دي او زمونږ صوبه یې بالکل محاصره کړې ده . تاسو زمونږ
ورونه یئ ، مونږ سره صرف دومره امداد وکړئ چه دنیا زمونږ د حال نه خبره شي
زمونږ تحریک خدایي خدمتګار خو اصلاحي تحریک دی . مونږ ډېر ته دا هم ووې
ته لاړ شئ ، دهلي ته لاړ شئ ، شملې ته لاړ شئ ، په مسلمانانو وګرځئ او د خپل حال نه
کړئ . دوی لاړل او څه موده پس چه راغلل او مونږ یې خبر کړو چه مونږ د مسا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تولولیدلرانو وګرځېدو هغوی خوزمونږ مل د ته تیار نه دي او تیار لحکه نه دي
چه هغه خو یو جماعت دی چه پیرنګیانو دهندو د مقابلې د پاره جوړ کړی دی او
زمونږ جنګ خو پیرنګی سره دی نو هغوی به زمونږ څنګه مل دوکړي ، نو مونږ ورته
ووی چه بیا لار شئ ، هندوستان کښې نورو جماعتونو سره ووینئ او خپل حال ورته
ووایئ ، دوی لاړل او څه موده پس راغلل نو مونږ ته یې ووې چه مونږ خو ډېر
وګرځېدو ، خو لیغیږ د کانګرس نه زمونږ سره امداد ته چا غاړه کښېښودو ، د کا-
نګرس لیډرانو مونږ نه تپوس وکړو چه ستاسو پیرنګی سره جنګ په څه دی ؟
مونږ ورته ووې چه د ملک په ازادئ وې د جنګ طریقه مو څه ده ؟ مونږ وې عدم
تشدد ، دوی ووی چه دغه جد وجهد او اصول خو زمونږ هم دی . تاسو هم غلامان
یئ مونږ هم غلامان یو ، ستاسو هم انګریز دښمن دی ، زمونږ هم دی . تاسو هم
ازادی غواړئ ، مونږ هم . که تاسو مونږ سره ملګری کېږئ نو مونږ ستاسو ملګ
ته تیار یو ، نو د دوی د دې بیان نه پس مونږ دوی ته ووې چه واپس خپلې علاقې
ته لاړ شئ او خپلې د صوبې جرګې سره دا خبره وکړئ هغوی چه څه فیصله وکړي نو
مونږ ته منظوره ده ، دوی لاړل او د صوبې جرګې دا خبره منظوره کړه چه کانګرس
سره ملګری کېږو . مونږ خونت په دریاب کښې لاهو یو او غرقېږو ، څوک چه لاس
راکوی ورکوو یې - ددی نه پس جرګې د کانګرس سره خپل تړون وکړو او د کانګرس
کمیټۍ سمدستي په مرکزي اسمبلۍ کښې سپیکر وډتل بهایي پټیل دیو وفد په مشرۍ
صوبه سرحد ته د تحقیقاتو د پاره راولېږه خو پیرنګیانو په اټک بند کړو نو هغوی پېنډۍ
کښې کښېناستل او تحقیقات یې شروع کړل ، زمونږ د پنجاب مسلمانان ورځنه زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کېله کوي چه دوی کانګرس سره شو او کانګرس د هند دانو جماعت دی اولخو زه
دا خبره کوم چه کانګرس د هند دانو جماعت نه دی دا د ټول هندوستان د ټولو خلکو
شریک جماعت دی. جناح صاحب خو هم په دې کانګرس کښې و. او بله دا چه مونږ
کانګرس سره ځنګه شو که چیرې دوی زمونږ امداد کړې وای نو مونږ کانګرس
خه کوو؟ حقیقت دا دی چه مونږ خو دوی کانګرس سره ملګری کړې یو مونږ پښتانه
خو سیلاب په مخه کړې وو. دوی له ورغلو چه تاسو زمونږ مسلمانان ورد نه یئ
لاس دا کړئ دوی لاس دانه کړو کانګرس وې زه د د کوم مونږ له یې لاس دا کړو
زه د دنیا ټولو مسلمانانو ته وایم چه اوس تاسو انصاف وکړئ چه دوی کړم دي که مونږ؟
خه وو ځی پس حاجی عبد الغفار خان، عبید الله خان او سلطان خان زمونږ ملاقات
له دا غلل او د ملک ټول حالات یې دا ته بیان کړل او دا ته یې وویل چه پښتنو کښې داسی
یوه جذبه دا ویښه شوې ده چه بیان یې د د ته کولی نه شو، څومره سختی چه پېرنګیان
کوی هغه هومره خلکو کښې جوش او همت زیاتیږي تاسو غم او فکر مه کوئ دا خدایی
تحریک دی او خدای ورله د غیبو نه امداد ورکوي. د دې په اوریدو مونږ ډېر خوشحاله
شو او ملاقات ختم شو. د ختمېدو نه پس می عبید الله خان ته د پښتنو په نامه یو پیغام
ورکړو چه: «د ای پښتنو ورونو! چه ونه ویرېږئ او مایوسه نه شئ، دا د خدای د
طرف نه په مونږ یو ازمایش او امتحان دی، بیدار شئ او د خدای د مخلوق خدمت
ته ملا وتړئ.» هر کله چه دا پیغام په اخباراتو کښې شایع شو نو په خلکو لې د ډېر ښه
اثر وشو او حکومت د جیل سپرنټنډنټ ته حکم ولیږه چه د ده ملاقات بند کړه چه دا
سره د بهر سړی اینده د پاره ونه وینی. مونږ سره په جیلخانه کښې د پنجاب او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی لوی لیله ران وو . دهغوی لید وله به خلک داتلل او زموږ حالات به يې اخبار ته
کښې شایع کول موږ سره په دې کار کښې چه څومره امداد دې لیله دا نوکړې دی زه
به تول عمر د هغوی مشکور یم . دوی په جیلخانه کښې دننه او بهر زموږ هر قسم
امداد ته تیار وو . د دوی په خپلو کښې څه ناڅه اختلافات وو خو موږ سره د تولو ډېر ښه
تعلقات وو . دلته سیاسی قیدیان که مسلمانان وو، که هندوان وو، که سیکهان وو
لکه د سکه د خپلو ورونو زموږ خدمت او امداد ته تیار وو او هندوان خو زموږ امداد
او خدمت ته د مسلمانانو نه هم زیات تیار وو . دلته زموږ یو پښتون جمعدار وو چه د ننه
د جیلخانې تول اختیار د هغه وُ، هغه ډېر ښه سړی و موږ سره یې ډېره همدردی
وه ، زموږ هر کار چه هغې کښې به خطره هم وه خو دی به ورته تیار و ما به ډېر منع
کولو چه ته خو سرکاری نوکر یې داسې کار مه کوه چه سباله درته نقصان ورسیږی .

پټیل کمیټی رپورټ :

پټیل کمیټی خپل کار پوره کړو او خپل رپورټ یې شایع کړو ، د شایع کېدو سره
هغه حکومت ضبط کړو لیکن دا رپورټ څه ناڅه کانګرس یورپ او امریکې ته د رسولو
دی شایع کېدو سره حکومت خپله غلطی محسوسه کړه او موږ یې جیلخانې له یو وفد را
لیږلو او موږ ته یې ووی چه تاسو موږ سره جوړه وکړئ د ۱۹۱۹ع کال د لیفارمز او
را د د کوو او د مخکښې د پاره تاسو سره داوعده کوو چه څه هندوستان له ور کوو
هغه نه به زیات تاسو له درکړو کانګرس پرېږدئ ، موږ سره جوړه وکړئ موږ را غلو
د جیلخانې تول سیاسی قیدیان ورونه موراغونډ کړل او دوی سره مو په دې مسئلې
ندی مشوره وکړه . د بعضې خلکو دا خیال وو چه موږ له ډپلومیسی په کار ده ما ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووی چه د پلومیسی خومنافقت دی اوزه خومنافق نه یم، او مونږ د حکومت دا
خبره منظوره نه کړه . په جیلخانه کښی څه در ځی پسی میا احتشام سره دا خیال پیدا
شو چه مونږ د حکومت بالکل بی گناه قید کړی یو او په مونږ هیڅ قسم قانونی ثبوت
نشته نو په دې وجه مونږ له نگرانی کول په کار دی . دی ته ی عبدالاکبرخان،
سرفرازخان او حاجی شهنوازخان هم تیار کړی وو، میا صاحب دی ته فکرونه کول
چه دا خو سرحد ی قانون دی ، دی کښی دوه خبرې دې چه جیلخانی ته ځی او
که په ضمانت کورته ځی ! نو ده ما ته د نگرانی خبره وکړه ما ورسره په دی کښی اتفاق
ونه کړو ځکه چه دا کار زمونږ د اصولو نه خلاف وخو دا می ورته ووې چه که چیری
تاسو نگرانی کول غواړئ نو وکړئ خو زه یې نه کوم نو میا صاحب ووی چه ته یې ولی
نه کوې نو ما ورته ووې چه دا زمونږ اصول نه دي نو را ته یې ووې چه ته یې ولې نه
نه کښې او په دی را سره بحث شروع کړو ما ورته ووې چه ته خو پوهه د دنیا ته وګوره
چه زمونږ په دې قوم څومره لوبی او تشدد د پېرنګیانو وکړو او زه دلته په مزه په
جیلخانه کښی ناست یم ، خودم ، څکم، نو زه صرف دا قید نه شم تېرولی ؛ زما د
هری خبری او کمزوری اثر زما په قوم پریوزي او زما یو تش کمزوری هم قوم ته لوی
نقصان رسوي په دې وجه زه معذور او مجبور یم بلکه دا چه زمونږ دا تحریک د
عدم تشدد او عدم تعاون تحریک دی . زما د دې خبرو په هغوی هم اثر و شو او
د نگرانی خیال یې پریښود .

د گجرات جیل ملګری :

په جیلخانه کښی زمونږ شپې ورځې ډېرې ښې تېرېدې ولې چه دلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر مذاق خلک وو، لوی لوی عالمان وو اولوی لوی سیاستدانان وو، اوبله
چه د هر مذاق کتابونه هم وو، ما خپل ټول وخت تقسیم کړی و، د خپل وخت
یو حصه می د مذهبی کتابونو مطالعی او درس له ورکړې وه او د لویو لویو خلکو
سره می تبادله خیالات کول. ما په خپل ټول ژوند کښی د کتابونو دومره مطالعه
نه وه کړې لکه چه دلته می یو کال کښی وکړله. بله مفیده خبره دلته دا وه چه مونږ
به دوه میاشتی د دیمه ورځ ټول غونډیدوا او په مختلفو مضمونو به بحثونه او تقریرونه
کېدل او کله ناکله به د بعضی ورونو په بعضو خاصو مضمونو باندې زمونږ د پوهولو
دپاره عالمانه تقریرونه کېدل او د ډاکټر انصاری صاحب خو د ملکی او انتظامی
معلوماتو حاصلولو دپاره زمونږه یو پارلیمنټ قایم کړې وچه په هغی کښی به وقتاً
فوقتاً اجلاسونه کېدل او زمونږ د پوهولو او تربیت دپاره د پارلیمنټ په طریقه
د ملکی او قومی واقعاتو باندی تقریرونه کېدل. لنډه دا چه دې قید ما ته
ډیره فایده ورخه وسنودل او مونږ د بر خه زده کړل.

ما دلته ډېر کوشش وکړه چه دلته د قرآن او د گیتا درس شروع شی
ځکه چه په هندوستان کښی که مونږ مسلمانان یو او که هندوان یو او که سکهان
او که عیسایان یو مونږ دیوبل د مذهب نه خبر نه یو او نه زمونږ دخبرولو چا
کوشش کړې دی بلکه په مونږ کښی خود غرضو خلکو مذهبی تعصب او نفرت پیدا
کړې دی، مذهبونه چه دنیا ته خدای رالېږلي دي دا ټول د خدای مذهبونه
دی دا د تعصب او نفرت دپاره نه دي بلکه د مینی او محبت دپاره دي. زه
په دې کامیاب شوم او درس مو شروع کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنډت جګت رام چه د غدر په ارتې کښې شل کاله قيد شوی و او د تود
او بونه په دغو دوه کښې را بدل شوی و د هر قوم پرست او هر عالم او بنه سړی و
د ګيتا درس به هغه ورکولو او ما به د قرآن ترجمه کوله . د هر خلک به دې درس
کښې شريکيدل او چه د دې تعليم په حقيقت به پوه شول . نوجوان به شول چ
خدای مونږ له څه تعليم راکوي او دا مونږ په کومه لاره روان يو ، او هغه
مذهب په نوم تعصب او نفرت چه پيدا شوی و ترډيره حده دهغی اصلا
وشوه او د يو بل د مذهبي اصولو خبر شو ، زما يو مهربان و د هغه نوم لالا
لعل و او يو لوی وکيل ؤ او د هر ښه سړی و ماته به يې د انګريزي کتابونه او رول
ماتری د ډيره فايده واخيستله . بل رای زاده هنسراج و چه د جالندهر ؤ زه
د هر مهربانه و چه کله به يې ملاقات راتلو نو مونږ ته به يې د هر غوره زير
راوړلي او د هغی سره د مطالعي دپاره قسما قسم کتابونه يې هم راوړل . حاجي شه
خان به سعرو ختي مونږ له چای تياره کړی وه . د دوی د دغه يې هم خلاص ک
وو د هر ښه منتظم سړی و او د هر قسم خبرونه به يې هم راله راوړل چه جيلخانې ک
چه به څه وشو يا به د چا ملاقاتي راغلی و نو دی به تري خبر و او د هر چا ملاقا
سره به يې اول ملاقات کړی ؤ جيلو الا د ده د دې خبری نه د هر تنګ وا و د
به يې منع کولو خو دی يې د ديو دی نه منع نه کړی شو دی د هر خدمتي او ښ
سړی و ليکن په يوه معمولي خبره ورسره احمدشاه مياجنګ وکړه . جنګ يې حا
صاحب سره وکړه او چای څکل يې مونږ سره په پسې بند دل . دميا صاحب طبيعت
سخت و او جيلخانه هم داسي يو ځای دی چه د سړی طبيعت پکښې تنګ وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په معمولي خبرو باندې جګړې ته تيار شي، سرفراز او ما سره يې هم جنګ کړی و او په جيلخانه کښې مونږ ته د لوبو اجازت وا و په لوبو کښې به هم کله نا کله ميا صاحب جګړې کولې ما چه به خيل ځان ته کتل نو په ځان کښې به مې کمې او کمزورې ليدلې يو نقص را کښې د ډېرو خبرو او ډېرو بحثونو او بل د قهرېدلو و ما ته دا ډېر محسوس وله او دا فکر به مې کولو چه د دې نه به څنګه خلاص شم ما به کوشش کولو ليکن په ما يې دا سې قبضه کړې وه چه خلاصېدل ې ترې نه شوم د دې د اصلاح د پاره ما دا اراده وکړه چه په هفته کښې به يوه ورځ روژه نيسم خو روژه به مې يوازې د خوراک څښاک نه نه وي بلکه د خبرو نه به هم روژه وي او څپلو کمزورو باندې به غور او فکر کوم او د هغې د اصلاح کوشش به کوم نو د سحر لموځ چه به مې وکړه نو د چکې وربه مې بند کړم تر ماښامه پورې به چکې کښې نا ست وم، ذکر به مې کولو او چه د ماښام اذان به وشو نو د چکې نه به راووتم او د واړه روژې (د خوراک او خبرو) به مې ماتې کړې. د دې روژو ماته ډېره فايده رسولې وه او څه نا څه زما د دې بدو عادتونو اصلاح هم وشوه.

څه موده پس په دې جيلخانه کښې زما په ملا کښې بيا هغه درد چه د ډېره غازي خان په جيلخانه کښې پيدا شوی و شروع شو. ډاکټر انصاري صاحب وکتم او يوه نسخه زما د پاره وليکله او د غوښې خوراک يې را باندې بند کړو د دې دا رو او پرهېز په وجه زما ګذاره وشوه ليکن قصه داسې وشوه چه هغه پېرنګي سول سرجن چه زمونږ د جيل د هسپتال انچارج و هغه چه به راغې نو هسې به نا ست. هر څوک به ډاکټر انصاري صاحب له ورتلل. ولې چه هغه ډېر لوی او لايق ډاکټر و

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن هغه پیرنګي داخبره ډېره بده محسوسه کړه او دجېلخانو جرنیل ښتریې وکیل او دهغه ځایه داحکم راغي چه بغیر دجېلخاني د ډاکټرنه په نوروخلکو باندي علاج کول بند شو، زماهم شامت راغي ماهم دخپلي بیماری قصه هلغه سول سرجن ته بیان کړه هغه راته ووې چه ته د انصاري صاحب نسخه نه شي استعمالولی ماورته ووې ته راله یوه نسخه راکړه هغه راله یوه نسخه ولیکله خو په هغي زما څه فایده ونه شوه او مرض مي زیات شو. بله ورځ هغه له ورغلم او ورته مي ووی چه ډاکټرانصاری صاحب به ماله داسي دارو راکول، چه په هغي به زما فایده کېدله. هغه راله نسخه بله کړه لیکن په هغي هم زما فایده ونه شوه، ماورته بیا د ډاکټر انصاري صاحب نسخه یاده کړه لیکن هغه راته ووې چه دغه نسخه ته استعمالولی نه شي نو هغه ته دي ووې چه ډ نن نه پس زه نور علاج نه کوم اونه ستا دارو خورم اونه د ډاکټر انصاري. هغه راته ووی چه ستا دصحت ذمه وار به څوک وي؟ نوماورته ووېل چه زه دخپل صحت پخپله ذمه وار یم. ددې په او رېدو هغه ډېر په قهر شو اوزمانه روان شو، دوه میاشتي زه دګټ نه پاڅېدی نه شوم، که ځېدی نه شوم، اودس ماتي به هم راته کران زما وزن تښل پونډه کم شو، ځان مي خدای ته وسپاره، نو ورو ورو به جوړېدو او روغ اوخه موده پس دګټ نه پاڅېدم او دملا درد مي ډېر کم شو.

راجا صاحب زمونږ سپرنټنډنټ وچه جېلخانه کښي زمونږ سکهانو ورو دا سوال اوچت کړو چه مونږ جټکه خورو مونږ له دې دجټکي اجازت راکړې شي راجا صاحب خو ډېرښه سړی و دزړه زما ني مسلمان وهغه دسکهانو دی خبری منلو ته تیار نه و، هغه سکهانو ته ووې چه دلته جټکه نه کېږي نو بهر دی وجه مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسوله د جتکي غوښته درکولی نه شو . هغوی ورته ووې چه مونږ له پخپل قیمت چرګ
راکوئ هغه به مونږ دلته جټکه کوو لیکن حکومت دې ته تیار نه شو ، په دې وجه
اجا صاحب تبې هدایت وکړو چه داسې چل وکړه چه جټکه هم بنده شي او حکومت
هم بدنام نه شي . سپږنګنه نت سید اغالعل بادشاه د فترته وغوښتو او د جټکې
مخالفت د پاره یې تیار کړو او سکهانو ته یې ووې چه په دې خبره ستاسو خپل
سرحد مسلمانان ملګري اعتراض کوي ، نو په دې وجه مونږ تاسو ته اجازت درکولی
نشو . سکهانو دا خبره ماته پېش کړه او ما د سرحد ټول مسلمانان ورونه د دې
فیصلې د پاره راجمع کړل . د بحث په شروع کېدو سره سید اغالعل پاچا او بعضی
مونږ نور وملګرو د دې خبرې مخالفت وکړو ، لیکن ما ورته ووې چه بیشکه جټکه
مسلمان د پاره ښه نه ده لیکن د یو سکه د پاره خو ښه ده ، بلکه داچه دا جټکه به هغوی
ردی او که په مونږ به یې هم خوري ؛ که چېرې دا هغوی خوری نو زمونږ په دې څه ؟
مونږ ته کوم نقصان دی ؟ او په اغالعل باچا می دا سوال وکړو که چېرې یو مسلمان
دا ی حلاله بند وی نو ته به خفه یې که خوشحاله ؟ ویې وې چه خفه به یم . نو د غه شان
جټکه بند ولو به بل هم خفه کیږی نو کم از کم مونږ خو ایې خو ...تمکا د وله بل خفه کول
کار نه دي ، مونږ بیا خپلو سکهانو ورونو ته ووېل چه د جټکې به په خوراک مونږ ته
ځ اعتراض نشته . تو اغا صاحب ما سره اتفاق وکړو او دا فیصله وشوه چه زمونږ د
رفه سکهانو ورونو ته اجازت دی ما ورته دا ووې چه حکومت اجازت نه ورکوي
نشته جوړ وي ا ومونږ او سکهانو کښې نفاق پیدا کوي . هم هغه وشوه ، بلکه ورځ
راغی چه حکومت په جیلخانه کښې د ننه چاله د جټکې اجازه نه ورکوی . چه د دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشتی تیرې شوې نو حاجي شهنواز خان ته خیل کار و بار ور سپارلو او کله نا کل
به یې اواز وکړو چه روان یم نن دی که سبا ضمانت داخلوم . زما خیال وچه دی تو ق
کوی خو بیا را ته معلومه شوه چه دده په رښتیا د تللو اراده ده ، په دغو ورځو کښې د
مهاتما گاندهي اولاد د دوی اړون په مینځ کښې څه د صلحې خبرې روانې وې ما به تسل
ورکوله چه که خیروی نو نن دی که سبا صلح کیږی امید دی چه مونږ ټول به پرېږ
لیکن چه څه وخت خبر راغی چه صلح نا کامیابه شوه ، نو حاجي صاحب له دا خبر هـ
راغی چه دده کشر ورور اکبر خان گرفتار شو او دی کاله قید شو ما به ورله ډېر
تسلي ورکوله خو په ده یې اثر نه کولو . دده ملاقات له دده تره محمد عظیم خان ا
عمرا خان راغلل او ورته یې وویل چه مور دې ناروغه ده ، اکبر ورور دی هم قی
شو او ټول کار او بار او بزنس دې خراب شو او ته خو خدایي خدمتگار نه وې نو
ولې ضمانت نه ورکوې ؟ نو دی خبرو دی ضمانت ورکولو ته تیار کړ او ده سره دا فک
پیدا شو چه اکبر ورو نو دی دومره فکر مند نه و خو چه هغه گرفتار شو نو دده فکر
زیات شو . بله ورځ ورله خط راغی چه مور دې ډېره نا جوړه ده نو دی نور هم پ
غمجن شو ځکه چه دده د خپلې مور سره ډېر محبت و د دوی په کور کښې یو دی
یې ورور دده بل څوک نه و . ده ووی چه د هغې خدمت او علاج د پاره څوک با
نه شو دوه ورونه وو او دواړه قید شو لنهذا چه زمانه یې پټ کلی ته یو خط ولیکل
زما ضمانت داخل کړئ بله ورځ څه گورو چه میر صاحب دده ورار دده ضمانت کړا
له راوړو مونږ خبر شو چه حاجي ضمانت ورکړو ، ما او بیلهات ښنتانم صاحب خان له م
کړه او سبه موږه کړو چه دا کار ستا د شان سره نه ښائیږی او دا به سبه دی چه لو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتظار هم وکړی او هغه د مور جور ناجوړه خدای ته وسپاره ، ورو ورو حاجی صاحب
ضاشو خوچه څه حتت زمونږ نه لاړ و نو اغا لعل باچا او علي کلخان لیدلی دی او هغوی
ی پو هښتنه کړې ده چه حاجی رښتیا دې ضمانت داخل کړې ؟ نو هغه ورته زما قصه
کړې ده چه زما خیال د خو هغه وې چه لږ انتظار وکړه او بیا دې وجه می معامله
الحال ملتوی کړه هغوی ورته ووې چه د تلو اراده دې شته نو ددې څه فایده چه
ی ورځی تیروې ؟ دهغوی دې خبرو به حاجی صاحب اثر وکړو زمانه پټ لاړو او
تر کښې به ضمانت دستخط وکړو زه چه خبر شوم نو د دروازې له درغلم نو ورته می ووې:
حاجی څې خوځې لیکن ستومانه به شی او بیا به زما دې خبرې پسې ارمان کوې او
ت به تیروې . هغه ستړګی ټیټی کړې او ما له یې څه ځواب وانه کړو ، زه ترې واغلم
حاجی صاحب کلی ته لاړو ، زه نه پوهیږم چه علی کلخان او اغا سید لعل باچا هغه له به
خیال داستوو ورکړی وه ولې چه به هغو ورځو کښې د دوی خدایی خدمتګار و سره
ره نه ګلبله وه ولې چه دوی به کانګرس کښې وو حاجی صاحب چه کلی ته رسېدلی
ی او د ملک حالت او د خلکو جذبه یې لیدلې ده خیل پرېدې ترې ویزاره دو
ته یې خط ولیکه چه زه تاسره ملاقات کول غواړم ما ور سره د ملاقات کولو نه انکار
چه دیر تنګ شوی دی نو خپلو خپلوانو ورته ویلی دي چه ضمانت واپس کړه او
جیلخانی له لاړ شه . لیکن هغه به ورله د ځواب ورکولو چه ما لویه ګناه کړې ده ددې
ره قید کافی نه دی اخر داچه یوه ورځ یې ځان پخپله په ټوپک وویشتو او د خپل
ل خاتمه یې وکړه چه زه د حاجی صاحب د مرګ نه خبر شوم نو ډیر افسوس می وکړو
ساولی ده له د ملاقات اجازت ونه کړو او د ملاقات نه می انکار وکړو ، حاجی صاحب تشنو از -

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان د پر د کار سړی و، حاجي خو مړ شو لیکن د هغه مرگ زمونږ تحریک ته ډیر
فایده ورسوله او د هغه د مرگ نه پس بیا چا د معافي غوښتو او یا ضمانت جرئت
و نه کړی شو. چه څه وخت د حاجي د مرگ خبر د گجرات جیلخاني ته راغی نو ټول خلک
ډیر غمجن شول ولي چه حاجي زمونږ په جیلخانه کښی ډیر زیات پسر دلعزیز و. مونږ
چه په جیلخانه کښی خو مره سیاسی قید یان وو ټول راجمع شو او د هغه د مغفرت دپاره
مو د الله تعالی نه دعا وغوښته.

مونږ چه څه وخت د گجرات جیلخانی ته لاړو نو د جیلخانه لا تیاره نه وه
وخت چه جیلخانه تیاره شوه نو زمونږ بارکونه او چکی د هر طرف نه ازادی وي او
یکښی حکومت د بیلتون د پاره دیوالونه شروع کول. د شاپه دیوالونو د چا اعترا
نه و خو د مخ دیوالونه د هیچا خوښ نه وو. یوه ورځ ماته میا احمد شاه صاحب
چه د مخ دیوال په ځای داوسپینی جنگله ولگی نو ډیره به ښه وي ما ورته و و
دا خو حکومت بغیر د اجی تپیش نه په تشه وینا نه کوي نو که دې خوښه وی انچی
به شروع کړو. ده وویل چه ډیره ښه ده د میا صاحب په وینا ره باچیدم او د
خبری ذکر می د نورو سیاسی ورونو سره وکړه زمونږ هغو سیاسی ورونو به زړه
عزت کولو او ټول زما په وینا تیار وو. څه وخت چه سپرنټنډنټ صاحب خبر
هغه راغی چه تا سو حکومت له یو درخواست ولیکی او ماله یې راکړئ. مونږ یو د
ولیکه او ټولو خلکو پری د ستخطونه وکړل او چه څه وخت هغه درخواست میا
ته پیش شو نو هغه پری د د ستخط کولو نه انکار وکړو هغه سړی ماله راغی چه میا
خو دستخط نه کوي. ما هغه درخواست د هغه نه واخیست او میا صاحب له می

(c) ketabton.com: The Digital Library

هپاره یو ود میا صاحب په هغه ولیکل چه زه په جیلخانه کښی دایجی تیشن مخالف یم
او دهغی دلاندی دستخط وکړو. په دې زه ډیر خفه شوم او ورته می وویل چه دا
تول ایجی تیشن خو رابانذی تاشروع کړی دی او دا څه چه مونږ کوو خوستا په وینا کوو
نو میا صاحب خواب راکړه چه زما خو ایجی تیشن خوښ دی خو چه نور خلک یې کوي نو په
دې خبره زه چپ شوم او د میا صاحب دچکې نه رااووتم او هغه ددرخواست می پوټی
پوټی کړه او بل مو ولیکلو او سپرنټنډنټ صاحب له مو ورکړه. څو ورځی پس ځواب
راغی چه د دیوال په ځای جنګلی ولګوئ او ولګید چې. څه وخت چه دسیاسی قیدیانو
تعداد ډیر زیات شو او بعضی خلکو مینه او شوق می صدارت طرف ته ولید نو ما
دصدارت نه استعفا وکړه. تول سیاسی ورو نه زما په استعفا خفه وو او دا کوشش
یې کولو چه زه استعفا واپس واخلم خو ما انکار وکړو او هغوی له می داځواب ورکړو چه
اخر صدارت خو زما نیکه نه ده نور و خلکو له هم موقع ورکول په کار دی. زما نه پس ظفرعلی
خان صدر شو. لیکن دهغه ډیر عجیبه صدارت و څه وخت به چه د خلکو کار پیښ شو
نو هغه وخت به خلکو وې چه دی زمونږ صدر صاحب دی او چه کار به یې وشو نو بیا
به د چا صدر صاحب یاد نه و او بعضی وخت خو به خلکو ورسره داسی رویه وه چه ماله
به په غریب رحم راغی. ډیر ځله می ورته په رموز رموز کښی ووې چه مولانا صاحب
د دی صدارت نه استعفا ورکړه لیکن دهغه دصدارت کرسی ډیره خوښه وه او په دې
ښو دو ته یې تیار نه و. دغه وجه وه چه خلکو به یې عزت نه کولو. زمونږ صدارت خو څه
دومره لوی څیز نه و او که چیری لوی هم شی نو دا خو یو قومی خدمت دی، نو چه دقوم
په رضا او رغبت وی نو چلید ی شی او که چیری دقوم د مرضی خلاف چیل خواهش او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوسبنه‌شی نو بیا یې چلېدل مشکل دی او دنا یدی په ځای نقصان او دغرت په ځای بې عزتی‌شی . ددی دپاره په کار دی چه هر څوک دخپل خواهش په ځای دقوم خواهش قدر او کړي .

ددې جېلخانې دکتو د پاره به دېر پېر نګیان افسران راتلل مونږ کښې چه به یې دچا سره لږ ې غوندې خبرې وکړې نو بیا به هغوی په جا موکښې نه ځائېدل او په فخر به یې داخبری کولې چه دی زما دفلانی وخت اشنا و خوچه دیوقوم بدقسمتی راشي نو هغه سره دعقله نابوهه‌شی ګوندی که دې پېر نګیانو څه بد دپر ښه‌سلوک زمونږ سره کولی نو مونږ به هېڅری ددوی برخلاف شوی نه وای . په جېلخانه کښې اوازه شوه چه وزیر صاحب ایمرسن په دوره راوتلی دی او ددې جېلخانې کتو له راځي ، وزیرصاحب راغی خلکو ورته خپلی چکی ښی ښا یسته کړی او ې وزیر صاحب سره نور پېر نګیان هم وو زما چکی به سرکښې وه زه چخیله کوی ناست وم چه زما چکی ته راو رسېدو نو زما خیال وچه دی به ماله دننه راشی زه به ورته پاڅم او خبری به ورسره وکړم لیکن هغه دننه رانغی زما دچکی په وره کښې و دریدو سپرنټنډنټ صاحب ماته ووې چه وزیر صاحب وایي چه ته څه وایې ؟ ما ورته ووې چه زه هیڅ نه وایم بیا یې راته ووې چه وزیر صاحب تا سره خبری کوی ، ما ورته ووې چه زه خبری نه کوم خکه چه که ده ماسره خبری کولی نو دننه به راغلی و حنگله کښی خو ورسره اخلاقی قیدیان خبرې کوي او زه خوسیاسی قیدی وم . وزیر صاحب یو ساعت ولاړ و بیا روان شو . هغه سره دګجرات دپټی کمشنر هم و چه هغه لاړ نو دپټی کمشنر زما چکی ته رانوت زه ورته پاڅېدم زما په پاڅېدو هغه ډېر حیران شو ما ته یې ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه تاولی وزیر صاحب سره خبرې ونه کړې او نه ورته پاڅیدې ماورته ووی چه زه خو خدایی خدمتگار یم او د خدای د مخلوق نه نفرت گناه گڼم او د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت دی ته خو هم انگریزی تا سره خو دادی خبرې کوم زه خو سیاسی قیدی یم ما سره سیاسی سلوک په کار دی هغه ماله راڼغی نو زه هم و د تعلیم هغه ماته د اخلاقی قیدی په نظر وکتل چه ته راغلې نو دادی تا ته پاڅیدم. زما په دې خبرو هغه غلط فهمی لیرې شوه کومه چه زما متعلق د ده په زړه کښی پیدا شوې وه.

د راجا صاحب د سیاسی قیدیانو سره د ښه سلوک ؤ او حکومت دا نه غوښتل خپلو ماتحتو او پولیس پورې دا بیرې ورکړی چه د ده د سیاسیانو سره د ښه سلوک دی او سیاسیان په ارام او مزه کښی دی په دې وجه یې راجا صاحب زمونږ نه بدل کړو سیالکوټ له یې ولیږلو او د سیالکوټ سپرنټنډنټ رای صاحب یې راولیږه دا یو ډیر سخت سپرنټنډنټ ؤ او بله دا چه د جیل قانون ورته د خدای قانون ښکاریدو خو حکومت پخپل خیال کښی کامیاب نه شو او زمونږ د اتفاق په وجه د هغه غریب نه هر څه خطا شو او جیل د جیل قانون یې ونه چلولی شو رای صاحب د راتلو سره کوم څیزونه چه به ټهیکه دار مونږ له جیل ته د ننه راوړل هغه یې بند کړل چه دا د جیل په قانون کښی نشته، ټهیکه دار به دروازه کښی ناست وي او چه څوک څه اخلی نو د دې ځایه دې وړي نو مونږ چه د دې نه خبر شو نو په اتفاق سره مو په دې فیصله وکړه چه هیڅوک به دروازی له نه ځي. سپرنټنډنټ صاحب ډیر خوابونه راولیږل او چه پوه شو چه څوک د لته نه راځي نو حکم یې وکړو چه ټهیکه دار دې د ننه ځي او څیزونه دې وړي او هغه ټول رعایتونه چه راجا صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ له راکړي وو رای صاحب دهغې په راکولو مجبور شو بله ورځ د سرفراز ملاقات
له دهغه مشر ورور سربلند خان راغی دهغه ملاقات یې په دې وجه نامنظور کړه چه
تاله اردو نه درځی او پښتو ژبه کښې ملاقات بند دی ولې چه سپرنټنډنټ په پښتو
ژبه نه پوهیږو مونږ چه خبر شو نو ډیر حیران شو او خفه شو دانقلاب زنده باد
چغې مو وهلې. سباله پریږو دیریږ نه موانکار وکړو هر کله چه رای صاحب دا
قصه ولیده نو په سربلند خان پسی سړی ورولیږل، په تهیین کښې یې بیا مونږه
راغی او سرفراز خان سره یې ملاقات وکړو. رای صاحب چه په ډیرو خبرو کښې
شکست وخوړ او ورته معلومه شوه چه نږکومه پوری چه ددوی اتفاق وی نوزه
کامیابی نه شم نو په مونږ کښې د نفاق اچولو کوشش شروع کړو او هندوانو
سره یې اشنایی او تعلقات جوړ کړل او دهغوی په ذهن کښې یې دا واچوله چه
زه خوستاسو ورور هندویم او زما نقصان خو د هندوانو نقصان دی نو که چیری
تاسو زما مدد نه کوئ نو دا خو هندو قوم ته نقصان رسوي ددې په انګینګهی
اثر په یو څو قیدیانو باندې وشو چه هغوی هم مونږ سره قید وو او تر ډیره حده
پوری سپرنټنډنټ په دې کښې کامیاب شو چه څه قصه به پیښه شوه نو هغوی
به هندوانو ته وی که چیری دا مو وکړل نو ستاسو هغه بیچاره هند ورور ته
به نقصان ورسي دا زهرناک خیالات د پنجاب په هندوانو او مسلمانانو کښې
ډیر زیات دی بله کمزوری می د پنجاب په لیډرانو کښې دا هم ولیده چه څه
وخت یو ځای شی نو بیا ورو نه وي خو چه یو تهی خودغرضی پیدا شی نو بیا هندو
هندو شی او مسلمان مسلمان شی. ددې قسم کمزوری چه د کانګرس په خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې وې نو دنورو به څه حال وي ؟ او دغه وجه ده چه پنجاب کښې د کانګرس جوړې مزبوتي نه شوې او هندوان مسلمانان ورونه نه شول او سوراج ایجیټیشن کړاشو. خو مونږ چه مونږ د ګجرات په جیلخانه کښې په ارام وو هغه هو مره د سي کلاس قیدیان د پنجاب په جیلونو کښې بې آرامه وو او خو مره چه مونږ سره ښه سلوک و . هغو مره د هغوی سره بد سلوک و . حقیقت خو دا وکه مونږ سره چیرې ښه سلوک ؤ نو د دحکومت مهربانئ نه وه د الاچا دی وه د راجا صاحب په ځای د رای صاحب مقررول د حکومت د بدنیتي ترجماني کوي په مونږ کښې د بعضې خلکو دا خیال وچه زمونږ نور ورونه که پنجاب کښې دی او که سرحد کښې دي یا په نورو صوبو کښې په تکلیف کښې دي نو مونږ له هم دا خپل ارام پرېښوول په کار دي او د پنجاب بعضې لیډرانو له د جیلخانو نه د سي کلاس قیدیانو خطونه را لېږلي وو چه ستاسو خو زمونږ په تکلیف څه پروا نشته ، جیلونو کښې هم په مزو کښې يئ او بهر هم خو داځل که بهر ته ووتو نو بیا به را نه په سټیجونو کښېنئ نه . بعضې خلک دې فکر هم وو ، وو خو بیا هم څه عمل ته تیار نه وو . د ګاندهي جي زوی دیو یداس چه مونږ سره په دی جیلخانه کښې و په دې معامله قدم وچت کړو او مونږ سره یې هم د دې متعلق مشوره شروع کړه ، یو ه ورځ یې زه هم په دې مشوره کښې شریک کړم اول خو په دې بحث وشو چه د سرحد خلک په دې معامله کښې شریک کړو او که نه ؟ د بعضې پنجابیانو دا یه وه چه د سرحد حکومت وحشي حکومت دی په هغوی زمونږ دا یجي ټیشن څه اثر کیدی نه شي په کار دی چه مونږ یواز د پنجاب د سیاسي قیدیانو د پاره قدم وچت کړو . خو اخر فیصله په دې وشوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

. چه د سرحد د دی مظلومانو وروڼو د پاره هم څه ناخه کول په کار دي بیابې زمانه
تیوس وکړو چه ستاخه رایه ده ؟ ما ورته ووېل چه تاسو سره زما اتفاق دی خو زه
به د سرحد د نورو ملګرو نه تپوس وکړم او څه چه د هغوی رایه وی تاسو ته به بې بیان
کړم. په دې جبلخانه کښې مونږ د سرحد یوولس کسان وو هغوی ته مې د اقصه وکړه
چه د. سی. کلاس د قیدیانو په هکله ددې کښې فیصله شوې ده چه د هر قسم دعایتونه
پرېږدو ترهغه وخته پورې چه د. سی کلاس قیدیانو سره د ښه سلوک او ښه
خوراک منظوري شوې نه وي . ددې د پاره به د هندوستان په ښیارانو کښې
پراپیګنډه شروع کوی او زمونږ د سرحد د پاره خو دا یوه نادره موقع ده که
مونږ دوی سره شریک شونو زمونږ د قیدیانو د پاره به هم په ټول هندوستان
کښې پراپیګنډه وشي . د ټولو نه اول عبدالاکبرخان دا خواب راکړو چه زه خو دې ته
تیار نه یم. علی ګلخان او اغا لعل باچا هم د هغه تائید وکړو او سرفرازخان په کښې صرف
دومره خبره وکړه که تاسو مراعات پرېښودل زه به بې هم پرېږدم. چه زه پوه شوم
چه زما و رونه تیار نه دی نو بیا مادا تجویز پیش کړو چه دا کار د هر چا په مرضی پرېښودل
به کار دی خواجه شاه محمد میاصاحب ووې چه هر څه به په کثرت رائې فیصله کوو ما ورته
ووېل چه د تکلیف فیصلې په کثرت رائې کېدې نه شي ځکه چه تکلیف نه لرونکي خلک -
تیار بلې شي . سردار رام سنګه ورته ووېل چه دې ته ما او دی پرېږده دې
علی ګلخان او لعل باچا دا تجویز پیش کړو چه مونږ به تحقیق وکړو که ټول خلک غواړي
چه مونږ مراعات پرېږدو نو مونږ به بې هم ترک کړو ، په دې اتفاق وشو او ددوی
د پاره علی ګلخان مقرر شو. زه پوه شوم ځکه چه تر اخره پورې د دې خط وکتابت نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خه وننه وتل و مونږ په انتظار کښې رهاشو.

د دې قسم واقعات هیشه زمونږ په کېتو کښې هم پېښېږي. هلته هم چه کوم خلک کمزوري وې او تکلیف ته ټینګ نه وي نو د یوه فایده منل تجویز مخالفت به کوي او قوم او ملک ته ډېر زیات نقصان رسوي نو په کار دی چه زمونږ په ذمه واره کمېټه کښې د دې قسم کمزوري خلک نه وي. د یو ډاس او نورو لیډرانو د کلاس مراعات پرېښودل او د. سی. کلاس خوراک ته کښېناستل ما ته به خپل ځان ډېر بلبلنکا ریده چه زما سره د یو مقصد ملګري یو شان ګذران کوي او زه بل شان. لیکن زما د ملګرو د ډاکټر د فیصلې نه مجبور وم. بعضې لیډران ناجوړه شول خو د یو ډاس د خاطره بېتریدې نه شول را ی صاحب حیران شو چه د اخه چل وشو. په اخبار اتو کښې د ایجی ټیشن پراپیګنډه شروع شوه اخر دا چه رای صاحب حکومت ته ولیکل چه ما ته اجازت راکوئ چه زه د دې ایجی ټیشن سرغنه د دې جېل نه بدل کړم. حکومت اجازه ورکړه او د متوالونه اول یې د یو ډاس او ورپسې یې ډاکټر سیف الدین کچلو بدل کړل او یو کس نیم یې نور هم بدل کړل د دوی په بدلېدو نور خلک کمزوري شول او ورو ورو د سپرنټنډنټ په ترغیب سره ځینو واپس کلاسونه واخیستل. اول کښې خو خلک هغوی ته ډېر په قهر شول لیکن ورو ورو د هغوی ملګري زیاتېدل، صرف د یو کسان پاتې شول او نورو کلاس واخستو او د غسې د غه ایجی ټیشن ختم شو. سیاسي قید یانو له په کار دی چه هر یو قدم په خپل خیال وچتوي او نور څوک مجبور وي نه مجبور کسان چه رو ړه به موسمي نو د میدان نه بیا تښتي.

بعضې وخت زمونږ سیاسي ورونه په معمولي معمولي خبرو باندې ایجی ټیشن

شروع کړې. اوځان په یولوی مصیبت کښې واچوي . مونږ چه جیلخانه کښې ووزمونږ
کتونوته بېرې ځنځیرونه اچول چه هسې نه څوک داکتونه د جیلخانې دیوال ته ولګوي
او وتښتي ، نوزمونږ ورونړو په دې ایجي ټیشن شروع کړې ماورته دپروړې چه
دا ځنځیرخو مونږ ته نه اچوي کټ ته لي اچوي خوچا زما خبره ونه منله او مونږ په
یولوی مصیبت کښې اخته شو . زه په جیلخانو کښې په معمولې خبرو ایجي ټیشن نه منم
او په کار دې چه ایجي ټیشن په جیلخانو کښې ونه کړو او که داسې لوی اهم
او سیاسي خبره وي نوکه په هغې باندې ایجي ټیشن کوئ نو باک نشته . زمونږ د
جیلخانې سپرنټنډنټ راې صاحب یو ډېر عجیبه سړې وُ چه هغه ته به معلومه شوه
چه یو سړې په دې جیلخانه کښې خوشحاله دې بدلیدل نه غواړي نو هغه به لې بدلوو
او چه چا به ورته وې چه ما بدل کړه نو هغه به لې نه بدلولو مانه به لې همیشه داپو ښتنه
کوله چه دې جیلخانه کښې خو سیاسي قید یانوته ډېر ارام دې داجیلخانه به ستا
خوښه وي نوما به ورته وې چه زه دلته خوښ نه یم نوزه لې نه بدلولم لیکن احمد شاه
حکیم عبدالرحیم صاحب او لعل باچا چه ددوی دا جیلخانه ډېره خوښه وه او
بدلیدل لې نه غوښتل هغوی لې بدل کړل او دنورو خلکو د بدلیدو تجویزونه لې کول
چه د ګاندهي جي او د حکومت د صلحې خبرې شروع شوې نو په دې وجه خلک دلته
پاتې شول .

او څه وخت چه د ګاندهي جي اولارډ اروِن صلح وشوه نود اې کلاس
بندیان لې فوراً رها کړل . زه هم د اې کلاس قیدې وم خو زه لې بې نه ښودم ما
د سپرنټنډنټ نه پوښتنه وکړه چه زه خو هم د اې کلاس قیدې یم نو هغه راته ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ستا متعلق ما ته حکم راغلی دی چه دی ترهغه وخته پورې مه پرېږده چه تر کومه وخته پورې دې سر فضل حسین او سر صاحبزاده عبدالقیوم دې لیدلی نه دی، لیکن ما ورله صاف ځواب ورکړو چه ته حکومت ته ولیکه چه هغه وخت تېر شو زه هغوی سره لیدل نه غواړم او که دا خلک راشي هم زه د دوی سره د هیڅ قسمه خبرې کول نه غواړم ځکه چه په مونږ مصیبت د نو دوی ما سره نه لیدل او او س چه ارام راغی دوی ما سره لیدل غواړي ته یې خبر کړه چه نه راځي. بلکه ورځې میاں جعفر شاه او عبدالله شاه راغلل تو لی قصې یې راته وکړې چه حکومت تا پرېښودل نه غواړي او مهاتما ګاندهي ته یې ستا په سر ډېرې غلطۍ او بې بنیاده خبرې کړې دي او دا خبره ده چه مهاتما ګاندهي مونږ راالېږلي یو چه ستانه پوښتنه وکړو زه د دې په اورېدو ډېر حیران شوم ما وی چه سرهٔ په یو جماعت کښې وی او یا ور سره ملګری وی د هغه خبره به څنګه نه مني او د هغه د اصولو نه به ولې انحراف کوي. بلکه دا ده چه ما اورېدلي دي، چه زمونږ لاټ صاحب سر ستو د پېرس حکومت ته دا خبره کړې ده چه په دی صوبه کښې مونږ دوه کسه ځائیلی نه شو یا به دی وی یا به زه یم.

رهائي:

ګاندهي جي زما د حاله زمونږ خلکو خبر کړې وه او څه خلک ورله تلي هم وو مهاتما جي لا ژړا دوون له لاړو او هغه ته ووی چه د ی خو زه مونږ د کانګرس سره دی ته یې ولې نه پرېږدې داخو ته د صلحې خلاف کار کوې هغه وزته ووی چه تا له د اپښتانه دوکه درکوي پښتون او عدم تشدد؟ ته خولږ سرحد ته لاړ شه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا خلک خود تشدد ته ډک دي. ګاندهي جي ورته او وئیل چه که ته باچا خان ته پرېږدې نو بیا زموږ او ستا صلح ماته ده، نو زه یې پرېښودم. عبدالاکبر خان او سرفراز خان زما نه وړاندې رها شوي وو خو لا کلي ته تللي نه وو او د ګجرات په ښار کښې دیره وو چه زما د رهایي نه خبر شو نو ما له د جیل دروازې ته راغلل او زه چه د جیل نه بهر کېدم نو په زرګونو هندوان، مسلمانان او سکهان راجمع شوي وو زه یې په موټر کښې کښېنولم او په ښار کښې یې زما جلوس اوښکو او بیا یوه لویه جلسه وشوه ما د هغوی شکریه اداکړه او یو مختصر تقریر می وکړو چونکه ما ته د لاهور د دوستانو له طرفه ډېر تارونه او ټیلیفونونه راغلي وو په دې وجه زه لاهور ته لاړم په دغه وخت کښې زموږ د جهیلم یو دوست د موټر دوړ سره راورسید او مونږ اول جهیلم ته او بیا لاهور ته روان شو. زه یې جهیلم ته په زور روان کړم ولې چه مونږ د لاهور خلکو ته ټیلیفون کړی و لیکن چه څه وخت جهیلم ته نژدې شو او هغه ښځې او نر مو ولیدل چه زموږ په انتظار کښې د ښار نه بهر راوتلي وو او ولاړ وو، ما زړه کښې ووې چه که مونږ دلته راغلي نه وای نو دې خلکو ته به ډېره صدمه رسیدلې وه. زمونږ جلوس په ټول ښار کښې وګر ځیده او بیا واپس د جیل دوست خاتې ته راغلو او د لاهور د تللو انتظام مو وکړو. لاهور ته ګاډی د شپې په یوه بجه تللو، لنډه دا چه لږ څه ارام مو هم ونه کړو، شو تهیین لږ راغلو.

لاهور کښې زما استقبال:

سرفراز خان کلي ته رخصت شو او زه او عبدالاکبر خان لاهور ته روان شو، مولانا ظفر علي خان پنډت سنتانم سره د نورو دوستانو په ټیشن کښې ولاړ و

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنډوت سنتانم ځای ته روان شو اغالعل باچا او علي ګلخان هم دلته وو.
خان د پېښور نه دلعل باچا د بوتلو د پاره راغلی و ولی چه هغه یو کال قید وا و زمونږ
راندی خلاص شوی ولږ ساعت پس دا خبر راغی چه ښځو په زنانه جیلخانه باندې
چه ونګوله او چه مسز جوتشی ماسره خبرې کولی چه په دی کښې په منډه منډه
ې لور راغله او و دته یې ووې چه مودی راپاڅه مور چه وګټه مونږ ټول
و ته ورونو کښې زنانه جیل ته روان شوا و چه څه وخت ور سېد و نو څه ګورو چه
ل محکښې جنګ ښځه ده او ښځې ترې چاپېره ناستي دي او قومي نظم وايي
ه په دی ده چه مسز اصف علي يي نه پرېښوده، د دی د پاره نورو ښځو وی
ونږ هم د دی ځای نه نه ځو چه تر څو دا رها شوی نه ده. په ډېرو خوارو موهو
مې او واپس راغلو. په دَاپسی کښې مو د هلکانو په جیلخانه کښې خپل خدایي
تګار مکرم خان د ترناو شونګری سره د ملګرو ولید و چه په بارک ختلی وو
ونږ ته یې اشارې کولی مونږ ورته ووی چه خفه کېږ ئ مه دې څو ورځو کښې
اص شئ دا زمونږ هغه هلکان وو چه دلاهور په شراب خانه په پکټنګ قید
ی وو.

دجلوس وخت څلور بجې وا و په څلورو بجو د کانګرس کارکنان راجمع شول
پاره خوځه د سوبلئ انتظام شوی وخو ما ووی چه زه په سورلۍ کښې نه ځم
س سره په پیاده ځم او دوی سره پیاده روان شوم. ځای په ځای مسلمانان
وان او سکهان زمونږ استقبال ته دلاړ وو خلکو ته به يي په غاړو کښې ګلونه
ی او د مسلمانانو او هندوانو له طرفه سپاسنامې راکېدی شوې او په یو ځای کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو مسلمان ماليه وولو نكي ، اويوه كوله هم راكړه او هغه وى دتو پي په ځاى
سى وه . مونږ سره په جلوس كښې د پرى زنانه هم وې . زه د پرستري
ليكن چه دهغوى جوش او مينې ته به مي وكتل نو موږ كښي نه كښيناستم .
جلوس ختم شو او مونږ دجلسي ځاى ته ورسيدو دجلسي ځاى د
و په زرګونو ښځى ، نر ، هندوان ، مسلمانان او سكهان جمع شوى وو
د شپې په كادى كښې پيښور ته راتلو نو د لاهور كاركنانو ته مو ووې چه د
دى څومره مختصر كړه ، هومره به ښه وي ما دسپاسنامې په ځواب كښې
وكه او دسپاسنامې ځواب مي وركړو او شكريه مي اداكړه . ددى نه مي تقرير
چه مونږ له بې غمه كښيناستل نه دى په كار چه څومره كيدى شي هغومره
ولي چه داسوله نه ده بلكه التواده . زمابه داكوشش وي چه دا ښيله جنګ
يو لك رضاكاران دعدم تشدد په اصولو تيار كړم . په دى سلسله كښې
څه موده پس د سو دوم (ضلع مردان) په دوره لاړم نو هغوى ماته په
سپاسنامه كښې او ويل چه د يو لك (۱۰۰۰۰۰) رضاكاره چه تا يې د لاهور
اعلان كړى دى ستادشان سره نه ښايي ، ددى نه معلوميده چه په هغه
په پښتنو زلمو او ځوانانو كښې څه قسم جذبه وه . چه جلسه ختمه شوه دومره
چاپيره شو چه موټر ته مولاره نه موندله ، خلكونه موسوال وكړو چه مونږ له
كادى به دانه لاړ شي خلكو لاره راكړه خو دهجوم په وجه د موټر يوه د
ماته شوه او ريل ته په وخت ورسيدو ، ريل كښې سواره شو
روان شو ملا يانو چه دسحر بانګونه وې مونږ راولپنډى

(c) ketabton.com: The Digital Library

ېلړی په تیسن دانقلاب زنده باد چغې وې زه ولیس وم خوملامې خوږېده
ل ی نه شوم چه اخرمې دسیټي صاحب اواز واورېدو نو پوه شوم چه داخلک
ونږ له راغلي دي . سیټي صاحب مونږ سره دګجرات په جیل کښې قید و او
نبه سهی و اودپیکوړو باتینګمواوچنوجوړولو ډېرماهروا وداخیزونه به لي
ل نومونږ له به لي راکول په ډېروخوارو را پاځېدم او د ډیل نه ورکوز شوم مونږ
ل وهغوی ډېرخوشحاله شوا ورا ته کلک شول چه مونږ سره به کوزېږئ په ډېر
وتږی خلاص شوم چه پېښورکښې به راته خلک په انتظاروی اوورته مې ووې
په راشم . نورخاته کیمبل پورته راورسېدو ، زه د پاځېدونه وم چه په دی کښې یو
ایي خدمتګار زماکوټې ته را وختو ، دهغه په لید وخوشحاله شوم اوازمې ورته
هغه په تو پوه نو شو اوبهرلي منډه کړه نورملګری يې خبرکړل په دی کښې ګورم
میاعیسی زرین خان دیوځوکسانوسره راغی اوراته ترغاړه شول معلومه شوه
دوی هم دډېرو دجیل نه راخلاص شوی دي . ددوی په لید وزه جوړ شوم
غه دردمې بالکل ورک شو.

مونږ ټول په یوه ډبه کښې کښېناستو اوپولوی ګپ مو ولګولو ګاډی روان
او دنوښار په ټیسن ودرېدو باور دئ خدایي خدمتګارسره دنورو خلکو
نږ په انتظار کښې ولاړ وو ، دډبې نه وتل راته مناسب ښکاره نه شو ما وې
ی نه چه ډیل روان شي نو دخپلې ډبې په دروازه کښې و دریدم اویوځو خبری
دوی نه وکړې اوګاډی روان شو اوپېښورله ورسېدو ټیسن له ډېر خلک راغلي
مونږ دګاډی نه کوز شو خلکو سره مو روغ جوړ وکړل بهر موټرونه ولاړ وو زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالاکبرخان او میا احمدشاه په یو موټر کښې کښېناستو او لعل باچا او علی ګل خان
بل موټر کښې کښېناستل زمونږ جلوس په ټول ښار کښې وګرځېد او دهغې نه
مونږ کلي ته روان شو ځکه چه هلته هم د ډېر خلک زمونږ په انتظار کښې وو. مو
چه د ناقی ته نا نهی ته راورسېدو نو کوم ځای چه زه ګرفتار شوی وم په هغه ځای
دروازه جوړه وه او د داود زود تخته بادی خان عبدالاحد خان او نور خلک زمو
استقبال ته ولاړ وو مونږ یې د موټر نه کوز کړو. خلکو سره مو روغ جوړ وکړه او دیو مخته
تقریر نه پس رخصت شو ځای په ځای خلک ولاړ وو اخر دا چه مونږ چارسدې
ورسېدو دلته په زرګونو خلک جمع وو دلته مونږ د موټر نه کوز بدل مناسب ونه ګڼ
ما، میا احمدشاه او عبدالاکبرخان د موټر نه تقریرونه وکړه او اتمانزو ته روا
شو په زرګونو خلک مونږ سره روان شو څه وخت چه د اتمانزو مقبرې ته ورسې
نو مونږ موټرونو نه کوز شو او د هغو شهیدانو زیارتونو له لاړو چه لږ ی ورځې د
د پېرنګیانو په ګولو د اتمانزو په جلسه کښې شهیدان شوي وو. دا واقعه داسې وه
دلته اتمانزو کښې خدائی خدمتګارو جلسه کوله په هغې پسې فوج راغی او توپچیا
شو ورته یې وویل چه جلسه مه کوئ او ځئ ولې دوی نه منل نو ډزې یې پرې وک
دوه کسان پکښې شهیدان شول او نور خلک تښتېدل، زمونږ جلسو ته به د ډېرې
زنانه هم راتللې، هغو زنانو کښې یوه جنۍ وه چه زما خورزه وه، دل ادانوم یې و
د رب نواز خان سالار اعظم خور وه. هغه د زنانه وته راووتله او جلسې طرف ته یې
رامنډې کړې کوم خلک چه تښتېدل هغوی کښې یوسړی، ورته وویل چه په جنۍ
دا ته څه کوې؟ نه وینې چه دا ډزې کېږی دی ورته وویل چه بې غیرتو تاسو تښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوزه مخامخ پرې ورځم ددې جنې په وینا دا ټول خلک ور واپس شول او د
نه چاپېره شول نو د فوج افسر تپوس وکړ چه دا خلک څه غواړي، سعدالله خان
وویل چه دوی ستا تلاشي اخلي چه تاسو ددوی مړي د ځان سره یونه سئ په
خبره فوجیان د خلکو د منځه ووتل او لاړل، هلته ما د شهیدانو په یاد کښې یو
تقریر وکړو او خلکو ته مې ووی چه د آزادۍ بوټي د ځوانانو د وینو په اوبه خوړ
ي او کوم بوټي چه مونږ لګولي دي امید دی چه ډېر زر به لوی شي ولې چه زمونږ
انو ورله د خپلو وینو اوبه خوړ ورکړو. د دې ځایه مونږ جلوس مات کړو او عبدالاکبر
خیل کلي ته او میا احمد شاه خیل کلي ته لاړل. زه سره د خپلو مهربانانو چهرې له
کور هم زما نه و نه ډک و د هغوی لید وله هم لاړم. اکثر دوستان زمانه رخصت شول
زه په آرام نه شوم ولې چه څوک به تلل او څوک به راتلل. څه وخت چه به ډېر خلک
شول نو ډاک ته به راووتو او ټولو ته به مې یو تقریر وکړو. په دې کښې به ډېرې
هم راغلې وې د مونږ په زنانه وکښې هم ډېر جوش او سیاسي شعور پیدا
و. مونږ چه د خلکو دې جوش و خروش ته وکتل نو پوه شو چه ځکه تیاره
او دکړو خت دی ددې موقع نه فایده اخیستل په کار دي ځکه چه زما دا یقین
چه دا عارضي سوله به پایداره پاتې شي نو په پښتنو کښې مو کار شروع کړو
پې او ورځې ته به مونږ کتل ددې لپسې کلي په کلي، کور په کور په ټوله صوبه کښې
ځېلم ټول مې د دنیا په حالاتو پوه کول نو تسلي مې ورکوله، ماله خدای ډېر
لکرې راکړې وو او جېلخانو کښې یې ډېره تربیت حاصل کړې وه ځکه چه جېلخانه
ې کارکنانو د پاره یوه تربیت ګاه ده. زمونږ د تنګي صاحب حق صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېر مخلص خدايي خدمتګارو ، ده سره چه ډېر چا بحث کولو نو ده به وو
ووې چه ته جېلخانې له د قام او ملک د پاره تلې يې نو چه هغه
به ورته ووې چه نه نو ده به ورته ووې چه ته په قرآن"
نه پوهېږې . زه چه جېلخانې له لاړم نو په
قرآن پوه شوم چه مونږ د کار طريقه
داوه چه د صوبې ديو

سرنه
به شروع شو
نو بل سړي به موږ ان
د سولو . مونږ په قوله صوبه کښې او
د صوبې په تولو ضلعو کښې پوشان کار کړې دی
خو چه په کومو علاقه کښې به خدايي خدمتګاران پيل
شول نو په هغو علاقو کښې به تحريک
هم ترقي کړې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانډهي اروڼ پيکټ
(زمونږ دوري او تجربي)

دوری

(هشنغر، دواوه)

کتوزي، دکانګرس جلسه کراچي کښې

دخدايي خدمتګارو (سرخپوشو) بنه اثر، کراچي کښې مصروفيت، دهندوستان

وطن ته واپسي او دسرحد دوره (تل، هنګو، لاچي، احدي بانډه، زرکي، لتمبر، بنو، نورنګ، ګګي، پيزو، شهبازخيل، ډيره اسماعيل خان، ټانک، کلاچي، ګل ارام، ګومل، پنيالا)

د پنجاب پښتني علاقو ته (کيمبلپور، ميانوالي، عيسی خيل وغيره) زمونږ کار

او د پېرنګيانو سازشونه، دکانګرس په ځای سرحد جرګه، ګانډهي جي

په بلنه بار دولي ته، ديوي داس سره دوره

(بمبئي، ګجرات، احمداباد)

بابره کښې ډرامه، کمزوري ملګري، پيرنګيانو تشدد زيات کړو

ديوي داس ګانډهي سرحد کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوزې :

څه ورځې زه د خلکو نه ډېر نا وزګاره وم لیکن کوم وخت چې خلک کم شو
بیا زه او میا جعفر شاه او عبدالله شاه په لویه دوره ووتو، موږ کښې مو د صوابۍ
دوره وکړه او شپې له زیارت کاکا صاحب له لاړو ځای په ځای زړګونه خلک
ته سترګې مه شي له ولاړ وو. پښتنو کښې ورور ولي، تا مولې مینه محبت
شعور پیدا شوی و، خلکو کښې داسې جوش و چې بیان یې کولی نه شم. د نو
په جلسه کښې ماله خلکو یوه سره جوړه راکړه او دا کولو په وخت کښې یې راته وو
دا یاد ولره چې دا جوړه زمونږ په وینو سره ده چې زمونږ مظلومان د دې نه هېر نه
په مونږ نا وخته شو او زیارت له نا وخته ورسېدو، خدائي خدمتګار د غریبا
مخې له راغلي وو او تر هغې ولاړ وو. چې مونږ ورورسېدو. زمونږ په ورتلو
خوشحاله شو او مونږ د فخر قوم میا حمید ګل صاحب ځای ته لاړو، چونکه فخ
میا صاحب وفات شوی و هغه د ځپل قام او ملک د پاره ډېرې قربانۍ کړې وې
دی وجې مونږ د هغه لاس نیوی له د تلو نه اول لاړو، سبا له مو زیارت کښې ج
وکړه، چې جلسه ختمه شوه نو بیا کلي ته واپس را روان شو. بیا ما د هشتنغر او دوا
دوره شروع کړه او خلکو ته مې د خدائي خدمتګارو او جرګې اغراض، مقاصد
کړل او هغوی مې د خدائي خدمتګارۍ په تحریک پوه کړل. زه په دې ډېر خو
شوم چې د هر کلي په جلسه کښې ډېرې ښځې شریکېدلې لیکن چې د تنګي په جلسه ک
مې د ښځو زور ولید و نو زړه مې باغ باغ شو ځکه چې زما دا عقیده وه چې یو قوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترقي کولی شي چه دهغوی سره سنجی او به په اوږده لکه دکاډی د دویمی پایي روانی شی، دالله تعالی شکر می اداکړو چه زمونږ خواری ځای ونیوه او چه زمونږ زنانه ابیداری شوې نو دېر امید ونه می پیدا شول چه که خیروی اوس به زمونږ قام ترقي وکړي. دتنګی نه ابا زوته لاړو، دابازو نه قطب ته یو دروکی کلی دی چه هغه کښی دېر مخلص خدایی خدمتګار او سپین ږي په دی خدایی خدمتګار و دابازو کاکاخیل میاګانو دېر ظلمونه دپیرنګیانو په وخت کښی کړي وو ورته یي وئیل چه خدایی خدمتګاری پریږږ دی لیکن دابازو کاکاخیل میاګان په دې نادره اراده کښی کامیاب نه شول اوزمونږ بهادرانو خدایی خدمتګارانو ته دقوم او د ملک دخدمت په لاره کښی چه څه مشکلات او څه تکلیفونه د دی میاګانو دلا سه رسیدلی وو هغه یي په دېر صبر او استقلال برداشت کړي و. له دې ځایه دواړه ته پوری وتو دکتوزو خلک مونږ له مخی له راغلي وو دا د دوا- وې مرکز هم و. دلته دېر خلک جمع وو، جلسه مو وکړه او خلک مو دخدایی - خدمتګاری داغراضونه خبر کړل. شپې له مونږ له لاړو هلته موهم جلسه وکړه دمتی نه سباوختی سره دخدایی خدمتګارو سیکو دېري ته لاړو په لاره چه څوک خبر ېدل دکونه به زمونږ د لیدو له پاره را وتل او دې جلوس کښی به شریکیدل چه دېري ته را رسیدونو زمونږ شپیر زرګونو ته رسیدلی و په دېري کښی جلسه وشوه دجلسی نه پس مو دېری دواوی خلک رخصت کړل او مونږ شپې له انبا- دېر له راغلو ددی ځای خلک په خدایی خدمتګاری کښی سست وو ددې د پاره په جلسه کښی مامنځو ته اپیل وکړه او ورته می ووی چه داملک څنګه دسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي دغسې دېښځوهم دي او که سړي خدايي خدمتګاري ته تيار نه وي نو تاسو ما
وتړئ او تاسو خو هم ما سره وعده کړې وه : «که د ظلمونو پوره نه شوه ـ نخ
افغانه جينکۍ به دې ګټينه » دغې ټولې جلسې په مخکښې هغو وېل چه مونږ
تيار يو او ستا سره د قام د خدمت وعده کوو چه څه وخت د جلسې نه فارغ شو
سره ديو خو خدايي خدمتګارو د دولت پورې ته لاړم او د ماښام لمونځ مې هلته وکړ
او خلکو سره مې د غه خبرې وکړې . شپې له انباڼې بېرته واپس راغلو ، سباله سو
کړه ته راغلو هلته مو جلسه وکړه او ترنا و ته راپوري وتو او چه ترناو کښې جلسه وشو
نو شپې له اتمانزو له راغلو .

د کانګرس جلسه کراچي کښې :

چونکه د ټول هندوستان د کانګرس د جلسې ورځې نږدې وې نو په دې د جبه
نوري دوري پېښېږي او د جلسې د پاره مو د تللو انتظام شروع کړو زما دا خيال و چ
د هرې علاقې جرګه دې يو يو خدايي خدمتګار د کانګرس جلسې له مونږ سره ولېږي
او د دوی خرڅ دې خپله خپله جرګې برداشت کړي دې کښې دوه فايدې وې يوه
خو به خدايي خدمتګار په دې سفر کښې تجربه کار شي ، بل به زمونږ پراپيګنډه به
ټول هندوستان کښې وشي . زما دا تجويز جرګې منظور کړو او د هر ځای نه جرګو يو يو
خدايي خدمتګار باوردي راولېږلو . په اتمانزو کښې يو ښو ورځې جرنيل عظمت خان
چه د بېر قابل او همتناک جرنيل و د دوی له ټرېنينګ ورکړو د ټولو د پاره يو نشان وردي
جوړې شوې او بيا کراچي له روان شو چه څه وخت پېښور ته ورسېدو نو خدايي
خدمتګارو ډېره پراپيګنډه او جلوسونه کړي وو او په دې طريقه د خپل مقصد

(c) ketabton.com: The Digital Library

عت کړې و، شپیر خلولینت باوردې خدایي خدمتګار روزه او حاجي عبدالغفار
ن، مقصودجان، عبدالله شاه او سعدالله یري دیا سره وو.

دخدایي خدمتګارو (سره پوشو) سره اثر:

دخدایي خدمتګاروکماندار، مونږ سره پرشاه مقررکړو او خزانچي او منتظم مقصودجان شو، مازیګر به ریل ګبنې سواره شو داګاډي نیغ کراچي ته تللو تیسن تیسن چه به ګاډي ودرېدلو نو مونږ به ګاډي نه راکوز شو او دجلوس په صورت کې به روان شو، دول او سرنا به غږېدل او چه خلکو به واورېدل نو خلک به جمع شول. نو مونږ به خپله پرانیکنده کوله، سحر وختي لاهور ته ورسېدو دلته دې بل ليدو. لاهورکبنې ډېر زیات خلک تیسن له زمونږ لید وته راغلي وو. دخدایي خدمتګار سره دخيل هیم باجي په قطارکبنې روان شو یوه عجیبه نظاره وه خلکو دومره اثر وشوچه زمایو دوست ووې چه: ستاسو ددې ننني مظاهرې معلومیږي داسي لکه چه نن ډیر ژر تلیا نوحکومت لشته، بلکه دخدایي خدمتګارو حکومت وي. بیا په ریل کبنې کښېنا ستو او ریل روان شو او دانقلاب زنده باد په شور کبنې دخلکو نه رخصت شو. چه یو څو تیسنه مخکښې لاړو نو په تیسن یوې ښځې او یو سړي مانه سوال وکړو چه مونږ له اجازت راکړه چه مونږ دې خدایي خدمتګارو سره په یو ډبه کبنې کښېنو، ما ورته ووې چه هلته ځای لشته تاسو به تکلیف وې لیکن دهغوی دډېر محبت او اصرار په وجه ما هغوی له اجازت ورکړو، وروسته معلومه شوه چه داسړي دبهګت سنګه پلار و او دوه ورځې شوې چه حکومت بهګت سنګه پانسي کړې و او دانښځه دجلنه دجنګو دملګري

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشره استاذه وه ، د بهګت سنګه د پلار به مخکښې هغوی ته دا مناسب ونه ګڼل چه ډولونه او باجې وغږوي لیکن هغه به غږ ولو باندې مجبوره کړل هغه وې چه زما زوی د قوم او ملک د پاره قربان شوی دی هغه مړ نه دی ژوندی دی ، په دې وجه مونږ له خوشحالي کول په کار دي او په قوله لا ردي به دوی ډولونه وغږول بلکه دا چه هغه استاذه ډیره زوروره قومي ښځه وه . هغې ډیرې قومي غزلې خدائي خدمتګارو ته یادې کړې او قومي نظمونه یې ورته ولیکل او ویښول او دوی سره به یې ښځې هم یو ځای ویل . زمونږ خدائي خدمتګار به په هر یو ټیپسن چه کاډې و ددریدې نو دوی به کوز شو او په یو لاین کښې به جوړه جوړه روان شو ، ډول سرنا به ورسره غږیدل او دوی به انقلاب زنده باد ، فخر افغان زنده باد چغې وهلې ، د ټیپسن ټول خلک به ورسره روان شو ، دوی ته به ډیر خوشحالیدل او ډیر عجیبه کار ورته ښکاریدو .

کراچۍ کښې مصروفیت :

هر کله چه د کراچۍ ټیپسن ته ورسیدو نو ډیر خلک مونږ له ټیپسن له راغلي وو ، عبدالخالق خلیق صاحب هم سره د یو څو نورو پښتنو د غلته موجود و . د کراچۍ ډیر پښتانه راغلي وو خو د ټیپسن نه بهر ولاړ وو ، مونږ چه کاډې نه کوز شوو او خدائي خدمتګارو ځپله وردۍ برابره کړه د بهارت سبها یو څو ځوانان چه سره کمیسونو یې اغوستې وو او په هغوی کښې د پښتنو دیوان روشن لال هم و ماله راغلل چه دا ډولونه بند کړه ما ترې پوښتنه وکړه چه په څه سبب ؟ دوی ماته داووې چه بهګت سنګه پانسي شوی دی ، ما ورته ووې چه تاسو به په بهګت سنګه ډیر خفه یئ که د هغه پلار ؟ د هغه پلار خو زمونږ سره په ریل کښې یو ځای راغی ، خدائي خدمتګارو ډولونه او باجې ونه غږولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه په زور په دوی وغږ ول او مونږ ته دهغه حکم دی چه ډولونه به غږوی ځکه
چه هغه وائي چه هګلت سنګه دقوم او ملک نه ځان قربان کړی دی هغه مړ نه دی
ژوندی دی نو داد خوشحالی مقام دی هغه په دی تهیسن موجود دی تاسو تړي
پوښتنه وکړه که چیری دهغه رضا نه وی نو مونږ به ډولونه بند کړو.

مونږ چه دتهیسن نه را ووتو نو په زرګونو خلک مونږ ته ولاړ وو دپښتنو دطرف
نه خلیق صاحب مونږ ته سپاسنامه پیش کړه دهغی په ځواب کښی ما یو مختصر تقریر
وکړه او دهغوی شکریه می اداکړه. دپښتنو دا خیال وچه مونږ پیاده دجلوس په شکل
کښی دوی سره دکانګرس تر پنډاله پوری لاړ شو لیکن مونږ ته چا ووې چه مهاتما ګاندهي
جلوسونه بند کړی دي، په دې وجه مونږ په لارو کښی سواره شو او دهغوی خواهش
مو پوره نه کړی شو او خپل عذر مو ورته پیش کړه خو هغوی په دی خبره خفه شول.

څه وخت چه مونږ دکانګرس پنډال ته ورسیدو نو دکانګرس په پنډال کښی
شور شو او د رضا کارو دتیاری د پاره سیټۍ (شپیلۍ) وغږیدې لیکن چه دا
ورته معلومه شوه چه دا خو خدایی خدمتګار دي نو په قلار شو. حقیقت دا و چه څه
وخت ګاندهي جي راتلونو تهیسن له ورله دبهارت سبها سور کمیسی ځوانان تللی وو او
توری جنډې یې ورله مخې له وړې وې او ډیرې ګستاخانه خبرې یې هم ورته کړې وې
نو چه څه وخت مونږ ښکاره شو نو زمونږ ور دی سرې وې نو چا دا اواز وکړه چه
هغه دی سور کمیسی راغلل او دکانګرس په پنډال حمله کوی. دهندوستان او انګلستان
په اخبارونو کښی دا غلط خبرونه شایع شول چه سرخپوشو ګاندهي جي له توری جنډې
وړې وې او هغوی دکانګرس نه بغاوت وکړه. دانګلستان اخباراتو پوری لوی لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضمونونه ولیکل او ډېرې خوشحالي یې وکړې خو د دروغو مزل لنډ وی او تر هغه وخته پورې وی چه رښتیا ښکاره شوی نه وی. مونږ یې د کانګرس یو خاص کیمپ له بوتلو هلته لوی لوی تنبوان پرې لګېدلي وو. په هغه کیمپ کښې خو ډېر تنبوان ووخو ما د خان او د خدايي خدمتګارو د پاره ښځه تنبوان کافی وګڼل او په هغو کښې مو خپلې بسترې خورې کړې. مونږ لا د مه شوی نه وو چه د اخبارونو خبرلوڅي را غلل او د کانګرس هغه ځي او د خدايي خدمتګارو د مخالف سوالونه یې شروع کړل ما ورته ووې چه دا ټولې خبرې غلطې او بې بنیاده پراپیګنډه ده زمونږ کانګرس هغه ځي سره او کانګرس سره هیڅ قسم مخالفت نشته او اخبارا تو کښې چه څه شایع شوي دي هغه کښې یوه ذره رښتیا نشته، ټول خبرونه غلط او بې بنیاده دي. ما زیګر د پنډت موتي لال نهرو موهن مالویه جي زوی را غی او هغه زما شته د دې متعلق یو لوی بیان ولیکلو او هغه یې د هندوستان ټولو اخبارا نو له ولېږلو.

د هندوستان ښځې، نر، د خدايي خدمتګارو او زما د لیدو ډېر خواهشمند وو او هر وخت به زمونږ په کیمپ کښې یو غوبل و او زرګونو خلک به زمونږ کتو له راتلل ولې چه هغوی ته خو پښتانه د ځنا ورو په رنګ ښودلی شوی وو او د ملت دانسانیت او قومیت په او چته پوړۍ ولاړ وو. د پښتنو متعلق په ټول هندوستان کښې ډېر غلط پراپیګنډه شوی وه او دوی ورته متشدد خلک ښکارېدل لخو اوس د کانګرس سره او به په او به د عدم تشدد په لاره روان وو او د پېرنګیانو جبر وظلم ته یې په صبر او استقامت خپلې سینې ډال کړې دي. د دوی ته پښتانه او کانګرس سره ملګرتیا ډېره عجیبه ښکارېده چه د دې پښتانه خدايي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخپلو سترګو ولیدل د دوی د عمل، د دوی د تنظیم، د دوی د اخلاص او د دوی د عدم تشدد نه خبر شول نو سترګی یې وغړیدې او تسلي یې وشوه او چه څومره پرا پیګنډی د دوی برخلاف شوی وې هغه یې د ماغزو نه ووتلې. قسم قسم خلک به مااله راتلل او قسم قسم سوالونه به یې کول. ما به چه څومره زمانه کېدله نه شوه پوهول. د خدای ډېر شکر ګذار یم چه کوم خیالات د مودونه زمونږ خلاف د دې خلکو په زړونو کښې پیدا کړ شوي وو د هغوی تردېره حده پورې اصلاح او ازاله وشوه. بله دا چه دلته د کانګرس د دې جلسې له د ټول هندوستان خلک راغلي وو، هغه ټول د حقیقت نه خبر شول. خدائي خدمتګار چه به څه وخت د کانګرس لنګر له د دوی خوړلو د پاره لاړل نو لوی لوی سیټهان به لاس په نامه د دوی خدمت ته ولاړ وو او هر سړي به د دې کوشش کولو چه د خدائي خدمتګارو سره شریک شم او هر طرف ته چه به خدائي خدمتګار لاړل نو خلکو به یې ډېر عزت کولو او څه وخت چه د کانګرس داسالانه جلسه شروع کېدله، نو په دغه افتتاحي اجلاس کښې د شرکت د پاره ګاندهي جي، جواهر لال نهرو او سردار پټیل خدائي خدمتګارو لیسې راولېږل چه سره د بینډ باجو په دغه غونډه کښې حصه واخلي. جواهر لال نهرو او د هغه بي بي کملا دیوی او خور بي بي سره د خپلو دوستانو د خدائي خدمتګارو پرېډه او باجې لیدو او ورېدو له به راتلل په ټول ملک کښې د خدائي خدمتګارو یو درزو او زمونږ د خدائي خدمتګارو په وجه د پښتنو نیک نامې ډېر لوی پراپیګنډه وشوه او هغه د بدنامی داغ د دوی د تندي نه ووېځلی شو او د دوی په وجه خلکو پښتانه وپېژندل او هغوی سره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه پیدا شوه .

دکانګرس په جلسه او پنډال کښې خدائي خدمتګارو ته ازادي وه ...
ځای له تلي او ګرځېدې شول یا هغه پښتون وچه تول هندوستان کښې به ...
خلکو سترګي پټولې او د اکو قاتل ورته ښکاریده او یادا ساعت دی چه دکانګرس او قوم ...
دوی دومره اعتبار پیدا شوچه دخپلو زنانو انتظام او حفاظت یي خدائي خدمتګ...
ته حواله کړو بلکه دا چه دا کار د پېر ګران و نه دا انتظام پولیس کولی شوا و نه دکانګرس ...
رضا کارانو کولی شو خو دی خدائي خدمتګارو داسي په ښه طریقه سره وکړو چه د ...
انتظام او دسپلین ته دنیا حیرانه شوه او نور خلک خو پرېږده ، دپولیس پولوی افس...
چه دلته دا انتظام د پاره لګېدلی ؤ دخدائي خدمتګارو کمانډر عظمت خان ته ...
ټوپي کوزه کړه او لاس یي ورکړو او دده شکریه یي ادا کړه . او چه څه وخت به عظمت ...
ښکاره شو نو دپولیس مقامي افسرانو به ورته سلامونه کول او دخدائي خدمتګار د...
علاوه چه پولیس له به یي څه قسم حکم ورکړو هغوی به یي تعمیل کولو . ددی هم په کانګرس ...
او تول هندوستان ډېر ښه اثر وشو .

کراچي کښې ډېر پښتانه اباد دي چه د روزګار د پاره تللي دي . دهغوی دا ...
هش ؤ چه خدائي خدمتګارو له میلمستیا وکړي او ددی د پاره یي روپۍ هم جم...
کړې وې دهغوی یو څو مشران دخلیق صاحب سره زمونږ کیمپ له راغلل او ما ته یي ...
خپله اراده ظاهره کړه ما ددوی دمحبت او اخلاص ډېره شکریه ادا کړه او د ...
عرض می ورته وکړه چه تاسو خوز مونږ ورونه یئ مونږ ستاسو خدمتګار یو مونږ ...
ته په دې تلو کښې هیڅ عذر نشته او چه څه وخت تاسو غواړئ مونږ به درشو خود وا...

(c) ketabton.com: The Digital Library

می اتفاق نشته پښتون دومره غریب دی چه دده پیسی په دوه وتلوکښې کار
دی . هغوی ووې چه مونږ چنده جمع کړې ده نوماورته ووې چه ټې دوه دی
خای دوی له اومه دوه دی ورکړې هغه به په څه فایده راشی هغوی ماسره په
اتفاق وکړه . بله ورځ مونږ هلته لاړو ، تولو پښتنو سره مولید ل کتل وشود
اچی نور خلک هم راجمع شوی وو هغوی ماله یوه سپاسنامه راکړه او دوه نیم سوه
یې راته پیش کړې ما د هغوی شکریه اداکړه او د سپاسنامې ځوابی تقریر
وکړه او روپۍ می د خدایی خدمتکارو د پاره منظور کړې .
په کراچی کښی د جمعیة العلماء هند سالانه جلسه وه ، مولانا احمد سعید صاحب
م ماته یو خط ولیکلو ، مولانا احمد سعید صاحب ناظم او صلح صاحب مولانا کفایت الله
لو سره د گجرات په جلبخانه کښی یوځای او سیدلی وو او زمونږ ورسره ډیر ښه
قات جوړ شوی وو چه که کیدی شی نو خدایی خدمتکار دی د جلسی په ورځ
مونږ سره شرکت وکړې چه مونږ سره امداد وکړې او مونږ له یې هم دعوتی خطونه
ولیږل ، مونږ په ډیره خوشحالی سره د دوی دعوت منظور کړو او خدایی خدمتګار
د هغوی خدمت او امداد د پاره ورولیږل او زه هم د هغوی جلسه کښی شریک
وم . د خدایی خدمتکارو د انتظام او خدمت نه هغوی ټول ډیر خوشحاله وو
ماته یې د هغوی د انتظام ډیر تعریف وکړو .

د هندوستان دوره :

د کانګرس جلسه ختم شوه او د جلسی د ختمیدو نه پس مونږ په دوه ځایه تقسیم
و یوه ډله د حاجی عبدالغفار ، میا عبدالله شاه او سعدالله خان سره د هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدایي خدمتګار و چه هغوی واپس تلل غوښتل ، او بله دله زما سره وه چه مو
تول هندوستان کښې ګرځېدل غوښتل او خپله پراپیګنډه موکوله . زمونږ او
کلی ته روانه شوه او دا دویمه زه او مقصود جان د خدایي خدمتګار و سره د کا
د مسلمانانو په اصرار بمبئي ته روان شو . مونږ ماښام د او بو په جهاز کښې سوار
د پېښتانه او د کراچي خلک زمونږ رخصت کېدو له راغلي وو مونږ چه څه و
خپل سامان سمبال کړو نو بیا تول په یو قطار کښې ودرېدو او د جهاز نه موباجو
دولونه وهل شروع کړل په بندر کښې پښتنو شادوله واچوله او هغه په پېشکو
کړه چه د جهاز تول پېرنګیان او مېلمانه د دوی تماشې ته و درېدل لاندې یو پېر
په جوش کښې راغلو ، سره جنډه ورسره وه میدان ته یې راو د ګل لیکن یو پولیس را
راغی او هغه یې د دوی نه ونښکلو یو عجیبه کیفیت او عجیبه ننداره وه چه په دې کښې
جهاز روان شو او لږ ساعت پس د بندر د هغه تول خلک زمونږ د نظر نه غیب شو
بله ورځ مونږ بمبئي ته ورسېدو د دلته په زرګونو خلک زمونږ استقبال له راغلي وو د لې
په اخباراتو کښې زمونږ لویه پراپیګنډه شوې وه په کوم بندر کښې چه خلک جمع شوي
زمونږ جهاز یې هلته ونه درولو بلکه د هغه نه کوز په یو بل بندرګاه کښې یې مونږ کو
لیکن په یو ساعت کښې هغه خلک هلته را ورسېدل ، زمونږ یې یو لوی جلوس په
کښې وویستو او څه وخت چه مونږ د کانګرس دفتر ته ورسېدو نو جلوس ختم شو
بیا مونږ د ارام د پاره چه کوم ځای زمونږ د پاره مقرر و هلته لاړو ، په بمبئ کښې
زمونږ ډېره لویه پراپیګنډه و شوه ، ځای په ځای مو جلسې وکړې او بله دا چه ز
یو ورتلو په مسلمانانو هم څه اثر و شو . خو په پېرنګیانو باندې مېږ ی لګیا شو او زمو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ف يي داپراسیکنیوه په مسلمانانو کښې شروع کړه چه داخلک هندوانو په دې غرض
ستی دي چه جماعتونو سره ددوي او باجي وغږ وي چه سباله مسلمانانو ته دهندوانو
د ولکو او باجو څخه اعتراض نه وی. د هندوستان په مسلمانانو کښې د ومره سیاسی
ور نشته چه څومره په هندوانو کښې دی. سیاسی شعور په یو قوم کښې د اسمانه نه
ي او چه په کوم قومونو کښې د سیاسی شعور خلک پیدا شي نوخپل قوم پسې ګرځي
وي کښې سیاسی شعور پیدا کړي مسلمانان د پرښه قوم دی خو په هغوی کښې دا سې
ل تر اوسه پورې پیدا شوي نه دي. تاسې د هندوانو، مسلمانانو دې لیډرانو
فکر وکړئ د هندوانو مشران او لیډران قوم پرست دی خو د مسلمانانو مشران
یډران خان بهادران او خان صاحبان وی، دوی چه څه غواړی خان
غواړی یا پېرنګی له غواړی، دد ی غریبانانو څخوک غمخور نشته او څکه دوی د
ل وانو نه وروسته پاتې شول.

د پاد سې قوم له طرفه مونږ ته یوه سپاسنامه هم راکړې شوه، په جلسه کښې په
کونو نبض، نو شریک شوی وو، ما د پېرې شکریې نه پس د خدایي خدمتګارۍ
رورت او حقیقت ښکاره کړه او ما ورته د وی چه دا تحریک په دې غرض شروع
وی دی چه مظلوم د ظالم د ظلم نه خلاص کړي او هر څوک چه په دنیا کښې ظالم
ی که مسلمان وی که هندو وی او که پېرنګی وی د دوی همېشه د هغوی مخالفت
او د پاره تیار وی. خدای ته خو د خدمت ضرورت نشته، د خدای خدمت د
خه د مخلوق خدمت دی.

د بمبیی نه پس دهلی له راغلو، دلته هم زمونږ استقبال له په زرګونو خلک راغلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو. زمونږ د میلمستیا انتظام جمعیة العلماء هند کړی و، مونږ هلته لاړ
ارام مو وکړو او ماذیګری زمونږ جلوس په ښار کښې وګرځولو، هندوانو او
نانو چه د کومې مینې او اخلاص مظاهره وکړه دهغه به درته څه ذکر کوم په تولا
زمونږ په جلوس خلکو ګلونه نوستل او ځای په ځای سپاسنامې واکړی شو
ما بنام جلوس ختم شو د جلسی په ځای کښې بنځی اونر د ماښوا و سپرو په ښا
راجع شوي وو، ما په جلسه کښې د شکرئ نه پس یو تقریر وکړ و چه امید دی چ
ستاسو د زړونو نه هغه شکونه او وهمونه اوس لیری شوي وي چه کوم ستا س
زړونو کښې د پښتنو خلاف د ښمنانو پیدا کړي وو او په دې تقریر کښې م د پ
د ښځو د بهادرئ او قربانئ چه کومې هغوی د ازادئ په دې تحریک کښې کړ
وې تعریف وکړه او دا مې ووې چه د کوم قوم ښځې بیدارې شي او د ملک
ازادی د پاره ملا وتړی نو هغه قوم څوک غلام ساتلی نه شي او هغه قوم
چه ډیر زر خپل منزل ته ورسیږي.

جلسه په ډیره کامیابئ سره ختمه شوه او مونږ ټیسن ته لاړ و او په ر
ګاډی کښې سواره شو لږ ساعت پس ګاډی هم سره د یو څو تنو خپلو ملګ
په دې ګاډی کښې یو ځای امرتسر ته روان شو په هر ټیسن کښې به ګاډی
د لیدو د پاره خلک راغلی وو، د ومره شور او غوغا وه چه مونږ تری خوب کو
نه شوا و نه ګاډی چې اوده کیدی شو او څه وخت چه زمونږ ګاډی سهارنپ
ته ورسید و نو هلته ډیر خلک راجع شوي وو هغوی ته مونږ خبر نه و کړی خود
د جلسی اعلان هم کړی و او په زرګونو ښځې، نر، نیمه شپه ټیسن سره نزدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونږ په انتظار کښي ولاړ وو ښکاره ده چي خو بالکل د کوزېدو نه انکار وکړ دهغه
پس هندوان، مسلمانان ماله راغلل او ما ته یې ډېر منت وکړ چه ژکوره به
ی نیمه شپه کښي ښومره منځ، نو را جمع شوي دي لو که چیري ته هم مونږ سره
ز نه شوې، نو دا خلک به ډېر مایوسه شي او دا ته یې ووې چه یوه ګښته پس بل
دی راځي. نو ره د دوی د خوشحالۍ له پاره و د سره کوز شوم. مونږ چه د حلبي
ام ته ورسېدو نو زمونږ د پاره د ښار ټه بهر خلک زمونږ په انتظار کښي
ست وو ما په دی خپل زړه کښي ووې که چیري زه هم دوی سره راغلی نه وای
د دوی زړونه به خومره صدمه رسېدلی وه. زما په راتللو یې هم څه ناڅه
لي وښوه، یو خوخبری می د تقریر په شکل وکړي وخت دا سره نه وبیا توري
پس تېیسن ته راغلو چه په دی کښي هغه رېل راغی او په هغه کښي مونږ سواره شو. دای-
اده هنسراج چه د جلندرو او ما سره د ګجرات په جېلخانه کښي یوځای قید و او ډېر
سره و او چه کله به ده ملاقات و نو مونږ له ډېری غوري زیري د ده کور والو-
ورلې. زما ډېر اشنا او مونږ سره یې ډېر ښه تعلقات وو. ما د ده سره د کوزېدو
عده کړي وه او زمونږ اراده وه چه جلندر کښي به کوزېږو و ده سره به د ده کو وبیا به
ځ کا دی کښي امرتسر ته لاړ شو چه څه وخت زمونږ ګاډی لودیانی ته راورسېدو
هغه خلک زمونږ نه خبر شوي وو، منځ، نو تېیسن له راغلي وو او دا کوشش یې
او چه مونږ سره د لته کوز شي مونږ یې په دې مجبوره کړو چه د جلندر نه واپس
د یانی له راځو نو عده مو ورسره وکړه نو هلته ترې مونږ خلاص شوا و بیا هم
سره یوه منځه په ګاډی کښي جلندر ته ورسېده نو لاله هنسراج او د هغه ورور او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاندان او ورسره نور ډیر خلک تیبس له راغلي وو او دهغه هم مونږ سره امر
نه د تللو اراده وه چه تیبس کښې داسې غوبل جوړ شو چه زه به یې د رته خه ووایم.
بعضې خدایي خدمتګار ګاډي کښې پاتې شو او څه ماسره کوز شو خپل سامان
یې کوټه نه کړې شو مونږ. جلند ر ته لاړو هلته مو د جنګو سکول وکتو د ګونو خلکو ته مې
یو مختصر تقریر وکړو او بیا واپس لودیانې ته روان شو مونږ. یوه لاړی کښې د لاه
هنسراج سره لودیانې ته لاړلو د بنا د ربه بهر د ډیر خلک ولا ړوو د ډیر وخت مونږ به
کشمکش او جلوسونو کښې ضایع کړو او د لته مولویه عظیم الشانه جلسه کړه خو ډیل ګاډی
وانه لاړلو. د دې ځای مسلمانانو خدایي خدمتګار ولو د لاری انتظام وکړو او لی
دې ځایه مونږ په لاری کښې امرتسر ته روان شو، ما ذیکر ورسیدو په بازارونو
کښې خلکو مونږ سره ډیره مینه کوله چه دوی به زمونږ د لاري نه چاپیره شوا خر په
ډیر و خوار و هغه ځای ته ورسید و چه کوم ځای کاندهي جي کوز شوی و معلومه شوه
چه ګاندهي جي ته هم خلکو په تیبسن ډیر تکلیف ورکړې وا و هغه ناجوړه هم وزه
د هغه لید وله لاړم هغه مخ سره تړلي وو او په ډیر تکلیف کښې و. ساهغه خپل تول
دقیق ملګري که هندوان وو که مسلمانان وو که سکهان وو چه څوک ماسره د ګجرات
په جیل کښې اشنا شوي وو ولیدل. زما طبیعت هم ناسازه و په دې وجه ما مناسب
ونه ګڼل چه د سکهانو ورونو نه اجازت واخلو او کلی ته لاړ شو.

وطن ته واپسي:

هغوی نه مې په ډیر زور رخصت واخیستو. ماوې زه ناجوړیم هیڅ هم
نه شم کولی او تاسو مې پاتې کوئ نو زه به زیات ناجوړه شم هغوی رضا شوا وما

(c) ketabton.com: The Digital Library

ېي رخصت راکړې اوصوبنړ دشپې په دآک کاټې کښې را روان شو سحر
وختې نوښار ته راورسېد و او چه کوم خدایي خدمتګار ددې ځای ووهغوی
ور رخصت کړل او صوبنړ مردان ته روان شو، دمردان تيسن له په زرګونو خلک
راغلي وو، مونږ هغوی سره هوتي مردان ته لاړو دکلپانی په غاړه دیوې لوی
جلسې انتظام شوی وچه جلسه ختمه شوه نو بیا طورو ما یار وته لاړو هلته هم ددا روکلو
خلک راجمع شوي وو جلسه مو وکړه خلکو ته مو ددوری تول حال ووې او بیا
مونږه واپس اتمانزو ته راغلو.
یو څو ورځې مې ارام وکړو او چه بنه شوم نو د صوبه سرحد ددورې اراده مې
وکړه چه په دې کښې: کوهاټ، بنو، ډېره اسماعیل خان، دکمیتوله طرفه
ه عوتونه هم راغلي وو، زه دټل او هنګو په دوره روان شوم په دوره کښې ماسره
د ملنګانو بانډې دقاری صاحب زوی هم تلی ؤ هغه ډیر خوش اوازه وقومی
نظمونه یې ویل چه: «د ستاله میچنو، نه وېرېږو ای سرکاره ولی مو ویرې.»
ددی به په خلکو ډیر ښه اثر کېدلو. په لاره کښې ددرې تول ایرېدې ورونه
خبر شوي وو زمونږ استقبال دپاره ځای په ځای ناست وو او دچای او-
دودی انتظام یې هم کړی ؤ، زمونږ دښکاره کېدو سره دوی شروع شو ې او
ډېر خوشحاله شول، ما به ډېر منع کول چه دوی مه کوئ زما نظر په خود عدم
تشدد ده خو هغوی خرا زاد خلک دوکله منع کېدل. ځای په ځای چه به دوی جمع وو
مونږ به ورکوز شو او مختصر تقریرونه به مې ورته وکړل او دخدایي خدمتګاری په حقیقت
به مې پوه کړل، ددې ځای نه اول ټل او بیا واپس هنګوته لاړو او چه هلته مونږ ځیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تحریک ورو نه ولیدل او جلسي وشوې نو واپس د کوهاټ ښار ته راغللو، د کوهاټ خلکو خوبولوی نمایش کړی ؤ خو د باران په وجه رونق خراب شو، د جلوس نه پس مو جلسه وکړه او تقریرمو وکړو او خلکو ته می د خدایی خدمتګارۍ د جرګو جوړولو دعوت ورکړو چه سبا له بنوته روان شو په لاره کښې لاچي او احمدی بانډی، بانډه داود شاه کښې مو جلسي وکړې. بیا کرک ته لاړو هلته جلسه وشوه د زړې په تول علاقه کښې وګرځیدو، واپسی کښې لتمبر ته راغلو او د محمد افضل خان ځای کښې مو جلسه وکړه کوهاټ کښې زمونږ د پرښبه کارکنان وو [چه دوی کښې یو د زړګی عبدالغفار نومیده چه د قومي خدمت په لار کښې یې ځان قربان کړی ؤ، ده د خودکشۍ په وخت کښې یو خط زما په نامه لیکلی پرېښې وو، په هغې کښې یې لیکلي وو چه ما د یو خدایی خدمتګار په حیث تاسره د لوی خدای د ورانډې د الوظ کړې وو چه زه به د خدای د مخلوق خدمت د هغه د رضا د پاره کوم او که په دې لاره کښې هر قسم تکلیف او مصیبت په ما راځی نو زه به د هغې مقابله په عدم تشدد کوم. چونکه د مسلم لیګ په امر د قیوم خان حکومت د دلته زمونږ د وهلو، ټکولو، قید ولو، مال تالا کولو، او جایداد ضبط کولو نه علاوه زمونږ د کورونو او زنانو بې پردګی هم کوله نو زما پښتني غیرت دا برداشت نه کړې شوه یکار خو دا وو چه ما تو پک را اخستې وی او د دې ظالمانو نه می خپل بدل اخیستې وی خو چونکه ما تاسره د الوظ کړې وو چه زه به په عدم تشدد پابند اوسم نو د دې د وجې نه زه خپل ژوند ختموم او د خدای سره سره تاسره هم معافي غواړم چه زه تاسره په هغه خپل لوظ ټینګ پاتې نه شوم.]

دې ضلع کښې تقریباً یو لک خدایی خدمتګار وو. دلته د لتمبر د ګلی‌ځان د سر

ده ... ښیا کښې
لګیه کار کشران
... موسونه کړې
خدائی خدمتګار
عدم تشدد په پا
... خبردی
... په جا بمبز...
... قتل عام
... وکړه په تول
صوبه کښې په
خدائی خدمتګا
... طلوع
دو کړه چه
غیر بنګالیان یاد
... تازه دو
خدائی خدمتګاران
قیوم ... په هم ... کړی ... محمد ... خیبر ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غاړه مونږ ته د چایو انتظام کړی و مونږ چای څکله چه زمونږ د بنو خدائی خدمتګار
او د سپاه‌ل او مونږ ورسره په موټر کښې بنو ته روان شو، بنو والو هم مونږ د پاره ډیر
نمائش کړی وُ او په بنار کښې زمونږ یو عظیم الشان جلوس و ښکوا او په زرګونو خلک
پکښې شریک شول ډیره ښه جلسه وشوه او ډیر مخلوق ورله راغلی وو. سالار یعقوب
خان او وبیشوا امتر داسه ډیر کار کړی و، دلته د هند والو او مسلمانانو اتفاق دوی
کړی و هلته می هم یو مختصر تقریر د خدائی خدمتګاری متعلق وکړو، د هغه ځای نه
سباله مونږ ډیره ته روان شو، میرا خیل کښې نورنګ او سرای کښې مو جلسه وکړه
لکی کښې مو هم جلسه کړی وه. شهباز خیلو او پیزو کښې مو جلسه وکړه، لکی مروت
لادو کښې راتلل هلته مو جلسې وکړې. ډیره ته نزدې مونږ د پاسو لپټنو څه کلاړې
ولیدې او مونږ هغوی ته ودستانه شو، مونږ لا هغوی سره خبرې کولې چه په دې
کښې یو موټر راغی او مونږ ته یې ووې چه زر راځئ خلک د ښار نه بهر راوتی دی سخت
په انتظار کښې دي. مونږ هغوی سره روان شو او چه د ډیرو ښار ته نزدې شو نو په
زرګونو خلک زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو. زمونږ د موټرو په لید وسره یې د انقلاب
او فخر افغان زنده باد نارې ووهلې، بازارونه، سړکونه، دکانونه یې بند کړی وو
ځای په ځای دروازې ډیرې ښې جوړې شوې وې، زما په خیال دلته ډیر لوی
لوی خلک راغلي وو، خو داسې استقبال یې شوی نه وُ زه یې په اس سور کړم او د جلوس
وړاندې روان شوم، په زرګونو ښځې، نر، په دکانونو، بالاخانو او کوټو باندې
ولاړ وو. پیرنګیانو ډیر کوشش کړی وُ او په هندوانو یې ډیر دباو ونه کړی وو چه په
دې طریقه زما جلوس او استقبال و نه شي خو بالکل ناکامیاب شوی و. د دې جلوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

تول انتظام هندوانو کړی ؤ.

ډیره اسماعیل خان کښې په دې ورځو کښې د قومي تحریک زور او شور و. د دې ښار په چاپیره علاقو کښې هم تحریک په زور کښې و، ټانک، کلاچي، ګل امام، ګول بازار او پنیاله کښې خلک په تحریک کښې په زور او شور کښې شامل ول. ښار کښې د سرځنو علاوه د ښځو او ورو هلکانو جلوسونه وتل. یوه ورځ د ښځو جلوس په بازار کښې تیریدلو هرکله چه دا جلوس د ډاکټر جنده رام چوک ته ورسید ونو د صوبه سرحد انسپکټر جنرل پولیس ایس مانګر د جلوس د خوریدو حکم ورکړی وخو ښځو انکار وکړو، جرنیل د ښځو په دې انکار ډیر غصه شو او تمانچه یې را وښکله او چلوله یې چه ناڅاپه یو زلمی سردار بهګوان سنګه د ده لاس ونیوو او ورته یې ووې چه تا له شرم نه درځي چه په ښځو تماچه چلوې. د جرنیل صاحب لاس ورچیدو او تماچه تری ښکته پریوته جرنیل صاحب وارخطا شو او بنګلې ته لاړ او تماچه ورله یو سپاهي یوړه. د بهګوان سنګه د دې جرئت بدله په ۱۹۳۱ ع کال کښې د فرقه دارانه فساد نه پس واخیستی شوه او هغه دیو قتل د دروغو په مقدمه کښې ونیوی شو او ډیر مصیبتونه یې پری تیر کړل او چه ثبوت پری پیدا نه شو نو پری یې بوده.

هندوانو ته حکومت ډیر په قهرو او دغه وجه وه چه پینځه میاشتې پس یې په هندوانو، مسلمانان ورواچول او کور کښې یې وجنګول او لوی فساد وشو، د هندوانو مالونه یې پری لوټ کړل، کورونه او بازارونه یې وسوزول او ډیر هندوان او مسلمانان قتل شول، او د لکهونو روپو نقصان وشو او د پنیالي بزخان بهادر چه هغه سره د ډیټی کمشنر او شیخ محبوب علي اسسټنټ د اصلاح وکړه او دوه لاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

پی هم وارکړی چه خپلو لوګړانو له سره وردی جوړی کړي او بوه یی کړه چه مونږ به بیا کښی فساد کول غواړو . کوم وخت چه ددی ته تیلیفون وکړ هم نود غه دسره جامونوکوانو له توپکی او تماچی ورکړه او بیا له پی د لوټ او اورلګولو د پاره فوراً را ورسوه ده هم دغسی وکړل . د پیرنګی د پټنی کمشنر دا پالیسی وه چه یو خوا به هندوان وو هل شی لوټ به شی او بل خوا به سرخپوش خدایی خدمتګار بد نام شی او ددوی بر خلاف به پروا پیګنډه په ټول هندوستان کښی وکړو چه کانګرس هم به دوی بد ګمانه او خفه شی او دوی له ځانه بیل کړي . دشپی یوه عظیم الشانه جلسه وشوه ما پکښی یو مختصر تقریر وکړو چه زه ستا سو د هندوانو او مسلمانانو په اتفاق ډیر خوشحاله شوم او امید کوم چه تاسو به خپل دا اتفاق داینده د پاره قایم او دایم وساتی او دملک دازادی په لاره کښی به کافی حصه واخلئ . سباله مونږ کلاچی له لاړو کلاچی کښی ذکننډه پور خانان او رمضان خان وغیره ټول مونږ سره ملګری شول دلته د خدایی خدمتګارو جرنیل کنور بهان نارنګ صاحب ورو ستو بیا سالار شو او دهغه ځای خلکو زمونږ ښه استقبال وکړو ، جلسه موو کړه خدایی خدمتګاری کښی خلک په ډیر شوق داخل شول او جرګه موهم جوړه کړه ، دکلاچی نه تانک ته لاړو او د ټانک خو ډیر زور ورپیښتانه دی . ډیر خلک په جلسه کښی شریک شول ، شپه په کل امام له لاړو ظفر خان ددوی هم مونږ سره شامل شول ، دلته هم جلسه وشوه او ډیر خلکو خپل نومونه خدایی خدمتګاری کښی ولیکل . له دی ځایه واپس بنوته لاړو ، بیا کوهاټ او پیښور ته واپس شو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنجاب د پښتنې علاقو دوره :

خدايي خدمتګارو چه جوړه شوه نو مونږ ته ضلع کيمبلپور او ضلع ميانوالي نږدې وې او پکښې نيا ته ابادي زموږ پښتنو ورونو وه او دا دواړه ضلعې مونږ سره لګيدلې دي. کيمبلپور د پېښور ډويژن کښې او ميانوالي ډيره اسماعيل خان ډويژن کښې وو. څه وخت چه تحريک شروع شو نو دا ضلعې يې زمونږ نه کټ کړې او پنجاب سره يې کړې. دا ضلعې زمونږ ګاونډ کښې دي، نو مونږ دې کښې هم دورې کول غوښتل، خو ضلع کيمبلپور ته حکومت نه پرېښودلو ترڅو چه زمونږ خپل وزارتونه جوړ شول بيا هم چا نه پرېښودو. يو ځل مونږ د وزارتونو په وخت کښې د کيمبلپور په دوره تللو خيال هم دا وو چه اوس خو قومي وزارتونه دي مونږ به پرېږدي دي خو چه د اټک نه پورې وتلو نو پوليس سنګينونه چړاو ولاړ وو مونږ ته يې سړک بند کړې وو مونږ ته يې ويل چه واپس شئ مخکښې مو نه پرېږدو ما ورته وويل چه مونږ خو واپس نه ځو نو مونږ چه پوره شو چه دوی مو نه پرېږدي نو د لارې نه کوز شو او د سړک په خوا کښې د غره څنګ ته کښېناستو دې کښې ډېر وخت تېر شو چه هغوی پوره شول چه دوی خو واپس نه ځي نو بيا يې لارې راوستله او په هغې کښې يې مونږ کښېنولو او کيمبلپور طرف ته روان شو ولې د کيمبلپور په ځای يې خوشحال ګړته بوتلو د سين نه يې پورې کړو ضلع کوهاټ کښې يې پرېښودو، د غه شان چه کله ما يا خدايي خدمتګارو اراده کړې ده نو چا پرېښي نه يو او ميانوالي ته به هم کله نا کله ورغلو، کيمبلپور کښې به د چهچ علاقې ته کله نا کله ورتلو، چه ميانوالي ته به لاړو نو په علاقو به ګرځېدو کالاباغ ته هم تللي يو د غلته کالاباغ سره جخت په نمر خاته يو کلی دی هغې ته هم ورغلي يو او هغه علاقې ته هم تللي يو چه پکښې د اوسپنو کان دي او بيا د هغې نه به عيسی خيلو ته ورتلو يو ځل چه مونږ عيسی خيل ته لاړو نو د هغه ځای نواب

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلسه نه پرېښووه خپلو نوکرانو ته يې لوی لوی ډانګونه ورکړي وو چه څوک به جلسې ته راتلل هغوی به يې وهل ماداسې چل وکړو چه په بازار کښې روان شوم او په تلو تلو کښې مې خلکو ته خپل تقرير کولو سره ددې هم چه څوک به زما تقرير اورېدلو ته راجمع شول نو هغه به يې په ډانګو نو وهل، لنډه دا چه زه يې جلسې څه چه خبرو ته هم پرې نه ښودم خو هلته يو هندو هغه مونږ ميلما نه کړو او د هغه يو سرای د پر هغې کښې يې زمونږ د ياره د ډوډۍ انتظام وکړو نواب صاحب هغه پيسې جواب راولېږلو چه دا سړی مه پرېږده او د سرای نه يې وباسه خو هغه د نواب صاحب خبره ونه منله او مونږ هلته په ارام شپه تېره کړه چه سباله جمعه وه مونږ دا فکر وکړو چه د جمعې لمانځه له خو به د علاقې ډېر خلک راځي نو مونږ به هم لاړ شو، د وی سره به لمونځ کښې شريک شو او که موقع وه نو خبرې به ورسره هم وکړو خو چه سباله مونږ جماعت له ورغلو نو د نواب صاحب ډانګ ماران د جماعت نه چاپېره ولاړ وو او چه جماعت ته ورننوتلو نو يو بنيادم پکښې نه و خوشې پروت و مونږ ته دا معلومه شوله چه د نواب صاحب دا سړي د دې د پاره ولاړ وو چه د هغوی دا خيال وو چه سباله به دوی د جمعې لمونځ د پاره راځي نو زمونږ نه مخکښې يې دا بند وبست کړی و چه جماعت ته د کلي او علاقې څوک رانه شي نو ځکه دا سړي يې ودرولي وو چه څوک راځي نو هغوی د جماعت نه منع کوي. چه مونږ په دې پوه شو چه دې علاقه کښې مو کار ته څوک نه پرېږدي نو واپس شو.

يوځل زمونږ د مردان يو خدايي خدمتګار جرنيل شاه ولي خان د څو تنو نورو خدايي خدمتګارو سره د کيمبلپور د ضلع د پنډي ګهيب تحصيل ته تللي وو هلته دوی په جلوس کښې روان وو، جرنيل صاحب وړاندې روان و جنډه يې لاس کښې نيولې وه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور خدایي خدمتګار ورسپي وو چه دوی د دوست محمد صوبیدار کور ته نږدې شول نو
نو هغه او د هغه زوی غلام محمد ورته مخه ونیوله او په جرنیل صاحب یې په توپک ډزې اوکړې
چه هغه شهید شو او بیا یې نور خدایي خدمتګار په برچو ووهل او په جلوس یې کاڼې
و وورول او جلوس یې تس نس کړو او جلسه خوره شوه. زمونږ د پنجاب رونړو زمانه
کیله کوی چه ته پښتنو ته کار کوی، زه ورته وایم چه زمونږ د تحریک خود خدایي مخلوق
د خدمت د پاره دی او مونږ خو کوشش کړې دی چه د هر چا خدمت اوکړو ولې زه
څو ځلې د پنجاب راغلی یم خو چا ستاسو خدمت ته یرې الپښی نه یم.

د دې نه پس بیا څه وخت چه پیر نکیا نو اعلان وکړو چه د املک مونږ پرینږدو
نو یو ځل بیا زه میانوالی ته لاړم او په داؤد خیلو کښې یوه لویه جلسه وشوه. د میانوالی
پښتانه نیا زیان دي چه د ډېر ښه او بهادر پښتانه دي. زمونږ جلسې ته به ډېر
تعداد کښې په ډېر شوق راغلي وو ما هغه جلسه کښې دوی ته تقریر وکړو. د هغه تقریر
یو خوخبری ما ته یاد دی زه لې تاسو ته کوم ما ورته وویل چه ای ورونو! نن د
قامولو دنیا ده تاسې وینئ چه کوم کوم قامونو کښې قامولي او وورلی راغلی ده نو هغه
آسمان ته وختل او اباد شول دا مونږ خو هم یو قوم یو نو دا مونږ ولې پاتې شو؟ دا مونږ
ځکه پاتې شو چه مونږ کښې قامولي، وروروولي مینه محبت او اتفاق نشته نو زه تاسو
له ځکه راغلی یم چه تاسو زما قام یئ خو تاسو خپله ژبه پښتو نولې تمدن او تول څیزونه
پریښې دي تر دې چه لنګونه مو وهلي دي. دا هم درته وایم چه یوه موعی د بسیل نه
جدا شي نو هغه ورکه شي اوس د فیصلې وخت راغلی دی دا زما د قامولي او غزنی
ولې فرض دې چه تاسو ته راشم او درته تپوس وکړم چه تاسو به څه کوئ مونږ سره به ځئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

که پنجاب سره به ځي، مونږ خو پیرنګي جدا کړي وو چه پیرنګي ځي نو تاسو به پنجاب
سره ځي که مونږ سره به اوسیږئ نو به هغوی کښې یو سړی راپاڅید او هغه وویل
چه مونږ ستاسو وروڼه یو او پښتانه یو او تاسو سره به ځو، مونږ به خپلو بچو ته پښتو ښیو
بچو ته څه چه مونږ بچیله هم پښتو زده کوو خو ته به مونږ سره دا وعده کوې چه کم از کم
په شپږو میاشتو کښې به یوځل مونږ له راځې. زما او د هغوی وعده وشوه او جلسه
خوره شوه، ملک آزاد شو، پاکستان جوړ شو خو ما لا تر اوسه د هغوی سره دا وعده
پوره نه کړې شوه، ولې چه پاکستان جوړ شوی دی نو میانوالی خو پریږده [illegible]
کښې چا خدمت ته پرېښې نه یم بلکه څومره موده چه پاکستان کښې وم نو لا به جیلخانه
کښې وم لا به کور نظر بند وم.

زمونږ کار او د پیرنګي سازشونه:

پیرنګیانو چه ولیده چه دا تحریک پښتنو کښې د ځنګل د اور په شان خوریږي
نو دوی سره یره پیدا شوه او زمونږ د تحریک د تباهۍ کوششونه یې شروع کړل
اول یې د پنجاب انګریزي اخباراتو کښې زمونږ برخلاف د پراپیګنډه شروع کړه
چه دا تحریک د کانګرس مخالف دی او په دې طریقه یې مونږ د کانګرس نه جدا
کولو او د کانګرس او د ګاندهي جي امداد یې را نه لیرې کولو، لیکن ما فوراً د میا
احمد شاه او نورو ملګرو په سلا او مشوره یو اعلان وکړو چه د دې حکومت
یوه غلطه پراپیګنډه زمونږ برخلاف شروع کړې ده. مونږ د کانګرس ملګري یو
مونږ نه د کانګرس نه جدا یو او نه جدا کیږو، بلکه دا چه د لاهور په اخباراتو کښې
چه د پیرنګیانو د اثر د لاندې وو، دا پراپیګنډه شروع کړه چه ماله به بمبئي کښې

سره د هندوستان مسلمانان و پرېږدل کړے فیرنګی لا پیښي . بو ښندو اك
به مونګ د حلق [illegible]
... کاله حکومت پرېږدو . د احوله مسلمانان ته ځیر ملی په ګرځه کښې اچوو
وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داپرېږدو دپاره شپیته ذره روپۍ راکړی شوی وې حالانکه دا ټول دروغ وو ماخو په هندوستان کښې نه د چا نه چنده غوښتی ده او نه چا راکړی ده او نوری داسی طریقې یې هم اختیار کړې چه د قوم او زما او اپریدو ترمینځ غلط فهمی او ناچاقی پیدا کړي . لیکن د دروغ د رښتیا مقابله کول نه شي :

«قل جاء الحق و زهق الباطل» یوه ورځ ما د لاهور په تیس د انقلاب اخبار اپرېدو وليدو هغه زما اشنا هم و لیکن پیسه چه یو قوم ته خوږه شي نو هغه بیا اشنائي او دوستی ته نه ګوري راغی او ما ته را ترغاړه شو ما تری پوښتنه وکړه چه دا ستا کله اپریدو سره دومره اشنائي او ورور ولي پیدا شوی ده هغه وخت دې د هغوی مدد نه کوو چه څه وخت پری د پیرنګیا نو د توپو ګولی وریدې ؟ او دا می ورته ووې چه دا ممکن کیدی شی چه د یو پنجابي دې د اپریدو سره زیاته همدردی وي ؟ زما خپل قوم دی او زه خو د هغوی خدمتګار یم ، نو دا ممکنه ده چه زمانه ستا هغوی سره زیاته همدردی وی ؟ نو هغه راله ځواب راکړو چه چونکه تاسو کانګرس سره یئ او زمونږ پالیسی د کانګرس خلاف ده نو په دی وجه مونږ ستا برخلاف شو او ستا خلاف لیکو . ما ورته ووې چه مونږ به او س کانګرس پرېږدو او مونږ خو تاسوله درغلی وو خو تاسو زمونږ هیڅ قسم امداد ته تیار نه وئ ، حقیقت خو دا دی چه تاسو مونږ کانګرس سره کړې یو که تاسو اوس هم مونږ سره ملګری کیږئ او د پیرنګیانو د زور ظلم نه مو خلاصوئ نو تاسو سره کیږو . ده سترګی منکته کړې او روان شو . اسلام خو دنیا ته د آزادی د پاره راغلی و او د مظلوم د ظالم نه د خلاصولو د پاره راغلی و لیکن نن د هندوستان مسلمانان بر غلامی خوښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او د ظالم ملګري دي او بيا هم د اسلام دعويداردي.

د کانګرس کميټئ په ځای د سرحد جرګه:

زمونږ دا خيال وچه د صوبه سرحد «د کانګرس کميټئ» نوم دی «جرګه» شي نو دا به ښه وی ولې چه زمونږ خلک په کانګرس نه پوهېږي او دا هم وچه مونږ خدايي خدمتګار د کانګرس سره ملګري وو او کانګرس کښې نه وو او بله خبره دا هم وه چه د صوبه سرحد کانګرسيانو به زمونږ مخالفت کوو او مونږ سره يې کمک نه کولو نو ځکه مونږ غوښتل چه د کانګرس د کميټئ نوم دې «جرګه» شي. مونږ ټولې صوبې کارکنان خدايي خدمتګار او د صوبې کانګرسيان د جرګې جوړولو د پاره راجمع شو او مونږ ټولو په شريکه جرګه جوړه کړه د ټولو کارکنانو دا خيال وچه زه دې صدر شم او صدارت دې منظور کړم ولې زه د دې د پاره نه وم تيار نو په دې وجه د صدارت د پاره دوه نومه پيش شو. د ښار خلکو د علي ګل خان نوم پيش کړه او مونږ د کلو خلکو د ميا احمد شاه نوم پيش کړو. ميا احمد شاه د رائې په اکثريت سره صدر مقرر شو، د جنرل سکرټرۍ د پاره ما د پير بخش وکيل د پېښور نوم پيش کړو او په اتفاق سره هغه منظور شو او کار مو شروع کړه، زمونږ کار ورځ په ورځ په ترقۍ ؤ، زمونږ په خلکو کښې احساس جذبه او شعور پيدا شوی ؤ او ورځ په ورځ به زياتېدو خو حکومت زمونږ دی تحريک ته کتلی نه شو او هيڅ وخت زمونږ د تحريک د بربادۍ نه قلار نه وو او په دې کوشش کښې وچه په څه چل زما دوره او کلي په کلي ګرځېدل بند کړي، اخبارو کښې يې زما برخلاف غلطي پراپيګنډې شروع کړې او مونږ تماچي ته يې هم زما متعلق دروغ ولېکل. ليکن

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهاتماجي د دوی د دروغو په دام کښې رانغی . ماچه څه وخت د کوهاټ د دورې
بیا اراده وکړه او څه خدایي خدمتګار مې هم د خان سره کړل نو د سرحد حکومت
والیسرای ته ولیکل چه د کوهاټ علاقه زمونږ د فوجي بوټی مرکز دی او که چیرې دی ده
یکښې دوره وکړه نو بیا به دا علاقه زمونږ د لاسه لاړه شي نو په کار دادی چه دی ګرفتار
کړې شي . والیسرا مهاتماګاندهي ته ولیکل چه مونږ هغه ګرفتا ردوو . مهاتماجي جواب
ورکړو که چیرې هغه ګرفتاروې نو زمونږ او ستاسو چه کومه صلحه شوېده هغه به
ماته شي . ماچه د کوهاټ دوره شروع کړه نو حکومت څلور افسران ما پسې مقرر
کړل یو د کوهاټ ډیپټي کمشنر بل پولیس کپتان ورسره د علاقې مجسټریټ او
بل د بار د ر پولیس یو پیرنګی چه هغه به د پښتو ورسره پښتو ویله چه کلې به کلې وګرځي او
خلک دې ته تیار کړي چه نه ما کلوته پرېږدي او نه ما ته راجمع شي لیکن په دې هم
څه ونه شو مونږ چه به کوم کلي ته تلو دوي به زمونږ نه مخکښې تللي وو خلکو ته به لي
وي چه ګورئ هغه راروان دی خپه کلي ته یې پرې نږدئ خلکو به ورته وي چه دا
مونږ څنګه کولی شو تاسو یې بند کړئ زمونږ کلوته یې مه راپرېږدئ بیا به یې ورته
وي چه خبرې ورسره مه کوئ جلسې له مه ورځئ په یو کلي کښې ترمونږ جلسه وه دوی
هم هغې جلسې له راغلل ما خلکوته تقریرکولو چه مونږ خدایي خدمتګار یوا و مونږ د خدای
د پاره د دی قام او ملک خدمت ته ملا تړلې ده ، دا ملک او دا قوم خو ستاسو هم دی
تاسو کښې څوک شته چه مونږ سره په دې خدمت کښې شریک شي نو یو پاڅېدو چه
زما نوم ولیکه بل پاڅېد وچه زما نوم ولیکه ، بل پاڅېد وچه زما نوم ولیکه ، داد بار دی
پیرنګی ماته رانږدې شو او ماته یې ووې په دې خلکو دې څه چل کړی دی دا به

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ د یو سپاهي نه دومره بیرېدل چه دهغه په مخکښې بهرې کلمه نه شوه وتلی
اوس دادی مونږ ولاړیو او د دوی په زړه کښې هیڅ ویره نشته لګیا دي
خپل نوموننه دخدايي خدمتګارۍ دپاره پېښ کوي ماورته ووې چه داچیل
پری مانه دی کړی، داپرې تاسو کړې دی داستاسو دظلم نتیجه ده. چو مثل
بیا مونږ بنوته لاړو لکی صورت اودرسره نورو کلوکښې اوسرای نورنګ
کښې مو جلسې وکړې، جرګې موجوړې کړې اوخدايي خدمتګار برتی شو. دبنو
ښاو خوا ټول کلي مو وګتل جلسې مو پکښې وکړې اوخلک مو دحقیقت نه خبردار
کړل بیامو هاتي خیلو کښې دیوی لویې جلسې انتظام وکړو اوپه هغه مقام مو جلسه
وکړه چه کوم ځای چه په ۱۹۳۱ع کال کښې پیرنګیانو په یوه لویه جلسه ګولۍ چلولې وې او
ډېر خلک شهیدان شوي وو او ګرفتار شوی وو او قید شوي وو. مونږ چه هاتي-
خیلو ته نژدی شو نو ماله دپولیس یوافسر یو سل وخلوېښت دفعه (دقانون
یو سل وخلوېښتمه ماده) کښې نوټس راکړو چه هلته به نه ځې ماد هغه دتعمیل نه
انکار وکړو او نو بیامې دا خیال وکړ ماوې که زه جلسې ته ځم نو جلسه به بنده کړی
نو بیامې دا فیصله وکړه چه خپل ټول ملګری می هاتي خیلو ته ولیږل او زه لتمبر ته
لاړم او دلتمبر دخان محمد افضل خان په حجره کښې او ده شوم. ما بیا محمد افضل-
خان سره زماد ملګرو دجلسې نه واپس راورسېدل حالات یې راته بیان کړل
چه ډېره ښه جلسه وشوه او خلکو په حکومت چه ترې دی د جلسې نه منع کړی لعنت او
ملامت ووې او بیا واپس کوهاټ ته راغلو اوکومه علاقه چه دغلته زمونږ نه پاتی وه هلته مو
جلسې وکړې جرګې جوړې شوی او خدايي خدمتګار جوړ شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دګاندهي جي په بلنه باردولي ته تګ:

چه دکوهاټ ښار له راغلو نو خبر شو چه دپېښور نه خبر راغلی دی چه مهاتما جي
غوښتي یم. لیکن په کوهاټ کښې صرف دهغو علاقه پاتې وه ماویل چه دکوهاټ
دوره ختمه کړم نو بیا به لاړشم مونږ دهغو دوره وکړه ځای په ځای جرګې جوړې
شوې نو بل استازی راپسې راغی چه ته ګاندهي جي ډېر زر غوښتلی یې اولیکلي دي چه
چه ټول کارونه پرېږده او فوراً باردولي ته راشه زمونږ کار تقریباً ختم شوی و. زه سبا
سحر له پېښور ته لاړم او دپېښور نه باردولي ته روان شوم چه بهوپال ته ورسیدم نو د نواب
صاحب اي. ډي. سي. شعیب قریشي صاحب چه زمونږ دخلافت ملګری و
او دمولانا محمد علی جوهر زوم و ولاړ و ماله راغی جوړ تازه مو وکړل زما هم ډېر
خوښ بانه وا او ماته یې ووې چه راځه سفر کښې به ستړی شوی یې او نواب صاحب
وایي چه لږ ارام وکړئ او بیا به ګاله به دهغه میلمه یې ما ورته ووې چه هلته به ګاندهي
جي زما انتظار کوي دنواب صاحب شکریه او په واپسي کښې به درشم خو هغه پرې
نه ښودم نو زه ورسره دریل نه راکوز شوم او ورسره روان شوم چه مهمان خانې
ته ورسیدم نو شوکت علی صاحب هم هلته موجود و او په سباله نواب صاحب راته
ووې چه تا به وایسراې له بوزو هغه سره به دې لیده کاته وشي او چه ته څه غواړې
هغه به درکړې باردولي ته مه ځه. خو ما دهغوی دې خبرې سره اتفاق ونه کړو
هغوی په ما ډېر زور راچوو خو کارونه شو سباله تری زه رخصت شوم او باردولي
ته روان شوم تېسن له سردار پټیل او دیوی داس راغلي وو. تېسن ته نژدې د
باردولي اشرم و دا دګاندهي جي اشرم دی او دې کښې همېشه او سېږي ګاندهي جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مي ملاقات وشو څه خبري مو وشوي کرمي وه او زه سفر هم په تهرډ کلاس کښي کوم. ومي لمبل او جامي مي بدلي کړې، چه ما زنګير شو نو ګاندهي جي سره هوا خوري له روان شوم. سي. آی. ډي يو مسلمان انسپکټر زمونږ د خبرو اوريدو دپاره مونږ پسي روان وخو چه څه وخت ورته زمونږ فکر شو نو شرمنده شوا او واپس شو ګاندهي جي ما سره د سرحد بحث څه لږ ډير په ورځ کښي يو ځل کولو، ليکن دا خبره يي لا اراته کړې نه وه چه دحکومت په شکايت مي راباللي يي. يوه ورځې يو مسلمان پټيل (نمبردار) زما د ملمستيا دپاره راغي او ګاندهي جي ته يي ووي چه که ته اجازه کوې نو سباله به دی زما ميلمه شي هغه په ډيره خوشحالي اجازت ورکړو او د تلو په وخت کښي ورته ووې چه په ده باندي ښې غوښې وخوروه، دلته خو مونږ په دالو نو مړ کړو هغه زه چيل کورته بوتلم د هغه ډير ښکلي کور و او هغه ډير په ښه حالت کښي و ډير محبتي سړې و د هغه هغه اخلاص او محبت به رانه هېر نه شي.

ديوی داس سره دوره:

ديوی داس ګاندهي د ګاندهي جي په مشوره د بارډولي دوره راباندي شروع کړه او څو مره اشخاص چه دلته وو هغه ټول يي را و ښودل. ددې اشخاصو (تربيت ګاه) هغه ساده ژوندګی زما ډيره خوښه شوه تر دې پوري يي په ما اثر وکړو چه زما هم دا خيال پيدا شو چه د خدائي خدمتګارو د تربيت دپاره به زه هم داسي اشخاص جوړوم ددې ځاى خلکو د ازادۍ په جنګ کښي ډيره قرباني ورکړې وه او تر او سه پوري د ډيرو خلکو جايدادونه چه ليلام شوي دي هغه لا هغسي د نورو خلکو په قبضه کښي دي. دلته د مسلمانانو او هندوانو تعلقات هم ډير ښه وو او د حکومت په ډيرو کوششونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د باوونو هم مسلمانانو د هندوانو محکې اخيستې نه وې او که څه نا څه يې اخيستې وې
هغه يې هم واپس کړې وې ما چه کوم کوم ځاى تقريرونه وکړل هغه داسې وو چه مسلمانانو،
دا ملک د هندوانو او مسلمانانو دواړو دى او ددې دازادۍ د پاره تاسو دواړو له اتفاق
په کار دى او که په چا کښې دا همت نه وي چه د ازادۍ په جنګ کښې حصه واخلي نو
دومره خو ورله په کار دى چه دازادۍ په جنګ کښې چه د چا محکې ارما لونه ليلام شوې
چه هغه وانخلي او که چېرې چا اخيستې وي نو مناسب دا دى چه واپس يې ورته
پرېږدي. مسلمانانو ته مې ووې چه وينس شئ که چېرې او ده پاتې شوئ نو دا کوم
انقلاب چه دا روان دى دې کښې به لا هو شئ؟ انقلاب سيلاب دى او هميشه او ده
قومونه وړي او وينس اباد وى تاسو وينس شئ او منظم شئ او د انقلاب نه ګټه واخلئ.

څه ورځې پس جواهر لال هم دلته راغى او بيا مونږ تول سره د کاندهي جي بمبئ
له لاړو او د بمبئ نه بيا زه کاندهي جي او ديوى داس ګجرات له راغو او دلته کاندهي
جي ديوبل نوى اشرم بنياد کښېښود. دلته نږدې د مسلمانانو هم يو عربي مدرسه
وه چه هغوى زمانه خبر شو ما پسې راغلل او زه او ديوى داس ورسره د هغې مدرسې
کتوله لاړو. په دې مدرسه کښې ډېر لېښتانه طالبان هم وو د هغوى په ليدو ډېر خوشحاله
شوم او ډېرې خبرې مې ورسره وکړې. د مدرسې مقام او احاطه ډېره ښکلې وه تول
طالبان او استاذان محبتيان وو او ما سره يې ډېرې د محبته ډکې خبرې وکړې. د
طالبانو په اصرار ما هغوى ته مختصر تقرير وکړو او ورته مې ووې چه زه ستن ډېر خوشحاله
يم چه ستاسو سره مې ملاقات وشو ځکه چه زما ستاسو نه ډېر توقعات دي که تاسو
د دنيا تاريخ وګورئ نو قومونه د طالبانو د قربانو په ذريعه ازاد شوي دي. ديوبند هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې هم مجبور کړو هغه هم ورته یو مختصر تقریر وکړو بیا بېرته راغلو او ګاندهي جي سره یو
ځای شو بیلو نو. ملږ اس ته لاړو او خواوشا په ټوله علاقه کښې وګرځېدو. زما ډېری
ورځې وشوې او دامې خواهش وچه واپس لاړ شو ګاندهي جي زه نه پرېښودم او
پوهولم یې هم نه او ماسره به یې د سرحد متعلق خبرې کولې او بیا به یې حکومت سره خط
وکتابت کوو چه په دې کښې ما په اخباراتو کښې ولیدل چه د میا احمد شاه او عبدالاکبر خان
او علي ګل خان وپیر بخش دوی په مینځ کښې جګړه پیدا شوې ده او ډله بازی جوړه شوې
ده او جرګه دوه ځایه شوې ده. ددې په لیدو زه خفه شوم ولې چه زما د ډله
بازو او نفاق نه ډېره کرکه کېږي او زما دا یقین دی چه کوم قوم کښې نفاق او ډلې وي
هغه خیل منزل ته رسېدلی نه شي او مونږ چه مونږ غلامان یو ددې وجه نفاق دی او
پرې جنګېږي ما ګاندهي جي ته خپله اراده ظاهره کړه چه زما په غیر حاضرۍ کښې
دا واقعات پیدا شوي دي ماله تلل په کار دي نو ګاندهي جي پس له دې نه دوالیسرای
تولې قصې راته وکړې. ما ورته ووې چه دا تول دروغ دي ته والیسرای ته ولیکه چه دا تول
. لی زما برخلاف د دروغو پراپیګند دی او که ستا یقین نه کېږي نو مونږ به هم درشو
او هغه خلک نه راوغواړه چه تا له چا دا دلیری درکړې دی چه ربنتینولی (سپیناوی)
ورسره وکړم. مهاتما جي زما دې تجویز سره اتفاق وکړو چه زه به ورته ولیکم چه ته
منصف شه او یې هم والیسرای ته ولیکل چه لاړ د اروان ما باندې ډېر تاکید کړی وچه
تا ضرور سرحد ته لاړ شه نو که ته ماله اجازه راکوې نو زه به هم سرحد ته لاړ شم. دوالیسرای
نه دا جواب راغی چه ستا سو د دا تللو ضرورت نشته دی او نه زه دا مناسب ګڼم چه په
دې وخت کښې ته سرحد ته لاړ شې نو ګاندهي جي ماته ووېل چه زه پوه شوم ته په چقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ، پرنګیان دانه غواړي تر څو خپل کارکوه او بیایې دیوید اس ته ووې چه دی احمد

آباد له بوځه او دهغه ځای هغه اشرام ورته وښیه او دهغه ځای خلک چه هلته دي هغه

ورته وښیه . زه او دیوید اس احمد اباد له روان شو او چه هلته ورسیدو نو خورشید

بهن سره مو په تیسن ملاقات وشو او دې داره هغه اشرام له لاړو .

د احمد آباد د پر مزیدارا و ښکلي اشرام دی او د پر عجیبه ځای کښې دی او

دیولوي خور په غاړه اباد دی تول اشرام کښې دیوید اس ذکر زهم د اشرام تر

ښځې زمانه چاپېره شول او ما سره یې د پره مینه محبت ښکاره کړه ماښام چه زه څه

وخت دلموځ نه فارغ شوم نو دوی تول ماله را غلل او د سره متعلق یې ما نه سوالونه

شروع کړل چه د لبعضي سوالونو په اور بلو به زه حیران شوم ولي چه د هغو به هیڅ بنیاد

نه و هغه به صرف زمونږ د بد ناموالو پراپیګنډه وه . دخورشید بهن داخواهش وچه

احمد اباد ته نزدې یو لښتون پیر دی او دهغه د پر مریدان دي او د پر رسوخ لري

نو که چېرې هغه مونږ سره ملګری شي نو دهغه په ذریعه مونږ د پر څه کولی شو ما سره

هغه پیر له لار شه ما ورته ووې چه زما خو هیڅ انکار نشته خو دا کار د دی قسم خلکو نه دی

او نه یې د دی قسم خلک کولی شي زه د دی قسم خلکو پسې د پر ګرځېدلی یم . دیوید اس هم

زما د خبرې تائید وکړو نو پس له هغه یې هغه خبره پرښوده . ما سره د دوی د پرې خبرې

وشوې او زمانه یې د پر تپوسونه وکړل او ما سره دخورشید بهن د پر بحث مباحثې نه پس

یې دا خیال پیدا شو چه زه ستا سره سرحد له ځم او مونږ چه څه وخت واپس کاندهي جي

له روان شو نو دا هم دا سره روانه شوه او کاندهي جي ته یې ووې که چېرې ته ماله اجازت

راکوې نو زه د خدمت د پاره سرحد له ځم نو هغه اجازه ورکړه او ورته یې دا ووې چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خبره سوچ غور او فکر وکړه. احمد آباد باندې شپږ سوه کاله مسلمانانو حکومت
کړی دی دلته د مسلمانانو ډېرې ښې ښې ابادۍ دي مونږ هغه دپخوانو بادشاهانو آبادۍ
وکتې دلته ډېری کارخانې دي چه کپړې پکښې جوړېږی هغه موهم ولیدې او بل پکښې د هند
وانو یو لوی قومی کالج دی چه هغه ته «ودیاپیټ» وایي دهغه لید وله هم لاړو وَد یاپیټ والو
زه میلمه کړم او یوه شپه مې ورسره وکړه، دا ډېر ښکلی کالج دی او ډېره ښکلې ابادی ده
دی کالج ډېرو زیات قوم پرست هلکان پیدا کړي او روزلي دي او هغوی د هندوستان
دازادۍ دپاره ډېرې قربانۍ ورکړې دي چه څه وخت ما ودیاپیټ کالج کتلو نو یو هلک مې
ولید و چه زور ور د ا نهت لي وهلو ما تپوس وکړ و چه دا څوک دی هغوی وې چه دا د
کانډهي جي نوسی دی. په کالج کښې هلکان نه وو د تحقیق نه را ته معلومه شوه چه هغه
تول نن په ګجرات کښې خواره شوي دی او کلي په کلي ګرځي نو زه پوه شوم چه دا په رښتیا
قومی کالج دی او ښپیلو طالبانو کښې یې قومی جذبه پیدا کړې ده او دا دوی له چه داګوم تعلیم
ورکیدی شي دا رښتینی تعلیم دی.

په احمد اباد کښې ډېر لیښتانه دي هغوی سره مې هم لیده کاته وشو هغوی
هم د خدائي خدمتګاری په حقیقت پوه کړل په اخری ورځ د احمد اباد د هندوانو
مسلمانانو یوه لویه جلسه وشوه په زرګونو ښځې، نر، پکښې شریک شول، هغوی ته مې یو مختصر
تقریر وکړو دهغوی دهغې مینې محبت شکریه مې اداکړه او ورته مې ووې چه مونږ یوه
ي ورورولي جوړه کړې ده چه دهغه نوم خدائي خدمتګاری ده خدائي ته خو د خدمت
ضرورت نشته د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت دی اومونږ که هندوان
ي او که مسلمانان یو د خدای مخلوق یو د ښمنانو دیو بل نه جدا کړی یو خو په حقیقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې يو يو. جلسه ختمه شوه او مونږ واپس ګانډهي جي له راغلو. ګانډهي جي له دوالیسرای
لاړ د ولنګډن څواب راغلی و زما په لیدو به خندا شو چه ته بالکل ډبستینې لي او
حکومت درو غجن دی. حقیقت دا دی چه حکومت د خدايي خدمتګارو د تحريک
نه يوېږي او دا تحريک نه غواړي، زه پوه شوم او اصليت را ته په ضبه شان معلوم شو
والیسرا وايي چه دلته مه راځئ او ما ته هم لیکي چه تا ته د سرحد د تلو اجازه نشته نو څه
تاسو خپل کار کوئ حقيقت دا و چه د حکومت د دې پراپیګنډې نه مطلب دا و چه
د ګانډهي جي او زمونږ په مینځ کښې مخالفت پیدا کړي ما و نیسي او زمونږ تحريک ختم
کړي، او چه حکومت پوه شو چه ګانډهي جي په هیڅ شان د دوی نه پرېږدي نو مونږ
د هغو د پنجو نه بچ شو، دوی ته معلومه شوه چه که مونږ دې و نیسو نو د کانګرس
د اسولو ماتېږي، زمونږ د پرکسان د دوی د ایکسوچوالیس په دفعه (د قانون د
یو سل و څلور څلویښتمې مادې په حکم) نیولی وو. د دوی مطلب خو زما په نیولو کښې
و خو دې کښې ناکامیابه شول. ګانډهي جي زه یوه میاشت ځان سره وساتلم او چه
د هغه تسلي وشوه نو زه يې رخصت کړم. دیو یداس هم ما سره د احمد اباده پورې
راغی زما د هغه ځای نه د روانیدو په وخت د مهاتما جي سکرټر مهادیو دیسايي
صاحب راغی او ماله يې یوه لویه پرېړه راکړه چه هغه مهاتما جي ته زمونږ د چارسدې
اسسټنټ کمشنر لیکلې وه، دا هغه پرېړنګي و چه حبيب نو د پرې حمله کړې وه او هغه
پرې بچ شوی و. د بابړې د ډرامې قصه هم پکښې وه هغه را ته دوې چه د
څواب مهاتما جي له را ولیږه ما چیټي جیب کښې واچوله او کاډي کښې را روان
شوم یوه شپه مې اجمیر کښې، یوه شپه مې جیپور کښې او بله شپه مې ډیلي کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه او بیا کلی ته واپس راغلم.

بابوړه کښی دډرامه او زموږ کمزوری ملګری:

څومره چه په حکومت موږ سره سختی کوله هومره به زموږ خلک پوهېدل او او چتېدل او څومره چه به زموږ تحریک ترقی کوله او خدایی خدمتګار زیاتېدل هومره به حکومت خپل زور او ظلم زیا تولو. دچارسدې او بابړی بعضی ما شومانو هسی د تو قویوه ډرامه وکړه لیکن حکومت خو بانه لټوله زه په دوره وم دپېښی کښتر زموږ سیکرټر عبدالاکبر او احمد شاه او عبدالله شاه وغوښتل او په دوی یی دومره رعب واچولو چه عبدالاکبرخان د ډرامی والونه خپله بېزاری ښرګنده کړه داجرئت یی ونه کړه چه دپېښی کښتر تریی ویلی وای چه داخو دهلکانو لوبه وه، داسی لوبی هلکان تول عمر کوی خو حکومتونه دومره اهمیت نه ورکوی. حکومت ته چه زموږ کمزوری معلومه شوه نو فوراً بله ورځ یی چارسدی ته فوځونه او توپونه راغلل او دډرامی هلکان یی ګرفتار کړل او فوځونو یی دپرانګو، بابړی او چارسدی په کوڅو کښی ورخوشی کړل. بله داچه په یوه عامه جلسه کښی دچارسدی په جامع مسجد کښی میا احمد شاه په دی هلکانو ملا متیا ووېله او خپله بېزاری یی تری ظاهره کړه چه ددی نتیجه دا شوه چه حکومت هغوی ونیول او یو یو یی بوکال او دوه یی دوه نیم کاله په دی دومره معمولی خبره قید کړل. زه چه د دوری نه واپس راغلم نو پرانګو، بابړی او چارسدی له لاړم خلکمی جمع کړل او د صبر تسلی یو تقریر می ورته وکړو او د حکومت په دی قسم پالیسی می نکته چینی وکړه چه داخو دهلکانو په هغوه حکومت تری بوقه جوړه کړه. زموږ خلکو کښی چه خفګان او مایوسی پیدا شوی وه هغه لیری شوه او تسلی یی وشوه. زموږ په ملګرو باندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پیتي کمشنر دومره یره او هیبت را وستو چه ماته په دوه پښي شو چه ته ټوله ورځ
دوري کوې ، جلسی کوی او په هغو کښی غیر ذمه دارانه تقریرونه کوې او خلک دومره
خدایی خدمتکار شول چه په هغو قابو موندل گران شو ، په دی وجه مونږ د تحریک
نه استعفا کانی ورکوو . چونکه ددی زمونږ زاړه ملگری وو نو زما د دوی استعفا
کانی خوښی نه وې نو دا فیصله مو وکړه چه مردان ته لاړ شو او قاضی صاحب عطاء الله
خان او ثمین جان سره دې کښی مشوره وکړو . مونږ لاړو او د قاضی صاحب سره
مو شپه شوه د شپی مو دا خبری شروع کړې . زما عجیبه ملگري وو په کار خو دا و
چه د شپی ورځی په کار کولو ماته داد راکړې وای خو زه یی ملامته کولم . ددی ټولو
خواهش دا و چه زه دې دا جلسی پرېږدم او ددوی په شان په قلاره دې کښینم
ما ورته ووې چه کار دا باندی مه پرېږدئ او چه تاسو څنګه وائی هغسی کار به کوم
تاسو ماله یو لیکلی تقریر راکړئ زه به هم هغه په جلسو کښی خلکو ته کوم لیکن هغوی دا
هم ونه منله او وائه یی دویل که ته دا جلسی بس کوې نو مونږ استعفا کانی ورکوو قاضی
صاحب ، ثمین جان او د هغوی نورو ملگرو د هغوی ملگرتیا کوله ما ددوی ته ووې
چه د گاندهی لارډ اروِن سوله چه ده دا عارضی سوله ده او دا روند ټیبل کانفرانس
چه ددی دا کامیابېږی نه او دا چه کله نا کامیاب شو نو د ټولو نه اول به ما نیسی او که
مونږ تقریر وکړو او که ونه کړو که جلسی وکړو او که ونه کړو نو هم ترې خلاصیدی
نه شو نو دا مونږ له خدای یو وخت راکړی دی په کار دی چه ددی نه فایده اوچته
کړو او شپه او ورځ په ځان یو کړو او په دی خپل قام پسی وگرځو او چه دا تاسو
دا وایئ چه خپل تقریر کښی دا خبره مه کوه چه « د پیرنگی یو شکو مومات کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پاتې پښتنو ملا وتړئ چه دا بل ښکرلي هم مات کړو» نو اوس تاسو ماته ووائی چه زه دا وندوایم نو څه دوایم؟ هغوی ماته وویل چه ته وایه چه مونږ حکومت ته لاس ورکړی دی ما ورته ووې چه زه ستاسو نه پوښتنه کوم چه ایا په دی خبره به پښتانه پوه شي او کومه جذبه چه زه پیدا کول غواړم هغه به پکښې پیدا شي؟

دهغوی خبرو ته مې مجبوراً غاړه کښېښوده چه دوی را نه جدا نه شي حالانکه دا خبره ماته ښه نه ښکاریده او عجیبه خولا داوه چه زمونږ دوه جلسې مقرری شوی وې او دهغوا علانونه هم شوی وو یوه سودم کښې او بله دخلیلو په ښین وړی کښې را ته لې ووې چه دې له به هم نه ځې، میا عبدالله شاه او جعفر شاه ووې چه مونږ خو استعفا ورکو ونن دی او که سبا ولي چه حکومت مونږ گرفتار وي. مونږ ډیره تسلي ورکړه خو رضا نه شو بیا مونږ ورته ووې چه ښه ده استعفا ورکړئ خو چه اخبارونو کښې یې چاپ نه کړئ ځکه چه حکومت به ددی نه ناجائزه فایده اوچته کړي خو هغوی دا هم ونه منله دهغوی دا خیال ؤ چه ددی نه مونږ حکومت خبرو وچه مونږ ددی تحریک نه ویزاده یو. زمونږ دې نورو دوستانو ورته ووې چه داخبری دحکومت نه هسې هم پټې نه پاتې کیږی خو بیا هم هغوی په اخبارونو کښې اعلان وکړه. شپه ډیره تلې وه ددی خبرو نه پس مونږ اوده شو خو دغه شپه په ما ډیره بې ارامه تیره شوه او تکې خوب مې ونه کړي شو ما دی خپل بد نصیبه قوم ته کتل چه اول خو دوی دخدمت خوګ نه وی او که خوګ یو نیم پیدا هم شي نو خوګ دخدمت موقع نه ورکوی. سحر چه زه او قاضی صاحب دکرځېد و دپاده لاړو نو ما قاضی صاحب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا خبره وکړه چه ښه ده چه تاسو دا نا دوا په ماکوئ نو چه دقیامت په ورځ حساب
کتاب کیږی نو زه به ستاسو گریوان نه لاس اچوم او ددې ټولو خبرو ذمه وار به
تاسو یئ او ستاسو ددی فیصلی نقصان چه قوم او ملک ته رسیږي ددی ذمه
واری به هم ستاسو په سر وي نو قاضی صاحب ماته دوې چه زه څه وکړم ما ته
هم دا خبره مناسبه نه ښکاري خو که نه یې منو نو دوی تښتي او مونږ په ډاکه
پرېږدي. چه چای موڅکله نو قاضی صاحب دوی سره د ضودم او دسپینی -
وړی ذکر وکړو او دوی یې په دی رضا کړل چه دې جلسو له دی دی لاړشی
خو په دی شرط چه تاسو ورسره لاړ شئ او چه تاسو ورته څنګه وایئ هغسی تقریر
به کوي یوی جلسی له د اسره میا صاحب احمد شاه او بلی له د اسره عبدالاکبر -
خان لاړل. د ضودم په جلسه کښی چه قوم کومه سپاسنامه داله دا کړی وه
نو په هغی کښی دا ذکر هم وچه تاسو د پښتنو دشان سره چه دیو ک خدائی -
خدمتگار و اعلان کړې ؤ دا لږ دي مونږ ددی نه زیا تو ته تیاریو. د دی
علاقی خانان او ټول خلک د قاضی صاحب دکار په برکت مونږ سره د ملګرتیا
د پاره تیار شو. دسپینی وړی جلسه چه شروع شوه نو ډیری ښځی هم دی جلسی
له راغلی وې چه په دی کښی یو هوائی جهاز راغی او په دې ښځو راغوټه شو
د ېری ښځی و تښتیدی لیکن ما چه ورته اواز وکړو چه تاسو څنګه پښتنې یئ
چه د هوائی جهاز نه تښتئ نو ټولی واپس شوې، هوا باز خپل جهاز د ېر ځله
د هغوی په سرونو تېر را تېر کړو چه ښځی ونه ویریدې نو مایوسه شو او واپس
لاړ و چه جلسه ختمه شوه نو زه د میا صاحب سره کلی ته راغلم نوری دوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې شوی اوزه د کلی نه بهر ته تلی نه شوم. د خدای دې فضل ته گوره چه زما تلل راتلل بند شو نو بیا خلکو اتمانزوله تلل راتلل شروع کړل. زما کار جاری شو او ډیر بنگېدلو میا صاحب چه د لویې جرگې سکرټرو د خصوصي معاملاتو د فیصلی دپاره یی لویه جرگه اتمانزوله راوبلله چه کار ختم شو نو پیر شهنشاه او سردار رام سنگه ما ته د دوی کهولووی ما ورته ووې چه زما خوعذر نشته خو صرف صاحب عبدالاکبر خان او احتشام میا صاحب زه د دوړونه منع کړی یم تاسو که ما غواړئ نو دهغوی نه اجازت واخلئ: هغوی میا صاحب مجبور کړه او ماله یې اجازت راکړو او هغوی سره د دوی دپاره روان شوم. ما د کوهاټ او بنو کلی په کلی دوره وکړه او ډیری ورځی می پکښې تېری کړې ډیری جرگې جوړی شوی او ډیر خلک خدائي خدمتگار شول. چه دهغه ځایه واپس راغلم نو سید فضل لطیف په هری چند کښې د لویې جلسی انتظام کړې وو او ټولو مومنډو او راښیزوله یې دعوتونه لیږلی وو. هغه زه هغې جلسې له بوتلم ډیر مخلوق جلسې له راغلی وو جلسه وشوه ما پکښې تقریر وکړو چه: ای پښتنو ورونو مونږ ټول یو قوم یو او د یو بابا اولاد یو زمونږ مثال دیوی ونی دی چه دې کښې ډیری ښاخکی وي خو مونږ لې یو وي او چه څوک دهغې ونې نه یوه ښانگه پرې کوی نو د هغې ونی سوری ته نقصان رسي او که دهغې ونی مونږ وچ شی نو ټولی ښاخکی یی وچی شی نو نن ورځې پیرنگیان لگیا دي دغه ښاخکی ورو ورو پرې کوی، تاسو ولېس شئ که دغه ښاخکی ختم شی نو ستا سو بچی به په نور پاتې شی او دسوری به یی ورک شی او که چیری دغه مونږ وچ شو نو دغه ټولی ښاخکی به یې وچی شی یوه به هم پاتې نه شي، زه تاسو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وایم چه د بهمن لګیا دی تاسو ورکوی او په دی کوشش کښی دی چه دا مونږ وچ شی که تاسو نه دا مونږ وچ شو نو بیا به ورک شئ . پاڅئ ! دا چیل کور جوړه کړئ دا بیل بیلوالی پریږدئ یو قوم شی ، که یو قوم شوئ نو ستاسو دنیا به هم اباده شی او اخرت هم . چه جلسه ختمه شوه نو زمونږ د تنګی کارکنان کلی ته رخصت شول او زه او فضل لطیف باچا بل ډګی ته او بیا دا نبی زوته لاړو او د هغی علاقی د وړه موو کړه چه د هغه ځایه واپس شوم نو غلام محمد خان د لوند خوړ د جلسی انتظام کړی ؤ زه او میا احمد شاه او عبد الاکبر خان هلته لاړو ، دلته هم ډیره لویه جلسه وشوه او ډیری زنانه ورله راغلی وې او په هغه جلسه کښی ما سره زنانو دا وعده وکړه چه : «د که د زلمونه پوره نه شوه - مخ را افغانه جینکی به دې ګټینه » جلسه چه ختمه شوه نو میا احمد شاه او عبد الاکبر خان واپس راغلل او زه یې هغوی ته د بانیزو د دوری د پاره پرینبودم او غلام محمد خان سره پاتی شوم . مونږ د بانیزو او شموزو دوره وکړه . زه د بانیزو د کارکنانو نه ډیر خوشحاله شوم ځکه چه هغوی پخپله علاقه کښی ډیر کار کړی وو او د تولونه زیاته زما د خوشحالی خبره دا وه چه کوم ځای به جلسه وه او چه کومې ښځې به په کوټو (باغونو) جلسی ته ناستی وې نو هغو سره به ځرخې هم وې او هغوی به د جلسی شروع کیدو نه وړاندې ځرخې کولې بله دا چه غلام محمد خان او زرین خان به زما د ارام ډیر فکر کولو د دوی په برکت به زه په ارام وم ، بله دا چه غلام محمد خان او زرین خان په زنانه وکښی ډیر کار کړی و . په لوند خوړ کښی د ښځو جلسه وشوه ، په زرګونو ښځې ورله راغلی وې او ما له یې سپاسنامه هم راکړه او تقریرونه یې هم وکړل په دی زه خوشحال شوم ولی چه بغیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو نه یو قوم ترقي کولی نه شي ولې چه زمونږ د کور او بچو ټول پرورش د هغوی
په لاس کښې دی او زمونږ د ګاډی چه کومې دوه پایې دي نو یو سړی دی او
بله ښځه ده نو تاسو پخپله خیال وکړئ چه یوه پایه پنچروی نو ګاډی به څنګه لاړ شي؟
په سپاسنامه کښې دویم دا مصرع لیکلی وه: «لاکه د ظلمونه پوره نه شوه - فخر افغانه
چینګی به دې کښه» له دې ځایه زه او غلام محمد خان دیوی ورځې د پاره
بو سفر وله لاړو، هلته د بو سفر یوه عظیم الشانه جلسه وه، زرګونو خلک او خدائي
خدمتګار جمع وو داسې لویه جلسه ما بل ځای لیدلې نه وه، ما په جلسه کښې تقریر
وکړو چه خدائي خدمتګار ځان ته خدائي خدمتګار وائي، لیکن خدای ته د
خدمت ضرورت نشته، د خدای خدمت د هغه د مخلوق خدمت دی او د خدائي
مخلوق یوازې مسلمانان نه دی ټول د هغه مخلوق دي، که هندو دی که سکه دی
که عیسایي دی زمونږ فرض د دنیا نه ظلم ورک کول دي او مظلوم د ظالم نه خلاصول
دي. مونږ به د هغه قوم او حکومت مخالفت کوو چه څوک د خدای په مخلوق ظلم
کوي که ظالم زمونږ ورور او مسلمان هم وي. بله دا چه زمونږ خدمت به د خدای
د پاره وي د څه غرض د پاره به نه وي مونږ له چه څوک څومره تکلیف راکوی زور
زیاتی را باندې کوي مونږ به بدل نه اخلو بلکه مونږ به صبر کوو او د هغه سړی،
قوم یا حکومت د پوهولو کوشش به کوو، چه جلسه ختمه شوه مونږ د شپې د ارام
د پاره سودم ته راغلو دلته زمونږ ملګرو امیر محمد خان او مهر دل خان او شاکر الله
چا او د هغوی ملګرو په دې علاقه کښې ډیر ښه کار کړی و. دلته هم ډیره ښه جلسه
شوه او د دې ځای په زنانو کښې هم د ازادۍ جذبه پیدا شوې وه، د دې ځای د

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وری دختمېدو نه پس دسلیم خان په ډېری کښې د مومندو لویه جلسه وشوه دعلاقې ټول مومند راجمع شوي وو او د دې تحریک په غرض او مقصد مې پوه کړل چه دا تحریک زمونږ د وروروولۍ او قامولۍ تحریک دی او مونږ داکوشش کوو چه د ټولو پښتنو یوه وروروولی او قامولی جوړه کړو او ددوی ذړونو نه بغض، کینه، تربګنی او دښمنی لیری کړو چه اتفاق پکښې پیدا شي، محبت او همدردی پکښې پیدا شي او یو قوم شي. ای ورونو! که یو قوم شوئ نو تاسو له خدای داسې ملک درکړی دی چه د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی خو ستاسو دبې اتفاقۍ په وجه پرې نور خلک مزې کوي او که تاسو یو قوم شوئ نو ستاسو ملک بل څوک خوړلی نه شي ستاسو دنیا او اخرت به اباد شي او دا داسې ملک دی چه دې کښې به یو سړی غریب پاتې نه شي ټول به خانان شي.

ډېره ښه او کامیابه جلسه وشوه او خلک د دې تحریک په غرض او مقصد پوه شول او دانقلاب زنده باد، فخر افغان زنده باد په چغو کښې جلسه خوره شوه. بیا له دې ځا مونږ منګا دړکی ته لاړو خلکو سره کښېناستو. دلته زمونږ تحریک ښه روان دی او ډېر مجلسونه مو وکړل او بیا تری رخصت شو. څېل کلي ته لاړم په دې ډېر ګرځېدو او تقریرونو می اواز ناست و مرګی می خوږ پړ ناجوړه شوم لږ ارام می وکړو لیکن زما په نصیب کښې ارام چېرته و؟ که زه به خلکو پسې نه تلم نو خلک ما پسې راتلل او ارام می نه شو کولی ما به ډېر پوهول خو نه پوهېدل، دا دهغوی هغه ډېر محبت وا او که خبرې می ورسره نه کولی نو خفه کېدل به.

د پېرنګیانو د جبر و تشدد زیاتوالی:

د سرحد حکومت دګاندهی لارډ اروین دسولې هیڅ پروانه کوله، ورځ په ورځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی نوی نوی حکومته او قانونه په مونږ. لګول اول خو خدائي خدمتګار په چو نو بند وو چه نه
رځی. بیا یې په سړکو نو هم ګرځېدو ته نه پرېښوول، بیا حکم جاری شو چه څومره جرنیلي
سړکونه دی د هغوته څلور څلور میله یو خوا بل خوا جلوسونه جلسې او په وردو کښې ګرځېدل
ل دي، علاقه په علاقه د دې نه علاوه دفعه ایک سو چوالیس (۱۴۴ مه ماده) ولګېده او
لیس ته اختیار ورکړې شو چه تاسو څپل حکم چه څوک نیسئ نیوی شئ. په صوبه سرحد کښې
لیس راج جوړ شو. یوه ورځې زه د خان بهادر میا مشرف شاه د زوی فاتحې له تلم څلور
ایي خدمتګار باور دې هم راسره وو چه د مردان د جرنیل وادې له ورغلم نو زمونږ
لید وسره یو پولیس سنتری را منډه کړه او د عام سړک د دروازې زمونږ موټر ته
ه کړه بله لاره وه مونږ د موټر نه کوز شو او هغه ته مو ووې چه دا خو عام سړک دی
بله لار د هم نشته مهربانی وکړه دروازه راته لیری کړه هغه راته ووې چه سړک مرګ نه
نم ما ته خو دا حکم دی چه د سرخ جامو سړې په دې سړک مه پرېږده او که هغه څه ویلي
بیا یې په ټوپک وله. ټوپک یې مونږ ته مخامخ کړو او راته یې ووې چه که تلی شی نو لاړ
ځ! چا چه زه پېژندم هغوی ورته ډېر ووې چه داسې مه کوه دوی ته دروازه لیری کړه
دوی چه ما ته د څپل افسر حکم دی دروازه دوی له نه شم لیری کولی مونږ. واپس شو
نهر په غاړه د پولیس لاین سړک ته راوختو تا نهی دارمو د دې خبری نه خبر کړه هغه
ووې چه زمونږ صاحب سره په دې کښې لیدل په کار دی ما ورته ووې چه دا خو
د صاحب حکم دی دلیل و نه به څه جوړ شي؟ تاسو فکر وکړئ چه ستاسو ما سره داسې
ل وي نو عام و خدائي خدمتګار و ته به څومره تکلیف وي؟

په کلو کښې لاړو کوڅو کښې به پولیس بې ګناه خلک وهل سواره به را تلل کلو کښې ګرځېدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خلکو ستروته به یې ماتول، لیکن مونږ د خپل طرف نه په سوله تینګ اوسېدو او د اسې
کارمونه کولو چه په مونږ خه الزام راشي او د اتول تکلیفونه مونږ په صبر او استقلال تېرول
او بیا په آخره نوبت دې ته ورسېد وچه دوهلو په ځای به یې خدایي خدمتګار قتلول
شیې به د دوی بار د رلارل په د فتر کښې چه به د کوم خدایي خدمتګا د یوستي وه هغه به
یې ونیو او چه څه به ورسره وه هغه به یې تری واخیستل او بیا به یې په توپکو ویشتو. د غه شان
یو صوبه دار چه زمونږ یو خدایي خدمتګار غریب بې ګناه په اور مرو کښې وویشتو هغه ورته
چغې وهلي چه زه یم او هغه یې شهید کړو، د کلو خلکو پولیس ونیول او توپکې یې تری واخیستې
خو زمونږ تحریک دومره اثر په پښتنو کړي وچه تشدد یې ورسره ونه کړه صرف رپوټ
یې وکړو او چه اسسټنټ کمشنر راغی نو توپکې یې ورکړې. پیرنګیانو ته په قهر به دی راتلو
چه خلکو تشدد نه کولو پیرنګیانو به خلک مجبورول چه تشدد وکړي چه مونږ ورته بهانه
جوړه شي او سینه پری زرونه یخ کړو او برباد او تباه یې کړو. د خدایي خدمتګار و اصل
صبر و خپل ځانونه یې خدای ته سپارلي وو او به دې یقین وچه یوه ورځ به زمونږ د
مظلومیت رنګ راوړي. پیرنګیانو به ویلې چه مونږه د ی خلکو حیران کړي یو مونږ کو
کوو چه دوی تشدد وکړي د تشدد علاج خو مونږه سره شته خلک چه مونږ سره د تشد
د پر سامان دی خود عدم تشدد علاج راسره نشته.

(the non violent pathan is more dangerous than the violent) پیرنګیانو به دا خبره د پره کوله چه:
د عدم تشدد په اصولو روان پښتون د متشدد پښتون نه ډیر خطرناک دی
چه د کراچي د کانګرس د سالانه جلسې نه واپس راغلو زمونږ د صوبې لاټ صاحب
ما سره ملاقات کولو خواهش ظاهر کړو او ما له یې د بعضی کسانو په خولې خوابونه راولېږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن ماچه د پیرنگیانو زور او ظلم او زیاتی ته کتل نو زړه می نه غوښتل چه لاټ صاحب سره ملاقات وکړم او نه ما ته پکښې د قوم او ملک څه فاید ښکاریده ولې چه یو طرف ته لې با وجود د سولې زمونږ د رانیزو قیدیان پرې نه ښودل او بل لې د لوبو توقو به ډرامه زمونږ بچې گرفتار کړل او په خلاصې خلاف متګاروې تو ره تیاره جوړه کړې وه، په دې وجه ما د هغه د ملاقات نه انکار وکړو لیکن زما د انکار با وجود حکومت اصرار کولو چه ما سره دې خامخا وبنی نو یوه ورځ زما مشر ورور ډاکټر خانصاحب راغی او راته لې وې چه د حکومت د ډېر اصرار دې نو ملاقات ورسره وکړه نو ما ورته ووې چه لاټ صاحب زمونږ د جماعت د صلاح او مشورې نه سوا ورسره ولې ملاقات نه کوې ولې چه ذمه وار خلک خو هغوی دې او زه ما خو څه ذمه واری نشته او که چیرې ما سره ملاقات کول غواړي نو زه ورسره په دې شرط ملاقات کوم چه موجوده وخت کښې د حکومت د طرفه کوم مشکلات مونږ ته پیښ دې که د هغې حل کول په اخلاص او ایماندارې سره غواړي. لیکن لاټ صاحب دې شرط ته غاړه کښېښنوده او و یې ویل چه په سیاست کښې ایماندارې نه وي نو ما ورته ووې چه ایماندارې نه وي زه داسې ملاقات کول نه غواړم ځکه زما سیاست د ایماندارې دې په دې وجه هغه ملاقات نې شو.

څه ورځې پس زمونږ ملګرې میا احمد شاه صاحب د څه خبرې د پاره مستر قرنه چه د پولیس نائب جرنیل و او زمونږ د صوبې د سی. آی. ډی لوی افسر و، او بیا دواړه لاټ صاحب له لاړل، لاټ صاحب بیا هغه سره زما د ملاقات خبره تازه کړه نو میا صاحب ما له راغی او ما ته ئې وې چه لاټ صاحب سره ملاقات

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه ما ورته ووې چه ماته په ملاقات کښې څه عذر نشته خو زه پکښې څه فایده
نه وینم ستا او د هغه دا گفتگوی هم تسلي بخش نه دی او بیا دپرانګو د ضیع متعلق
خواب چه مونږ سره طاقت دی او بیا دلا دپ نه دبند دلو خواب چه مغه پښپا پي خوست
سوختنک و. دمیا صاحب طبیعت زما په انکار خفه شو نو بیا پي جرګه راوغوښته او جرګه
ته يي دا مسئله پیش کړه او جرګې په کثرت رأی دا فیصله وکړه چه ملاقات کول نه
په کار دي میا صاحب نور هم خفه شو لیکن په دې ړومنتو نو قاضي صاحب او علی
خان میا صاحب رضا کړو ، د فیصلې نه پس ما د هغه نه پوښتنه وکړه چه فردوس خان
او غلام محمد خان ته ما سود ملاقات په حق ځنګه لاسونه وچت کړي و وهغوی په
کښې ووې چه مونږ خو د دې ویرې نه لاسونه وچت کړي دو چه که نه وو سره ملاقات
ونه کړي نو مونږ به گرفتار کړي او بیا به جنګ شروع شی.

دیو جماعت کارکنان چه دوېري نه داسې کار ونه کوي نو دهغوی نه قوم ته او
جماعت ته نقصان رسیږي. داخبره حکومت دلته پری نښوه ، وایسرای ته یې
ورسوله او زما بر خلاف یي غلط پراپیګنډه شروع کړه چه دده د پرنګیا نو
نفرت دی دده مونږ سره ذاتیات دي ځکه مونږ سره ملاقات نه کوی او
وایسرای به دی الفاظو گاندهي جي ته شکایت وکړو ، گاندهي جي ماته ولیکل
ته خپل لاټ سره ملاقات وکړه زه پوهیم چه ته په څه وجه ملاقات کول نه غوا
خو دوی ستا بر خلاف پراپیګنډه کوی او په خلکو کښې ستا متعلق غلط فهمي
کوي اخر زه مجبور شوم او دا خبره می د جرګې انتظامیې ته پیش کړه او د هغ
په اجازه می لاټ صاحب سره په نتهیا ګلی کښې ملاقات وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالات صاحب ته په خدایی خدمتګارو د ظلمونو او د رانیزو د قید یانو

وویی لیکن باوجود د دی خبرو د پیرنګیانو په پالیسی کښی څه فرق رانغی بلکه

د اول نه زیات شول. حقیقت دا دی چه د دوی دا ټول ملاقاتونه د دې قوم او

ملک د فایدې د پاره نه وی. د دې کښی د دوی مقصد داوی چه دا سړی به څنګه

دوکه کړو خپل مقصد به ترې پاتی کړو او د خان سره به یې ملګری کړو او ما چه څومره

ملاقاتونه کړی دی د نو بغیر د لالچ نه می یکښی بل څه لید لی نه دی. حکومت د

مالیې په بهانه ظلمونه شروع کړل دا نه چه ګوند ی خدایی خدمتګارو د مالیې نه

انکار کړی وخو ملنه دومره ارزانه شوی وه چه خلک تنګ وو د مالیې وس یې نه کید

او د مالیې بقایی یوازی په خدایی خدمتګارو نه وی د دوی نه زیاتی په سرکاری

خانانو او ملکانو وی خو هغوی ته یې څه نه وی خواران خدایی خدمتګار به یې تنګول

مالونه به یې لیلام کول حوالاتونو کښی به یې اچول او د هغوی برخلاف به یې دا پروپیګنډه

هم کوله چه د وی د مالیې ورکولو نه انکاری دی پخپله یې هم نه ورکوی او نور خلک هم

منع کوی حالانکه دا بالکل دروغ وو، خلکو سره به د بښتیا مالیه نه وه او خدایی خدمتګارو

سره هم نه وه. دی به حکومت ته وی چه دا تاسو نور و خلکو سره څنګه سلوک کوئ

د غسی مونږ سره هم کوئ، مونږ خو هم ستاسو رعیت یو چه لعضی خلکو ته معلومه شوه

چه حکومت د خدایی خدمتګارو په کړو لو خوشحالیږی نو په خدایی خدمتګارو یې

د دروغو مقدمې شروع کړې، په دا وه کښی د جبار خان او المیر ملک د لاسه خدایی

خدمتګار په اور کښی ولاړ وو. په اباز و کښی آفتاب ګل میا او یحیی میا او د دوی نورو

ورونو او عزیزانو خدایی خدمتګار د ورکو په کوټو کښی بند کړل او د بوسو لوګی یې

ه په صوبه پښتونخوا کښې کاکا خیل میا فکا ن دولتمند ...
... حکومت ...
... تر څنګه طبقه ... اداره په جرم کښې ... هلو دوتکو ول ۔ ۱۲۰

ورته وکړل . ددې کاکا خیلو ، میاکانو د پیرنګیانو سره دومره محبت واو دهغوی دومره وفا دار او خدمتګار وو چه څه وخت به دخدايي خدمتګار و د زاتلو نه خبرشو نو توبکې به بې ورپسې واخیستې او دهغوی موک ته به تیار وو . دمالیې په بانه ټکرام عبد الله جان میا او دهغه زوی چه په خلکو څومره ظلمونه کړې دي دهغوبیان کولې نه شم . ده هم خلک په کوټو کښې بند کړې دي او دبوسو لوګی یې ورته کړې . دې فضل الرحمن خان دشو قدر سره خو پریږده دبنځو بې عزتي یې هم کړې ده . بله داچه زمونږ د هشنغر په کلو کښې او میرو کښې د پولیس تانه دار ګرځید او هرچانه به یې پیسې کوله چه دلته هم څوک خدايي خدمتګار شته او چه څوک به خدايي خدمتګار وو هغه به یې وهلو ، تکولو او بې عزته کولو . د ملکنډ ایجنسي د سخا کوټ کلي نه یو څو ماشوم زما دلید و د پاره راتلل نو پولیس ترې خبرشو او ل خوئي په دوی ډېر د باوونه وکړل چه دوی ونه یریدل او چیله اراده یې پرې نه ښوه نو بیايي دومره ووهل چه بېخي یې ورله مات کړل . هغوکښې یو ماشوم زما ورور ډاکټر خانصاحب مات سر کاندګي جی له ولیږلو چه هغه دغو ورځو کښې شمله کښې و او دا ټول حال یې ورته ووې . حقیقت دی چه پیرنګیان دغو ورځو کښې بالکل لیونی شوي وو او خدمتګار او بې ګناه تمیز نه د ښکاندهي جی دا خبرې وایسرای ته ولیکلې او ورته یې لوکیل چه دګې د تحقیق د پاره زه سرحد ته تلل غواړم خو وایسرا اجازت ورنکړو . حقیقت دا دی چه پښتنو باندې څومره ظلم کیږي دا ټول پیرنګیانو کولو . هغوی دا نه غوښتل چه پښتانه دې راویښ شي او منظم دې شي او په دې کښې دې اتفاق او سیاسي شعور پیدا شي .

ددوی داسرکاندهي د سرحد دوره :

مهاتما جي وایسرای ته دوباره ولیکل چه که حکومت ماله اجازه نه راکوي نو بیا دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهر لال ییا پټیل له اجازت ورکړی چه هغوی سرحد له لاړ شی او تحقیق وکړي چه څوک
سوله ماتوي؟ خو حکومت ددی نه هم انکار وکړو ځکه چه سوله خو دوی ماتوله بیا
کاندهي جي وابرانه ولیکل چه زما زوی دیوی داس له اجازت ورکړه حکومت دی ته
هم تیار نه شو اخو چه کاندهي جي د حکومت نه مایوسه شو نو وائسرای ته یي ولیکل چه بنه ده
نه ماله اجازت راکوئ او که نه راکوئ زه سرحد ته ځم، نو پس د هغی نه حکومت په دی رضا
شو چه بنه ده مونږ دیوید اس له اجازه ورکوو په دی شرط چه هیڅ قسم جلسی او جلوس به نه
وی. بکاندهي جي مونږ له تار راکړو چه دیوید اس سرحد له راځي لیکن استقبال جلوس
ونمایش به نه وي. دیوید اس راغی او مونږ د ده استقبال ونه کړو. او دیوید اس چه
وخت دا ورسیږ نو مونږ ته یي هم د مهاتما جي هغه خیال ظاهر کړو چه څه وخت مونږ د
پښتنو نه اتمانزو ته روانید و نو مونږ دیوید اس ته ووي چه د پښتنو نه تر اتمانزو پوري
سره که دلسو لسو ګزو په فاصله خدایي خدمتګار د حفاظت دپاره درته ودرو و خو هغه د
دی نه انکار وکړو چه سباله مونږ تهکال له لاړو نو خبر شو چه دلته ارباب عبدالغفور خان
د بادرکلی عاشق شاه باچا او په ترخه کښی د پیر بیګناه خدایي خدمتګار د حکومت ګرفتار
کړی و، او د ارباب عبدالغفور پلار ارباب جمعه خان د دیوی داس د پاره میلمستیا
کړی وه. د خلیلو، مومندو زمونږ ټول کارکنان موجود وو او دیوی داس ته یي هغه
ټولی قصی وکړی چه حکومت مونږ سره کړی وي. بله ورځ اتمانزو له روان شو. مونږ چه
مناره روانید و نو موټر نه و، نو په لاری کښی کښیناستو او چه د شاهی باغ نه لږ وادړاند
د زرین خان د ترنګزو موټر راغی د وه بنکلی خدایي خدمتګار په بنکلو وردو کښی
کښی ناست وو او سره جنډه پری لګید لی وه مونږ د لاری نه کوز شو او موټر کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښېناستو . زه او دیوید اس او خورشید بهن د دې واره روستو کښېناستو موټر
روان شو او ډېر په تېزۍ روان شو . یو مشهور ظالم ډاکو مفرور چه پېر قاضي مفرو
مشهور و مونږ ته د سرده، یاب ډېل په غاره قلي خان چه د حکومت سړی و . د لوخو ځنګل
کښې کښېنولی و چه زمونږ موټر ورورسېد و او هغه دوه خلاي خدمتګار چه د موټر مخ
کښې ناست و د هغې با قاعده وردی وی نو د هغې ډاکو نو دا خیال راغی چه دا به جرنېل
موټر وی نو بېرته کښېناستل او بله دا چه دوی ته خو دا معلومه نه وه چه مونږ به موټر کښې
څو ولې چه مونږ دا ړې نه په لاری کښې ناست و . خو مونږ پېسې چه کومه لاری وه هغې
د غه مفروران را پاڅېدل او ډزې یې پرې وکړې . دا هغه لاری وه چه مونږ پکښې ناست
و ، سړي پکښې زخمیان شول ، مالونه یې ترې واخیستل او بیا بل ته لې روې چه هغوی
دې لاری کښې نشته چه مونږ ورته ناست وو . د غه لاری چه چارسدې ته را ورسېده
مونږ ته یې دا ټول حال ووې بیا ماته زمونږ د موټر هغه ډرېور ووې چه مونږ د غه ځای
له را ورسېدو نو ما ولیدل چه د غه لو خو کښې یو سړی را وچت شو او بیا کښېناستو غا له
چه دوی به دا خیال پیدا شوی وي چه دا موټر خو د جرنیل معلومېږي ځکه چه جنګ
هم پرې لګېدلې ده او باوردی فوځیان هم پکښې ناست دي او د دې له خو قلي خا
پولیټیکل ایجنټ ډایری ورلېږلې وه چه باچا خان او دوه ملګری یې په لاری کښې
در روان شو دوی ځکه په موټر غرض ونه کړو او په هغه لاری یې ډېزې وکړ
چه مونږ پکښې د پېښور نه ناست وو . مونږ رز ړه وکښې وو چه د دې لاری د
نه خبر شو نو چه د چارسدې هسپتال له ورغلو هغه زخمیان مو هم پکښې ولیدل
هغوی راته دا ټول حال ووې . د دغو ډاکی ما د ونه چه خلک خبر شول د غو ډاکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسی د اکری او نورخدایی خدمتکار او عام خلک دا ووتل خو د وی تری وتبتیدل او چه تیرانه وه سپدل نو زمونږ اپریدی وروڼه د دی واقعی نه خبر شوی وو هغوی بی وشیول او هغه مالونه ئی تری واخیستل او د دا قاضی مفرور بی قتل کړو او کومی روپه چه زمونږ په سر قلی خان ورکړی وی هغه تری هغوی واخیستی او دهغو هغه ساماں بی مونږ ته را ولیږلو او هغه مونږ خپلو خاوندانو له ورکړو چه هغوکښی یوه تا چه هم وه .

دا اپریدو ورونو د اخیال وچه که دا د پښتنو مېلمانه د کاندهی جی زوی او خورشید بهن دوی ورژلی وای نو د پښتنو به په هندوستان کښی ډیره بدنامی شوی وه دغه وجه وه چه اپریدو دوی قتل کړه که نه وی نو ازاد قبایل هغه سړی نه وژنی چه دوی ته ئی پناه وروړی وی . د دی مفرور په سر پیرنگیانو اپریدو له ډیری روپۍ ورکولی ، ولی هغوی نه اخیستی .

داشکوری چه د پیرنگیانو د حکومت دا منصوبه خدای نا کامیابه کړه که د کاندهی جی زوی یا د خورشید بهن چه دا د « دادا بایی ناوروجی » نوسی وه دادا بائی ناوروجی د کانګرس بانی و او دده په کوشش کانګرس دی ځای ته رسیدلی وو که دا دلته په سرحد کښی وژل شوی وای نو پیرنگیانو له به هم د پښتنو برخلاف د پراپیګنډی ښه موقع په لاس ورغلی وه پښتانه به بی د نیا کښی بدنام کړی وو ، او هندوان او پارسیان به بی هم د پښتنو نه ویزاره کړی وو او کوم اثر چه په هندوستان کښی او په کانګرس د خدایی خدمتگارو په وجه پیدا شوی وهغه ته به ډیر نقصان رسیدلی وای او پښتانه به بیا د پیرنگیانو زور او ظلم ته یوازی پاتی شوی وای او دنیا سره به بی د ستر کولکیدو شان نه وپاتی شوی . خو مونږ خدایی خدمتگاروود

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دوو په ځای دی یوه شی، د شپې مونږ د میا صاحب میلمانه شو محمد زمان میا صاحب احمد شاه میا مجبور کړ چه زمونږ سره بمبې ته لاړ شی احمد شاه میا هم د تلو انتظام وکړلو، زه او دیو یداس د ده په تلو ډیر خوشحاله شو او سبا له بمبې ته روان شو په لاره کا ډی کښې میا صاحب او دیو یداس کا غذات درست کړل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د راونډ ټېبل کانفرانس ورځو کښې

د جرګې مشرانو کښې اختلاف، شملې ته زما تګ، شمله
کښې مصروفيت، فارن سکرټر او
هوم سکرټر سره
ليدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بمبئی کښې د آل انډیا کانګرس کمیټئ جلسه وه او هغی له د ټول هندوستان ممبران
راغلي وو څه وخت چه مونږ د بمبئی ټیشن ته ورسیدو او د کاله ی نه کوز شو تو میا احمد شا
ماله راغی او د ډېر خفه و. ده راته ووې چه ماته خودیو اس ووې چه ته د کانګرس ځای
له لاړ شه دا خو داسی شوه چه ماله یې جواب راکړو، امیر محمد خان دهوتی ورته ووې
چه ماته یې هم داسی ویلی دی لیکن ما ورته ووې چه کوم ځای فخر افغان صاحب وی نو
به هم هلته یم نو بیا هغه چپ شو لیکن میا صاحب وی چه زه یې ستا سو نه منع کړی یم او ما
یې ځواب راکړی دی تا سو سره نه ځم ما هم د میا صاحب د راضی کېدو کوشش وکړو خو د
رضا نه شو نو بیا زما څه مسلمانان د وستان ټیشن له راغلي وو موټر یې راوستلي وو هغوی
سره مې په تلو رضا کړو لیکن د میا صاحب طبیعت خراب شوی و بله ورځ مونږ د میا صاحب
لید وله لاړو. دی موولید ولیکن طبیعت یې درست نه ؤ ما ته د کلیا ړی دیو مهربان
پښتون نه معلومه شوه چه میا صاحب ډېر خفه دی او وایی چه بس نور کار نه کوم او کلی ته
روان دی. دیوی داس چه د دی واقعی نه خبر شو هغه ورته ووې چه ما خو په دی
خیال ویلی وو چه دلته به تا ته تکلیف وی په مځکه به ملاسته وی، دال، چپاتی به خوری
او هلته د کانګرس د میلمنو د پاره ډېر ښه انتظام دی خو د میا صاحب خفګان لیری نه
شو ما هم میا صاحب ته ډېر منت وکړو چه واپس مه ځه چه مونږ ځیله فیصله کانګرس
وکړو او د کانګرس هغه بله د له هم راغلی ده خکه ستا موجودګی ضروری ده خو چه سباله مونږ
خبر یو او میا صاحب تلی و زمونږ معامله د کانګرس ورکنګ کمیټئ ته پیش شوه او زمونږ د

حذراځي پاک چه عزت ورکوي رد عند عزت څوک وایس کووي ز
(c) ketabton.com: The Digital Library
دد با [illegible]
خان وګرځي کیږي. ۱۲

د صوبهٔ سرحد لویه جرګه نوم یې منظور کړ، او ماله یې اختیار راکړو چه څنګه ستاخو یې وي په سرحد کښې هغسې تنظیم جوړکړم.

د جرګې مشرانو کښې اختلاف:

زمونږ د پېښور یو ورور سردار عبدالرب نشتر په دغه وخت کښې دا اعتراض وکړو چه دوی (خدایي خدمتګار) خو د کانګرس په اصولو کاربند نه دی، بلکه فرقه دارانه نعرې هم او په مثال کښې یې او وئیل چه دوی د نعرهٔ تکبیر الله اکبر اواز کوی، ګاندهي جي ددې نه تپوس اوکړو چه د الله اکبر څه معنی ده، نشتر صاحب جواب ورکړ چه: خدای لوی دی. نو ګاندهي جي ورته جواب کښې او وئیل چه ولې خدای ورکوتی دی څه؟

دغه شان دوی کامیاب نه شول، د دې فیصلې نه پس مونږ سرحد ته را روان شو د اراسېد و سره ما خپل کار شروع کړو او د مردان او صوابۍ په دوره روان شوم میا صاحب خفه د یوی داس نه شوا و نقصان یې خپل قام ته ورسولو او زما مخالف شوا و چه کلی ته ورسېد و نو دبلې د لی جوړولو کوشش یې شروع کړو او د صوبهٔ سرحد لویه جرګه یې هم را وغوښته چه د بمبیی د فیصلې د نه منلو د پاره یې تیاره کړي، مالیې هم خبر راکړو او د جرګې ورځې له راغلم او دا معامله لویې جرګې ته پیش شوه میا صاحب د بمبیی د فیصلې په مخالفت کښې تجویز پیش کړو او تقریریې وکړو او تائید یې عبدالاکبر خان او غلام محمد خان دلوند خوړ وکړو، بیا ما تول حقیقت ممبرانو ته ښکاره کړو ممبرانو زما سره اتفاق وکړو او د بمبیی د فیصلې تصدیق وشو.

زه چه په دوره صوابۍ له لاړم نو ډېر خوشحاله شوم ځکه چه دوی ځای خدایي خدمتګارو په هر کلي کښې ډېر زیات کار کړی وا و هر ځای جرګې او خدایي خدمتګار په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر تعداد کښې جوړ شوی و. زمونږ د تحریک ډېر زور یا په تحصیل چارسده کښې وه او یا په صوابۍ کښې. د دغه ځای خدایي خدمتګارو راته یوه ډېر عجیبه قصه وکړه دوی وې چه تا ته معلومه ده چه زمونږ د ترنګزو حاجي صاحب سره ډېر زیاته تعلقات دي. په ابتدا کښې چه تاسو راغلئ او دلته خدایي خدمتګاري جوړه شوه نو په دغو ورځو کښې مونږ حاجي صاحب له دمومند و غازي اباد له تلي وو هلته مونږ د حاجي صاحب د مشر ځوی فضل اکبر باچاګل سره په مجلس کښې د خدایي خدمتګارۍ خبره وکړه هغه وې پام کوئ چه کوم ځئ خدایي خدمتګاري ونه کړئ دا ښه تحریک نه دی مونږ ډېر حیران شو بیا مو حاجي صاحب نه ځان له پوښتنه وکړه ځکه چه هغه مو پیر وُ او مونږ ئي مریدان وو چه باباجي باچاخان زمونږ علاقه کښې د خدایي خدمتګارۍ تحریک شروع کړی دی او مونږ او نور خلک پکښې شریک شوي دي نو مونږ ته ووایه چه دا تحریک ښه دی او که نه؟ نو حاجي صاحب راته ووئیل چه دغه تحریک د پیرنګیانو په حق کښې دی که مخالف دی؟ مونږ ورته ووې چه د پیرنګیانو مخالف دی نو هغه راته ووې چه دغه خو جهاد دی او تاسو کوئ ئې نه ما د پیرنګیانو مقابله ونه کړې شوه نو د پیرنګیانو نه دې تور وغږونو له راغلم او باچا خان د دغه جیلخانو تکلیفونو او تاوانونو ته سینه ډال کړې ده. په خدایي خدمتګارۍ کښې ملا دده سره وتړئ! مونږ ورته ووې چه مشر باچاګل صاحب وائي چه خدایي خدمتګاري مه کوئ نو هغه ئې راوغوښتو او ورته ئې ووې باچاګله داسې خبرې مه کوه که نه وی عاق به دې کړم. مونږ په دې ډېر خوشحاله شو چه حاجي صاحب هم ستاسره کلک ملګری دی.

زمونږ د صوبې جرګې چه فیصله زما په حق کښې وکړه نو میا احمد شاه صاحب خپله استعفا پیش کړه او منظور شوه او خلک خپلو کلو ته روان شول، زما طبیعت هم د دوړې په وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خراب و پېښېدونه لاړم چه داکټر صاحب به دارو راکړي او ښه به لږ ارام وکړم لیکن د ډېره اسماعیل خان رمضان خان راپسی راغی چه پاڅه چه ډېره اسماعیل خان ته لاړ شو هلته ډېره بربادی شوېده حکومت هند وان مسلمانان جنګولي دي او ډېر خلک یکښې مړه شوي دي او ډېر اسبابونه اوابادی سوزېدلي دي.

شملې ته رماتګ:

چه پېښور ته ورسېدو نو ماله دګاندهي له طرفه تار راغی چه دي تار په لیدو شملې ته راروان شه رمضان خان او ما په دی فیصله وکړه چه د شملې نه په مخه به ډېرو ته د رښم. رمضان خان چه ما ته د ډېره اسماعیل خان د هندوانو د تباهی او بربادی ټول بیان وکړو زه پوه شوم چه پېرنګیانو دوی له هغه سزا ورکړه چه دوی زما د رومبی دوره په موقع زما استقبال په ډېر شان او شوکت سره کړې و او زما عظیم الشان جلوس یې په ټول ښار کښې ګرځولی و ټول ښار یې ښایسته کړې و. ډپټی کمشنر دوی ته ویلي وو چه د باچاخان استقبال جلوس جلسه تاسو مه کوئ که نه دی نو تباه به شئ خو دوی و نه منل زما زړه ته په دی واقعه لویه صدمه ورسېده چه دا پېرنګیان به زمونږ د امسلمانان تر کومه په دنیا کښې شرموي او بدناموي.

زه د دواخلا ای خدمتګار و سره شملې ته په ګاډی کښې روان شوم، چه زمونږ ګاډی لاهور ته ورسېدو نو سردار سردول سنګه کولیشر سره زما د نور و ملګرو او دوستانو تېسین ته راغلی وا وما ته یې ووی چه د سکهانو یو لوی کانفرانس دی او زمونږ هغه کنفرانس ته روان یو او د جلسې ځای تېسین ته نژدی دی نو دوی زه مجبوره کړم او جلسې له یې روان کړم په جلسه کښې ی خپل ټول د ګجرات د جبلخانی دوستان ولیدل یاران ورېله و مایو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مختصر تقریر وکړو او سکهانو ورونو ته می ووی چه په ۱۸۵۷ ع کال کښې ستاسو او زمونږ
پنجاب او سرحد په وجه هندوستان غلام شوی دی اوس زمونږ او ستاسو فرض دی
چه پاڅو، ملا وتړو او هندوستان ازاد کړو . دا کوم نفاق او جګړې چه زمونږ د دښمنانو
زمونږ په کور کښې پیدا کړې دی دا د هندوستان دازادۍ دپاره ډیرې خطرناکې دي
مونږ له بغیر د خپل ذاتي غرض د ملک او قام خدمت په کار دی . چه جلسه ختمه شوه نو
زاده هنسراج صاحب په زور جلسه ته بوتلو او د شپې په ګاډي کښې . هغه ځایه شملې ته
روان شو سحر وختي زمونږ ګاډی کالکا ته ورسید او د هغه ځایه به موټر کښې شملې ته
روان شو چه ورسید نو جواهرلال ادې له زمونږ د بوتلو دپاره راغلی و . مونږ هغه سره
د مهاتماجي ځای له لاړو لیکن مهاتماجي د وایسراې ملاقات له تلی ولو . ساعت پس
راغی او هغه سره مو ملاقات وشو . دلو ارام نه پس مونږ ټول یو ځای شو نو ګاندهي جي
د وایسراې د ملاقات حال ووې او ما او جواهرلال نهرو ته یې ووې چه حکومت د صوبه
سرحد او یوپی تحقیقات ته تیار نه دی اوس چه ستاسو څه رنګه رضا وي چه هغه شان
کړې شي مونږ دواړو ورله دا ځواب ورکړو چه ستا په رضا مو رضا ده او په دې فیصله
وشوه چه مهاتماجي دې ګول میز کنفرانس له لاړ شي . وړاندې دا فیصله شوې وه چه په
دې دواړو صوبو کښې چه حکومت کوم ظلمونه کړې دي که حکومت د دې تحقیقات نه کوی نو
ګاندهي جي دې ګول میز کنفرانس له نه ځي . خو مونږ په دې نتیجه د ډېر غور نه پس ورسید و
چه ګول میز کنفرانس خو ټول هندوستان د ازادۍ سوال دی صرف د دوو صوبو د ظلمونو
د تحقیقات په نه کولو ګاندهي جي له د کنفرانس نه پاتې کیدل نه دی په کار . موټرونه راغلل او
سامان پکښې کښېښودی شو چه ګاندهي جي ایمرسن هوم سکرټری سره په ټیلیفون خبرې

وکړې نو د دغو دواړو صوبو نه علاوه نورې خبرې چه حکومت د مهاتما گاندهي سره منلې
وې د هغو نه هم په شا شوی و. مهاتما جي د موټرونو نه سامان راکوز کړو او موټرونه یې
رخصت کړل او په راونډ ټيبل کنفرانس کښې یې د شرکت اراده پرېښوه چه څه وخت موټرونه
رخصتېدل نو جواهر لال ورته ووې چه انتظام په کار دی ولې چه په تلو کښې صرف یوه
سبانۍ ورځ پاتې ده دې ته وينا په کار ده چه د سبا ورځ د پاره دې تيار واوسي خو
مهاتما جي د دې خبرې په اورېدو ډېر په قهر شو او ويې وې چه هيڅ ضرورت د انتظام نشته
که حکومت غواړي چه زه دې گول ميز کنفرانس کښې شريک شم نو هغه به د دې خبرې
انتظام وکړي چه ما په وخت ورسوي. گاندهي جي ته ما ووې چه ته د غه شان حکومت ته
لږ کلک شه او کلکې خبرې ورته وکړه نو ته به وګورې چه بيا به حکومت د هر څه د پاره تيار
شي ولې چه دا يو ډېر عجيبه حکومت دی. مهاتما جي وخندل او ويې ويل چه زه اوس خدای
خدمتګار کېږم. ما چه څه رنګې وې هغه شان وشوه چه سباله حکومت هغه ټولې خبرې
منظورې کړې او د گاندهي جي د رسولو د پاره ديو خاص گاډي انتظام يې هم وکړه او د
بمبئ ميل او د جهاز د پاره يې تارونه ورکړل چه د گاندهي جي د رسېدو پورې ايسار شي.
د تلو په وخت کښې گاندهي جي ووې چه په راونډ ټيبل کښې هيڅ نه کېږي زه صرف
د الله د ارون د زړه د پاره ځم. د دې کنفرانس د کاميابۍ اميد نشته تاسو خپل
کار جاري وساتئ او ما ته يې ووېل چه هاول فاډن سکرټر او ايمرسن هوم سکرټري
ما ته ليکلي دي چه دی مونږ سره نه ګورې او هغوی ستا سره ليدل غواړي نو
هغوی ضرور وګوره. ما ورته ووې چه گاندهي جي زه د پېرنګيانو سره ملاقات نه
کوم نو ده راته ووېل دا زه چه کوم نو ما ورته ووېل چه ته خو مهاتما جي او زه خو کمزوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان یم په ښو یلا نې پېښه نه بزدم هسې نه چه و ښوئېږم، خوچه ته وایې زه به
ور سره ووینم د رخصتېد وپه وخت کښې ما ورته ووې چه کاندهي جي چه سرحد ډېر
مظلوم دی چېرته هېر د رنه نه شي. ددې په اوریدوي وخندل او وې ویل چه:
د سرحد ورونه زه هېرولی نه شم. زما د واړه خدایې خدمتګار د کاندهي جي مخکښې
او مونږ ور پسې روان شو. د خلکو دومره غوبل وچه مونږ یې کې و یکړو اوزه د مها
تما جي نه ډېر وروسته پاتې شوم او د ادوه خدایې خدمتګار زما ملګری ددې سره
د ټیسن پورې لاړل. زما د لیدو د پاره یوه دوه پېښوریان راغلي وو په دې وجه
د ټیسن پورې ونه رسېدم. د روانید وپه وخت کښې کاندهي جي هغه دوه خدایې
خدمتګار ځان ته نزدې کړل اووې متېول او دوی ته یې ووېل چه که تاسو نه وې نو
زما را رسېدل ډېر ګران و.

شمله کښې زمونږ مصروفیت:

د پولیس افسرانو او نورو خلکو چه په دغه موقع یې داخدایي خدمتګار ولیدل
نو ددوی د کار ګند ارۍ نه ډېر متاثره شول او ددوی به یې ډېر تعریفونه کول ا
د خدایې خدمتګار و په شمله کښې ډېر رعب قایم شو او مونږ چه به د غلته بازار
کښې ګرځېد و نو نور خلک خو پرېږده پیرنګیانو او میمانو به هم خدایې خدمتګار
منډې وهلې او ویلی به یې چه دا هغه ریډ شرټ (سرخپوش) دي. چه سبا ش
د پنجاب یو خان بهادر چه په انټیلیجنس ډیپارټمنټ کښې و دغه زوی چه زمون
په اسلامیه کالج پېښور کښې سبق وې ماله د چایو دعوت راکړو ماورته ووې چه
پلار خو د سرکار نوکر دی هسې نه هغه ته نقصان ونه رسي خو هغه زما خبره منظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوه نوښته می ورته کړل. د دی طالب علم پلار دسیسل هوټل کښی اوسیده مونږ له یی هلته چای وکړه. زه سره د هغه دوه خدایی خدمتګارو هوټل ته ورغلو هلته د پېرنګیان ناست وو چای یې څکلې نو چه دا خدایی خدمتګار یې ولیدل نو په ډیر تعجب یې ورته وکتل مونږ له یې د دغه ځای نه ځان له د چای څکلو انتظام کړې وو او ماسره یې د فیروزخان نون چه هغه وخت د پنجاب وزیر وو او دوه د پنجاب ټیکه داران یې میلمانه کړې وو مونږ چه کښېناستو نو لږ ساعت پس سر فیروزخان نون راغی او چه زه یې ولیدم نو ښتو دلي جوړ کړو او را ته یې ووې: «خانصاحب! آپنی تو غضب کر دیا آپ کانګرس کې ساته مل ګئے هو؟» خانصاحب! تاخو عجیبه کار وکړو د کانګرس سره ملګری شوې؟ او س به هغوی مونږ له خپل حق رانکړي. ما ورته ووې چه ملک صاحب ته لږ په ارام سره کښېنه نو خبرې به وکړو چه کښېناستو نو ما ورته ووې چه ملک صاحب مونږ څه چل کړی وو ای مونږ خو کانګرس له تاسو لېږلی یو که چیری تاسو زمونږ مدد کړې وای نو مونږ کانګرس څه کوو. مونږ خو اول لاهور ته درغلو او مسلم لیګ ته مو ووی چه مونږ ستاسو مسلمانان ورو نه یو زمونږ یو تحریک دی هغه اصلاحی تحریک دی مونږ د پېرنګیانو د حکومت خلاف نه یو. مونږ د خپل قام اصلاح کول غواړو او پېرنګیانو په مونږ زور ظلم زیاتی او توره شپه جوړه کړې ده او دنیا زمونږ نه خبره نه ده. مونږ د مسلم لیګیانو نه داهیله وکړه چه تاسو زمونږ په حال دا دنیا خبره کړئ چه دې پښتنو څه ګناه کړې ده چه دې پېرنګیانو پې توره شپه جوړه کړې ده چه په پښتنو دا دومره ظلم ولی کېږی؟ او په مسلم لیګ پسې دهلی او شملې ته هم لاړو خو تاسو زمونږ ملا د ته غاړه کښېښوده او مونږ له مو لاس رانکړو نو مونږ به څه کول؟ مونږ مجبور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو سیلاب اخیستی و نو کانګرس لاس راکړو او مونږ ورسره ملګری شو او اوس هم زه تاته وایم یوازی د پنجاب مسلمانان دي زمونږ ملګرتیا وکړی نو مونږ د ټول هندوستان د مسلمانانو په ملګرتیا پسی نه ګرځو صرف ستاسو د پنجاب د مسلمانانو ملګرتیا غواړو که تاسو داکوئ مونږ اوس هم د کانګرس پرېښودو ته تیار یو اوس هم د کانګرس ورکنګ کمېټۍ ناسته ده زه به استعفا ورکړم نو سر فیروز خان نون ووېل چه: د هم سوچ کر جواب دینګے » یعنی مونږ به په دی خبره فکر وکړو او بیا به ځواب درکړو بیامی هغه ته شپاړس کاله پس بهار صوبه کښی چه هلته یو لوی فساد شوی و ولیدو ما ورته ووې چه ملک صاحب تا خو ماله هغه ځواب را نه کړو ؟ نو ویې خندل ستر ګی یې ښکته کړې او روان شو. نو اوس دې د هندوستان مسلمانان فیصله وکړې چه ګرم مونږ یو که پنجاب؟

څه وخت چه زمونږ خبرې او چای ختم شوې او روان ید و نو زمونږ میزبان په شمله کښی د سباد پاره د ډوډۍ دعوت راکړو سباله د ډوډۍ په وخت کښی چه ورغلو نو په هوټل کښی ټول پېرنګیان او میمانې په کرسو کښی ناستی وې مونږ له په بیل ځی کښی انتظام شوی و. زمونږ سره د لاهور د سول اینډ ملټری ګزټ د اخبار چلوونکی او بل د کلکتې د سټیټ مین خبرلوځی هم په دی دعوت کښی وو. ماسره د انګریزی اخبار ایډیټر خبری شروع کړې چه اوس خو سوله وشوه نو د خدایی خدمتګار د څه ضرورت دی قاله په کار دی چه دا تحریک فوراً ختم کړې ؟ ما ورته ووې سبه دی خو په یو شرط هغه وې هغه څه دی ؟ ما ورته ووې چه هغه دا دی چه پېرنګیان دې ددې ملک نه لاړ شی او دا ملک دې ازاد کړې نو بیا به دا تحریک پخپله ختم شی. ددې په اوریدو هغه غصه شو او څومره چه مونږ د دی میز نه چاپېره ناست و نو هغوی ټولو رېوری وخندل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورېي هم ډېرې خبرې وشوې . دوه ورځې ختمې شوې اکثر مېلمانه رخصت شول . خان
بهادر صاحب او د هغه زوی او دکلکتې خبر لوڅي پاتې شول . خان بهادر صاحب
خدایي خدمتګارو متعلق ما نه تپوس وکړو ما ورته تول قصه بیان کړه بیا هغه
راته ووې چې ستاسو دې تحریک برخلاف ما ډېرې غلطې خبرې اورېدلې وې خو
اوس ما ته معلومه شوه چې دا ډېر نېک تحریک دی او د خدای د مخلوق د خدمت
د پاره دی او اخر کښې یې راته ووې چې زه هم خدایي خدمتګار یم او دې خدايي
خدمتګارو سره یو ځای تصویر وباسم بیا یې یو انګریز فوټوګرافر راوستو او مونږ
سره یې یو ځای تصویر وښکو د هغې نه پس مونږ رخصت شو او خپل ځای له د ارام
د پاره لاړو .

د فارن سکرټري او هوم سکرټري سره لیدل :

ما ذکر د مسټر هاول فارن سکرټري خط راغی چې سباله ما په لس بجې ووینه
او د هغه سکرټري راته ووې چې ستاسو د تلو د پاره به زه خپله دکشمه درولیږم ما ورته
ووې چې ستا مهرباني ده زه خدایي خدمتګار یم ، د کشمه کښې نه ځم ځکه چې سړي یې
راګاږي سباله به خپله پښو درشم سباله ټیک لس بجې ورغلم هغه د بنګلې نه بهر ته
راووتو او زه یې خپل دفتر ته بوتلم . لږ ساعت پس اسسټنټ فارن سکرټري ویلي
هم راورسېدو . دې ما سره ډېر بلد و . دې په پېښور کښې ډپټي کمشنر هم واو
د بند و بست مهتمم هم پاتې شوی و . خبرې شروع شوې ما ورته تولې قصې وکړې
هغه ما ته ووې چې زمونږ او د پښتنو ډېر ښه تعلقات وو دا څه چل وشو چې په
مونږ او تاسو کښې نفاق چا پیدا کړو ؟ ما مسټر ویلي ته وکتل ما ورته ووې چې دده نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تپوس وکړه چه داتولي قصي دمستر ویلي په مخکښې شوي دي یا زما او دهاوا
د تحریک متعلق خبرې شروع شولې او په خبرو خبرو کښې هاول صاحب ماته دپیر
شنه شنه باغونه وښودل خو ما ورته ووې چه زه په دوه پیښو کوزاده کولی شم. دکو
پیښی دوډۍ او په بله پښه تلپل لی باتینګن ماله خدای هرڅه راکړی دی. زه څاڅ
څه نه غواړم چه څه غواړم هغه دقوم دپاره غواړم. که څه راکوئ نو هغه زما دی قوم له
راکوئ. حقیقت دادی چه لکه څه رنګ مسټر هاول او ویل دپښتنو او انګریزانو
تعلقات ښه وو خو په انګریزانو کښې دکرلیفت جیمي سن، میجر کول او کیرو غونډی کسان
راپیدا شول او دا تعلقات یې خراب کړل. په دې کښې دمسټر ایمرسن هوم سکرټرۍ
ټیلیفون راغی ماته ده ووې چه ایمرسن صاحب دی او وایي چه ما سره دې ملاقات
وکړې ما ورته ووې چه ده خو ما سره دملاقات وخت مقرر کړې نه دی، خو ده ماته
ووې چه له دې ځایه ځې لاړه کښې بنګله ده ورسره ووینه. مسټر هاول دپېرشریف
سړې و او ما سره یې په ډېر شرافت کښې خبرې وکړې او ده ټول عمر په ملازمت
کښې په صوبه سرحد کښې پښتنو سره تېر کړې دی چه زمونږ. ملاقات ختم شو نو مسټر
ویلي ووې چه زه به دې دهوم سکرټرۍ دفتر له بوځم لیکن مسټر هاول ما سره
پخپله دهغه دفتره پورې پیاده لاړلو نه په ډرکشه نه په اس سوړ شو، اس یې دپسې
سائیس نیولی راوستلو زما په انتظار کښې دمسټر ایمرسن هوم سکرټرۍ اردلې
ولاړو زه او فارن سکرټرۍ له یو بل نه رخصت شو او اردلی زه دهوم سکرټرۍ
دفتر ته بوتلم. هوم سکرټرۍ یو عجیبه سړې و او ما سره یې عجیبه خبرې کولې او
دبادونه یې هم را باندې کول اول خو یې راته داووې چه تا په مېرټ کښې تقریر کړې دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

به د پېرنګیانو مخونه سپین دي او زړونه تور دي که چیرې زه ستا دا خبرې د لندن
اخباراتو کښې شایع کړم نو بیا به ستا سو صوبې له هیڅ ورنه کړې او قول پېرنګیان به مو
خلاف شي . ما ورته ووې چه د دې خبرې وجوهات خو ما پخپل تقریر کښې څرګند کړې
دي او زه په دې رضا یم چه زما هغه قول تقریر ته شایع کړې یوازې دا خبره مه شایع
کوه چه د ولایت خلک په حقیقت خبر شي او زه یې هم خبرول غواړم .

بیا یې راته ووې چه ته په حکومت د باوونه کوې چه که چیرې دوی مونږ له خپل
حق رانه کړو نو مونږ به داسې وکړو او مونږ به دا وکړو . د پېرنګیانو حکومت داسې
کمزورې شو چه ستاسو د باوونو نه به یې یرېږي ماورته ووې چه زه په چا د باوونه
نه کوم زه خو خدائي خدمتګار یم او ځه چه زما د قوم خواهش دې په هغه حکومت
خبروم . اختیار مېړه نه دي چه که چیرې تاسو مونږ له خپل حق رانه کړو نو بیا به
وکتي شي نو سړي لږ نرم شو او ویل چه مونږ خو تاسو له خپل حق درکوو اخر کښې
راته ووې چه خدائي خدمتګار د عدم تشدد پابند نه دي همیشه تشدد کوي ما
ورته وویل چه مثال خو راته وښیه تهینګ تهینګي (زنګ) یې وغږ ولو د ده سکرټري
راغی ورته یې وویل چه فائل راوړه هغه لاړ او فائل یې راوړ . چیرته یې کښې تشدد
راوړنه وتو راته یې ووې چه سرحد کښې لیډران ونیوی شو نو خلک تانې پورې ور
سره لاړل او جنګ ووهلی چه انقلاب زنده باد ماورته وویل چه مانن. ستانه واوریدل
چه جنګ او جل تشدد دی چه د هغوی لیډران مو بېګناه ونیول او تانې ته مو بوتلل نو هغوی
به دومره هم نه کړل چه دوی سره تانې پورې تللي وای بیا یې نارې وهلي وای . ملاقات
ختم شو او زه د هوم سکرټري نه رخصت شوم . په ایمرسن کښې او په هاول کښې خومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق دی حقیقت دادی چه ایمرسن په پنجاب کښې لوی شوی وا و هاول سرحد کښې
پښتنو سره لوی شوی و . زه چه واپس خیل ځای له تلم نو دسیسل هوټل سره هغه زمونږ
دکالج طالب علم او دکلکتې د اخبار هغه خبرلوځې ولاړ وو زه یې په زور هوټل ته بوتلم او د
هغه په کمره کښې چه کښېناستو نو ما ته یې ووې چه ته سباله ضرور وائسرای دوینه او خان
بهادر صاحب هم راغی هغه هم ددې خبرې تائید وکړو ما ورته ووې چه زما دلیدو ی
ویلنګډن ملاقات خواهش وخو هغه نا جوړه ده نو په دی وجه یو ازی وائسرای سر
نه وینم او په یوه بله موقع به دواړو سره ملاقات وکړم زما وائسرای سره دملاقات
خواهش نه و ولی چه زما ورسره څه کار نه و هسې می دهغه وخت ولی ضایع کوه خو دوی
ډیر اصرار وکړ نو ما ورته ووې چه ښه ده که هغه ما ته ولیکی نو زه به ورسره ملاقات
وکړم دوی ووې چه هغه خو داسې نه کوی نو ما ورته ووې چه ما هم چا ته دملاقات د خواهښت
نه دی کړی . دوی ما ته ووې چه مهاتما جي هم وائسرای ته دملاقات دپاره لیکی ما ورته
ووې چه دهغه به دغه اصول وی او زما دا اصول دی . چه زما څه کار ورسره نه وي نو
هسې دملاقات څه ضرورت دی . زه په شمله کښې دهغه داشنا رای بهادر سره او سیم
دوی رای بهادر صاحب ته ټیلفون وکړو یو بل تجویز یې پیش کړو لیکن ما هغه هم
نامنظور کړو سباله یې رای بهادر صاحب سره په ټیلفون خبرې وکړې : او هغه یې هم ځان
سره ملګری کړو لنډه دا چه هغه ما ته ووې چه ته دملاقات دپاره خط مه لیکه ستا سکرټو
دې ولیکی . زما وائسرا سره څه کار نه و نو داتو لې خبری را ته بې فایدې ښکارېدې خو
دې ټولو دوستانو مجبور کړم . وائسرای ته یې خط ولیکلو دلاندې یې د تاج محمد
زما دسکرټری دستخط وکړو د وائسرای سکرټری ته یې ټیلفون وکړو چه مونږ دملاقات

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاره یو خط دړلېږو چه فوراً یې والیسرای ته پیش کړي هغه هم خوشحاله شو او ما
ته بهادر صاحب ته ووې چه تاسو زما د ضمیر خلاف کار ما باندې کوئ او دا مې
ته هم ووې چه هر څیزی زما د ضمیر خلاف چاپه یو کار مجبوره کړې یم نو د هغه نتیجه
به ښه نه ده وتلې. ما ذیکر د خط جواب راغی چه د والیسرا صاحب طبیعت ښه نه دی سبا
ملاقات کېدای نه شي او د هغه سکرتر ماله یوه خاصه چیټۍ ولیکله او په تیلفون یې
هم د هغوی عذر معذرت وکړو چه والیسرا صاحب خفه نه دی هسې ئې څه بل خیال
پیدا نه شي. حقیقت دا و چه والیسرا صاحب په دې خفه شوی و چه ده ما ته پخپله خط
نه دی لیکلی او د سکرتر په ذریعه یې ماله خط رالیږلې دی او زما د هغه ملاقات خبرې
هم ورته د سپک وي. زه دا ویلې شم چه دا زما غلطي وه د ې خلکو سره زما دا قسم خبرې او
بحثونه په کار نه وو او مونږ خلکو ته په کار دي چه په داسې خبرو کښې چپ پاتې کېږو
او د پېرې خبرې نه کوو او که مشوره یا څه خبره کوو نو خپلو همخیالو دوستانو سره کوو
هر سړی خپل راز او اراده نه خبرول نه دي په کار.

په شمله کښې دیوې هفتې ارام سره زما صحت ښه شو. زما د پېرو هندوانو، مسلمانانو
سره ... ملاقاتونه شول او د هغوی په ذریعه کښې چه د ډېره اسماعیل خان د فساد په سلسله کښې
کومې غلطې خبرې او شکوې نه حکومت پېدا کړې وو د هغې د لیرې کولو کوشش مې وکړل د
خدایي خدمتګار تحریک د حقیقت نه مې خبر کړل او تسلي مې وکړه چه دا جماعت د خدای
د مخلوق خدمت او ارام د پاره جوړ شوی دی او د دوی کار د ملک د ازادۍ او
ترقي د پاره دی. یوه لویه جلسه مو شمله کښې هم وکړه او خلکو ته مې تول حقیقت
د خدایي خدمتګارو د تحریک ښکاره کړو. د ډېرو مسلمانانو او هندوانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دعوتونو کښې شریک شوم او د جمعې په ورځ مې د شملې په جامع مسجد کښ لمونځ وکړو او یو مختصر تقریر مې هم وکړو چه اسلام دنیا ته د څه د پاره راغلی و؟ هغه وخت د مسلمانانو څه حال و؟ او نن د مسلمانانو څه حال دی؟ نن په غلامی کښې پراته او خوښ دي حالانکه غلامی په اسلام کښې نشته. اسلام کښې غلامی د خدای لعنت دی. مسلمان او غلامی دواړه متضاد څیزونه دي. د افغانست کونسل جنرل سره مې هم ملاقات وشو. لنډه دا چه په دې څو ورځو کښې مې د خدا خدمتګارو د پاره ښه کار وکړو او خدای د د پراپیګنډې ښه موقع په لاس راکړه او زما دامیلنه زیات تعلقات وشو.

زه د شملې نه امبالې ته لاړم او دلته ما د جېلخانې یو د پېښور یان دوست لاله دونی چند ولیدلو چه د هغه په بلنه دلته راغلی وم. په امباله کښې مو هم د شپې یوه جلسه وکړه او د جلسې پس د ډېرو مسلمانانو او هندوا سره مې ولیدل. مسلمانان غریبانان دلیله، د نه ډېر لوډلو په وجه داسې بېربادۍ ته رسېدلي دي چه د سیاسي ژوندانه او خبر نه دي او نه یې څه خپل داسې جماعت شته او نه د بل جماعت سره کار کوي.

د امبالې نه لاهور ته راغلم پنځه ښتانم زما د جېلخانې د دوست وهغه سره د هغه کور ته لاړم. د فري پرس (ازاد مطبوعات) خبرلوڅي مور او غوښته او چه څه غلطې خبرې د سول اینډ ملیټري ګزیټ هغه ایډیټر چه ما سره د شملې په هغه دعوت کښې خبرې شوې وې او په اخبار کښې ډېر د شهید ګو لود پاره شایع کړې وې، د هغې تردید مې وکړو. د هغې په خپل اخبار کښې لیکلي وو چه باچاخان کانګرس نه جدا کېږي. دا خبرې چه سر نواب صاحبزاده صاحب عبدالقیوم لوستي وې نو ماپسې یې سړی لاهور ته راولېږلو چه باچاخان ته و وایه د خدای د پاره چه د کانګرس نه جدا نه شې او که جدا شوې نو بیا پېرنګیان زمونږ صوبې له هیڅ نه راکوي. په لاهور کښې راته زما د جېلخانې یو ملګری وویل، چه ته چه همیشه راشې د هندوانو مېلمه کېږې او مسلمانانو سره نه ډېره کېږې نو ما ورته وویل چه په لاهور کښې خو د ډېر مسلمانان زما دوستان دي کوم یو راته ووې چه راشه زما مېلمه شه او زه نه یم ورغلی. زه پښتون یم، پښتنو خوبی سته په کور کښې هم ډوډۍ نه خوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله صوبه کښې کار

د ډېره سماعيل خان ته، اتمانزو ته واپسي، د احمد شاه معامله،

ياد ډېروېه دوره (بنون، کوهاټ) د سرحد لويه جرګه

د هزارې دوره (پکلي، بفه، شنکيارۍ، دوډيال

مانسهره، سپېلو، نوښهره، ايبټ اباد، هري پور، سرای صالح، کلابټ، پچ، غرغشتي)

د هزارې نه واپس، ترنګزو حاجي صاحب او خدايي خدمتګارې

د خليلو مومندو دوره، د مانړکانو بانډه، او د مړاو

خالصې جلسې، لاټ سره ليدل، نوښار تحصيل

کښې جلسې، صوابۍ تحصيل کښې جلسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېره اسماعیل خان ته تګ:

بیا ډېره اسماعیل خان ته روان شوم، چه ډېروته ورسېدم نو راته معلوم شوه چه رمضان خان حکومت ګرفتار کړی دی او چه د ډېرو د ښار هغه تباهي او بربادي او د هندوا و مسلمان نفرت او دښمني مې ولیده نو ډېر زيات خفه شوم او د تصفیي د پاره مې د کوهاټ او بنو هندوانو او مسلمانانو پسې جوابونه ولیږل چه هغوی فوراً راشي او د دې مسئلې د جوړولو کوشش وکړي. هغوی زما جواب فوراً راغلل سلا او مشوره مو وکړه او خان خان له مو هندوانو او مسلمانانو سره ولیدل لیکن یو خو حالت ډېر خراب و او بل پښتني حکومت کوتي ډلي او خپل سړي یې په هندوانو او مسلمانانو پسې لګولي وو او مونږ یې کامیابي ته نه پرېښودو غریبانان هندوان به راضي شوي وو لیکن غټو هندوانو سولې ته نه پرېښودل او مسلمانان د وکیلانو په لاس کښې لوبېدل او هغه یې نه کوله ولې چه هغوی وې چه زمونږ دکان به سوړ شي. په ډېرو کښې چه کوم خلک د سرکار تعلقدار نه و په دې فساد کښې هغوی ته ډېر نقصان رسېدلی و. دا ټوله کاروائي د حکومت وه او شیخ محبوب علي چه دلته اسسټنټ کمشنر و او لکه څنګه چه یې د پېرنګیانو د پاره د امان الله خان په وخت کښې کابل تباه کړی و دغسې د هغوی د پاره ډېره اسماعیل خان هم تباه کړو.

زه د خپلو ملګرو سره پنیالي له لاړم او هغه خان بهادر له د علم او هغه نمایښتي سرخپوش مې پېژنله ولیدل چه فسادي کړي و خان بهادر راته وې چه ما له شیخ محبوب علي چه د دې ځای اسسټنټ کمشنر دی دوه لارې ددې کسانو د رسولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره راکړې دي او ضمونږ خو د حکومت خلک یو څه چه راته وایې هغه کوو، ما ورته ووی چه حکومت،
به هم وی خو داي خپل قوم دی، خپل قام سره څوک داسی بد نه کوي. د هغه زوی غلام
سرور خان د علیګړ یونیورسټی نه په چوټی راغلی و مونږ سره یې ډیره مینه ښکاره
کړه، ما ورته ووی چه بابا دی پوه کړه که سباله د دی خپل قام حکومت جوړیږي نو دی
به څه ځواب ورکوي بیا توری واپس د پېروته راغلو د خان بهادر عبدالرحیم خان کنډی
په ذریعه کرنل ژل چه د دغه ځای د پټی کمشنر و ماله د ملاقات دعوت راکړو خو ما د هغه
بنګلی له تلل مناسب و نه ګڼل او عبدالرحیم خان ته می ووی چه که چیرې ستا ځای کښی مو
ملاقات کیدلی شی نو ما ته یکښی انکار نشته. د پټی کمشنر هم په دی خبره راضی شو او هغه
مونږ له د چای دعوت راکړو لیکن مستر ایلام زمونږ د صوبې د پولیس جرنیل و په دوره
د پېرو ته راغلی و او د پټی کمشنر یې د داسی ملاقات نه منع کړو خو د ه پخپله ماسره د پېرو
د نواب په ځای کښی ملاقات وکړو. د پولیس جرنیل ښه سړی و خو د خبرو چل نه ورتلو په
خبرو کښی یې ما ته ووی چه د د رامی متعلق چه د حکومت خلاف تاکوم تقریر کړی وزه په
هغه کښی تا هغه وخت ګرفتار ولی شم ولی چه ستا ذمه دار ملګری په هغوی الزام لګوی
او تا د هغه خلاف په حکومت الزام لګولی دی ما ورته ووی زه د ګرفتارئ نه نه یریږم
ځکه خو حکومت ته ربښتیا وایم او څوک چه یریږی هغوی حکومت ته ربښتیا ویلی نه شی
ته منصف شه چه دا حکومت د توقی نه بوقه جوړه کړې نه ده؟ او د بچو د توقی د رامی له
اهمیت ورکول د داسی حکومت شان شایان دی؟ بیا یې راته ووي چه ستا دا حکومت
خو بنس نه دی نو سیا ولې د دی ملک نه بل خوا نه ځې؟ ما ورته ووي جرنیل صاحب ملک
زمونږ دی او که ستا دی؟ نو ده راته ووی چه ستا سو دی ما ووي ځنګه د خپل ملک نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل ملک له لاړشم او دا به ښه نه وی چه تاسو دا زمونږ ملک مونږ ته پرېږدئ چای ختم شوه او مونږ خواره شو.

بیا د رمضان خان ملاقات له لاړم ملاقات می ورسره وکړ او ډېر حالات راته معلوم شو. زه د هندوانو او مسلمانانو په سوله کښې ګډ یاوم لیکن په خړ نتیجه ونه رسېده بلکه د لویو هندوانو دا خیال و چه مونږ د خدایی خدمتګارو د لاسه تباه شوی یو ما ورته وویل چه دا څنګه؟ دوی راته وویل چه دا داسی چه ددی تحریک په وجه د حکومت رعب وداب پاتی نه شو، حکومت کمزوری شو او امن بی قایم نه کړی شو او مونږ لوټ او برباد شو. مونږ خو مزبوت حکومت غواړو و ماددې په اووړلو د ډېر وخندل چه ښه ده چه حکومت ته ګناه نشته نو لا له جی ستا خو مره نقصان شوی دی او ستاسو په دې ښار کښې څو مره خدایی خدمتګار دی؟ ځواب ئې راکړو چه زما خو څه نقصان نه دی شوی او نه دې ښار کښې خدایی خدمتګار شته ما ورته ووې چه د کومو خلکو چه نقصان شوی هغوی خو ما ته لیکلی بیانو نه دکړي دی چه دا فساد د حکومت په شرارت شوی دی او مونږ د حکومت له لاسه برباد شوی یو.

اتمانزوته واپسی داحمد شاه معامله:

په دې دوران ما ته یو خط راغی چه ته فوراً اتمانزوله راشه داسی واقعات پیدا شوی دی چه دمشوری ضرورت دی. زه لا نه وم اوتلیاوم داکوشش می کولو چه د هندو او مسلمان سوله وشی. لیکن ورځ په ورځ مونږ په ځای ددی چه سولی ته نږدې شوی کېدو چه په دې کښې جرنیل عظمت خان راغی او زما په نوم یې یو دستی خط راوړی و هغه کښې لیکلی وو چه ددی خط په لیدو فوراً را روان شه. دشپې می د عظمت خان نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه وکړه چه خیر خو دی هغه راته ووې چه نور خو خیر دی لیکن میا احمد شاه زمونږ مخالفت شروع کړی دی . ددې ځای کارګړو ونو سحر مونږ ټول ددې پرونه روان شو . اتمانزو ته ورسیدو نو معلومه شوه چه میا احمد شاه صاحب زما مخالفت کښې په خدائی خدمتګارو کښې ځانله یوه ډله برابرولو کښې مصروف دی او د جرګو په ممبرانو کښې هم د نفاق د پاره ټګ و دو و خط و کتابت یې شروع کړی دی . ددې خبرې په اوریدو خفه شوم ولې چه زما د میا صاحب غوندې تعلیمیافته سړی نه دا امید نه و چه دی به په یوه معمولی خبره په قوم کښې د ومره نفاق پیدا کولو کوشش وکړی او بل چه ددې نه خبر شوم چه حکومت زمونږ په دې اختلاف ډیرې خوشحالی کړې دي او خپلو حاکمانو ته یې حکمونه جاری کړې دي چه د میا صاحب امداد وکړی او د عبدالغفار خان مخالفت وکړئ . جعفر شاه او عبدالله شاه راغلل او ماته یې دا تجویز پیش کړو چه مونږ دا غواړو چه ته او میا صاحب د یو ځو ملګرو سره زمونږ کلی کښې جمع شئ او مخامخ خبرې وکړئ . ما د هغوی دې تجویز سره اتفاق وکړو او سباله زه احمد شاه . عبدالله شاه . تاج محمد خان . حاجی عبدالغفار خان او عبدالاکبر خان د میا جعفر شاه صاحب کلي ته لاړو . یو ځای شو چه ډوډۍ مو وخوړه نو ما سختن په یوه کمره کښې کښیناستو او ورونه مو بند کړل . خبرې شروع شوې ، احمد شاه دی خوا اخوا خبرې کولې او چه په زړه کښې یې څه وو هغه یې نه ظاهرول یا یې نه شو ظاهرولی شپه ډیره تیره شوه ماورته ووې چه میا صاحب خپل مطلب ووایه نو هغه بیا هم شپ شپ وکړل او ویې وې چه ماته د لویې جرګې فیصله منظوره نه ده یوه عامه جلسه دې وکړې شي او هغوی ته دې دا معامله پیش کړې شي چه هغوی دا فیصله وکړي . ما ورته ووې چه ښه ده مونږ ته ستا دا خبره منظوره ده لیکن که هغې عامې جلسې دا فیصله

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه چه مونږ د کانګرس نه نه جدا کېږو نو بیا به د غه خبره و منی ؟ نو ځواب یې را کړو چه
بیا به زه استعفا وکړم ما ورته ووې چه استعفا خو دی ورکړې ده چه د عامې جلسې نه ئې
تیار نه یې نو د جلسې څه ضرورت دی ؟ بیا یې دا خبره وکړه چه زما په هندوانو باور نشته
هسې نه چه سبا له را سره دوکه وکړي نو بیا به مونږ څه کولی نه شو نو ته مونږ له اجازت راکړه
چه مونږ یو بل جماعت جوړ کړو چه سبا له زمونږ لاس د هندوانو برخلاف ازاد وی
ما ځواب ورکړو چه زه منافق نه یم زه د دی اجازه درکولی نه شم ولې چه دا خیز د خپل
قوم د پاره مفید نه ګنړم باقی د هندوانو د دوکه شوه نو زه د دې په باره کښې ستا په خلاف
کښې داعرض کوم چه ستا دا خیال درست نه دی چه کینې مونږ کانګرس سره یو ځای
شو نو مونږ ورپورې وتړلی شو او هندوان چه هر څه کوی مونږ به خپل لاس خوځولی
نه شو بلکه زه تا سره دا وعده کوم چه کله کانګرس مونږ سره دوکه وکړي نو هغه ساعت به
کانګرس پریږدو ته به مخکښې یې مونږ به دریسې یو او چه ته څه وایې هغه به کوو نو کم
از کم ته د هغې پورې وار خو وکړه اخر ستا زما متعلق څه خیال دی زه خو چه هر څه کوم د
خپل ملک د پاره کوم . عبدالله شاه او جعفر شاه هم زما د خبرې تائید وکړو او وې ویل
چه ګول میز کنفرانس په لندن کښې شروع دی دا د سود او زیان وخت دی مونږ له
انتظار په کار دی او دا خبرې پریښودل په کار دی او بل یې دیو خاص سرکاری سړي
خبره وکړه ، احمد شاه ته یې ووې چه هغه ما ته ویلی دی چه احمد شاه دی دا خبرې
پریږدی په دې حکومت ډیری خوشحالی کړې دی او مونږ له یې حکم رالیږلی دی
چه د عبدالغفار خان خلاف د احمد شاه مدد وکړئ میا صاحب موږ د دي رضا
کړه چه هغه د ه زه به اختلاف پریږدم او په قلاره به کښینم او د نتیجې انتظار به کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. تول خوشحاله شو او او ده شو سحر وختي چه لونګ موو کړو نو زه عبد الله شاه
عبد الاکبر خان، حاجي عبد الغفار خان او تاج محمد خان د جعفر شاه د باغ ليدو له
لاړو زه تري او دس ماتی له لاړم، چه واپس راغلم نو حاجي عبد الغفار خان او
تاج محمد خان خفه ولاړ وو راته یي ووې چه احمد شاه میا په بیکانی فیصلی باندی تینګ
نه شو هغه او س مونږ ته خه نوری قصې وکړې او عبد الاکبر خان یي زمونږ نه بیل کړ.
زه هم ددې په اوریدو خفه شوم په دې کښې سړي راغی چه چای تیار ده نو چه چاي ته
کښېناستو نو احمد شاه صاحب بیا هغه قصې شروع کړې چه بیکا فیصله شوې وې ما ورته
ووې چه ددی خبرو فیصله خو بیګا شوی ده، اخر احمد شاه میا صاحب دخپل زړه
هغه پټه خبره خرګنده کړه او ما ته یي ووی چه زه ددې خبری برداشت کولی نه شم چه
ټول خلک دی د یو سړي په خولی پسی روان شي ما ورته ووی چه میا صاحب همیشه په
دنیا کښې خلک یو سړي پسی روان وي او دا خو د قوم او ملک د پاره ډیره د فایدې خبره
ده چه ټول قوم په یو سړي متفق شي نو خپل منزل ته ورسی خو دې خبری ته کتل په
کار دی چه هغه سړې چه څه کوی د خان د پاره کوی او که د قوم د پاره؟ په خپله خوښه
کوي که د ملګرو په سلا؟ که د خان د پاره کوی او په خپله خوښه یي کوي نو بیا هغه پسی تلل
نه دي په کار. او دغه خاي ته خلک په خدمت رهبری نه په مخالفت. ته زمانه زیات
خدمت وکړه هغوي به زمانه زیات ستا خبری منلو ته تیار شي تا چه په ولایت کښې
سیلونه کول هغه وخت زه ددی خپل قام د پاره په جیلخانه کښې پروت وم او میچنی
می اوړولې ددی بحث مباحثو نه دا یوه فایده وشوه چه هر سړي د میا صاحب دا صلی
غرض نه واقف شو. عبد الله شاه او جعفر شاه غیر جانبداری ظاهره کړه عبد الاکبر خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووی چه زه به‌ پس له‌دی نه سیاست نه کوم او حاجی عبدالغفار خان او تاج محمد خان سره یې وعده وکړه چه تاسو سره به دسکول په کار کښې مدد کوم مونږ تول خپلو کلو ته روان شو. عبدالاکبر خان میا عبدالله شاه ځان سره په زور قاضی خیلو ته روان کړه مونږ پوه شو چه عبدالاکبر خان کمزوری سړی دی میا صاحب وله دوکه ورنه کړی دعبدالله شاه په احمد شاه چه دده تربور و سره ورځ نه پیرزوکیده. عبدالله شاه پیر دله باز او دپرو جنبو جوړولو ماهر او شوقی سړی وو او دا توله تماشه د جوړه کړې وه. مونږ داحمد شاه دوی کلی ته لاړو ولی چه مونږ دعبدالله شاه د رود اکبر جان میلمانه ووچه د دوی نه فارغ شو نو حاجی عبدالغفار خان ماته راننزی شو او وې وئیل چه عبدالاکبر خان خوبې بالکل بدل کړې دی ماوې ته یې پوه کړه هغه دې ما پړی د پر کوشش وکړه خو پوهېږي نه. سبا له کلی ته راغلو بله ورځ ما ولیدل چه عبدالاکبر خان او احمد شاه زما برخلاف یو لوېه پرپره چاپ کړې وه په کښې لیکلی دوچه زه مونږ د مصر و په شان په او بو کښې او به شو او زمونږ هیڅ هستی پاتی نه شوه. په دې اشتهار داحمد شاه، عبدالله شاه او عبدالاکبر خان دستخطونه وو. مونږ خیل بعضی ممبران را غونډ کړل او دهغوی په مشوره می دهغوی په شان چاپ شده ځواب ورکړو او زه دیو خو خدائی خدمتگار و سره بیا د دیرو په دوره روان شوم.

د دیرو دوره:

په دې وخت کښې خبر شو چه زمونږ لاټ صاحب سرهستو ور ده پیرس چه دیر بنبه او شریف سړی و دغه نه پریوتو او مړ شو او دهغه په ځای سرهیلې کرینک لاټ شودی یو فوجی سړی و او دده خیالات مونږ ته معلوم وو دی ورور کی زمونږ په صوبه کښې لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دی، دا چه د وزیرستان ریزیدنت و نوده یوخپل افسر ته د خدای خدمتگار متعلق خپل خیالات ظاهر کړي وو چه که لږ غوندي وینه توییږي نو شي نو بیا به وي. دلاتِ کیدو سره یې شملی ته ویکل چه زه عبدالغفارخان گرفتار وم ولی چه دا د پر مینه وخت دی ددې نه فایده اخیستل به کار دی، په دوی کښې نفاق پیدا شوی دی خوشملی ورسره اتفاق ونه کړو خکه چه گول میز کنفرانس روان و دمرکزي حکومت دا خیال و چه مهاتما گاندهي د ده په گرفتاری لندن کښې څه قدم وچت نه کړي. او ده ته یې ولیکل چه دا خلاف به دوی پخپله تباه کړي زمونږ د دخل ضرورت به پاتې نه شي، هغوی نو هندوستان ته کتل او د دوی د خبرنه ووچه پښتون د نو هندوستان په شان نه دي، دا یو ژوندی قام دی اول پوه نه و اوس پوه شوی دی او سیاسی شعور پکښې راغلی دی نو هغه به د نا پوهو کار ونه کړي.

مونږ چل کار او خپلو دورولو زور ورکړو ولي چه ما ته معلومه شوه چه حکومت مونږ دیر زر گرفتار ول غواړي. کلي په کلي ورکرځېدو او خلک مو په حقیقت پوه کړل او دې خبرې له مو دیر زور ورکړو چه زمونږ جنگ د علم تشدد جنگ دی او ددې لاره کښې چه هرقسم تکلیفونه او مصیبتونه راځي نو په صبر یې تیر وو. مونږ به د چا نه بدل نه اخلو مونږ خدای خدمتگار یو خدای به زمونږ بدله د ظالم نه اخلی مونږ د پښتونو به دوره وو نیمه شپه د جلسې نه فارغه شوي وو ایله مو سترگې ورغلي وې چه د عمرزئ عبیدالله خان چه د پولیس کپتان و دلا ت صاحب یو دستی خط یې را اوړو په هغه کښې یې لیکلی و چه زه تا سره د ډېره اسماعیل خان د تقریرونو متعلق گفتگو کول غواړم ته مهرباني وکړه پېښور ته راشه ماوړته ولیکل چه زه د قانون برخلاف تقریرونه نه کوم او نه مې کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي تاته که څه غلط خبر رسېدلی وي دا به ستاد خفیه پولیس والو غلطي وي زه به ...
وخت کښې درتلی نه شم ځکه چه ما دچل پرېکړام نه تول خلک خبر کړي دي زه هغه ...
نه شم څه وخت چه فارغ شوم نو پېښور ته به درشم نو که تاته ضرورت ښکاري نو زه به ...
سره وو ینم چه څه وخت مې دا ځواب لیکلی عبیدالله خان له ورکړو نو فورا روان شو ...
دېره اسماعیل خان په دوره کښې حکومت ډېر کوشش وکړو چه زه بعضې علاقو ته لا ...
نه شم او ددی دپاره یې خان بهادر عبدالرحیم خان ماپسې راولېږلو خو زمونږ ...
مقامي ملګرو دا خبره خوښه نه کړه او مونږ د تولې علاقې دوره وکړه بیا مونږ بنو ته ...
لاړو جرنیل عظمت خان زمونږ نه مخکښې د کار دپاره دلته راغلی و، د بنو دوره ...
کلې په کلې وکړه.

مونږ چه ډنګي نه مروت ته روان شو نو مونږ له خورشید بخت، سعدالله خان ...
، او د جواهر لال اوښې په موټر کښې مخې له راغلل او راته یې ووې چه جواهر لال دا ...
حکم رالېږلی دی چه تاسو فورا د سرحد لویه جرګه جوړه کړئ او د قواعدو په مطابق ...
کار شروع کړئ ما ورته ووې چه دې تاسو د جلسې دپاره خلکو پسې خطونه جاري ...
کړئ او په مقرر تاریخ به زه درشم مونږ د جلسې دپاره تاریخ مقرر کړو او هغه ...
نه پس دوی پېښور ته لاړل او زه د بنو نه د کوهاټ دوري له راغلم د کوهاټ ...
دوره هم په ډېر ښه شان وشوه دلته زمونږ په زړګونو خدائي خدمتګار دو ...
جلسې مو وکړې کلې په کلې، تپه په تپه وګرځېدو مونږ چه څه رنګه دوره د پښتون ...
د اتفاق دپاره شروع کړې وې دغسې دوره میا احمد شاه د پښتون د نفاق ...
پاره شروع کړې وې خو دا یو خیز لې زمونږ نه زیات وچه ده به زمونږ برخلاف ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پېرې هم چاپ کولې اخبارا تو کښې به يې هم زمونږ برخلاف پراپيګنډه کوله د
پنجاب اخبارات هم دده ملګري وو ولې دهغوی مقصد هم د پښتون کوم روانول
دی دا حمد شاه دوی مقابله زمونږ خدايي خدمتګار خصوصاً جرنيل اکبرخان
او عبدالمالک استاذ د چارسدې وکړه او احمد شاه دوی پخپل مقصد کښې
کامياب نه شول. مونږ چه د کوهاټ دوره ختمه کړه او د پير شهنشاه صاحب
په ځای کښې موشسپيره نو زمونږ د هغو او قل بعضي مخلصان ملګري چه ذميا-
صاحب د پراپيګنډې نه متأثر شوي وو د تحقيق د پاره دغلته راغلل او ماته يي
ووې چه د ا ناخه چل وکړو چه د پښتنو ځان الجماعت دې کانګرس کښې مدغم
کړلو تا خو به اول مونږ ته داخبری کولی چه دا جماعت او تحريک خو د پښتنو دی ما
ورته ووې چه تحريک خو هم هغسې د پښتنو تحريک دی د کانګرس سره خو صرف مونږ
تعاون کړيدې چه هغوی هم د پيرنګيانو نه د هندوستان ازادی غواړی او دا
د تعاون فيصله خو ستاسو لويې جرګې کړې ده مونږ خو جېلخانه کښې قيد وو پښتنو
باندې چه ځه وخت پيرنګيانو توره شپه جوړه کړه او خدايي خدمتګار ي ګرفتار کړل
نو مونږ د ګجرات په جېلخانه کښې وو چه جعفرشاه او عبدالله شاه راغلل او مونږ
ته يې ووېل چه پيرنګيانو نه په مونږ توره شپه جوړه کړې ده او تحريک تباه کول غواړي
مونږ څه وکړو؟ مونږ له چه راغلل نو زما خو ملاقات هم بند و احمد شاه او
عبدالاکبرخان ورسره ملاقات وکړو او مونږ په شريکه دا دا يې ورکړې چه لاړ شئ
د مسلم ليګ مشرانو سره ووينئ چه مونږ سره امداد وکړي. ده دې لاړل او بيا
راغلل او ووېل چه مسلم ليګ زمونږ ملګرتيا ته تيار نه دی او کانګرس وايي چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو هم د ملک ازادي غواړئ او د عدم تشدد په اصولو کار ښه ش او مونږ هم نو په دې وجه مونږ ستاسو امداد ته تیاريو مونږ ورله خواب ورکړو چه واپس لاړشئ او خپلې لويي جرګې ته دا مسئله پيش کړئ هغوی دا غلل او جرګې فيصله کړه چه مونږ کانګرس سره ملګرۍ کيږو او ملګری شول او هغوی زمونږ پوانيکته؛ په اخبارا تو کښی وکړه او د تحقيقاتو د پاره يي جرګه راولیږله. دا خو هغوی د ملګرتيا وکت دی چه ځه بهر کړځم او ستاسو سره جلسې کوم که دا نه وي نو نه به ادس جیلخانې کښی قید وم او دا تاسو چه لګيائی د تحريک کار کوئ دا خو د کانګرس برکت دی که نه وی نو به بر ګيا نو تاسو کار ته پرېښودلئ څه؟ د هغوی تسلي وشوه او خپل کلي ته روان شول او مونږ پيښور ته را روان شو.

چه را ورسيد و نو معلومه شوه چه حکومت زمونږ کارونو ولا خدائي خدمتګار په مخه کړي دی. دوی په پيښور ښار کښی د سامان ډيو ځای نه بل ځای ته وړلو او رسولو. کار کولو. دا ډېر سخت او مشقتي کار و، او مقامي خلکو نشو کولی دا د بهرنه را غلي خلک وا و اکثريت يې کښی زمونږ د مومندانو وروڼو او قابوسل په سل د خدائي خدمتګارې په تحريک کښی شامل و، او مقدمې پرې جوړې کړې دي او د باوونه پرې هم کوي چه خدائي خدمتګارې نه لاس په سرشئ که نه وی نو د دی ملکه ځئ او چه په دوی کښی کوم د کار خلک وو نو په هغوی يي دا مقدمه جوړه کړه چه تاسو نه دې ملک نه یئ او په فلانی دفعه (قانونی ماده) کښی مونږ تاسو د دی ملکه باسو، دا خلک ډېر د کار او نکره خلک او سنه پيښتانه وو بلروته او نيکو نه يي دا افغانستان نه را غلي وو او هلته زمونږ په صوبه کښی او سيدل. دوی ته يي ونيل چه؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو خپل ملک ته لاړشئ حال دا دی چه داغریبانان خو پلا د په نیکه دلته اوسیږي. مونږ د ماالکو په منډهي کښي دحکومت د دی ظلم برخلاف یوه لویه جلسه وکړه او په زرګونو ښځي نر، پکښي شریک شول او دحکومت د دې رویې برخلاف مو تقریرونه وکړل. زمونږ دجلسي نتیجه ښه شوه او په حکومت یې دو مره اثر وکړو چه هغه خلک یې پرېښوول او مقدمې یې واپس کړې.

د دې دوړ او بې ارامۍ په وجه زما طبیعت بیا خراب شو دلته مې ارام کولی نه شو. د خوور ځو د پاره کوهـ مري ته لاړم. قاضي عطاؤالله او غلام محمدخان هلته وو. په کاډي کښي کښېناستم او مری ته ورسېدم. شیربهادرخان د برو ج لادی کښي ناست و او خپل کلي ته راتلو چه زه یې ولیدم. دلادی نه راکوز شو او ما سره یو څو ورځې پاتې شو. څه ورځې مې ارام وکړو چه طبیعت مې ښه شو نو زه او شیربهادرخان واپس راغلو.

د سرحد لویه جرګه:

کانګرس ماله اختیار راکړی و چه ستا څه دنګي خوښه وي د سرحد لویه جرګه جوړه کړه لیکن ما په پېښور کښي د ټولې صوبې کارکنان راجمع کړل او د دې خبرې کوشش مې وکړو چه د کانګرس د جرګې سره په یو ځای والي کښي څه اختلاف پیدا نه شي. خو زمونږ د پېښور وروڼه په دې رضا نه شو او بیا مې د کوهاټ او بنو کارکنانو ته ووې چه زه پخپل اختیار د سره صلاح نه مقرر کوم. تاسو په اتفاق سره یو صلاح خوښ کړې هغوی پیر شهنشاه خوښ کړو او صلاح شو. او سعدالله خان په اتفاق سره جنرل سکرټري شو او مرکزي دفتر مو هم اتمانزو کښي مقرر کړو ولې چه هغه د جرګې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدايي خدمتګارو د ومبني مرکز و . د صوبې جرګه جوړه شوه او کانګرس له موږ دې خبرې خبروړ کړو ، هغه قوم د دنيا کښې ډير بد قسمته وي چه هغوی کښې داسې خلک پيدا شي چه ښخپله خود قوم او ملک دخدمت دپاره تيار نه دي او چه څوک پکښې د خدمت دپاره پيدا شي نو هغوی خدمت ته نه پرېږدي . دا خلک چه د څه وخت د پاره جېلخانې ته لاړ شي نو دا خيال کوي چه زه خو اوس ليډر شوم او د خپل ځان دوراندې کېږ وکو سېنبونه شروع کړې او خپل غرضونه يې په مخه واخلې او که څوک دخدای دپاره د دې قام خدمتونه کوي نو د هغوی مخالفت شروع کړي خو هر څوک چه دخدای دپاره د قام خدمت کوي نو د هغوی مخه څوک نه شي بندولې او هغوی د چا مخالفتونه نه کوي ځکه چه خپل څه غرض يې نه وي مخالفت خو ذاتياتو کښې پيدا کېږي . د سبا ردې وروڼوته هم موږ د ميا صاحب په شان ډېر منتونه وکړل چه دې کښې څه شسته نه او د قام خدمت دې راځې چه په شهکيه ورته ملا وتړو ! خو دوی هم خپلو غرضونو په مخه کړې وو او د جرګې او خدايي خدمتګارو خلاف يې پراپيګنډه شروع کړه او دې ته يې فکر ونه کړو چه په دې طريقه خو موږ خپل ځان ته او قوم ته نقصان رسوو او د غلامۍ ځنځيرونو مضبوطو .

په ډيلي کښې د کانګرس ورکنګ کميټۍ اجلاس وا او د هغه دپاره د ۱۹۳۱ ع کال داکتوبر مياشت مقرره شوې وه زه د لونډ خوړ غلام محمد خان سره ډيلي ته لاړم . په ورکنګ کميټي کښې ما دا خبره پيش کړه چه تراوسه زموږ د ملکنډ ايجنسي قيديان په سوله کښې رها شوي نه دي او هغه شان جېلخانه کښې پراته دي او موږ ته حکومت دا وايي چه دا علاقه د کانډهي اروين پېکټ نه بهر ده د ورکنګ کميټۍ دا اجلاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مرکزي حکومت ته سفارش وکړ چه زمونږ د املکي قيديان پرېږدي دوي وويل چه مونږ له دکاندهي جي د راتلو پورې انتظار کول به کار دي.

دهاړي دوره :

د ورکنګ کميټۍ جلسه ختمه شوه او زه او غلام محمد خان واپس راغلو نو بيا مو د هړاړي دوره شروع کړه ولې چه دې او سني دوره کښې صرف د ا ضلع زمانه پاتې وه. شل پينځه ويشت خدائي خدمتګار مې د هغې تپې نه يو يو را وغوښتل او د خان سره مې بنه په شان او شوکت هړاړي ته بوتلل دې دوره کښې د ستي جان شاګرد باچاګي چه ډېر خوش اوازه هلک و مونږ سره و ده به دا نظم وې: «د انګريزه خه خپل وطن ته کوربيزه». مايو پوه او هوښيار خدائي خدمتګار پټ چې له وليږلو چه د هغه ځاى حال معلوم کړي. او په پټه خلکو سره ئې ډېر تلو مشوره وکړي ولې چه دې علاقې ته حکومت زمونږ خدائي خدمتګار نه پرېښودل او په ډېر بد سلوکي سره ئې واپس کول نو ما د اغوښتل چه زه غور وتپه (او ناځاپه) دې علاقې له لاړ شم او چه حکومت خبرېږي چه زه د غلته رسيدلې يم مونږ سحر وختي په ريل کښې د پېښور نه را روان شو. حکيم عبد السلام صاحب له مو مخکښې خبر ورکړې و څه وخت چه زمونږ ګاډې شاه ډېرئ ته ورسيد نو حکيم صاحب په تيسن ولاړ د مونږ ګاډى بدل کړو او بل ګاډي کښې سواره شو او چه هړاړي پورې تيسن ته ورسيدو نو ډېر خلک زمونږ د استقبال د پاره تيسن ته راغلي وو، چونکه زمونږ پروګرام د پکلې و په دې وجه د ګاډي نه کوز نه شوم او د خپلې ډبې په دروازه کښې ودرېدم او د خلکو شکريه مې ادا کړه يو خوشخبري مې هم وکړه چه به واپسي کښې به ستاسو به خدمت کښې حاضرېږم. ګاډى روان شو مونږ چه مخکښې لاړو نو يو موټر مو په سړک ولیدلو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرخیوش یکښی ناست دي اودیل سړی یې منلځ پرېښی دی د دوی په لیلو د پرخوش-
حاله شوم چه شکر دی دلته هم خدایي خدمتګار جوړ شوي دي . مونږ چه په حویلو هیټشن
کښی دکاڼی نه کوز شو نو هغه موټر هم راورسید . دوی هم راکوز شو او یو بل ته ور تېر غاړه
شو بیا مو یوه لاری کرایه کړه او یکلی ته روان شو . زه په لاری کښی سور شم او باجي والا
مو موټر کښی سواره کړل ، هغوی مخکښی او مونږ ورپسی شو . دکوهاټ دیپټی کمشنر
په شان دهزاره دیپټی کمشنر اپ کینس هم چه څه وخت زما د راتلو ته خبر شوی دی
نو لیونی شوی دی او په دی نه پوهیږ وچه څه چل وکړم . په ډیرو کوششونو با نلدی لی
غلام ربانی وکیل په دي خبره راضی کړ وچه زه به بیا ستا و دور چه په بنیاد کښی سب د یویژن
و اوموقوف شوی دی بحال کړم که ته د دوی مخالفت ته ملا وتړي . مونو چه د حویلیو
ستیشن نه روان شو د سړک په غاړه چه کوم کوم کلی راتلل هغوی ته به مو خبله قصه کوله .
ایبټ اباد ته ورسید و او چه د بازار نه مینځ کښی تللو نو د پرخلک زمونږ د راتلو نه خبر
شول . څه وخت چه ماښام ته نزدي شو عبدالقیوم خان سواتی وکیل چه زما د خلافت
ملګری او ما سړی یي قید تېر کړی و سپین وکلی سړی د خونورو معتبرو مشرانو زمونږ هر کلی
ته ولاړ وو دهغه نه معلومه شوه چه غلام ربانی وکیل د حکومت په مشوره ماښام کښی د خو
کسانو سړه ولاړ دی او هغوی له یی توری جنډی ورکړی دی . مونږ عجیبه تولہ صوبه کښی
دا تماشه لید لي نه وه او چه هغه ځای ته ورسید و نو داخپل موټرونه مو ودرکړل هغوی کښی
څو کسانو زمونږ د موټرونو د و دردولو کوشش هم وکړ د خو مونږ موټرونه و نه درول لیکن
یو عجیبه سړی می په نظر راغی چه په یولاس کښی یي توره جنډه وه او په بل لاس یي مونږ ته
سلامونه کول وروسته معلومه شوه چه دا خلک یي دوکه کړي وو بی خبره یي را وستی وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او توري جنډې ورکړې وې

پکلي ته ورسېدو. د لفي خلک تقریباً دوه میله مخې له راغلي وو مونږ ورسره پیاده لفي ته روان شو ماښام ورسېدو مونږ لي د سین په غاړه یو ښه ځای کښې ډېره کړو. دغه ځای ډېر سرسبز ارو. د تورو جنډو په دې قصه چې دغه خلک خبر شول نو ډېر خپه شو. د هزارې خلک پښتانه دي خو ژبه تری ورکه شوې ده د ډېرو کلو د خلکو د دې تورو جنډو په وجه مونږ سره همدردي پېدا شوه او مونږ سره خدائي خدمتګار شول. د لفي او د دې علاقې ټول خلک سباله په جلسه کښې شریک شول. د لفي جرګې او خدائي خدمتګارو د جلسې ښه انتظام کړې و. د تورو جنډو په وجه زما زړه ته هم ډېره صدمه رسېدلې وه حالانکه په داسې څیزونو سیاست کښې خپګان کول په کار نه وي چونکه دا زما اول حل و ما چېرته پخپله صوبه کښې توره جنډه لیدلې نه وه ځکه ډېر خفه شوی وم او دا زما کمزوري وه. ما په جلسه کښې ډېر تېز تقریر وکړو او دې خلکو ته مې ووې چې تاسو خپله ژبه پښتو هېره کړې ده دغسې تاسو کښې پښتو هم نه ده پاتې شوې. د پکلي بعضې خلکو هم تقریرونه وکړل او په ډېره کامیابۍ سره زمونږ جلسه ختمه شوه خلک خواره شو ماښام حاجي فقیرا خان هم د پېښور نه راورسېدو. دی زمونږ ډېر زوړ کارکن دی خپل هزارې ضلع کښې ډېر کار کوي. مونږ د هزارې د دورې پروګرام د حاجي فقیرا خان او نورو کارکنانو په مشوره جوړ کړو. مونږ د پکلي په علاقه کښې ځای په ځای جلسې وکړې او په هزاره کښې پکلي داسې علاقه ده چې خپله ژبه پښتو وائي. کوم ځای چې پښتو خپله ژبه پرېښودې نه ده هلته زمونږ تحریک ډېر کامیاب وي څه وخت چې مونږ د شینکیارې د جلسې انتظام کړو نو حکومت زمونږ په جلسه کښې د شرارت د پاره د خېل څه خلک راولېږل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خدای فضل وچه هغوی جرئت ونه کړ شو او جلسه په ډېره کامیابۍ ختمه شوه. هزاره کښې حکومت کوشش کولو چه زمونږ په لاره کښې مشکلات پیدا کړي خو خلکو کښې پوهه راغلې وه او د غلام ربانی تورو جنډو مونږ له کافي کار کړی و او خلکو کښې ئې پوهه او احساس پیدا کړې و. مونږ اخري جلسه د دې بالو کښې وکړه او دغې ځای د پرنګیالی پښتانه دي ددوی اول د جلسې څه خیال نه و او نه ئې زمونږ په تحریک کښې د شرکت څه خیال ، لیکن د دوی یو مشر غلام ربانی په تورو جنډو کښې شریک کړي و او د دې غیرته ئې ټول کلي کښې جلسه وکړه او مونږ سره د خدائي خدمتګارو په تحریک کښې شریک شو. حکومت چه به څومره زمونږ مخالفت کولو نو هغه څیز به زمونږ د پاره مفید او د حکومت د پاره مضر ثابتیده ولې چه مونږ هر څه کول نو د خدای د مخلوق د خیر د پاره مو کول. له دې ځایه مونږ مانسهري له راغلو، په زرګونو خلک زمونږ استقبال له راغلي وو او زمونږ جلوس په ښار او د ښار په بازارونو کښې ګرځید او چه د غلام ربانی وکیل کور له راغلو نو د انقلاب زنده باد چغې ئې ووهلې او د بعضې خلکو خو دا اراده وه چه د ده په کور کانې وورويي خو ما منع کړل چه دا زمونږ اصول نه دي. زه دا په دعوه سره ویلې شم که حکومت دلته د دوی د خلو واقعه کړې نه وای نو شاید چه دومره خلک به په جلوس کښې شریک شوي نه وو.

مونږ د مانسهرې نه سپین وتلې لاړو او د سبا د پاره مو مانسهره کښې جلسې اعلان وکړو ، د سپین وتول خانان زما مهربانان وو، خو عبدالقیوم خان او غلام رسول خان می د جبلخانی یاران وو. شپه مو په ارام سره تېره کړه ، سبا له نو بعضې د علاقې مشرانو سره خبرې وشوې او دهغوی په زړونو کښې چه غلطې پراېستلې ي زمونږ د تحریک برخلاف غلط فهمی پیدا کړې وې هغه لیرې مشوی. د چای نه پس مونږ د تللو انتظام کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې کښې د مانسهرې انسپکټر راغی او ماله يې د ډپټی کمشنر خط راوړو او داخبره يې هم وکړه چه ډپټی کمشنر سره د پولیس کپتان مانسهرې ته راغلي دي. ما چه خط پرانستونو هغه کښې لیکلي وو چه په جلسه کښې د غلام رباني سره ته د دې تحریک مباحثه وکړه او بل که څه فساد وشونو ځوک به يې ذمه وار دي او انسپکټر راته ووې چه دا ټول شرارت د دې ډپټی کمشنر دی ما وی چپ شه ته خو سرکاری نوکر يې. ما ډپټی کمشنر ته ولیکل چه د دې معامله کښې د بحث ضرورت نشته زه د لته د خدايي خدمتګارې د تحریک اشاعت له راغلی یم زما کار اشاعت دی او بیا منل او نه منل د دې خلکو کار دی. پاتې شو فساد نو زمونږ نظریه د عدم تشدد ده که چیرې ځوک مونږ سره فساد کوي هم مونږ ورسره فساد نه کوو نو په دی سبب که چیرې فساد وشونو د هغه ذمه وار به ته يې. تا نه دار رخصت شو او مونږ هم مانسهرې ته روان شو په لاره کښې چه به ځوک خبریدل نو مونږ سره به ملګرې کیدل چه مانسهرې ته ورسیدو نو ډیر خلک مونږ سره ملګرې شوي وو او هلته د جلسې په ځای کښې به زرګونو خلک راجمع شوي وو. د جلسې ځای سره نژدې موږ څه خلک جمع ولیدل د تحقیق نه راته معلومه شوه چه دا د حکومت خلک دي او حکومت په څه چل ول د پودې پیسو په طمعه، لالچ دا خلک دی علاقې ته زمونږ د مخالفت د پاره راوستلي وو او د لته جلسه کوی او هغه وکیل لګیاو تقریرلي کولو خو په دی پوه نه شوم چه په کومه موضوع تقریر کوي.

ما خو خلکو ته پخپله جلسه کښې د خدايي خدمتګارې حقیقت بیان کړو او خلک مې په دی پوه کړل چه خدای ته د خدمت ضرورت نشته د هغه خدمت د هغه د مخلوق خدمت دی، دا ملک خدای مونږ له راکړې دی او د غه شان خدای هر یو قوم له یو ملک ور کړی دی، د دې د پاره چه هغوی او د هغوی بچې پرې اباد شي ملک خو زمونږ دی خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیاري دبل دی او دغه وجه ده چه زمونږ بچي وږي تږي او بربنډ دي ومړي پړ ی
نورخلک کوي . غلامي دخدای لعنت دی او مونږ له ددی لعنت نه ځان خلاصول په کار
دی او دا به هله وشي چه مونږ کښي قام ولی ، وروروولی ، اتفاق او مینه محبت پیداشي . ښن دا
دنیا دقامولی دنیا ده او تاسو وګورئ چه چاکښي قامولي او وروروولی او اتفاق دی ، نو هغه اباد
دي او چه کوم قومونو کښي پرې ، جنبي تربګني او دښمني دي هغه بربادي دي ره امید کوم چه
تاسو به زما په دی خبرو غور او فکر وکړئ که دي کښي یو اذی زما فایده وی نو ممنوني کوئ او
که دې کښي ستاسو ددنیا او اخرت ګټه وی نو عمل پرې وکړئ چه تاسو اباد شئ او ستاسو
بچي اباد شي . په کار دی چه تاسو هم ټولو پښتنو سره په دې تحریک کښي شریک شئ . دا جلسه
د یره په کامیابي ختمه شوه ، هر یو کار چه دخدای دپاره وي دهغه مخه څوک نیوی نه شي
حکومت پخپل فریب کښي کامیاب نه شو ، جلسي سره زمونږ دیومهربان حاجي وهغه له د
ارام دپاره لاړو . دعلاقي د پر معززینو جلسي له راغلي وو هغوی سره خبري وشوې د
حاجي فقیرا خان او حکیم عبدالسلام په تجویز او تائید ددې خبرې فیصله وشوه چه زه
دې دهغو خدائي خدمتګارو سره یو ځای یو تصویر و باسم چه پکلي کښي دحکومت دطرفه
پرې ظلم او زیاتي شوی دی . جیلخانو کښي بي اچولي دي او په بیتونو وهلي دی . داد
پکلي دمعززینو او مخلصانو یوه ډله وه چه ددوی داخلاقو درته څه ذکر وکړم . علي کوم خان
چه په دوی کښي یو خان و دا نه ووی چه پلار می دحکومت دوېری نه ددی تحریک د پر
مخالف دی زه یې دکوره شړلی یم خکه چه زه خدائي خدمتګار یم زه ددی پروانه کوم
او دخپل مظلوم قام دبیدارولو کوشش کوم دیوبل مولانا صاحب نه معلومه شوه چه
وخت یې مونږ په بیتونو وهلو نو ما سپرنټنډنټ ته ووې چه زه عالم یم ما مه بربنډو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوزه‌یي ډېر ښه بېښته وو هلم او زمانوږ ملګري یې پنځه‌لس پنځه‌لس بېښتونه ډلې وو.
د یکلي د خدایي خدمتګارو یوې بلې خبرې په ما ډېر اثر وکړ. د راتلو په وخت
کښې مې علي ګهر خان او یو څو نورو خدایي خدمتګارو ته وویل چې که ستاسو خوښه وي
نوزه به موځان سره پېښېنور ته د سیل د پاره بوځم نو دا ته یې وویل چې زه خو موږ
کښې ي خو زموږ په سر ډېر کار ده دی نه تلی نه شو نو زه دې په او ډېلو
ډېر خوشحاله شوم چې د دوی دې تحریک سره څومره محبت دی.

موږ د یکلي د ما ښهرې نه رخصت شو حکیم عبد السلام صاحب
ډهري پور زموږ سره ملګری وه هغه د نعمت الله خان دعوت د شپې د پاره
منظور کړی و او موږ ماښام د هغه ځای ته ورسیدو. د هغه د کلي نه جدا کوټ
وجوره وه. شپه مو په ارام سره تېره کړه، سبا له راروان شو، حکیم صاحب زموږ
تلو د پاره یوې لارې سره خبره کړې وه لیکن سبا له هغه را نغله، موږ پیاده روان
شو لاره کښې چې به کوم کلي په مخه راتلو نو هغه کښې به موځیل تبلیغ کولو زموږ د پاره
د اپیاده تلل ښه شو ځکه چې ډېر کار وشو کله چې موږ نوانښهر ته نږدې شو نو ډېر
هند وان او مسلمانان زموږ په انتظار کښې ولاړ وو او چې موږ یې ولیدو نو
انقلاب زنده باد چغې یې وهلې هغوی زموږ جلوس په ښار کښې وویستو.
موږ ډېر ستړي شوي وو، موږ یې د ارام د پاره یو ځای ته بوتلو ماښام نږدې
ارام مو وکړو، ډوډۍ مو وخوړه او د شپې د پاره یو بل ځای ته لاړو سحر
وختي چې څوک زموږ لید وله راغلي وو هغوی سره مو خبرې وکړې. د دلته موږ ته
معلومه شوه چې په هندوانو او مسلمانانو باندې حکومت ډېر زور اچولی وچې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ بایکاټ وکړي او استقبال ونه کړي خو کامیاب نه شو سبا له چه مونږ جلسې
له وړغلو نو په زرګونو هندوان او مسلمانان جمع وو او جلسه ډېره په کامیابۍ وشوه ا
خلک می د خدایي خدمتګارۍ په تحریک پوه کړل او ورته می وویل چه هر چاله چه خدا
ملک ورکړی دی نو د هغه اختیار د هغه قوم دی، یو مونږ بد قسمته خلک یو چه ملک
زمونږ دی او مزې پرې نور خلک کوي، په کار دی چه مونږ ټول په شریکه ملا وتړ
چه خپل ملک ازاد کړو مونږ به اباد شو او زمونږ بچي به اباد شي، چه څه وخت ما تقر
ختم کړو نو زمونږ د پېښور یو قاضي چه د پولیس انسپکټر و ما ته را نږدې شو چه تاسه
چېرته ځئ ما ورته وویل چه ایبټ اباد له هغه وویل چه هلته ایکسوځ پولیس دفعه لګېد
ده (د قانون ۱۴۴ ماده نافذه ده) او زه د پولیس کپتان را لېږلی یم چه د څلورو ند
کسان یو ځای تللی نه شي. ما ورته وویل چه ډېره ښه ده مونږ به څلور څلور ځو لیکن
یقین نه دی چه کپتان صاحب په دې خپل حکم ټینګ پاتې شي ولې چه په د غه طر
به زمونږ ډېره پراپیګنډه وشي چه مونږ له دې ځایه په مختلفو سړکونو څلور څلور
شو نو قاضي صاحب زما په خبره پوه شو او کپتان له یې ځواب یووړ. مونږ د تلوا
کولو چه قاضي صاحب بیا راغی او راته یې وویل چه کپتان صاحب وایي چه دوی تر
کښې یو ځای د تلو اجازت دی. د کاکول او د نورو کلو خلک راغلي وو چه مونږ
زمونږ کلو ته لاړ شه خو زمونږ پروګرام جوړ شوی و نو دوی مړه ېې وعده وکړ
دوباره راشم نو درې به شم. مونږ لاړی کښې سواره شو او ایبټ اباد له روان شو
خدایي خدمتګار د خپله باجه وډو وډو یه لاړه کښې غږوله. چه د ایبټ اباد سبا
نږدې شو نو یو سب انسپکټر ولاړ و هغه زمونږ لارې ړدرې وله او ویې ویل ج

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه غونډ ی، ملا، ته دویل چه تاسره لیکلی حکم شته هغه دې نه نوماو ورته ووې چه مونږ
بغیر دلیکلی حکم نه باجه نه بندوو نو هغه ووې چه سبه ده نوزه مو ډیپټی کمشنر له بیایم مونږ
ورته ووې چه زمو هر څیز ته بیایې مونږ د تلو نه انکار نه کوو خو ته هم زمونږ سره په دې
لاره کښې کښینه و لې چه خلک به جمع شي او دلته خو دفعه ایکسو څلویښت (۱۴۴ ماده) ده نو
د خلکو جمع کیدل خلاف قانون دی خو هغه زمونږ د دې خبرې هیڅ پروا ونه کړه هغه زمونږ
د لاری مخکښې روان شو او مونږ ورپسې لاری وو وو روانه کړه او باجه مو غږوله
چه چا به د باجې واز اوریدونو مونږ پسې به راتلو او چه څه وخت د پولیس لاین ته ورسیدو نو
بې خلک را جمع شوي وو هلته پولیس سره د افسرانو تیار دولاړ وو هغوی مونږ ته ووې
چه د باجې والا ډیپټی کمشنر غواړي ماورته ووې چه دده قصور څه دی؟ او که څیرې
قصور وي ته تا سره دوی بیایې نو بیا مونږ هم ورسره ځو، مونږ ټول بوځې په دې
کشمکش کښې دوه ساعت تیر شو باجه غږیږي او خلک جمع کیږي په دې کښې بهادر
خان انسپکټر ما ته رانږدې شو چه دخدای دپاره دا باجه خو بنده کړې! باجه می
بنده کړه یوه عجیبه نظاره وه دملکی هو هلکان د دفترونو کارکنان او دښار خلک په
ساعت کښې په زرگونو را جمع شو او که حکومت مونږ سره څیر چار کړی نه وای نو زمونږ
دومره پراګنده شوی نه وای او دومره خلک به زمونږ نه خبر شوي نه وو. اخر د ډیر
ث مباحثې نه پس مونږ ته اجازه وشوه او مونږ دایبټ اباد اسلامیه سکول ته راغلو
چه دا ځای د ایبټ اباد خلکو زمونږ دارام دپاره مقرر کړی و سباله د جمعې ورځ وه
مونږ اعلان وکړو چه سباله به جامع مسجد کښې وعظ کیږي تاسو ټول هندوان
مسلمانان دا ورېدو دپاره راشئ! مونږ لږ ارام وکړو بیا مو دایبټ اباد مسلمانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره د تحریک متعلق تبادلهٔ خیالات وکړل او ورته می وویل چه مونږ هم یو قوم یو، مونږ
له هم د خپلی آبادی او ترقی د پاره څه جد وجهد په کار دی او که ټول عمر به دی نیستی
او غلامی کښې پراته یو نو ورک به شو. زمونږ اصلی مطلب قوم کښې مینه، محبت، اتفاق او
ورور ولی او اتفاق پیدا کول دی د پر هندوان او مسلمانان به زمونږ الید وکتول دا تلل
او هر چاته اجازت و. کودکا او نور فوجیان او ښځی او بچی هم زمونږ لید وله راغلل مونږ
ور سره د مینی محبت خبری وکړی، او د خپل تحریک په غرض مو پوه کړل چه مونږ به د
خدای د پاره ستاسو او د ټول قام خدمت کوو. حکومت خو دغه ایکسو چوالیس په دی
وجه لګولی وه چه دلته جلسه و نه شی او خلک زمونږ د تحریک نه خبر نه شی. څه وخت چ
حکومت خبر شو چه سباله د جمعی ورځ ده او جامع مسجد له دا ییت اباد د خلکو نه عا
نور د بهر خلک هم د لمانځه د پاره راځی نو دا جلسه زمونږ د پاره سبنه ده نو د پټی کمشن
د جامع مسجد امام سره د کمیټی د ممبرانو دا غوښتل او هغوی ته یې وویل چه په هر
طریقه چه کیدی شی باچاخان د تقریر نه منع کړئ. مونږ شپه په آرام تېره کړه ح
چای مو څکله نو امام صاحب د کمیټی ممبرانو سره راغلل او ماسره یی ځان له خبر
وکړی، ما ورته وویل چه تاسو د پټی کمشنر له ووایئ چه مونږ دا کار کولی نه شو ولی چ
جماعت د ټولو مسلمانانو دی او یو مسلمان بل مسلمان د جماعت نه منع کولی نه شی
خو زمونږ مذهب دی او زمونږ خو دومره زور نشته چه یو مسلمان په جماعت کښې
نه منع کړی شو تا سره زور شته ته یې ولی نه منع کوی؟ بیا می ورته دا خبره وکړه چ
د پټی کمشنر په دی کښې بل څه مطلب نشته هغه پوه دی چه جماعت د هر مسلما
خو مونږ مسلمانان په کور کښې جنګوی او بی اتفاقی راکښې پیدا کوی. مونږ مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې د د ښمن په لسه پخپل کور کښې ناچاقي پیدا کوو ؟ زما خبرو په هغوی ډیر ښه اثر وکړو او د ډپټي کمشنر له دوان شول . چه ډپټي کمشنر پوه شو چه زما داوونه چلیدونو قلار شو . په جماعت کښې دومره هندوان او مسلمانان جمع شو چه دپښې ایښودو ځای نه و . د فاتحه نه پس زه پاڅیدم او تقریر مو شروع کړه . د قرآن شریف خلو دا یا تونه می ولوستل او ترجمه می خلکو ته وکړه چه خدای پاک وایي چه زما نه امداد په صبر او اتفاق سره غواړئ وخدای وایي چه څوک زما په لاره کښې مړ شي نو دا مړه نه دی ژوندي دي خو تاسو به دی نه پوهیږئ او خدای پاک وایي چه زه د صابرانو ملګری یم بیا وایي چه زه پخپلو بندګانو ازمیښت کوم د مالونو ، او ځانونو ، او اولاد ، او فصلونو هر کله چه دوی ته زما په لاره کښې څه نقصان ورسي نو دوی دوایي چه مونږ هم د خدای یو او هغه له به ورځو ، د دغه خلک زما د رحمت حقدار دي او دوی په سمه لاره روان دي او بل ځای خدای پاک وایي چه په تاسو کښې دې داسې یوه ډله وي چه خپل کار و نه پرېږدي او خلک د بدی نه منع کوی او نیکی ته یې رابولي . زما ورونو ! مونږ د خدای د پاره د خدای د مخلوق خدمت ته ملا تړلې ده که تاسو هم د خدای د مخلوق خدمت کول غواړئ او خدای رضا کوئ نو مونږ سره په خدایي خدمتګارۍ کښې ملا وتړئ چه دا دنیا مو هم جنت شي او اخرت کښې هم د جنت حقدار شو .

جلسه په ډیره کامیابي ختمه شوه د تلو انتظام مو کولو چه په دی کښې زمونږ د کلي دیو خان زوی چه هلته سب انسپکټر و راغی او راته یې ووې چه بهادر خان انسپکټر زه تاله رالیږلی یم چه څه وخت دوی روانیږئ نو باچه دې نه غږ وي ما ورته ووې چه بهادر خان خو زمونږ ورور دی خو زه نه پوهیږم چه ده ته په باچه غږ ولو کښې څه تکلیف دی ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمابه د طرفه د سلام نه پس ورته ووایه چه که چیری تاته زمونږ په باجه ذاتی څه تکلیف وي نو
مونږ به باجه بنده کړو او که تاته څه نقصان نه وي نو ته زمونږ باجه څه کوې؟ زمونږ په ملک
کښې دیسی افسران خپل فرض نه پیژنی او نه یي پوره کوي بلکه همیشه د خپلو انګریزانو افسرانو
د پاره هغه کارونه کوي چه هغه د دوی فرض نه دي.

لاړی تیاره وه، مونږ لاړی کښې هر یو پورته روان شو، په لاره کښې د حویلو په
تیسن خلک جمع وو هغوی ته می هم یو مختصر تقریر وکړو. په سرای صالح کښې خلک زمونږ
په انتظار کښې وو خو په مونږ ناوخته شو نو خواره شوي وو. د هر یو پر خلک غټ بیانان د
سبا د نه بهر زمونږ په انتظار کښې ناست وو مونږ ما سختن ورورسیدو او دوی د
انقلاب زنده باد فخر افغان زنده باد چغی ووهلي او زمونږ جلوس په بیا زارونو کښې
وګرځید و بیا لاړو دوی مو وخوړه او بیا اوده شو، د بخشالی بجران شهزاده صاحب
می د حالات معلومولو د پاره پچ ته لیږلی و هغه هر یو پورته راغی او ما ته یي د پچ حال
ووې چه خلک ډیر زیات په شوق کښې دي ستاسو ورتلل ډیر ضروری دی ماده سره
وخت مقرر کړه، د دی خبری می پری ډیر تاکید وکړه چه دا خبره عامو خلکو ته زما د
تللو نه وړاندی معلومه نه شی ولې چه بیا به حکومت زمونږ لاره کښې رکاوټونه واچوی
سبا له چه مونږ د چاپیلمانه وو، ورغلو او چه هلته ورسیدو نو یو مولوی صاحب چه ماله راته
خدایی خدمتګارو منع کولو خو ما ورته ووی چه را پریږدی دی. نو ماله راغی، ما خان
سره کښېنولو چه د دوی وخت راغی نو خلکو لیر کولو خو هغه به زوره دوی کښې خان شریک
کړه. زما مهربان محمد اکبر قریشی راته ووې چه بیکا یو خو تنه د تورو جنګ وسره راغلي
وو په سهار ولاړ وو خو چه د خلکو زور یي ولید و نو غیبانان ګډ وو شوا و خبری ترې بالا

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې ماورته روې چه دومره خلک وو چه ما تورې جنډې هیڅ لیدلې نه دي . چه د
جلسې ځای ته ورسېدو نو ډېر پولیس لاټۍ په لاس ولاړ وو او چه زه تقریر ته پاڅېدم
نو هغه مولانا مې ولیده چه په زوره زوره تقریر کوی او څه کسان ورته ولاړ وو . خلکو ویل
چه دا خلک حکومت راغونډ کړي دي ، خانان ، ملکان دي او زموږ برخلاف جلسه کوی .
موږ اول فیصله کړې وه چه د دې ځای نه به شپې له کلابټ ته ځو او سباله به هلته
جلسه کوو . په جلسه کښې مې د دې اعلان وکړو . کلابټ د اباسین نه دې غاړه دی او
صوابی په بله غاړه ده . د ایوسف زی دی او د هغه ځای خان نهانخان زما ډېر واقف و
د ایوخیل دی د صاحبزاده فضل رحمان په ځای کښې لیدلی و ، ما او قاضي عطاء الله خان
ته یې ډېر کلک نست د میلمستیا کړې و ، زه خبر نه وم چه د حکومت په لمسه به موږ د
خیل کلی نه منع کوي موږ . چه څه وخت کلابټ ته نږدې شو نو د کلابټ د خان تره د خپلو
سړو سره کوتک په لاس ولاړ دی او موږ خپل کلی ته نه پرېږدي حالانکه چه په هغه کلی
کښې د هغوی یو ورور عزیز محمد ی زما ئخان د غلته زموږ د جلسې انتظام کړې و
او موږ یې میلمانه کړي و ، زموږ لاری والا ډېر تکړه سړی و چه موږ دا خلک ولیدل
نو ما دې لاری والا ته ووی چه ته دا لاری لږه ودروه ، دې خان سره زه لږه خبره
کوم ده ما ته ووې چه ته دا خلک نه پېژنې ، دا هزاره وال پښتانه دي او ده خپله لاری
پېړې ورتېزه کړه خان مخامخ زموږ لاری له راغی او سوټې یې کړې زموږ نه چا پېره
شو د دایور په دوی لاری تیغه وروسته او زموږ لاری ترې تېره شوه دوی پسې
منډې ووهلې خو وروسته پاتې شو او موږ کلی ته ورسېدو . په هزاره کښې خو دفعه
ایک چوالیس (۱۴۴ ماده) لګېدلې وه نو په سباله موجماعت کښې خلک جمع کړل . د جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بهر اسسټنټ کمشنر سره د دغو ټولو خانانو او پولیسو ناست وو زمونږ تقریرېږي
اوریدلو ما پخپل تقریر کښې داخبره وکړه چه ای د هزارې پښتنو دسېنډ نه دي غاړه
اوهغه غاړه ټول یوسف زی دي تاسو خولږ هغې غاړې ته وګورئ چه هلته څه حال دی
او دلته ستاسو څه حال دی؟ بله داچه ما د ټولي صوبې دوره وکړه او په هر ځای کښې حکومت
زمونږ مخالفت ته خلک لمسولي دي خو مونږ بل ځای توره جنډه لیدلې نه ده، داموږه
هزاره کښې ولیده او نه به مونږ لیسې چا کوتکي راخیستي دي چه زمونږ کې ته مه راځئ او
نه بي زمونږ د جلسي مقابله کښې چېرته جلسي جوړې کړې دي دا هرڅه مونږ دالته په هزاره
کښې ولیدل هغه هم پښتانه دی او تاسو هم پښتانه یئ راځئ چه د دې وجه معلومه کړو ما
چه په دی مسئله څومره غور او فکر کړی دی نو د جه یي داده چه تاسو خبره ژبه هیره کړې
ده او تشه ژبه درنه ورکه شوې نه ده بلکه د ورسره هغه پښتو درنه هم ورکه شوې ده. د
هزارې پښتنو! زما داخبره یاده ولرئ چه د چا نه ژبه ورکه شوی ده هغه ورک شوی
دي او چاته چه خپله ژبه سپکه شوی ده هغه سپک شوي دي. جلسه ختمه شوه مونږ سره
چه کوم لاری والا راغلي وو نو د والسې په وخت کښې هغه پولیس بنه وهلي وو او ودته یي
ویلي دی چه پام کوه چه سباله دوی لیسې رانه شي.

چه اده ي له راغلو نو لاری نه وه تمتمو نه و لاړو ولیکن پولیس منع کړې وو چه
دوی سره لاړ نه شي یو تمتم والا ووې چه زه د پولیس هیڅ پروانه کوم او تاسو سره ځم
مونږ د هغه په تمتم کښې خپل اسبابونه کښېښودل او ده سره پیاده روان شو تو له لاړ
په غره کښې وه د ېر د مزی سړک داترایي وه، چړایي وه لاړه کښې چه کوم کلي
په مخه راتلل هلته به خپل کارکولو. حکیم صاحب او زمونږ د هرې پور کرنیل صاحب محمد حسین خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکښې (دا انتظام د پاره تلي وو ولې چه د کلابټ دواقعې نه پس مونږ په دې نتيجه ورسېدو
چه زمونږ مقامي ملګرې مخکښې لېږل په کار دي چه هغوي خپل کار وکړي د دغه ځای
يو ځلمی خان زمونږ د مېلمستيا انتظام کړې و داکلې داباسينډ په غاړه اباد دی مخکه
بي لږه دده خواباده ده جلسې لا رو په جلسه کښې د علاقې خلک راجمع شوي وو د پوړې،
اباسينډ د غاړې خلک هم راغلي وو. ددې علاقې خلک په پښتو پوهېدل او د پښتو
نظمونو پوړې ډېر اثر کړې و شپه هم مونږ د غه ځلمي خان سره تېره کړه ډېر مخلص
او شريف هلک و پوليس پرې د باو ونه کړې. وو چه دا خلک مېلمانه نه کړې، خو ده
بي څه پروانه وه کړې افسوس دی چه دده نوم زمانه هېر دی. سباله ددوې کلې
ته نژدې يو بل کلې و د هغه کلي خان مونږ مېلمانه کړو چه هلته لا رو نو هغه خان راته
ووې چه دا سميلا وکيل ميا علی حيدرشاه چه د هغې علاقې د پښتو او د پير پايې بهادر
خان چه هلته د پوليس انسپکټر و په ما ډېر کوشش ونه وکړل چه زه تاسو مېلمانه نه کړم
خو ما ورله ځواب ورکړو چه تاسو مې مېلمانه يئ نو هغوی هم مېلمانه کوم ولې چه تاسو
حاکمان يئ او هغه مې مېلمانه دي هغه خان ما ته په خندا اشو چه دا خوستا پښتو ړاين
دی او ځان له پښتانه هم وايي. د هرهيوس په علاقه کښې چه څومره مشکلات مونږ ته
پيدا شوی وو داددې دوو سړو برکت و او ددوی پيدا کړې. وو دالا څه کوی چه مونږ
کوم ځای ته د خپلو ورتلو او جلسې کولو خبر لېږلی و هغه ځای ددې ځای نه دو لس،
دياولس ميله لېرې و مونږ يوه لا رې کړې وه . چه درواننډ و وخت راغی نو معلومه
شوه چه علی حيدرشاه او بهادر خان زمونږ هغه لا رې د پوليس تانې ته بوتلې وه هغه
درايور ورته چغې وهلې چه هغوی سره مې وعده کړې وه او کرايه مې ترې اخيستی ده ولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ پېښوریان ورونه، سرکاری افسران ورته والي هغوی پرېږده مونږ بوځه او
چه د سرکار دی کار د پاره دلا دی ضرورت وی نو ته ځنګه بل ځوک بوتلی شې. علی حیدر شاه
ډپټی او بهادر خان انسپکټر چه مونږ سره کومه لوبه هزاره کښې کړې وه داسی مونږ
سره په ټوله صوبه کښې چا کړې نه وه او دریم سړی چه د دوی نه هم دوه کوټی د پاسه
وُ خوشدل کپتان وُ.

مونږ چه خبر شو نو حکیم صاحب عبدالسلام غریب ډیر پریشانه شو هغه سورلی
پیدا کولو پسی اډې ته روان شو او مونږ پیاده روان شو مونږ شپږ میله پیاده تلی
وو چه حکیم صاحب د دوو موټرو نو سره راورسیده مونږ په دوو موټرو کښې نه
ځائیدو لیکن هغه موټر والا ډیر ښه سړی وو او په زوره یې پکښې ځای کړو مونږ
تکړه وو او مونږ به اکثر ټولی دوری پیاده کولی خو وخت به راسره وو دلته خو را
سره د هغو خلکو فکر وو چه زمونږ انتظار به کوی، جلسی نه چه مایوسه شی خواره به شی
زمونږ په دی پیاده تلو کښې دومره فایده خو وشوه چه په لاره کښې به مو کوم کلی مخی ته
راتلو نو په هغه کښې به مو کار وکړو. چه مونږ د جلسی ځای ته نزدې شو نو خلک غریبانان
په انتظار کښې ولاړ وو دا کلی هم د هغه مخکښې کلی په شان دا باسمیند په غاړه او د
تاتی په خوا کښې و. جلسه په ډیره کامیابی ختم شوه او خلک مو د خدائی خدمتګاری
د تحریک نه خبر کړل. د غرونو نه مستوانی قوم راغلی و دوی مونږ سره خدائی خدمتګاری
کښې د ملګرتیا وعده وکړه. مونږ چه به هر چیرته تلو نو ډپټی میا صاحب او بهادر خان
انسپکټر به راپسی وو مونږ د شپی د پاره دې کلی کښې پاتی شو، د شپی د ټول
کلی ښځې راجمع شوې ما او حکیم صاحب ورته تقریرونه وکړل چه تر کومی پورې تاسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقام د پاره ملا تړلی نه ده قوم وچتېدی نه شي او د خپل ملک د جامو اغوستو د عادت
مې تري واخیستی چه د خپل ملک جامې به اغوندي .

زمونږ دی جلسی له د پوري علاقی د زړوبي صلح سره دیو خوخد ایي خدمتګار
هم راغلی وو او مونږ ته یي ووی چه له دی طرفه وزمکارشتی نو زمونږ کلی ته به راځئ ،
مونږ د خپلو تللو اراده پټه ساتلی وه چا ته معلومه نه وه چه مونږ به کوم خوا ځو د سرحد
پولیس هم راغلی وو او د پنجاب پولیس هم راغلی وو هغوی هم تحقیق کولو خو مونږ د
خپلی ارادی نه څوک نه خبرول . چه سحر چای مو وڅکله نو ما حکیم صاحب ته ووی
چه ته زمونږ د پاره د پنځو تمتمونو انتظام وکړه او بیا مو هم خبره پټه وساتله چه
کوم خوا به ځو ؟ چه مونږ ادی له روان شو نو د زړوبي صلح صاحب دوی موږ رخصت
کړل او داوعده می ورسره وکړه چه د بېچ دوره ختم کړم نو صوابی ته به درشو او ضرور
به ستاسو کلي ته درځو په دغه وخت کښی ما خپله اراده ظاهره کړه چه زما دا خبره
د بېچ یو نانه داد واود بله نو به منله مونږ نه مخکښی لاړو او زمونږ یو تمتم لي په
زوره روان کړو او زمونږ نه وړاندی ورسېدو . ما حکیم عبد السلام صاحب
او د هغه نوری کارکنان د ډېری شکرېي نه پس واپس رخصت کړل صرف د هرېپور
هغه کونیل صاحب راسره پېچ ته روان شو تمتمونو کښی سواره شو سړک کچه وو شکې
وی ، خوړونه وو او ریکونه وو ، اسونه به ډېر تکلیف و ، اکثر به ورسره پخپلو پښو تلو
ځای په ځای خلک سړک ته زمونږ دلیدو د پاره راوتلي وو هغوی سره مو خبری
وشوې . زه به دعا مو خلکو مینی او اخلاص ته حیران شوم او شکر به می کولو چه الله تعالی
په پښتنو ډېر فضل او کرم کړی دی چه د دوی په زړونو کښی دی د قام مولیٔ او ورورولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو عبد الرحیم خان مرحوم چه پیر حیوتین نو . فوج پیر زور آور او روو بو الله تر بلیه تنگ

او رو میده ته روان نو . ده تقریر ده پاره ۵۱۸ مونږ پیر ... * ده برګش حکومت

احساس پیل اکړی دی، مونږ چه چې ته نږدې شونو په زدګونو خلک ځمونږ په انتظار

دکلي نه بهر ولاړ وو او جنډې ورسره وې . ځمونږ په لید وهغوی نو هم راولاړ دی

شول او چه رانږدې شونو مونږ هم هغوی سره پیاده روان شو، څه وخت چه دپنجاب

په حد کښې داخل شونو مونږ پولیس او خانان او ملکان ولیدل چه ولاړ دي توپک

او توری جنډې یې په لاس کښې دي سره کچه و، ډیګونه وو او ډیر خلک وو، په دی

وجه دومره دوړې وې چه تیاره یې جوړه کړې وه . مونږ چه دې خلکو ته نږدې شو

نو خدایي خدمتګارو او نور خلک ودریدل د طورو خان عبدالرحیم خان مالیزاغی

او وا ته یې وویل چه پولیس دې ته سره بند کړی دی او یو پیرزنګی هم ورسره دی مونږ

مخکښې نه پریږدې ماورته ووې چه څه حکم ورسره شته چه اخر په څه وجه مونږ

نه پریږدې دي هغه وې نشته پولیس په توپکو سنګینونه جوړ اوکړي دي او مونږ ته یې

یې نیولي دي ماورته ووې چه څه حکم ورسره نشته نو ورځئ بره مه وودرېږئ

هغه پیرزنګی دپولیس کپتان وا او ډیر تریخ او خراب و مخکښې هم چه مونږ خدایي

خدمتګار چه له راغلي وو نو پولونه یې تړې شلولي وو جنډې یې تری اخیستې

او څه ته یې نه وو پریښي . هغه پولیس له دګولي چلولو حکم ورکړی وخو مونږ هجوم

چه یې ورغی نو په هغوی داسې هیبت راغلی و چه توپک یې چلولی نه شو او ودرسته کړ

به تلل په دې تیل کښې پیرزنګی هم تمیله شو او چه څه وخت هغه پوه شو چه پولیس ګولۍ

نه چلوي نو څپله یې یو توپک واخیست نوامین جان خان ورته سینه بربنده کړه

چه وله هغه باندې هم هیبت راغی او دامین جان نه یې پوښتنه وکړه چه عبدالغفارخان

چیرته دی؟ امین جان پوه شو چه دی ګولۍ نه چلوي نو زه یې ورته وښودم هغه ماله

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی او ماته یې ډېره مشکله داووې چه ماسره حکم دی مالاس وچت کړو او خدایي
خدمتګار دد دېل ما هغه پېرنګي ته ووې چه داخوستا ډېره بې وقوفي ده چه تا ماته
حکم نه دی ښکاره کړی تا له په کار وچه ماته دې مخکښې حکم ښودلی وای مونږ د
حکومت حکم منلو ته تیار دیو او س که داکولی چلېدلی وای خلک مړه شوی وای نو د
دې به څوک ذمه وار و؟ هغه ومنل چه دا زما غلطي وه. د خدایي خدمتګارو په ده
دومره رعب پرېوتی ؤ چه ټول رچېدو او حکمنامه یې اوږدولی او لوستلی هم نه شوه
ماتې واخیسته او ومې لوسته هغه کښې لیکلی ووچه تاسو دلته جلوس او جلسه
کولی نه شئ ما هغه له ډېره تسلي ورکړه او ورته مې ووې چه مونږ ته بالکل دا حکم
منظور دی د سرحد حد ورته نزدې ؤ ما هغه ته ووی چه مونږ سرحد کښې خو جلسه کولی
شو؟ هغه ووې چه بې شکه دا حکم د پنجاب د پاره دی مونږ سره هغه ټول خلک سرحد
ته واوړېدو او یوه لویه جلسه مو وکړه، په دې جلسه کښې د ټچ د ټولی علاقې د هرکلي خلک
شریک وو ما جلسه کښې د خپلو راتلو مطلب بیان کړو او د خدایي خدمتګاری د تحریک
نه مې خلک خبر کړل او ورته مې ووې چه تاسو هم پښتانه یئ او مونږ هم پښتانه یو د یو بابا
اولاد یو مونږ غواړو چه تاسو هم مونږ سره په دې نوي ورورولي خدایي خدمتګاری
کښې شریک شئ ځ مونږ د ټولو پښتنو به یوه جرګه وي قومي مسئلې به هغوی فیصله
کوي او په دې وسیله به د یو بل د غم تکلیف او مصیبت نه خبرېږو او نو مونږ به هم د نورو
قومونو په شان یو قوم شو مونږ به اباد شو او زمونږ بچي به اباد شي.

جلسه ختمه شوه او خلک رخصت شول، ټول خلک خواره شول، مونږ ځان ته
په میدان کښې پاتې شو د دوا ئېد و تجویز مو کولو چه په دې کښې د اسمیلا هغه د پټې میا

(c) ketabton.com: The Digital Library

اود پیر پاپي انسپکټر د اغلل اوزه یې بېل کړم او دا ته یې ووې چه مونږ ستا سره دوړی
ولی یو څو خبری کول غواړو. ددوی ورو دولي خو مونږ هغه ارځ کښی لید لی وه دا غلامان
ورو نه یو عجیبه مخلوق دي چه حاجت یې پېیس شی نو دسړي ورونه شی او د پیر فکیان
د پاره چه ملاوتړی نود سړي برخلاف هر قسم حربي استعمالولو ته تیار دي. ددوی په
ملک او قوم باندی هیڅ کار نشته او هر وخت په دی کوشش او فکر کښی وي چه مونږ
به څنګه داسی کار وکړو چه صاحبان خوشحاله شی او په هغوی مو احسان وشی او دا هر څه د خپل ځان
د پاره کوي د صاحب د خوشحالی د پاره یو ذلیل نه ذلیل کار ته هم تیار دي. ما ورته ووې چه څه
وایئ دوی راته شروع شو چه تا ته معلومه ده چه په دغه علاقه کښی حکومت په تا باندی د دفعه
ایک سو چوالیس ولګوله په دې کښی ته نه جلسی کولی شی او نه تقریر ورنه کولی شی نو دغه به
ښه نه وی چه تا سوله مونږ لاډی ډر کړو او مونږ سره هر یو ورته لاړ شی او بیا له دغه ځایه
پېښبور ته لاړ شئ! ما دوي لیدلي وو چه د پیر نګی سره ناست وو او خبری کولي دا پټی
ورته هغه پراو کړي وه چه په هر طریقه چه وي چه دوی ددی علاقی نه واپس شی هغه د پنجاب
څه افسرنه وخو صاحب خوؤ او ددوی د پاره دا صاحبانو خوشحالول یوه لویه خبره
وي ماورته ووې چه واپس تلی نه شو او نه مونږ دلته نور د وره کوونت مونږ د غرغشتو
خان میلمانه کړي یو غرغشتو ته ځو او هغه سره شپه تېر وو سبا له به په دی لاره پېښبور ته
ځو. ماخپل خدایي خدمتګار په څلور و څلور و ټولو کښی تقسیم کړل او غرغشتو ته روان شو
چه هغوی لاړل نو بیا زه هم د سودم د سالار صاحب او عبدالرحیم خان سره غرغشتو له
روان شوم او د خان حجری ته مو ځان ورسولو ما بنام نزدې وچای مو و څکله بیا د ام
مو وکړو د ما بنام د لمونځ نه پس می د کلی خلکو سره ولید ل، خبری مو وکړي بیا مونږ ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ړو ډی ته کښېناستو چېرته زما دخولې نه دا ووتل چه دا پېرنګی سنبه سړی ونو زمونږ ـ خدائي خدمتګار د هیوړ کورنیل راته ووې چه سنبه سړی چېرته و ، دا خو بیا وروسته سنبه سړی شو اول خو چه مونږ ته نزدې شو نو ما سره جنډه وه فوراً ئې زما په جنډه حمله وکړه او زما نه ئې جنډه ونیوه او چه ما چک ورکړو او جنډه مې ترې خلاصه کړه نو بیا ئې په ما حمله کوله چه په دې کښې غوبل جوړ شو . بله دا چه هغه خو سپایانو له حکم ورکړې و چه په دوی ګولی وچلوئ خو سپایان وارخطا شوی وو ، دی په خدائي خدمتګارو د مخکښې نه عادت و . زمونږ خدائي خدمتګار چه دلته په دوره راغلی وو د هغوی نه ئې جنډه په زوره اخیستی وه او ډولونه ئې ورله هم شلولی وو او بیائي واپس کړې وو دده دا خیال وچه دا ځل به هم زه هغسې کامیاب شم خو دا ځل خدای داسې وشړمولو او داسې بې رعبه شو چه زه ئې درته بیان کولی نه شم ، دالا څه کوی چه د خلکو په زړونو کښې د حکومت رعب پاتې نه شو .

شپه ډېره په خندا او خوشالی تېره شوه سحر خدائي خدمتګارو چای څکلې د هیوړ کورنیل صاحب محمد حسین بهر په پیره ولاړ و چه ما دده څه خبری واورېدې ما داو غوږ ښتو او ورته مې ووې چه څه خبره ده ، هغه او وئیل چه یو څو افسران راغلی وو ما دننه راپېږی نه ښول ځکه چه تا چای څکلی . ما وې راپرېږده چه دننه راشي چه راد ننه شول نو ما وخندل او ورته مې ووې چه خیر دی بیا موخه نا درشاهی حکم راوړی دی ؟ نو هغه وخندل وئیل چه زما نوم نا در دی ، د چایو ست مې درته وکړو چه ما چای وڅکلی هغه یو بل حکم ماله راکړو چه د دفعه ایکسو بیالس (د قانون ۱۴۲ ماده) مطابق تا له حکم درکېږی شی چه ته فوراً د دی علاقې نه وځه ما ورته ووې چه حکم ما ته منظور دی چه څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ودې وخورو نو فوراً له دې ځایه روان شوا و ستاسو د حکم تعمیل به وکړو مونږ چه د ودې وخوړه نو د ټولو انتظام مو وکړو خو معلومه شوه چه لا د ودالاوله او تمام تمو نو لوپولیس حکم ورکړی دی چه دا خلک په سورلۍ کښې بونه ځي مونږ یو تمام د اسباب د پاره هم پیدا نه کړو ما تول خدائي خدمتګار د بیا ګلو ګلو کړل خپل اسباب ونه مو واخیستل او روان شو چه ما سپښین شو د سړک په غاړه یو کلي ته لمانځه له ورو کوځیدو خلک چه خبر شو نو یو ساعت کښې جماعت د کلي د خلکو نه ډک شو د لمانځه نه پس مو خلک د حکومت د زور او زیاتي او د خدائي خدمتګاری نه خبر کړل او په دې مو پوه کړل چه دا حکومت مونږ لیټنا نه هیڅ قسم ترقي او اتفاق ته نه پرېږدي تا سو به دې خبره ښان پوه کړي .

دهزارې نه واپسي :

په دې کښې بیا هغه افسران راغلل او وراته یې ووې چه تا ایک سو چوالیس ماته کړه ماوې په لومړۍ هم دا دفعه ماتیږي ؟ نو نور څه ترې جوړ نه شو نو یوه بله دفعه یې راته بنکاره کړه چه د نور پر یو تو نه اول د پنجاب نه بهر شي او که بهر نه شوی نو قانوني کاروائي به د ړسره وشي ما هغه د پټي کمشنر ته ولیکل چه لا د ی او تمام تما سو په مونږ بند کړي دي مونږ سره څه د اسې ذریعه نشته او نه هوائي جهاز شته چه د نور پر یو تو نه وراندې د پنجاب د علاقي نه بهر شو مونږ ته د پنجاب نه بهر کیدو د پاره څه انکار نشته که تاسو راله د بهر کیدو انتظام کولی شئ د دې نه پس افسران مخکښې او مونږ ورپسې په سړک کښې ځای په ځای زمونږ د بند ولو د پاره یې وني اچولي وې ، مونږ خبر شو چه د پټي کمشنر او د پولیس کپتان سره د خپلو خانانو او ملکانو راغلي دي او مونږ ته وراندې په سړک ولاړ دې نو زه د خدائي خدمتګارو نه مخکښې شوم او چه څه وخت مونږ هغوی ته نزدې شو او خلکو مونږ ولیدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

و دشا وخوا خلک دغلته راغونډ شو او مونږ ليسي روان شو، مونږ منع کول چه ايک سوچوا-
ليس دی مونږ سره مه راځئ خو هغه دخدای مخلوق چاپه قبضه کښی راوستی شول
هغه مجسټريټ او دپوليس کپتان ماله راغلل او راته يې ووې چه زمونږ په کوشش سره
ډپټی کمشنر صاحب راضی شو چه ستاسو دپاره دسورلي انتظام وکړي، دډپټی کمشنر
هم زمونږ مخې له راغی، زه تږی شوی وم او به مې وڅکلې هغه خلکو ووی مونږ تاسو له
چای پخه کړې ده، مونږ سره چای وڅکل، ما يې شکريه ادا کړه او ورته مې ووی چه ستاسو
چای مونږ وڅکلې او که ژوندی نو بيا به راشو. په خبرو کښی دخدايي خدمتګار و ذکر
راغی نو هغه ډپټی کمشنر راته ووې چه ستاسو نظريه دعدم تشدد نه ده، داخو چل دی
وس چه ستاسو طاقت نشته نو تاسو تشدد نه کوئ خو چه طاقت پيدا کړئ نو بيا به تشدد
وئ، ما ورته ووې چه زمونږ دا تحريک د ربښتيا و تحريک دی، مونږ منافقان نه يو
چه په خوله مو يوه دي او په زړه مو بله وی. خدايي خدمتګار لا ری ته وختل او زه چه
وتر ته ختم نو هغه ډپټی کمشنر راته ووې چه دخدای دپاره بيا دې علاقی ته رانه شې
ورته وې چه ځکه چې کښی زمونږ ليښتانه ورونه دي، دوی دپنجاب نه جدا کړې، نو بيا به
راځم. مونږ دوی نه رخصت شو، زه دپوليس کپتان ځان سره خپل موټر کښی کښينولم
خدايي خدمتګار لي په لاری کښی کښينول. تا نه دا رهم ما سره موټر کښی ناست وما ته
ووې چه ته دې خلکوله څومره تنخوا ورکوې؟ دهغه په دې خبره ما ډېر وخندل او
ته مې ووی چه دوی ستاسو په شان دګرايي تنخوان نه دي دا هر يو سړی دخپل جايداد
وند دی او په دی کار کښی خپلې پيسې لګوي نو هغه راته ووی چه بيا دې نه فايده څه؟
ورته ووې چه فايده داده چه مونږ خپل قوم دغلامۍ نه ازاد وو، دپښتنو دغلامۍ نه نفرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی او دغلامی ژوند تېرولو ته تیار نه دی چه په دی کښې داټک کلا ته ورسېدو او زمونږ
نه لا دی د ډېر وروسته پاتی شوې وه . نو دهغی د پاره داټک په ډاک بنګله کښې ایسار شو .
داټک ډاک بنګله ډېره په ښکلی ځای کښې ده . مونږ برنډه کښې ناست وو او اباسیند ته
موکتل نو هغه راته ووې چه پښتانه بل شان قوم دی دوی د پنجابیانو په شان نه دی
ماورته ووې چه تا خو لا اصلی پښتانه لیدلی نه دي ته که چیری یو ځل پېښور له راغلې نو مونږ
به در ته تول پښتانه وښیو . د خدایی خدمتګارو لاری راورسېده مونږ پاڅېدو
موټر کښې کښېناستو او خیراباد ته ورسېدو نو د موټر او لاری نه کوز شو او هغه پېرنګی
ډېر په مینه محبت زمونږ نه رخصت واخیستو او زمونږ یو ورو کی خدایی خدمتګار
باچاګۍ یې ځان ته نزدې کړه او مایې شکریه اداکړه او هغه را نه سره دوره وملګرو رخصت
شو . دخیراباد په بازار کښې مونږ دلاری انتظار کولو چه خلک خبر شول په یو ساعت
کښې ډېر خلک رانه چاپېر شول مونږ نو سباره پورې یوه لاری وکوه و ماښام نو سبا رته
را ورسېدو . مونږ به وختی را دسېدلي وو زمونږ لاری چه په لاره راتله نو یو فوجی
او توپک په لاس را منله کړه ، لاری والا ته یې ووې چه ودرېږه مونږ لاری ودروله
هغه راته توپک نیغ کړو او ویل چه که لاری دوانوې اوس مو په توپک ولم ما ورته ووې
چه مونږ خو کمزوری خلک یو ستا د توپک د خواب نه یو که چیری د خدایی خدمتګارو یو
ته تلل جایز نه وی نو مونږ ته ووایه چه کوز شو . په دی کښې د هغه صوبیدار راغی هغه
هم ووې چه ما سره هم حکم نشته زه صاحب پسی ځم ، صاحب یې هم راغی هغه چه مونږ ته
وکتل نو وایې شو . نه را نزدې شو او نه یې راسره خبرې وکړې . هغوی نه یې ووې چه دا د
پولیس کار دی اخر چه پولیس راغی او د تلو اجازه یې راکړه ما ورته ووې چه مونږ په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شو چه داو دړلی موولی یو او اوس پرېږدې موولې نو هغه پولیس والا وخندل او وې
وې چه دسرکار په دماغ کښې فرق راغلی دی.

نو سبا ر کښې مې ټول خدائي خدمتګار رخصت کړل په دې کښې یو پېرنګی راغی او
غو خدائي خدمتګارو ته یې وویل چه زه اوس عبدالغفار خان لیدی شم ؟ ما ورته ووې
چه په ډېره خوشالی مونږ خو خدائي خدمتګار یو او هر چا سره ګوره هغه سره مې ولیدل
یا زه پېښور ته روان شوم لاړې. په لاره کښې بنجره شوه ما سختن پېښور ته ورسېد و.
خدائي خدمتګار په دفتر کښې پاتې شول او زه او باچاګی د ډاکټر صاحب بنګلې له لاړو.
انه اول هم یوه ګمنامه چیټی راورسېدلې وه چه په هغه د چا نوم نه و خو ما ته یې لیکلي وو
چه زه تا خبر وم چه حکومت دا فیصله کړې ده چه تاستا ورور او ستا ټول خاندان ګرفتار کړې
و ددې ملکه مولېږي کړې. او یو ېې جزیرې ته مو ولېږې خو زه د دې خبر و فکر نه کوم ځکه چه
خوک د خدای د پاره د قام خدمت کوي نو دا هر څه یکښې وي اوس بیا خپلو دوستانو
خبر کړم چه د سرحد حکومت مرکز ته لیکلي دی چه څه وخت دی ګرفتار کړو داسې یو ملک
بې لېږل په کار دی چه هغه ډېر لیرې وي او د سرحد باد پرې نه لګی اول چه د ګجرات
جیلخانه کښې و نو د سرحد ټول کار به یې چلولو داخلې داسې ځای ته یې لېږل په کار دی
به دی د سرحد د خلکو نه خبر نه شي او که داسې و نه شو نو ددی تحریک ختمول مشکل دی.
سرحد حکومت کوشش کوی چه تاسو ژر ګرفتار کړې. ما ورته ووې چه څوک هاتیان
ساتی نو د دروازې لوې پرېږدي تاسو ددی پروا مه کوئ چه خدای شته نو هیڅ
م نشته حکومت به خپل کار کوی او مونږ به خپل کار کوو.

ما سره فکر وچه حکومت به ما د صوبه سرحد دوړې ته پرېږدي که نه ؟ ما هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوره په سنبه شان وکړه دهغه په دوره می هم وکړه کور په کور، علاقه په علاقه وګرځيد

اوس می هیڅ پروا نشته که حکومت می هر وخت نیسی نو ومی دی نیسی .

د ترنګزو حاجی صاحب او خدایی خدمتګاری:

د پاچاګل په نوم زمونږ خلاف یو خبره پراپیګنډه شروع شوی وه زما پری یقین نه
کیده ماوی دی خو د حاجی صاحب زوی دی او حاجی صاحب زمونږ ملګری دی ک
په ځنګله زمونږ بر خلاف پراپیګنډه کوی نو ولی می په ۱۴ جون ۱۹۴۲ د دوهم جنګ دوران و
دیر په مومند وته ولیږه چه حکومت خبر نه شی ولی لاړو او هغه پې پلیده دیری خبر
ورسره وشوې، دغه وخت حاجی صاحب د ترنګزو وفات شوی وه او پاچاګل کل اختیا
وخو چه واپس راغی نو بله ورځ زه صوابۍ له تلم په لاره کښی د هوتی بازار کښی مولانا ګل با
په مخه راغی هغه اشاره وکړه زه ورته ودریدم هغه بیل کړم ده راته ووې چه ستا برخلا
تولا پراپیګنډه قلی خان کوی خو د پاچاګل په نوم یی کوی زه سباله مومند وته ځم او پاچا
سره ددی فیصله کوم چه دا چرته خدای مونږ له یو سړی پیدا کړی دی نو ده پسی پراپیګ
مه کوه او که کوی نو بیا مونږ له دده په ځای یو بل سړی راکړه .

زه دیو څو ورځو له د حال معلومولو د پاره اتمانزئی له لاړم او په دې فکر کښی و
نن دی که سبا حکومت دې نیسی وخت ضایع کول په کار نه دی او نه کوم کښی پناست
او څومره چه کیدی شی کار کول په کار دی. ما خو د صوبی تولا دوره ختم کړی وه. خو
خلیلو مومند و جرګو او خدایی خدمتګارو متعلق راته داسی خبرونه رسیدلی وو
هلته بعضی داسی خلک شته چه د خپلی ناپوهی په وجه خلکو ته دوکی ورکوی او د مرکز
عالیه د حکم نه بغیر داسی کارونه کوی چه مناسب نه دی او جرګو او خدایی خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم داسې خلک شته چه مذهبي جامه کښې په دله کښې نفاق پیدا کوي. بل داچه
دارباب عبدالغفورخان او عاشق شاه باچا په نیولو خلکو کښې تېزي هم پیدا شوې
ده لوماوې چه دې علاقې له لاړشم چه کلي ته ورسېدم نو دا نه معلومه شوه چه زما
وراره عبیدالله خان چه دمالیې په حوالات کښې بهوک هړتال کړې دوه هغه حکومت
پرېښوو او په میټر کښې يي دکپتان صاحب بنګلي ته ورسولو زه دهغه دلیدو دپاره
واپس منباړته لاړم.

دخلیلو مومند ودوره :

ما دخیلو مومند ودوره شروع کړه چونکه دفعه ایک سو چوالیس لګېدلې وه
نو مونږ یوه لویه جلسه تهکال کښې دشیپې په یو جماعت کښې وکړه حکومت ځای په ځای
دفعې لګولې وې او زمونږ جلسې يي بندې کړې وې سبا له کلو ته روان شو او کلي
په کلي به ګرځېدو او خلک به مو په خدایي خدمتګارۍ پوهول او دوباره مې په
جماعتونو کښې وعدې واخیستې چه تشدد به نه کوو صبر به کوو ولې چه خدای د
صبرناکو ملګری دی او چه خدای دچا ملګری وي فتح به دهغه وي په ډېرو جلسې
مو دمومند ونیپي په پادګي، بادرکلي، بلهه بیره، ستیخان، شاب خیل، متني
په جماعتونو کښې وکړې او خلک مو پوه کړه دلته مې دخدایي خدمتګارونه بیاد
عدم تشدد وعدې واخیستې اخري جلسه مولنهۍ کښې وکړه او خلک مې په دې
پوه کړل چه دا تاسو چه زما دبادشاهۍ چغې وهئ نو چه داتحریک مونږ شروع کړې دی
داخود باچایي دپاره نه دی چه زه دې بادشاه شم او که چېرې تاسو ما بادشاه
کړئ نو اول خو په اسلام کښې باچايي نشته او بله داچه ستاسو به خاورې په سرشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او زما به مزي وي نو تا سو پوه شئ چه نه ما او نه بل څيل با چاکړی . مونږ باچايان جوړول نه غواړو، باچايانو ته موضوعيت نشته زمونږ به يو مشر وي او د قوم په رايه او مرضا او مشوره به وي او هغه سړي به وي چه د قوم خدمتګار وي ، د خان ، غريب او ميا ملا فرق به نه وي بلکه هر هغه سړي به وي چه هغه نيک او ايماندار او د قوم او ملک خيرخواه دی تکليفونه او قرباني او ډېر خدمت يې د قام او ملک کړې وي او چه د دی مشرۍ اهليت او پوهه هم پکښې وي ، زمونږ حکومت به د جماعت تابع وی جماعت به د حکومت تابع نه دي . بادشاهي خراب شي دی او د قوم او ملک پکښې ډېر نقصان دی ، او که چيرې نن يو باچا سنه هم وی نو سبا به يې زوی باچاوي نو څوک ويلی شي چه کوندی هغه به هم سنه وي او باچايان کله د څيل قوم ترقي غواړي ؟ ولی چه هر وخت دا خيال کوی چه که داخلک پوه شول نو ما به ليرې کړي . نو هغه هر وخت د قوم د پوهې لاره کښې خندان اچوی دا ملک زمونږ د ټولو پښتنو دی نو مونږ يو سړی نه خان کوو زمونږ به کوشش داوی چه ټول خانان کړو او داسی حکومت به جوړوو چه هغه کښې مساوات وي او د ټولو خلکو پکښې يو شان خير او فايده وي ، که پوره دی او که سپوره وی به شريکه به وی . امن وی ، انصاف وي زمونږ به د ټول قوم يوه جرګه وي او د هغې په خوښه به يو صلاح وی .

زمونږ جلسو کښې به ښځې هم شريکيدلې . د خليلو مومند و دوره چه ختمه شوه نو آخر کښې به زه دا وايم چه د خليلو مومند و جرګو او خدائي خدمتګارو ډېر ښه انتظام دی هر کلی کښې دفتر دی او په هغه کښې شپه او ورځ د خدائي خدمتګار پهره وي . په هر دفتر کښې يو ګاړيال دی چه ګينټه به ګينټه غږيږی دا ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظام د ارباب عبدالغفور خان او سید عاشق شاه باچا دی.

ماتړکانو باندې، او رمړ خالصه:

خبر راغی چه قاری صاحب تخپل کلی ماتکیانو باندې کښې د یوې لویې جلسې انتظام کړی دی او ماته یې لیکلی دي چه مونږ د خپل تحصیل د خدایی خدمتګارو د تربیت د پاره کیمپ کوو ددې د پاره ستا راتلل دلته ضروری دی. ما د هغوی دعوت منظور کړو او دا تماټوونه سحر وختی دستی جان کلی ته لاړم ولی چه باچاجی راته وې چه زمونږ د کلی په لاره تلل په کار دی، د سحر چای مو ستی جان سره وشکله. د پیرانګو صیب او سالار هم را ورسیدل او بیا مونږ ستی ته روان شو، زمونږ د راتلو نه چه د ستی خلک خبر شول نو ډیر خلک راجمع شو هغوی ته می یو مختصر تقریر وکړو او دوی ته می ووی چه خپل کور جوړوو، دشمنی، ترګنی، پوی جنبی او نفاق پریږدو ددې د لاسه زمونږ کور برباد دی، د ستی نه مونږ د سیند غاړې له لاړو د بیړی انتظام شوی و بیړی تیاره وه صیب صاحب او سالار صاحب واپس شول مونږ په خیریت سره له سینده پورې وتو ځای په ځای خدایی خدمتګار ولاړ وو ماله یې اس راوستی و خوزه پیاده د دوی سره روان شوم. د قاری صاحب کلی ته ورسیدو قاری صاحب ډیر ښه انتظام کړی و دفتر او د هغه احاطه یې ښکلی کړی وه. خلک دفتر کښې ناست وو تیاره له خیالات وشول او د دوی وخت شو د ددی نه پس جلسې له لاړو جلسه د کلی نه بهر وه، ډیر خلک او په زرګونو تر او نیخی راغلی وو جلسه کښې تقریرونه وشو، نظمونه یې وویل، زما د تقریر وخت کښې می اول د دی د پاره چه د قاری صاحب زامن حکومت ګرفتار کړی وو هغه دی ظاهره کړه او خلک ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

می ووې چه نن دی که سبا به مونږ یو امتحان را تلونکی دی تکلیفونه او مصیبتونه را تلونکی دي که تاسو به صبر سره د هغو مقابله وکړه نو امید دی چه مونږ به کامیاب شو او خلکو ته می دا هم ووې چه مونږ خدایی خدمتګار ستاسو د خدای د پاره خدمت کوو ولې چه تاسو زمونږ قوم یئ او احسان دړ باندی هم نه کوو خکه چه دا زمونږ فرض دی او یوازی زمونږ نه دی دقولو پښتنو فرض دی، مونږ ستاسو ګټند وی یو او که چیرې داسی خلک به ملک کښې وي چه ددی خپلی ګټی د پاره ملا ترلی نه شی نو نه یې ترې لیکن زمونږ پښې دې دښمن ته نه را کاږي، او که زمونږ ملګر تیا نه کوی خیر دی خو چه د قوم او ملک د دښمن سره ملګری نه شی. بیا بنځوله د رغلم او هغوی ته می ووې چه دا ملک چه څنګه د سړو دی داسی ستاسو هم دی او داستاسو چه څنګه خیال دی چه سړی لوی دي او بنځه ووړوکې ده دا په اسلام کښې نشته لوې په عمل ده که بنځه با اخلاقه، نیکه او پاکه وي نو هغه لویه ده او که دغه شان یو سړی وي نو هغه هم لوی دی او که دغه شان یوه بنځه بد عمله، بد اخلاقه وی نو هغه ووړوکی ده او که یو سړی هم دغه شان وی نو هغه هم ووړوکی دی، په دې ملک کښې ستاسو مونږ سره یو شان حصه ده، بنځه او سړی دکاډی دوه پایې دی که یوه پنچر شی نو کاډی مخکښی تلی نه شی. جلسه په کامیابی ختمه شوه.

زمونږ دا ورمړو صدر صاحب او ورسره دیر خدایی خدمتګار راغلی وو زه هغوی مجبور کړم او ځان سره یې را ورسره وړته بوتلم د دوی د دفتر ته چه وورسید و نو په اول دخیل شهید خدایی خدمتګار صوبیدار صاحب د بچو کتوله او دعا له لاړم بچي یې ما له راغلل او خپله غیرږه کښې می کښېنول دعامی ورته وکړه او بسما ننه می کانوله می تسلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودکړه چه مرګ شته او خلاصی تری نشته او دی خو په داسی مرګ مړ دی چه خدای
ورته ژوندلي يلي دي خو مونږ پری نه پوهیږو او چه تر څو دا دنیا اباده وي د هغه نوم
به هیر نه شی ، دشپی موجماعت کښی جلسه وکړه دلته هم جلسي بندې دي سباله د
اوړمړو منځی کلی له لاړو دلته زمونږ په خدایي خدمتګارو کښی بی اتفاقی وه د وی
می دخدایي خدمتګاری په مطلب او مقصد پوه کړل او ورته می ووې چه تاسو په دی
تحریک خان نه دی پوه کړی او تاسو نه هیره شوی ده چه مونږ خدای سره دا وعده
کړې ده چه مونږ به پرې جنبی ، دشمنی ، ترګنبی ، مخالفت ، جګړې او بی اتفاقی نه
کوو نو زه ستاسو په خدمت کښی دا عرض کوم چه څوک دشمنی ، ترګنبی ، پرې جنبی ،
پرېښودی نه شی نو هغوی دې خدایي خدمتګاری کښی نه داخلیږي او چه دا څیزونه
کلی پریږدی نو بیا دی خدایي خدمتګار شی اوکه دې کښی هم دا څیزونه پری نه
ږدو نو دی ورودولی فایده څه شوه ؟ دې څیزونو خو مونږ بر باد کړی یو . زما په
تقریر دوی ښه پوه شول او ښه اثر پری وشو . له دی ځایه مونږ د ریم کلی ته لاړو ، او دمړ
دړې کلی دي ، هلته مو هم په جماعت کښی جلسه وکړه . زمونږ د ویرولو د پاره حکومت
د جلسي په رخت کښی ډیر با ډرپولیس را وستلی وو چه خلکو یې هیڅ پروا ونه کړه
نو بیا لاړل . د دی ځایه زما اراده وه چه کیجوړی له لاړ شم لیکن زما طبیعت خراب شو
او هغه د سړک نه دوه میله لیری وه او پیاده مزل و . نو بیا شپی له میاں ګوجرو له لاړو او
بابو فضل الهی سره مو د خوند شپه تېره کړه د شپی موجماعت کښی جلسه وکړه او چه خلک
زمانه خبر شول نو ښځی ، نر په ډیره مینه محبت جلسی له راغلل سباله هزاره خانی له
لاړو . د دې ځای د جرګی او خدایي خدمتګارو انتظام می ډیر خوښ شو او بیا په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

علاقه کښې کلي په کلي وګرځېږو او خلک مې په عدم تشدد په ښه شان پوه کړل او په صبر مې ډېر زور ورکړو او د دې ځې دوره ختم شوه.

لاټ سره لیدل:

زما طبیعت ښه نه وو ځکه چې نه د شپې ارام وو او نه د ورځې باچاګي دستي جان شاګرد وو هغه به نظمونه او ورول هغه هم ناجوړه شو هغه مې هم کلي ته رخصت کړو زه پېښور ته راغلم او ډاکټر صاحب سره پاتې شوم هغه راته د لاټ صاحب د ملاقات په باره کښې ووې چه تا ته به یاد وي چه څه وخت ته په ډیره اسماعیل خان کښې یې دوره وې نو ما ته لاټ صاحب یوه چیټې ستا د ملاقات د پاره رالېږلې وه ، زمونږ مخکښې لاټ صاحب مړ شوی وو او د هغه په ځای سر رائیلف ګرلفتهـ لاټ شوی و ما ورته ووې چه ما ته په ملاقات کښې څه عذر نشته ، هغه لاټ صاحب له زما د موجودګي خبر ورکړو او دری بجې ملاقات مقرر شو زه ټیک دری بجې د لاټ صاحب بنګلې له لاړم د هغه سکرټر زما په انتظار کښې ولاړ وو ما ته یې ورلیږې کړو او لاټ صاحب له یې بوتلم ، لاټ صاحب ماله مخې له راغی او زه یې ځان سره په کوټه کښېنولم او سکرټري بهر ته راووت او مونږ لیسې ورپوری شو دروغ جوړ نه پس اول سوال یې په ما داوکړو چه زه متول عمر پېښور کښې پاتې شوی یم خو ته مې لیدلی نه یې ما ورته ووې چه تاسو له اکثر هغه خلک راځي چه خپل کار ونه لري . بیا د خدائي خدمتګارو خبرې شروع شوې ، ده راته ووې چه زمونږ او د پښتنو ډېر ښه تعلقات وو خو د بعضې خلکو په ګرمو تقریرونو هغه تعلقات خراب شو ما ورته ووې چه تعلقات په تقریرونو نه خرابېږي تا ته به معلوم وي چه جیمس پښتنو سره کوم قسم سلوک کړې او د دې په اوریدو سره لاټ صاحب سترګې ښکته کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جیمیسن د پلیس کپتان وچه په ۱۹۳۱ع کښې د چارسدې په شرابخانه مونږ پکټنګ لګولی و ده د خدائي خدمتګارو مخصوص ځای نو ته د کې کوزې څوړندې کړې او د خپې توب مشین ئې ورپسې راوړو او د پر خدائي خدمتګار پرې حسیان شول او دا اواز به ئې کولو چه د پښتنو غیرت ورکوم خدائي خدمتګارو نه به ئې جامې وشلولې او بربنډ به ئې کړل او چه په وهلو کښې به بې هوشه شو نو د غلو د متیازو یو ډنډ وکې جوړ کړی وُ هغه ته به ئې ګذار کړو دا زمونږ لپښتانه د مرګ نه هم بد ګڼړی ماورته ووی چه ګوره مونږ خدائي خدمتګار هم ستاسې رعیت یو نو مونږ سره هم کم از کم هغه سلوک کوئ چه نور رعیت سره ئې کوئ نو هغه ووی چه مونږ یو شان سلوک کو او خلک بې ګناه نه ګرفتار وو ماورته ووې چه په دې ستاسره بحث نه کوم لیکن اکثر خدائي خدمتګار بې ګناه ګرفتار وی او د دروغو مقدمې پرې جوړوی ده ووی چه هغوی څه ناځه کړې دي ماورته ووې چه د سودم خانو څه کړې دی چه تاسو ګرفتار کړي دی؟ او د مردان په حوالات کښې پراته دی شاه پسند خان او الله داد خان د جلیل څه تقصیر کړې دی؟ شیر بهادر خان او د هغه نور د خوړ انو څه قصور کړې دی؟ اخر کښې د ازاد مرحد خبرې شوی ماورته ووی چه تاسو د پولیټیکل ایجنټ په محکمه په کوروړونو روپې لګوئ نو د دی نه څه فایده وشوه؟ نو ده ووې چه مونږ خپله علاقه په دې باندې د دې خلکو د شر نه بچ کړې ده ماورته ووې چه د څومره مودې نه تاسو په دې لګیایئ او تر کومه حده کامیاب شوي یئ نو ده ووې چه د دیرشو کالو نه زمونږ دا کوشش دی خو تر اوسه پورې کامیاب شوي نه یو ماورته ووې چه مونږ له پنځه کاله موقع راکړې او تاسو چه څومره روپۍ لګوئ د هغې شلمه حصه مونږ له راکړئ بیا زمونږ او د خپل کار مقابله وکړئ که زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه لا ره فایده منده وه نو هغه جاري وساتئ ! ما ته یې ووې چه تاسو بخه کوئ ما ورته ووې چه مونږ به دغه روپۍ د خلکو په تعلیم صنعت او حرفت باندې ولګوو او د خلکو به دا یقین راولو چه مونږ دا هر څه د قوم د فایدې د پاره کوو او د قوم خیر غواړو پښتون داسې قام دې چه دې د زور په نسبت په احسان زر تابع کیږي بیا به نه پخپله دا کې کوي او نه به بل څوک پرېږدي . نو چه دلاټ صاحب نه نور څه جواب نه شو نو ما ته یې ووې چه دې ملک ته د روس او افغانستان نه ډېر ویره ده نو په دې وجه مونږ دا کار کله په پینوي نشو او د افوځو نه چېرته کمولی شو ؟ ما ورته ووې دا افغانستان غریب خاوره څه خبره مه کوه ولې چه هغه ته دا معلومه ده چه خپل ځان هم ساتلی نه شي نو په مونږ به څه حمله وکړي ؟ او بله دا چه ستاسو په افغانستان کښې کوم با چا خوښ نه وي نو هغه با چایي کولی نه شي باتي روس شو نو که دهغه نه تاسو ته خطره وي نو به کار دې چه مونږ له د خپل ملک واک او اختیار راکړئ په قول هندوستان کښې ستاسو دومره فوج نشته لکه چه نن په سرحد کښې زمونږ خدایي خدمتګار دي . چه مونږ له اختیار راکړئ نو بیا که روس زمونږ په ملک راتلو نو مونږ به یې مقابله کوو او زمونږ ښځې نو به د ملک د حفاظت د پاره تیار وي نو بیا روس حمله نه شي کولی او که دا نه کړې نو مونږ خو ستاسو د پاره جنګ نه کوو او س مونږ پوه شوي یو چه جنګ دې مونږ کوو او مزې دې ستاسو وي . زما ډېرې خبرې ده نوټ کړې او را ته یې ووې چه زه سباله ډیلي ته ځم او د دې خبرو ذکر به وایسراي سره وکړم بیا یې راته ووې چه زه امید کوم چه اینده به هم دغه شان زما او ستا ملاقات کیږي ما جواب ورکړو چه لکه دا حُل چه دې څه رنګې ما پسې پولیس را لیږلي و دغه شان ما پسې پولیس را لیږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زما اُوستا ملاقات به کیږي . ده راته ووې ته خو عجیبه سړی یې ته خولږ بهر وګوره
څو مره خلک زما ملاقات ته راغلي دي زه ور سره ملاقات نه کوم او تا ته زه وایم چه زما
ملاقات ته راځه او ته نه راځې نو ما ورته ووېل چه دا بهر خلک چه راغلي دي دا خو خپل غرض نو
پسې راغلي دي او زما څه غرض نشته . ملاقات ختم شو او زه د ډاکټر صاحب بنګلي له
راغلم . په سبا له مې د نوښار د تلو انتظام وکړه

دنوښار په تحصیل کښې جلسې :

دلسم دسمبر سحر وختي زه سره د خپلو مومند و خدایي خدمتګارو نوښار ته
لاړو او دفتر ته ورغلو صلاح صاحب سره د نورو خدایي خدمتګارو دفتر کښې موجود
و او لږ ساعت پس دسیند دغاړې د کلو په دوره روان شو په لاره کښې مې د شا-
هباز ګړۍ جرنیل ولید وچه پولیس په لارې کښې جیلخانې له بوتلو او دوه نیم کاله یې قید
کړې ؤ . مونږ باران کښې د کنډرو جلسه وکړه او دهغه نه پس صلاح صاحب او د نوښار
کارکنان رخصت شو او مونږ دا کوړې جرنیل صاحب سره پورې وتو او پیر سباک کښې
مو جلسه وکړه او د پیر سباک نه شیپې له زړې مینې له لاړو خلک راته انتظار کښې وو د
شیپې مو هلته هم جلسه وکړه او د سحر لمونځ نه اول د زړې مینې نه روان شو باقي
تول دسیند دغاړې کلو کښې مو جلسې وکړې او خلک مو د تحریک په غرض پوه کړل شپه
مو خیرآباد ته ورسوله . زما طبیعت د اول نه سبه نه ؤ او ازمې ناست وا و د دې بې ارامۍ
په وجه نور هم ناجوړه شوم . ما به ډېر کوشش کو چه د کار نه پس مې ارام ته پرېږدي
خو دوی نه پرېښودم . د شیپې مو د لته جلسه وکړه . په دولسم دسمبر د ختکو علاقه
کښې د اباسیند په غاړه خېراباد کلي ته نزدې د یوې لویې جلسې انتظام مو کړ و

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې له دصوابۍ تحصیل یې زډګونو خدای خدمتګار داغلي وو دېچ خلک هم په ښنازو
داپوډي وتلي وو اوموږ ولا دوکښې داغلي وو. زه دلې ارام نه یم جلسې له لاړم،
شاعرانو قومي نظمونه واوږدل دېر اثري دکړو اخر کښې ما پخپل تقریر کښې ووې چه
زمونږ د صبر جنګ دی مونږ به د وهلو او ښکنځلو بدل نه اخلو مونږ به صبر کوو
او ځان به خدای ته سپاردو مونږ. خو خدای خدمتګار یو خدای به زمونږ بدل
اخلي دخپلو زړونو نه خودغرضي او نفاق لیري کړئ ځکه چه د دې د لاسه برباد
شوي یو ځان کښې ښه اخلاق پیدا کړئ ولې چه د ښو اخلاقو نه بغیر څوک ترقي کولی
نه شي. بله خبره مې داوکړه چه ای پښتنو ورونو زه به دې نه پوهېږم چه تاسو ولې
د پیرنګیانو نه یرېږئ دوی خو ستاسو په شان بنیادم دي ستاسو په شان یو
قوم دی تاسو خو پرو جنبو او نفاق تباه کړئ ویره د دکښې پیدا شوې ده، د چا
په زړه کښې چه د خدای ویره وي نو د هغه په زړه کښې د بل چا ویره نه راځي او د چا
نه یرېږي او د چا په زړه کښې چه د خدای ویره نه وي هغه د هر چانه یرېږي. نو به
دی وجه چه مونږ د حکومت افسرانو نه یرېږو. ای ورونو تاسو په زړه کښې د خدای
ویره پیدا کړئ او بیا مې ټولو ته اپیل وکړو چه کوم کلي کښې جلسه وی. نو هلته د دې
چای مه کوئ او مه پاتې کېږئ او د کلي خلکو ته مې هم ووې چه چرته چای. د دې
هم مه ورکوئ مونږ غریب قام یو خلکو له چای د دې نه شو ورکولی بیا مې دې
خلکو ته ووې چه ای ورونو! تاسو د خدای د پاره یوه ورځ روژه نیوی نه شئ؟
او که څوک د دې د له پخه هم کړې نو تاسو یې مه خورئ نو چه یو ځل خلکو ته د دې
پاتې شي نو بیا به داسې نه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صوابي تحصیل کښې جلسې:

زه بیا د فردوس خان سره مانیرۍ ته روان شوم په لاره یو بوډا سړي راته ووې چه باچاخانه زه خو نن ایله پوه شوم چه پیرنګي هم زمونږ په شان بنیادم دی. شپه مې فردوس خان سره په ارام تېره کړه سباله یو خدائي خدمتګار وفات شو نو د هغه جنازه مو وکړه بیا مو د ملاهې د ځای تصفیه وکړه. دوی ملاهی له ځای ورکړي و یو کس ئې پکښې خفه و هغه مو راضي کړو بیا له دې ځایه باجا ته روان شولي چه زمونږ د باجاخانان بې ګناه پولیس ګرفتار کړي وو. دلته مو جماعت کښې جلسه وکړه بیا کلابټ له لاړو د کلابټ په خلکو کښې حکومت څه بې اتفاقي پیدا کړې وه خودغرضو خلکو پکښې شرارت کولو ما ورته هم په هغه معامله تقریر وکړو چه فکر وکړئ د هغه مېنه اثر و شو او د دوانیلو په وخت کښې د کلابټ د خان زوی راته ووې چه تسلي ساته مونږ یو دیو مونږ څوک جنګولی نه شي، له دې ځای نه زروبۍ ته لاړو هلته مو هم جماعت کښې جلسه وکړه په زرګونو خلک راجمع شول ډېره کامیابه جلسه وشوه زه پوه شوم چه په خلکو کښې سیاسي شعور پیدا شوی دی. له دغه ځای مرغز ته شپې له لاړو په مرغز کښې مو د شپې جلسه وکړه، د مرغز جرګه او خدائي خدمتګار ډېر مخلصان او پوه دی. دوی راته د خپل مصیبت ټولې قصې وکړې او راته یې ووې چه بېګناه د پولیس هغه پیرنګي ووهلو او بیا یې د کلابټ خلکو ته ووې چه دعوې هم پرې وکړئ خو په مونږ د کلي خلکو دعوې ونه کړه د دوی جرنیل قابل او پوه سړی دی او دا د هغه قابلیت دی چه داجذبه یې په خدائي خدمتګارو کښې پیدا کړې ده. سباله د مرغز نه قبلې ته یو کلی دی د هغه صلاح صاحب مجبور کړو او د سحر چای و

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هلته لاړو ،خلک چه زمونږ نه خبر شو نو راجمع شو هغوی ته می هم دوه دوه ولی او
قاموله یو مختصر تقریر وکړو او بیا له دې ځایه کو تهي له لاړو او بیا تو لپه له لاړو ولی چه
د دی ځای ډیر کارکنان حکومت گرفتار کړي وو . تو لې کښي پښتنګ ګلپل لی و . دهغه
کتوله لاړو ما پوې لعضې سوالونه وکړل چه تاسو ولی پښتنګ لګولی دی ؟ دوی ووې
چه داخلک بد بیشی مالونه خرخوي ما ورته ووې چه تاسو څه غواړئ ؟ دوی وې
چه دخپل ملک مال دی خرخوي نو ما تري تپوس وکړو چه دی کښي ستا سو فاید ه
ده او هغه کښي مو څه نقصان دی ؟ دوی ووې چه د ملک مال چه خرڅیږي نو
پیسی به زمونږ ملک کښي پاتی کیږی او چه د پردی ملک مال خرڅیږی نو پیسی به
پردی ملک ته ځی . زه ډیر خوشاله شوم ولې چه داکوم خدایی خدمتګار ولاړ وو نو هغه د
یو ورو کی کلی بی تعلیمه هلکان وو او نوری چه می تری پوښتني وکړي نو دهغوی
هم پوره ځوابونه راکړل دلته هم پولیسو په خدایی خدمتګارو ډیر ظلمونه کړي وو . زه
پوه شوم چه زمونږ په قوم کښي یو بو ډهه راغلی ده بیا می جماعت کښي تقریر وکړو او خلکو ته
می ووی چه داخدایی خدمتګار ستاسو کښتد وی دی تا سوله ستاسو د بلا دنیکه
بابیلی ملک کتهی نو تاسو ورسره ولې بد سلوک کوئ ؟ که پیرنګیان مونږ سره هر قسم
سلوک کوی نو مونږ تری ګیله نه کوو ځکه چه هغه غیر قوم دی او هغوی سره غم دی چه که
پښتانه را نه خپل ملک ازاد کړي نو زمونږ به څه حال وي ؟ زمونږ ګیله ستاسو نه ده تاسو
خو زمونږ قوم یئ او دا ملک زمونږ شریک دی که دا ملک ازاد شي نو د دی فایده
خو به تول قوم ته وي . چه جلسه ختمه شوه نو د (مینئ) مولانا صاحب راته ووې چه
مونږ سره به ضرور ځی او زمونږ د خلکو ډیر خواهش دی چه هلته موږ هم جلسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

و ماورته ووې چه مولانا صاحب ته زما حال ووښئ زه ناجوړه یم پرېږده چه زه واپس
شم او چه کله الړ ښه شوم نو بیا به ستاسو کلي ته درشم دوی راضي شو او مونږ صوابۍ
غلو، په صوابۍ کښې به زرګونو ښځي او نر جمع وو او سالار صاحب منیر خان، نجوبای
ردوس خان د پر ښه انتظام کړے و هغوی ته مې تقریر وکړو خدایي خدمتګار را نه
ره شوه چه بیګاله به مونږ سره شپه کوئ ماورته ووې چه تاسو ماوینئ چه زه ناجوړه
و یم دې ناجوړه وجود لګیا یم شپه او ورځ کار کوم خکه چه نن دی که سبا دی حکومت
ږ نیسي او د خدمت موقع نه راکوي او دا ټول انتظار راونډ ټیبل کنفرانس ته دی
ه کوشش کوم چه څومره کیدی شي چه په دې خپل قوم کښې دوری وکړم او دوی
ر څه باندې پوه کړم.

هغوی اجازه راکړه او شپې له تولاندی له لاړو شپه ښه په ارام تیره شوه
ه خبر شوم چه میا احمد شاه صاحب او د ده لي هره میاشت زما برخلاف کتابګي چاپ
ي او خلکو کښې خوروي او د لته یو مولانا صاحب د هغوی د پاره سخته پراپیګنډه شروع
ب ده ما هغوی ته ووې چه مونږ خو د خدای د پاره لګیا یو د دی قوم خدمت کوو
م زمونږ ملګرتیا وکړه نو دوی به ازاد شي او که زمونږ مخالفت یې وکړو نو دوی به
دشي ولې چه بغیر د قوم د امداد نه مونږ خپل منزل ته رسیدی نه شو. غم او فکر هغه
ره وي چه د خان د پاره کار کوي او څوک چه د خدای د پاره کار کوی هغوی هیڅ غم
ونه کوي. احمد شاه میا به هره ورځ زما برخلاف هغه قصه په اخبارونو کښې لیکله او
لتونه به یې هم چاپ کول، لیکن ما د له چرې هم خواب نه ورکولو ولې چه د دی نه بیت
ی جوړیده ما خو خپل کار کولو او په دی خبرو مې وخت نه ضایع کولو. بی شکه چه د دروغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخه وخته پورې په خلکو کښې غلط فهمي پيدا کولی شي خو چه د بنتیادانشي نو د روغ پا
کېدی نه شي. چه سباله مونږ په دغه کلی کښې د يو مهربان فاتحې له لاړو هلته د هغه ځ
کښې مې خپل زوړ ملګري او مهربان مولانا سره ملاقات وشو او ورته مې ووې چه مولا
صاحب په سياسياتو کښې کهٔ مونږ منځ کښې څه اختلاف راغلی وی نو اخر بله خبره نه
رسول الله صلی الله علیه وسلم هم وايي چه اختلاف د امت رحمت دی او ما مونږ ته چه د ح
په ځای زحمت شوی دی د زمونږ ذاتيات دي، مونږ له خپل زاړه تعلقات په لېښو
په کار نه دي اوزه چه ستاسو کلی ته راشم نو ملاقات خو راسره کوئ. د دعا نه پس مو
جماعت له روان شو، مولانا صاحب مې هم ځان سره روان کړو خلک جمع وو مولانا صا
ته مې ووې که ته څه ويل غواړې نو وايه مولانا صاحب وې وخت تنګ دی زه څه
ته خپل تقرير وکړه، ما خلکو ته ووې چه ای ورونو، عزيزانو تاسو خپل ځان پخپل سر
او زيان پوه کړئ زه نه پوهېږم چه خلک زمونږ مخالفت ولې کوي مونږ خو د خلکو
يو تکليفونه او مصيبتونه په ځان تېر وو او کته قوم له کوو په کار دی چه ددی هم زمو
په شان د پرنګيانو مخالفت وکړي ولی چه هغوی مونږ غلامان کړي يو. زمونږ د
نيکه ملک يې رانه نيولی دی، دا ملک خو خدای مونږ له او زمونږ بچو له راکړی دی خ
دخود غرضئ او بې اتفاقی په وجه هغوی زمونږ په ملک مزې کوی، خلک وايي چه زمو
جرګه پاتي نه شوه، مونږ د مصر په شان په کانګرس کښې او به شو اخدای خدمتګا
د هغوی رضا کار شول، دا خبره غلطه ده زمونږ جرګه د او زمونږ خدای خدمتګار خدای خد مت
دي دا خبره راسی ده چه مونږ کانګرس سره تعاون کړي، يو خو دا فیصله ما نه ده کړې
لويې جرګې کړي ده او د میا صاحب او عبدالاکبر خان په رضا يې کړې د تاسو خولو يا دکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نږ کانګرس سره نه وو نو پیرنګی په مونږ تو ره تشبیه جوړه کړې وه او په مونږ خدایی خد
کارولي داسې لوبې کړې وې چه په دنیا کښې به په ډېرو کمو خلکو داسې لوبې شوې وي
نږ لې تول جیلخانو کښې اچولي وو او چه هر کله ستاسو جرګې فیصله وکړه او مونږ کانګرس
م شو نو د هغوی په کوشش مونږ د جیلخانو نه راجهر شو او دا دی ستاسو په جلسه
ی تقریر کوم که د هغوی کوشش او امداد نه وای نو اوس به مونږ تول خدایی-
متګار په جیلخانو کښې پراته وو په دې وخت کښې مونږ پیرنګی له د خیل اتفاق په
دیو ښکومات کړې دی او که مونږ اتفاق وکړو نو دا بل ښکر به لي هم مات شي او د
د زور او ظلم نه به خلاص شو . او د کانګرس سره خو مونږ هم د دی د پاره ملګری شوي
چه دا خپل ملک ازاد کړو تاسو مهربانی وکړئ او په دې خبرو ځان پوه کړئ .
وخت لږ و ما خپل تقریر ختم کړو ، کالو خان کښې راته ډېر خلک په انتظار کښې ناست
په دې وخت کښې مولانا صاحب ماته ووې چه زه هم څه ویل غواړم ته دې خلکو ته
په ما ورته ووئیل چه تا ته خو ما ویلي وو چه تقریر وکړه ، تا ونکړو او اوس زه د لته زیاتی
ار کولی نه شم ، ولې چه کالو خان کښې ډېر خلک ماته انتظار کښې ناست دی ، ته دوی
تقریر وکړه ، او ماله اجازه راکړه چه زه کالو خان ته لاړ شم . زما د روانید و سره
خلک روان شول ، په دې وجه مولانا صاحب ته تقریر و نه کړې شو .
مونږ چه کالو خان ته ورسیدو نو خلک جمع وو خلکو ته مې ووې چه ای ورونو
و به دا وایئ چه زه نن تاسو له د کامدار خان د ګرفتارئ د غمخوارئ له پاره راغلی
: زه غمخوارئ له راغلی نه یم بلکه تاسو له مبارکی له راغلی یم او تاسو له مبارکی
وم چه ستاسو داسې یو ننګیالی خان وچه ستاسو د پاره او د تول قوم او ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره جیلخانی له لاړو اوزه دهغه مودبی له او خپلو خپلوانو له دخان داسې
نیک کارته جیلخانی له په تلو مبارکی ورکوم . بیا می دی خلکوته ووې چه ای و
هرڅه چه تاسوسره کیږي په هغه صبر کوئ دا ازادنه چا بازار موندلی نه دی او د
کاسه نسکوره ده څومره چه پیرنګیان په مونږ ظلم او زیاتی کړی هغومره به
تباه شی اومونږ به تری خلاص شو .

ددې ځای نه بیا ادینه ته لاړو هلته هم خدای خدمتګارو ته می د
تلقین وکړو او بیا سمیلاته لاړم . په دې خلکو کښې ډېر جوش او خروش و
چه پیرنګی زور او ظلم شروع کړې و . دوی ته می هم د صبر او عدم تشدد تلقی
او بیا مانبام شهباز ګړئ ته ورسېدم دلته یې هم زمونږ جرنیل صاحب نیولی و
هم ډېر جوش و خلکوله می تسلی ورکړه او خدای خدمتګارو له می د جرنیل ص
دقید مبارکی ورکړه . دلته می دګجرات بخشالی صاحبزاده صاحب ته ووې چه یو
تیاره کړه لیکن دخپلو تلو ذکر می هیچا سره ونه کړو داخبره می پټه وساتل چ
ځای له مونږ تلو هغه ورکوټی کلی وا او دا دومره پولیس چه مونږ سره کوځ
دا به په هغو خلکو لوی بوج و صاحبزاده صاحب نه به چه چا پوښتنه وکړه نو هغ
چه مونږ ګجرات بخشالی ته ځو . مونږ تانګه کښې روان شو او د سرک په غاړه یو
کلی ته مونږ چه څه وخت د پولیس موټر ولید و نو کلی له د ننه شو پولیس زم
خبر نه شو هغه ګجرات له بخشالی له روان شو . د کلی خلک چه خبر شول نو ښه
زمونږ لید وله راغلل زما په راتلو ډېر خوشحاله شو خدای خدمتګار دوته
چه څه چاکره تیاروی هغه دا وهي او که نه وی نو خیر دی شپه به مونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره کړې وه خو چه زمونږ د پاره نوی پخلی ونه کړي ! چه ډوډۍ مو وخوړه لږ ارام مو وکړو نو له ورځ بې ارامه وو ډېر ستړي شوي وو خو نول خلک جماعت کښې را جمع شوی وو هغوی ووې چه باچا خان دې مونږ ته یو څو خبرې وکړي. د لمونځ نه پس د هغوی د محبت مې اول شکریه ادا کړه او بیا مې ورته د تحریک متعلق یو څو خبرې وکړې او په دې خبره مې ډېر زور واچولو چه په هر مصیبت به صبر کوئ.

سبا له هوتی له لاړو. چه کلپانۍ ته ورسېدو نو څه ګورو چه پولیس والا په ټنګو کښې خر پړ ناست دی ما ته یې ووې چه تو له شپه د ړسپی ګرځېدلي یو او بیا د لته کښېناستو او د مردان نور پولیس هم تو له شپه تا سو پسې منډې وهلي دي خو تاسو یې مونډلی نه یئ د غه انسپکټر ما له د دفعه ایک سو چوالیس (د قانون ۱۴۴ ماده) حکمنامه راکړه هغه کښې یې لیکلي وو چه ملکنانا ایجنسی له به نه ځې ما غلام محمد خان د لوند خوړ ته ویلي وو چه هلته لاړ شي هغه لاړو او دوی ګرفتار کړو نو په ما یې د دې د پاره دفعه ولګوله چه دی چه خبر شي نو خامخا به ملکنانا ایجنسی ته ځي او حکومت مونږ نه ایجنسو ته پرېښودو او نه قبایلو ته مونږ ډېر کوششونه کړي وو چه مونږ دې ورونو ته لاړ شو او دوی هم مونږ د لیدلو په دې نوی ورو دې کښې شریک کړو او دا یې لاڅه کوې چه هغه د خدایي خدمتګار و هغه حکومت هم چه جوړ شو نو هغوی هم زمونږ دې قبایلي ورونو ته په تللو نه خوشالېدل. ولې چه هغوی ویل چه پېرنګیان به خپه شي. حقیقت دا دی چه حکومت خو زمونږ وخو واک د ګوړنو د هوتی نه تو دو له لاړو زمونږ یو ډېر زوړ خدایي خدمتګار او بهادر کارکن عبدالرحیم خان مړ شوی و ما سره یې د هزاره ی دوره کړې وه او چه څه وخت مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې له تلونو چه پولیس والا راله تونکونه نیولی وو نو ده ماته ووې چه څه چل وکړو م
ورته وې چه ورځ پرې نودې پرې د تولونه مخکښې وړ غي. دده په مرګ مونږ
ته ډیر نقصان ورسیده مونږ خو یه ده د وو جنازه موونه کړې شوه. فاتحه مې
وکړه دهغه مورا وخپلوانوله مې ډاډ ګیرنه وکړه. دهغه قبرله لاړو اوما اوتولو خلکو
خدمتګارو ورته ډیره دعا وکړه بیا مې جماعت کښې یو مختصر تقریر وکړو او دوی ته مې
ووې چه د عبد الرحیم خان په مرګ مه خپه کیږئ خدای به هغه وبښي او دهغه په
ځای به د اسلام دخدمت دپاره ډیر خلک پیدا کړي. بیا (مایار و) ته لاړو د
ملیار و صل صاحب ډیر مخلص او دکار سړی دی دغلته ډیر خلک جمع شوي وو هلته
لږ ایسار شوا و خلکوته مې هم یو څو خبرې وکړې.

ددې ځای نه مردان ته راغلو او دلته خبر شوم چه د سودم خانان د
شوي دي زما طبیعت ډیر خراب وما غوښتل چه دقاضي صاحب په ځای کښې لږ
ارام وکړم خو خلکو ارام ته نه پرېښودم. قاضي صاحب مې پوه کړو چه بیګاله به دلته
راځم خلکو ته مې ووې چه ستاسو نه رخصت یم مخکښې ځم خو خلکو زه کله پرېښودم
ادې له روان شوم نو خلک رانه رخصت شول مونږ ادې سره نزدې دهغه کلي
ورغلو پولیس والا راپسې وو، دهغوی نه چیرته خلاصیږ و؟ مونږ لموځ کولو چا
خلک خبر شول او خدایي خدمتګار و زر زر ورد ئ راغوستې او یو ساعت کښې
کلي خلک راجمع شول دهغوی د محبت شکریه مې ادا کړه او بیا مې ترې اجازت
واخستو او مونږ دقاضي صاحب ځای له لاړو. دقاضي صاحب ځای کښې د سود
خان ناست ؤ اول مې د رهایي مبارکي ورکړه بیا مو خبرې شروع کړې ده راته ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ستادا تلل سودم ته ډېر ضروري دی ولی چه په غزنیو خلکو کښې حکومت یوه غلط پروا پیګنډه شروع کړې ده چه په حقیقت لې پوه کړې چه دوی کښې غلط فهمي پیدا نه شي. ما ورته ووې چه زه خوبیچو شوی یم لږ ارام کوم نو په شلم دسمبر به درشم.

مونږ سبا وختی ادې له لاړو یوه تانګه موکرایې کړه او درګئ له راغلو بیا پیاده ګل اباد له لاړو خلک ډېر په جوش کښې وو. ما ورته د صبر او عدم تشدد تلقین وکړو. د ګل اباد نه شپې ته خپل کلي محمد نادی ګل له راغلم دلته مې دمې ته نیت و خو د اتمانزو نه خبر راغی چه په شلم دسمبر باندې د سرحد دلوئی جرګې جلسه ده او د خط په لیک و دا روان شوم. مونږ یوه شپه دلته وکړه سبا له اتمانزو له لاړو چه هلته ورسېد وځه ګورو چه د نوښار د تحصیل شل، پنځه ولیشت افسران خدائي خدمتګار په ادې کښې راغلل زما په لید و راکوز شو او جرګې له لاړو هغوی راته ووې چه زمونږ د جرنیلي جګړه ده زمونږ فیصله وکړه ما ووې چه خدائي خدمتګار خو په عمل د جګړې نه کوی، په خدمت کښې جګړه نه وي جګړې خو په ذاتیاتو پیدا کیږي. زما داوینا هغوی ډېره محسوسه کړه او تول ډېر ملامته شو نو بیا مې ورته ووې چه سالار اعظم صاحب له لاړشئ هغه به فیصله وکړي. هغوی ووې چه هغه میری له تلی دی ما ووې میری ته لاړشئ هغوی سالار صاحب پسې لاړل.

دلوئي جرګې اجلاس:

د دوی د وخت وچه سالار صاحب را ورسېد زمونږ جرګې له راغی زه خوجوړ نه وم. ما ترې اجازت واخستو چه ارام وکړم او د دوی فیصله په خوشالی او په رضا سره وشوه. سبا له وختی دوی واپس لاړل د سرحد لویه جرګه را ورسېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلسه شروع شوه د تولونه اول حکیم عبدالسلام صاحب دا تجویز پیش کړو چه یو دیپوټیشن مقرر کول په کار دي چه هغوی میا احمد شاه صاحب او عبدالاکبر خان راضي کړي. او خان سره يي شامل کړو مايي تائيد وکړو او ماووې چه مونږ خو ليری کړي نه دی، هغوی جدا شوي دي که هغوی بيا د تلل غواړی نو جرګې ته به هيڅ عذر نه وي. دد واوې شاه محمد خان دد دې تجويز مخالفت وکړو چه هغوی خو جرګې نه بغاوت کړی دی او د جرګې بر خلاف کار کوی.

بل تجويز د کانګرس د امداد اخيستو وو دی تجويز ما سخت مخالفت وکړو ماووې چه تراوسه پورې مونږ د کانګرس نه يوه پيسه هم نه ده اخيستی او خلک راسی خبری کوی او که تاسو د کانګرس نه امداد واخيستو نو بيا خو به حکومت او بر خلاف خلک سه پراپيګنډه شروع کړي ماوته داهم ووې چه جواهر لال مانه په دې خفه شوی و دد ډاکټر انصاری په کور کښي د ورکنګ کميټئ اجلاس وو هغه راته ووې چه مونږ به هغه مخکښی کانګرس له په پيښور کښي ځلور، پنځه سوه روپۍ د مياشتی امداد ورکولو ستاسو جماعت د پرلوی دی تاسوله به ډير امداد د رکوو ماوته ووې چه دا ملک يوازې ستاسو دی که زمونږ هم دی؟ که ستاسو هم وی او زمونږ هم وی نو بيا تاسو نه امداد ولې واخلو هغه مانه په دې خفه شو او د ډاکټر انصاری صاحب ته يې ووې چه دی خو ډير مغرور ه دی او دا تجويز هم نامنظور شو، بيا سردار رام سنګه زمونږ خدايي خدمتګار يو تجويز پيش کړو چه دانګلستان وزير اعظم چه د سرحد دحقوقو متعلق کوم تقرير کړی دی هغه تسلی بخش نه دی او مونږ ته منظور نه دی لیکن ثمين جان وکيل دده د تجويز مخالفت وکړو او دا تجويز يې پيش کړو چه دا ريفارم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ له اخیستل په کار دی. قاضی صاحب اوعلی اصغرخان ووی چه خه راکوی دا به واخلو او نور به گټو. مالوي جرگی ته ووی چه د دی په اخیستو کښی زمونږ قوم او ملک به خه ترقی وکړی پیرنګیان داسی نادانان دي چه مونږ له به هغه حقوق راکړی چه په کوم کښی زمونږ فایده وي، نوما ووییل چه زه د دی هم مخالف نه یم که چاته پکښی قایده ښکاری نو وادی خلی خو د دی تجویز هم شاد محمد خان د دواوی سخت مخالفت وکړو چه مونږ مکمله ازادی غوښتله او اوس هغه اصلاحات واخلو چه ټول هندوستان ترې انکار کړی دی، په دی کښی هیڅ فایده نشته. د ثمین جان تجویز وغورز یده او د سردار رام سنگه تجویز پاس شو نوری هم چه خه خبری وي هغه فیصله شوې او جلسه ختمه شوه او یو څو ممبران شپې ته پاتی شول او نور لاړل.

په دوه ویشتم د دسمبر په پېښور کښی

یولوی دربار وچه

هغه کښی

هم د ریفارمزد خبرو

تجویزو. ډاکټرخانصاحب له اوماله لاټ صاحب دعوتنامې رالیږلی وې، ما او قاضی عطاء الله او ډاکټر په دی خبری وکړی چه تلل په کار دی که نه زه خو ناجوړه وم لیکن په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیصله وشوه چه په داسې حالت کښې چه حکومت لګیا دی په خدایي-
خدمتګارو ظلمونه کوی نو تلل په کار نه دی او موږ هغې له لاړ نه شو.
زما طبیعت نور هم خراب شو او تبه می هم ورسره
پیدا شوه، په دی وجه ډاکټر صاحب
د علاج د پاره پېښور ته
بوتلم
زه یې په خپله بنګله
کښې ډېره کړم او زما علاج یې شروع
کړو او خلک یې رانه بند کړل زما علاج خو ارام و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه هزاري باغ جيل کښې
با هرعامه ګرفتاري

زمونږ ګرفتارې . عامه ګرفتارې او تشدد
هزارى باغ جيل ته
بهادره ښځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې کښې دسمبر د اوپټیل تاریخ راغی او خورشید بهن هم راته لیکلي وو چه کانګرس جي به په اوومه ولیشتم دسمبر را او رسېږي نو ته په شپږ ولیشتم تاریخ راشه. زه ناجوړه وم خو دا تلل هم ضروري وو، په دې وجه ما اراده وکړه چه پنځه ولیشتم دسمبر به سحر وختي په فرنټیر میل کښې بمبئ ته روانېږم. ما سره د تلو د پاره قاضي عطاءالله خان امین جان او د اکوړي جرنیل هم تیار شو او فیصله په دې وشوه چه مونږ به پېښور نه روان شو، قاضي صاحب به په نوښار کښې راسره شي او د اکوړي جرنیل به په اکوړي راسره مل شي خو انسان ته خپل تقدیر معلوم نه دی، تقدیر په تدبیرونو خاندي په څلېرولیشتم د دسمبر ما خپل کاغذونه تیار کړل او د تېسن د پاره مي تانګې والا ته هم ووې د اکټر صاحب ته ما ووېل چه په پنځه ولیشتم سحر وختي راشه، ډاکټر صاحب او میم صاحب کلي ته تلل، په دغه وخت کښې د ارباب عبدالغفور پلار ارباب جمعه خان زما پوښتنې ته راغی. ماښام ډاکټر صاحب بیا خپل د کلي نه راغی او میم صاحب لا کلي کښې پرېښوه.

زمونږ ګرفتاري:

چه په دې کښې زمونږ یو مهربان راغی هغه ووې چه ما ته معلومه شوې ده چه تاسو ټیکاله ګرفتار وی ډاکټر صاحب دا ته منل هغه ووې چه دا راز به پټ وي خو ما د ته ووې چه که مونږ ګرفتار شو. زمونږ هغه مهربان زمونږ نه رخصت شو، ما سره چه کوم کاغذات وو هغه مي خپل نوکر حنیف الله له ورکړل چه دا میم صاحب له ورکړه. ډاکټر صاحب راته اواز وکړو چه پولیس راغلل، زمونږ د بنګلې نه چاپېر شول او یو پېرنګی ماله راغی او راته یې ووې چه تا ګرفتار دوم، ما ورته ووې چه ډېره ښه ده ستا او ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحکومت نه شکریه اداکوم چه ماګوفتار کړې ځکه چه زه ناجوړه یم او ارام ته می ضرورت
نه پرېږدي اوس به ارام وکړم هغه پسې یوه میمه راغله ماهغې ته د بنګلي ورلیری
کړه او به ارام مې کښېنوله.

حکومت ته د میم صاحب دوی راتلل معلوم نه وو دایې د دې دپاره راپرېښې وه
چه ډاکټر صاحب ښځه میم صاحب به یوازې وي دا به ورسره شپه تېره کړي لږ ساعت
وروسته بل پېرنګی راغی هغه مونږ په خلیږ ولیشتم د دسمبر دشپې ګرفتار کړو د بنګلي نه
بهر راغلو او زه یې په یو موټر کښېنی او ډاکټر صاحب یې په بل موټر کښېنولو هغوی
زمونږ دګرفتارۍ دپاره د بهر پولیس راوستلي وو شاید چه دهغوی به دا خیال و
چه مونږ به ورسره جنګ کوو. ډاکټر صاحب دشپې په جامو کښې راغی ماورته وویل
چه جامې بدلې کړه معلومه نه ده چه مونږ چېرته بیایي. ډاکټر صاحب جامې بدلې کړې
چه د پېښور نه وار وړاندې زما خیال و چه هر پېښور ته به مو بیايي چه دې کښې د اټک پل ته
ورسېدو د لته توقف موټر و نه و دریدل پل بند و ماسره چه کوم پېرنګی و هغه ورکوز شو او
سنتری ته یې اواز وکړو چه فلانی صاحب ته تېلیفون وکړه او ورته ووایه چه مونږ ته ور
لیرې کړه لږ ساعت پس ورلیرې شو مونږ چه د پل نه پورې وتو موټرونه ودرېدل
او مونږ یې د موټرونه کوز کړو دلته د پولیس په چوکۍ کښې یوه کمره وه مونږ یې ورد ننه
کړو زما طبیعت ډېر خراب و تللې هم نه شوم نو ماله هغه پېرنګی کټ راووړ او زه په هغه
کښې څملاستم، ډاکټر صاحب ته یې هم یو کټ راووړ. په دې کښې لږ ساعت پس قاضي صاحب
راورسېد، دهغه نه پس سعدالله خان زما وراره هم راورسېد، قاضي صاحب ماسره
او سعدالله خان ډاکټر صاحب سره څملاستل او مونږ په ارام مو خوب وکړو. سحر وختي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ سره د هغو پېرنګیانو تیسن له لاړو هلته د پر پولیس ولاړ وو او زمونږ د پارټۍ د لیو سپیشل ټرین انتظام کړی و مونږ یې هغه ګاډی کښې ور دننه کړو او زما په د بې کښې د ننه یې په مونږ ټوپک په لاس او سنګین جړاو پېره و دروله او ګاډی روان شو تاسو ته به یاد وي چې مالاټ صاحب سره ملاقات کولو نو زما خبرې یې نوټ کولې او ده وې چې دا به زه وایسرا سره کوم نو نتیجه دا شوه چې د روند ټیبل کنفرانس فیل شو نو په هندوستان کښې یې د ټولو نه اول زه ګرفتار کړم او د ټولو نه یې خطرناک ثابت کړم د غه نهتو نه یې د دې غرض د پاره اخیستل. په دې شپه چې زه یې ونیولم هم په دغه شپه په سرحد کښې هم پنځه سوه مشران خدائي خدمتګار ګرفتار شول.

عامه ګرفتارۍ او تشدد:

متګارد

زما د نیولو نه پس په ټوله صوبه کښې عامې ګرفتارۍ شروع شوې چې د خدائي خد قیدیانو تعداد چې زرګونو ته ورسیده نو بیا یې نور نه نیول بیا به پولیس او د ملټري په کلو د تلل او خدائي خدمتګار به یې وهل او ټکول په یخو اوبو کښې به یې اچول او کور د نه به یې ورته تالا کول. د چارسدې په تحصیل خدائي خدمتګارو پکټنګ شروع کړه شل شل کسان به هره ورځ راتلل پولیس والو به په کوټکونو وهل او خلکو به ګرفتارۍ ورکولې.

د هر یو په جیلخانه کښې د نورو ټولو جیلخانو نه زیات خدائي خدمتګار قیدیان وو یوازې دې جیلخانه کښې دیارلس زرو نه زیات قیدیان وو، حکومت په دوی د پر ظلم شروع کړو چې دوی تنګ شي او معافي وغواړي. په یخ ژمي کښې یې دوی له یو یو کمبل ورکړی وو چې د سپږو نه ډک و د سیمټو بارکونه وو هغه به یې پرې ویده جوړه جامې وې هغه به یې هم ونیولې. باران به ورېدو جامې به یې جنګلو کښې خوړندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي اوکمبل به‌ئې د خان نه تاوکړی و شپه به په ناسته تېره شوه په دویمه اوکله به
ـمیه ورځ به یې یوه چپاتي ورکوه چه یوه نوړی به شوه چه سړي به پوهیدو نو بیا به ختم
ه، ددې ظلم برخلاف یو بوډا هندو خدایي خدمتګار خبری بندی کړی وی او چپي
ولي روژه یې ونیوله چه ترمرګه یې جاری وساتله. شپږ میاشتی پس هغه مړ شو او خپلو
چو د جیلخانی نه مړینو ته یوړو. ددې ظلم برخلاف د اتمانزو حیات ګل خدایي خدمتګار
خاولېښت ورځی بهوک هرتال وکړو او د سرانجام خان سپرنټنډنټ به خوله یې مات کړو
ـغه ورسره وعده وکړه چه ستا مطالبې منم. سرانجام خان چه سپرنټنډنټ شو نو
ید یانوله یې تسلي ورکړه او زور ظلم یې ختم کړو او قیدیانو مشقتونه شروع کړل. دده
اسلوک د پیرنګیانو خوښ نه شو نو دی یې بدل کړو او دده په ځای یې د بهار صوبې
و پیرنګی را وغوښتو چه نوم یې سمته و. هغه هم په اول اوله کښې خدایي خدمتګارو
سره سنه جنګ وکړو او خدایي خدمتګارو سنه په نوره دده مقابله وکړه. د تاټ ورد ئ
لاړې اېنکوړی. بندې چکی، ډنډه بیړی او نوری سزاګانې یې ورکړې د ری کاله
ب په خدایي خدمتګارو دغه تکلیفونه تېر کړل خو سمته کامیاب نه شو او ددې نه پس
یا خدایي خدمتګارو سره ډېر سنه شو.

زمونږ د کټو زو عبدالله جان او د هغه پلار قلي خان ته پېښ شو هغه د چار-
سدی اسسټنټ کمشنر و هغه په عبدالله جان رعب واچولو کچری د خلکو نه ډکه
ه پولیس والاړو قلي خان ورته ووی چه ته د پیرنګي حکومت خلاف نظم وایې چه:
د انقلاب شم ځار ځار» عبدالله جان ورته وویل چه زه اوس هم دا وایم په فخر یې
چغه داسی وویل «د انقلاب شم ځار ځار - که څوک می سر کاندی په دار دار» زمونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوانانو د جرئت داسی ډېرې قصې دی چه هیڅ شان د جا د عب پې اثر نه کوی
دا خو د ېته ما مثال بیان کړو.

هزاري باغ جیل کښې؛

حکومت مونږ سره د سرحد نه یو سردار خیل د پولیس انسپکټر له خیله طرفه
لګولی وو، هرې صوبې ته چه به زمونږ ګاډی روانېدل نو د هغې پولیس به زمونږ د
نګرانی او حفاظت انتظام کولو او هغه به دا سره کېده. د پنجاب پولیس یو انسپکټر
چه په مونږ لګېدلی وو د دې انسپکټر دا کار وو چه کله به مونږ د ډبې کړکۍ لیرې کړ
نو دی به راغی او هغه به یې بنده کړه اخر ماورته ووې چه انسپکټر صاحب مونږ
خو ښځې نه یو چه مونږ کړکې د هوا د پاره لیرې کړو ته یې بنده کړې چه دوی خوک
ونه وینی او زمونږ دا د صوبه سرحد انسپکټر سردار خیل د ډاکټر صاحب او د ق
صاحب ډېر اشنا و او دا به یې هم وې چه زه ډاکټر صاحب د مرګ نه بچ کړې یم
قاضی صاحب سره د اخبار ډېر شوق و ده به د هغه خپل اشنانه اخبار غوښته خو هغ
دوی ته اخبار نه ورکولو زما خو همیشه دا قاعده وه چه ګرفتار شم نو چه ګوم پولیس ما سره
وي نه ترې تپوس کوم او نه ترې څه غواړم. زمونږ دا ګاډی چه به د کویلې او او
اخیستو د پاره ودرېدو نو مونږ لیبی خو به کوزې کړه او ور ونه بندوو او که زمونږ به کوز
ېدو ته شوق شوی و نو دی پنجابی به نه پرېښودو. څه وخت چه زمونږ ګاډی یو
ته ودرېدو نو زمونږ د چارج اخیستو د پاره یو انګریز افسر او یو ګوره سارجنټ
راغی او چه هغه چارج واخیستو نو زما د ډبې له راغی او د ډبې دروازه یې لیرې
کړه او ما ته یې ووې چه را څه را کوز شه تپس کښې ګرځه پښې ازادی کړه. او سر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه انګریزانو د پنجاب د دغو مسلمانانو افسرانو د روې مقابله وکړې ! انګریز سره
زموږ جنګ و او موږ تری حکومت اخیستو او دا زموږ مسلمانان پنجابي
رور و چه موږ د دوی د پاره حکومت ګټلو. دا ورځ د دوی د (ابره دن) پومبی
ورځ وه هغه په دېره مینه محبت ماته شراب را وړو ماته یې ډېر په مینه محبت سره
پیش کړل ما ورته ووی چه معافي غواړم زه شراب نه څکم هغه زما په دې خبره حیران
و زه به د هغه د لوادارۍ او محبت هیڅ څېری هېر نه کړم او څه وخت چه اله اباد ته
ورسېدو او نو د لته یې زموږ نه ډاکټر صاحب کوز کړو او هغه یې د اله اباد نیني جېل ته
یبوړه. بیا یې سعدالله کوټ که او هغه یې د بنارس جېل ته ولیږه. بیا د بهار صوبه
شروع شوه او دلته یې قاضي عطاء الله صاحب زمانه کوز کړو او د ګیا جېل ته یې
یوړه او زه یې د هزارۍ باغ جېل له روان کړم. د هزارۍ باغ جېل د تبیسن نه
پولېټیت میله لېری دی. زه چه یې موټر کښې کښېنولم نو ما سره دوه پیرنګیان
د پټي کمشنر وو. بل د پولیس کپتان و کښېناستل او دا زموږ سردار خیل
انسپکټر هغوی سره کښېناستو. کښېناستو سره هغوی ماله یو انګریزي اخبار راکړ
چه سردار خیل انسپکټر خپلو دوستانو او محسنانو له یې نه ورکوو) چه زه یې جېل ته
نه کړم او زه یې بارک له بوتلم نو د جېلخانی افسر چه هندو و راته ووې چه دا تا
سره چه د پولیس افسر داغوک دی ؟ ما ورته ووې چه ما نه ولې د ده پوښتنه
کې ؟ نو هغه راته ووې چه ماته خو ډېر رذیل سړی ښکاره شو هغه ماته ووېل
دا ډېر خطرناک سړی دی فکر ورته کوه. زه یې یو بارک کښې یوازې بند کړم
د دوی دا نه لاړل. ماته لغیر د لوی صاحب (سپرنټنډنټ) او ورو کی صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جیلر) د لید وته د بل چا د راتلو یا لیدو اجازت نه و . زما د بارک وړاندې یو سړک چه په هغه به جیلر والا تلل راتلل هغه لي بند کړ ماسره د خدای خه مشکل دو د ډیر فکر او غم و . په تنهایي کښې زه ناجوړه کیږم . دلته زه بالکل تنها وم خوب به مې پوره کولي نه شو او د ورځې مې هم خوانه نه کیده چه په دې کښې مې یوه شپه خوب ولید وچه یولوی سین دی د هغه په غاړه یو بنګلي ګنبد دی زه په هغه کښې ناست یم چه په دې کښې سیلاب راغی او دې ګنبد ته راننوتو د ګنبد لي وجرقو د زه ډیر ووېرېدم ماوي خدای دې خیر کړي چه زما د پاسه راپرې نه وځي خو څه ساعت پس هغه سیلاب تېر شو او ګنبد یکښې لاهو نه شو، پاتې شو. چه د خوبه راووېښ شوم د خوب په لید و ډېره تسلي مې وشوه، او هغه ډېر غمونه او فکرونه مې کم شو څکه چه زما زړه ته دا خبره راغله چه زمونږ په تحریک د هیبت کوم سیلاب راروان و هغه به خیر تېر شو، او تحریک یکښې لاهو نه شو. بیا مې فکر وکړ چه دا توله ورځ داسې بې کاره ناست یې نو صحت خوبه دې نو خراب شي څه شغل او کار به کاردې چه زه پرې مشغول او داوخت مې پرې تیر یږي نو سپرنټنډنټ صاحب ته مې وویل چه زه دلته بېکاره ناست یم او بېکاري ما ته سبنه نه ښکاري ته ماله یوې، تسکوره او د مېنې راکړه جز ه چیل بارک مخکښې دا ښجره ځمکه اباد وم. په دې کښې به خانله سبزي کوم. هغه ما ده دوه قیدیان راکړل. هلته چه کوم لږ غوندې ځمکه وه هغه مې اباده کړه او سبزي او ګلونه مې یکښې وکرل. د دې نه ماته دوه فایدې وشوې، یو خو راته کار پیدا شو چه زه به پرې مشغول او وخت به مې ښه تېریږي. او بله دا چه یوازې وم نو د خبرو ملګوې پیدا شول. زه د «شاهي قیدي» وم. د پېتي کمشنر به د اله هره میاشت راتلو د هرې میاشتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اول تاریخ به راغی . دي کښې هغه چرې ناغه کړې نه وه هغه هم د دی کلونو او سبزو
ګولو د پېر شوقین و ماسره به یې هم پکښې د پېر امداد کولو کله ناکله به یې راله تخمونه هم
راوړل . د پېرو سرې و پکښې د پېر انسانیت و دی چه به هره میاشت راغی او زه به یې
ولیدم زما د اتنهایي به یې محسوسوله او زمانه به یې تپوس کولو چه تا ته څه تکلیف
و نشته ؟ ما به ورته ویل چه جیلخانه خود تکلیفونو ځای دی . زما دا عادت دی
چه په جیلخانه کښې نه څه غوارم او نه شکایت کوم او نه (Complain شکایت)
کوم او تول تکلیف په ځان تېروم . شپږ میاشتې تېرې شوی او ده خپله ولیدل
چه صحت مې خراب شو او نور هم خرابېږي نو لغیر زما د وینا نه یې د صوبه سرحد حکومت
ته ولیکل چه ده له یو ملګری په کار دی او په ګیا جیل کښې د ده ملګری دی هغه دې
جیلخانې ته را بدل شي . هلته قاضي عطاءالله خان و هغه غریب هلته یوازې وا و زما
نه هم زیات په تکلیف کښې و زه به څه ناڅه . و ده کېدم او خوب به راغی او هغې غریب
ته خوب نه ورته اوته وده کېدی شو ځکه چه د تنهایي په وجه یې یو کال هلته وخوب
ولړی . د ګیا جیلخانه د هندوستان په تولو جیلونو کښې ګرمه ده بله دا چه زه او قاضي
صاحب په یوه صوبه بهار کښې وو او ډاکټر صاحب او سعدالله خان په بله صوبه یعنی
یو پي کښې وو ولې سرهیلیف ګریفتهه زما او د قاضي صاحب د پېر مخالف و نو مونږ د واړه
ته نه یو ځای کولو د هغه په ځای یې ماله ډاکټر صاحب را ولېږلو . چه ډاکټر صاحب راغی
نو مونږ یو بل ته ورتر غاړه وتو او کال پس یې قاضي صاحب سعدالله له ولېږه .

ماسره څنګ په څنګ د بنځو جیلخانه وه په هغې کښې سیاسی قیدیانی وې د
جند رپرشاد خور هم پکښې وه . یوه ورځ چوته صاحب د پېتی سپرنتنډنټ ماله

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی، ماله یې ووې چې ښځو د پرتنګ کړي یم او راته وایي چې ته مونږ ته دې ونښې
او که راته یې نه ښيي نو مونږ ایجي ټیشن کوو. دا خوزه کولی نه شم نو ته څه بانې وکړه د ګ
ته جواب ولیږه او ما ترینه خلاص کړه ما هغوی ته جواب ور ولیږلو او دی ترې خلاص شو.
چې ډاکټر صاحب راغی او هغه ولیدل چې ما خو دوی همیشه په ارک کښې بند س
او زه خو به نیني جیل کښې جواهر لال سره همیشه بهرګوځیدم نو دهغې باغ جیل
سپرنټنډنټ چې هغه یو پنجابي واو ډاکټر صاحب سره دیوره په خنک کښې یو ځا
پاتې شوی وخو ډیر بد دل سړی و. ډاکټر صاحب هغه ته د بهر ګوځید و خبره وکړه
ده ووې چې: «لا نه بهایی میں مارا جاونګا» یعنې نه ورور ده داخبره مه کوه زه ب
او و هلی شم لیکن ډاکټر صاحب دا خبره نه پرېښوده نو اخر مونږ ته د ارک نه بهر ګوځید
اجازت وشو. په دې جیلخانه کښې بابو راجندر پرشاد او د بهار اې لوی لیډ را
قید وو. اچاریه کرپلاني هم دلته وو هغوی نه زما نه خبر وو او نه زه د هغوی نه خبر
مونږ چې بهر ګوځیدو یوه ورځې مو د هغوی یو ملګری ولیدو نو هغه د پېر حیران ش
تاسو کله راغلي یې ما ورته ووې چې زما خو دلته ا تمه میاشت ده او ډاکټر صاحب
خو ورځې کیږي چې راغلی دی. هغه راته ووې چې دلته خو مونږ د بهار د پېر سیا
قیدیان یو بیا به مونږ کله کله د هغوی لیدو له ورتلو. د بهار خلک ډېر ښه
خلک دي، د بهار هغه داروغه صاحب د راجندر پرشا د کلاس فیلو او همصنف
و ډېر ښه سړی و او د قوم پرستو سره یې ډېره همدردي کوله. مونږ یوه ورځ چې
صاحب سره دا خبره وکړه چې د دې ځای چه کوم سیاسي قیدي د هاکیږي هغه
ورځ ما ته یې مونږ له د د هاکیدو نه مخکښې راولیږئ. مونږ به هغه له میلمستیا کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـد بهار خلک دېرښه خلک دي لیکن داچوت چات پکښې دېر زیات دی مونږ سره
ـیو خای پراوسیږده په دې خلکو کښې دېر بدلون راغی او دېره اصلاح یې وشوه. یوه
ورځ یو سیاسي قیدی زمونږ میلمه وه چه چای راغله نو چای سره گرمی گرمی پکوړې
ـتلیلی بالتینگن هم ورو ما په پیالې کښې چای درکوله او بیا به می پکوړی پخپل لاس
ـر کولی او ډاکتر صاحب به تلیلی بالتینگن هم هغه له ورکول او هغه چای سره پکوړې
ـو بالتینگن هم خوړل او چه چای ختمه شوه نو هغه ډېر وخندل او بیا یې مونږ ته ووې چه
ـه مونږ کښې دومره چوت چات دی چه یوه ورځې مسلمان ډاکی راغی او هغه ماله زما
ـط راکړو نو هغه نه د خط اخیستو په وخت کښې یوه خندره هغه نیولی وه او بله خندره
ـا نیولی وه. په دغه وخت کښې زما ورور ماسره ولاړ وه هغه په ما او به واړولې او وا ته
ـې ووې چه ته خرپلید (بهرشت) شوی.

د بهار لیلیا نو سره زما محبت و دهغوی محبت زه دزړه نه نه شم او بنکلی.
ـبهار ښځې نو ډېر بهادران دي او هغوی د ملک دازادۍ دپاره ډېرې قربانۍ
ـړې دي او زه به دلته دیوې ښځې قصه وکړم چه هغه مونږ سره قیده وه.

بهاره ښځه:

یوه ورځ چوتا صاحب راغی او خندل یې او ما ته یې ووې چه تا ته نن دیوې ښځې
ـصه کوم چه دلته قیده ده، نن جیلخانې له دهغې وکیل خاوند ملاقات له راغلی و او هغه
ـره ښځه بچی وو د ملاقات په وخت کښې خیلی ښځې ته یې ډېر منت وکړو چه دادوه واره ته
ـخله او دادرسی لوی به ماسره ووې ښځې ورته ووې چه دا تول به ته ساتې ما خو دا تول
ـاتل خوتا زما خبره ونه منله نو اوس یې ساته نو چوتا صاحب ووې چه ما هغې ښځې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووې چه دا بچي ولې نه ساتې نو هغې خواب راکړو چه څه وخت د کانګرس د جنګ بیګل
وږغل شو نو ما دې خاوند ته ووې چه دا د ملک او قوم جنګ دی ته هم اړیښه خوده ودې
چه زما یو دوه مقدمې دي چه دا ختمې شي نو بیا به لاړ شم . څه ورځې پس مې ترې پوښتنه
وکړه چه مقدمې ختمې شوې که نه ؟ نو ده ووې چه لږې عوندې پاتې دي . څه ورځې پس
مې بیا ترې تپوس وکړو نو هغه دغه خواب راکړو چه دې بچو سره څه وکړو ؟ ما دې چه د
بچي به زه ساتم ولې دی قید ته تیار نه و او زه پوه شوم چه جیلخانې له نه ځي نو ده بچیلد
راغلم پکټینګ مې وکړو او قید شوم او بچي مې ده ته پرېښودل . د کوم قوم ښځو کښې چه
دومره قومیت او بهادري وي نو هغوی ضرور خپل منزل ته رسي او دغه وجه وه چه
انګریز مجبوره شو او زمونږ ملک یې پرېښودو .

د ډاکټر صاحب د راتلو نه پس یې بیا مونږ بل بارک ته بدل کړو ، دغه بارک سره ډیر
مځکه شاړه پرته وه ما چوتا صاحب ته ووې چه زه دا مځکه اباده م ما سره امداد وکړه جه
ماله دوه قیدیان راکړل . ما په هغه مځکه شروع وکړه او اباده مې کړله . په دې مځکه یو ارت
هم وما الو بالوګنې قسم قسم سبزي وکړلې . د بهار پېښتي ډېرې خوږې وې یو لوی پېښې
مې منه جوړه کړو او دا مې پکښې وکړلې . ډپټي کمشنر به میاشت په میاشت راتلو ما سره ډ
په دې کار کښې ډېره دلچسپي وه او کله نا کله به یې د ملو تیپرو تخم هم راکوو او راته به یې
چه زما هم د زراعت سره ډېر شوق دی . دا جیلخانه په ځنګل کښې وه کله نا کله به د مزد
او از ونه مونږ اوریدل او په دې جیلخانه کښې به د شپې ډېر ماران راتلل او هغه
داسې زهریله وو چه سړي به یې وچیچلو او فوراً به ورته انجکشن ونه شو نو دوه کمنیچي
کښې به مړ شو . زه به د شپې د دوه ی نه پس ګرځېدم . سپرنټنډنټ صاحب خود

(c) ketabton.com: The Digital Library

منع کولم چه ما د به دی وچیچي نو ما به ورته وې چه زه ونه کوځم نو نه خوب راځي او نه مې ډوډی هضم کیږی نو بیا هغه ماله یو گیس لمپ واخیستو او د شپی به چه کوځیدم نو هغه به د ملازم سره وو هغه به مخکښی وا او زه به ورپسې وم او چه کله به برسات شروع شو نو د اماران به ډیر زیات شول او چه مونږ به د شپې کوځیدو نو چه چیرته به ډنډکی و نو هغی کښی به بیشماره ماران د پیدل. دا ماران وړوکی وړوکی وو خو ډیر خطر-ناک وو. زه به وختی سحر پاڅیدم. یوه ورځ چه پاڅیدم نو گورم کابی کښی می پښه منډله خو چه د اگر کابی می په پښه سموله او هغه نسکوره شوه نو یو گوریت مار تری روان شو، خدای تری رساتلم دلته زمونږ یو مشقتی و. د ډاکټر صاحب سره به نی ډیر کپ لگو و. په دې کښی ډیر قیدیان د ځنگلی علاقې وو د ډاکټر صاحب ته بې وې چه مونږ ښځی او بز لاسونه سره وو کړو او په جمع گډ یز و. یوه ورځ تری مونږ پوښتنه وکړه چه په څه قید شوی یی؛ نو هغه ووې چه سړی می وژلی وو او چه مقدمه راباندې جوړه شوه نو خپلو واله وکیل ونیو وکیل راته بیان او ښو چه دا به کوی. ما ورته ونیل چه دا خو دروغ دی او زه دروغ نه وایم. وکیلانو خلک په دروغو اموخته کړی دي. حقیقت دا دی چه دا وکیلان چه د کوم وخت نه پیدا شوي دي نو په دی ملک کښی دروغ او دروغو مقدمې زیاتی شوی دی. خو ما دروغ ونه وې او د ښتیا می وی، چه د ښتیا و په برکت له پانسۍ نه خلاص شوم.

حکومت زما بچوله الاونسی نه ورکولو حالانکه د ډاکټر صاحب او قاضی صاحب بچوله یې ورکولو او بلبه لو بدي مونږ سره دا کړې وه چه زما جایداد خو ډیر و، خو د گورنمنټ په اشاره زمینداړو زما حصه گډه وډه کړه او ماله یې څه نه راکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زما زوی غنی د پېښو د لښت په وجه د امریکې نه واپس شو اوخپل تعلیم یې
پوره نکړو ، زما هغه د پېښو باغ چه یوخ شو او بو دوه مونږ خوږ لي وي چه زمونږ
د رهايي حکم راغی مونږ خو ډېرې پېښي کولی وې او هغه نخې شوي دی اګر چه په
دې جېلخانه کښې د ننه د پېښو د کرلو حکم نه و خو ماله جرنیل خاص اجازت راکړی
و نو چه مونږ خلاصېدو جېلوالا او قیدیان ډېرخپه وو یل یی چه تاسو دها شی او
لا ړشی مونږ به دا د بېخه و باسو . پېښتي په ځښېدو راغلی وی ډېرې خوږ ې
دی . اول په دی جېلخانه کښې د پېښو د کرلو اجازه وه خو هغه قیدیانو ایستلی وی
دیوال ته اینبی وی او تښتېدلی وو نو ځکه د پېښو کول بند شوی و .

چه ډاکټر صاحب ته و نو زما د خوراک ډېر بد حال و د دې خلکو او زمونږ
خوراک کښې ډېر فرق دی او زه نخلی باندی نه پوهېدم چه ډاکټر صاحب راغی
نو بیا کار ښه شو ولی چه هغه به ډېر ښه نخلی کولو او بیا یي زمونږ مشقتي ته چل
و ښودو هغه بیا مونږ له ښه دودی پخوله ما به د اتوار په ورځ روژه نیوه او دا
سره به می د خبرو هم روژه وه ولی چه زما د ډېرو خبرو کولو عادت و او ډېر قهرېدم
به د روژه ماتی د پاره به ماله ډاکټر صاحب پخپله نخلی کوبو او په دغو ورځو کښې چه
ګاندهي جي بهوک هرتال کړی و نو ما هم ورسره کړی و او ما ته داسی یاد دی چه
اته ورځې و . ډاکټر صاحب ما ته ووی چه زه چه په نیني جېل کښې وم نو جواهر لال
راته ووی چه مونږ غواړو چه خدايي خدمتګار و سره مالی امداد کړو نو ده دې
چه ما ورته ووې چه ډېره ښه ده ، ما ورته ووې چه دا خو دی ډېر غلط کار کړی
دی مونږ خو د کانګرس نه امداد ناخلو مونږ هم د خپل ملک د پاره جنګ کوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانګرس هم

کوی نو مونږ له

د هغوی نه امداد اخیستل

خو ماته مناسب نه ښکاري او

په دې خو ما نه جواهر لال خفه شوی و

مونږ د هغوی نه ولې امداد واخلو

مونږ خدائي خدمتګار به دوه،

دوه نیم لکه خلک وی

نو کانګرس

به مونږ له څو مره

امداد راکوي بله دا

چه دوی اوس امداد ورکړی

نو هغه خو بیا لوته رسیدی نه شی

نو په دوی کښې به بې اتفاقي پیدا شي

خو دا ښه خبره وه چه کرپلاني

رهاکیدو نو ما هغه ته ووې

چه مونږ د کانګرس نه

مالي امداد نه غواړو

داکټر صاحب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهرلال ویلی وو نو ده دامداد خبره منلی ده ته چه لاړ

شی نو دا امداد بند که او تولولیدرانو ته ووایه

چه هغه وې چه خدایی خدمتګاردکانګرس

نه امداد نه اخلی . زمونږ باوري چه

زمونږ دړهایی واورید ل

نو په ژړا شو ماوړته

ووې چه

زمونږ په رهایی خفه لی ؟

نو هغه وې چه نه ستاسو په رهایی

خوشحاله یم خو ماسره دځان غم دی ، جیلو الاهم

زمونږ په رهایی خفه وو زه هم په هغو خپلو پیپیتولیی دپر خفه وم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په صوبه سرحد او پنجاب بندیز

د آل انډیا کانګرس کميټۍ اجلاس

وارد١ ، کلکتې کښې ، بمبئی کښې ، قید دوه کاله ، سابرمتی-

جیل ، بریلۍ جیل ، الموړه جیل ، رهایي ، وارد ې ته ، د خپل اولادسره ملاقات

انتخابات او کانګرس ورکنګ کمیټۍ ، زه بمبئی کښې ، د فیض پور کانګرس

د پینځو په هکله غلط فهمی ، انتخابات ، مونږ وارد١ کښې ، د کانګرس-

وزارتونه ، مونږ بنارس ، دهلي ګجرات ، کاتهیاوار کښې

د هندوستان د مسلمانانو فکر

د سنده او بلوچستان دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سرحد نه راتلل بندیز:

د دې کال په پسې مونږ د هزارې باغ جیل نه رها شو او پټنې ته راغلو او دغې منځي میلما نه شو چه وکیل خاوند ېي جیل ته نه تلو او داتللې وه او مونږ سره جیلخانه کښې قید وه. په بهار کښې زمونږ د پر سیاسي قید یان ملګری وو او زمونږ او د هغو د پر بنه تعلقات وو چه زمونږ د رهایي نه خبر شو او مونږ پټنې ته راوو سپېدو نو راجند و پر شاد او هغه نور لیډران مونږ سره راغلل، زمونږ یو لوی جلوس فیو نکو او جلسه وشوه، د جلسې نه پس مونږ له حکومت دا نوټس راکړي وچه پنجاب او سرحد بانډ ی تا سو بندېږي. مونږ له ګاندهي جي او جمنالال بجاج دعوت راليږلی وچه تا سو چه حکومت په سرحد او پنجاب بند کړي يئ نو دلته وادږي ته راشئ. بیا مونږ واردی ته روان شو.

آل انډیا کانګرس کمیټۍ اجلاس:

مونږ په دسمبر ۱۹۳۴ع کښې رها شوی وو. په بمبئی کښې د آل انډیا کانګرس کمیټۍ اجلاس ؤ نوچه زمونږ د رهايي خبر کانګرس ته ورسېد نو د کانګرس کمیټۍ استقبالیه کمیټۍ دا فیصله وکړه چه با چاخان دی د دې کانګرس صدر شي او راجند رپرشا د چه د آل انډیا کانګرس صدر مقرر شوی وو دهغه نا ر ا غی چه زه صدر منتخب شوی یم خوستا په حق کښې مستعفي کېږم خوما دا خبره منظوره نه کړه او دا ر په ذریعه مې اطلاع ورکړه چه زه سپاهي خدايي خدمتګار یم، زه صدارت نه کوم، خدمت کوم. د دې جلسې پنډال ز ما په نوم جوړ شوی وو او مونږ چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کومه دروازه ورننوتو هغه لویه او ښکلې دروازه هم زما په نوم جوړه شوې وه، مونږ په دغه اجلاس کښې شریک شو عبدالخالق خلیق صاحب او زمونږ نور ډیر پښتانه - ورونه چه زما سترې مه شې له راغلي وو هغوی هم دې جلسه کښې شریک شوي وو. څه ورځې پس مونږ دواړه دهلي نه کلکتې ته لاړو او هلته د کلکتې کارپوریشن مونږ ته استقبالیه ایډریس راکړو او په کلکته کښې زمونږ لوی استقبال وشو.

چه څه وخت کلکتې له تلم نو مکاندهي جي سره مې سلا او مشوره کړې وه چه پنجاب او سرحد ته خو زه تلې نه شم او هسې کښېناستې هم نه شم زه خو خدائي خدمتګار یم خدمت به کوم نو اوس به دې باقي هندوستان کښې بنګال او بل سنده دې چه ډلته د مسلمانانو اکثریت دی ستا څنګه خوښه ده چه کومه صوبه کښې شروع کړم؟ نو په دې فیصله وشوه چه بنګال کښې کار به کار دی، نو کلکتې ته لاړو، په کلکته کښې زمونږ ډیر لوی استقبال وشو، ما د مسلمانانو په علاقه کښې خپلو تقریرونو کښې مسلمانانو ته دا خیال ظاهر کړو چه زه ستاسو د خدمت د پاره راغلي یم او زه به کلو کښې کار کول غواړم ولې چه یو خو قوم په کلو کښې اوسي او مصیبت زده او بې خبره خلک هم هلته وي. بل ښارونو کښې اخبارونه هم وي ریډیوګانې هم او کلو کښې دا څیزونه نه وي. نو زه خود هغوی د خبرولو د پاره راغلي یم او هغوی ته ورځم.

کلکته ښار کښې د مسلمانانو یو مجلس (انجمن) وا او سهروردي صاحب ددې مجلس مشر و او دده هسې نور مسلمانان هم دې مجلس کښې وو. دې مسلم مجلس ماله دعوت راکړی و چه مونږ ورغلو د بنګالیانو د رواج مطابق هلته د تنګلتکو انتظام هم شوی و، چه د سندرو او کاني وخت وشو نو ما خواهش وکړو چه دومره به لبس وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به څه د مطلب خبری هم وکړو او چه کله ما دا خواهش ظاهر کړلو چه زه د مسلمانانو علاقو او کلوته وتل غواړم چه هلته کار وکړم، نو دی لیډرانو ته می خواست وکړو چه ما سره یو تن داسی په کار دی چه زما د خبرو ترجمه په بنګالی کښی کوی نو هغوی دا معذرت اوښکاره وکړه چه د مسلمانانو په علاقه کښی د ملیری د تبو ورځی دی ماشی دی او هلته تګ د صحت د پاره مضر دی یعنی هغه ځنګله تګ او خدمت خو پرېږده داسی کوشش وچه ما هم هلته د تللو نه منع کړی ځکه چه د هغوی په لیډرۍ کښی فرق راته.

زه چه څه وخت د مسلمانانو نه مایوسه شوم نو ډاکټر پرونولاچندر گهوش چه زما دوست و او د کانګرس د ورکنګ کمیټۍ ممبر هم و هغه می د دې حال نه خبر کړو هغه ته می ووې چه ما سره کلوته لاړ شه ځکه چه دغه خلک صرف په بنګالی پوهېږی او ما له بنګالی نه راځی هغه راته ووی بنه ده زه دې هر قسم خدمت کوم او د کلو په دوره درسره ځم خو دا د بنګال خلک خو مړه دی هلته ته څه کوې؟ زه او هغه د کلو په دوره روان شو، موږ چه به کوم کلی ته لاړو نو ما به ځنګله طریقه کار شروع کړو خلکو له به ورتلو خبری به مو ورسره کولی او ورته به می ووې چه دا هندوستان د سرو زرو ملک وو، هر کور کښی به پې و غوړی او ورېجې وې لیکن اوس څه چل وشو چه د دی څیزونو قات (قحط) دی او زموږ بچی وږی تږی بربنډ خوار و زار دی؟ هغوی غریبانانو به زما خبری په غور او فکر اورېدې او په اخر کښی به می ورته وې چه ترکومی پورې دا ملک ازاد شوی نه دی او د دې ملک واک اختیار ستاسو په لاس کښی راغلی نه دی نو تاسو او ستاسو بچی!! ډیډی نه شی او په ګیډه موړیدی نه شی دا ملک خدای موږ له راکړی دی خو زموږ د خودغرضۍ او نا پوهۍ بی اتفاقۍ په وجه د دی ملک واک اختیار د انګریزانو دی او ستاسو په ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی اباد دي . په دې طریقه مونږ چه څو ورځې په هغه علاقه کښې وګرځېدو نو بیا به مو یو ځای د جلسې د پاره خوښ کړو زمونږ په اوله جلسه کښې پنځوس کسان راجمع شوي وو او څه ورځې پس چه مونږ دویمه جلسه وکړه نو هغې له دوه سوه خلک راغلي وو او د دغه شان پرله پسې د خلکو شمېر زیاتېدو . په دې وخت کښې مې پر د فولا بابو ته ووې چه تا ویل چه دا خلک مړه دي تا ولیدل دا خلک مړه نه دي ، ژوندي دي . دا مړه نه دي خو د دې غریبانانو خلکو غمخوار او همدرد نشته چه خدمت یې وکړي او راوېښ یې کړي چونکه کانګرس جلسه شروع کېدله تو مونږ په هغې کښې د شاملېدو د پاره بمبئي ته راغلو . د کلکتې زما د هستوګنې په دوران کښې غني او ولي دواړه ما سره وو .

د بمبئي د کانګرس په اجلاس کښې د عیسایانو د سوسایټۍ څو کسان ماله پنډال له راغلل او ماله یې دعوت راکړو . زه ورسره لاړم نو هغوی زمانه د خدايي خدمتګارۍ په باره کښې پوښتنه وکړه ما ورته د خدايي خدمتګارۍ ټوله قصه بیان کړه چه مونږ څه وخت خدايي خدمتګارۍ کښې داخلېږو او قسم خورو او خدای سره وعده کوو چه د خدای د مخلوق خدمت به کوو . د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت دی بیا مې ورته هغه ټول حالات او ظلمونه بیان کړل چه په مونږ تېر شوي وو .

ما ته دغه وخت پورې دا معلومه نه وه چه د سبتیا ویل هم د پېرنګیانو په قانون کښې جرم دی ، د کانګرس اجلاس ختم شو او مونږ واپس وارد ی ته راغلو ، نو ګاندهي جي سره موسلا مشوره وکړله او بنګال ته مې د واپس تلو پروګرام جوړ کړو او دا فیصله مو وکړه چه تر کومې پورې ما ته د خپلې صوبې د تلو اجازه شوې نه ده نو تر هغه وخته به د غلته کار کوم زما د دغې ارادې پته چه حکومت ته ولګېده نو هغوی وویل چه د بنګال هند و خو ویښ شوی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مسلمان که هم را وبیش شونو بیا ز مونږ خیر نشته، نو په بمبئی کښې چه هغو عیسایانو ته ما کوم تقریر کړی و پولیس راغی او په هغې کښې یې زه ونیولم او بمبئی ته یې روان کړم چه هلته په تیسن کوز شوم نو ډېری ښځې او سړي زما لید له راغلي وو. زه یې جېلخانې له بوتلم او زما مقدمه شروع شوه گاندهي جي ماله ځواب راولیږه چه دا وخت د قید نه دی د کار دی ته جېل له مه ځه معافي وغواړه ما ورته ووی، ما ته ښه معلومه ده چه حکومت ما نه پرېږدي نو معافي ولې وغواړم؟ خو هغه بخپله خبره د ېر ټینګ وا او ما ته یې ووی چه صرف دو مره ووایه چه (Regret) یعنی زه افسوس کوم. زما خو یقین و چه ما حکومت نه پرېږدی خو ګاندهي جي هغه خبره می ومنله خو سره د هغې یې هم زه دوه کاله سخت قید کړم.

سابرمتی جېل:

زه یې څه ورځې د بمبئ په جېلخانه کښې و ساتلم او بیا یې سابرمتی جېل ته احمد آباد [ته] چالان کړم. د هغه ځای یو انګریز سپرنټنډنټ و د ېر سخت مزاج یې و. او د جېل قانون یې خدای قانون منلو. زه یې ایکی یو ازی په یو وارډ کښې بند کړم او د هغه وارډ د نمبر دار ته هم د ښه دا تلو اجازه نه وه. هغه به د وارډ د روازی ته جندره وا چوله او بخپله به بهر کښېناست. د دې ځای په خوراک کښې او زمونږ په خوراک کښې د ېر فرق و. ماله یې بی کلاس راکړی و لیکن د دی صوبې په بی کلاس او زمونږ د صوبې په سی کلاس کښې هیڅ فرق نه و. دلته د بی کلاس د پاره کټ نه و او په ملکه به ځملاستو ما سره خوک د خبرو نه و. دلته د ېر بیزو گان وو ما به دوخت د تېرولو د پاره هغو [ی] سره لوبې کولې. د دې خراب خوراک په وجه زه ناجوړه شوم او زما انقلوینزا شوه او با [وجود]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې سختې بيمارۍ زه چا هسپتال ته بو نه تلم او نه يې ماله په وارډ کښې کټ راکړو. زه د سيمنټو په فرش پروت وم ماله چه يې کوم ترپړې دلاندې اچولو د پاره راکړې و هغه دومره لنډ و چه ما به پښې وغځولې نو په سيمنټو به پرتې وې او دا غوستو د پاره چه يې کوم کمبل راکړې و دومره لنډ و چه سر به مې پټولو نو پښې به مې بربنډې وې او چه پښې به مې پټولې نو سر به مې بربنډ شو. دا ما سره تول انتقامانه سلوک چه و. ددې دوه وجې وې. يو چه مسټر ايمرسن د ګجرات په جېلخانه کښې د معاينې د پاره راغلی و، دی هغه وخت د پنجاب وزير و. نو زه پخپله کړې ناست وم، دی د ننه چکې ته راننغې او زه ورته د اخلاقيانو قيديانو په شان جنګلې ته نه وم ودرېدلې دی په هغې خفه شوی و او س دی د مرکز هوم سکرټری دی، او بله خبره دا وه چه شمله کښې وم د کانګرس ورکنګ کميټۍ اجلاس له تلې وم ماته وويلې شوه چه وايسرای سره ملاقات وکړه، زما ورسره څه کار نه وو او هسې هغه سره ملاقات کول د هغه وخت ضايع کول وو ما وې چه زما ورسره څه کار نشته نو ملاقات د څه د پاره وکړم او که دوايسرای دا سره څه کار وي نو هغه دې راته وليکي نو زه به ورسره ملاقات وکړم ماخو سمه خبره کړې وه خو دوی ته ګستاخي ښکاره شوه. څه موده پس صوفيه سوم جي زما ملاقات له راغله، دا په هغه وخت کښې تول هندوستان د کانګرس د زنانو د رضا کارو کمانډره وه چه وروسته يې بيا د سعد الله خان سره واده وشو او د هغه نه پس ګاندهي جي هم زما ملاقات له راغې. ګاندهي جي چه زه وليدم او زما سره د حکومت د سلوک نه خبر شو نو ډېر خفه شو او د هغه په کوشش سره يې څه موده پس ماله اې کلاس راکړو. د ګاندهي جي نه وړاندې سردار پټيل هم زما ملاقات له راغلې و ګاندهي جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخپل عادت له مخه د ملاقات په وخت کښې ماسره ډېرې ښوقي وکړې اوزه يې ډېر وخندولم ماسره ملاقات بانډې پابندی وه چه بهٔ غير د څپلوانو نه بل څوک ماسره ملاقات نه شي کولی او احمد اباد کښې خوزما څپلوان نه وو، کله ناکله به د سعدالله خان ښځه صوفيه ښېبې نه زما ملاقات له راتله هغې له يې هم اول ډېر تکليف ورکړې واجازه يې نه ورکوله هغې په ډېر زور اجازه حاصل کړې وه او دې به ورته ووې چه زه خود ده دوراره سعدالله خان ښځه يم زه خوبې رشته داره يم.

په دې جيلخانو کښې قيد يانو سره ډېر خراب سلوک کېږي زه به يې تل په هغه خپل وارډ کښې بند ساتلم او د هغه نه اخوا دې خوا د کرخېد و اجازت هم نه وماته نه ورکولې څوک نه پرېښودل يوه ورځ زه اتفاقي د ملاقات نه راتلم ملاقات به زما د دروازې د پاسه د سپرنټنډنټ په دفتر کښې کېدو په دروازه کښې دکهوډ ينجو قيديان ولاړ وو د دروازه کښې د دوی تالاشی کېده بربنډ وو يو لنګوټی به يې وچه وراندی ورته به يې پټ و نور به ټول بربنډو بس يو مزی شان به يې د ملا نه چاپېره وه په ليکه يې حيران شوم داسې معامله ما په بل څپل کښې ليدلی نه وه د هغه قطار نه به يې يو قيدی راکهوکرو هغه ټوکره چه دده فرض به يې پټ کړې ؤ هغه به يې پرانيسته قيدی غريب به ټول بربنډ شو او بيا به يې هغه کښېنولو او پاڅولو ماوې داڅنګه ذليله او شرمناکه طريقه ده نوهغوی راته ووې چه دا قيديان بعضې څيزونه په ځان کښې دننه د اوجيل ته يې دننه کوي نوځکه يې مونږ کښېنو و پاڅو چه هغه څيز به ترې په کښېناستو پاڅېدو کښې پريوځي.

ماله خوبې اې کلاس راکړو خو دګجراتيانو او زمونږ پېښتنو به خوراک کښې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق دی. دلته داسې باورچي نه وو چي زمونږ په شان خوراک يې پخ کړی وای. په دې دوران کښې د جيلخانو جرنيل په دوره راغی او څه وخت چې ماله راغی نو ما ورته ووې چې دلته زما د پخلي باورچي نشته نو په بمبئي کښې چې زه قيد وم هلته چې يې ماله کوم باورچي راکړی ؤ هغه ماله را وغواړه او بله دا چې د دې ځای د آب و هوا زما د طبيعت موافق نه ده نو ما د دې جيل نه بلې جيلخانې ته بدل کړه. جرنيل صاحب ښه سړی ؤ په صوبه سرحد کښې پاتې شوی وو هغه ما ته ووې چې زه تا پنجاب ته بدلوم او ستا د پاره د پېښور نه پښتون باورچي راغواړم ما هغه ته ډېر ووې چې پنجاب زما د اخيستو د پاره تيار نه دی. زه په پنجاب بنديم او نه پښتون باورچي نه غواړم. ماله خو د بمبئي هغه باورچي راکړه! د هغه خيال خو ښه وو. ده وې که دې پنجاب ته بدل شې نو کوټه به نزدې شي او پښتون به د ده په طبيعت کار کوي خو هغه د حقيقته خبر نه وو هغه کوشش وکړو خو د پنجاب حکومت زما د اخيستو نه انکار وکړو او د پېښور نه حکومت يو داسې قيدي را ولېږلو چې پخول اډو ورته تلل نه او د تهی بی مرض هم وو نو زه يې بيا د دې جيل نه د ډسټرکټ جيل بريلي ته بدل کړم.

د غلته لوی جيل هم وو او هغه کښې سياسي قيديان هم وو که زه يې هلته بوتلی وای نو ما ته به آرام وو لېکن هغوی خو ماله تکليف راکولو د غسې زما د قيد وخت تېرېدو.

بريلي جيل:

د بريلي په وړوکي جيل کښې يې زه په يو بارک کښې ځان له بند کړم دا نوره جيلخانه خو اوچته وه او زما د غه بارک ښکته ؤ زه به د جيلخانې نه هغه ته پروتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګوز یلم زه یوانی وم ! زه یوانی ناجوړه کیږم او اخبار هم نه شم کتی نو
سپرنټنډنټ ته می ووې چه ماله لوړه محکمه داکړه اباده به هم کړم او سبزی
به کړم نو هغه ماله محکمه راکړه او کار می شروع کړو. ډاکټر صیب هم لکه زما په صوبه
سرحد او پنجاب بند وو، خو چه کله هلته په صوبه سرحد کښې د مرکزی اسمبلئ د پاره
دیو ممبر دانتخاب اعلان وشو نو ددې صوبې جرګې ډاکټر صیب ځپل امیدوار نامزد
کړو. اګرچه ډاکټر صیب ته اجازت نه وو چه هغه دځپل انتخابی مهم په سلسله کښې
صوبه سرحد ته لاړشی مګر بیا هم هغه په ډېرلوی اکثریت دغه انتخاب وګټو او چه
کله هغه د مرکزی اسمبلئ ممبر منتخب شو نو هغه صوبه سرحد ته د تللو اجازت ورکړې شو.
د بریلي جېلخانې له سعد الله خان او دهغه ښځه زما ملاقات له هم راغلی
وو. سعد الله خان راته ووې چه ګوره ښو راته وې چه دهغه د ارام د پاره مونږ
ددې ځای نه باورچی ورلېږلی دی ما وخندل او ما ورته وې چه ګوره ښو صاحب
ته ووایه چه کاکا می ستا ډېر شکر ګذار دی لکه چه تا هغه له زوړ وړ باورچی لیږلی
دی سعد الله خان ته می ووې چه هغه خو د دق مریض وهغوی ددې د پاره
رالیږلی وچه دا مرض په ما هم ولګی او باورچی هم نه و ما په ډېری خوارئ بېرته
واپس ولېږه، دی جېل ته ماله غنی او ولی هم ملاقات له راغلی وو چه ډاکټر صاحب
د مرکزی اسمبلئ ممبر شو نو هغه ته د صوبه سرحد حکومت د تللو اجازه ورکړه او بیا یوه
ورځ سره د ځیلی هلئی زما ملاقات ته راغی.
ډاکټر صاحب سره دهغه لور مریم او نهالو مهرتاج هم وه، د ملاقات نه مخکښې
ډاکټر صاحب جېلوالو سره ډېره جګړه هم کړې وه، جېلوالو ورته وې چه جېل کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دریو کسانو د ملاقات اجازت وی او ناسو خلو دی ئې ازمونږ د ملاقات اجازه به زمونږ د صوبه سرحد حکومت ورکوله اجازه د دوی له دیو خط په ذریعه ورکړی شوی وه او ځکه دی جیلوالو جوړه کړی ملاقات وشو. بلخوا قاضی عطاء الله خان او ثمین جان راغلی وو. ثمین جان د نوښار د حلقی نه د صوبائی اسمبلی د پاره ودریدلی وو او د نوښار د حلقی خدایی خدمتګار دده مخالف وو ځکه چه دوه به هر سپور کښتی ګډی وو دی خبری کولی. دده خواهش و چه قاضی صاحب او د خوشکو سیف الملوک ته ولیکه چه دده مخالفت نه کوی ما دوی ته ووی چه زه خو قیدیم دا خو د بهر خلکو کار دی خو د دوی نه مجبوره شوم او خطونه می ولیکل او نو ما د هغو خطونو په وجه دده مخالفت هغوی پریښود و او دی ئې منتخب کړو او ممبر شو لیکن د وزارت جوړ ولو په وخت کښنی چه دی (ثمین جان) وزیر نه شو نو زمونږ نه خفه شو. نو بیا زمونږ نه لاړو او هماغه ثمین جان چه ما د قاضی صاحب په سفارش ورته خط ورکړی وو او د هغی په وجه کامیاب شوی و د هماغه قاضی مخالفت شروع کړو. څرنګه چه د خدایی خدمتګارئ تحریک خدایی او بی غرضه تحریک دی نو کله چه خدایی خدمتګار د یو ښستینی خدایی خدمتګار اسمبلی ته کامیاب کړی دی هغه د دوی په کار راغلی دی وکله چه یوسړی د دوی د خپلو غرضونو او تعلقاتو په وجه ودرولی دی نو اول خو هغه کامیابه شوی دی او که څوک کامیاب شوی دی نو هغه هم د دوی په فایده نه دی راغلی بلکه د فایدی په ځای ئې جماعت ته نقصان رسولی دی. بیرسټر عبد الغفور خان هم او د سرحد خدایی خدمتګار نه وو او نه ئې څه قومی خدمت کړی ولیکن د ډاکټر صاحب د دوستئ په وجه نامزد شو. دی هم د وزارت امید وارو خو څوک به وزیران

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدل ؟ وزیران خلور وو او امید وار دېر وو . د انګلیسي صاحب بنګله د پاره تی بازو لیوه
اده د جوړه شوی وه او په اخر کښې د ځې خود غرضو جماعت سرا بې وفایي وکړه . د غسي غلام
غوث او جهانګیر خان کونډی او د دسره کامیاب نه شو .

ماچه به په هغه پټی کښې کار کوونو ماسره جوخت یو بارک وهغه کښې به هر وخت
ژړا انګولا وه یوه ورځ می د قیدیانو نه پوښتنه وکړه چه دا څه قصه ده ؟ هغوی ویل
چه که شاهي خبر شي نو مونږ تری څوک خلاصولی شي نو هغوی راته ووې چه شاهي صا
د پیسو د پاره دا قیدیان وهي او چکو کښې یې بند وي اوکه په دی کار ونه شي نو بیا
ورسره دېر د شرم کارکوي جامی تری وباسی او بیا یې یو بل ته مخامخ کښېنوی او هر
له نوسی وکړی د یو بل د شرم لځایونو نه وینښته راو باسي . قیدیان ددی شاهي
دلاسه دېر تنګ وو او خو مستر پامر د جېلخانو جرنیل چه به پنشن لا ړنو د هغه په ځای
کرنل سلامت الله خان د جېلخانو جرنیل شو . پامر دېر بلای خور و او جېلرانو ورله
رشوت کښې حصه ورکوله څوک د پوښتنې نه و د اځکه د قیدیانو خوارانو دا حال دی او
کرنل سلامت الله خان دېر ښه سړی وو . دی به او ل ځل بریلی ته راغی نو ناځاپه جېل ته
رانووت . د هغه دا طریقه وه چه هغه به جېلو الا نه خبر ول بلای خور هم نه و نو جېلوالا تر
دېر ویریدل چه د جېل د سروازی له راغی او دپې لیدل چه قیدیان بهر صفایي کوی نو شکمن
شوا و فورا یې د هغوی تلکتونه را وغونښتل، سحر وختی و د چا کمان نه وچه جرنیل صاحب با
د ومره وختی راځي شاهي دېر قیدیان د صفایي د پاره راوښکلي وو چه زما به نوم وشي
خو خدای کیر کړو او معطل شو قیدیان پری دېر خوشحاله شول . شاهي موقوف شو
د جېلخانی دا روغه چه دېر بلای خورو ، بد اخلاق هم و ماسره نزدی ز نانخانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې له به هر وخت تلو را تلو زما چه خو مره تجربه ده دا کارونه همیشه قید یانو بنځو سره کیږي.

یخني کښې خو دلته کنداره وکېده له خوګرمۍ کښې ډېره ګرانه وه یو خو زما هغه بارک ډېر به ډوغل کښې وتنګ وا او لوی لوی دیوالونه تري چاپېره وو زما ورو کی بارک و هغه دا او سپینو دجنګلونه ډک و او په هغو دپاسه تهکیرې پرانه وو او په هغه کښې ځای به ځای سوري وو په هغه کښې به نور لګېدو دیو پي دجېلخانو وزیر سر مهاراج سنګه و هغه جېلخانې له راغی او ما سره یې ډېرې خبرې وکړې همدرد او ښه سړی و او زما دپاره یې ولیکل چه دی دې د دې ځای نه دیخ ځای جېلخانې ته بدل شي. اپریل او می کښې یو پي کښې ډېره سخته ګرمي وي او جون کښې برسات مات شي څه وخت چه برسات شروع شي نو موسم ښه شي او ګرمي کمه شي.

دالموړې جیل:

حکومت دا پریل او می هغه سخته ګرمي په ما دغلته تېره کړه او په جون کښې چه برسات مات شو نو زه یې دالموړې جیل ته بدل کړم ما چغې وهلې چه او س خو برسات مات شو او س خلک دغرونو نه میدانونو ته راځي او تا سو ما غره ته لېږئ هغوی به وې دا دحکومت حکم دی، حکومت خو ماله څه ارام نه راکوو خو خپله پرا پیګنډه یې کوله چه مونږ سیاسي قید یانو سره ښه سلوک کوو. زه چه دالموړې جیل ته لاړم نو هغه خلک هم حیران شول چه حکومت خو عجیبه توقه وکړه په الموړه کښې به اکثر بارانونه وو او کله کله به اته، نهه ورځې شپه او ورځ. باران و زه به یوازې هغه خېل بارک کښې ناست وم د زول او باران په وجه به اکثر ناجوړه وم زه چه د بریلي په جېلخانه کښې وم نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرنيل سلامت الله خان زما کتوله راغی د پرسنه سړی و ما ته يي ووې چه څه خبره دې شته ما ورته ووې چه دا زما مشققتي ماله دودې نخوی او په هغی نه پوهیږم او دده تی بی موض دی نو ما دده نه خلاص کړه نو هغه يي زمانه بدل کړو او واپس يي سرحد ته ولیږلو د المورې په جيل کښی داسی سړی نه وو چه ماله يي دودی پخه کړې وای او زما طبیعت هم ښه نه و د پوڅه به مې خوړی هم نه شو بیا هم دیو سړي ضرورت خو و سپرنټنډنټ ښه سړی و او ما سره يي ډیره همدردی وه او د هغه دا کوشش وو چه ماله د بهرنه يو ښه باورچي راکړي نو چه حکومت ته يي وليکل نو ما نه يي تپوس وکړو او ما منع کړو خو هغه وليکل او حکومت د بريلي د جيل نه يو قيدی راولیږه چه دا دده زوړ باورچي دی هغه زما باورچي نه و بلکه زما جارو و مارو ملبه ورځ چه سپرنټنډنټ صاحب راغی نو ما ورته ووی چه تا خو زمانه منله زما هغه خبره وشوه که نه؟ د پیرنګیانو حکومت د هغه چا د پاره ډیر روند دی چه د چا زړه کښی د جيل قام مینه محبت وي. څه ورځی پس جرنيل صاحب دلته المورې ته په دوره راغی ما سره يي ملاقات وشو هغه ما ته ووی چه دلته بارانونه ډیر دي او ستا صحت هم ښه نه دی که ته غواړی نو زه به تا د بريلي سنټرل جيل ته بدل کړم ولی چه هلته نور سياسی قيديان هم دی خو ما ته لږه موده پاتی وه نو هغه مې دې جيل کښی تيره کړه او په ١٩٣٦ع کښی د اګست په مياشت کښی رها شوم

رهايي:

د رها کيدو په وخت کښی سپرنټنډنټ د حکومت له طرفه يو نوټس راکړو چه هغه کښی يي ليکلی وو چه سرحد او پنجاب ته تلی نه شي زما په خيال د دی لويه وجه دا وه چه په د غو ورځو کښی زمونږ د صوبي د اسمبلي ايلکشن کيدونکی و نو ځکه يي زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند کړم هسې نه چه د ده په اثر د خدائي خدمتګارو زیاته کامیابي ونه شي. د غه شان چه په ۱۹۳۲ع کال کښې زه او ډاکټر صاحب د هزاره ي باغ جیل نه رها شو نو هغه وخت هم زه او ډاکټر صاحب ئې په سرحد او پنجاب بند کړي وو ځکه چه هغه زمانه کښې د مرکزي اسمبلي انتخابات کېدونکي وو. باوجود د دې چه زه ئې خپلې صوبې ته پرېښودم نه. خو بیا هم مونږ خدائي خدمتګارو په ټولو پښتو کښې نولس سیټونه وګټل ځکه چه مونږ صوبه کښې کار کړي وو او عوام مو د ووټ په اهمیت او حقیقت پوه کړي وو او هغوی کښې شعور پیدا شوی و.

واردې ته تګ:

زه د جیل د دروازې نه راغلم نو بهر مې د پوکانګرسیان ولیدل چه زما د رهائي نه خبر شوي وو. زما خو هغه وخت اراده وه چه واردې له لاړ شم مګر د الموړې خلکو پرې نه ښودم یوه شپه مې ورسره وکړه د شپې هغوی یوه لویه جلسه وکړه او ما پکښې مختصر تقریر وکړو او سباله واردې له روان شوم زمونږ ګاډې په یو ټېسن بدلیدو د پېر خلک هغه ټېسن له ما له راغلي وو زه ورله راکوز شوم زما اراده وه چه دا وخت زه په ټېسن کښې تېر کړم خو هغوی په زوره خپل سنبار ته روان کړم د ډوډۍ د خوراک نه پس راغلم او په بل ګاډي کښې سور شوم چه واردې ته ورسېدم نو ټېسن له جمنالال بجاج، مهادیو ډیسائي او نور ډېر خلک راغلي وو معلومه شوه چه ګاندهي جي په وارده کښې نشته او څلور میله بهر ته سیواګرام کښې او سېږي ما و لمبل او جامې مې بدلې کړې شپه مې واردا کښې وکړه سباله سیواګرام ته لاړم په سیواګرام کښې یوه کوټه وه چه ګاندهي جي د ځو کسانو سره هلته ناست و زما په لیدو ډېر خوشحاله شو او مخې له راغی. زه ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان سره کښېنولم او تپوسونه یې وکړل.

د سیټ جملالال بجاج زوی ماسره سیواګرام ته تللی وه هغه ویل چه باچاخان دې په وارده کښې په هغه زوړ ځای کښې چه په ۱۹۳۴ ع کال کښې دی او ډاکټر صاحب یکښې ډېره وو واوسي. دګاندهي جي هم داخواهش وخو زما هم داخوښه وه چه زه دې په سیواګرام کښې پاتې شم خو بیا زما دا خیال پیدا شو چه هسې نه دوړه په ارام کښې مخل نه شم خکه چه دغلته یوه کوټه وه او هغې کښې دوی خلور شپږ کسان ډېره وو او دګاندهي جي مېرمن او ورسره یو خو ښځې هم وې کاندهي جي زما په خیال یو شونوما ته یې ووې چه که تاته تکلیف نه وي نو مونږ ته ستا په پاتې کېدو کښې هیڅ تکلیف نشته. دویمه کوټه ددې ښځو د پاره وه ما ته خو څه تکلیف نه و او ګاندهي جي سره خوشحالوم زما ضرورت خو ډېرکم وو دګاندهي جي دپوزې سره یې یو بل پوزی واچولوې دا یو ستا او یو زما! دغه کوټه کښې مونږ ډېر کسان وو خو ما ته څه تکلیف نه و چونکه زمونږ مقصد یو و نظریه یوه وه د هغه په وجه مونږ یو وو. لېښتانه وایي چه زړه تنګ نه وي نو ځای نه تنګیږي.

دخپل اولاد سره ملاقات:

زما د رهایي نه چه خلک خبر شو نو غني، ولي او مهر تاجه زما لیدو له راغلل د مصر تاجې دوه کاله تعلیم ضایع شوی وو او دالاشکرو چه ډاکټر صاحب مهر تاجه او د هغه لور (مریم) چه دواړه هم زولې وې او یو بل سره یې ډېره مینه محبت و. دا دوه کاله هغوی سره ډېره وه. ولي بېرته کلي ته لاړ او غني او مهر تاج ماسره پاتې شول هلته څو تش ایښې ډیلي شیان وو ولي هغه خوړې نه شول او مهر تاجه او غني هغه شان نه وه. زه په دې فکر کښې وم چه مهر تاجه د مسلمانانو په یو ښه سکول کښې داخله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم ما داسې سکول نه شو موندلی نو ډیر وخت تېر شو او اخر مجبوره شوم او ډیر و فیسر مجیب صاحب ېې امداد ې مهرباحبه په لکنهو کښې د مسلمانانو په یو سکول کښې داخله کړم ، غنی هم کوالي (کولا . لوکون ناتهه) ته لاړو چه هلته لي د ترو په کارخانه کښې کار کولو پاتی لعلی شو هغه په ډیره دوان کښې د کرنل براون کیمبرج سکول کښې سبق وې چه دهغه چوتهی وشوه نو هغه هم ماله وار دمي ته راغی د غه سکول په انګریزی طریقه و ، انګریزی خو ورتله او په اردو باندې نه پوهېدو ماته د اخبره فایده منه ښکاره نه شوه فیصله مې وکړه چه دی په داسې سکول کښې داخل کړم چه انګریزی سره اردوهم وي د کاندهي جي په صلاح مې هغه د پنج ګلی په یو کیمبرج سکول کښې داخل کړو . دا پونې سره نزدې د آب وهوا په لحاظ ډیر ښه غږدی .

انتخابات او کانګرس ورکنګ کمیټې :

په دغه ورځو کښې دالیکشن قصې وې نو د کانګرس ورکنګ کمیټې د دې د پاره راغونډه شوه . په دې بحث وچه د کانګرس په ټکټ څنګه خلک ودرو ؟ زمارا یه خو داوه چه مونږ له په کار دی چه د کانګرس وفادار از مایلی شوي غړي ودروو چه دقام د پاره چاخانی او مالی قربانی کړې . وي خود اکثرو ممبرانو خیال داو او دغه فیصله هم وشوه چه که یو سړې د کانګرس په ټکټ دستخط کوي او پیسې هم ورسره وي او د کامیابی امید یې وی نو هغه به مونږ ودروو نو د کانګرس به ډیر ممبران منتخب شي خو داسې کسانو کانګرس ته کافی نقصان رسولی دی او بیا په هغه وخت چه کله کانګرس د وزارتونو د پرېښودو فیصله وکړه . د ورکنګ کمیټې په اوله جلسه کښې چه زه کښېناستم نو معلومه شوه چه د دوی په مینځ کښې ډیر اختلاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی یو طرف ته جواهرلال وا و بل طرف ته سردار پټیل او دا څلور یا پنځه اجاریه وو کاندهي جي سره مې هم داذکر وکړو هغه هم په دی اختلاف خوشحاله نه وو هر کله چه زه په دغه پوره جنبو کښې نه وم زما دوا ړو د لو سره دپرېښه تعلقات وو او کوشش مې شروع کړو چه ددوی اختلافات کم شي، زه تر ډېره حده پورې هغه کښې کامیاب شوم. په بمبئي کښې د کانګرس جلسه وه څرنګه چه زه په بمبئي کښې قید شوی وم نو دهغوی دېر خواهش وچه زه دې دغه جلسه کښې شریک شم.

د کاندهي جي دا خبره خوښه نه وه او زما د بمبئي د تللو مخالف و هغه پوهېدو چه دی به بیا څه تقریر وکړي او حکومت به ورته بهانه جوړه کړي او قید به یې کړي جواهرلال چه خبر شو نو ډېر خفه شو کاندهي جي له لاړو او پخپله ذمه وارئ اجازت حاصل کړو او زه یې ځان سره بمبئي ته بو تلم.

زه بمبئي کښې:

د بمبئي خلکو زما ډېر ښه استقبال وکړو، د بمبئي هغه کرسچین ایسوسیېشن چه د چا سره په تقریر زه قید شوی وم، هغوی او د هغوی سره نور وجماعتونو ما له ایډرسونه راکول. په ورکنګ کمیټئ کښې د قرار دا دونو په سلسله کښې چه به اول خو مره بې اتفاقي وه زما د کوشش په وجه هغه اختلافات نه وو او په ډېره ښه طریقه هغه جلسه ختمه شوه. ما د جلسې نه پس خور ځی صوفیې او سعدالله سره تیری کړی: او بیا سیوا آکرام ته راغلم. سیوا آکرام ته به هر قسم خلک کاندهي جي له راتلل یوازې سیاستدان نه. د سیوا آکرام ژوند ډېر ساده او باقاعده و، د غلته ورو ورو زمونږ شهرزیاتید و. د کاندهي جي خو دا خوښه نه وه چه دلته دې د خلکو تعداد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات شي تواخرلي رخصت ورکړو . د بنځو ، نرو شمېر کافي زيات شوی و ، د هغوی دا وسيلې و د پاره هم هغه دوه کوټې وې هلته د دې خبرې غم باک نه و اکثر به هلکان جنګي په برنډه کښې پوځای څملاستل خو زما دا خبره خوښه نه وه د غه هلکان او جنګي د برنډه او پاک وو ، خو زما دا خيال وچه دوی په دې انمينبت کښې اچول په کار نه دی ما دا خبره غوره وګڼله چه هلکان او جنګي دې بيله بيله برنډه کښې څملي ، ګاندهي جي هم دا تجويز خوښ کړو .

په ۱۹۳۷ع کال د کانګرس د انتخاباتو وخت رانږدې شو او د راج ګوپال اچاريه نوم د صدارت د پاره تجويز شو او فيصله پرې وشوه ليکن څو ورځې پس په مدراس کښې ديوی واقعې په بنا هغه خپل نوم بېرته واخيستو مګر دا د هغه يوه بهانه وه حقيقت دا وچه هغه د مدراس د اسمبلۍ د پاره ودرېدل غوښتل او که چيرې هغه د کانګرس صدر شوی وای نو بيا خو د اسمبلۍ د پاره ودرېدلی نه شو ، نو جواهر لال وويل زه ودرېږم ، په سيوګرام کښې لږې ورځې پس د ورکنګ کميټۍ يو اجلاس وشو سردار پټيل دا تجويز پيش کړو چه جواهر لال دې دوباره د کانګرس صدارت ته نه ودرېږي . جواهر لال وويل که چيرې باچاخان ودرېږي نو زه نه ودرېږم او که چيرې باچاخان نه ودرېږی نو بيا زه ودرېږم خو زه دې خبرې ته تيار نه وم ، کله چه هغه په دويم ځل د کانګرس صدر شونو يو بيان يې ورکړو چه د هغه نه د بعضې خلکو دا خيال پيدا شو چه د هغه د دې بيان مطلب دا دی چه زما کاميابي د سوشليزم په وجه وشوه او دا د سوشليزم کاميابي وه . زمونږ د کانګرس کميټۍ بعضې ممبرانو په دې بحث وکړو او دا فيصله يې وکړه چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خواب کښې مونږ هم یو بیان اخبارونو له ورکوو بابوراجندر پرشاد او پټیل یو بیان تیار کړو او دستخطونه لې پرې وکړل. مالا مهادیو دیسائي د دستخط د پاره راوړو ولیکن ما ته هغه خبره دغسې نه ښکاریده نو دستخط مې ونه کړو او مهاتما جي ته مې ووې چه ښه به داوي چه جواهر لال ته یو تار ورکړې او پوښتنه ترې وکړې چه د دې بیان نه ستا څه مطلب دی؟ ما ورته ووې چه زما دا خیال دی چه د هغه دا مطلب نه دی. تار یې ورکړو جواب راغې چه زما د بیان نه کوم مطلب تاسو اخیستی دی هغه نه دی.

د گاندهي جي، جواهر لال سره ډیره مینه وه، جواهر لال خو گاندهي جي د پلار په شان گڼلو خو بعضې خلکو کوشش کولو چه د دوی په مینځ کښې خفګان پیدا کړي نو تر څو پورې چه زه هلته وم نو ما به د دې غلط فهمو لیرې کولو کوشش کولو او د ورکنګ کمیټۍ د نورو ممبرانو په مینځ کښې به مې هم کوشش کاوه ځکه ما ته بې اتفاقي د مقصد په لاره کښې خنډ ونه ښکاریدل او هر یوه دله کښې چه بې اتفاقي پیدا شي نو د کامیابۍ په ځای ناکامیا به شي.

د فیض پور کانګرس:

د ټول هند د کانګرس کمیټي سالانه جلسې د پاره فیض پور خوښ کړې شو. فیض پور د بمبئي په صوبه کښې یو کلی دی ما به همیشه گاندهي جي ته ویل چه قوم خو په کلو کښې اوسیږي او د هغه زما د دې خبرې سره اتفاق و، د غه وجه وه چه د دې زمونږ په شان د کلو د خلکو نه کار اخیستل شروع کړل ځکه چه کلو کښې عوام اوسیږي او هر یو تحریک چه عوامو ته ورسي نو کامیاب به شي مونږ ځکه د لیښتنو په زلمو او زړو لیږي کلي په کلي ګرځیدو او دا زما عقیده ده چه د ښار خلک خو تعلیم یافته وي ځکه چه هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخبارونه دي، سکولونه او د تعلیم او تربیت ډېر ځایونه وي او په کلو کښې نه وي او خلک بې خبره وي.

دکانګرس لګر به ډېره لویه پیمانه تیار شوی و د ورکنګ کمیټۍ د ټولو ممبرانو د پاره ځان له ځانه له ځایونه وو زما ځای ددې نورو نه لوی و زما هم دا خیال و او د دوی هم چې د صوبه سرحد خلک به راځي او ما سره به ډېره وي خو افسوس دی چې دغه کانګرس له د سرحد نه څوک رانغلل. ما سره مهرتاجه او مریم او لعلی تللی وو خو هغوی به ما سره نه وو، هغوی صوفیې سره د جنګو په کیمپ کښې وو. صوفیه د بمبئ د صوبې د رضاکارو جنګو کمانډره وه او د هغې رضاکارې هم د خدمت د پاره کانګرس له راغلې وې. مهرتاجه او مریم هم په رضاکارو کښې شاملې وې او ټوله ورځ به یې کار کولو.

په دغو ورځو کښې ایم. این. رای رها شوی و هغه هم دې جلسې له راغلی و هغه ډېر تعریفونه په اخبارونو کښې شوي وو او کوم خلک چې تاشقند ته تللي وو هغوی به هم د ده صفتونه کول خو دی چې ما د نزدې نه ولید او خبرې مې ورسره وکړې نو ما ته داسې سړی ښکاره نه شو. د ورکنګ کمیټۍ ممبرانو سره به یې هم ګپ لګولو، مهاتما ګاندهي ته به هم نزدې نزدې کېناسته او خوشامندې به یې کولې. دکانګرس پنډال کښې یې یو تقریر هم وکړو خو خوندناک نه و ځکه چې د سړي په زړه کښې یو څه وي او وایي بل څه نو خلکو د هغه ډېر اثر نه وي زما خو دا خیال و چې دی هر څه چې کوي د دې د پاره کوي چې د ورکنګ کمیټۍ ممبر شي او چې پوه شو چې دا کار نه کېږي نو ورو ورو یې دکانګرس مخالفت شروع کړو او خبره دې ځای ته ورسېده چې بیا د هغه نه زیات بل دکانګرس مخالف نه و او مهاتما جي پسې به یې هم بدې ردې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفیض پور به کانګرس کښې چه به هر کله ماته لږ ډېر فرصت وشو نو چاپېره کلو ته به تلم او دکلو حال لي ډېر خراب و دغریبي او جهالت زور و. دمسلمانانو حالت زیات قابل رحم و. دهغه وجه دا وه چه هندوانو کښې داسې خلک وو چه کله کله به یې دهغوی خبر اخیستو او هغوی به یې د دین دنیا د حال نه خبرول. مګر د مسلمانانو خوارانو څوک غمخور نه و دخدای اسرې ته پراته وو. زه چه څومره دهندوستان په کلو کښې ګرځېدلی یم نو ما لیدلي دي چه دمسلمانانو حذبه دهندوانو کمه نه ده، بلکه دا چه مسلمانان دچوت چات نه وچت دي او هندوانو کښې دغه مرض ډېر دی او چه ترکومه ماليدلي دي نو هندوان په نسبت دمسلمانانو (سوشلي بیک ورډ) دي اجتماعي طور وروسته پاتې دي. څومره چه مسلمانان زر ترقي کولي شي هندوان هغومره زر نه شي کولي، ولي قومونه خو په دعوو او تشو خبرو ترقي کولی نه شي چه په کومو قومونو کښې نیکان، پاکان او بې غرضه او دخدای دپاره دخدمت خلک پیدا شي نو هغوی ترقي وکړي. خدای دې په مسلمانانو کښې داسې خلک پیدا کړي.

دپښتنو په هکله غلط فهمي:

زه چه په هندوستان کښې وم نو ما به ډېر کوشش کولو چه دپښتنو متعلق چه کومې غلط فهمي پیدا شوي دي ددې صفايي وکړم، ځکه چه دهندوانو ډېر عالم او باخبره لیډران هم دا خبره وکړه چه په سرحد کښې او ازادو قبایلو کښې دهندوانو مال او عزت محفوظ نه دی ما ورته ووې چه تاسو سرحد لیدلی دی؟ هلته تللي یې؟ وې نه! نو ما ورته ووې چه دا دملک ددښمنانو غلطي پراپیګنډې دي هلته دهغوی مال ځان او عزت ددې ځای نه هم محفوظ دی او قبایل خو ښېل همسایه هندو سره ډېر کولو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیار وي. د پېرنګیانو په علاقه کښې دلته هم او هلته هم د هندو مسلم د بې اتفاقۍ د پاره حکومت داسې کار ونه کوي چه دوی د یو بل دښمنان کړي، د کلکو په فکر کښې دا خبره نه راتله چه دومره ښکلي پېرنګیان هم دومره خراب کار ونه کولی شي نو ما ورته ووې چه دلته په ۱۹۲۲ ع کښې په ملتان کښې د هندوانو، مسلمانانو فساد چا جوړ کړو؟ کانپور کښې هندوان مسلمانان د چا په لمسه قتل شول؟ او پرون تا ته نزدې بمبې کښې د هندو مسلم فساد کښې د چا لاس و؟ لاهور کښې د شهید ګنج جګړه څنګه پیدا شوه؟ په کوهاټ او ډېره اسماعیل خان کښې دا دومره لوی فساد د هندوانو او مسلمانان چا وکړه؟ دې ټول هندوستان کښې چه هندوان او مسلمان لاس په ګرېوان دي ولې؟ ده د ډېر غور او فکر نه پس ووېلې چه تاسو له په کار دي چه په دې باره کښې کتابونه او رسالې ولیکئ نو ما ورته ووې چه زمونږ ذریعې محدود دي. تاسو له په کار دي چه تاسو لاړ شئ او د هغه ځی حالات پخپله وګورئ او بیا د هغه متعلق اشاعت وکړئ. تاسو د امریکې نه او یورپ نه خو خبرېږئ او د خپل ملک د یو حصې نه ځان نه خبروئ. پخپله تاسو معلومات نه کوئ، نه ورځئ، نه ګورئ خو د بل په خوله پسې ځئ.

د پښتنو په باره کښې چه څومره غلط فهمي پیدا شوې وې د دې د لیرې کولو د پاره د کار ښه ځای سیوا ګرام و ځکه چه دلته به د هر ملک نه د هر خیال او د هرې عقیدې خلک راتلل ما سره به د خبرو د پاره ښه موقع وه بله دا چه کله نا کله به مې د هندوستان د مختلفو علاقو دورې کولې او د عامو جلسونه علاوه به مې د هغه ځای هندوانو، مسلمانانو سره تبادله خیالات کول او د کانګرس خلک مې هم دې ته تیار کړل چه د فیض پور په دې عام اجلاس کښې د سرحد اتو متعلق یو ریزولیوشن پاس کړي. د کانګرس د ځینو ذمه دارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو په زړونو کښې دا خیال پیدا شو چه د هندوستان دازادۍ او امن د پاره دا خبره ضروري ده چه مونږ دې د سرحد خلکو سره تعلقات پیدا کړو مګر هغوی ددې خبرې نه خبر نه وو چه په دې لاره کښې څومره ډېر مشکلات دي ځکه چه پېرنګیانو دا کله غوښتل چه د هندوستان او د سرحداتو د خلکو تعلقات دې پیدا شي پېرنګیانو مونږ له موقع نه راکوله چه ازاد د قبایلو سره خپله وروري جوړه کړو نو هندوستان له یې نه څرنګه دا موقع ورکوله چه هغوی سره تعلقات قایم کړي. پېرنګیانو خو مونږ هم قبایلو ته نه پرېښودو. سیوا کرام ته به دیورپ د پېرنبخي او سړي راتلل لکه فادر الون (ILWON) فادر سی ایف اینډ روز او میری. د سړو په نسبت ښځو کښې هم ملګرې دې زیاته وه کله کله به هغوی زمانه د سرحداتو او د خدائي خدمتګارو د تحریک تپوس نه کول. یوه ورځ سیوا کرام ته یو څو تنه پېرنګیان راغلل هغوی سره د ناکپور لوی پادری هم و. هغو پېرنګیانو دا ازاد د قبایلو تپوس نه کول او ما به خوابونه ورکول چه په دې کښې پادري صاحب دوې او داسې شروع یې وکړه چه زه په خیبر کښې پاتې شوی یم زه د اپریدو نه ښه واقف یم هغه ښه خلک نه دي ځکه چه هغوی پېرنګیانو ته بوند او نیغ نیغ ګوري ما وخندل او پادري صاحب نه مې تپوس وکړو چه دوی ولې تاسو ته بوند او نیغ ګوري نو هغه دوی چه هغوی زمونږ نه نفرت کوي ما وې چه ستا دا خبره درسته نه ده حقیقت دا دی چه هغوی پېرنګیانو ته ځکه بد ګوري چه هغوی تاسو وینئ نو په زړونو کښې دا خیال راپیدا شي چه دا هغه خلک دي چه په توپو، ماشین ګنونو، بمونو زمونږ کلي، زمونږ کورونه ورانوي، او زمونږ ښځې، نر- مالونه او بچي تباه کوي. زما په دې خبره هغه نورو پېرنګیانو وخندل او پادري ډېر کچه شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارتونه :

په ملک کښې داسمبلو الیکشنونه شروع شول او اکثرو صوبو کښې دکانګرس امیدواران کامیاب شول. دسرحد صوبې انتخاباتو نتیجو پرنګیان او دهغوی بڼې دپرچیران کړل هغوی اولیدل چه هغوی ډېرې ستنې را وغورځیدې، بیاد صوبې دتولنې لوی نواب سر محمد اکبر خان هوتي دامیر محمد خان دلاسه شکست وخوړ. صاحبزاده عبدالقیوم دیوخدایي خدمتګار عبدالعزیز خان دزیدې دلاسه ارباب شیرعلي خان دتهکال دارباب غفور دلاسه، دهمیري نواب داسلم خان دلاسه، خان بهادر قلي خان دصاحبکل جرنیل خدایي خدمتګار دلاسه، راپریوتل او دغه شان دپرنګیانو ملاتړ خان بهادران، رائی بهادران، خانصاحبان او رای صاحبان وغورځېدل.

د ۱۹۳۵ع دایکټ دلاندې دصوبایي اسمبلو دپاره دانتخاباتو نتیجو ټولې دنیا ته عموماً او پیرنګیانو ته خصوصاً داخبره په ډاګه ثابته کړه چه کانګرس په حقیقت کښې دعام اولس نماینده دی. ثبوت یې دا وو چه په هغه وخت دهندوستان دیوولس صوبو نه په اتو صوبو کښې دکانګرس اکثریت وو. باقي درې دمسلمانانو اکثریتي صوبو کښې مقامي ډلې کامیابې شوې، صوبه سرحد چه دمسلمانانو اکثریتي صوبه ده (۹۳٪) هغه هم دکانګرس سره لاړله.

ځلور ورځې پس په دهلي کښې دکنونشن دپاره یوه جلسه مقرره شوه چه هغه کښې دآل انډیا داسمبلو ممبران راجمع شول او په دې خبره بحث جوړ شو چه دې وخت کښې مونږ له څه قسم قدم اوچتول په کار دي. وزارتونه واخلو که نه؟ دې جلسې له دسرحد ډېر کارکنان راغلي وو، ډېره موده پس مې هغوی سره ملاقات وشو. په ورکنګ کمیټۍ کښې څه ورځې تاوده بحثونه وشول. جواهر لال دوزارت جوړولو سخت مخالف وا دورکنګ-

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمیټۍ اکثریت یې په حق کښې وه زه هم اول د وزارت مخالف وم خو بیا زما خیال بدل شو
ځکه چه کوم کسان چه د وزارت په حق کښې وو هغوی به هم داوې چه مونږ وزارتونه
ددې د پاره نه اخلو چه مونږ دې له د دې پېرنګی اصلاحات، وچلوو بلکه زمونږ دا اراده
چه ددې په ذریعه به مونږ دا د دې پېرنګی اصلاحات، ناکامه کړو. زمونږ د وزارت
اخیستو فایده داده چه زمونږ دا له مضبوطه شی، کدا کارونه کېدل نو فوراً به وزارتونه
پرېږدو. دویمه نکته چه په کوم باندې د وزارت د اخیستو مخالفینو اصرار کوو، هغه د
صوبائی ګورنرانو خصوصی اختیارات وو چه کوم د دغه ایکټ د لاندې هغوی ته حاصل
وو. فیصله په دې وشوه چه تر کومې پورې ګورنران د صوبائی وزارتونو د اتسلله ونه کړي
چه هغوی به په وزارتی فیصلو کښې مداخلت نه کوی نو تر هغې د وزارتونه نشي اخیستی.
د دېر وو ډوخو بحثونو نه پس ورکنګ کمیټۍ د وزارتونو په حق کښې تجویز پاس کړو کنونشن
کښې هم ددې په حق کښې او مخالفت کښې ډېر تقریرونه وشول مګر اکثریت د ورکنګ
کمیټۍ تجویز پاس کړو. د پاس کېدو نه پس په هغه جلسه کښې صلار د ټولو صوبو ممبرانو نه
د وفادارۍ حلف واخیستو او بیا خلک رخصت شول. زه یو څو ورځې ډېلي کې ایسار وم
او بیا وارد ی له لاړم.

مونږ وارد او سیوا اکرام کښې:

زه چه تر څو هلته وم نو غني او مهرتاجه ماسره وارده کښې وو. دلالې هغه
سکول خوبنې نه شو هغه د وارد ې په سکول کښې داخل شو ددې سکول هیډ ماسټر
ناایکم ډېر ښه او قومی سړې وا و ډېره لږه تنخوا یې اخیستله د هغه ښځه ډېل ایم
اې وه ډېره ښه او قوم پرسته ښځه وه هغې به هم د جنګو په سکول کښې په لږه تنخو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارکولو د دې دواړو ماسره ډېر ښه تعلقات او همدردي وه زما دا وسېله وخای
سیواګرام د واردنی نه څلور میله لیرې و د لالي د پاره تلل راتلل ګران وو نو د وی
سره ډېره شو. څو ناجه چه به په چوتهي راغله نو ما سره به سیواګرام کښې وه. ولې، په
وارداکښي وا او په دومیه، دریمه ورځ سیواګرام ته راتلو د لالي چه به کومه ورځ چوتهي
وه نو دلته به راغی یوه ورځې وختي غني سیواګرام ته راغی په دغه ورځ دګاندهي جي د
پیل اکېدو ورځ وه چه ډوډۍ ته کښېناستو نو غني ګاندهي جي ته دوي چه نن ستا
د پیل ایښ ورځ ده ما وختي خان راورسو چه نن به قسم قسم ښه خوراکونه وي لیکن
دا خو بیا هغه بې خونده ایښېدلي کدو دی چه ټل يې زه خورم. هغه غني ته دوي چه ته
هره ورځ سحر وختي دلته راځه غني د خندل وې. زه به دې ایښېدلي کدو پسې
هره ورځ دا دومره مزل کولی نه شم دا که چېرې اوس پولاو وای او ورسره سور کړی
چرګ وای نو زه به دې کار ته تیار شوی وم. دا خو د توقو یوه خبره وه او په خندا تېره
شوه. سبا له ګاندهي جي ماله دوي چه د اهلکان دي دوی باندې جبر په کار نه
دی زما دا خیال دی چه د دوی د طبیعت د خوراک انتظام وکړو ما ورته دوې
دا خو غني توقه کوله او زما دا خیال دی چه هغه به هیڅ رنګ دې خبرې ته تیار
نه شي ګاندهي جي په هغه ډېر کوشش وکړو خو کامیاب نه شو دغه شان په
مهرتاجه باندې هم ډېر وسوسه کړې وو خو هغې هم دا خیز د نه وومنلي ډېر
خوشحاله شوم چه دوی کښې دومره سرتیوب وچه د بل د جذباتو خیال يې ساتلو
د سیکاون کلي چه سیواګرام ته نږدې وو د صفايي د پاره ګاندهي جي یو تنخوا-
دار مقرر کړی و زه ورسره متفق نه وم. زما رایه دا وه چه د کلو خلکو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

تربیت ورکول په کار دي چه هغوی د کلي صفايي چپل فرض وګڼي او پخپله يي کوي بله دا چه د هندوستان په لکونو کلي دي که د دومره کلو د صفايي د پاره مونږ يو سړی مقرر کړو نو د هغو د پاره کوورونه روپۍ په کار دي . يو حل دا شي وشوه چه د سيکا ون دغه سړی زياته تنخوا غوښتله دوی ورله تنخوا زياته کړې هم وه مګر داخل يي زياته نه کړه هغه کار پرېښود او لاړو . خبر داغې چه د صفايي هغه سړي تښتيدلی دی . نو ګاندهي جي وروی چه راځئ چه مونږ ورله لاړ شو مونږ د صفايي سامان واخيستو او ور روان شو .

په دی ورځو کښې د بهار د صوبې د زلزلې ځيني علاقی د جوړولو په سلسله کښې د سويز رلينډ پولوی انجنير راغلی و او دلته پېښين و دالي هم چو يتي وه و نه مي ووې چه هلکه تيا د يوه هغه وې د څه د پاره ماوې د صفايي د پاره هغه په تړ را شو چه زه خود خلکو غول غورځولی نه شم هغه مو پرېښو او مونږ لتول روان شو چه کلي ته ورسيدو نو جوړه جوړه شو هغه انجنير د يو بنه سړی وبه و نه ما سره يو شان وزه او هغه جوړه شو دګاندهي جي جوړه نه و هغه موخيل جمعدار کړه او صفايي موشروع کړه خو مونږ ته دا سی معلومه شوه چه دا د کلي خلک زمونږ په صفايي خوشحاله نه دي کوم ځايونه چه به مونږ پاک کړل نو زمونږ دليری کيل وسره سبنځي ، هلکان او ځنګې به راتلل او هغه به يي بيا ناولي کول هغه انجنير راته ووې چه معلومېږي چه په دی خلکو کښې زمونږ . د دی خد مت د احساس ماده نشته معلومېږی چه زمونږ خلاف مظاهره کوي ما او هغه داخبره د يره محسوسه کړه چه مهاتماجي غوندی سړي يو کلي ته د صفايي د پاره ځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خلکو د احال دی. زه به دی خبره د پر خفه دم چه کله واپس راغلو نو یو ملګری
ماله قسلي را کړه چه خلکو و باسئ چه تاسو لي په کانو نه ئې ویشتي او صفايي ته ئي
پرېښودئ. میرا جمن او کنو (کنو د ګاندهي جي نمسی و او میرا جمن د یو انګریز
امیرالبحر (Admiral) سلیټ لور وه چه خان یې د هندوستان د غریب ولس
خدمت د پاره د ګاندهي جي ته وقف کړی و) هغوی هم دوار دې سره نزدې یو کلي
ته د صفايي د پاره تللي وو نو خلکو صفايي ته نه پرېښوول او دوی صفايي کوله نو د
کلي خلکو وړه او لوی په کانو وویشتل او بله عجیبه خبره خولا داده چه مونږ خپل خاځی
له راغلو او زمونږ هغه خدمتګار چه سیوا ګرام کښې یې خدمت کولو خبر شو چه مونږ
د هغوی کلي له صفايي ته تللي وو هغوی زمونږ کار پرېښود او وتښتېدل د هغوی په
خیال او عقیده مونږ اچوت شو، پلید شو او د پلید و خلکو کار کول د هغوی په خیال
ګناه وه. مونږ په سیوا ګرام کښې د او بو د پاره د پر ښکلي کوهي ویستلي و او د هغه
د پرې ښي او به وې او هغه او به مو خکلي هغوی به هم دد ې او بو نه خپل منګي ډکول
هغوی دا کوهي پرېښود او بل مونږ ته نزدې یو شاړ کوهي وچه او به یې د څکلو نه وې
د هغه نه به یې او به ډکولي او څکلي. کومو خلکو چه به دلته زمونږ کار کولو نو دا تول
په هندوانو کښې نیچ ذات وچه ورته اچوت وایي او نور هندوان دوی څان ته
نزدې نه پرېږدی او به څینو ځایونو کښې چه په چا د دوی سوری وشي نو هغه پلیدګڼي.

د کانګرس وزارتونه:

د هندوستان په اکثرو صوبو کښې کانګرس الیکشن وګټه او دوی اکثریت
شو. په صوبه سرحد کښې د حکومت د پیر مخالفت او بې ایمانۍ سره هم په څلو پښتو کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولس ممبران خدايي خدمتګار کامياب شول ، حکومت د خدايي خدمتګارانو خلاف
تول خپل اثر رسوخ استعمال کړی وا و د خدايي خدمتګارانو د مقابلې د پاره یې د
صوبې خانان ، ملکان ، وکیلان یو کړل د دوی د عمرونو د د ښمنیو جوړه یې وکړه لیکن
بیا هم زه داویلی شم چه خدايي خدمتګارو به الیکشن ګټلی وای او اکثریت کښې به
راغلی وای که دهغوی نه ځینې غلطی نه وای شوی او د پیرو جنبو او خود غرضونه لې
کار اخیستی نه وای او اصولی خلک یې منتخب کړي وای ، سره د دې هم اسمبلی
کښې د دوی مضبوطه ډله وه د دوی مقابله کښې بله ډله د ومره لویه نه وه بیا هم
حکومت بې ایمانی وکړه او د قانون او قاعدې بر خلاف سرجارج کننګم د خدايي
خدمتګارو په ځای سرصاحبزاده عبدالقیوم ته د وزارت جوړولو دعوت ورکړو
او هغه حکومت جوړ کړو د هغه اړود سره ډله هم نه وه ، دی پخپله حلقه کښې فیل شوی
و ، عبدالعزیز خان تري سیټ ګټلی و دی د هزاره نه کامیاب شوی و . هغه
د پیرنګیانو سره وا و چه اسمبلی کښې د پیرنګیانو خومره سړي و و هغوی مجبوراً هغه
سره ملګری شول . لیکن بیا هم د اوزارت د شپږ و میاشتونه زیات ونه چلیدی
شو او د حکومت د ډیرو کوششونو باوجود مات شو او د خدايي خدمتګارو حکومت
جوړ شو .

د کانګرس اول کښې چه په کوم صوبو کښې اکثریت وه نو د وزارت جوړولو نه
انکار کړي و ځکه چه کانګرس غوښتل چه حکومت ته یو شرط وړاندی کړی و هغه دا چه ګورنران
به د وزارت په کارونو کښې غیر ضروري مداخلت نه کوی . د ۱۹۳۵ ع کال ایکټ تول
اختیارات ګورنرانو له ورکړي وو او هغوی د قانون له مخه د وزارت په لویو او د ړو کارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې مداخلت کولی شو. حکومت د ګاندهي جي دغه شرط ونه منلو ولې چه هغوی خو د اوږو پېښو جوړه کړې وه. پیرنګیان دې ته تیار نه وو چه هندوستان ته دې طاقت او اختیار ورکړې. اول کښې کانګرس د وزارتونو جوړولو نه انکار وکړو. حکومت د خپلو خلګو وزارتونه جوړ کړل. خو دغه چېرته چلېدی شول، د ممبرانو اکثریت ورسره نه و خو لږه موده وروسته د کانګرس په خپلو غړو کښې د دې شرط برخلاف ګنګوسې شروع شو او راجګوپال اچاریه دې خبرې ته تیار نه شو چه مونږ له وزارتونه اخیستل په کار نه دي. د ونږه پټیل کښې وو داد سمبلو، په غاړه یو کلی دی. ګجرات کښې ګاندهي جي راجګوپال اچاریه راوغوښتو. س. دار پټیل هم دلته وو. ګاندهي جي د دوه شپې او ورځې هغوی سره بحث وکړو. خو د هغه خیال یې بدل نه کړې شو. هغوی وې چه مونږ له غیر مشروط طور وزارتونه اخیستل په کار دي او د هغه دا هم خیال و چه دا څومره موده مونږ وزارت نه دی اخیستی نو د قام او ملک تاوان شوی دی. راجګوپال رخصت شو او مونږ ټول د راجاجي په دې کار خفه وو ولیکن د خدای فضل و، حکومت د ګاندهي جي شرطونه منظور کړو. او د سندھ، پنجاب او بنګال نه علاوه د هندوستان په ټولو صوبو کښې د کانګرس وزارتونه جوړ شول.

مونږ د سیګاون د کلي نه لږ بهر ته اوسېدو او د آب و هوا په لحاظ دغه ځای ډېر ښه و خو د برسات په زمانه کښې به د ګرځېدو تکلیف و. دا ده هم کچه وه او مالداری یې ډېره وه. اکثر به ډېرې خټې چرچړې وې او څادوو او بنیادمو ته به ډېر تکلیف و او بل خوا ته به هلته په پېښو او ډېرو کښې ډېر کانې وو چه دا لارې پرې جوړېدی شوې خو د بې اتفاقۍ او بې تنظیمۍ په وجه دا کار پاتې و. ګاندهي جي دا کار شروع کړو او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو کال کښې موږ لاره پخه کړه. دلته ماشي ډېر وو خو ملیریا کمه وه. یو ځل په گاندهي جي
د ملیریا سخته حمله وشوه هغه دارو هم نه خوړل، څه وخت چه هغه لې ښه شو نو
موږ ورله سول سرجن راوغوښتو هغه دا تجویز وکړو چه زه دې هسپتال له وړم
مگر هسپتال خو پرېږ. ده هغه دارو نه خوړل په دې وجه د هسپتال نیاتی شو موږ
ټولو ورته په اتفاق ووې او اخر موږ په دې راضي کړو خکه چه موږ سره د پوغم وا
د هغه ناجوړتیا موږ ټول وارخطا کړي وو. موږ ټول ورسره هسپتال له لاړو په
څو ورځو کښې د هغه صحت ښه شو. هسپتال له یوه ورځ یو سړی راغی ده د ماران
ورسره وو د گاندهي جي په مخ کښې یې پیټارې کښېښوده او سرې یې ترې اوچت کړه هغه
کښې قسم قسم ماران وو. گاندهي جي ته یې نزدې کول مگر ما ترې منع کړو چه په دې
څیز څه اعتبار دی بیا د هغه سړي خواهش وچه زه د ماران د تبرک د پاره د بابا
په غاړه کښې اچوم. گاندهي جي خندل خو ما منع کړو هغه وې، د ما دم کړي دي د
نقصان یې ذمه وار یم، ما ورته ووې که څه نقصان وشو نو زه به ستا ذمه وار یې څه کړم ښه
دا ده چه دا کار و نه کړې او هغه مې دی کار ته پرې نه ښوده. بل ځای بیا په سیوا گرام کښې
زموږ. بل ملگری ناجوړه شو د هغه محرقه تبه شوه څه ورځې پس میرابهن هم ناجوړه شوه
او محرقه یې شوه هغې ماته ووې چه معلومېږي دا چه زما هم محرقه (تبگی) ده موږ سره
د هغې زیات فکر وو خکه چه پیونگیان اکثر د محرقې نه مري او دې ته موږ نه وې ما د دوی
دواړو ډېر خدمت کاوه خو د دې په راسره ډېر فکر وو او د میرابهن به مې زیات خدمت کاوه
په دغه ورځو کښې د گهاتما جي یو دوست په بنارس کښې یوه عبادتگاه جوړه کړې
وه چه په هغې کښې د هر مذهب خلکو ته اجازه وه چه په کومه طریقه هغوی د خدای عبادت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی کولی شی، دهغی دافتتاح دمراسمو د پاره مهاتماجی اوزه بنارس ته لاړو، مهرتاجه
هم ماسره وه او دهندوستان دمختلفو علاقو نه ډیر نارینه اوزنانه دغه افتتاح د
پاره راغونډ شوی وو. ددی رسمونو دا تاکید و یه ورځ د هرمذهب او ملت
خلک موجود وو په دغه عبادتخانه کښی دهرمذهب خلکو پخپلو طریقو دخپلو مذهبی
کتابونو تلاوت او دعاګانی وکړې زما په خیال دپیرنګیانو دراتلو نه پس دهندوستان
په تاریخ کښی داړومبی ځل وچه دهرمذهب پیشوایان په ډیره مینه او محبت سره
یوځای راغونډ شوی وو او عبادت یی کولو.

بنارس، ډیلی، ګجرات، کاتیاواړ:

مونږ دبنارس نه ډیلی ته راغلو، بیا د ګجرات کاتیاواړ ته لاړو، په کاتیاواړ
کښی ما د مهاتماجی کور او خپل خپلوان ولیده هغوی ډیر ښه خلک وو او د ګاندهی جی
سره یی ډیر مینه محبت د یوه شپه موهلته وکړه، بیا ګجرات ته راغلو او احمداباد کښی
د دیاپټ کښی چه دهندوانو یو ډیر لوی قومی کالج دی دیره شوو دیاپټ په رښتیا
یو قومی کالج دی ولی چه ددی شاګردان چه دتعلیم نه فارغ شی نو هغوی کلو ته ځی او د
خپل قوم او ملک خدمت کوي. دګجرات دمیونسیپلیټی دخلکو د طرفه سپاسنامه را
کړی شوه دا ډیر ښه خلک دي مهاتماجی سره یی ډیر محبت دی یوازی محبت نه دی
دازادی په جنګ کښی هم دهیچا نه وروسته نه وو، خو ورځی پس سیواګرام له راغلو
زه چه خومره هندوستان کښی ګرځیدلم نوما به لیدل چه هره صوبه کښی په سیاسی
اقتصادی او تعلیمی لحاظ بلکه په هر لحاظ مسلمانان دهندوانو نه ډیر وروسته وو خو دا
چه به ما په دی خبرو فکر کولو نو دي نتیجې ته ورسیدم چه یوازی ګاندهی جی نه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهرلال نه دی، مالویه نه دی، پټیل نه دی، راجندر پرشاد نه دی، سوباش، را-
جګوپال اچاریه نه دی، بلکه په سوونو داسی خلک دي چه ډاکټران، انجنیران، تعلیمیافته
خلکو مدرسی جوړی کړې دي او لګیا دی، د خپل قام او ملک خدمت کوي. د پېښور خلک
خان خان له په کلو کښې ډیره دي خلک یې کلونه نه پوهېږي دی او د دوی په لاره کښې خنډونه
اچوی سره د هغې هغوی په صبر استقلال د خپل قام خدمت کوي او هیڅ قوت هغوی
د خلکو د خدمت د لاری نه اړولی نه شی د هغو خلکو لوی تعریف دا دی چه ژوندیلي ډېر ساده
او په ډېر لږ څیز به یې ګذاره کوله. په وارده کښې یو ځل د وارد دی د کلو د کارکنانو جلسه وه
هغوی ټول راغونډ شوی وو زه هم د (ونوبا) هغه نوی اشرام کتوله تللی وم د هغو کار-
کنانو په جلسه کښې شریک شوم ډېر خوار او کمزوری وو زما زړه پری وسو جاجوجي چه
د دي تنظیم صدر و او نینو باجي یې سکرټری و ورته می ووی چه دا خو د قوم ملکیت دی
غریبانانو د خوراک څه انتظام په کار دی او کمزوری سړی د قوم او ملک خدمت کولی نه شي
جاجوجي ووی چه تا سره زما پوره اتفاق دی او س زمونږ جلسه کښې دا تجویز وړاندی
کړه. جلسه کښې چه ما دا تجویز وړاندی کړو چه د دوی تنخواه دی زیاته شی، نو د هغوی د
کارکنانو نه یو سړی پاڅېد و هغه ووې چه زمونږ دا ملک ډېر غریب دی او [illegible]
دی نشته او چه مزدوری دي نو دری آنی د سړي وی او لس پیسې د ښځې وي او مونږ
خو بیا هم څلور آنی اخلو زمونږ. پټیل دا شان د دوی خوری لګه مونږ یې چه خوړو د
تنخواه زیاتولو ضرورت نشته ولی چه دا خلک به وایي چه مونږ خو د باجرې وچه ډوډۍ
نه بیا مو موا او دا زمونږ خدمتګار زیږی غوړی خوری.

ملبه دا چه د هندوانو امیران، سود اکثر اکثریت د هر یو قومی تحریک سره په زړه ګونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکونو روپو امداد کوي بل طرف ته مسلمانان دي تاسو وګورئ هغوی کښې دخدمت څوک دی دهغوی تعلیمیافته امیران، سوداګران، وکیلان دی چه روپۍ ورکول خو پریږده د قوم او ملک دترقۍ څه خیال هم په زړه کښې نه لري دغه وجه ده چه مسلمانان دزوال سره مخامخ دي. دغه وجه ده چه په هندوستان کښې هندوان د چنېړی او مسلمانان پریوزی دهندوستان دمسلمانانو دا ته دا تجربه وشوه چه کوم سړي د پیرنګیانو خیرخواه وی، هغه ددوی لیډروي داسی حالاتو کښې به څنګه ترقي وکړي.

دهندوستان دمسلمانانو دپاره فکر:

زه چه په ټول هندوستان کښې ګرځېدلی یم نو مسلمانانو کښې جذبه شته خو غمخوري نشته او خیرخواهي نشته. سیوا ګوام ته به کله ذاکر حسین صاحب راتللو ده سره زما ډېر تعلق و دی دجامعهٔ ملی اسلامیه دهلي پرنسیپل و ما ده ته هندوستان کښې د ګرځېدلو او ځینو دهن دحالاتو او واقعاتو اثر په تفصیل سره بیان کړو او ورته می دوي چه دلته په مسلمانانو کښې رښتینی خدمتګار پیدا شوی نه دی ترقي کولی نه شي په مسلمانانو کښې هم په سرمایه تعمیری کار کول په کار دی او دهندوانو په شان مسلمانانو له په کار دی چه ځانی په ځای کارکنان پیدا کړي چه ددوی دترقی دپاره کار وکړي او مرکزونه جوړ کړي. زه دی نتیجې ته رسېدلی یمه چه په چوف او کوف باندی قومونه آبادېږی نه کار په کار دی! او نه د جلسو دتقریرونو په واسطه په هغوی کښې ژوند پیدا کېدی شي نو ما اراده کړې ده چه دمسلمانانو دپاره کار وکړم او ددوی له داصلاح دپاره مرکزونه قایم کړم او چه تو کومی ماته خپلې صوبې ته دتلو اجازت نه دی شوی ددوی څه خدمت وکړم مګر ماسره ددی خبری ډېر فکر دی چه که چیری ماته دخپلې صوبې د تللو اجازت وشونو ددوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت به بیا څوک کوی؟ ځکه چه زه خو بیا دلته پاتی کیدی نه شم او په ما د خپلو خلکو د خدمت
کولو حق دی نو که چیری په دی کښی زما سره ستاسو اتفاق وی او د مسلمانانو دا کار فایده مند
کښی نو بیا تاسو زما د ملکوتیا د پاره سړی پیدا کړئ چه هغوی دې کار ته د خدای د پاره ملا وتړی
او که چیری زه لاړ شم نو دوی دلته ناست وي او کوم بوټی چه مونږ کرلی دی هغه له اوبه ورکوی
او وچیږ وته یی پری نږدي. بل سوال د پیسو دی مسلمانان رسمی خیراتونه خو ډیر کوی
مګر د خدای د مخلوق د ابادی د پاره یوی پیسی ورکولو ته تیار نه دي د غه اخبده چه په دی
کښی نیک او د ابادی تحریک چلیدل ګران دی.

زما خو دا خیال وچه دا کار دې د سنده د صوبی نه شروع شی ځکه چه هلته د مسلمانانو ابادی ډیره ده او په ټول هندوستان کښی د سنده خلک په هر لحاظ وروسته پاتی دی
زمونږ د بل ملګری دارابیه وه چه د بنګال نه دی بیا شروع شی او د سهارنپور هغه پروفیسر
صاحب دا خبره وکړه چه که چیری تاسو د دی کار ابتدا د سهارنپور نه وکړه نو ډیر زر
به ترقی وکړی او ډیر زر به ټول هندوستان کښی خور شی ځکه چه د یوپی مسلمانان د
سنده او بنګال د مسلمانانو نه زیات پوه او مترقی دي او بله دا چه سهارنپور کښی د یوی
مذهبی مدرسی دی چه هغو کښی ډیر طالبان د سنده او بنګال دي او د هندوستان د هری
صوبی خلک پکښی شته دا د هندوستان د مسلمانانو تعلیمی مرکز دی او که دا مرکز د غلته
جوړ شی نو د دغو طالبانو نه به سنده او بنګال کښی او نورو صوبو کښی ډیر کارروا خیستی
شی مونږ ټولو په دغه ځای اتفاق وکړو چه کار به د دغه ځایه شروع کوو او منتظر وو چه
څه وخت به هغه یو څو سړی زما سره پیدا شی.

خو ورځی ما په سیوا ګرام کښی انتظار وکړو چه څه جواب راشی نو بیا زه جواهر لال

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره یو. پي. ته لاړم. بابو راجندر پرشاد ماته بهارته د تلو او دوري کولو وعده اخیستی وه نو زه په اله اباد کښې وم چه پروفیسر عبد الباري صاحب راغی زه او هغه دواړه پټني ته لاړو او په صداقت اشرم کښې دیره شو هغه اشرم د ګنګا سیند په غاړه واو دپر دمړي اشرم دا اشرم د بهار د صوبې یو مسلمان بیرسټر مظهر الحق جوړ کړی و هغه د کانپور د جماعت په معامله کښې هم د حکومت برخلاف د مسلمانانو مرسته کړې وه افسوس چه د هغه نه وروسته په مسلمانانو کښې داسې خوک نه وچه د غه اشرم يي اباد ساتلې وای او په دی وجه د هغه وراثت کانګرس ته پاتې شو او نن ورځې د غه ځای د بهار د صوبې د بهار کانګرس کمیټۍ دفتر دی.

مونږ د دورې د پاره څه پروګرام جوړ وو چه د پنجاب میل د اکسیډنټ خبر راغی او د خبر ملو سره سم د کانګرس کارکنان د مدد د پاره هلته ورسېدل. په دې کښې ډیر خلک مړه شوي وو او د مړو پېژندل نه کېدل چه دا هندو که مسلمان دی چه په چا به د هندو شک کېدی شو نو هغه به يي سوزوو او چه په چا به د مسلمان شبهه وه نو هغه به يي ښخ کړو او د مړو نه علاوه ډیر خلک زخمیان هم وو او هغوی يي د پټنې لوی هسپتال له راوړل خدای دې چاته نه ښيي، د مصیبت یو عجیبه منظر وو او ورځې پس مونږ د خپلې دورې پروګرام جوړ کړ او کافي ورځې مو د بهار په صوبه کښې دوره وکړه، د بهار په صوبه کښې د شیرشاه سوري قبر دی چه مونږ هلته جلسه وکړه نو د دعا د پاره د هغه زیارت له ورغلم د هغه قبر ساده قسم جوړ دی او ښکلی ګنبد دی او چار چاپیره تری او به دي دا لوی تالاب ډیر ښکلی دی لوی شیرشاه ته مې دزړه داخلاصه دعا وکړه خکه چه هغه د پښتنو کتند ورو سیاستدان او ښکیالی پښتون وچه مغلوله يي ماتې ورکړې وه او د مغلونه يي د پښتنو هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت دوباره واخیستی او بیایې حکومت په ټول هندوستان جوړ کړی د کلکتې نه تر پېښوره پورې سیک ده جوړه کړې دی. دخپل حکومت د ټینګولو دپاره یې دبهار په صوبه کښې ډیرو پښتنو له ډیر جاګیرونه ورکړي وو مونږ دهغو پښتنو اولاد او جاګیرونه هم ولیدل. یوکس دوه ورمیلانه کوي هم وو مګر دهغوی اوس هغه خوند نشته خلکو دخپل پلار نیکه ژبه هېره کړې ده افسوس چه په پښتنو کښې داکمزوري شته چه خپله ژبه هېره کړي. یو.پي کښې هم ډیر پښتانه دي دهغوی هم دغه حال دی ذاکر حسین صاحب افریدی پښتون دی د ژبې په هېرېدو دخپلو نه سړي پردي شي. دبهار په صوبه کښې پښتنو سره ډیر جایدادونه وو خو دبلوو علو په وجه ټول ټول لاړل او اوس ډیر خراب ژوند تېروي.

دبهار د دورې نه وروسته زه بیرته سیوا ګرام ته راغلم د ډیرې مودې نه د سنده د کانګرس ممبران ماپسې وو او دا یې خواهش و چه زه دې سنده ته لاړ شم او دهغه ځای په مسلمانانو کښې څه کار وکړم زما هم خوښه وه ولې چه د سنده مسلمانان ډیر وروسته پاتې شوي دي او مظلومان دي او مونږ خدائي خدمتګار د خود مظلومانو ملګري یو او مونږ خپل خدائي سره داوعده هم کړې ده نو زه د سیوا ګرام نه سنده له لاړم. زما خو دا خیال وچه سنده کښې به کافي ورځې تېروم، سنده ته چه ورسېدم نو ما د کانګرس د ووکرانو په مشوره دخپلې دورې یو لوی پروګرام جوړ کړو او دحیدر اباد نه مو شروع کړو مسلم لیګو خو زما د دورې دخرابولو دپاره د شرارت پروګرام جوړ کړې وو د خود سنده وزیر اعلی چه ډیر قوم پرست او شریف انسان وو خبر شواو مسلم لیګو ته یې ووې چه عبدالغفار خان دلته زمونږ د قوم خدمت له راغلی دی په کار دی چه مونږ ټول ورسره مدد وکړو او که مدد نه شو کولې نو شرارت خو د شرم خبره ده، زه خبر شوی یم چه ستاسو دشرارت څه خیال دی خو که دده په دوره کښې مو شرارت وکړو نو ډیر بد به در سره وکړم. ددې

جه مسلم لیگ، په قلات شو او ما خپله دوره په اطمینان سره وکړه. په دغو ورځو کښې د سنده وزیر لی خان بهادر الله بخش سومرو وو، دده زما سره ډېر مینه وه، په حیدرآباد کښې مو جلسې وکړې د ... هندوانو او مسلمانانو سره مو خبرې اترې وشوې، د دې ځای نه کراچۍ ته لاړو، په اچي کښې مو کافي ورځې تېرې کړې، او ډېر کار مو وکړو، د کراچۍ نه سکر ته لاړو او د سکر نه ید آباد له راغلو ولې چه دا خیال مو پیدا شو چه په بلوچستان کښې کار کول زیات ضروري دي.

د بلوچستان دوره:

د ډېرې مودې نه زمونږ د بلوچستان د دورې دا خواهش وو چه زه په بلوچستان لاړ شم، ما ډېر ځله کوشش وکړو خو حکومت نه پرېښودم، په دغو ورځو کښې عبدالصمد خان کزی چه د بلوچستان د پښتنو پښتیني خدمتګار او رهنما دی په ما زور ولګو چه ته چستان ته لاړ شه، په لاره کښې مې الله بخش سره ملاقات وشو د هندوستان په سیاست ډېرې خبرې وکړې. هغه د پاکستان د جوړېدو په حق کښې نه وو ځکه چه د پنجابیانو په زړه ستړی وو او پنجابیانو سره یو ځای کېدو ته تیار نه وو، هغه دې خبرې ته تیار وو کچوري سنده، بلوچستان، سرحد او کشمیر یو ځای شوو نو دا به ډېره ښه وي، الله بخش ومرو د سیاسي مخالفت په وجه د مسلم لیګ یو لیډر محمد ایوب کهوړو بیا وروسته قتل کړو.

زه په خیریت سره کوټې ته ورسېدم، څه وخت چه زمونږ او ډګاډي د بلوچستان سرحد کښې داخل شوه نو تر کوټې پورې په لاره کښې د واپس کېدو ویره وه ځکه چه زه یې ځله واپس کړې وم، په هر سټیشن چه به مې د پولیس افسر ولیده نو دا خیال به مې پیدا چه د جوړې حکم یې راوړې دی. زه په خیریت کوټې ته ورسیدم، زما دا خیال دی چه مت جناح صاحب ته چه د هغه تعلق مسلم لیګ سره وو اجازت ورکړی وو نو ما ته یې هم اجازت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راکړه ، ولې چه زما تعلق کانګرس سره وو .

عبدالصمد خان اڅکزی سټیشن ته راغلی و ، په سټیشن کښې نور هم ډیر هندوان ، مسلمانان راغلي وو

مایو خوړه چې کوټه کښې تیری کړې او یاد کوټې نه فورټ سنډیمین ، قلعه عبدالله ، هنداغ ، وباغ ، ګلستان ، چمن

لورالائي او د بلوچستان د نورو ځایونو دوره مې وکړه ، ډیره د خوشحالۍ او کامیابه دوره وه او زړه مې په دې

هم ډیر خوشحاله شو چه پښتانه او بلوڅ راویښ شوي دي هغوی سره مې جلسو او مجلسو

کښې د پښتنو او بلوڅو د ورولۍ خبرې وکړې او پلاړی کښې ما سره ډاکټر و پښتنو او بلوڅو

اتفاق وو ، ځینو پښتنو زمونږ د پېښور د خلکو نه شکایت کولو او ډیر کیله من وو پو ښتنې

و روستو ما ته معلومه شوه چه دا دی وجه پېښورې حاکمان وو یعنې د پېښور هغه کسان

چه د غلته د پیرنګیانو نوکران وو او پیرنګیانو د خپل کار د چلولو لپاره د غلته مقرر کړې

دې افسرانو د خپلو رونړو سره شریفانه سلوک نه وو کړې بلکه د سړیتوب نه پریوتي ، د فرعونیت

بد ترین سلوک کوو او د هغوی په زړه کښې د ټولو پېښورو نه نفرت پیدا کړې وو ما هغوی ته

تسلي ورکړه او پوهه مې کړه چه دیو څو کسانو په ګناه تا ټول د پېښور ټول پښتانه مه نیسئ ا

بخدای دی نور پښتانه داسې بې ننګه نه کړې لکه دا چه دی حکومت زمونږ نه دی بلکه

پیرنګیانو دی ، بله دا چه په دوی کښې د دې حاکمانو اکثریت د هغه خانانو ، میاګانو ا

ملایانو وو چه دانګریز د خوشحالولو لپاره دا دلته چه تاسو سره کوم سلوک کړې دی او

یې کوی دا یوازې تاسو سره نه کوی بلکه مونږ سره یې هم هلته په هغه خپله صوبه کښې کوی

ډیره عجیبه خبره وه چه دلته د دې پښتنو سرکاری افسرانو د پنجابیانو افسرانو سره د

چه په شریکیږي د بلوچستان پښتانه او بلوڅ خوړل . د بلوچستان د دورې نه وروسته

مونږ جیکب آباد ته راغلو ، په جیکب آباد کښې ډاکټر چیت رام چه د کانګرس صدر

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمد امین کوسوهم مونږ سره یو ځای شو په جیکب اباد کښی د هندوانو او مسلمانانو
وه لویه جلسه وشوه . په دی جلسه کښی د سیول او پولیس د افسرانو دا اراده وه چه څه
ړ بړی وکړی خو د وزیر اعظم الله بخش په مداخلت څه ګړ بړی ونه شوه ، مونږ د
وچستان د هغی ټولی علاقی دوره وکړه چه په بریتش بلوچستان کښی د پښتنو اکثریت
کښی دی ، زما او د عبد الصمد خان اڅکزی دا رایه وه چه د بلوچستان هغی برخی ته هم
ړ شو چه بلوڅ په کښی اباد دي ، د ډاکټر جیت رام او محمد امین کوسوهم دا رای وه
په مونږ د بلوڅو دغی علاقی ته لاړه شوو ، مونږ هلته لاړو خلک ټول په شوق او په مینه
غونډه شوي وو . چی د جلسی وخت راغی نو زما دا اراده وه چه په هغه جماعت کښی جلسه
وکړو چه د بازار په سر کښی وو او د نورو ملګرو دا خیال وو چه هغه ډاک کښی دي وکړو چه
بازار نه هغه طرف ته وو هلته د جلسی انتظام وشو ، جلسه چه شروع شوه نو د بلوڅو یو
یس راغی ، د جلسی په خوا کښی تیر شو او جلسی ته یې سبه وکتل د هغه نه لږ ساعت
س د بلوڅو یو ټولی تیرو نه په لاس جلسی ته راګډ شول او لغیر د تپوس نه یې
خلکو را باندې ګزار کړل چه سړي ته به یې د سړن ورکوو د علی علی چغی به یې و سړه وهلی
پر نا تو سړو بی د سړیی په بل ځای ګوزار نه کوو په یو ساعت کښی میدان خالی
وو زما یوی خواته ډاکټر جیت رام او بلی خواته محمد امین کوسو په کرسو ناست و
وخت چه د جلسی ټول خلک وتښتیدل زه یواځی پاتی شوم نو زما نه چاپیر
ول سره ورځ یي را باندی جوړه کړه او دا کوشش یې کوه چه زه هم وتښتم خو زه ونه
تښتیدم . په هغه ورځ ما خیل سر خریلی و او په کرسۍ سر تو ناست وم زه پوهه
م چه سبه ګوزار به اخلی خو تښتیدم نه کتل می چه دوی څه کوی زما نه سبی طرف ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد امین کوسو و هغه یې په سر وهلی و او بی هوښه شو او د کرسۍ نه راپریوت
بل طرف ته ډاکټر جیت رام و په هغه یې هم سرمات کړی و هغه هم د کرسۍ نه په خاو
کښې راپریوتلی وه زما نه چا پېره ډېر وګرځېدل چه دی به هم د نورو خلکو په شان
وتښتی پوهه شو چه دی نه تښتی او مونږ ځیل کار وکړو نو ځیله وتښتېدل زه یا
چه ومی کتل نو د کوسو او ډاکټر د سر نه وینو داړې وهلی بل څوک نه وو عجیبه حالت
معلومېده چه د ډاکټر جیت رام او کوسو په باره کښې ورته خاص هدایت شوی
او زما په باره کښې هم ورته هدایت شوی و. بیا وروسته معلومه شوه چه دغه بلوڅ
رئیس د دوی ډېر دوست و او دوی پرې احسانونه کړی وو مونږ سیول سرجن
پسې یو سړی په موټر کښې ولیږلو د دوی موټر ولاړ او چه کوم ځای مونږ ډېره وو ه
موکټونه کښې واچول وینه یې نه ودرېدله حالت یې خرابېدلو او عبدالصمد خا
او زمونږ نور ملګری هم خوږ وو خو د ومره نه د مقامی خلکو نه معلومه شوه چه دوی د د
قصی نه خبر و او په تحصیل کښې راپورت هم کړی د ملکو سرکاری افسرانو د دې کار مخ
نه نیولی حقیقت خو دا ؤ چه دا ټول کار د سرکار په اشارت شوی و نو افسرانو یې مخ
مخه بند وله یوازې دا ځای نه په ټول بلوچستان کښې حکومت کوشش کړی و چ
زمونږ جلسو کښې ګړبړی پیدا کړی ولی په پښتنو کښې دومره پښتولا پاتی وه چه
د خپل میلمه عزت وکړی ما زنګیر د هغه علاقی پولټیکل افسر چه پوځی کپتان و او د
و او دا ټوله قصه هغه کړی وه. خپل استعفې مې ماته راغی او ددې واقعې تپوس
یې رانه وکړو او راته یې ووی که چېرې تاسو په دې خلکو مقدمه چلول غواړئ دعوی
پرې کوئ نو زه به د هغې انتظام وکړم دغه استعفې د پښنور د علاقې د صوابۍ تحصیل

د دوبیانو. د کلی وو ما دوی ته په ځواب کښې ووی چه مونږ خدایي خدمتګار د چا نه
بدل نه اخلو، مونږ مظلومان یو، زمونږ بدل خدای پاک اخلی هغوی چه ما سره خبری
کولې نو د حکومت د طاقت باوجود ملامته او خرغوندی ښکاریدل ښه ساعت ما سره
و بیا رخصت شو، تیاره ما ښام شو مسول سرجن داور سپیل هغه وخت زمونږ د
زخمیانو بد حال و او د محمد امین کوسو حالت ډیر خراب و، د راتلو سره ډاکټر د هغوی
د ژوندي بچولو کوشش وکړو او مونږ ته یي ووئیل چه د دوی حالت ډیر خراب دی د دوی
پاره څه انتظام کیدې نه شی ښه به داوی چه د جیکب آباد هسپتال ته یي ورسوو مونږ
هغوی په موټرونو کښې واچول او ته ما سخته جیکب آباد ته ورسیدو سیول سرجن
ډیر ښه سړی وو، د رسیدو سره د هغوی لپاره ډیر پوره انتظام وکړو هغوی یي ځان
په کمرو کښې واچول پټئ مرهم وشول او چه د هغوی انتظام وشو نو بیا مونږ خپلو
ځایونو ته رخصت شو، چه شپه تیره شوه زه سحار وختی هسپتال ته لاړم سیول سرجن
مونږ نه مخکښې راغلی و او په ما یي زیری وکړه چه د دوی د بچ کیدلو زیات امید پیدا شو
هر وخت چه دوی د خطره بهر شول او حالت یي ښه شو، نو زه جیکب آباد نه حیدرآباد ته روان شوم
حیدرآباد ته زما ګاډی سحر وختی ورسیده کله چه سټیشن ته ورسیدم نو لا تیاره وه او سبا ختلی نه وو
پروفیسر ملکانی صاحب د کانګرس د کارکوونکو سره سټیشن ته راغلی و زه ډیر حیران او
خوشحاله شوم په دې چه خان بهادر الله بخش وزیر اعظم د سنده سټیشن کښې حاضر
و او حیران په دې شوم چه زمونږ لوی خلک داسی خلکو مخی له نه ځی او خوشحاله په دې شوم
چه د ملک او قوم خدمتګارو سره دومره مینه لری، زمونږ لویو خلکو کښې دا ماده نشته په حیدرآباد
کښې د سنده د کمیټۍ ممبران راغونډ شوی وو او د عامی جلسې د روستو زما او د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترمینځه خبرې اترې وشوې، د دې مباحثې نه وروستو هغوی ماته دوه د مطلب خبرې وکړې او راته یې ووېل چې کله ته وار دی ته ورسې نو دا خبره به مهاتما ګاندهي او دورکینګ کمیټۍ ممبرانو ته وکړې. یوه دا چې دې صوبه سنده کښې په مسلمانانو کښې د خاکسارانو تحریک ورځ په ورځ په ترقۍ کښې دی که چرې د دې صوبې په مسلمانانو کښې د خدائي خدمتګارو تحریک شروع شي نو ښه به وي ځکه چې خدائي خدمتګاري یو قومي ملي تحریک دی چې په هندواو مسلمانانو کښې د همدردۍ او ورورولۍ جذبه پیدا کوي او دا بل تحریک په مسلمانانو کښې تعصب پیدا کوي، ما ورته ځواب ورکړو چې دا کار نه چې دی داسې خلک کولی شي.

دیو سرې په زړه کښې چې د خپل قوم او د خپل ملک محبت او همدردي وي بیا به خلک د هغه خبرو منلو ته تیار وي که هغه سرې د هر ملت او مذهب وي بله خبره یې دا وکړه چې مونږ د خلکو لپاره څه کولی نه شو او نه مو د هغوی خدمت ته زمونږ د صوبې د کانګرس مشران جي رام داس، دولت رام پرېږدي او نه مونږ د هغوی لپاره په اسمبلۍ کښې څه کولی شو او نه کلو ته د هغوی د خدمت او پوهې کولو لپاره تللی شو، ما ترې پوښتنه وکړه چې د دې وجه څه ده هغوی راته ووېل چې د کانګرس د چلولو لپاره جي رام داس ته اکثره چنده او امداد سرمایه داران ورکوي او هغه سرمایه دار دا نه غواړي چې د عوامو د فایدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی اسمبلی کښی څه قانون پاس کړی شی او یا دی د کانګرس خلک
والو او مزدورانو ته لاس ته شی او هغوی دی پوهه او را وښی کړی څکه
هغوی په پوهه کښی د سرمایه دارو تاوان دی ، د دی له پاره مونږ
له څه کولی نه شو او که وکړو بیا هغوی مونږ سره ملګری کیږی
واره بیا مونږ ته چنده نه راکوی منبه به داوی چه ته زمونږ دامعامله
نک کمیټی ممبرانو ته ورسوي . زه د حیدر آباد نه وار دی ته روان
شوم کله چه ورسیدم نو په داسی وخت چه چې رام داس
هم حاضر و ټوله قصه می د هغه په مخکښی
ورکینګ کمیټی ته وکړه . زه چه دی
وخت کښی وارده
کښی وم (رفیع احمد صاحب)
چه د غه وخت د کانګرس ګاندی صاحب او ماته وویل چه باچاخان
تاسو پښتنو مونږ پسی ولی را اخیستی ده
چه سرکار ته مشکلات
پیدا کوی
ماورته وویل چه هغه کومه
داسی خبره ده چه مونږ به ناجایزه تاسو ته تکلیف درکړی
دی نو ده راته وویل چه عنایت الله مشرقی مونږ ګرفتار کړلو
د حکومت نه معافی وغوښته مونږ پر لښبود نوستا سو د سرحد نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړ پسې پېښتانه خاکسار داغلل او تمانچې پرې کېښودې چه مونږ دې وته
تا خو مونږ وسره مولو چه معافي دې وغوښتنه . هغه وړته منګرشو دې
دادر وغ دې او قسمونه ورته وخوړل چه تحریک نه پرېږدم هغه دد
خلکوله وړی بیا کار شروع کړو نو مونږ بیا ونیولو هغه بیا
معافي غوښتله خلک ترې ویزاره شول او
تحریک کمزوری شو دهر یو تحریک
انحصار په لیډر
وی
چه بهادر او هوښیار وی
نو تحریک خلک هم زړه ور او بوهه
وی چه لیډر کمزوری او تنګ نظره وی نو تحریک خلک
هم بې زړه او تنګ نظره وی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدايي خدمتګارو لومړۍ وزارت

دخدايي خدمتګارو وزارت . زموږ وزيران او پيرنګيان
دجواهر لال دوره . د پيرنګيانو افسران او زموږ
حکومت . پښتانه راوېښ شول . ډګاندهي جي دوره
وزارتونه او خدايي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه اوه کاله پس خپلې صوبې له راغلم. زه په ۱۹۳۱ع کال کښې گرفتار شوی وم او په
۱۹۳۷ کښې راغلم زمونږ په خلکو ډېر زور زیاتی او ظلم شوی ولیکن د هغوی جذبه مړ شوی
نه وه، د خلکو د مخونو ماته معلومېده چه زړونه یې د جذباتو نه ډک دي. زه چه نه وم نو سړي
جامې هم نه وې حکومت بندې کړې وې زه چه راغلم نو سرې جامې هم راغلې څه وخت چه
خدائي خدمتگارو واورېدل چه زه خپلې صوبې ته راورسېدم نو بیا هغوی بېلې بېلې ټولۍ
نه دی ټولو خپلې سرې جامې واغوستې مگر حکومت ورسره چیړ و نکړو هغه ټولې پابندۍ
د خدائي خدمتگارو نه وچتې شوې.

زما په غیر حاضرۍ کښې حکومت چه څومره ظلمونه کولی شول هغه یې د صوبې په خلکو
او په تېره بیا په خدائي خدمتگارو کړې وو د خدائي خدمتگارۍ د بربادۍ د پاره یې ټول طرېقې
استعمال کړې وې خو کامیاب شوی نه و بلکه خدائي خدمتگارۍ زیاته ترقي کړې وه او خلک
کښې پوهه او سیاسي شعور پیدا شوی و، څه ورځې پس زه د اسمبلي د ممبرانو سره ایبټ
اباد له لاړم چه هلته د اسمبلي د ممبرانو اجلاس و. د هزارې ډېر خلک زما هر کلي له راټول
شوی وو، د سترې مه شې نه پس یوه جلسه وشوه چه په هغې کښې ما تقریر وکړو او د خلک
شکریه مې اداکړه بیا خپلو ځایونو له لاړو، زه د هزارې د خلکو مېلمه وم، غني او ولي هم را
وو هغوی زمونږ د پاره خان له انتظام کړې و. په دې ورځو کښې د مسلم لیگ او حزب اخت
په مینځ کښې اختلاف و. د صاحبزاده صاحب د وزارت د اکوشش و چه د او وزارت د
مات نه شي او خدائي خدمتگارو زور لگولی و چه مات دې شي. صاحبزاده صاحب لوی
جبې اولوی لوی ملایان، میاگان راغونډ کړې وو هغوی به هره ورځ جلسې کولې هغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دروغ او بهتان جوړ ولو زما برخلاف یې تقریر ونه کول حال دا چې زه نه په اسمبلۍ کښې وم او
نه د پارټۍ لیډر وم، د هزاره یو لوی بزرګ مولانا محمد اسحاق صاحب مانسهروی چې
د خلافت په وخت کښې زما ملګری هم و او په هزاره کښې یې ډېر کار کړی و او خلکو به په جوپان
کښې په اوږه اوګرځولو او پېرنګیانو پنډۍ کښې نظربند کړی و. هغه پخپل تقریر کښې زما متعلق
دا وویل چې یوه ورځې عبدالغفار خان پنډۍ له راغلی و زه ورسره وم لیکن هغه چېرته یو لمونځ
هم ونه کړو او د شپې په جلسه کښې چې څه وخت هندوانو او مسلمانانو هغه ته ګیتا او قرآن پېش
کړل هغه قرآن ته ډېر توجه ونه کړه په ښي لاس کښې یې ګیتا واخیستو او ګس لاس کښې یې قرآن
واخیستو. زما په باره کښې د مولانا محمد اسحاق صاحب دا ټولې خبرې دروغ وې زه
بې شکه جلسې له پنډۍ ته تلی وم لیکن مولانا محمد اسحاق خو یو ساعت د پاره راغلی و او هغه وخت
کښې یې ماته وویلي وو چې زه د دې خلکو په جلسو کښې شرکت نه کوم خو چې دا جلسه ستا د پاره ده
و ته خو د اسلام یو مجاهد یې نو ځکه زه بېګا له دې جلسې له ضرور راځم په دې جلسه کښې ماله
چا قرآن او ګیتا پېش کړې نه وو بلکه زما په ټول عمر کښې ماته په جلسه کښې چا قرآن او ګیتا پېش
کړې نه دی چه په کوم قوم کښې دا قسم خلک د دین ستنې ګڼلې شي نو هغه دین کله په داسې ستنو
ټینګېدلی شي په دغو ورځو کښې پېرنګیانو دا غوښتل چې د خدایي خدمتګارو په مقابله کښې
په دې صوبه کښې دې یوه بله ډله هم جوړه شي نو د صاحبزاده صاحب په ذریعه فوراً مسلم
لیګ جوړ شو او د دوی جلسې شروع شوې. د دې نه څه موده مخکښې جناح صاحب د مسلم
لیګ د جوړولو په خیال صوبه سرحد ته راغلی و خو کامیاب شوی نه و او ډېر مایوسه تلی و ځکه
چې په هغه وخت کښې د پېرنګیانو دا پالیسي نه وه او هغوی په صوبه سرحد کښې د هیڅ قسم
لیګ جوړیدل نه غوښتل. په دغو جلسو کښې به هم مولانا صاحب محمد اسحاق د کانګرس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بر خلاف او د مسلم لیګ په حق کښې تقریرونه کول. په جلسه کښې توری یو سړي پوښتنه وکړه چه
مولانا صاحب ستاخو ټي پیر کامران د خدايي خدمتګار په ټکټ والاړو نو تاد هغه د پاره
پراپیګنډه کوله او مونږ ته دې وې چه خدايي خدمتګار قومي او پرښه تحریک دی نن څه چل شوی
وشو او کوم دلیل پیدا شو چه خدايي خدمتګار خراب او د هندوانو جماعت شو د غه شان یوان
دې نور هم د پر ملایان وو چه مونږ سره یې قیل ونه تیر کړې وو په دې ازمېښت کښې کامیابه
شوي وو خو د پیسو په ازمېښت ناکامیابه شول. زمونږ یو قومي کارکن مولوي شاکر الله
صاحب د نوښار د خدايي خدمتګار د امید وار میا جعفرشاه مخالف شو او د تاج محمد خان
خان بهادر ملګری شو. څه ورځې پس د عمر زو خان بهادر سعد الله خان مونږ میلمانه
کړو. دی د صاحبزاده صاحب د وزارت په وخت کښې وزیر و. دې دعوت ته یې صاحبزاده
صاحب هم رابللی وو. صاحبزاده صاحب چه راغې نو ما سره یو ځای کښېناستو د راشه د ښه
نه پس یې راسره د اخبره شروع کړه چه پخوا به د هندوستان د خلکو سترګې دې خواته وې او
د دې ملک خلکو چه به څه ویل هغوی به هغه کول لیکن افسوس دی چه د دې ملک د خلکو سترګې
اوس هندوستان ته دي او هغوی چه څه وايي دوی هغه کوی ما ورته وې چه صاحبزاده
صاحب چه ته د حالاتو نه پوره خبر نه یې نو ځکه داسې خبرې کوې اوس هم هغه حالت دی بدل
شوی نه دی اوس هم د هغو خلکو سترګې دې طرف ته دي اوس هم چه د دې طرف خلک څه
وايي هغوی هغه کوی څه وخت چه سول اینډ ملیټري ګیزټ اخبار دا غلط خبر شایع کړه
چه باچاخان د کانګرس نه جدا کېږي نو دې صاحبزاده صاحب عبد القیوم ما پسې لاهور ته
سړی رالیږلو او خط یې ورکړی و. زه د شملې نه لاهور ته راغلی وم نو دلته مې هغه سړی ولید
هغه راته زباني هم ووې چه صاحبزاده صاحب وې چه باچاخان ته وایه چه د خدای د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوری دکانگرس نه جدا نشي او که نه دکانگرس نه جدا شوي نو بيا پيرنګيان زمونږ
لي له هيڅ نه وړکوي. د پرو خبرونه پس ما ده ته د خپلې صوبې خبري شروع کړې
ردنه ووې چه داکوم حقوق چه حکومت مونږ له راکړي دي زه منم چه د انګرېزی
قص دي او ددې په ذريعه مونږ دخپل قوم او ملک د پاره هغه کار ونه شو کولې
مونږ زړبي، غواړي خو بيا هم په دې کښې دوه مره خبر شته که په اتفاق سره مونږ
سش وکړو نو د پيرنګي په ځاي پښتون ددې ملک مالک کېدې شي نو اوس نه
نه پوښتنه کوم چه د پيرنګي په مقابل کښې ته مالک کېدې شي؟ هغه ځواب راکړو
ه نه مالک يم او نه مالک کېدې شم ولې چه زه د پيرنګيا نو مقابلې ته تيار نه يم ما
ووې چه ښه ده ستا په پښتنو دا ورخ پېرزو کېږي چه د پيرنګيا نو په ځاي دې
نه ددې خپل ملک مالکان شي نو هغه ووې چه بې شکه زما زړه هم هغه څيز غواړي
نو ته ووې چه دا خو به هله کېږي چه ته بل چاله موقع ورکړې. نو هغه ووې چه
کل دې ته تيار يم نو ما ورته ووې چه ښه به دا وي چه ته د وزارت نه استعفا
خکه چه زه دا مناسب نه ګڼم چه اسمبلي کښې ستا برخلاف دعدم اعتماد ووټ پاس
هغه ماسره وعده وکړه او په دې خبره راضي شو چه استعفا به وکړم ليکن ما ته چه
نه شوي ده نو سر جارج کننګم کورنر هغه دې کار ته پرې نه ښود او دا افسوسناکه
شوه چه ما دهغې مخه نيوه يعني په اسمبلي کښې دده په خلاف دعدم اعتماد
اد پاس شو او دعدم اعتماد ووټ پاس کېدو سره دخدايي خدمتګارو
ډاکټر خانصاحب ته يې دوزارت د جوړولو دعوت ورکړو او د صاحبزاده صاحب په ځاي
ي خدمتګارو وزارت جوړ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدايي خدمتګارو وزارت،

دوزارت جوړيدلو سلا او مشورې دپاره مولانا ابوالکلام ازاد او بابو را[...]
پرشاد ايبټ اباد ته راغلل دخدايي خدمتګارو اسمبلي پارټۍ به ممبرانو کښې چه خو[...]
دوزارت خواهشمند وهغوی دخدايي خدمتګارانو په ذريعه دخپلو خواهشاتو دپوره[...]
دپاره کار شروع کړو. ددی تولو سرغنه ثمين جان وکيل و، دده ډير شوق وچه وزير[...]
دقاضي عطاء الله په مقابله کښې ډير خلک دده په طرف وو او ددې وجه هم دغه وه چه[...]
صاحب دخپل وزارت دپاره کوشش نه کولو او هيڅ چاته يې ويلي نه وو ترڅو چه ما[...]
هم ددې خبرې کنايتاً هم ذکر نه وکړې دخدايي خدمتګارو دمشورې نه پس زه، ډاکټ[...]
مولانا ابوالکلام ازاد او بابو راجندر پرشاد کښيناستو او په حالاتو مو غور وکړو. [...]
رايه وه چه زمونږ صوبه ډيره وړه صوبه ده مونږ له ددې يو يا زيات نه زيات دخلور[...]
زيات جوړول په کار نه دي. په دې دوران کښې ثمين جان ماله هم راغی او ما نه[...]
چه زه په دې خبره رضايم که چيرې ما او قاضي صاحب پارليمنټری سکرټريان کړ[...]
يوازې نه قاضي به هم راسره وي داهغه ثمين جان خان دی چه قاضي صاحب دده[...]
ماله دبويلي جيلخانې له راغلی و او دده دپارټي زمانه مجبوراً دنوښار نه په خدايي[...]
خطونه واخيستل چه دده مخالفت دی نه کوي په دی وجه دی داسمبلۍ ممبر شو چه[...]
په دې پوه شو وزارت په دوو تنو نه دی او دوزيراعلی په مرضۍ دی او بله دا چه[...]
پارليمنټري سکرټريانو هم مخالف دم ځکه چه زمونږ صوبه وړه ده دومره ګنجايش[...]
نشته او نه دومره کار شته نو مونږ دا فيصله وکړه چه ډاکټر صاحب سر ح دی، د[...]
وزيران دي او په هغه کښې دی يو هندو وي او دوه مسلمانان چه د[...]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسمبلي ممبران مونږ سره ملګري شوي وو او د صاحبزاده صاحب برخلاف یې ووټ ورکړې و نو مونږ ورسره دا وعده کړې وه چه یو وزیر به د هزاره ی وي یا تی یو وزارت مونږ د اکټر صاحب قاضی عطاء الله صاحب واخیستو او د هزاره ی نه یې محمد عباس خان واخیستو. په هندوانو کښې زما رایه وه چه لاله بنجورام د پېر اسماعیل خان دې وزیر شي ځکه چه هغه د کانګرس زوړ کارکن وو او قید یې هم تېر کړې و او ډېر بااصوله سړې و، د مولانا صاحب دوی دا خیال وچه رای بهادر ایشرداس په هندوانو کښې لایق او بارسوخه سړی دی، دی دې وزیر شي لیکن زمونږ د تولو لاله بنجورام خوښ و او هغه وزیر مقرر شو. حقیقت دا دی چه کانګرس په بارسوخه رای بهادرانو پسې ګرځي او مونږ په خدمتګارو پسې ګرځو. کله چه زمونږ وزارت جوړ شو نو زمونږ دا فکر و چه څومره زمونږ نه کېدی شي خلکو ته فایده ورسوو مونږ په اسمبلۍ کښې ډېر تجویزونه پاس کړل. یو موم مالیه کښې معافي وکړه او بل د کوهاټ، بنو او مروتو خلکو ته داوبو ډېر تکلیف و د هغوی داوبو د انتظام د پاره موخه روپې منظورې کړې، او دا مو اراده وه چه هر کال به چه څومره کېدی شي د دی خلکو د اوبو د پاره روپې منظور وو تر هغې پورې چه دا خلک په اوبو ماړه شي. د کوهاټ د کرک تحصیل دا حال وو، چه هلته به زمونږ میندو او خویندو د ښلو او دوه ویشتو میلونه د څښکلو اوبه راوړلې د وزارت دا کوشش وو چه د څښکلو اوبه یې هرې علاقې ته ورسوي او چه کله وزارت دوه کاله پس استعفا ورکوله نو هغوی د دمره کړې وه چه بیا د دغې علاقې خلک دا تو میلونه لرې اوبو پسې نه تلل او اکثرو کلو ته خو اوبه ور ورسولي شوي. دا اوبو دا مسئله به بیخي حل شوې وه خو دلیښتنو به پرو جنبو او خودغرضو دا کار تر سره کېدو ته پرې نه ښو، ولی چه هر کلی به ویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه او به اول مونږ له راکړی. ددی د پاره مونږ یوه سرکاری کمیټی جوړه کړه او ما پکښې ممبری ددی د پاره منظوره کړه چه دا د عامو خلکو د فایدی او خیر کار دی خو افسوس دی چه زمونږ د خپلو خدایی خدمتګارو د بې اتفاقی په وجه خلکو ته چه کوم قسم خیر او فایده مونږ رسول غوښتل و نه رسولی شوه او هغه کار نیمګړی پاتی شو. کانګرس د خپلو وزارتونو د پاره دا هم ضروری ګڼله چه د صوبې قانونی مشیر یعنی ایډوکیټ جنرل به د ګورنر په خوښه نه مقررېږی بلکه دده واک دی د وزیرانو سره دي او د هغوی چه د خپلې خوښې نه کوم قسم سړی غواړی هغه دی ګورنر مقرروی. د بمبار صوبه کښې د ګورنر او وزیرانو په مینځ کښې لویه جګړه شوې وه او نوبت د استعفا ورکولو ته رسیدلی و. د غو ورځو کښې سر سلطان احمد د بهار د صوبې ایډوکیټ جنرال و هغه د سرکار د پېر خیر خواه و نو ګورنر نه غوښتل چه هغه دې ددې عهدی نه لیری کړی شی او وزارت او غوښتل چه دده په ځای خپل اعتباری سړی مقرر کړی په دی بانډی د وزارت او ګورنر تر مینځه جګړه وشوه او چه ګورنر پوه شو چه وزیران په دې خبره استعفا ورکولو ته تیار دی نو بیایې د هغوی خبره ومنله، سر سلطان احمد لیری شو او د کانګرس سړی مقرر شو. دغه شان زما هم دا خیال و چه زمونږ وزارت دې هم خپل سړی په دی عهده مقرر کړی په دغو ورځو کښې سردار راجه سنګه ایډوکیټ جنرال و ډاکټر صاحب په دی مسئله ګورنر سره خبری وکړې خو هغه دده لیری کولو ته تیار نه ؤ نو راجه سنګه په خپل ځای ایډوکیټ جنرال پاتی شو، نو نتیجه دا شوه چه زمونږ د وراثت ځو کلي د ډاکټر صاحب او زمونږ نه واخیستل که زمونږ خپل ایډوکیټ جنرال وای نو د پاس شوی قانونی زراعتی بل مطابق به عمل شوی ؤ زمونږ د صوبې خلکو ته به تاوان نه وی رسیدلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ داوراثت به اخیستی شوی نهٔ او مونږ ته به هم تاوان نه دی رسیدلی. زما طبیعت
نه نهٔ نوزه د خوړو خوړو پاره هوا کلی ته لاړم دایو بنګلی دارام ځای و او ما پکښې خوړې
ام کړې بیا د دې ځای نه فقیرا خان سره د اګرود په دوره لاړم. مونږ چه په ۱۹۳۰ ع
ل کښې خدایی خدمتګاری جوړه کړه داتحریک د پښتنو د طبیعت موافق او ډیر زر
پښتنو کښې خور شو خو پیرنګیانو مونږ له موقع رانه کړه د دې نیمې میاشتې پس یې ګرفتار
اوزمونږ قوم او خدایي خدمتګارو سره یې بی حده ظلمونه وکړل خو خومره چه دوی
م کولو تحریک زیات خوریدلو پیرنګیانو زمونږ داتحریک د باونه کړې شو او چه
نږ عارضی سوله د ګاندهی جی او لارډ ارون په مینځ کښې وشوه نو بیا هم مونږ
نګیانو کار ته نه پریښود و ځای په ځای به یې راته ایک سو چوالیس (د قانون یو سل
لور څلویښتمه ماده) دفعه لګولی وه او په هزاره کښې خولي مونږ ته ډیر مشکلات
اکړې وو نودلته مونږ په تسلی سره کار نه وکړې بل زمونږ نه د میا احمد شاه ډله
جلا شوی وه هغوی هم زمونږ برخلاف ډیری غلطی خبرې خورې کړې وې خو
ی هم پخپلو ذلیلو ارادو کښې کامیاب شوی نه وو او س چه مونږ او وه کاله پس
ل صوبې ته راغلو او د خدایي خدمتګارو وزارت هم جوړ شو نو مونږ د لوی سره د خدایي
متګاری تنظیم شروع کړو، هزاره کښې هم مونږ له د کار کولو موقع په لاس راغله
هغې علاقې دوره می وکړه.

زمونږ وزیران او پیرنګیان:

څه وخت چه اول زمونږ وزارت جوړ شو نو په نوکر شاهی خلکو باندې که هغه
وزان وو او که دلیسیان وو هیبت او ویره راغلله، رشوتونه، ظلمونه بند شول

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن افسوس چه دا حالت تر ډېره وخته پاتې نه شو نوکرشاهي زمونږ وزیرانو سره خلط ملط شوا او د هغوی د خوی، بوی نه خبر شول او تعلقات یې ورسره قایم کړل نو بیا یې چیله ذره پالیسي روان شول، رشوت خوړل یې د وزارت او خدایي خدمتګارۍ تحریک ته نقصان ورسېد وکه زما په هغه تجویز عمل شوی وای نو دومره تاوان به مونږ وای شوی زما دا تجویز وچه وزیرانو له د ضرورت نه زیات تعلقات پیرنګیانو سره په کار نه دي اونه د ضرورت نه زیات هغوی سره خلط ملط کېدل په کار دي ځکه چه زما تجربه ده چه غلام قومونه ډېر کمزوري وي او حاکم قوم ته ټینګ نه وي. حاکم قوم کښې یو قسم کشش وي او محکوم قومونه خود په خود ځان ته را کاږي. دغه وجه وه چه ما به پیرنګیانو سره نه لیدل هغوی به زما خلاف پراپیګنډه کوله چه د ده د پیرنګیانو نه نفرت دی. زه خو خدمتګار یم او د خدای خدمت خو د خدای د مخلوق خدمت دی ایا پیرنګیان د خدای مخلوق نه دي؟ او دا نه چه ګوندي په دې کښې یوازې زمونږه وزیران فیل شول، د امتحان که مونږ کښې په هر چا راغلی وای هغه به یکښې پاتې راغلی ؤ ددې نه هغه سړي بې کېدې شي چه د دې قسم موقع پېدا کېدو نه ځان وساتي ما د ډاکټر صاحب د پاره د پیرنګیا سره داسې تعلقات ډېر خطرناک ګڼل ځکه چه په هغه د مجلس ډېر اثر کېږي هغه چه د انګلستان نه راغلي ونو په هغه د پیرنګیانو ډېر اثر و پیرنګیان ورته پاک او ریښتوني ښکارېدل خپل قام خلک ورته دروغجن ښکارېدل. زه دا منم چه پیرنګیان پاک او ریښتیني دي د خپل قام د پاره، مګر د بل قام د پاره او خصوصاً په سیاست کښې دغه شان نه دي.

د جواهرلال دوره:

په د غو ورځو کښې جواهرلال سرحد ته راغی، پنډت جواهرلال چه زمونږ صوبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه اول خل راغی نو په ټول ښار کښې مونږ د ده جلوس وکړو، په زرګونو خدايي خدمتګار
ورته هر ځای ولاړ وو او بيا په شاهي باغ کښې يوه لويه جلسه ده په ډېر ناوي وشوه دې جلسې له
سرکارې او قومي ډېر مخلوق راغلی وو قومي نظمونه پکښې وويلې شو سره د دې چه جواهر لال
په پښتو نه پوهېدلو خو د دې نظمونو او د دې نظارې او ماحول نه ډېر متأثر شوی و دا نظم
چه پکښې وويل شو چه: (زمونږ سرې جامې زړې کړې د خانانو نوکرانو) نو ډېرو خلکو ورته
زړل او چه تهکال له ټولونو جلوس کښې يو سيکه چه د خدايي خدمتګارو کمانډر و باور دې
مخکښې روان وا او د نعرهٔ تکبير چغې يې وهلې ما جواهر لال ته ووې چه وګوره دا سکه
ی خو دلته د ومره قوميت او اتفاق خدايي خدمتګارې پيدا کړې دی چه دی د نعرهٔ-
تکبير نارې وهي ډاکټر صاحب ځروجي ته زما دا شکايت وکړو چه دی مونږ د پېرنګيانو
سره د تعلقاتو ساتلو نه منع کوي، جواهر لال ما سره په دې مسئله ډېر بحث وکړو چه دا
خبره د تهذيب نه لرې پرېوتې ښکارې ما ورته ووې چه زه منم ما ته هم دا خبره ښه نه ښکا-
ری خو دې کښې د ومره فايده نشته لکه چه څومره پکښې نقصان دی نو مونږ به هغه تهذيب
ه کړو چه په هغه زمونږ قوم او ملک ته نقصان رسيږي ليکن هغه زه په دې خبره مجبوره کړم
ماله په دې معاملاتو کښې دخل کول په کار نه دی. نو ما دا خبره غلې کړه چه کله به زه پېښور
ولاړم نو ما به کتل چه يا به ډاکټر صاحب د پېرنګيانو ميلمه وا او يا به پېرنګيان د ده ميلمانه
. د ده او د پېرنګيانو تعلقات د ومره زيات شو چه حکومتي کارونه خو پرېږده هغوی
مونږ کو. نو معاملو کښې هم دخل شروع کړو د پېرنګيانو او دخپل قوم په باره کښې د
ډاکټر صاحب هم بيا هغه زړه رويه شوه چه په ډېرو کوششونو بدل کړې شوی وه خبره
وه چه د ډاکټر صاحب دا رايه وه چه پېرنګيان عموماً او کوږ خصوصاً د وزارت سره ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلقات وو او زمونږ سره یې ډېره همله دی وه او دده وروروحمد ظفرخان زمونږ
ذمه دار خدایي خدمتګار و. ددوی ټول خاندان زمونږ تحریک کښې دهر ځاینه وړاندی
وو او د نورو وکیلانو په شان چالاک او دروغجن نه و ما دا غوره وګڼله چه دمحمد نواز
خان نه حقیقت معلوم کړم ماوې چه دی پوه نه شی او حقیقت معلوم شی. خیر زه دده
خای له لاړم ورسره کښېناستم خبری موشروع کړې اخره کښې مې تری ددی خبری
پوښتنه هم وکړه چه تاله خولي هم دمسلم لیګ دعوت درکړی دی هغه وې هو اخو چه
ورورسته یې فکروکړو نو بیا پښیمانه وُ خو خبره یې دخولی نه وتلې وه چه لږ فکر یې وکړو
نو راته یې ووې چه ما باندی خود ې چل وکړو زه واپس پښېمانه شوم او حقیقت حال
می ددې خبرې نه خبر کړو حقیقت دا وو چه ددی قسم خبرو کښې خدایي خدمتګار و ته
هم قصور و ډېر داسی خدایي خدمتګار و وچه وزارت ته یې غلط خبرونه رسول او
په دی وجه د ډاکټر صاحب عقیده په دی ټینګه شوی وه چه دوی ټول دروغجن دی
مګر په خدایي خدمتګار و کښې رښتینی خلک ډېر وو خو دروغجن یکښې وو دهغوی به
وجه رښتینی هم د شک نه خلاص نه شو. زمونږ چه حکومت جوړ شو نو مونږ له نوی
خلک راغلل او مونږ په خدایي خدمتګاری کښې واخیستل دا خلک دخدمت د
پاره نه بلکه د اقتدار او دلوټ دپاره او هم دخدایي خدمتګاری د بدنامولو د پاره
په جماعت کښې داخل شوی وو دا زمونږ نه لویه سهوه او غلطي وشوه چه دغه خلک
مونږ په خپل جماعت کښې واخیستل په کار دی چه کله زمونږ جماعت اقتدار ته ورسید
نو دغسی تماشبین خو دغه نه او ابن الوقت کسان دی خپل جماعت کښې دخه مودی
د پاره نه اخلی او چه بیا کله یې اخلی هم تحقیق په کار دی چه داسی خلک وا خیستی شی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه هغوی حقیقت کښې دخپل غرض د پاره نه دقام دخدمت د پاره پاڅېدلي نه راغلي
زمونږ د صوبې دګورنر جارج کننګم په باره کښې د ډاکټر صاحب عقیده وه چه دی ډېر
ښه سړی دی او هغې ېې خپل دوست او مرده ګڼلو دهغه دې عقیدې سره زما
اتفاق نه وو زه منم چه کننګم ډېر ښه او هوښیار سړی وخو ډېر ښه پښتنګی هم زمونږ
دپاره ښه کېدی نه شو ولې چه زمونږ او دهغوی قامي مفاد بېل وو.

دګاندهي جي دوره:

اوس صوبه سرحد کښې خپل وزارت و، په دا تلوخه بندېزنه ؤ نو ګاندهي جي
هم په ۱۹۳۸ع کال کښې راغی دهغه هرکلي او استقبال چه په کوم شان وشو هغه یو تاریخي
حیثیت لري. کوم څیز چه په ګاندهي جي ډېر زیات اثر کړی وهغه دا ورو دی خدایي
خدمتګار وهغه نظم وضبط ؤ چه هغوی ښو موره په خاموشئ حوصله او انتهایي وقار
دا دزرګونو ، لکونو خلکو جلسې او جلوسونه سمبالول ګاندهي جي ولیدل چه ښومره
په مینه او اخلاص خدایي خدمتګار خپل جلوسونه او جلسې منظم او قابو ساتي او دا یې هم
ولیدل چه په جلسو او جلوسونو کښې اولسونه ښومره په جوش او بې باکه مننه دخدایي
خدمتګار و سره تعاون کوي . ګاندهي جي غوندې ګرځنده او جهان دیده قامي او
اولسي مشرهم په دې مجبور شو چه ولي ویل : « ماخپل ژوند کښې داسې خاموشه او منظمې
جلسې دېرې کمې لیدلي دی » او خکه ګاندهي جي دا امید پیدا شو چه دوی د دې نو او
توږ زنو پښتنو په ذریعه دخپل ژوندون مقصد حاصل کړي او لکه وایي د زما دعاده
چه پښتانه دې نه یوازې دا چه هندوستان له ازادي وګټي بلکه ددغه ازادۍ په برکت
تول دنیا ته دعدم تشدد دا زرین اصول ور معرفي کړي. ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاندهي جي به مونږ سره خندل چه دشپې تو له شپه ما په ګاډي کښې تکې خوب نه دی کړې ولی چه د پنجاب په هر ټیشن به مخلوقات راغلل داتیل او ډیکې به وې او چغې سورې او کړیکې به وې. ګاندهي جي په غوږ ونو مالوچ تومبلي وو، په دې لړکښې ماته د جواهر لال نهرو هغه خبره را یاده شوه چه کله هغوی په اول ځل د صوبه سرحد په دوره راتلل هغه ویل چه د پنجاب په ټولو ټیشنونو کښې ټوله شپه خلکو چغې وهلې وې او مونږ لې تکې خوب ته نه پرېښولو هغه نهرو جي خپل اندازه کښې ویل چه ډیر بوس هې داکوشش و چه زما غوږ له خوله راورسوي او دا انقلاب زنده باد چغه یکښې ښه په زوره ووهي لکه چه د دې خلکو داخیال وې چه د جواهر لال په غوږ کښې په چغه وهلو به انقلاب راشي خو هغه ویل چه یو ټیشن کښې کاډې د ډېلې او مــا بیا دې چغو او کړیکو ته خان تیار ولو چه کوم کې نه مې سر بهر کړو نو خه ګورم چه د ټیشن ډیو سره نه تر ل سره پورې په پلیټ فارم ډیر و جامو خدایي خدمتګار ولاړ دي نه تیل شته نه کړیکې نه ډیکې شته، نه چغې . نه غوبل شته، نه داندل یو مشر هاله راغی راته لي ووې: «مونږ ستا سترې مه شې ته راغلي یو او تا ته هرکلي وایو». زه ورکوز شوم هغوی ټولو ماته په شریکه د باجو سره سلامي وکړه. جواهر لال وویل چه زه د دومره متاثر شوم چه زما غوني زیګ زیګ شوا و بیا لي میا افتخار الدین ته چه هغه وخت د پنجاب کانګرس صدر و مخ کړلو ویې ویل: «همیں کسی کے بتانے کی ضرورت هی نه پړی که هم شریف پټهانوں کی دیس میں پنچے هیں» یعنی مونږ ته د دې وینا ضرورت نه شو چه چا راته ویلي وې چه موږ د شریفو پښتنو خاورې ته راورسیدو.

ګاندهي جي چه د سرحد په دوره راغی نو اوله عامه جلسه په چارسده کښې منعقده شوه فدا عبد المالک صدر او انګر کل سالار و دوی چه څرنګه خدایي خدمتګار وو او څرنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت یې کړې وا او بیا یې چه څرنګه د کار خلک پیدا کړې وو نه داسې کار چا په صوبه کښې کړې او نه داسې خلک چا په صوبه کښې پیدا کړې وو. ګاندهي جي چه جلسې له راغی په جلسه کښې به زر ګونو خلک ناست وو د هغوی به راتلو به سره د خپله ځایه و نه خوزیدو. د ګاندهي جي موټر راغی سټیج سره ودریدو مونږ د موټر نه راکوز شو، موټر لاړ، مونږ سټیج ته وختو هلته جلسه شروع شوه، خلک خاموشه ناست وو تقریرونه یې اوریدل. ګاندهي جي د دې جلسې نه ډیر متاثره شوا و چه تقریر له پاڅید و نو ویې وې چه زه په ډیره دنیا کښې ګرځیدلی یم. ډیرې جلسې می الیدلی دی خو ما داسې د سپلین او داسې جلسه لیدلې نه ده او بیا چه تلو نو چه څرنګې راغلي وو هغسې لاړل موټر سټیج له راغی دی پکښې کښېناستو چه دی لاړ نو جلسه خوره شوه نه مخکښې او نه څوک وروسته خوځیدلی دي. زمونږ د چارسدې یو خان و هغه به وې چه زه په داسې یوه دله کښې نه شریکیږم چه د کومې دلې مشر چه بنجاړې او قصاب او شاخیل وي. زمونږ مشرې په خانی نه وه په خدمت وه. زمونږ دا تمانزو جرنیل شاخیل و زیارتګل نوم یې وو، د دوی ماتحت ډیر خانان، اربابان، میاګان او ملایان وو، د دوی حکم به یې لکه د تنخوا دارو نوکرانو په شان منلو او دا یوانې د دوی نه و د هر افسر چه هغه به هر څوک و، په خدایي خدمتګاره کښې یوه ښکلې ورورولي وه محبت و او هر کاره ته به چه مقرر شو هغه به یې په مینه محبت کولو. ګاندهي جي د ټولې صوبې دوره شروع کړه، د پېښور نه پس مونږ کوهاټ ته روان شو چه درې ته ورسیدو نو ډیر افریدي د هغه استقبال ته راټول شوي وو پکښې څه هندوان وو دا هغه هندوان وو چه د غه ازاده قبایلي علاقه کښې اوسیدل او د کانونه یې کول ما ګاندهي جي ته ووې چه دوی نه تپوس وکړه چه په دې ازاده قبایلي علاقه کښې ستاسو مال، ځان او عزت محفوظ دی؟ دلته هم چیرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تاسو داکي پرېوځي نو ګاندهي جي ترې تپوس وکړ چې نو هغوی ورته ووې چې زمونږ هرڅه محفوظ دي او چه څوک به مونږ زور زياتي کوي نو دوی دهغو مقابله کوی ما ورته ووې ګاندهي جي! هغه ټولي داکي سياسي داکي دي دپېرنګيانو په رعيت کېږی او تاسو پرې وېروی ولي. زمونږ ډاړول زمونږ ګاډی به هغه چلولو. ولي دپر بنه ډاړول دی. چه کوهاټ ته ورسېدلو نو دګاندهي جي استقبال ته ډېر خلک راغلي وو بيا لويه جلسه وشوه بيا د دی ځاي نه بنو ته لاړو بيا ډېره اسماعيل خان ته لاړو. دهغه ځايه پيښور ته راغلو او د پيښور نه مردان ته لاړو او بيا دمردان نه هزاره ته لاړو، او بيا دهزاره نه ګاندهي جي هندوستان ته روان شو. ګاندهي جي د خدايي خدمتګارو د ډسپلين او عدم تشدد نه ډېر خوشحال و.

دسرحد دخلکو سره دګاندهي جي دومره مينه محبت وچه ماسره يي وعده کړې وه چه که ته والي نو زه به شپږ مياشتي په صوبه سرحد کښي او شپږ مياشتي په سيواګرام کښي تېروم. سردار پټيل سرحد ته دګاندهي جي په راتلو خفه و او په دی خبره يي ورسره همېشه اختلاف کولو. سردار پټيل دا نه غوښتل چه ګاندهي جي سرحد ته لاړ شي د پټيل دا کوشش وچه مسلمانان په کانګرس کښي رانه شي. کانګرس کښي يو سړی وچه هغه مسلمان وخوده ته هندو ښکاريدلو نو هغه ته يي ويلي وو چه پام کوه دا مسلمانان دې نه کانګرس ته رانه شي.

ګاندهي جي ته د صوبه سرحد وکيلانو او بيرسټرانو د ډاکټر صاحب په بنګله کښي يوه سپاسنامه د سردار عبدالرب نشتر په ذريعه پيش کړې وه او په هغې کښي يي ورته ليکلي وو چه مونږ په دی فخر کوو چه ته زمونږ هم پيشه يې يعني وکيل يې. ګاندهي جي ورته ډېر مزيدار جواب ورکړو چه: زه ستاسو هم پيشه نه يم دا څه ښه پيشه نه ده دکوم وخت نه چه ما د خداي د مخلوق خدمت شروع کړی دی نو دا پيشه مي پرېښي ده تاسو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کار دی چه دا پېشه پرېږدئ او د ملک خدمت ته ملا وتړئ .

زمونږ د وزارت قایمېدو لږه موده شوې وه چه په دې کښې گورنر یو سرکاري دعوت (اېټ هوم)
واغئ ځکه چه په دې کښې د شرکت د پاره نورو خلکو ته لیکل شوی و په دې کښې یې ډاکټر صاحب
له هم دعوت ورکړی و. په دغو ورځو کښې په کلکته کښې د کانگرس ورکینګ کمیټۍ جلسه وه
زه هغې له تللم ډاکټر صاحب ما سره دا خبره وکړه چه مونږ د گورنر په دې اېټ هوم کښې
شریک شو که نه ؟ ما ورته ووې چه د کانگرس وزیران په هېڅ قسم سرکاري دعوتونو کښې
شریکېدی نه شي. هغه ووې چه ښه به داوي چه د گاندهي جي نه تپوس وکړې، او بیا ماله
تار راکړې، که چېرې دده اجازه وي نو په هغه تار کښې صرف "هو" ولیکه او که نه وي نو صرف
"نه" ولیکه. زه چه کلکتې ته ورسېدم او د گاندهي جي نه مې پوښتنه وکړه هغه ووې چه د دغه
رنگ سرکاري څیزونو کښې مونږ نه شریکېږو نو ما ډاکټر صاحب له د "نه" تار ورکړو خو وخت
چه ډاکټر صاحب ته تار ورسېد نو هغه گورنر د دې خبرې نه خبر کړو او گورنر دا خبره ښه
نه گڼړه او په "اېټ هوم" کښې د ډاکټر صاحب خلاف ډېره پراپیگنډه وکړه. ملک خدا بخش
ته یې د خلکو په مخکښې ووېل چه ډاکټر صاحب خو شرکت غوښته خو ډېره نه ورله تار راغی نو
ځکه شریک نه شو کله چه زه واپس راغلم او د دې خبرې نه خبر شوم نو ډاکټر صاحب ته مې
ووې چه دا سړی ستا دوست نه دی او دا خبرې د دوستۍ نه دي بلکه د شرافت نه هم لیرې
دي مگر د ډاکټر صاحب داسې طبیعت و چه دا رنگه خبرې به هغه ته لږې ورځې یادې وې
بیا به ترې نه هېرې شوې .

په کلکته کښې سوباش چندر بوس او د هغه ورور سرت چندر بوس د ورکینگ
کمیټۍ د ممبرانو د پاره د ډېر ښه انتظام کړی و او د هر سړي د ارام او خوشحالۍ فکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

به لي ساته گاندهي جي يې پخپل کور کښې ډېره کړې و . زه يې ډېر ډېر لوی تعلقدار سره ډېره کړې وم او دغه شان د نورو ممبرانو حال و . د گاندهي جي به يې ډېر خدمت کولو . زه گاندهي جي سره ناست وم چه سوباش بابو هم راغی دی د خپلې ناجوړتيا نه پوره جوړ شوی نه و او گاندهي جي ورته ووې چه ته خو لا پوره جوړ شوی نه يې نو د کانگرس صدارت خو کولی نه شې ده ووې نه جي ! زه خو اوس ډېر ښه يم او دغه کار کولی شم . زه پوه شوم چه د ده دا د دومره دارومدار د دی خبری د پاره دی چه په جلسه کښې د ورکينگ کميټۍ ټول ممبران د ده تجويز پاس کړي . لالي په هغو ورځو کښې دانټرنس امتحان نه وو ورکړی او په وارده کښې و . جمنا لال جي بجاز چه اجلاس ته راتلو نو لالي يې خان سره راوستی و . لالي سره يې ډېره مينه کوله او په ډېر زور يې ماته ايله ډيوی ښيي د پاره پرېښې و . د جلسې د ختمېدو نه پس هغه گاندهي جي سره واردې ته لاړو او زه خپلې صوبې ته راواپس شوم .

وزارتونه او خدائي خدمتگار :

مونږ خو وزارت د دې د پاره اخيستی و چه خپل جماعت مضبوط کړو او د پيرنگي د له کمزوري کړو ، د دې د پاره په سرحد کښې موهغه ټول انعامونه بند کړل چه د سرکار له طرفه به خلکو له ورکيدې شو ولې چه په دې صورت به د دې خلکو ډلې د خلکو له بيت المال نه اخيستې او خدمت او تابعداري به يې د پيرنگيانو کوله او دغه شان انريری مجسټريټي موهم ماتې کړې او ضلعداري موهم ماتې کړه . ځکه چه دا ټول خلک د پيرنگي د له وه . بل کار مو دا وکړو چه غريب خلک مو د ملکانو د ځوکيداري نه خلاص کړل چه په دې وسيله به هغوی په خلکو ډېر زياتي او ظلمونه کول . زمونږ دا هم اراده وه چه د کلونمبرداران

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې هم مات شي ځکه چه دا هم د پیرنګی یوه مضبوطه ډله وه، مونږ غوښتل چه د هغوی په ځای دی د مالیی د ټولولو د پاره په هر تحصیل کښې نایب تحصیلدار مقرر شي، مګر په دی کښې کامیاب نه شو ځکه چه زمونږ د اسمبلۍ ځینی ممبران پخپله نمبرداران وو. دا زمونږ د غلط انتخاب نتیجه وه او د اینده له پاره مونږ له ددی نه سبق اخیستل په کار دی بله دا چه د کوهاټ د ټیری ریاست په خلکو دوه ظالمانه ټیکسونه وو چه هغه ته به بوا او تیرنی ویلی شو، په اسمبلۍ کښې د هغه د لیری کولو د پاره قرار داد پاس شو.

یوه بله عجیبه خبره درته وکړم، یوه ورځ زه او قاضی صاحب په ایبټ اباد کښې مازیګر په سړک ګرځیدو مونږ ولیدل چه زمونږ نه وړاندی جینکۍ دي او وړپسی هلکان دی، دا ما ته بده ښکاره شوه، ما قاضی صاحب ته وویل چه ستاسو د وزیرانو دومره اختیار شته چه ددی مخنیوی وکړی ځکه چه دا خو زمونږ بچي دی، د دوی عزت زمونږ عزت او د دوی بی عزتی زمونږ بی عزتی ده. قاضی صاحب را ته ووې چه مونږ قانوناً دومره اختیار نه لرو، ما ورته وویل چه مونږ د خپلو لونو، خویندو او میندو د عزت حفاظت نه شو کولی نو د داسی حکومت نه څه فایده. تعلیم کښې هم څه نه څه ترقی وشوه په اخر کښې سکولونه پرانستی شول او هغه کښې کافی برخه د جنکو د پاره وه او څومره چه مونږ غوښتلو هغومره تعلیم خوریدی نه شو ځکه چه ددی د پاره په بجټ کښې لږ رقم مقرر شوی و، چه د هغه زیاته برخه به د محکمې په خرڅونو لګیده مونږ هغه کښې هم څه بحث وکړو، د انګریز ډایرکټر په ځای مو د دیسی سړی ولګولو او د انسپکټر عهده مولیری کړه نو هم پکښې ګنجایش و مګر د هغه اصلاح زمونږ د وسي نه بهر وه.

د تعلیم په باره کښې چه کوم زیاتی د پښتنو برخلاف پیرنګیانو کړی دی هغه یی په هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې د بل چا سره کړې نه دي. د پښتنو د بچو د پاره ددې بې کاره تعلیم یې هم ډېر لږ انتظام کړی وو او د جنګو د تعلیم طرف ته یې اصلاً توجه نه وه کړې بلکه د ښمنی د پښتنو سره داکړې وه چه ابتدائي تعلیم یې په مورنۍ ژبه نه وه او په پردۍ ژبه کښې وُ پښتنو د خپلو بچو د پاره د خپلو مدرسو د جوړولو کوششونه به وکړل او مدرسې به یې جوړې کړې مګر حکومت د دې په ځای چه هغوی سره امداد کړې وای د هغه مخالفت به یې کولو او د هغو د بندید وکوشش به یې کوو. زمونږ وزارت دا قدم هم اوچت کړو چه په ابتدائي مدرسو کښې یې پښتو ژبه لازمي وګرځوله او بل طرف ته زمونږ قوم تر اول عمر د بلې د پرق دلاندې تیر کړې وه هغوی اختیارات لیدلي نه وو او نه ورته دا معلومه وه چه اخر زمونږ اختیارات څومره دي مونږ د وه انیز کټلی وو او قوم د دې غوښتله او دا هم پرېږده چه د جایز او ناجایز هیڅ قسم تمیز نه وو او د هر سړي دا خیال وو چه لوټ دی نور وکړو او زه پاتې شوم نور قوم خولا پرېږده. ده د د خدائي خدمتګارو هم دا حال وو چه هر وخت به د وزیرانو په بنګلو کښې ناست وو تا نهي او تحصیلونه د دوی نه خالي نه وو او د هر یو به چه خوښه وی که هغه به وشو خوښه او که هغه به ممکن نه وو نو بیا به یې د وزارت برخلاف پراپېګنډه کوله چه د غریبانو خلکو د پاره څه وشو او مخالفینو به هم پرې مالګه مرچکې دوړول. بیا به یې کلو کښې پراپېګنډه کوله چه د خدائي خدمتګارو او غریبانو هیڅ ونه شو په د غه طریقه د غونادانانو دوستانو خپل تحریک ته نقصان ورسولو ما چه به د خدائي خدمتګارو دی کار ته کتل نو حیرانیدم به او د ځان سره به مې وې چه خدایه دا هغه خلک دي چه دوی خدای سره وعده کړې وه چه مونږ به ستا د پاره د خپل قام او ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت کوو بلغیر د څه لالچ نه د ډېر افسوس خبره خولا داوه چه څه وخت به یو ملامت
و یا یوه وظیفه وه نو دهغې د پاره به سلو خدایي خدمتګارو درخواستونه ورکړي وو
څو وظیفه به یوه وه یو سړي له به ورکړېشوه هغه به هم خدایي خدمتګار و دانور یوکم
سل خدایي خدمتګار به ټول خفه وو ، او د وزارت او د خپل تحریک بر خلاف به لي
ـرخای پراپېګنډه کوله او تشه پراپېګنډه نه وه . ګنځل او بد ویل به هم ورسره و .
کومه ورځ به چه د نوکرو د پاره د مقابلې امتحان د نوعجیبه نظاره به وه په
سو ونو امید وار به وو او هر یو امید وار سره به د سفارش د پاره جرنیلان ، کرنیلان
ـلدان او ناظمان راغلي وو عجیبه خبره خو لا دا وه د هغو کسانو د زامنو د پاره به
ـی هم سفارشونه کول چه پلرونو ئې د حکومت د پاره د وی سره ډېولي وو او شهیدان
ـو او په موجوده وخت کښې هم د پېرنګیانو ملګری وو . ما ته به د خدایي خدمتګار
ـسی کاروونه ډېر بد او مکروه ښکاریدل که د امید وار به څه وشوا وکه نه د دوی
ـر به وشو په موږ کښې به ورکه ځېدل چای ، د دوی به بې وخوړل او پالوده پری
پاسه . په دې کښې بل لوی نقص دا و چه ټول کسان خو به نوکران کیدی نه شول نو
ـغو کسانو او د هغوی خپلوانو به خدایي خدمتګارو ته پېغور ورنه کول چه لجیلخانی
ـسو تېری کړې او فایدې د نورو خلکو دې ستاسو په کښې څه وشو ؟
زموږ د وزارت نه یوه لویه غلطي دا هم وشوه چه د سرحد هغه وحشي او ظالمانه
ـون چه موږ ټولو ورسره مخالفت کړی وا و زه ټول عمر پېرنګیانو په دې قانون
ـی ګرفتار کړی او قید کړی وم ، دې وزارت اول د غه سرحدی قانون مات
ـو . هغه پېرنګیانو زموږ د وزارت په ذریعه بیا واپس جاری کړو جماعت سره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه سلا او مشوره څه چه زه یې هم خبر قدری نه کړم. حال هم دا چه په کار دچه د اسې
نه وای شوی د جماعت نه تپوس شوی وای او که چیری د جماعت رضا نوی نو دوزیرانو
هیڅ حق نه و چه هغه مړ قانون یې بیا ژوندی کړی وای. په دې قانون پوځ د پېښور ټکیانو
اقتدار زیات شو ځکه چه په جرګو کښې د مقرریدو په طمع خلک ورمات شول او سلامونه
یې شروع کړل او بل زمونږ ډیر خلک د سرحدی قانون په ذریعه حکومت قید کړل او بیا
خو مونږ هیڅ ویلی نه شول ځکه چه دغه قانون مونږ پخپل وزارت کښې اجرا کړی وو
زه ټول عمر پېښور ټکیانو په دې قانون کښې قید کړی یم او بل طرف ټول سرکاری نوکرانو
زمونږ برخلاف یوه منظمه پراپیګنډه د خپلو افسرانو په ډاګیز نه شروع کړه، دوی
او د وزارت څه پروا نه کوله او نه یې څه ګڼل ډیر ځله ماسره په خپل ځان د پروسرکاری
ملازمانو د خلکو په مخکښې د خدائی خدمتګارو برخلاف قصې کړی دی. دغه شان
زه یو ځل سره د عاشق شا باچا د مومندو د کوه دامان په دوره وو. د هغې علاقې
تامیدار په مونږ سره و هغه به زمونږ برخلاف پراپیګنډه کوله او خلکو ته به یې ویل
چه باچاخان خو غوا نه حلالوی ان تر دې چه په یوه لویه جلسه کښې ځینو کسانو د ده په
لمسه شور جوړ کړو او زما د تقریر په دوران کښې یې را نه دا سوال وکړو چه ته غوا حلا
لوی ما ورته وې چه زه خو قصاب نه یم او مسلمانی خو څه په غوا حلالولو بندی نه د
دا قصه ډاکټر صاحب او نورو وزیرانو ته ورسیده اول خو ډاکټر صاحب د عاشق شا
باچا په خوله یقین نه کولو او چه یقین یې وشو نو بیا یې هم د هغه تامیدار څه ونه کړل
دا خو پریږده زمونږ کلی کښې د جوارې ېرو ډاکټر صاحب دری ځله پخپله دد
پر بند ولو د پاره راغلی و لیکن بند نه شو ځکه چه دا خو د پولیس کار و او پولیس مل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کولو هغوی خو به پکښې حصه اخیستله. ډاکټر صاحب پخپله یو سړی په رشوت
نیولی و په هغه مقدمه چلیدله خو اخر مجبوریت بری کړو. حقیقت داو و چه سرکاري افسران
د صوبې د وزارت نه نه وېرېدل ولې چه دوی هغوی له سزا نه شوه ورکولی، چه کوم سرکاري
افسر به وزارت ناراضه شو او دغه له د سزا ورکولو اراده به یې وکړه، نو ګونر او لوی انګریز
افسرانو به دغه افسر سمدستی د صوبې په خوا کښې ایجنسو ته بدل کړو او په دې طریقه به هغه
د سزا نه بچ شو. نتیجه دا شوه چه سرکاري افسرانو د وزیرانو په ډاکه حکم عدولي کوله او د
هغوی سره یې د هیڅ قسم تعاون نه کوو. د دې ټولو خبرو د پاسه د ډاکټر صاحب خیال و
چه سرکاري افسران د هغوی وزارت سره تعاون کوی. په خوشدل کپتان د ونو د ټولو
مقدمه جوړه شوه او بد پکښې راګیر شو نو کور ته راغی او ډاکټر صاحب ته یې ووې چه
دا سړی به زه د دې ځای نه بدل کړم خو دا مقدمه ترې واپس کړه ډاکټر صاحب ته ځلو
ملګرو ویلی وو چه دا کپتان ډېر خراب سړی دی ده په خدائي خدمتګارو ډېر ظلمونه کړي
دي وهلی یې دي، شړمولی یې دی، بېګناه یې قید کړي دی. خو ډاکټر صاحب عجیبه سړی
و. د دې ټولو خبرو د پاسه هغه یې د ګودنو په خوله بدل کړ. د دغه خیال زمونږ او زمونږ
د تحریک د پاره ډېر خطرناک و او دغه وجه وه چه د حکومت ملازمانو زمونږ تعاون
کړو او انګریزانو به چه څه ورته ویل هغه به یې کول او د دې ملازمانو دا یقین وو چه واک
اختیار د دوی نه بلکه د انګریزانو دی دغه شان زمونږ د اسمبلی ممبران او د دستورکیټ
بورډ ممبرانو هم دا خبره هېره کړه چه مونږ د قوم په ووټ منتخب شوی یو او هر څه
چه کوو په کار دی چه د قوم د پاره وکړو. عجیبه خبره خو لا داوه چه په دستورکټ بورډ کښې
ونو د وڅایو کښې چه به کوم سړی د دوی مشر مقرر کړو هغه به په دیانتداری سره کار کاوه او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو اصولو پابند به و او ددوی ناجایز سفارشونه بی نه منل نو ددی به دهغه غور ځولو کوښښ کولو. لو یه د افسوس خبره دا وه چه د دوی خپل خدایی خدمتگار وور د دوی سره به بی یه یوه کلی وقلید و نه تیر کړی و و دهغه په ځای به بی هغه سړی له ووټ ورکولو چه خدایی خدمتگار به نه و د ملی مار به ځو په ده به بی غور ی زیری وهلی او ددوه خوشامندی به بی کولی. د جنگو اخان به ددوی غوړی زیری وهلی وی او بله دا چه دی خو دپیرنگیانو د ملی ماروه، هغه زمونږ خدایی خدمتگار نه و خو توله دهغه ملګری شول او هغه بی د خپل خدایی خدمتگار په مقابله کښی کامیاب کړه. وزیرانو به هم چا سره سلا مشوره نه کوله هغوی زمونږ دی وروڼو داسی واړه خطاکړی وو چه پخپلو کښی هم د دوی سلا مشوره نه وه او نه داصولو پابندی وه. والیسرای اعلی دوی دهغه هرڅلی وکړو او بیا ودوی کښی ورسره داکټر صاحب شریک شو ماته د کانګرس دهای کمانډ نه تاره راغی چه داخه مو وکړل؟ دغه شان زمونږ داسمبلی په ممبرانو کښی هم دلی جوړی شوی وی په دستر کت بورډو نو کښی هم یو ی جنبی وی دخدایی خدمتگارانو هم دغه حال و نور خولا پریږده چه د داکټر صاحب او قاضی صاحب په مینځ کښی دکلی ګوړی ارباب عبدالرحمان خان او میا جعفرشاه سخت اختلاف پیدا کړی ؤ. داکټر صاحب او قاضی صاحب زمونږ د پر ذمه دار خدایی خدمتګاران وواو د وزارت نه مخکښی د دوی یو بل سره ډیره مینه محبت، ورورولی او ښه تعلقات وو. زمونږ چه به په ملک کښی دوره کوله نو زمونږ خلاف به پیرنګیانو پراپیګنډه کوله او ملایانو ته به بی ویل چه دوی بالشویک دی. دوی مذهب ورکوی او تاسو ورکوی او خانانو. ملکانو ته به بی ویل چه دوی خوستاسو نه هرڅه اخلی او غریبانانو له بی ورکوی. ملایانو زمونږ سره ژنتیښی ولی نه کوله او دهغوی بی منل. او دهغوی خبرو سپی تلل. ولی خانان او ملکان به راتلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۲ [illegible] مزدور [illegible] چاچه به مزدوری کوو [illegible]
جایداد [illegible]
شو [illegible]

زمونږ نه بې تپوسونه کول، زه د دواوی په دوره وم چه د غلته څه خانان او ملکان راغلل او زمانه يې تپوس وکړو چه مونږ ه او روچه تاسو زمونږ نه جايداد ونه اخلئ او غريبانانو له يې ورکوئ، ما ورته اووئيل چه مونږ له خدای داسی ملک راکړی دی چه د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی. که مونږ ازاد شو او دا ملک زمونږ شی او مونږ ملا وتړو، دا ملک اباد کړو، نو څوک به غريب پاتی نه شی، مونږ به ټول خانان شو زمونږ ه دا اراده نه ده چه ستاسو نه جايداد او ملک واخلو مونږ خو ستاسو حالت هم ښه کول غواړو او د وږی مړول غواړو، که دا وږی ماړه شی نو تاسو ته څه تاوان دی. که تاسو د پيرنګيانو ملک ته لاړ ئ نو هلته نو خلک خو پرېږده د مزدورانو لی ښکلی او موټرونه دو او ستاسو نه تپوس کوم چه ستاسو موټرشته، ښکله شته؟ که زمونږ تحريک کاميابه شو نو د ملا حالت به هم ښه شی او د خان او ملک حالت به هم ښه شی، مونږ دا هڅه کوو نو د خان د پاره نه کوو، دا د دی قوم او ملک د پاره کوو.

چه مونږ د صفايی کار شروع کړو او کلوته تلو جارو کانی به راسره وي، جماعتونه، حجری اولاری، کوڅې به موجارو کولی، نو د پيرنګيانو ايجنټانو به خانانو، ملکانانو او ملايانو ته وويل چه د دوی د دی جارو نه مطلب دا دی چه په تاسو جارو راشی او دا ملک د غه شان ستا- سونه پاک شی خو زمونږ په کوشش قوم کښی رود ولی، عزيز ولی، قام ولی او سياسی شعور پيدا شوی و، نو چه څومره به دوی زمونږ خلاف پراپيګنډې کولی هومره به په قوم کښی مونږ سره د خلکو همدردی زياتيده، ولی چه هغوی به ليدل چه مونږ خو د هغوی خدمت کوو او د هغوی د حق د پاره پيرنګيانو سره په جګړه يو، تکليفونه، مصيبتونه او جيلخانی تيروو. خلکو به وئيل چه جيلخانی دوی تيروی او حق زمونږ د پاره غواړی، د غه وجه وه چه د قوم او خلکو مونږ سره ډيره همدردی وه، خلکو ته معلومه وه چه د "۱۹۱۹ع اصلاحات" هندوستان نه قبلول، هغوی وئيل چه لږ دی

ـه غالباً چه د عز مولینا مولوی بشیار محمد صاحب وو، چه آخر کښې
کمیونسټ ...
څوک دوست وو، خو روسته به ... ۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولی د صوبه سرحد نوابانو، خانانو، صاحبزادګانو، سیدانو او زبرګانو دا اصلاحات غوښتل خو پیرنګیانو نه ورکول، ورته یې وئیل چه تاسو پښتانه به حکومت څه پوهېږئ؟ تاسو ځنګلیان خلک یئ دا اصلاحات خو دوی (خدائی خدمتګارو) مونږ له ګټلی دی. بیا دی قوم ته معلومه وه چه دا ووټ خو باچاهی وه. خلکه چه حکومت په ووټ جوړیږی او ووټ راله دوی ګټلی دی.

حقیقت دا دی چه زمونږ تحریک ته د بېر نقصان اقتدار ورسولو. دا خود غرضه خلک د اقتدار په انتظار کښې وو چه اقتدار راغی. نو دوی په مونږ کښې راننوتل. دوی خو خدمت له نه راغلی. اقتدار پسې راغلی وو، نو مونږ کښې یې دهغی چیل اقتدار د پاره پرې جنبې پیدا اکړې. اقتدار خراب شی نه دی مونږ هم چه کوشش کوو د اقتدار د پاره کوو. خو اقتدار د حکومت د پاره نه، د خدمت د پاره زمونږ د خدائی خدمتګارو خو دا قاعده وه چه مونږ به د یو کار د پاره څوک مقرر ولو، نو مونږ ټول به راغونډ شو. ما به ورته اووئیل چه دا کار دی او د دې کار د پاره مونږ له یو سړی په کار دی، تاسو یو سړی خوښ کړئ چه د دی کار لایق وی او ما ته یې راکړئ هغوی به یو سړی خوښ کړو او ماله به یې راکړو. داسی به په دی کار کښې نه د چا خفګان وو نه ګیله، نه مخالفت. مونږ په ټولاندی کښې د خدائی خدمتګارو صدر انتخابوو. افضل خان صدر منتخب شو. هغه ماله راغی ما ته یې اووئیل چه باچاخانه زه خو خدائی خدمتګار زه که صدر یم هم به خدمت کوم او که صدر نه یم هم. زمونږ مولوی صاحب په صدارت خوشحال بوی نو خوښه دې نه ده چه دا صدارت هغه له ورکوم، ما ورته اووئیل چه ستا خوښه ده. نو زما هم خوښه ده. نن تاسو دی سیاسی جماعتونو ته وګورئ، په دوی کښې دا جګړې مخالفت پارټی بازی او جدائی دا څه څیز پیدا اکړی دی دا اقتدار!

زه دی قوم ته وایم چه تاسو تر خو بې غرضه، دیانتدار، ایماندار، په قوم او ملک میر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک پیدا کړی نه دی، نو نه دا ملک ازادیږی او نه دا قوم.

بیا ووټ دی، نو زه د ووټ مخالف نه یم. دا مونږ چه په کومه طریقه خپلی جماعتی او قامی فیصلی کوو دا ووټ نه دی؟ او دا جمهوریت نه دی؟ او دا ووټ مونږ په قربانو کښلی نه دی؟ خو زه دا وایم چه زمونږ دا قوم د ووټ په حقیقت پوهول غواړی او باید چه په دی یی هم پوه کړو چه ووټ هغه چا له ورکول په کار دی چه څوک یی مستحق دی. د ورور عزیز ته یا په پیسو ووټ ورکول نه دی په کار. زه خو وایم چه څوک په پیسو ووټ خرڅوی د هغه د ووټ حق خیستل په کار دی. د خود غرضو خلکو په وجه خدائی خدمتگارو کښی هم خود غرضی پیدا شوه. دیوی حلقی نه به یو ممبر کیده او ده خواستونه به سلوکسو ورکړل. چه یو سړی به وشو نو یو کم سل به خفه وو بیا به یی پارلیمنټری بورډ ته بلد ردویل. دغه حال د ملازمتونو وو چه ځای به یو وو او امیدواران به سل وو. نو نوکری خو به یوه وه. دیو سړی به ورسیده، یو به خوشحال شو یو کم سل به خفه وو. نو بیا به یی متعلقه وزیر ته کنځل کول، او مسلم لیګ به دا پراپیګنډه کوله چه دغریبو خه حال شو. بیا به ما له هم دا غلبل شکایت به یی راته کولو. ما به ورته وئیل چه دا سړی چه مقرر شوی دی دا خدائی خدمتگار دی او که نه؟ دوی به او وئیل چه خدائی خدمتگار دی، ما به ورته او وئیل چه خدائی خدمتگار دی نو بیا خو دا یوه نوکری ده یو سړی ته به رسیده. بلکه دا چه ما به تپوس ورکړو چه دا کوم خدائی خدمتگار چه مقرر شوی دی دا د وزیر ورور عزیز دی. ده خپل ورور یی مقرر کړی دی نو وئیل به یی چه نه. نو بیا به ورته ما او وئیل چه دا سنه کار نه دی چه تاسو خپلو وزیرانو لپسی بد رد وایئ.

پیرنګیانو ته خو دا معلومه وه چه دا یو اصولی جماعت دی چه څه وایی هغه کوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. خلکو ته وُیلي وو چه ځوک یي کښتي هغه به یي ځښتي او پیرنګیانو ته دا هم معلومه وه چه دوی د نورو سیاسي لیډرانو غوندي نه دي چه قوم سره د انتخاباتو وخت کښي کومي وعدي وکړي نو بیا هم نه پوره کوي نو چه زمونږ وزارت شو نو هغوی سره فکر شوا وزمونږ د بد نامولو کار ونه یي شروع کړل. یوه ورځ قاضي صاحب ماله راغی چه ډاکټر صاحب خو د ګورنر کننګم سره د ملازمتونو په باره کښي دا وعده وکړه چه دی د باره به کمپي تیشن (Compitetion) (د مقابلي امتحان) وي چه ځوک لایق او قابل وي هغه به واخیستي شي که چیري داسي ونه شي نو ایډمنسټریشن (اداره) به خراب شي داقسم مسئلي د زمونږ یوه کمیټۍ وه، هغي ته پیش کیدی. زه هم د کمیټۍ ممبر وم، ما قاضي صاحب ته اووئیل چه ته هغه کمیټۍ را وغواړه، څه وخت چه د کمیټۍ اجلاس شروع شو نو ما ډاکټر صاحب نه تپوس وکړو چه ډاکټر صاحب تا ګورنر سره فیصله کړي ده؟ ډاکټر صاحب اووئیل چه که کمپي تیشن نه وی نو بیا خو به قابل خلک رانشي ایډمنسټریشن به خراب شي ما ورته اووئیل ډاکټر صاحب ما د انګریزانو په حکومت کښي داسي خلک لیدلي دي چه ملازمان دي او دستخط کولي نشي. بله دا چه پیرنګیانو ته به ځوک د ملازمت د پاره پیش شو نو دوی به تري اول داپوښتنه کوله چه د سرکار دي څه خدمت کړي دی او هغه خلک به یي اخیستل چه د سرکار خدمت به یي کړي وو. نو مونږ ته هم بیا کار دی چه هر چا اخلو نو داپوښتنه تري کوو چه تا یا ستا پلار د دی ملک او قوم څه خدمت کړي دی او دا خدایي خدمتګار خو ټول عاجزان دي، د دوی خو څپل اولاد بیا څپل کلي کښي هم سبق نه شي ویلي او دولتمند خو دلته نه چه په یورپ او امریکا کښي څپلو بچو سبق وئیلي شي نو د دی خو دا مطلب شو چه قرباني خو غریب وکړه او چه څه ګټه اوشوه نو هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

«خانانو بچو واخيسته چه څوک د ملک او قوم د ازادۍ جنګ کښې د پيرنګي ملګري وو زه د کمپيټي تيشن (مقابلې د امتحان) خبره منم خو په دې شرط چه تاسو د غريبانانو بچوله د غه شان تعليم ورکړئ، څنګه چه دولت مند خلک خپلو بچوله ورکوي ما ورته اووئيل چه که تاسو دې سره اتفاق نه کوئ نو ښه به دا وي چه استعفا ورکړئ. ډاکټر صاحب را ته جواب کښې ووئيل چه زه د دې کميټۍ نه استعفا ورکوم.

لنډه دا چه زه په دې نتيجه ورسيدم چه څومره زر کېدې شي مونږ له وزارت پرېښودل په کار دي ځکه چه زمونږ تحريک ته د فايدې په ځاى تاوان رسوي زمونږ د اسمبلي په ممبرانو کښې ورځ په ورځ اختلافات زيات تېدل، چا به د ډاکټر صاحب نه شکايت کولو او چا د قاضي صاحب نه. دا اختلاف اصولي نه و بلکه ذاتي و اخر نوبت دې ته ورسيد و چه د وزارت ماتولو د پاره د هزارې ضلع د کانګرس اسمبلي ځينې ممبران د اټک په ډاک بنګله کښې مخالفو ممبرانو سره د سلا او مشورې د پاره جمع شول مګر خداى خبر چه ولې څه فيصلې ته و نه رسېدل. د بعضې خلکو دا خيال و چه خان بهادر سعد الله خان او اورنګ زيب خان په کور کښې د وزير اعظمۍ په عهده باندې وران شول. د آل انډيا کانګرس کميټۍ پارليمنټري کميټۍ صدر مولانا- ابوالکلام ازاد د خپله سرحد له راغي مګر دا مسئله حل نه شوه ځکه چه د ذاتياتو شخصي مسئلې حل کېدې نه شي د اسمبلي بعضې ممبرانو زه مجبور کړم چه په دې معامله کښې مداخله وکړم د هغوى هم دا خيال و چه ښه به دا وي چه مونږ دا وزارت پرېږدو زما خو دا اول نه د غه خيال و مګر د وزيرانو په کارونو کښې مې مداخلت نه کولو ځکه چه ذمه داري د هغوى په سر وه. ما د خدائي خدمتګارو لويه جرګه جمع کړه او د وزارت دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره می ورته وړاندې کړه ټولو ممبرانو په دې خبره اتفاق وکړ چه حکومت مونږ سره تعاون نه کوی نو مونږ له په کار دی چه وزارت پرېږدو ځکه چه د دی نه زمونږ تحریک ته کټه نه رسی بلکه نقصان رسی. اجلاس ختم شو او ما د صوبې د خدائی خدمتګارو لویې جرګې نه د دریو د یو کسانو یوه کمیټه جوړه کړه او د اسمبلی ممبرانو ته می ووی چه سبا له به تاسو راځئ او یو یو کس به ځان له خپله رایه او بیان دې کمیټې له ورکوی. سبا له چه هغې کمیټې خپل کار شروع کړو نو د امیر محمد خان د هوتی نه علاوه نورو ټولو ممبرانو د وزارت په حق کښې رایه ورکړه زه حیران شوم او بهر ته راووتم ټولو ممبرانو ته می ووې چه دا څنګه خبره ده پرون تاسو د وزارت مخالف دئ اوس پې ملګرې شوئ. ډاکټر صاحب ماته ووې که ماته اجازت وی نو دا راز به زه ښکاره کړم ما اجازت ورکړو هغه ووې چه دوی ټول وائی چه وزارت دې وی مکوی دې هغه څه چه مونږ ورته وایو. لیکن دغه خبره مونږ ته منظوره نه ده نو په مونږ د باواچولو د پاره دوی بیا د وزارت د ماتیدو تپه کوی. خیر مونږ خواره شو مګر د وزارت د پرېښودو په باره کښې زما رایه نوره هم ټینګه شوه او خوځله د آل انډیا کانګرس های‌کمانډ ته می دا خبره وړاندې کړه چه تاسو مونږ له اجازه راکړئ چه مونږ د سرحد وزارت مستعفی کړو ځکه چه مونږ ته د فایدې په ځای نقصان رسیږی. هغوی اجازت نه راکوله او وائه به چې وې چه ټول وزارتونه به په یو ځل پرېږدو. د ‌‌‌‌‌‌‌‌‌ګرد خدای فضل د چه د یورپ دویم لوی جنګ په (۱۹۳۹ع) کښې شروع شو.

وزارتونه مات شول:

کله چه یورپ کښې د جنګ په شروع کېدو برتانیې د جرمنی خلاف د جنګ اعلان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو نو دهغې سره سره يې دهندوستان د طرف نه هم د جرمنی خلاف د جنګ اعلان وکړو
کانګرس په دې اعتراض وکړو چه د تېرو صوبائي انتخاباتو نه دا خبره واضحه ده چه
ونږ دهندوستان د اولس نمائندګان يو ، نو په کار دا وو چه د هندوستان د طرف نه
جنګ د اعلان کولو نه وړاندې د هندوستان د خلکو رايې معلومه کړې شوې وې . بله
مطالبه يې دا هم پېش کړه چه که د برتانيې او د اتحادې طاقتونو دا اعلان صحيح وي
چه دوی به د دنيا کښې د صلح او امن او ازادې د پاره جنګېږي نو کانګرس تپوس کوي چه
ايا په دې کښې هندوستان هم شامل دی او که نه ؛ مخکښې ورته بيا کانګرس دويل چه موږ
شکه د دغو اصولو د پاره جد وجهد کوو او حکومت برتانيه له دا تسلي ورکوو چه هندوستان
هم په دې جنګ کښې هغوی سره څنګ په څنګ ودرېږي او د هيڅ قسم قربانۍ نه به غاړه
نه غړوي خو په شرط د دې چه حکومت برتانيه دا اعلان وکړي چه د جنګ په خاتمه به هغوی
هندوستان له ازادي ورکړي . چونکه حکومت برتانيه د دې اعلان کولو نه انکار وکړو نو
دې خلاف د احتجاج په طور د کانګرس ټولو صوبائي حکومتونو په جمع استعفا وکړه او موږ
دا ای د دې مصيبت نه خلاص کړو . د وزارت د ماتېدو نه وروسته ما د ټولې صوبې دوره
وکړه . د وزارت په وجه چه په صوبه کښې کوم جمود پيدا شوی و د وزارت په پرېښودو او زموږ
کوششونو جلسو او تقريرونو په خلکو کښې ورو ورو بيا ژوند راپيدا شو . ديورپ دويم لويې
جنګ شروع شو . د کانګرس د پاره دا خبره ضروري وه چه د جنګ په باره کښې قوم د خپلې پاليسي
خبر کړي . د کانګرس ورکينګ کميټئ د دې کار د پاره په وارده کښې راجمع شوه . پنډت
جواهرلال نهرو چين ته تللی و هغه يې د تار په ذريعه راوغوښتو هغه د هوائي جهاز په ذريعه
ن راورسولو په دې کښې فيصله وشوه چه بله مياشت کښې به بيا راجمع کېږو او ختمي فيصله به کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیرنګیانو ددی نه پس په ټول هندوستان کښی د مسلم لیګ وزارتونه جوړ کړل
خوزمونږ صوبه کښی بی د مسلم لیګ وزارت قایم نه کړه، ګورنر کننګم به ویل چه دلته زه د مسلم
لیګ حکومت نه جوړوم، که زه چیری حکومت جوړوم هغه به د ډاکټر خان صاحب وی. نو
زمونږ خلک په دی خوشحال وو چه د مسلم لیګ حکومت نه جوړوی خو زما دی سره اتفاق
نه وو، او زما د ګورنر دا خبره خوښه نه وه ولی چه ما ویل چه د مسلم لیګ حکومت جوړ شی
نو چه خلکو ته د خدایی خدمتګار د حکومت او د مسلم لیګ د حکومت فرق او ښه او بد معلوم
شی خو اخر هغی ګورنر چه دلته د مسلم لیګ حکومت نه جوړ وو، د مسلم لیګ حکومت جوړ کړو
زه په جیلخانه کښی چه خبر شوم چه د مسلم لیګ حکومت جوړ شو، نو ددی په جوړیدو قوم
پرست خلک ډیر خفه وو ولی زه خوشحاله وم. خلک حیرانیدل، ما به ورته ویل چه زمونږ
دا قوم ډیر عجیبه دی. تاسو نه ګوری؟ مونږ دوه اینز کتملی دی او دوی روپی غواړی، مونږ سره
روپی نشته نو زمونږ نه خفه وو مونږ دوه اینز کتملی وو هغه به موږ ورکولو او مسلم لیګ به داغم
نه ورکوی او هم دغه شان وشوه.

د خدايي خدمتګارو غونډې پرزې

انفرادي سول نافرماني، زما د قتل سازش، هزاره کښې د خدايي-
خدمتګارو کيمپ، اتمانزو کښې کيمپ، عالمي جنګ
او کانګرس، قبايلو ته د خدايي خدمتګارو
وفدونه، هندوستان پرېږدي
تحريک، د ميرولیس واقعه، زما ګرفتاري
او هري پور جيل، وزارتونه جوړېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخو د ۱۹۴۲ کال په دسمبر کښې ورکنګ کميټۍ دانفرادي سيول نافرمانۍ قرار داد پاس
کړو او دا فيصله يې وکړه چه دا سيول نافرمانۍ به صرف د آل انډيا کانګرس کميټۍ ممبران د
مرکزي اسمبلۍ ممبران او د صوبايي اسمبلۍ ممبران کوي او د دې دپاره هدايات او
قواعد هم خواره کړل چه په دې طريقه به دا کوي . په پېښور کښې مونږ د خدائي خدمتګارو
په دفتر کښې دا ټول شوي يو ممبر به مو را غوښتلو ، هغه ټول هدايات او قواعد به مو ورته
بيا ټول نو بيا به مو د هغو عملي کولو او پوره کولو وعده ترې اخيستله . بيرسټر قيوم
د مرکزي اسمبلۍ ممبر و کله چه ډاکټر خانصاحب د صوبې اسمبلۍ ته ودرېدلو نو هغه
د مرکزي اسمبلۍ د ممبرۍ نه استعفا وکړله او پخپل ځاى د پېښور ښار يو بيرسټر
عبدالقيوم ممبر کړو . زما په ده ډېر اعتبار نه و او دې څه چه دې ټولو دا سمبلو
ممبرانو نه مي هم اميد نه و چه دوى به په دې پوره عمل وکړي نو ده له مي اجازه نه ورک
کوله . ډاکټر صاحب را ته د ده دپاره ډېر منت وکړو نو اجازه مي ورکړه دا هم ورکنګ کميټۍ
پاس کړې وه چه شايد د سيول نافرمانۍ سره به دا خلک ګرفتار شي . که ګرفتار شول خو
ښه او که حکومت و نه نيول نو دوى له په کار دي چه کور کښېنني و بيه دې قام پسې کلي
په کلي وګرځي او د سيول نافرمانۍ تقرير و نه دې کوي تو هغې پورې به ګرځي شو پورې چه
ګرفتار شوي نه وي . ليکن افسوس دى چه ډېرو لږ خلکو د دې پابندي وکړه اکثرو
کسان ورځ دوه اخوا دې خوا وګرځېدل او پخپلو کورونو کښې کښېناستل او دو کيلانو خو
دومره کمال وکړو چه دا کار خو پرېږده خپل وکالت يې شروع کړو او د ټولو نه اول بيرسټر
قيوم په وکالت شروع وکړه . د هزاره ى دو کيلانو خو دا حال و چه خدائي خدمتګار دوى پېښ کيد

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلټنګ کولو هغوی کچرۍ بند ولی خدایي خدمتګار به ګرفتار دیډل او په دغو کچرو کښي ستیه ـ ګرۍ وکیلانو په پیسو باندی دخلکو مقدمی کولې او دټولونه عجیبه خبره خو دا وه چه دې وکیلانو نه کچرۍ پرېښودې او نه تحریک. ما پخپله دا وکیلان او بیرسټران رااتول کړل او ورته می ووې چه دا تا سو دخدایي خدمتګارۍ دا صولونه مخالف کار دونه کوئ خپل ځانونه او جماعت بدناموئ نو مهربانی وکړئ یا کچرۍ پرېږدئ یا جماعت هغوی دې دواړو ته تیار نه وو ځکه چه په کچرو کښي پیسي وې او جماعت کښي عزت وقار زمونږ چینو خدایي خدمتګارو ملګرو ډېر ښه کار وکړو، پخپلو خلکو کښي کلي په کلي جرګې جوړی کړې د خلک یې یوه کړل خو حکومت نیول نه، اخر ستړي شول او کار ترې پاتې شو. زمونږ جماعت کښي دا قسم خلک ډېر کم وو، زمونږ تعلیمیافته ډلې هغه که انګریزی تعلیمیافته وو او که مذهبی تعلیمیافته و دقوم او ملک سره یې څه کار نه وا او نه یې څه همدردی او دلچسپي لرله بلکه دیو معمولي غرض دپاره به یې زمونږ تحریک سره مخالفت کولو. په ستمبر ۱۹۴۱ع کښي د هشتنغر په یو کلي شیر پاو کښي زمونږ کیمپ و، دسهاک په غاړه نورخانه طرف ته لګېدلې و دهشتنغر خلکو ددی کیمپ انتظام کړی وکوم ځای چه زمونږ کیمپ و د هغه نه چاپېره فصلونه اولوی لولی کښې وې زمونږ دعلاقې اسسټنټ کمشنر یو پېرنګی وا او میجر کول یې نوم و زمونږ د تحریک ډېر مخالف و هسې خو هم هر پېرنګی زمونږ د تحریک مخالف وی او هر پېرنګی مونږ خپل دښمنان ګڼي چه په څه طریقه زمونږ تحریک ته نقصان ورسوی بیا هم هغوی هر کار په یوه مناسبه طریقه باندی کوی لیکن دا پېرنګی لا بل شان و دی خو تحریک خو پرېږده زمونږ په مرګ هم حصار نه و. دی چه زمونږ د کیمپ نه خبر شو نو زمونږ کیمپ ته نږدې دوه ورونه کاکاخیل میاګان وو چه ډېر ظالمان وو هغه یې راوغوښتل او ورته یې ووې چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وخت هندوستان کښې وو، هغه لاځه کوې چه زمونږ د هغه چاچې لور چه د موږ میراث یې هغې له ورکړی و مړه شوه نو د شریعت مطابق د هغې میراث نیم زما رسید و او تر اوسه پورې ماله حکومت راکړې نه دی. دا میجر کول ډیر عجیبه سړی و دا بله عجیبه یې واورئ چه چرې به ده ته د خدائی خدمتګارو مقدمه پیش شوه نو خدائی خدمتګار به یې یو قسم بیان کولو او ده به بل قسم لیکلو د خدائی خدمتګارو په مقابله کښې د هر قسم بې انصافۍ او دروغو ته تیار و ډیر نالایقه سړی و هغه به خپله نالایقي په خپله منله یو ځل ما سره یو ځای شوی و، په خبرو خبرو کښې یې راته ووې زمانه خلک ګیلې کوي مګر حقیقت دا دی چه دا د حکومت بې وقوفي ده چه زه یې په دې عهدې ټاکلی یم زه یو فوجي سړی یم زه په قانون څه پوهیږم. د دې ټولو خبرو سره بیا هم هغه پیرنګی و، د پیرنګیانو په راج کښې د پیرنګی د پاره د لایق او نالایق سوال د سره نه و، بس دغه کافي وه چه پیرنګی دی د دې خدمت په سلسله کښې هغه ترقي وکړه د ده پر ځای اسماعیل خان ډپټي کمشنر ولګیدو.

د هشنغر د کیمپ نه وروسته زمونږ بل کیمپ په دولسم ستمبر ۱۹۴۱ کال کښې په هزاره کښې وشو مونږ به د خدائی خدمتګارو د تعلیم او تربیت د پاره دغه شان کیمپونه کول او ورسره به مو جلسې هم کولې. په ایبټ اباد کښې زمونږ جلسه وه تقریرونه کیدل زه هم په سټیج ناست وم چه په دې کښې خان میر هلالي صاحب په سټیج ودرید او تقریر یې شروع کړو چه څه وخت ده د جناح صاحب نوم واخیستو نو د نوم سره سم ما د لمنې نه ونیوو او کښې می نولو او زه پاڅیدم جلسې ته مخاطب شوم او ورته مې ووېل چه ای خدائي خدمتګارو ورونو مونږ خدائي خدمتګار یو خدای ته د خدمت ضرورت نشته زمونږ کار د خدای د مخلوق خدمت دی زمونږ کار په چا اعتراضونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او نکته چیني نه ده او دا زمونږ کار نه دی چه په نورو جماعتونو او دهغوی په مشرانو نکته چیني او اعتراض وکړو زمونږ کار دا دی چه مونږ خپل پروګرام خلکو ته پیش کړو چه مونږ ستاسو د پاره دا غواړو او دا کار یوازې نه کیږي دا به هله کیږي چه تاسو دا سره ملګري شئ ملک هم ستاسی او زمونږ شریک دی . قوم هم شریک دی او کار هم شریک دی . زه به چه کوم جلسه کښې وم او چا چه به خپل تقریر کښې دیو جماعت یا دیولوی سړي نوم په بد ه واخیستو نو ما به کښېنولو او پوهولو چه ته خدایي خدمتګاري تا ته په بل کس یا جماعت داعتراض کولو حق نشته ته که خلکو ته څه وایې نو دخپل جماعت په باره کښې ورته وایه حقیقت دا دی چه زمونږ دغه اصول وو .

په دې کیمپ کښې دا فیصله وشوه چه مونږ به په اتمانزو کښې دقولي صوبې یو لوی کیمپ کوو په نهم نومبر ۱۹۴۱ کښې په اتمانزو کښې یو لوی کیمپ وشو په دې کښې زمونږ دقولي صوبې ده هرې برخې نه خدایي خدمتګار او دجرګې ممبران شریک شوي وو . دری سوه شپیته تنه پکښې خدایي خدمتګار وو او یوسل وپنځوس دخدایي خدمتګارو دجرګو ممبران وو . ددې نه علاوه دکشمیر شیخ عبد الله ، بخشي غلام محمد او افضل بیګ دخپلو ملګرو سره شریک شوی وو ، دغه شان دبلوچستان عبد الصمد خان اڅکزی سره دملګرو راغلی وا ودغسې دکیمپونو دا سلسله په ټوله صوبه کښې مونږ جاري وساتله او دخدایي خدمتګارو تربیت پکښې په ښه شان سره وشو او دجلسو په ذریعه موعام خلکو سره هم تعلقات زیات او پاخه شول او دېر د کار خلک پیدا شو چه قام او تحریک ته یې ډېره فایده ورسوله .

په ۱۹۴۱ کال کښې جاپان هم په دویم لوی جنګ کښې شریک شو په فلپاین یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمله وکړه او چه د بړما سرحد ته راورسیدلو کانګرس دا مناسب وګڼل چه پخپلو فیصلو باندی
په دویم ځل غور وکړي د دی دپاره په باردولی کښې د کانګرس د ورکنګ کمیټی جلسه جوړه
شوه. دا ډیره همه جلسه وه او لس ورځې جاری وه، د کانګرس د ورکنګ کمیټۍ د
ممبرانو په مینځ کښې یو اصولی اختلاف پیدا شو هغه دا و چه مونږ د عدم تشدد د لارې
اختیار کړو او که د تشدد د لاره اختیار کړو؟ کانګرس تول عمر د عدم تشدد د په لاره تللی و
او په دی وخت کښې د اکثرو ممبرانو دا رایه وه که چیری پیرنګیان مونږ له خپل حق راکوي
نو په دې وخت کښې مونږ هغوی سره هر قسم امداد ته تیار یو او د تول عمر د عدم تشدد
دا اصول به هم قربان کړو، مګر ګاندهی جی دې ته تیار نه و او نه زما هغوی سره په دې
اتفاق و، زه او ګاندهی جی یو طرف ته وو او هغوی تول بل طرف ته وو د اجویز چه وړاندی
شو پاس شو نو په دی وجه ګاندهی جی او ما د کانګرس ورکنګ کمیټۍ نه استعفا ورکړه او
او په دی فیصله وشوه چه په وارده کښې دې زر تر زره د آل انډیا کانګرس کمیټۍ یوه
جلسه وشی او دا خبره دې وړاندې شي. زه په وارداکښې وم چه ما له د دکن حیدراباد
نه د غنی او د هغه سخرا او خواښې د طرف نه خط راغی چه د غنی لور وشوه، مونږ تا ته مبارکبادی
درکوو. زه بیا دکن حیدراباد ته لاړم د روښن مشره خور ستهیش ته راغلی وه، او د هغی
سره هغوی کره لاړم، د روښن مور او خور او بودا پلار د ډیر ښه ښکلی خلک وو. د هغی پلار
د حیدراباد ښه ځایونه ماته وښودل، د ښار نه بهر د دوی د ډیر ښکلی کور وو، زه د
می غوښتل چه څو ورځې ورسره تیری کړم، هغوی هم نه پرېښودلم چه زر راشم. خو کلی ته
راغلم او کار می شروع کړو.

د ورکنګ کمیټۍ دا میټنګ ختم شو او مونږ تول خپلو ځایونو ته لاړو، څنګه چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

آل انډیا کانګرس کمیټۍ جلسه نژدې وه زه بمبئي ته لاړم او د جلسې د پاره ایسار شوم د جیلخانې د خوراک په وجه زما غاښونه خراب شوي وو هغه مې او ښکلي وو او په بمبئي کښې مې نوي غاښونه اېښودل . سعدالله د بمبئي په کارپوریشن کښې انجنیر و ، هغه مې خبر کړې ؤ ، هغه نو ټیشن له راغلی و او زه د هغه کره لاړم . بمبئي کښې د هغوی ډېر ښکلي کور و صوفیه چې د ده بي بي وه ډېره ښه جنۍ وه ، ډېره قوم پرسته وه ، زما به يې ډېر مدار کولو ، په دغو ورځو کښې یونس جان هم بمبئي کښې ؤ او ما سره دیره و او د جناح صاحب سره يې ډېر تګ راتګ و او ما ته يې د جناح صاحب ډېرې قصې کولې او را ته به يې وې چې جناح صاحب وايي چې ما نه چا پېره متول بد دیانته او خود غرضه خلک دي او که چیرې د عبدالغفار خان په شان یو سړی راسره ملګری شي نو کوډئ به چې زه به څه وکړم . هر سحر چې به دی تلو نو ما به پوهولو چې کوره پام وکړه زما ذکر جناح صاحب سره ونه کړې زما دا خیال ؤ چې هغه به ضرور ده سره زما خبرې کوي چې دي ور سره بغیر زما د تپوس نه څه وعده نه وي کړې . چې جناح صاحب د مسلم لیګ د خیال سړی دی او زه د خدایي خدمتګار د خیال سړی یم او مسلم لیګ ما ته د پیرنګیانو جوړه شوې ډله ښکاریده مګر یونس جان زما په نصیحت عمل ونه کړو او اخري ور سره زما ذکر وکړو . جناح صاحب ور ته ووې چې زما له طرفه ورته د چایو دعوت ورکړه ، مګر زه هغه شپې له د کانګرس جلسې له واردې ته روان وم ، نو په دې وجه مې د ټیلفون په ذریعه د هغه شکریه ادا کړه او معذرت مې ور ته پیش کړو او واردې ته روان شوم .

د کانګرس د جلسې د پاره د هندوستان د ټولو صوبو نه خلک راغلي وو ځکه چې دا ډېره اهمه جلسه وه کوم قرار داد چې ورکنګ کمیټۍ باردولي کښې پاس کړی و هغه وړاندې شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پرېښودنې پرې وشو، زما هم اراده وه چه ممبرانو ته خپل خيال ښکاره کړم، مګر د جلسې صدر، مولانا ابوالکلام ازاد ماله اجازت رانکړو او هغه قرار داد په اکثريت سره پاس شو د پاس کېدو نه پس ما د کانګرس نه استعفا ورکړه، مولانا صاحب راته ووې چه د اخبار والاو سره د دې ذکر مه کوه. دا زما کار دی زه به يې اخبارونو کښې د خپل طرف نه شايع کړم مګر شرط به دا وی چه ته به د خپل ځان په ځای د خپلې صوبې يو سړی مقرروې او که چيرې ستا د صوبې کارکنانو ته ستا د رايې ضرورت وی نو دا به هم ورکوې. کانګرس هغه د سول نافرمانۍ انفرادي ستيه ګره هم واپس واخيسته. دوی که د پېرنګيانو د خوشحالولو د پاره څومره خوشامندې وکړې خو د پېرنګيانو په زړونو کښې زمونږ د پاره د رحم ګنجايش نه وو او د دوی يوه خبره يې هم ونه منله.

د کانګرس جلسه ختمه شوه زه پېښور ته راروان شوم ما د صوبې جرګه راغونډه کړه او په اتفاق سره مو ډاکټر صاحب د کانګرس د ورکنګ کميټۍ ممبر مقرر کړو. د ممبرانو تسلي مې وکړه. دوی ته مې د جرګې کار وسپاره او د خدايي خدمتګارو کار ما واخيستو، مولانا بيا هم زما هغه استعفا شايع نکړه، اخر ډېره موده پس يې شايع کړه. دغو ورځو کښې جاپانيان په ډېرې تېزۍ مخ په وړاندې روان وو، امريکې او پېرنګيانو له يې ډېر شکستونه ورکړل جنګ د هندوستان سرحد ته راورسېد، برما هغوی قبضه کړه او په مخه راروان وو ما سره دا فکر پيدا شو چه که دوی دغسې راروان وی نو ممکن دی چه ډېر زر د هندوستان يوه برخه ونيسي او شايد چه ټول ملک کښې ګډوډي پيدا شي.

زما دا يقين وو چه څنګه پېرنګي ته د جاپان د طرفه خطره هندوستان ته او بيا د يخوا زمونږ ارخ ته رانزدې کېږي نو پېرنګي به ضرور دا کوشش کوي چه په دې ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې فساد وکړي ، داسې خبرونه هم مونږ ته رارسېدلي وو چه پېرنګي د خپلو ايجنټانو
په ذريعه په قبايلي علاقو کښې د دې قسمه غونډې کړې وې تر دې چه يوه غونډه په پېرمخې
شبقدر کښې د خان بهادر قلي خان په ذريعه د مومند و رابللې وه چه هغې ته د صوبې
نورو نز کننګم ځپله هم ورغلی وو . مونږ دا محسوسوله چه د پېرنګي به دا کوشش وي
چه مونږ پښتانه سره په خپل منځ کښې ورلاندې باسي . نو مونږ له په کار دي چه د دې د
ره د غو علاقو ته خپل خلک ولېږو او د دوی پوه کړو چه مونږ د يو بابا اولاد پښتانه يو
پېرنګيانو د دوی زمونږ نه بېل ساتلي وو . تا سو ته به ياد وي چه کله په ۱۹۳۰ع کښې
پېرنګي په خدائي خدمتګارانو ملک سور تنور کړو نو زمونږ دا تول قبايل ورسره د
مومند و او اپريدو نه واخله تر وزيرستانه پورې د دوی خپلو پښتنو رونړو په مرسته
پېرنګي مقابل ته ودرېدلي وو ، د هغې په نتيجه کښې پېرنګي ځپله قوله توجه د يخوا وکړځوله
د دې لرا و بر پښتنو شلو ولن و شي ، او زمونږ او د دغې قبايل رونړو د تعلقاتو د خرابو
خاطر زمونږ په منځ کښې په هيڅ قسمه فريب د هوکې دروغ او بې ايمانۍ پې صرفه ونکړه .
چه د خدائي خدمتګارۍ تحريک شروع کړو نو د پېرخله مې دا کوشش وکړو چه زه د
قبايلو دې ورونړو له لاړ شم دا د پښتنو تحريک دی ، دوی هم پښتانه دي چه دې تحريک
کښې مونږ سره شريک شي ولې پېرنګيانو پرې نه ښودم ولې چه پېرنګيانو وې چه د هغوی
زمونږ په منځ کښې ورور ولي جوړه نه شي ، د قبايلو مسئله زمونږ قامي مسئله وه زما
خيال زمونږ د مرګ او ژوند مسئله وه ، د دې کار د پاره ما د خپلې صوبې دوره شروع
چه خپلو خلکو سره په دې حق کښې سلا او مشوره وکړم او د دې کار د پاره خدائي خدمتګار
کړم چه هغوی دې د قبايلو علاقې له لاړ شي او خپلو پښتنو ورونړو ګرځي هغوی دې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجوده حالاتو نه خبر کړې او په هغوی کښې دې ورورولي، عزيزداری، اتفاق پيدا کولو کوشش وکړی.

په دغو ورځو کښې پيرنګيانو يو وزير هندوستان له راوليږلی و چه د هندوستان او انګلستان په منځ کښې روغه جوړه وکړي دده نوم سر ستيفورډ کرپس و، زه په کوهاټ کښې وم چه ډاکټر صاحب راته ټيلفون وکړو چه دغه شان قصه ده او ماپسی دوه بجې کمېټۍ ته خبر راغلی دی چه شمله کښې حاضر شه. ما ورسره اتفاق وکړو او ورته مې ووې چه لاړ شه ځکه چه مونږ ټولو دا غوښتل که پيرنګيان په روغه جوړه مونږ له خپل حق راکوی نو ددې نه به بله ښه خبره کومه وي، ډاکټر صاحب لاړو دغه وخت په پيرنګيانو ډېر سخته وه جاپان د سيلاب په شان راروان و او دهر چا دا خيال و چه جوړه به وشي او مونږ له به خپل حق راکړي مګر پيرنګيان د هندوستان پرېښودو ته کله تيار وو؟ د دغو خبرو په ناکامۍ د هندوستان خلک ډېر مايوسه شو او دا يقين يې وشو چه پيرنګيان مونږ له خپل حق نه راکوي او دا شک يې پيدا شو چه پيرنګيان به هندوستان جاپان ته پرېږدي او مونږ ته يې نه پرېږدي. دې مايوسۍ د خلکو عقيده هم کمزوری کړه خلکو به وې چه په عدم تشدد څه کېدی نه شي مونږ له په کار دی چه د خپل ملک د ازادۍ دپاره د تشدد نه کار وا... او دغه وجه وه چه د هندوستان په مختلفو علاقو کښې ډېر تشدد وشو. ديورپ ا... امريکې هم ډېر عجيبه خلک دي، د جنګ نه مخکښې به دوی او ددوی اخبارونو د کا... جي ډېر زيات تعريفونه کول او عدم تشدد يې د دنيا د امن، صلح، ابادۍ او تر... دپاره ډېر ښه سيکم ګڼلو مګر کله چه جنګ شروع شونو بيا خو پيرنګيانو او امريکې ته امداد ضرورت وا و پخپله يې په تشدد لاس پورې کړې وهغه وخت يې په عدم تش...

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې کتېه وه او اوس یې تشدد په کار و نو چه کانګرس یا ګاندهي جي به د عدم تشدد نوم واخیستو دا به د دوی په طبیعت بدلګېدو او د ګاندهي جي برخلاف به یې په اخبارونو کښې لوی لوی مضمونونه چاپ کول ما چه به دغه مضمونونه ولوستل نو د غو خلکو پورې به د یره خندل راتله او دغه خلک به هم راته د خپلو خلکو په شان خودغرضه او بې اصوله ښکاریدل.

قبایلو ته د خدایي خدمتګارو وفدونه:

ما د تولې صوبې دوره وکړه، لویې لویې جلسې وشوې او تولو خدایي خدمتګارو سره سلا مشوره وشوه، تولو ما سره دا ومنله چه په دې نازک وخت کښې په کار دي چه خپلو قبایلي وروڼو له لاړ شي او هغوی په دې تول حقیقت پوه کړي، د صوبې دوره مې شروع کړه او د دې کار او خدمت د پاره د صوبې په تولو ضلعو کښې د یرو کسانو ماته خپل خدمات وړاندې کړل. زه چه د دورې نه بیرته راغلم نو شاد محمد میرزې می ملکنډ ایجنسی ته ولیږه، په ملکنډ ایجنسی کښې زمونږ د یر خدایي خدمتګارو و په ۱۹۳۰ کال کښې چه په نورو ضلعو کښې د خدایي خدمتګارۍ تحریک شروع شوی و نو دغلته هم شروع شوی و او د دې ایجنسۍ پښتنو ورونو د ۱۹۳۰ کال په جنګ کښې مونږ سره سمه برخه اخیستې وه شاد محمد خو څه ورځې دغلته کار وکړو خو کله چه پولیټیکل ایجنټ خبر شو نو هغه یې فوراً ګرفتار کړو او دری کاله یې سخت قید کړو.

پیرنګیانو په هیڅ شان نه غوښتل چه مونږ دې دغلته کار وکړو خو مونږ هم فیصله کړې وه چه دې نازک وخت کښې به د قبایلو وروڼو علاقه کښې کار کوو ولې چه دا خو زمونږ د اباد ې او بربادۍ سوال دی مونږ دا فیصله وکړه چه که پیرنګي اجازه کوی که نه خو مونږ به دغلته کار کوو او به پښتنو کښې به پوهه او اتفاق پیدا کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ د صوبې ګورنر سر جارج کننګم و دی ډېر نرم، هوښيار او چالاکه سړی و ماورته يو خط په دې مضمون وليکه چه: "لا نن په دنيا کښې د انقلاب يو زوروور سيلاب رادروان دی، مونږ ګورو وچه چيرته زمونږ په کور کښې کړبړ جوړ نه شي او مونږ پخپلو کښې برباد نه شو نو د امن د قيام د پاره مونږ دا خبره ورکړو چه ازادو قبايلو ته وفد ونه ولېږو او هغوی د دی حقيقت نه خبر کړو، مونږ تا له تسلي درکوو چه مونږ هلته ستا سو د حکومت برخلاف د هيڅ قسم کار نه کوو مونږ خپل غم اخيستی يو او هغوی سره به خپله د ورودی، هلته ګرځي او تا مولی خبره کوو، اميد دی چه څومره زر کېدی شي ته به مونږ ته د دغه خير کار د پاره اجازت راکړې څه ورځې تېرې شوې، زما د خط ځواب راغی بيا مې ورته وليکل که چيرې ستا خوښه وي او که دی خوښه نه وی مونږ نور ستا د اجازت انتظار کولی نه شو، د فلانی تاريخ پورې که ستا اجازت راغی مونږ به خپل وفد ونه دې علاقو ته لېږو، مونږ د خپلو وفد ونو د لېږلو د پاره ۵ د اګست ۱۹۴۲ کال مقرر کړی دی." دا ليک مې د يونس جان په لاس ګورنر له ولېږلو ګورنر نن ته کلي کښې و. يونس جان چه ننه کلي ته ورسېده نو ورته معلومه شوه چه ګورنر پخپله بنګله کښې ټول پوليټيکل ايجنټان او د صوبې ټول ډپټي کمشنران راغوښتي وو او هغوی سره په دې معامله کښې سلا کوی يونس را ته راهم ووې چه فيصله يې په دې وکړه چه د صوبه سرحد علاقه کښې دوی نه منع کوو او په ازادو قبايلو کښې به د پوليټيکل ايجنټانو په ذريعه څومره چه کېدی شي مونږ ته به مشکلات پيدا کوي او زمونږ د خير دا کار به ناکاميابه کوي. يونس جان زما د خط ځواب راوړو هغه کښې ګورنر مونږ له يو قسم اجازت راکړې و مونږ سبا له د کلامد ارخان په مشرۍ کښې يو وفد د ملکنډ په لاره باجوړ ته ولېږه کله چه وفد د ملکنډ ايجنسۍ ته ورسېدو نو د ملکنډ پوليټيکل ايجنټ د سمې او سوات را نيزی، خانان، ملکان راټول کړي وو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ وفد ته يې لاره نيولې وه او وړاندې يې نه پرېښوول، پيرنګيانو مونږ ته لوی
شر او فساد جوړه کړې وه او مونږ يې کور کښې جنګولو. دوی کامدار خان د وفد مشر ته ووې
چه تاسو واپس ځئ مونږ لار نه درکوو هغه ورته ووې چه زمونږ کتاب کښې واپس تلل
نشته مونږ به يا وړاندې ځو او يا به مړه او که باچاخان راته ووې چه واپس شئ نو بيا به
هلته واپس شو، اګرچه د دې خانانو، ملکانو نيت ښه نه و او د پوليټيکل ايجنټ په بدنيت
راليږلی وو مګر کله چه دوی زمونږ سره د خلکو جوش او همدردی وليد له نو د لارې د بندولو
جرئت يې ونه کړی شو او بيا د دغو ملکانو، خانانو جرګه ماله مرکز له راغله او ماته يې د پېر منت
وکړه چه مونږ پوليټيکل شرموي ته دا جرګه واپس کړه، ما دوی پوه کړل چه دا جرګه خو ستاسو د
پښتنو د خير د پاره ما د راليږلې ده خو هغوی د پيرنګي نه په مجبوره وو اخر فيصله په دې وشوه
چه په ملکنډ کښې د ملکنډ ايجنسۍ کار به مقامي خدمتګار کوی او مونږ به يې نه منع کوو او
دا وفد د دې د ملکنډ په ځای د کوټ او اکړی په لاره باجوړ ته لاړ شي ما ورله د وفد په
نوم خط ورکه چه تاسو د ملکنډ د لارې په ځای د کوټ او اکړی، اتمانخيلو په لاره باجوړ ته
لاړ شئ. د کوټ کلي کښې کاکاخيل، مياګان وو هغو ظالمانو د پوليټيکل د خوشحالۍ د پاره
زمونږ وفد وواهه، په کانو يې ووېشتل ګوېوانو نه يې ترې وشلول. باجوړ کښې هم پيرنګيانو
د وفد د رسيد و نه مخکښې جاسوسان ليږلی وو او پيسې يې خورې کړې وې چه دا وفد
هندوان دي او د هندوانو ايجنټان دي او د مسلمانانو غلام کولو له هندوانو راليږلی دي
او ډېره د افسوس خبره دا ده چه باچاګل صاحب د حاجی صاحب د ترنګزو مشر ځوی هم
زمونږ خلاف د غسې پراپيګنډه په خلکو کښې کړې وه په يو ځای کښې هلکان زمونږ د وفد
مرګ ته تيار شوي وو خو مشرانو منع کړل او ورته يې ووې چه صبر وکړئ چه دوی راشي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ ترې پوښتنه وکړو، وفد چه کلي ته ورغی حجره کښې کېښناستل، نو عبدالمالک صاحب فدا پاڅېد وا وهغوی ته یې ووې چه زمونږ پښتنو ورونو مونږ باچاخان ته سوله ددې له پاره دالېږلي یو چه په دنیا کښې دجنګونو یو لوی سیلاب روان دی که مونږ یې خبره پاتې شو نو لاهو به شو. باچاخان وې چه زما ورونو ته ووایئ چه پرې جنبې پرېږدئ نېږدې کښېږدئ روغې جوړې وکړئ چه مونږ دغه وخت کښې ددې قابل شو چه یو بل سره امداد وکړو او د سیلاب نه ځان وساتو او باچاخان داهم ویلي دي چه تاسو څرخې کوئ هسې نه چه سبا به جنګ کښې کارخانې بندې شي او تاسو بربنډ پاتې شئ او غلې دانې به کوروکښې وساتئ چه وږي پاتې نه شئ. اول وفد مونږ باچاګل صاحب له مومند ولړه دفضل رحیم ساقي صاحب به مشرۍ به ۹ اګست ۱۹۴۲ کال کښې ولېږلو دوی اول باچاګل صاحب سره ولیدل او ورته یې ووې چه باچاخان وې چه زمونږ او ستاسو خو ډېر تعلقات وو داخه چل دئ چه نیه اخبارونو کښې په مونږ ستا د طرفه دکفر فتوې چاپ کېږي او دسیکو ډېرئ پولیټیکل ایجنټ قلي خان پنچپل لاس هغه خانا نو لیږي ګرځوي او هر چاته وایي چه وګورئ باچاګل صاحب به باچاخان باندې دکفر فتوا لګولې ده. زمونږ خو داخیال دی چه دا کار پیرنګیان دخله ځانه کوي. باچاګل صاحب زمونږ ساقي صاحب ته اوږده قصه وکړه او دا اقرار یې وکړو چه دا ما لیږلي دي چه اخبارونو کښې داخبرې چاپ شي او خلک د باچاخان نه واوړي. پیرنګیانو د کابل حکومت سره هم سلا کړې ده چه که مونږ په جاپان جنګ بايلو د نو دا ټول د صوبه سرحد ملک به تاسو ته پرېږدو او دا پښتانه د اسلام په نوم د جاپان سره وجنګوئ که جنګ مو وګټلو نو ستاسو حکومت به پرې جوړ شي. باچاګل وې چه زه د دغه دپاره میدان اوارم، نو ساقي صاحب ورته ووې چه صوبه سرحد کښې خو نور تنظیمونه هم شته دهغوی برخلاف ولې قدم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه او چینوی نوهغه وخندل او ویل چه مونږ ته خو باچاخان یولوی خدمت په لاره کښی پروت دی دا نو د تنظیمونه خوزه په یو سوک سمولی شم. خوساقی صاحب ته دا پته ولګیده

باچاګل صاحب چه دا څه کوی د افغانستان د صدر اعظم محمد هاشم خان په اشاره یې کوی. وفد بیا په ټولو مومندو کښی کلی په کلی کښی وګرځېدل او زما د ورور ولی او عزیز ولی پیغام یې هر چا ته ورسولو. مومندو د دو ورونو ور سره هر ځای دعاد خیر وکړه او د مومندو مشرانو او ملکانو ټول د باچاګل نه برخلاف شوي و وخکه چه ده په افغانستان کښی خپلو خوشامندي ګروله لوټلی کړي وي. دا وفد پنځوس ورځی پس واپس شو او مرکز ته ماله راغلل او د خیلی دوری رپورټ یې مفصل راکړو، ما یو وفد تیرا ته، افریدو ورونو له هم لیږلی و خو هغه په څه وجوهاتو واپس راغلو. نوساقی صاحب د دوړدګی ته می ووې چه زه غواړم چه ته د دوو ورونو وخدایی خدمتګارو سره تیرا ته لاړ شی او هغوی ته زما له طرفه د ورور د ولی عزیز د ادی او اتفاق پیغام ورسوې چه که چیری د دې جنګ مصیبت زمونږ په ملک راشی نو چه مونږ یو بل سره د تکلیف په وخت کښی امداد وکړی شو او که خدای پیرزو کیا نو زمونږ ملک آزاد کړو نو چه د ټولو پښتنو قومی جمهوری حکومت جوړ کړی شو، ساقی صاحب او د دزړو فقیر محمد او د پېښور تحصیل د پاوکی کلي عبد المجید خان می ور سره ملګری کړل. دوی په ۲۱ اکتوبر ۱۹۴۲ کال تیراله لاړل، په مختلفو لاروکښی ورته پولیټیکل ایجنټ یو ویشت سوه خاصه دار کښېښولي وو خو دوی تری خدای په امان کړل او تیراته ورسیدل. دوی د افریدو او اتوقومونو کښی او د ورکزو، څوار لسو خیلونو کښی قامی جرګی جوړې کړې، تموله تیرا کښی یې دوره وکړه، خلکو ورسره د ورور ولی سلوک وکړو. ماله د دې وفد د تلونه وړاندی خوشحال خان ملک دین خیل راغلی و وې وفد زما ځای له راولیږه، زه به ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاروکړم. ما ورته وویل چه مونږ سره خو پیسې نشته دي زمونږ خو دا کار دخدای دپاره
کوو خو ده ډېر اصرار وکړو او ویل یې چه زه خو هم دخدای دپاره کوم نو ملا د وفد دده
ځای له ولېږلو ما دخپله طرفه ساقي صاحب له څه پیسې د دوی دخپل خرڅ دپاره او دجرګې
دپاره ورکړې. دوی چه لاړل نو هلته یې کار شروع کړو جرګه هم وشوه او خدمت یې هم
شروع کړو په تیراکښې یې دوره شروع کړه. شیخ محبوب علي پولیټیکل ایجنټ وا او حکومت
زمونږ دا کار نه خوښولو نو هغه ورپسې لګیدلی و. دغو ورځو کښې عاشق شاه باچا زما د
اجازت نه بغیر ورپسې تیرا ته لاړو او زه نه پوهېږم چه په کوم خیال یې داسې خبرې وکړې:
چه دخوشحال خان ملک دین خیل دا خیال پیدا شو چه دوی سره خو ډېر مال دی او هند-
وستان د دوی هر قسم خدمت کولو ته تیار دی، نو بیا عاشق شاه باچا واپس راغی او
خوشحال خان د ساقي صاحب نه د پیسو مطالبه وکړه ساقي صاحب ورته ووې چه مونږ
سره خو پیسې نشته سره د دوی جولو کښې واچوو او جلسې له څو او که تاسر خیل ملک
په چاخرخول غواړې نو بخپله ورسره خبره وکړې ده رټ ځواب ورکړو چه زما دځای نه
ځۍ زما فقیران نه دي په کار نو هغوی افضل خان زخه خیل کورته بوتلل او هغه ورسره
دوه نیم کاله په تولګه تیراکښې دخدای دپاره کار وکړو او د باړوان د صاحبزادګانو سره
ډېره و هغوی هم د وفد سره دخدای دپاره ډېر کار کړې دی تیراکښې صرف دوه بزرګان
داسې وو چه د پیرنګیانو داثر نه بچ وو یو دخوکنو دانګوري ملا صاحب او بل د باړوان
صاحبزاده صاحب عبد الرزاق، د محمود اخونزاده زوی محمد سعید خو ورته سپین
ووې چه زمونږ لنګر او نور کار وبار ټول د پیرنګیانو په امداد چلیږي داسې ورله دغو تږې
بزرګ صاحب هم ځواب ورکړی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وزیرو آزادو قبایلو ته می یو کسیز وفد میرزا تاج محمد خاموش لیږلی و هغه وزیرو ته ورسید او فقیر ایپی صاحب سره یې ملاقات وشو او زما د ورورولی پیغام یې ورورسولو خو قام کښې ورته گرځېدو ځکه چه فقیر صاحب ورته ووی چه دلته ستاد گرځېدو حاجت نشته دا قام جوړ شوی دی زه چه څه ورته وایم هغه کوي نو دی واپس راغی.

بل وفد کښې د پړانگو عبدالحکیم ستی جان او د بېټنو جرنیل عبدالرحمان می مسعودو ورو ته ولیږل خو هغوی د واره حکومت گرفتار کړل، ستی جان یې واپس راولیږه او جرنیل عبدالرحمان بیټنی د ټانک دوه کاله قید شو چه ته ولی د هشتنغر د سړی سره مسعود وله روان وې. یو وفد می د تل او هنگو د خدایی خدمتگارو کړمی ته ولیږه هر کله چه سدتې ورسید ال نو یو جومات کښې دیره شول، د کړمی پولیټیکل ایجنټ ورپسې چیل ملکان او سپین ږیري راولیږل. هغوی دوی ته ووې چه ستاسو به داوي چه تاسو واپس شئ او دلته ونه گرځئ دوی ورته ووې چه داولی مونږ خو ټول د یوې علاقی پښتانه یو تاسو هلته راځئ او مونږ دلته راځو. ملکانو ورته ووې چه مونږ د پولیټیکل ایجنټ نه مجبور یو تاسو خپلی علاقی له نه پریږدو، د ډیر بحث نه پس هغوی د وفد د غړو پښې لاس د تړل او ټرک کښې یې واچول او تل او هنگو له یې ورسول. هغوی هم راغلل او ماته یې داحال ووې.

زمونږ د دې وفدونو په تلو گرځېدو کښې او خلکو سره لیدو کاته او تبادله خیالاتو کولو په وجه آزادو قبایلو ورونو کښې لویه تبدیلی پیدا شوه او په پښتنو کښې د قامولی و ورورولی احساس او پوهه پیدا شوه، زمونږ د باجوړ د وفد مشر کامدار خان دو چه ورسره صدر صاحب محمد اسرار او فدا عبدالمالک او ناظم سرفراز خان هم وو کامدار خان چه واپس راغی نو دا نوړ ملگری می شانته باجوړ کښې پاتی شول، او میان صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالحکیم د چینګي سره دېره شول.

بچو لپاره د تعلیم ورکولو د پاره یوه مدرسه هم پرانستله د هغې هم په پرسینه اثر وشو زمونږ یو خدایي خدمتګار د باجوړ نه پېښور ته راتلو چه په لاره په مومندو کښې غلو وشوکولو، د باجوړ خلک په دې ډېر خفه شو او تش خفګان نه هسې یې وکړه او د هغو غلو نه بې حسابه واپس واخیستو او هغوی معافي هم وغوښتله.

پیرنګیانو او د افغانستان حکومت زمونږ د دې وفد ونو د ناکامیا به کولو ډېر کوششونه کړي. وو خو خدای کامیاب نه کړل. دا خبره ما محسوس کړې وه چه د هر یو تحریک د پاره یو مرکز ضروري وي ډېر ځایونه مې وکتل خو په څه وجوهاتو به پاتې شول د سردریاب د پل نه په قبله د کوډو او سردریاب منځ کښې د سیند په غاړه یوه دشته وه یو میل بره سویل غاړې ته یو چمن او میدان و، دغه ځای ځنګل و تنهایي وه دغه ځای مو خوښ شو او دا کرې او کوډو پښتنو دا ملکه د مرکز د پاره وقف کړه.

په ۵ اګست ۱۹۴۲ کال زمونږ د چارسدې د کیمپ نه وروسته زمونږ قوالو خدایي-خدمتګارو د منیر خان د باغ نه د خرولو ځانګې ورپیلې هر چا د ځان سره، سره د ماچه څوک ځانګې اخیستي شوې هغه مو را واخیستې او پچلو پېښور سردریاب ته روان شو.. د لګو ښله و لبست محمد اسرارخان صدر صاحب کړې و، زمونږ لاړ و ستنې مو ښخې کړې، لړکي مو پرې سواره کړل، لښتې او لوخه مو پرې واچوله او دغلته دېره شوه، شپه او ورځ به لس، اته خدایي خدمتګار به ما سره دغلته وو، ډوډۍ به د الله وارث خان پچواله او د کتوځي به مو پخپله پخوله، د دې ځای نه زمونږ د ټولې صوبې د خدایي خدمتګارو سره رابطه قایمه کړه، د دوی چه به څه کار وو دلته به ما له راتلل او زما چه به څه کار و د خدایي خدمتګارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ذریعه به می خبروال دغه محکمه بنجره وه، مونږ به د سحر د چای نه پس تشکوری واخیستلی په کار به مو شروع وکړه، د ډوډۍ د وخت پورې به مو محکمه جوړوله بیا به مو په هغه کښې سبزی کول شروع کړل، اتمانزو کښې دغنې بټې وه په هغې کښې مو د مرکز د پاره د خښتو انتظام وکړو او د یرانګو او با بړې خدایي خدمتګارو د هغو د راوړلو د پاره د دوه ډېرې ډېرې راولېستې وې چې د هغې یو سر مرکز ته رارسېدلی و بل سر یې اتمانزو کښې و دغه شان په یوه ورځ کښې ټولې خښتې راوچلېدلې: د آبادۍ د پاره مو د سیند په غاړه ځای خوښ کړو هلته مو یو هال د هغه سره دوه کمرې او دواړه طرف ته برنډې جوړې کړې او د دویم چت په جوړولو مو شروع وکړه، دیوالونه جوړ شو او چت پرې لا نه و جوړ شوی، چې پاکستان جوړ شو او مونږ ګرفتار شو ددې په آبادۍ کښې ټول کار خدائي خدمتګارو په خپله کړی وو. زه به هم ورسره لګیا وم ملګار له به می خښتې ورکولې. ډېری تپې به به لس، پنځه لس خدایي خدمتګارو ادېه وار راتلل او خپل خرڅ، خوراک به یې هم د ځان سره راوړل. یوه هفته کار به یې کولو بیا به د بلې تپې خدایي خدمتګار راتلل. زمونږ اراده وه چې دلته به سکول او هسپتال هم جوړوو او ډېرو خلکو داخیال ظاهر کړې و چې مونږ به دلته ځان له کورونه جوړوو تردې حده چې مونږ دلته د خپلې مقبرې فیصله هم کړې وه.

بیرسټر قیوم چې وزیر اعظم شو نو د مرکز د ورانولو او لیلام مولو فیصله یې وکړه دا ګوی خانانو ورته وویل چې دا ځای ورانوه مه دا خو هسې هم زمونږ جایداد دی، مونږ به یې لیلام کښې واخلو او مدرسه یا هسپتال به یې کړو، قیوم وې چې زه به دا خامخوا ورانوم او ددې خدایي خدمتګارو د مرکز دا نښه ورکوم ځکه چې که دلته یې نښه پاتې وي نو چه بیا دوی په لاره ځي وایي به چې دغه زمونږ مرکز و چا دی لیلام ته غاړه کښې نښو ده آخر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږم نمبر کلي یو مومند نور محمد واخیستو او په نمونو یعني د اینامینټ باندې یې ور له بنیاد - ونو پوری والو زول + نور محمد لسپنتون ورو. ده فرنګی ده خوشحالوول . او قیوم ته ده منزو

دهندوستان پرېږدۍ تحریک:

کله چه د کرپس مشن ناکامیاب شو نو د هندوستان په خلکو کښې مایوسي پیدا شوه او دا فکرلي پیدا شو چه بغیر د مقابلې نه پیرنګیان مونږ له څه نه راکوي په دغو وختو کښې په بمبئي کښې د ورکنګ کمیټۍ اجلاس و، په دې وخت کښې د کانګرس (QUIT INDIA) یعني «د هندوستان نه ووځئ» تجویز پاس کړو او مهاتما ګاندهي او د ورکنګ کمیټۍ ټول ممبران ونیوی شو د دې نیول کېدو سره په ټول هندوستان کښې د پیرنګیانو برخلاف زور ور جد وجهد شروع شو چه د کانګرس ذمه دار کارکن پیرنګیانو قید کړي وو او روسته څوک ذمه دار کسان او مشران پاتې نه وو او خلک هم د پیرنګیانو نه مایوسه شوي وو. نو خلک د عدم تشدد په ځای د تشدد په لاره روان شول. پیرنګیانو د تشدد د مقابله په تشدد و کړه او پیرنګیانو هم دا غوښتل چه خلک د عدم تشدد د مقابلې چل نه ورتلو او د تشدد د خوځښت سره د ومره سامان وو چه په بېرزدلي د تشدد د تحریک ختم کړو او په خلکو لې د ومره زود ظلم او زیاتي وکړو چه په دنیا کښې به د وحشتي نه وحشتي قوم په چاکړي نه وي، سړی خو پرېږده چه د ښځو سره یې داسې سلوک وکړو چه په لیکلو یې ماله شرم راځي. د ګنهګار، بې ګناه تمیز نه کولو، د ښمنان څه چه د ځیلو وفادار ملګرو د ښځو سره یې زیات شرمناک سلوک وکړو. داسې واقعات پکښې راغلي دي چه د فوج او پولیس د کارروائي نه علاوه پیرنګیانو په کلو باندې د هوائي جهازو نه په میشن ګنونو ګولۍ ورولي دي او کلو باندې یې بمونه غورزولي دي. د سرحد په صوبه کښې زمونږ جرګه او خدمتګار هم راټول شو چه په دې خبره غور او فکر وکړي چه په دې وخت کښې مونږ له څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول په کار دي، کانګرس دهندوستان په هره صوبه کښې دجد وجهد دپاره یو دیکټیټر مقرر
کړې و دغسې زه بي ددې خپلې صوبې دکټیټر مقرر کړې وم. ما ته دي اجلاس کښې حاجي فقیرا
خان ووې چه ته خو ددې صوبې دکټیټر مقرر شوې يي مونږ څه له داغواړي حکم کوه مونږ به
دهغه تعیل کوو. ما ورته ووې چه دا خبره خو ټیک ده. خو زما په طبیعت کښې دیکټیټرۍ نشته
زه به هر یو کار دملګرو په مشوره باندې کوم. دیو دماغ په ځای به د ډېرو دماغونو فیصله
غوره وي. په اجلاس کښې دهزاره حاجي فقیرا خان ووې چه مونږ له په کار دي چه
تاره ونه پرې کړو او پلونه وران کړو ما ورته ووې دا تشدد دی خو بیا به هم تاله اجازه درکړم
خو دومره وایم چه کوم سړې تاره پرې کړي یا پل وران کړې نو نیغ به تا نهي له ورځي او دا لوپټ
به کوي چه دا کار ما کړې دی، ځکه چه زه د پیرنګیانو حکومت نه غواړم. ددې فایده به دا ده
چه ددې کار په وجه به دغه کلو عامو خلکو باندې تشدد نه کېږي هر څه سزا چه وي دی به برداشت
کوي او که داسې ونه کړې نو دکلو په خلکو به ډېر تشدد وشي او دهغوي چه مونږ سره کومه
مله دي دغه به ختمه شي نو دغه تجویز په ځای پاتې شو. بل تجویز ما وړاندې کړو چه مونږ له
ول دفدونه هر یو عدالت او هر یو دلیسي افسره لیږل په کار دي چه دوی ته ووایو چه کوپت.
عدل یا قرار داد پاس شوی دی تو تاسو له په کار دي چه نوکري پرېږدئ، بل دا تجویز پاس شو چه د پیرنګیانو په
عدالتو نو به چپاوونه کوو او دکورسونه به بې پاڅو او عامو خلکو ته به وایو چه خپلې فیصلې کور کښې پخپله کوئ پیرنګیانو له
ځئ دا خو زمونږ دقوم او ملک دښمنان دي او پیرنګیان خپل حکومت په مونږ باندې هم ددې نوکرانو
ذریعه چلوي. خو چه زمونږ وفدونو پوره نتیجه ورنه کړه نو مونږ بیا چپاوونه شروع کول.

چپاوونه :

په پېښور، مردان، کوهات او بنو کښې خدايي خدمتګارو دضلعو کچهرو باندې چپاوونه شروع شول او خدايي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

چانه گرفتارول بلکه یې د دی سره به یې وو هل داوهل به پولیس کول او د پولیس سره به د خانانو او اربابانو د نده مارهم د کومک د پاره ملګری وو او څه موسندیلی هم د خدایی خدمتګارو د وهلو او د سرکار د امداد د پاره راغوښتي وو، په مردان کښې هم د غه حال وو ګرهلته د خانانو د نده مالره وو. د سوات باچا میاګل صاحب د پرسوانیانو دوی د وهلو د پاره د سرکار په امداد کښې رالیږلی وو. دی ظالمانو به په داسې تنا ترسیځ وهل کول چه زه یې بیانولی نه شم د چاسر او پښه به یې نه کتل او اکثر به یې خدایی خدمتګار د غوبل د غوایانو په شان په نیغو وهل. اکثر خدایی خدمتګار به زخمیان شول، د چا سرمات، د چا لاس او د چا پښې. څوک به په وهلو کښې مړه شول، د پیښور د ډپټی کمشنر په دفتر چه خدایی خدمتګارو چپاو وکړو نو د نورو کوتک مار د وسره د ډپټی کمشنر مرزا اسکندر پخپله کوتک په لاس راوو تو او په خدایی خدمتګارو یې راباندې کړل. حالانکه پیرنګیانو مونږ پسې کوتک را اخستي نه دی، او نه یې پخپل لاس مونږ وهلي یو، خو د ی مسلمانانو د مونږ پسې کوتک را اخستو او په دې وهلو ټکولو کښې به خدایی خدمتګار یا هم ایډیشنل پولیس او انتظامی پولیس دایرې ماتي کړې او په ګڼهرې به ورننوتل، او حاکم که به پیرنګی وو ورته به یې وویل چه پیرنګیه ته د اوو زرو میلو نه راغلی یې. دا زما ملک دی، دا مونږ ته پرېږده او ته خپل ملک ته ځه او که دیسي به وو نو ورته به یې وویل چه قوم فیصله کړې ده چه ته د پیرنګیانو نوکري پرېږده. سید اکبر خدایی خدمتګار د سکندر مرزا په ګذار به زره او ګیډه واو او د غلته شهید شو. پیرنګیانو پخپل لاس وهل نه کول. د دې چپاو لوې کمانډر د ګوجرو ګړۍ شاکرالله باچا و چه د اچپاو ونه یې دومره په ښه ډول او هو ښیار تیا منظم کړې وو چه هغه پیرنګیان چه ده سره یې مقابله کوله پرې قایل وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمردان، دچپاو کماندر سالار منیرخان واو بیا عبدالعزیزخان و هغه هم ډیرپه
بهادرئ دغه چپاؤ ته چلولي وو. دچپاؤنو زور په لویه پیمانه یا پېښور کښې و یا مردان کښې و
مردان کښې به دهغې کچرئ په وړاندې پولیس او ایډیشنل چاپیره کوټک په لاس
ولاړ وو. خدائي خدمتګار به راغلل. نعرهٔ تکبیر الله اکبر فخر افغان زنده باد چغه به یې ووهله
او د پولیس او ایډیشنل ګیره به یې ماته کړه او په کچرو به ورننوتل او دې پولیس او کوټک ملړو
به پرې را باندې ګلول مات کوړه به یې کړل بیا به یې لاړې کښې واچول او چیرته لیرې به یې
دغور ځول هغه به ددې چپاو د حالاتو معلومولو او دسلا مشورې دپاره دورې کولې خو
حکومت زه نه منع کولم. آخر دحکومت پالیسي بدله شوه او کوم خدائي خدمتګار و چه به
چپاوونه کول د دهغو نه علاوه دهغو نیول یې هم شروع کړل او ددې خبرې تجویز یې هم وکړه
چه زه تری څه کاروونه کړی شم. زه دکار دپاره مردان ته روان وم، دمردان نه بهر راته
پولیس ناست وو. هغوی ونیولم او راته یې ووې چه مردان ته ستا د تلو اجازت نشته
په موټر کښې یې کښینولم او بیرته پېښور ته یې راوستم دښار نه یې بهر پرېښودم. بل ځل
کوهاټ ته روان شوم، سپینې تانې سره پولیس ناست وو مونږ یې د لارې نه کوز کړو
تول ورځ یې را باندې سپینه تانه کښې تیره کړه ماز ګر یې په لارې کښې پېښور ته راوستو
او هلته یې پرېښودو. دوما دحکومت دا طریقه مناسبه ونه ګڼله دقوم دخبردارۍ دپاره مې د
پېښور په چوک یادګار کښې جلسه جوړه کړه، په دې جلسه کښې ما خلکو ته دهغې خبرې وړاندې کړې
یوه دا چه دحکومت دا زما سره کومه طریقه روانه ده، دا ما ته توقع سبکارې ما سره دې دا
توقع نه کوې پادې، ما ونیسي او یا دې ما پرېږدي. بله دا چه که چیرې مونږ له خدای کتنه
راکړه او مونږ آزاد شو نو دا خبره زما یاده ولرئ ملک زمونږ د ټول قوم او ټولو پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپکې خبرې وکړې زه پخپل ځان وم د دومره مې ورته ووې چه پښتانه داسې خبرې نه کوې ستا مطلب وشو پیرنګیانو ستا خبرې واورېدې ترقي به دې وشي. همدغه شان وشوه زه یې د هرېپور جېلخانې له بوتلم او هلته یې بند کړم. ډاکټران او هسپتال هم خو هغه زما د پاره نه وو قیدیان خو څوک د خدای بندګان نه ګڼي. زما به تول وجود د درد نه کول او شپه د ډېر سختې تېره شوه سباله ډاکټر وکتم هغه پرېشانه شو څه ملهم غوندې یې زما په پښتو پورې کړل چه سپرنټنډنټ راغی ما نه یې تپوس وکړو چه څنګه یې ؟؟ پښتانه که ډېر تکلیف کښې وي چه څوک ترې تپوس وکړي نو ورته وایي چه ښه یم ما هم ورته دغسې ووې سپرنټنډنټ حکومت له خبر ورکړو چه ښه دی هغوی اخبار کښې اعلان وکړو چه هغه ښه دی هسپتال کښې پوهند و ډاکټر و هغه مشر ډاکټر ته ووې چه ذمه داري به تا ده، بدنامي به ستا وي تا له په کار دي چه حکومت خبر کړې. هغه حکومت ته ولیکل چه دغه خبر غلط دی، دی جوړ نه دی حکومت سول سرجن راولېږه هغه زما معاینه وکړه بیا یې ایبټ آباد له فوجي هسپتال له بوتلم ایکسرې وشوه معلومه شوه چه زما دوه پښتې ماتې دي. سول سرجن پخپله زما پښتې وتړلې او پلاستر یې پرې ولګول، بیا په تر لوسه زه لږ به ارام شوم، څو ورځې پس مې اخبار کښې ولیدل چه د جېلخانې سپرنټنډنټ وایي چه هغه روغ جوړ دی سباله چه سپرنټنډنټ راغی هغه اخبار مې هغه له ورښودلو نو هغه راته ووې چه تا راته ووې چه ښه یم ما ورته ووې چه دا خو د پښتنو اصطلاح ده ستا خو سترګې وې تا نه لیدم چه زه څنګه وم ؟

څه وخت چه مونږ د پیرنګیانو خلاف سول نافرماني شروع کړه هغه وخت کښې هغوی د افغانستان د حکومت په امداد د ملایانو په ذریعه کار شروع کړو، عجیبه خبرې خورې داوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه پیرنګیانو په ما د کفر یوه فتوه تیاره کړه او په هغه باچاګل او ماتکی ملا دواړو دستخطونه
وکړل او د دواړو دلود ملایانو تائید و عجیبه خبره خو دا وه چه مذهبی معاملو کښې د ماتکی
ملا او هډې ملا تعلقدار چیرې متفق شوي نه دي او د یو بل مخالف وو چه یو بل به یې
د کفر فتوې کولې لیکن زما په فتوه د دواړو د لو اتفاق وو ولې چه دا د کفر فتوه پیرنګی لګولی
وه او بله خبره یې دا وکړه چه افغانستان هم پښتانه دي، د صوبه سرحد خلک هم په کار دي
چه دا علاقه هم افغانستان سره شي او د دې خبرې اشتهارات یې په ملک تقسیم کړل
جلسې یې کولې او په هغو کښې به یې دا تقریرونه کول چه دا ملک دې افغانستان سره شي
ولې پیرنګیانو ورته هیڅ نه وې. دریمه خبره یې دا وکړه چه حاجی محمد امین چه زمونږ
دی پیښور علاقې نه تللی و او په هغه کښې پیر شوی و، د افغانستان د حکومت
په مصلحت پیرنګیانو د باچاګل په ذریعه پیښور ته راوغوښت، هغه دلته د دې خبرې
کوشش وکړو چه د پښتنو سیاسی توجه د پیرنګیانو نه بل خوا ته واړوي نو د ډمو په بازاد
۱۷ باندې ده پکټنګ ولګاوه دغه وخت خدائي خدمتګارو د پیرنګیانو په کچرو چپاوونه
کول او د خدائي خدمتګارو ټوله توجه د ملک د ازادۍ او د پیرنګیانو برخلاف وه په دې
کښې حاجی محمد امین خان راغی ملایان ورسره ملګرې شول او ارباب عبدالغفور
د تهکال هم ورسره ملا و تړله او د خلکو توجه یې د پیرنګیانو نه اړوله. دا هغه محمد امین
دی چه په مسجد نبوی کښې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښې یې ماسره
وعده کړې وه چه زه به تاسره یوځای د خدای د مخلوق خدمت کوم چه دوی به
پکټنګ له ورد غلل نو دمې به راووتی او خلکو ته به یې وې چه وګورئ هلته خدائي خدمتګارو
پیرنګیانو په کچرو پکټنګ لګولی دی دوی راغلی دی، زمونږ په «دغه» یې پکټنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم او د ایبټ اباد جیل ته یې بوتلم او یوه تنګه کوټه کې یې بند کړم، دغه کوټه کې بالکل یوازې د ټول جیل نه جدا وه، ما سره د خبرو اترو قلړی څوک نه و.

کله چه زه د هر یو جیل نه چالان شوم نو جیلوالاؤ په سیاسي قیدیانو توره شپه جوړه کړه. په دوی یې چای بندې کړې چا چه به ناری وهلې چکو کښې واچوال. څه ورځې خو دوی چغې مغې وهلې خو اخر یې چغې بندې کړې. پچیل کار پېښیمانه شول، د دوی مشرانو جیلوالو ته ووې چه مونږ د ستاسو سره سوله کوو. جیلوالو ورته ووې چه ډېره ښه ده چغې بندې کړې نو د دوی په منځ کښې سوله وشوه که دوی زما خبره منلې وای نو زه بیا هم ترې نه وم چالان کړی او دوی ته به هم دومره تکلیف نه ور رسیدلی او نه به د کوز وستړګو په سوله مجبور شوی وای. ماله یې د ایبټ اباد جیل کښې یو بوډا مشقتی راکړی و. هغه به ماله د دوی پخوله د ری میاشتی قید ؤ چه د هغه به کله ملاقات راغی او دی به ملاقات له لاړو نو چه به راغی ما به ترې تپوس کوو چه د کور او د بال بچ دې څه حال دی؟ نو ده به راته ووې چه زه ملاقات له لاړ شم نو ښځې او واړه مې د جنګلې نه اخوا ولاړ وي ژاړي او زه د جنګلې نه دې خوژارم څه خبرې ونه کړو. دی د هزارې و د ډېر ښه سړی و. یوه ورځ ترې ما تپوس وکړو چه زما د کوټنې لاندې چه دا بارکونه دي نو چه د نیمې شپې نه شپه واوري دا قیدیان شور کوی چه دا څه کوی؟ ما د خوبه و باسی ته ورته ووایه که وظیفې کوی نو ورو ورو دې کوی او ما دې د خوبه نه و باسی نو هغه راته ووې چه دا شور ځکه دی چه دا ایبټ اباد دی دلته واوره پریوځي د دوی یخنې کیږی، دوی له یې دوه زړې کمبلې ورکړې دي نو دا شور په دغه وجه وي. د دی جیلخانی داروغه عمر بیګ یې نوم و مسلمان و او په کوړې چود باندې مشهور ؤ. هغه چه سباله ماله راغی ما ورته ووېل چه د قیدیانو سره کمبلې نشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعنې یې کېږي ، ما د خوبه و باسي مهرباني وکړه کمبلې ورکړه ده راته ووې چه کمبلې شته ده به د پرلمونځونه او د سپونه هم کول چه دې بدل شونو دده په ځای یو هند ودار وغه راغی ، د هغه را اتلوسره چه قیلیانو ورته شکایت وکړو نو ده دوه نوی کمبلې یې هرلوله ورکړې . چه زه خبر شوم ما تری تپوس وکړو چه دا کمبلې دې را وغوښتې ؟ نو هغه وې نه دا خو په کودام کښې پرتې وې . ددې ځای د پېټی کمشنر سکه و او د پرسبنه سړی و دی چه جبلخانې ته راغی نو ما ته یې دا خبره وکړه چه جارج کننګم به دا خبره کوله چه زه د داکټر خان صاحب نه دسرحد وزارت بل چا له نه ورکوم خو ته موده پس یې مسلم لیګ له ورکړو ، او د ننګ زیب خان وزیر اعلی شو ، یوه ورځې دا د پېټی کمشنر راغی د پرچپه د او راته یې ووې چه کورنړ خو به وې چه بغیر د ډاکټر خان صاحب نه بل سړی وزیر نه مقرر دوم ده یو قسم ما سره هم ه دی کوله ، ما ورته ووېل چه زه خوشحاله یم چه کورنړ مسلم لیګ له حکومت ورکړو او د ډاکټر صاحب په ځای اورنګ زیب خان یې مقرر که ، هغه حیران شو او پوښتنه یې وکړه چه دا ولې ؟ نو ما ورته ووې چه زه په دې خوشحاله یم چه دې قوم خو دا زمونږ حکومت ولید و نو دا بنه ده چه د مسلم لیګ حکومت هم ووینې او پکښې تمیز وکړي او بله دا چه ددې حکومت اختیارات هم ډیر کم دی او زمونږ دې قوم خو حکومت لید لې نه و او نه ددې حکومت نه خبر دې ، نو یو کار دې چه هغه مونږ کولې نه شو زمونږ د اختیار نه بهر دی ، قوم وایې دا راله وکړه مونږ که ډیر ورته وایو چه مونږ یې کولې نه شو دا زمونږ په اختیار کښې نه دی خو دوی تسلي نه کېږي او را نه خفه شي ، خفه خه چه بیا زمونږ مخالفت شروع کړي ، او دویمه خبره دا ده چه مونږ دوه اني کتلې دي او دوی را نه دوه پله غواړي نو مونږ دوي دکومه راوړو ؟ نو دوي زمونږ حکومت هم لید لې و

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوس به د مسلم لیګ حکومت وويني نو په حقیقت به پوه شي او هغه شان وشو که
چیري دا حکومت مونږ پرېښودی نه وای نو د راتلونکي الیکشن کنټرول ګران وو او دوی به
کامیاب شوی وو ، خلکو ولیدل چه مونږ خو په رولو کښي د وه اشیز خو ورکولو او کوم
کار چه به زمونږ په اختیار کښي وه هغه به مو ورله کولو او مسلم لیګ خوځان ته نزدي هم
نه پرېښودل او نه یي ورله څه کول یوه ورځ کرنیل سمت ته چه د پېښور د جیل سپرنټنډنټ
وایبټ اباد له په دوره ماله راغي نو زما ځای یي ولیدو څه وخت چه بهرته ووت نو
سپرنټنډنټ ته یي ووې چه تا باچاخان د کوترو په کوټه کښي بند کړي دی؟ هغه
سمت ته په ډېر ادب او غلي غونډي ځواب ورکړو چه د سرحد د حکومت دا حکم دی په
دې کښي زه څه کولی شم ، کرنیل سمت هغه وخت د هغه ځای نه ګورنر ته ټیلفون وکړو
ورته یي ووې چه سر جارج څوک یو بها دړ د دښمن سره داسي سلوک کوی څنګه چه تا
باچاخان سره کړي دی : چه په یوه وړه کوټه کښي دی یواځي اچولی دی؟ ګورنر
پچپل کار شرمنده شو او خپل حکم یي واپس واخیستو او حکم یي وکه چه ده له ښه ځای او
ملګری ورکړئ کله چه سمت صاحب بیا راغي او ماته یي د ملګرو ووې چه څوک غواړې چه
ورته ووی چه ستا څوک خوښ وی هغه راکړه هغه وې چه دوی به تا سره وی که ما سره
ما ورته ووی چه ما سره به وی ده ووی چه بیا خو په کار دی چه ته یي خوښ کړې ، نو چه
ستا څوک خوښ وی هغه راته ووایه نو ما ورته ولی او شیر دل خان یاد کړل هغه یي
ماله راولېږل چه هغوی راغلل نو د هغوی نه معلومه شوه چه سالار امین ګل په ډېره -
اسماعیل خان جیل کښي دی او ډېر ناجوړه دی نو ما سپرنټنډنټ ته ووی چه مونږ له
د بخلي د پاره خپل سړي راکړه هغه وې چه څوک غواړې ؟ ما وی امین ګل غواړم او هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېرو په جېل کښې دې هغه لي راوغښتو چه انځرګل جرنيل راغی نو دومره نا جوړه وچه ذکر څېل وهم نه وزموږ په پوره راختی نه شوخو دخدای فضل و ډاکترانو یي علاج وکړو او موږ ورله ښه خوراک په ډاکتر مقرر کړو نو ورځ په ورځ ښه کېده زما په هغه کوټنۍ کښې په مشکله دوه کته راتلل او نور ځای پکښې د ملاستې هم نه و، نوسالار صاحب به زما د کټ دلاندې خملاستو او شیر دل خان به دولی دکټ دلاندی خملاستو څه ورځې پس حکم راغی او ما ته چه نږدې د هسپتال کومه کمره وه هغه يي ولی د دوی له ورکړه ځه چېل ځای پاتې شوم او دوی د هې وارډ هغې کمرې له لاړل.

موږ جېلخانه کښې ووچه خبر شو چه بنګال کښې قحط دی او ډېر خلک دولږې نه مړه شول موږ له چه حکومت کوم راشن راکولو نو نیم به موږ خوړلو او نیم به مو هغه مصيبت زده خلکو له جمع کولو او چه ډېر جمع شو نو موږ حکومت ته وویل چه دا بنګال له ولېږه خو نه حکومت هغه بنګال له ولېږه او نه موږ ته يي واپس راکړو په دغو ورځو کښې د ولی سترګه خوږه شوه دغه یوه سترګه يي وه، هغه بله يي په ښار کښې خرابه شوې وه موږ سره ډېر فکرو سپرنټنډنټ د فوج د سترګو ماهر راوغوښتو خو څه فایده ونه شوه موږ دې سپرنټنډنټ ته ووې چه ته حکومت د دې حال نه خبر کړه دې غواړې چه بمبۍ ته لاړ شم او په هغه چېل ډاکتر علاج وکړم، سرجارج بغیر د څه شرط نه هغه رها کړو او د علاج اجازه يي ورکړه چه دې تلونو ما ورته ووی چه ولی ته يي د علاج دپاره پرېښودې نو که علاج دې وشو نو بیا به هم د حکومت برخلاف څه کار د تر هغې پورې نه کوې چه دا د قید میعاد دې پوره شوی نه وي.

زموږ ډېر ملګری چه د قید نه رها شو او په هر یو کښې کوم پاتې شو نو زه يي

(c) ketabton.com: The Digital Library

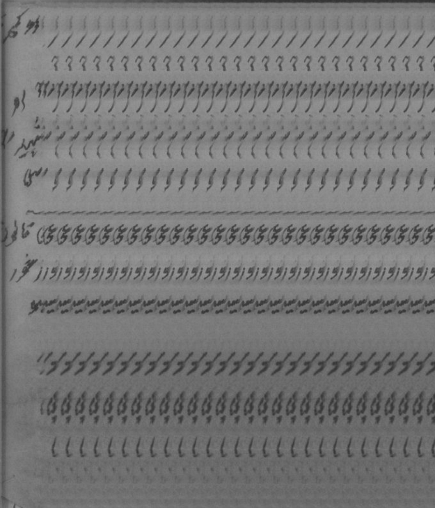

چه یوځای کېږو. هغوی اجازه ورکړه، مونږ به هر اتوار یوځای کښېنو او په د ي
خپل تحریک او په قومي معاملو باندې به مو بحثونه کول نو زمونږ به تجربه کېدله زمونږ
یو جرنیل و د پرښنه سړی و، دوی خپل منشي مقرر کړی و خو دوی به تل له ورځ، هغه
پسې خبرې کولې نو یوه ورځ ما داوغوښتو او ورته می ووې چه جرنیل صاحب، ددوی
د منشیانه استعفا ورکړه، هغه لاړو او دوی له لې استعفا ورکړه، نو د اتوار په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ چه مونږ یوځای شو نو دوی دا ته ووې چه باچاخانه ته زمونږ مشرشه او که ته نه کوی نو یو مشر راله خوښ کړه ، ماځواب ورنکړو او خبره می بله هوا دا رو له چه بل اتوار به بیا جمع شو ، نو دوی بیا ماپسی شو چه مونږ له یو مشر مقرر کړه نو زه پاڅیدم او دوی کښی می هر سړی ته ښکته پورته دکتل چه تولو ته می په غور وکتل نو ورته می ووې چه دوی کښی خو ما ته داسی سپک او ذلیل او بی غیرته سړی ښکاره نه شو چه ستاسو مشر یی کړم ، تاسو عجیبه مخلوق یئ او ځان ته خدایی خدمتگار هم وایئ ، قیدونه هم تیروئ ، نو چه کوم سړی خپل مشر مقرر کړئ نو بیا هغه ته کنځل کوئ ، هغه سپکوئ ، دیره دافسوس خبره ده ، دوی چپ شول او بیا یی ما ته د مشری خبره ونه کړه . مونږ چه د هر پیور په جیلخانه کښی وو نو یو قیدی ماله راغی چه ای باچاخانه چه ستادی خدایی خدمتگار و زه جیلخانی ته د دریو میاشتو د پاره راوستی وم او دا ته یی ووې چه بس میاشت نیمه کښی رهایی ده ، ماشپږ میاشتی تیری کړی او س زه ورته ووایم چه ما پریږدئ چه زه لاړ شم او دوی می نه پریږدی ما ورته وې زه دی پریږدم نیغ څه دفتر ته . ماهمیشه خدایی خدمتگار د دی کاره منع کړی دی ، چه په زور او چل څوک جیل ته مه راولئ . دا تحریک ته د فایدی په ځای نقصان رسوی .

خلک په زور جیلخانی له په تلو مه مجبوروئ او په خوشامندو منت دوکه خلک جیلخانی ته مه بیایئ . ستاسو خو داخیال دی چه د پر خلک جیلخانی ته لاړ شی نو زمونږ به په حکومت د رعب قایم شی لیکن د کمزورو خلکو په بوتلو تاسو سپک کیږئ او ورسره تاسو خپل تحریک بدناموئ . منم چه د ډیرو خلکو په تلو په حکومت روب پری وځی لیکن چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی مضبوط او با اصوله دی. ما په جیلخانه کښې چې کان ساتلی وا او هغوی له به ما په خپل لاس خوراک ورکولو، هغوی ما سره داسې اموخته شوی وچه څه به زما غیږه کښې ناست وځه به زما په اوږه وسوږ بدل، یوه ورځ می اوږه کلک اخکلی و، هغوی له می ورکول څوک زما په لاس، څوک زما په غیږه کښې او څوک زما په سر ناست و. کرنیل سمت خپل تره په دوره راغلی وچه ماله راتلونو دا تماشه یی ولیده نو د خپل افسران یی ټول واپس کړل او زما د څکو په شا، شا راغی، زه تری خبر نه یم او دی زما شا ته ولاړ دی، تماشه یی وکړه بیا یی ما ته وویل چه: (good Morning) (صبح دی بنه شه). چه ما وکتل سمت صاحب و سما ته یی وویل چه دا څه کوی؟ ما ویل چه دا زه چه څه کوم په دی کښې ستاسو د پاره سبق دی، کوره دا معلومه ده چه مونږ دوی حلالوو او خورو، خو چه زه ور سره محبت کوم او په کیدې یی مړوم نو دوی زما په غیږه کښې او څوک زما په اوږه، او څوک زما په سر ناست وی. دوی نه تاسو له سبق اخیستل په کار دی. کوره دا حیوان دی خو چه زه ور سره مینه کوم نو زما د غیږی نه نه کوزیږی او انسان خو اشرف المخلوقات دی که د هغه سره مینه وشی نو ولی دی د سړی دوست نه شی.

کرنیل سمت یو بهادر سړی و او بهادران یی خوښ و نو ده بخپله اقرار وکه چه ما جنګ په تاسو بایلود. بیا یی ورو ورو سته خلاص خدمتګار و سره د پیره مینه پیل اشوه او مینه سلوک یی و، او زما خو یری دومره اثر شوی وا او زما یی دومره قدر کوو چه په ۱۹۴۷ کښې چه زمونږ د سکو دیری کښې جلسه وه، چه کورم چه کرنیل سمت خپل زوی د لاسه نیولی ستیج له راغی، د هر کلی نه پس یی ما ته وویل چه زما د دی زوی په سر لاس راکاږه ما هغه ځان ته رانږدی که او ده ته می وویل چه ته ماله جلسی له خله راغلی ته خو سړی کا ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوکري اوکه پاکستان جوړشي نوتا به د نوکرئ نه مات کړی. ده وخندل او وېل چه پاکستان په کومه ورځ جوړشي زه به دلته نه یم. د ده مسلم لیګ هم بلدی ایشو او ډېښنوږ په جېلخانه کښې یې بنده دبولی و، ځکه چه بیر ستر قیوم پړی دباو کړی وکه چېری زمونږ حکومت شی بیا به څه کوی؟ رښتیا وه چه پاکستان په کومه ورځ جوړشو، نو دی خوا جنړی او چتیډ ی او توپي خلاصیدی او هغه خوا کرنیل سمت سره دخپلې کډی په فرنټیر میل کښې انګلستان ته روان و.

په ۱۹۴۵ کښې زمونږ دلعضی ممبرانو په زړه کښې دا خیال پیدا شوچه زمونږ په صوبه کښې وزارت بنه دی که مونږ وزارت واخیستو نو د نورو کارونو نه علاوه دا سیاسی قیدیان چه د دوی کالونه راپه دی خوا په جېلخانه کښې پراته دی هم رها شی. زمونږ د اسمبلی په ممبرانو کښې العضی کسان دحکومت او وزارت ډېر شوقیان و، دوی سول نافرمانۍ کولوته تیار نه و، دیلې ونه یې کولی نه شول، دوی خپل کارونه کول او خدائي خدمتګار په چپاوونو کښې څه مړه، څه قیدیان او څه زخمیان شول، نو خلکو دوی ته بنه نه کتل ځکه چه دوی تخپله هم کار کولو ته تیار نه و او نوري کار ته ئه پرېښودل. تر دي چه لعلي زمانزوی یې هم چپاو کولو ته نه پرېښوده. دوی چه د وزارت جوړولو کوشش شروع که نو دیکه توت په کیمپ کښې ساقی صاحب او کیمپ کمانډر سالار شیر علي خان د دوی مخالفت شروع کړو او ډاکټر صاحب یې هم د ځانه سره هم خیاله که. دوی د اسمبلی خپل ول ممبران د صوبي نه یکه توت کیمپ له د اجلاس د پاره را وغوښتل چه دوی د ځانه سره د وزارت په جوړولو کښې متفق کړی، خو هغوی چه به راتلل نو ساقی صاحب به پوهول غه اجلاس هم ناکامیا به شو. اخر چه ساقی صاحب تیراته لاړو نو دوی ته صحنه خالی شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مگر په صوبه سرحد کښې چه مونږ څه کول نو هغه مونږ پوانزی دخولې په تبلیغ او تشولاسونو کول ، ولې چه زمونږ سره هیڅ مالی مرسته نه ده کړې . او بعضی خلکو به لا زیاتی په مونږ دا الزام هم لګولو چه دوی څه تعمیری کارنه دی کړی او دقوم روپۍ یې خوړې هو بیحن کالونی په ډیلی کښې وه او سیوا ګرام په وارده کښې واو چه څه وخت به پرا تهنا (عبادت) شروع شو نو دقولونه مخکښې به ما د قرآن شریف تلاوت وکړو ، خلکو ته به د هغه ترجمه وکړه . زمانه پس به پوجا پانی د بده مذهب پیرو کار ځیل مناجات بیان کړل او بیا به پرا تهنا شروع شوه . دګاندهي جی په زړه کښې دټولو مذهبونو یو شان احترام وو او هغه به داټول مذهبونه حق ګڼل او زما عقیده هم دغسې ده . "دقرآن شریف او ډکیتا مطالعه خو ما په سبه شان سره کړې ده او څه وخت چه زه په ډیره غازی خان جیل کښې سکهانو سره قید وم نو دهغوی نه می ډګرنته صاحب زیاته حصه اوریدلې وه د بده مذهب مطالعی سره زما ډیر شوق وو ولې چه مونږ خلک د اسلام نه مخکښې د بده مذهب پیرو کارو ولیکن د بده مذهب کتاب ماله په لاس رانغی . انجیل می د طالب علمۍ په زمانه کښې په مشن های سکول کښې ویلې وو ولې چه زه دهغوی د سکول طالب علم وم تورات می لوستې جیلخانه کښې کتلی و ، د زردشت دپارسیانو مذهب دکتابونو دکتلو می هم ډیر شوق د ولې چه هغه خدای مونږ له رالیږلی واو په بلخ کښې پیدا شوی دی . " خدای په قرآن کښې وایي چه ما هر قوم ته دهغوی نه یو هادی لیږلی دی . " لیکن تردئ وخته پورې ی ماد هغه متعلق هیڅ لټو ځیر بیانه موندہ . خورشید بهن اونورو پارسی دوستانو ما ته ویلې وو خو هیڅ دهغه یو کتاب ما ته را و نه لیږه . " زما مذهب رښتیا ، مینه محبت او دخدای د مخلوق خدمت دی . " مذهب همیشه دنیا ته داخوت او محبت پیغام راوړی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکومو خلکو په زړونو کښې چه د بنی نوع انسان د پاره رواداری، مینه، محبت نه وی او د کوم سړی په زړه کښې چه نفرت، بغض، کینه وی نو داسی سړی د مذهب د پیرلیری وی.

دالیکشن په وخت کښې مسلم لیګ په صوبه سرحد کښې د پراپیګنډې د پاره پونجابی میجر خورشید راالیږلی و چه د خپلی بدعملی په وجه د فوج نه موقوف شوی وه. هغه یې ددې غرض د پاره راولیږلو چه هغه پښتنو کښې خانه جنګی پیدا کړی او داسی تقریرونه به یې کول چه د تشدد نه ډک وو، ده به ویل چه دا یو خو خدائی خدمتګار لیډران دی چه دی قوم کښې ددوی رسوخ او اثر دی، دوی قتلول غواړی او داسی خلک پیدا کړی چه هغوی ته مونږ لس لس، شل شل زره روپۍ ورکړو چه هغوی دالیډران مړه کړی ځکه چه د دوی د مرګ نه بغیر مونږ لاره ازادیدی نه شی، داسړی ددې د پاره سرحد ته راغلی وو چه پښتانه په کور کښې وجنګوی او که چری د خدائی خدمتګارو رهنمایان قتل کړی شی نو د قوم هلک، دی خو خدائی خدمتګارو سره ده، نو د بدل اخیستلو به ضرور کوشش کوي او د مسلم لیګ لیډران به قتلوي. او په دی طریقه به پښتانه په خپل کور کښې په جنګ، جګړه اخته شی، او دوی به برباد شی، میجر خورشید یوازی زمونږ تباه کول نه غوښتل بلکه د پښتنو ټول قوم یې تباه کولو.

زلمی پښتون:

څه وخت چه زمونږ خلک د میجر خورشید ددې ارادی او سکیم نه خبر شول نو هغوی د خدائی خدمتګارو د حفاظت د پاره نوی جماعت د غنی په مشرۍ کښې جوړ کړو چه نوم یې (ځلمی پښتون) وا و په دی کښې هغه ځوانان شریک شول چه د چا عقیده په عدم تشدد باندې نه وه ولی چه هغوی په دی غرض د غه جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

الیکشن :

مخکښې الیکشن را روان و نو ما د ا فیصله وکړه چه زه په الیکشن کښې په داسې حالاتو کښې حصه نه اخلم ځکه چه د الیکشن ګټه خو د وزارت جوړولو د پاره وی، زمونږ وزارت شته خو دغه داحال دی چه ددوی برخلاف پراپیګنډه هم ددوی ماتحت خلک کوی او ددوی ورته لاس ترزنی ناست وی.

په کلکته کښې د ورکنګ کمیټئ او د پارلیمنټری بورډ شریکه جلسه وه زه هم ورله تلی وم او پکښې شریک وم، دا ټوله جلسه د الیکشن د پاره وه ما دغوی په مخکښې د صوبه سرحد حال بیان کړو او دغوی ته می ووې چه الیکشن خو د وزارت د پاره وی چه الیکشن وګټو او وزارت جوړ کړو، زمونږ وزارت شته او بیر ټکیا ن او دغوی ملګری زمونږ د وزارت برخلاف پراپیګنډه کوی او زمونږ د ومره اختیا ر نشته چه ددوی نه تپوس قدغه ی وکړو نوزه تا سوخبر وم چه زه به دا ځل ټولنکی الیکشن کښې حصه نه اخلم. پارلیمنټری بورډ وې چه په هر طریقه چه وی چه دی به الیکشن کولو راضی کړو خو زه یی اماده او رضا مند نه کړی شوم چه د ورکنګ کمیټئ اجلاس ختم شو نو ما ګاندهی جی ته ووې چه تا خو زما د ا ټوله قصه واوریده نو زه به دی الیکشن کښې حصه نه اخلم نو دغه هم ما سره اتفاق وکړو.

زه کلی ته را روان شوم کار می کولو زما خو د الیکشن سره اتفاق نه ؤ کار سره می اتفاق وکړو کښې ؤ زکار نه کښېنا ستم په ملک کښې می دوره ی شروع کړی حکومت په زورشور زمونږ مخالفت شروع کړې و ما ته دا پته ولګیده چه حکومت اسلامیه کالج بند کړو او د غه شان د صوبې ټول کالجونه او سکولونه بند وي او هلکان د مسلم لیګ د پراپیګنډې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره کلو او بنارونو ته لیږلي دا راته هم معلومه شوه چه د پیرنګیانو ښځې هم په ملک کښې
ګرځي او د خانانو ، ملکانو ، ښځو ته وایي چه مونږ تاسو کره راغلي یو د سره لوپټه غواړو او
زمونږ لوپټه ووټ دی مونږ له به ووټ راکوئ او د پرایګینډې د پاره د بیګم شهنواز لونه
او نوری له پنجاب نه ډېری جنکی سرحد له راغلي دي . د پنجاب نه مسلم لیګیان د علیګړ مسلم
یونیورسټی هلکان او د کلکتې اسلامیه کالج طالب علمان او د هندوستان د نورو ځایونو
نه کارکن لیډران په ډېر لوی تعداد سره سرحد ته راغلي وو د دوی نه علاوه حکومت او
مسلم لیګ د سرحد او پنجاب پیران د کوټونه راوستلي وو . وې چه دا وخت د کوټونه دې راځي
میدان ته دې شي او مانکي صاحب (د مانکي پیر صاحب امین الحسنات) یې هم راوستلی وا او
مونږ ته یې مقابله کښې ودرولی وو ، دوی ما سره واقف و ، د ده د پلار فاتحې له هم زه تللی
وم ، او کله نا کله چه به زه په دوره لاړم نو ده سره به می لیدل ، نو ده ماپسې پوښتې راولیږه
چه زه ستا سره ملاقات له درځم ، ما ورته وویل چه دی نه راځي زه به درشم . دی ډېنو
په چوتره کښې اوسیده ، یوه بنګله ورله حکومت ورکړې وه ، زه ورغلم او دی می ولید او
ډېری خبری مو وشولی ، ده ماله د جیبه یو کاغذ راوایسته او راته یې وویل چه دا ماله جناح
صاحب راکړی دی او په دی کښې یې لیکلي دي چه که پاکستان جوړ شو نو په دی کښې به اسلامي
شریعت وی ، ما ورته وویل چه خته یې . دي حیران شو او راته یې وویل چه ولې ؟ ما ورته وویل
چه په اسلامي شریعت کښې د جناح صاحب ځای شته ؟ نو تاله به یې څو ننګه جوړ کړي ، ما ورته وویل
چه ته خو باید چه د اسلام نه واقف یې ، نو ته ښځې فکر وکړه چه که سبا له دلته اسلامي شریعت
جاري شي نو چه د دې مسلم لیګ د مشرانو به څه حال وی ؟ ما چه د پیرنګیانو او میمانو زمونږ
په مقابله کښې دا دومره جد وجهد او دلچسپي ولیده نو زما خیال بدل شو ، الیکشن ته صرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه میاشت پاتې وه نوما کارشروع کړو دا د ۱۹۴۶ کال دمتحده هندوستان اخرې الیکشن و . دې الیکشن ته مسلم لیګ داسې رنګ ورکړو او خلکوته یې ویل چه دا الیکشن په هندوستان او پاکستان دې چه پاکستان غواړئ که متحده هندوستان ؟ په هندوا ومسلمان و چه کفر سره ځئ که اسلام سره ځئ ؟ په مندرا او په مسجدو چه جماعت له ووټ ورکوئ که درمسال له .

په دې الیکشن کښې مونږ، میاجعفرشاه اودګلي ګړئ ارباب عبدالرحمان نه و ددرول خکه چه دوی د ډاکټر صاحب او قاضي صاحب په مینځ کښې اختلافات پیدا کولو او ډاکټر صاحب ته یې زماپه سر هم لمسون کولو چه باچاخان داخل تانه وزیراعظم کوی او قاضي صاحب وزیراعظم کوي . ددوی داتولې خبرې د روغ وې . مونږ ډاکټر صاحب وزیراعلی کوو ، مونږ صرف دومره ویل چه ډاکټر صاحب د (لا اینډ ادډر) نه اخلي ، داد قاضي صاحب له ورکوی خکه چه ډاکټر صاحب له سرکاري افسران دوکه ورکولی شی او قاضي صاحب یې نه شي ورکولی ، خو ډاکټر صاحب دوي چه که جعفرشاه او ارباب عبدالرحمان نه و دروئ نوزه هم نه وددریږم مونږ د ډاکټر صاحب نه مجبوره شوا و دوی مو ودرول جعفرشاه او ارباب عبدالرحمان تش په نامه خدائي خدمتګاروو خو چه څه وخت پاکستان جوړ شو او د قیوم وزارت راغی نو دتولو نه اول دګلي ګړئ ارباب عبدالرحمان را او ګیدو قیوم یې جیل خانې کښې میلمه کړو ، جعفرشاه یې هم راوغوښت او دوی مسلم لیګ کښې شامل شول او ورته یې ویل چه مونږ به کوشش کوو چه نور خدائي خدمتګار هم په مسلم لیګ کښې شامل کړو .

د هندوستان دنورو مسلمانانو په شان پښتنانه جذباتیان نه وو مونږ په دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې ډېر کار کړی وېېه دوی کښې سیاسی شعور راغلی وکوم په کور، کلی په کلی ورپسې گرځېدلی وو دوی موپوه کړی وو او په دوی کښې پوهه او بیداری راغلی وو دا اسلام نه واقف شوي وو دوی د اسلام په نوم چا دوکه کولی نه شوه، دلته خدائی خدمتگارو ډېر کار کړی و هندوستان کښې مسلمان غریب د اسلام نه چا خبر کړی و؟ په اسلام چاپوه کړی و؟ سیاسی شعور او پوهه پکښې چېرته وه؟ دهغوی ډېوهی څوک و؟ او دا څیزونه خو په یو قوم کښې بخپله نه پیدا کېږي او دا خو چه پکښې څوک په قام او ملک او اسلام مین خلک پیدا شي نو پکښې کار و کړي. هندوستان کښې داسې خلک تر اوسه مسلمانانو کښې نه دی پیدا شوي نو خکه د اسلام په نوم دوکه کېږي او خود غرضه خلک د اسلام په نوم تری فایدی اخلی. بله دا چه د هندوستان د مسلمانانو لیډران هغه سړی وو چه د پېرنگیانو خاص الخاص وو. یا به سر وو، یا نواب، یا خان بهادر خدائی خدمتگارو شپه او ورځ په دی یوه میاشت کښې چه کار و کړو نو سره د دی چه پېرنگیانو او مسلم لیګ ډېره موده د غړی وهلی وې، مسلم لیګ په دی الیکشن کښې شکست وخوړ او خدائی خدمتگار په یولوی اکثریت سره کامیاب شو، پنځوس کښې یو دېرش خدائی خدمتگار وو، دوه سیټه جمعیة العلماء هند وګټل، باقی اوولس سیټه مسلم لیګ وګټل.

په صوبه سرحد کښې شپږ ضلع دي په پنځو ضلعو کښې کوهاټ، بنو، ډیره اسماعیل خان، مردان، پېښور کښې مونږ کامیاب شو او په هزاره کښې هم تول پښتانه دی خو ژبه یې پرلیښې ده هلته چه په کوموعلاقو کښې چه پښتو وه نو هلته پښتانه کامیاب شو او چیا چه ژبه هېره کړې وه او هندکو یې وې هلته مسلم لیګ کامیاب شو حکومت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دحکومت پر ژوزموږ بر خلاف چه څومره کار کړی ؤ دومره مسلم لیګ نه ؤ کړی دحکومت دا کار موږ ته ډیر مکروه او دائین خلاف ښکاریده نو موږ کیبنټ استوا او دا فیصله مو وکړه چه وزارت نه اخلو او دوزارت د جوړولو نه مو انکار وکړی او وسو دیل موږ تر هغه وخته پوری دوزارت اخیستو ته تیار نه یو چه ترکومه پوری حکومت موږ له دا اجازه وانه کړی چه الیکشن کښی کومو ملازمانو زموږ خلاف حصه اخیستی ده او دقواعد و اوضوابطو خلاف ئې زیاتی کړی ده چه دهغوی بر خلاف مقدمی جوړی کړو او مجرمانو له مناسب سزا ورکړو. زموږ ددی فیصلی سره دډاکټر خان صاحب اتفاق نه ؤ. سعدالله، سردار پټیل ددی فیصلی نه خبر که سردار پټیل چه خبر شو نو هغه مولانا ابوالکلام ازاد ددی مسئلی دحل کولو دپاره سرحد ته راولیږه او پیښور کښی زموږ اجلاس وشو.

ما مولانا صاحب ته صافه او پاکه خبره وکړه چه کومو سرکاری ملازمانو زموږ بر خلاف قدم وچت کړی دی که موږ ته دا اختیار نه وی چه موږ هغوی له سزا ورکړی شو نو موږ داسی وزارت نه اخلو. مولانا صاحب واپس ډیلی ته لاړو او هلته یی دوایسرا نه یو خط واخیستو او بیا راغی، په دی خط کښی وایسرا په څه کول مول طریقه زموږ شرط منلی ؤ نو موږ وزارت خو واخیستو خو په دی شرط چه دوزارت اختیارات به یوی مرکزی کمیټی سره وی. زما دا رایه وه چه دهری ضلعی دخدائی خدمتګارو نه دی، دوه دوه کسان واخیستی شی او دهغوی نه دی دغه کمیټی جوړه شی خو شرط به دا وی چه دغه کسان به دحکومت ملازمانو سره لیدل کتل نه کوی او نه به دوزارت سره تګ راتګ کوی نه به دچا سفارشونه کوی بلکه دوی به دوزارت دپاره دکار کولو پروګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولنا آزاد د هند تکلیمان نه نفرت کوول خوک سپین نګرانو ...
دمولنا ازاد ...

جوړوي اووزارت به ددوی د منظورشوی پروګرام نه خلاف کارنه کوي ددې کلې دپاره مادټولې صوبې دوره وکړه او دغسې کسان مې هم پیداکړل کمیټې مې ترې جوړه کړه خو افسوس دی چه هغوی دغه کارونه کړو ولې چه هغوی خپل غرضونه نه پرېښودل نو دغه سکیم کامیاب نه شو. حقیقت دادی چه مونږ کښې لاداسې خلک پیداشوی نه دی او هغه چه مونږ وئیل چه کومو سرکاري افسرانو دقانون، اخلاقو او سړیتوب خلاف په الیکشن کښې دخدایي خدمتګارو خلاف کارکړی دی. هغوی له سزاورکوو، هغه کارهم ونه شو.

دآئین ساز اسمبلي ممبران:

اوس د دستورساز (قانون ساز) اسمبلي دپاره دانتخاب مسئله راهخکښې شو. دهغې په باره کښې دافیصله وشوه چه دهرې صوبې خومره ممبران په حصه کښې راسي نو هغه به صوبائی اسمبلو ممبرانو په ووټ جوړېږي، زمونږ دې ممبران دسپل ل یوزه شوم، یو ممولانا ابوالکلام آزاد مقرر کړو. مسلم لیګ دهندوستان د مسلمانانو ذهنونه دومره بدل کړي وو چه دده په شان یو باعمله عالم مسلمان او دقرباني مرني سیاستدان په ټول هندوستان کښې په مسلمانانو کښې نه وخوده له چاځای ورنکړو نومونږ دخپلې صوبې نه منتخب کړو ده. مسلم لیګ د سپل وتو هغه دهزارې دضلعې نه سردار بهادر منتخب شو، دامرکزي اسمبلۍ هم وه او آئین سازه اسمبلي هم وه، مسلم لیګ ددې بایکاټ وکړو مادې دمسلم لیګ مسلمانانو ممبرانو ته ډېر منت وکړو چه راځئ چه په دې کښې شریک شو مونږ به هندوانو ته دوا یو چه تاسو که « سوشلسټ جمهوریت » جوړوئ نو مونږ دهرڅه پکښې شریکیږو، په دې کښې دمسلمانانو ډېره فایده ده ولې چه مسلمانان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هندوستان کښې غریبانان دي او هندوان امیران دي. په دې آئین کښې دا داخبره شته چه څه وخت دا آئین جاري شو او مرکزي حکومت جوړ شو نو هره صوبه چه په اکثریت سره فیصله وکړي چه زه د دې حکومت نه جلا کیږم نو جلا کیدې شي. که چیرې مونږ پوه شو چه زمونږ داخبره نه مني نو بیا زمونږ په صوبه سرحد کښې اکثریت دی او ستاسو په پنجاب، بنګال او سنده کښې اکثریت دی. زمونږ ټولې خپلې خپلې اسمبلۍ به قرارداد پاس کړي چه مونږ مرکز سره نه اوسیږو، بیا به مونږ ټول په شریکه یو حکومت جوړ کړو. که چیرې مسلم لیګ زما داخبره منلې وی نو نه به پنجاب تقسیم شوی وی نه بنګال. خو د مسلم لیګ مسلمانان داسې لیوني وو چه څوک به مسلم لیګ کښې نه وو. هغه به یې د مره مسلمان نه ګڼلو.

کرپس مشن:

چه دویم جنګ عظیم شروع شو نو د امریکې سیاسي مشرانو دویل چه تر څو د هندوستان سیاسي مسئله حل شوې نه وی نو هندوستان جنګ کښې زمونږ تائید کولی نه شي. نو هغوی د برتانیې په حکومت دباو اچول شروع کړل چه هندوستان ته ازادي ورکړي. پرزیډنټ روزویلټ دا خبره بیا بیا مسټر چرچل ته وړاندې کړه، نو انګریزانو هم محسوس کړه چه د امریکیانو په دې مطالبه غور وکړي. انګریزانو د دې د پاره کرپس مشن هندوستان ته ولیږلو، خو دا مشن ناکام شو، د جنګ حالت ورځ تر ورځ خرابیدو نو امریکیانو بیا پیرنګیانو له مخ را واړولو. نو لارډ ویول لنډن ته لاړ او د وزیر هند سره یې مشوره وکړه چه د هندوستان د سیاسي مسئلې د حل د پاره یو ګول میز کنفرانس راوبلي. په دې ګول میز کنفرانس کښې مسټر جناح، دیل جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو نمایندګان به صرف مسلم لیګ مقرروي او د هندوانو نمایندګان به کانګرس. مولانا آزاد چه د کانګرس صدر ؤ ددې سره اتفاق نه کولو، هغه به ویل چه کانګرس به د هندوستانی قومیت په حیثیت کنفرانس کښې شاملیږي. په دې اختلاف دا کنفرانس هم فیل شو. دا ډېره د تعجب خبره ده چه پیرنګی به دې خبره ټینګ ولاړ وو، چه کانګرس دې مسلم لیګ د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نمایندګه جماعت تسلیم کړي، ولې حقیقت دا وو چه کله په ۱۹۳۷ع کښې هم د پیرنګی په هندوستان کښې انتخابات وکړل، نو هغې کښې د یوولسو صوبونه په اتو کښې قطعی اکثریت کانګرس حاصل کړو. باقی د مسلمانانو درې اکثریتی صوبې وې چه هغه مقامي پارټو سره وې او مسلم لیګ سره یوه صوبه هم نه وه، سنده کښې د الهی بخش سومرو حکومت وو چه هغه یو قوم پرست سړې وو او د کانګرس د ممبرانو حمایت هغه ته حاصل وو پنجاب کښې د یونینسټو حکومت وو چه هغې وزارت کښې د مسلمانانو سره هندوان او سکهان هم شامل وو، هم داشان بنګال کښې حکومت د مولوی فضل الحق وو چه هغه هم د غیر مسلمو په مرسته خپل حکومت چلولو، مګر ددې هر څه با وجود پیرنګی سترګې پټې کړې وې او په دې نښتې وو چه کانګرس دې مسلم لیګ د مسلمانانو واحد نمایندګه جماعت ومنی او تر دې حده پورې لاړه چه پوره شمله کنفرانس یې هم په دې یوه مسئله باندې ناکامیابه وختم کړو. د دلچسپی خبره دا ده چه که دا موجوده پاکستان مونږ واخلو او د ۱۹۳۷ع د انتخاباتو نتیجې وړاندې کېږ دو، نو د پیرنګی او د مسلم لیګ حقیقت به معلوم شي، په دغه انتخاباتو کښې د سنده او سرحد نه یو ممبر هم د مسلم لیګ نه وو منتخب شوی او د پنجاب د ټولې صوبې په مسلمانانو کښې صرف یو ممبر د مسلم لیګ وو، یعنی د دې درې واړو صوبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو دیوسل ویشته تنو ممبرانو نه د مسلم لیګ طرف پوممبر واو دغه یې دعوه وه.

شمله کنفرانس :

برتانوی حکومت په دغه وخت کښې مجبور و چه هندوستان ته خپل حق ورکوی د

دی د پاره یې دخپلې کابینې پوخو ذمه وارکسان هندوستان ته راولیږل چه هغوی هم

د دغه کال د مارچ په ۲۳ نیټه راورسیدل.

دې مشن د آل انډیا کانګرس او مسلم لیګ جماعتو نوسره خبری اترې شروع

کړې، ددې مقصد د پاره یې خلور خلور تنه نمایندګان د هر جماعت نه وغوښتل، دا خبری

اترې په ۲ مئ ۱۹۴۶ په شمله کښې شروع شوې د کانګرس له خوانه د اکسان مقرر شول:

۱- مولانا ابوالکلام ازاد دکانګرس صدر و.

۲- جواهرلال نهرو.

۳- سردار پټیل.

۴- زه (عبدالغفار خان).

د مسلم لیګ له خوانه دا کسان راغلل:

۱- محمد علی جناح چه د مسلم لیګ صدر و.

۲- لیاقت علی خان. جنرل سکرټری

۳- راجه محمود آباد.

۴- عبدالرب نشتر.

د برتانیې د لیبر حکومت نه دا وزیران راغلی وو:

۱- لارډ پیټیک لارنس وزیر هند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- سر ستیفرد کرپس.

۳- مستر الکزاندر.

۴- لارد ویول د هند وایسرای.

د پورته ذکر شوو نمایندګانو ترمنځ خبری شروع شوې. په اول ملاقات کښې چه څه خبری وشوی دهغی نه پس مونږ د کانګرس څلور واره ملګري مهاتما ګاندهي ته لاړو هغه مونږ ته ووېل انګریزان ډېر چالاک او هوښیار دي تاسو به په خبرو اخته کړې او په هغه او دغه به موتېر باسی، تاسو د هر څه نه مخکښې دوی نه پوښتنه وکړئ چه ایا دوی هندوستان پرېږدی او که نه؟ بله دا ورته ووایئ چه تاسو د انګریزی فوځ ددې ملک نه وباسئ او که نه؟ په سبا چه مونږ جرګې ته لاړو نو جواهر لال نهرو دوی ته دا خبرې وکړې چه تاسو هندوستان پرېږدئ او که نه؟ او تاسو دا انګریزی فوځونه ددې خاورې نه وباسئ او که نه؟

لارد ویول ورته په ځواب کښې ووې چا ته یې پرېږدو؟ تاسو (کانګرس او مسلم لیګ) جوړه نه کوئ نو مونږ به دا ملک چا ته پرېږدو؟ جواهر لال نهرو ورته ووېل، که مونږ ته یې نه پرېږدئ نو دوی (مسلم لیګ) ته یې پرېږدئ خو تاسو ووځئ.

ددې خبری په جناح صاحب سبه اثر وشو او هغه ووېل چه مونږ جوړه کوو. ددې نه پس مونږ ټول راووتو او جناح صاحب او جواهر لال نهرو یوې بلې کوټې ته ننوتل او لږ ساعت پس راووتل او بیا ټول د جرګې په ځای سره کښېناستو او فیصله دا سې وشوه؛ یو وفد دې مقرر شی چه یو تن د کانګرس او یو تن د مسلم لیګ نمائنده پکښې وی او دریم سرپنچ به یې داسې څوک وی چه د دواړو جماعتونو په اتفاق انتخاب شی کومې خبرې چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جناح حبیب د خه نه خبر نه وو چیر مگی په خبره د کانگریس لیډران نه
پوهول - او جناح ...
ور جه زه حیوورکوول د جناح پیلاس ۷۰۰ په ځای ور کول

د کانگرس او مسلم لیگ له خوا فیصله شي هغه به ومنلی شي او کومې چې په هغې کښې اختلاف او لانجه وي هغه به د غه وفد فیصله کوي.

لارډ پیتیک لارنس مونږ نمایندګانو ته وویل چې تاسو به په ډیلیو ورځو کښې د ننه د غه دری کسیز وفد انتخابوئ او مونږ ته به یې نومونه رالیږی. مونږ لاړو او کانګرس حیلې ته مو دا خبره وکړله مونږ چې دری ورځې پس اجلاس ته راتلو نو کانګرس حیلې مونږ ته وویل چې "مسلم لیگ څه غواړی" هغه ورته ووکړئ خو چې خبره ورانه نه شي!

چې مونږ راغلو او کښیناستلو نو لارډ پیتیک لارنس د جناح صاحب نه پوښتنه وکړه چې هغه قصه مو څنګه کړه؟ جناح صاحب ورته وویل د څه قصه؟ ما چې د جناح صاحب دا لفظونه واوریدل نو عبدالرب نشتر صاحب ته مې اشاره وکړه چې دلته راشه: هغه ما ته راغی نو ما ورته وویل ای هلکه ورانوئ یې مه! مونږ چې نن اجلاس ته راتلو نو کانګرس حیلې مونږ ته وویل چې مسلم لیگ چې څه غواړی هغه ورته ورکوئ نو تاسو چې څه غواړئ هغه یې درکوي، دا دی خبری ضمانت زه کوم. نشتر صاحب لاړ او د جناح صاحب شا ته ودریده. دا خبره د وخته پوری ورلاړو خو هغه ورته هیڅ توجه ونه کړه نو بیا لارډ پیتیک لارنس هم کښیناست او دا خبره ورانه شوه. پیتیک لارنس ورته وویل چې: ای جناح صاحب تا خو علاج کړی وه؟ مګر هغه هیڅ ونه ویل او جرګه ناکامه او خوره شوه.

کیبنټ مشن:

څه وخت چې د شملې کنفرانس ناکام شو او له هغه نه وروسته په انګلستان کښې نوی انتخابات وشو او لیبر پارټۍ کامیابه شوه نو اعلان یې وکړه چې د هندوستان په باره کښې مو چې څه اول ویلی وو هغه به سر ته رسوو او عمل به پرې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وروسته واقعاتو نه دا خبره ثابته شوه چه دهغوی خبری د ذره داخلاصه وي. البته د کرپس مشن د ناکامی نه وروسته دچرچل حکومت دا فیصله کړې وه چه د جنګ تر ختمیدو پورې دې د هندوستان مسئله تاخ کښې کېښودلی شي.

کله چه مونږ پوه شو چه پیرنګیان هندوستان ته ازادی ورکولو باندې مجبور شول نو ما کاندهی جی ته وویل چه داخل حکومت داسی نو ناته یخپله اخیستل په کار دی، ځکه چه تا خو ولیدل چه دا سعولي بی اختیاره حکومت داغلی ژ نو وزیرانو به دچا نه منل، اوس خو پوره اختیارات دا دوالان دهی نو په کار دی چه دا حکومت ته یخپل لاس کښې واخلې. که چیری ته پی دانه خلی نو دا در ته وایم چه که دا خپل ځوی دیوی داس پرې کښېنوې نو دا حکومت داسی بوږ خیز دی چه دانسان دماغ بدل کړي، نو دی به هم بیا ستا خبره نه منی، بلنه به داوی چه ته لکه دلیتی په شان حکومت یخپله واخلې. که کاندهی جی حکومت اخیستی وی مکمل کړی یی وی که بیا یی خوښی نه ژ نو د ما ژ په شان به یی پرې ښی وی.

خو ته پوهېږم چه هغه زما ددی خبری سره په څه وجه اتفاق ونه کړو، که چیری ده حکومت اخیستی وی نو د هندوستان به دومره تباهی او بربادی شوې نه وه. دلیر حکومت د داختیا د حاصلولو نه پس د پیرزر یو پارلمانی هیئت هندوستان ته راولیږه.

د فروری په ۱۹۴۶-۷ ع لارډ پیتیک لارنس وزیرهند په پارلیمنټ کښې دا اعلان وکړو چه بې تانوی حکومت هندوستان ته یو کیبنټ مشن لیږی، چه د هندوستان د نمائندګانو سره د ملک دازادی په باره کښې خبرې وکړی.

د هغه وخت د ۱۹۴۵ - ۴۶ په ژمی کښې هندوستان ته راغی او معلومه شوه چه دا مشن به په لارډ پیتیک لارنس وزیرهند، د تجارتی بورډ پریزیډنټ سر ستیفورډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرپس او د بحري محکمې اول لارډ اې . وي الکزنډر باندې مشتمل وو . دکیبنټ
مشن د پلان مطابق به صرف درې محکمې د مرکزي حکومت تر اختیار لاندې وې، دا درې
محکمې د دفاع، امور خارجه او مواصلاتو محکمې وې . مګر دې مشن په خپل پلان کښې یو نوی
تجویز وړاندې کړ چه هندوستان یې په درې حصو تقسیم کړی و (A ، B ، C) د دې د پاره
چه د مشن د ممبرانو دا خیال وو چه د اقلیتونو په زړونو کښې به اطمینان پیدا شي په B برخه
کښې پنجاب سنده، صوبه سرحد او برټانوي بلوچستان چه دا د مسلم اکثریت علاقې
وې، په C برخه کښې بنګال او اسام شامل وو . په C برخه کښې د مسلمانانو پوره اکثریت
وو او په A برخه کښې د پورته ذکر شوو نه علاوه د هند نورې ټولې صوبې شاملې وې. په دې
دول د مسلم اکثریت صوبو ته تقریبًا پوره خودمختاري حاصله وه په دې لحاظ په B او
C برخو کښې د مسلمانانو اکثریت یقیني و او هغوته دا حق ورکړ شوی و چه خپل ټول اختیارات
ترلاسه کړي، تر کوم ځایه پورې چه د مرکز سوال و د هغه سره صرف هماغه درې محکمې وې.
په دې پلان کښې دا هم وه چه په یو زون کښې کومه صوبه او سېبدل نه غواړي او په اکثریت
سره فیصله وکړي نو د هغې زون نه وتلی شي . دکیبنټ مشن پلان کانګرس او مسلم لیګ دواړو
ومانه. په اول سر کښې جناح صاحب د دې سکیم مخالف و خو څه وخت چه مشن په صفا الفاظو
کښې ووېل چه نه مونږ د ملک تقسیم منو او نه د ازاد ریاست سفارش کوو نو بیا جناح صاحب د
مشن سکیم ومانه او پکښې شریک شو . په اخري ورځ جناح صاحب دا خبره تسلیم کړه چه د
اقلیتونو د مسئلې د حل د پاره چه دکیبنټ مشن پلان کوم حل پېش کړی دی، د دې نه زیات
کومه بله منصفانه فیصله نه شي کېدلی، په هر حال هغه د دې نه زیات مشن باندې نور شرطونه
نه شو منلی هغه کونسل ته ووېل چه کیبنټ مشن چه کوم سکیم وړاندې کړی دی هغه د زیات نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیات ددی . په دې وجه هغه مسلم لیګ ته مشوره ورکړه چه دا سکیم ومنی او کونسل په اتفاق سره د ددې په حق کښی رایه ورکړه .

د کانګرس او مسلم لیګ له طرفه ددی پلان منل د هندوستان د تاریخ یوه روښانه واقعه وه له دی نه دا ثابتیده چه د هندوستان د ازادی سخته معامله د خبرو او مفاهمت له لاری فیصله شوه نه د تشدد او جنګ له لارې .

د کانګرس صدارت :

تر دغه وخته مولانا ابوالکلام ازاد د ۱۹۳۹ عیسوی کال نه مسلسل صدر راغلی وځکه چه د دوهم عالمی جنګ او ملک کښی د هغه په نتیجه کښی د جد وجهد په وجه د نوی صدر انتخاب نه شو کیدی . هرکله چه جنګ ختم شو نو د کانګرس د نوی صدر د انتخاب سوال پیدا شو په دغه وخت کښی عام خیال دا و چه مولانا ابوالکلام ازاد دې صدر پاتی شی ځکه چه دده په صدارت کښی د برتانیې لیبر حکومت او د هندوستان د مشرانو خبری اترې شوی وی او هم دده د صدارت په وخت کښی د شملې کنفرانس وشو ، دا یه داوه چه ښه به داوی چه دی نو هم په صدارت کښی د هندوستان د ازادی کار تر سره شی ولی د صدارت په مسئله د کانګرس په مشرانو کښی اختلاف و د سردار پټیل او د هغه د طرفدارو دا خواهش وچه دی (پټیل) دې صدر شی .

مولانا ابوالکلام ازاد ته دا ټولی خبری معلومی وې هغه ددی په زړه کښی د صدارت نه د استعفا ورکولو اراده وه د صدارت نه کولو فیصله وکړه خو د هغه دا خیال وچه د هغه نه پس دې یو داسی سړی صدر شی چه په هغو نازکو او اهمو حالاتو کښی د مولانا صاحب د نقطه نظر مطابق کار و چلولی شی ،، ددې د پاره هغه ته جواهر لال نهرو موزون سړی ښکاریده او هغه چنله رایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دجواهرلال نهرو دصدارت په حق کښې په یو اخباري بیان کښې څرګنده کړه چه ګاندهي جي «هم د سردار پټیل په صدارت خوشحاله و خو دمولانا صاحب ددې بیان نه پس هغه خپه و نه وېل او جواهرلال نهرو صدر شو.

دجواهرلال بیان:

د «د کیبنټ مشن پلان» د قبلولو نه پس په هندوستان کښې د ډېره ښه فضا پیدا شوه خو دې نه وروسته جواهرلال نهرو په بمبئ کښې په یو پرېس کنفرانس کښې «داسې بیان ورکړو چه دا فضا یې ګډه وډه کړه.

د ۱۹۴۶ کال د جنورۍ په لسمه نېټه جواهرلال نهرو نه په بمبئ کښې په دغه پرېس کنفرانس کښې دا پوښتنه وشوه چه ایا آل انډیا کانګرس چه دغه تجویز منظور کړو نو ددې دا معنا شوه چه کانګرس دغه پلان په پوره توګه دول تسلیم کړو؟ نو ددې په ځواب کښې ده وېل «کانګرس چه په دستورساز اسمبلۍ کښې ګډېږي نو ځان به ددې معاهدو پابند نه ګڼي او هغه وخت چه څنګه حالات پیدا کېږي د هغو مطابق به په ازادۍ سره فیصلې کوي.» ددې وضاحت نه پس د پرېس نمائندګانو تپوس وکړو چه ایا ددې مطلب دا شو چه کیبنټ مشن پلان کښې ترمیم کېدې شي. جواهرلال نهرو ددې جواب کښې او وېل چه کانګرس صرف په دستورساز اسمبلۍ کښې د شاملېدو وعده کړې ده او هغه ځان په کیبنټ مشن پلان کښې د بدلون او کمې زیاتي کولو مجاز ګڼي.

د مولانا ابوالکلام ازاد دا رایه وه چه دا یو غلط کار و شو هغه پخپل کتاب کښې وائي: زه په وضاحت سره ددې لیکلو ضرورت محسوسوم چه د جواهرلال نهرو بیان غلط و «دا وینا صحیح نه وه چه کانګرس د خپلې مرضۍ مطابق په پلان کښې څنګه چه وغواړي ترمیم کولې شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل خبر داوه چه مونږ دا منلي وو چه مرکز کښې به وفاقي حکومت وي او د مرکز سره به صرف درې محکمې وي نورې ټولې محکمې به د صوبو سره وي او د هغو په اختیار کښې به وي مونږ دا هم منلي وو چه صوبې به په درې ګروپونو A، B، C کښې ویشلې کیږي په دې شرطونو کښې کانګرس د خپله طرفه د معاهدې د نورو جماعتونو (فریقینو) د رضا نه بغیر د هیڅ تبدیلۍ کولو حق نه لري.

د جواهرلال په بیان عکس العمل:

په مسټر جناح د جواهرلال نهرو د غه بیان ډیر خراب تاثیر وکړو. د غه بیان داسې و چه په هضم چاپیلې سره اثر نه شو کولی. جناح صاحب دا موقف اختیار کړو چه د جواهرلال نهرو بیان د کانګرس د ذهن ترجمانی کوی. د ده دلیل دا و چه که کانګرس د دومره زر خپله رایه بدلولی او حال دا دې چه انګریز لا د لته موجود دی او د ده (کانګرس) لاسو ته اختیار نه دی راغلی نو اقلیتونه په کوم اعتماد یقین کولی شي چه د انګریزانو د تللو نه پس به کانګرس بدل نه شي او د کانګرس نظر به د غه شان نه شي دا کوم څه چه د جواهرلال په بیان کښې ښکاره شوي دي. د دې سره سمه ستي مسټر جناح یو اخباري بیان جاري کړو په هغه وخت کښې یې دا ویل: «د کانګرس د صدر د دې بیان سره هر څه بدل شول او اوس په هر څه د نوي سره د غور کولو ضرورت پیدا شو.»

جناح صاحب لیاقت علي خان ته دا ویل چه د مسلم لیګ د کونسل اجلاس را وبلي د خوا لې بیا ان دا وکړو چه مسلم لیګ کونسل به د یلي کښې د کیبنټ مشن پلان خکه منلي وو چه مونږ ته یقین راکړې شوي وو چه کانګرس دا سکیم منلي دي او د هندوستان د پاره چه به کوم دستور جوړیږي دا سکیم به د هغې بنیاد وي هر کله چه اوس د کانګرس صدر اعلان کړې دی

ه دوا اثر ئے هند بو د تی چا ژ کښي باچه خان رحمة الله عليه د خپل فراست

تجربه په رڼا کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وله باچه خان سره د بنګال په لوی ډول کښ د دهلي د حرص په ګلک

زورکړه . د دښمن د داغ غلط په خپل پاک بدن اوتو نه ګکووله .

چه کانګرس په دستورسازه اسمبلۍ کښي دخپل اکثريت په زور په دغه پلان کښي بدلون راوستي شي ددی دا معنا شوه چه اقليتونه به د اکثريت رحم وکرم ته پاتي وي . جناح صاحب، په دغه بيان کښي دويل چه دجواهرلال ددی بيان مطلب دادی چه کانګرس دکيبنټ مشن پلان مستردکړی دی نوځکه وايسرای ته په کاردی چه مسلم ليګ دغه پلان منلی دی نوده ته دی دوزارت جوړولو دعوت ورکړی.

انترم حکومت :

دغه شان په ستمبر ۱۹۴۶ کښي عبوري حکومت جوړ شو، جناح صاحب خو اول ددی نه انکار وکړ خو بيا وروسته د لارډ ويول سره د خبرواترو نه پس، يې په ۱۵ اکتوبر ۱۹۴۶ کښي عبوری حکومت ومانه او په هغی کښي شريک شو . لارډ ويول غوښتل چه زر تر زره انترم حکومت جوړ شي .

په دې وخت کښي زه ناجوړه وم نو ګاندهي جي دويل چه ترڅو چه دی راغلی نه وی او ده رأيه مو معلومه کړې نه وی مونږ عبوري حکومت نه جوړوو . لارډ ويول زه مونږ د صوبې چيف منسټر ډاکټر خانصاحب ته ټيليفون وکړ چه زه خپل هوائي جهاز د را لېږم، باچا خان په دې کښي دهلي ته راولېږه . زه ناجوړه وم ، ما ورته دويل زه په هوائي جهاز کښي نه ځم او بيا په ريل ګاډی کښي دهلي ته لاړم .

هلته په کانګرس کښي په دوو مسئلو بحث ؤ . يو دا وه چه جواهرلال نهرو ويل چه زه سردار عبدالرب نشتر په کابينه کښي نه اخلم ځکه چه دی په انتخاباتو کښي په خپله صوبه کښي ناکام شوی دی او دی د قوم نماينده نه دی ، دجواهرلال دا اعتراض معقول ؤ، چه يو سړې په خپله کورنی حلقه کښي د صوبې انتخاب نه شي ګټلی نو هغه د ټول هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مرکزي حکومت کښې د کومې جمهوري نمائندګۍ حق لرلې شي .

کانګرس داخبره هم واپس واخسته چې په داسې حالاتو کښې که باچاخان وغواړي نو دا سردار عبدالرب نشتر عبوري حکومت کښې اخیستې شي، ګنې نو نه ، بله داخبره وه چه کانګرس وې چه د مسلمانانو کوم حق چه د هغه مسلم لیګ ته ورکړې شو او کانګرس د هغوی نه حق دې او د هغوی دا رأیه وه چه مونږ د کانګرس د برخې نه مسلمان ته حصه نه ورکوو. ما ورته ووېل چه زمونږ په عبدالرب نشتر هیڅ اعتراض نشته ، زما خیال دې چه دې خپل پښتولي دي که دې دا نه شي نو بل پښتون ته خو دا موقع نشته ، ما دې اخر پښتون خو دې، دې به د داسې لو به وړ نه ګرځي لکه چه یې ورکړه . دده په باره کښې جواهرلال نهرو ما ته وېلي دي چه دا سړې مونږ ستا په خوله مقرر کړې دې خو دا سړې ښه سړې نه دې. ما دا هم وې چه مسلمانانو په کانګرس کښې دېرې قربانۍ ورکړې دي او دا به ښه وي چه دوی ته د کانګرس له خوا یوه برخه ورکړې شي . ددې به په مسلمانانو ښه اثر وي . زما دا دواړه خبرې کانګرس ومنلې . لارډ ویول ووېل چه مسلم لیګ ته داخله وزارت ورکړې. خو سردار پټیل په دې ټینګ وو چه دا یې چا ته نه ورکوم ، نو بیا جناح صاحب ووېل چه مالیه یو بل داسې د ذمه وارۍ وزارت دا کړئ ، نو کانګرس ورله فینانس منسټري ورکړه . سردار پټیل دا تجویز غنیمت ګڼله او د هغه یې د یرې زیات تائید وکړه . نو کانګرس لارډ ویول ته ووېل چه لیګ له فینانس منسټري ورکړه لارډ ویول جناح صاحب ته ووېل چه وزارت مالیه واخله . هغه ورته ووېل چه دوه ورځې پس به جواب درکوم . غلام محمد چه د وستو بیا د پاکستان ګورنر جنرل شو ، محمد علي چودري او نورو مسلمانانو چه دې محکمې کښې کار کولو مسلم لیګ ته دا غلل د یره خوشحالي وکړه او ورته یې ووېل چه دا د یره اهمه محکمه ده په دې تاسو ته مبارکباد درکوو . او لیاقت علي خان ته یې ووېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ته هیڅ فکر مه کوه موږ به په دې کښې تا سره د پر امداد وکړو، پس دې خبرې جناح صاحب وزارت اخیستلو ته تیار شو او لیاقت علي خان د مالیې وزیر شو.

اخر کانګرس عبوري حکومت جوړ کړو او چه څه وخت دا حکومت جوړ شو نو پیرنګیانو د کانګرس د حکومت د بد نامولو د پاره په وزیرستان بمباري وکړه چه زه خبر شوم نو زه لاړم او جواهر لال مې د دې قصې نه خبر کړ چه ته وزیر اعظم یې او دا ستا د وزارت د قلمدان کار دی او ته ترې خبر نه یې او نه ترې چا خبر کړې یې د دې نه قبایلو ته ستاسو د حکومت متعلق ډېرې غلط فهمۍ پیدا کېږي بله دا چه په سرحدي قبایلو د حکومت په کروړونو روپۍ لګي او هغه روپۍ پولټیکل او د قبایلو ملکان اخلي او خوا خوږ شي او قبایلو له څوک هیڅ نه ورکوي او باوجود د دومره خرڅ هغو خلکو ته هیڅ فایده نه ده رسېدلې او اوس چه د هغه اختیارات ستا په لاس کښې راغلل تا له په کار دی او ستا فرض دی چه د دغې علاقې خلک پخپله ووینې او هغو خلکو سره یو ځای شې، دغه خلک ډېر ښه خلک دي او ډېر عاجزان او مظلومان دي او د هغوی اکثر ملک غږ نه دي او که د غو خلکو سره لږ احسان وشي او د هغوی د قوت لا یموت د پاره څه ذریعه پیدا شي نو دا ګړبړ چه کله کله پیدا کېږي دا به هم ختم شي. ما جواهر لال په دې خبره رضا کړو او هغه ما سره وعده وکړه هغه به ضرور د دغې علاقې دوره کوي او دغه علاقه او خلک به ګوري. او دا یې هم دي چه څومره زمانه کېږي شو نو زه به یې د دغو خلکو د پاره کوم.

لیکن چه څه وخت جواهر لال سرحد ته د تللو اراده وکړه نو چه د صوبه سرحد ګورنر لفټیننټ خبر شو نو هغه دیلي ته لاړو اول یې جواهر لال په خپله ولید او ورته یې ووېل چه سرحد ته مه راځه، او چه هغه ونه منله نو بیا یې والیسرای خبر کړو چه پنډت نهرو بیا یې صوبه سرحد ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

رانه شي . والسیرای نهروته وویل چه ته سرحد ته مه ځه . نوهغه ورته وویل چه ضرور قبایلو ته ځم اوسرحد ته راغی . چه کله وخت کیږي د ډیلي نه واپس پېښورته راغی نوټول پولټیکل ایجنټان یې راوغوښتل اوهغوی یې دهغه ددورې مخالفت ته تیار کړل اودپولټیکل ایجنټانونه علاوه مسلم لیګ یې هم په شاوتیاوه . جواهرلال چه پېښورله هوایي ځاله کښې راغی اوبیاچه دډاکټرصاحب چه دصوبه سرحد وزیراعلی و وبنګلې ته تلونوپه چوښې کښې مسلم لیګ چیغې ووهلې حال آنکه په چوښې کښې سیاسي سرګرمي بندې وې چاجلوس وېستی نه شواونه چاچیغې وهلې شوې . تاسولږ فکروکړئ چه ډاکټرصاحب دصوبې وزیراعلی ؤ اوجواهرلال دهندوستان وزیراعظم اوپه سرکاري دوره راغلی وو داټول دکیروشرارت ؤ . اوافسرانو اوپولیس اومسلم لیګ چه څه کړي دي نودده په داوېلي کړي دي . داټول مشکلات چه زمونږ په لاره کښې حایل و داټول کورنګ کیرو پیداکړي وو .

قبایلي علاقې اوجواهرلال :

مونږ اول دوره دوزیرستان نه شروع کړه اوچه په دوره روانېدونوکیرو په جواهرلال ډېرزوراچولوچه باچاخان سره مه بیایه چه ډاکټرصاحب راسره دی نوددې څه ضرورت دی ، خوجواهرلال راضي نه شو ، اوزه یې هم ځان سره روان کړم . د وزیرستان پولټیکل ایجنټان انګریزان ووهغوی زمونږ مقابله په شریفانه توګه وکړه مونږ اول میرانشاه له لاړو دقبایلوجرګه دمخکښې نه راغونډه وه اوپه محکمه ناست وو اودپولیتیکل اوزمونږ دپاره کرسي وې زه جرګې سره په محکمه کښېناستم ځکه چه دوی پولیټیکل پوه کړي وو ، څه وخت چه جواهرلال جرګې ته تقریرشروع کړو نوداخلک ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاخېل او داېي وو چې مونږ د هندوانو حکومت نه منو. دا زمونږ قبایل وو. دغه عجیبه خلک دي، جواهر لال خو د دوی د خیر د پاره راغلی ؤ او تقریر کښې هم د ورته دا خبره وکړه چه زه خو ستاسو د خیر د پاره راغلی یم د دی خای نه بیا مونږ رزمک ته لاړو. په رزمک کښې هم د ... په وشوه خو د و مره زیاته وه چه یو ملک جهانګیر چه د اکثر صاحب ورله لاس ورکولو نو هغه لاس ورنه کړو او وې ویل چه ته د هندوانو ملګری یې، تا له لاس نه درکوم. د رزمک نه چه روانېدو نو زمونږ سره د حفاظت د پاره چه اکوم فوځ ؤ هغه د هندوانو ؤ. دوی جواهر لال ته وویل چه مونږ ته یو تقریر وکړه نو جواهر لال ورته تقریر وکړو او هغې نه پس هغوی د ګاندهي جي زنده باد او جواهر لال زنده باد او بابا چاخان زنده باد ناری ووهلې. چونکه په وزیرستان کښې زمونږ د دورې انتظام د فوځ په لاس کښې ؤ او هغه هندوان وو، نو دلته هیڅ قسم ګړبړې ونه شو.

مونږ چه بیرته میرانشاه ته راغلو نو دا ټول پولیټیکل ایجنټان او ریزیډنټ موجود وو، نو جواهر لال ترې دا تپوس وکړو چه دا په کورونو د په قبایلو باندې انګریزانو تا سو د دې خلکو د پاره څه کړې دی؟ هغوی سره د دی خبرې ځواب نه ؤ ولی چه هغوی د خلکو د پاره څه کړې نه وو. نو ما پکښې مداخلت وکړو چه دوی خو د پښتنو د پاره ډیر څه کړې دی. انګریزان زما په خبره خوشحاله شول خو چه ما ورپسې دا خبره وکړه چه دوی په دې پیسو په پښتنو کښې داسې بد عادتونه او د پیسې محبت پیدا کړې دی چه پیسې ورته ونیسې نو بیا هر څه کوی او جایز ناجایز نه ګوری. په دې خبره پیرنګیان خپه شول.

بیا مونږ له میرانشاه نه وانه ته لاړو چه دا هم وزیرستان ؤ. دلته پولیټیکل ایجنټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوو ، دهغه نوم دیوان شیوسرن لال ؤ ، دلته زمونږ د پرلوی استقبال وشو. زمونږ د میلمستیا د پاره قبائیلو الګلهان راوستلي وو . دجواهرلال نهرو تقریر دلته خلکو په ډیر ښه شان واوریده او دهغه تائید یې وکړ.

تورخم :

د دغه ځای نه واپس پېښور ته راغلو په سباله مو د تورخم دوره شروع کړه د خیبر پولیټیکل ایجنټ، مسلمان و، صاحبزاده خورشید یې نوم و چه جمرود ته ورسیدو نو سړک ته په لږه فاصله باندې افریدي ناست وو او چه مونږ یې ولیدو نو په لاسونو کښې یې چیترۍ وې هغه یې مونږ ته وخوځولې او مونږ نیغ تورخم ته لاړو دغه د افغانستان او هندوستان سرحد و . او څه وخت چه مونږ دغلته چای څکله ، یو زلمی افریدی راغی او پولیټیکل ایجنټ ته یې ووې چه دوی خو زمونږ میلمانه دي ، دوی سره داسې سلوک په کار نه دی چه مونږ راروان شو او لنډی کوتل ته رانږدې شونو پولیټیکل تحصیلدار په منډه منډه راغی او ورته یې وویل چه دلته خوشنوادي راجمع شوې دې مونږ چه هلته ورورسید و نو هغو خلکو په مونږ کاڼې راوورول ، پولیټیکل ایجنټ زمونږ نه مخکښې وهغه کوزشو، هغه سره چه کوم اسپایان دو هغوی ته یې ووې چه په دوی ډزې وکړې نو هغه خلک چه یو څو ډزې پرې وشوې وتښتیده ، زمونږ د موټو شیشې ماتې شوې خو مونږ بچ شو او په کافو نه لګیدلي صاحبزاده صاحب یو شریف سړی و زمونږ د حفاظت د پاره به زمونږ نه مخکښې و . د ډوډۍ انتظام صاحبزاده صاحب زمونږ د پاره کړی و مونږ ډوډۍ وخوړه هلته څه خلک هم موجود وو هغوی سره مو خبرې اترې وشوې او واپس پېښور ته راغلو.

د ملکنډ ایجنسي :

بله ورځ زمونږ دوره د ملکنډ ایجنسۍ وه دغلته هم

... یو پښتون چه د انګریزو نوادار شي - لو پښتو عزت او ایمانداري تر پیسه
... رنګی نو ر خلق ...
... - رور بان تروڼ چه ستا سویم -

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیتیکل ایجنټ مسلمان ؤ شیخ محبوب علي یې نوم و، دی د شیخانو د کلی و ډیر
خراب انسان ؤ، د خیبر په دوره کښي چه مونږ تلونو د دوری انتظام د پولیس په
ذریعه و ډاکټر صاحب ته ماوویٰ چه د ملکانو د دوری انتظام د فوځ په ذریعه کول
په کار دی لکه څنګه چه په وزیرستان کښي شوی و او که ته د فوځ انتظام نه شی کولی
نو بیا به مونږ دخدای خدمتګارو په ذریعه د خپل حفاظت انتظام وکړو، ولی چه هلته
پولیتیکل ایجنټ شیخ محبوب علی دی. مونږ خبر شو چه شیخ محبوب علی راغلی دی او
ګورنر کیرو سره یې ملاقات کړی دی. دا سړی د انګریزانو ډیر وفادار او بی ضمیره
ایجنټ و، دی ډیر کمینه سړی ؤ او دده د لاسه د پښتون قوم ډیر تباه شوی ؤ. په
په افغانستان کښي د برتانوی سفیر هیمفری په چا کرۍ کښي د امان الله خان
حکومت تخته دده په ذریعه اوړیدلی وه او (بچه سقاو) یې د کابل په تخت کینولی و
په ډیره اسماعیل خان کښي د هندوانو خلاف فساد هم ده کړی ؤ ولی چه دی دغه
وخت کښي هلته اسسټنټ کمشنر ؤ، لیکن ډاکټر صاحب یو عجیبه سړی و چه مونږ د
هوایي جهاز نه په رساپور کښي کوز شو، نو زمونږ د انتظام د پاره صرف پولیس ولاړ
وو. زه ډیر خفه شوم، نو ما ووی چه زه دې دوره کښي دوی سره هډو څم نه ولی
جواهر لال می یوازی پرېښوی نه شو، مونږ د رساپور نه په موټرو نو کښي روان
شو چه مونږ سخاکوټ ته ورسیدو، نو راحت خان دوی زمونږ استقبال ته ولاړ وو
نو مونږ ورته کوز شو او هغوی سره کښېناستو چه په دې کښي شیخ محبوب علی هم
راغی. یو ساعت پس له دې نه رخصت شو، شیخ زمونږ خلاف انتظام کړی و لیکن
چه ده کوم وخت مقرر کړی ؤ مونږ د هغه وخت نه مخکښي ورسیدو، مونږ دده په

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنګله کښې ناناست وو او چای مو څکلې چه په دې کښې مو د خلکو چغې واورېدې د
شپې یې د. ډاکټر صاحب ډېرې خوشامندې کولې، زمونږ نه هم چاپېر ګرځېدو
ډېر خوشامندګر سړی ؤ د ده بنګلې سره جوخته، دوه کمرې وې معلومېږي داسې
چه هغه د میلمنو د پاره وې. زه او جواهر لال هغه کښې څملاستو او ډاکټر صاحب یې
خان، سره څنګ بنګله کښې اوده کړو. ده مونږ له د جرګې راغونډولو څه انتظام نه
وکړه، زمونږ د سخاکوټ راحت خان خدایي خدمتګار راغی، نو مونږ ورته ووې
چه د دې علاقې خلک خبر کړه چه سحر له مونږ له راشي چه شېخ خبر شو نو موټر یې ورله مات
کړو او هغه خپل خلک خبر نه کړل شول او که څوک خبر شو هغه چا مونږ له راپرې نه ښودل
سحر وختي راحت خان راغی او مونږ یې خبر کړو چه شېخ محبوب علي ډېر خلک را
غونډ کړي دي، تاسو خپل د بچاو انتظام وکړئ. مونږ سره دوه لارې وې چه هغه کښې
پولیس وو او په هره لاره کښې پولیس سره یو یو پېرنګی و. مونږ خبر شو چه هغوی شپې
تېر ولو ته ددې ځای نه دې رسنګي له تلي دي. چه راحت خان زه ددې قصې نه خبر کړم نو
ما ډاکټر صاحب بېل کړو او ورته مې ووې چه دې شېخ داسې قصه جوړه کړه، شېخ مونږ
ته مخامخ ولاړ ؤ او ما چه ډاکټر صاحب سره خبرې کولې نو شېخ مونږ ته غوږ ایښی و
زمونږ خبرې یې واورېدې نو ډاکټر صاحب له راغی او مونږ ته یې ووې چه زه به داسې
حرامي یم؟ او ولې پښتون نه یم؟ او ته خو زما پلار یې نو زه به د خپل پلار لحاظ هم نه کوم؟
ډاکټر صاحب کښې دا کمزوري وه چه هغه به د خوشامندو نه ډېر متاثره کېده ما ورته
ووې، چه ترکومه پورې زمونږ کار د راغلي نه دی مونږ نه څو زمونږ د پولیس کار دی او
د ده یو وه مشوره وه او هغه ځکه د شپې د پاره دلته نه و پاتې شوی او د دغه وخته پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی نه وو. خوده ډاکټر صاحب ته ووې چه راځئ چه ځو! که مونږ شو او که ډاکټر صاحب شو خو روان شوو، د شیخ موټر مخکښې وه او زمونږ موټر وروسته ؤ. چه قلا له راورسیدو نو دهغې نه یو څو انګریزان راوتي وو مونږ ته ولاړ وو. ده موټر ودرولو مونږ هم ودرېدو. مونږ د موټر نه کوز شو او دهغه انګریزانو سره قلا ته ننوتلو، شیخ صاحب لاړ، مونږ یې یواځې پرېښو، څه ساعت پس مونږ د قلا نه راووتلو، مونږ چه لږ مخکښې شو نو په سړک یوه لاری ولاړه وه، سړک یې بند کړې ؤ او ډېر خلک دغړه د پاسه ولاړ وو، د مرده باد د چغو سره یې په مونږ کاڼي راوورول شروع کړل ډاکټر صاحب موټر کښې مخکښې ناست ؤ او زه او جواهر لال وروسته ناست وو. زه خو په یو کاڼي ولګیدم سترګی را باندې توري شوې په جواهر لال ور پرېوتم. دې په ما را پرېوتو، ډاکټر صاحب سره مخکښې د شیخ یو سړې ناست وو هغه هم د کاڼو نه سر ټیټ کړې ؤ د هغه په ملا تماچه وه هغه ډاکټر صاحب ولیدله هغه یې د هغه د قاش نه را واېسته او د موټر نه یې لاس را وښکو او خلکو ته یې ووې چه لیری شئ که نه ګولۍ درغله خلک وروسته شو او لاړې دالا ته یې هم ووې چه لیرې شه ګني ګولۍ درغله لاړې هم لیرې شوه دا هر څه د قلا خوا کښې وشو او قلا د سړک په خوا کښې وه او دا دهندوستان وزیر اعظم ؤ خو زمونږ مل دلته نه هغه پیرنګیان او نه ځوک سرکاري محلک راغلل.

مونږ چه د ملکنډ د غاښې نه را کوز شو نو زمونږ هغه پولیس کارډ او هغه دوه پیرنګیان مخې له راغلل بیا چه مونږ هلته کوز شو تول کنډ وکیږو و دغو پیرنګیانو ته مې ووې چه تاسو زمونږ سنه کارډ یئ وکوری مونږ په څه حال یو؟ زما خیال ؤ چه محبوب علي به مخکښې هم مونږ ته د مظاهرو د پاره خلک کښېنولی وی. نو تاسو خو زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحفاظت دپاره یې چه خه وشو هغه خو وشو خو اوس دو مره مهربانی وکړئ چه تاسو دا یوه لار ده ځئ زمونږ. دموتړ نه مخکښې کړئ او یوه وروسته کړئ او چه په لاره سړک سره نزدې خلک وویسئ نولاړېئ ورسره وی او دا دمخکښې لاړ ښئ. خلک دې لاړ شي نه کوز شي هغه خلکوته دې ووایي چه لیرې شئ. که نه لیرې کیدل نو بیا دی پرې لا ټي چارج وکړي. که په لاټي چارج لیرې نه شو نو بیا دې پرې دوروستو لاړ شي خلک هوایي ډزې وکړي بیا مونږ روان شو چه دڅه کی ته را ورسیدو د غلته دېر خلک جمع وو. شیخ محبوب علی هم ولاړ وو او بیا په مونږ دکانو باران شروع شو یو سړي خو په جواهر لال یوه گټه راخلاصه کړه خو ماورته لاس مخکښې کړو، زما لاس مات شو خو جواهر لال مې بچ کړو یو بل سړي ځ چه دغو لوکټهوئ راخیستي وه او چه هغه یې په مونږ راخلاصه کړه نو زه او جواهر لال خو بچ شو خو د ډاکټر صاحب مخ، سر او ټول وجود په غولو گنده شو، دلته شیخ محبوب علی پولیټیکل ایجنټ ولاړ و او مونږ ته یې ووې چه په دې پوخ سړک مه ځئ چه کوم ځای تاسو له کچه سړک مخی له راشي، هغه نیغ چارسدې ته وتی دی په هغه لاړ شئ مخکښې تاسو ته دېر خلک ولاړ دي او سړک یې بند کړی دی هسې نه چه لوی فساد وشي زه خو ددې مخالف وم ما وې هم په دې پوخ سړک ځو خو زمونږ هغه کار ډرته نه تلو نو په هغه کچه سړک را روان شو او پېښور ته راورسیدو.

سر دریاب:

سبا له زمونږ دوره دخدائي خدمتگار و مرکز عالیه سردریاب ته وه، ما ډاکټر صاحب ته ووې چه ستا پولیس او ستا پوځ هیڅوک مونږ ځان سره نه بیا یو ستا انتظام مو په کار نه دی مونږ خپل انتظام بخپله کوو، مونږ د تلو دپاره داسې انتظام کړی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د پېښور نه ترسره دریاب پورې د سړک په دواړو غاړو خدايي خدمتګار به ولاړ وي کښې قطار ولاړ وو او د واړه غاړې محفوظې شوې . زمونږ نظریه خود عدم تشدد ده خو چه خلک زمونږ د ملکنډ د واقعې نه خبر شوی وو نو هغوی د خپلو خدايي خدمتګارو د مدد او حفاظت د پاره سره د وسلې راغلل او د خدايي خدمتګارو شاته به د ډېر کم تعداد کښې په دې توله لاره ولاړ وو. کېږ و مانکي صاحب ته ویلي وو چه د متري سړک چه کوم ځای کښې د چارسدې پوخ سړک سره یو ځای شوی دی . د غلته د ګړو ملاکوړو شیخان تیار کړي چه د دوی په موټرو نو حمله وکړي . خو چه هغوی د غلته د خدايي خدمتګارو زور ولیده نو د حملې جرئت یې ونه کړې شو . د غه شیخان د خلیلو سره په پوله د خیبر په ایجنسۍ کښې اوسېږي

د سره دریاب مرکز عالیه ته نږدې کل بیلې سره هم مسلم لیګیانو په ډېر کم تعداد کښې را جمع شوی و، خو دوی هم جرئت وونه کړې شو. د هشتنغر پښتانه سره د لویو لویو ډلو با وسله زمونږ د امداد د پاره مرکز عالیه ته راغلل او لیګیانو چه د دې خلکو زور او طاقت ولید و نو وتښتېدل .

سحر چه مونږ مرکز له د تللو انتظام کولو زه د کمرې نه بهر راووتم نو څه ګورم چه د پیرنګیان په انګن کښې ناست دي او فوځ هم په سړک کښې ولاړ دی ما هغو پیرنګیانو ته ووی چه تاسو تکلیف مه کوئ مونږ به خپل انتظام پخپله کړو دې سره به دا وی چه تاسو لاړ شئ او خپل فوځ هم بوځئ او مونږ پسې را نه شئ .

مونږ مرکز ته روان شو، د خدايي خدمتګارو نه علاوه د ومره هجوم جمع شوی وو چه د هغې بیان کول نه شم مونږ په خیریت سره مرکز ته ورسېدو، مرکز کښې ډېر مخلوق راجمع شوي وو. جلسه شروع شوه، نظمونه وویلې شول، جواهر لال د ډېر ښکلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریر وکړو او ده وویل چه زه نن ډیر خوشحاله یم چه د پښتنو په مخکه زما د بدن یو څو څاڅکي وینه توی شوه او زه امید کوم چه دا د مکر فریب او ظلم نه ډک نظام به ډیر زر بدل شي .. د جواهر لال نهرو صاحب د تقریر نه پس ما هم خپلو پښتنو ورونو سره یو څو خبرې وکړې او دا مې ورته وویل چه دنیا کښې مشهوره ده چه پښتانه ډیر مهمان نوازي خو د ګور نه کیږي په لمسون هغه روایات پاتی نه شول دلته دوی خپل میلمه سره دومره سپک سلوک وکړو چه د دنیا به تری پوزه پته کړي .. دا هر څه کیږو د یو پښتون شیخ محبوب علی په ذریعه وکړل شیخ متول پښتانه په دنیا کښې بدنام کړل د جواهر لال ګناه دا وه چه ده وی چه زه د پښتنو قبایلو د خیر د پاره په دوره ورځم او کیرو ورته دي چه مه راځه زمونږ پولیټیکل نظام کښې د دخل مه کوه نو ده ورته ووی چه زه به خامخا درځم ، زه د دی ذمه واریم دا زما مخکه ده او دی صوبه سرحد ته زمونږ د پښتنو دا با دی ، ترقي او د خیر د پاره راغلی و . په سباله پنډي ته جواهر لال نهرو زمونږ نه ډیلي ته رخصت شو .

مولانا صاحب په خپل کتاب کښې دا لیکلی دی : چه په پښتنو کښې مهمان نوازي لوی اخلاقي صفت دی ولی دوی کښې دا صفت نهٔ او دوی بخل کولو ، په دې تربنه پښتانه بیزار وو - دی وایي چه یو ځل د دوی ملګری زما میلمانه وو چه ما ورته چایو سره بسکټ داوړل نو هغوی ډیر خوشحاله شول او ما ته یي وویل چه د دې څه نوم دی ؟ دا خو د ډاکټر صاحب بنګله کښې مونږ لیدلی وو خو هغه مونږ ته نه وو راکړي .

مولانا صاحب د دې خبرې تحقیق نه دی کړی او دا یي لیکلی ده . زمونږ خو دا تهذیب نه دی ، چه یو یي خوري او بل له یي نه ورکوي ، مونږ خو داسې یو چه اوس هم څه مونږ خورو هغه خپلو میلمنو او نوکرانو ته هم ورکوو او ورسره یو ځای یي خورو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ مرکز کښې هم زمونږ. دا قاعده وه چه د دوی ته به کښېناستو او زمونږ به السبو کښېناستو

خوراک یخ کړې وُ، د پاسه به شل نور راغلل نو زمونږ به کښېناستو هغه به موټو وکړه نو کړه. خپلو

کښې تقسیم کړه او په شریکه به مو وخوړه او اوس هم دغه شان کوو.

زه حیران یم چه مولانا صاحب دا خبره د ډاکټر صاحب په هکله کوی، د هغه خو دومره

مهمان نواز وُ چه دا قصه یې افراط ته رسولې وه. زه په دې نه پوهېږم چه د مولانا صاحب

نه کلکتې ته کوم کسان ورغلي وو؟

دغه شان دی دا خبره هم لیکی چه د انتخاباتو وخت کښې کانګرس دوی ته د پېر

رقم ورکړې وُ او خو دوی د پېر لږ خرڅ کړو نو ځکه د پر امیدواران د خرڅ دکمې په وجه فیل

شول. مونږ خدایې خدمتګار و خو هیچېرې د کانګرس نه یوه پیسه هم اخیستې نه ده.

بلکه په دې خبره خو جواهر لال زمانه خفه شوی وُ او د ډاکټر انصاری صاحب یې شکایت

کړې وُ چه دی د پېر مغرور دی. زه چه به د کانګرس د ورکنګ کمیټی د اجلاس د تلم. نو ټولو

ممبرانو به چه د ریل د سیکنډ کلاس کوم خرڅ اخیستو، ما هیڅکله هغه هم اخیستې نه دُ.

البته که پارلیمنټرې بورډ له دوی نه څه اخیستی وی نو هغه به پارلیمنټرې بورډ اخیستی

وی. هغه ټول په ځای خرڅ شوی دی او څومره کسان چه دوی ودرولی وو، د هغه نه ټول

کامیاب شوی دی او په لوی اکثریت مونږ الیکشن ګټلی دی. نو بیا دا سوال څنګه پیدا

کېږی؟ د حیرانتیا خبره دا ده چه مولانا صاحب دا اعتراض کوی چه د صوبه سرحد والو

په انتخاباتو پیسې کمې ولګولې. عام عقل خو دا وایی چه که صوبه سرحد کښې خدایې خدمتګار

مکمله کامیابې حاصله کړې او رقم یې هم کم ولګولو، نو دا د هغوی یوه سیاسی کامیابی

وه. مولانا صاحب په دې هم اعتراض ضروری وګڼلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بجټ پیش کول:

مونږ، ته یو لوی مشکل هغه وخت پیدا شو چه لیاقت علی خان د نوی کال بجټ پیش کړو. دلا ښکاره د کانګرس پالیسی وه چه معاشی بنکته پورته والی ختم کړی او ورو ورو د سرمایه داراته نظام په ځای سوشلسټ نظام قایم کړي. د کانګرس دا لیکشن په مینشو فیستو کښی هم دا رنګ ویل شوی وو. د جنګ د وران کښی چه مختلف قسم سرمایه دارانو کوم نفعه کړی وه، د هغی په هکله جواهر لال بیانات جاری کړی وو. دا خبره عامو خلکو ته معلومه وه چه ډیر رقم ډیره زیاته حصه پټه کړی شوی وه او په هغی انکم ټکس نه دی ادا شوی، د هغی مطلب دا و چه حکومت د دی غټ رقم نه محروم شوی دی. زمونږ خیال دا و چه د هندوستان حکومت ته د دی ټکس د حاصلولو د پاره سخته کارروایی پکار ده. ولی چه دا ټکس (مالیه) واجب و خو ادا شوی نه و. لیاقت علی خان یو داسی بجټ جوړ کړی وو چه په ظاهره د کانګرس د اعلانا تو مطابق وو لیکن د ر اصل د هغی مطلب د کانګرس بلکل ناموول وو.. داسی چه د کانګرس مطالبی په نا قابل عمل شکل کښی پیش شوی وې. د هغه د ټکس تجویزونو د ملک د دولت منی طبقی ته مفلس جوړول او صنعت او حرفت ته نقصان رسول، وو. ورسره هغه دا تجویز هم کړی و چه یو کمیشن دی مقرر شی چه د هغه ټکسونو په هکله چه ادا شوی نه دی. تحقیقات وکړی او د هغو د حاصلولو انتظام وکړی. دا خو مونږ ټولو غونښتل چه د دولت تقسیم کښی زیات نه زیات مساوات پیدا کړی شی او د هغه خلکو سره محاسبه وشی، چا چه ټکس نه دی ادا کړی. د دی د پاره مونږ اصولی، ډول د لیاقت علی خان د بجټ مخالف نه وو. د کابینې مجلس کښی لیاقت علی خان ووېل چه د هغه تجویز د کانګرس د ذمه وارو لیډرانو په بیاناتو مبنی دی. هغه د دی خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتراف وکړو چه که جواهر لال بیانات نه وی ورکړی نو د هغه ذهن به دی الوړی ته نه وو تللی. د بجټ په هکله قاعده داده چه وزیر خزانه ټول بجټ د خپللی کابینې د ملګرو وزیرانو په رأی او مشوره جوړوی. ولی دلته نوابزاده لیاقت علی خان خپلو ملګرو ته صرف هغه یوه سرسری جایزه پیش کړه او د مفصل بجټ د پاره یې معنوی په اعتماد کښې وانه خیستل.

ترکومه چه د عامو امورو تعلق ؤ. کابینې ورسره اتفاق وکړو. د هغه شان لی د کابینې نه منظوری حاصله کړه او بیا یې بجټ داسی جوړ کړو چه صرف انتها پسندی نه وه بلکه د قوم معاشی نظام ته د نقصان رسولو نیت هم ؤ. مونږ به دی پوره وو چه د دا بجټ اصولی طور د کانګرس د سیاست او پالیسی مطابق ؤ. کانګرس ټول عمر دا ویلی وو چه مونږ به د سرمایه دارانه نظام مخالفت کوو او غریبو له به د ملک په دولت کښې خپله برخه ورکوو، نو د دی وجهی نه اصولی طور مونږ د دی بجټ مخالفت نه شو کولی.

د مونټ بیټن مشن :

لارډ مونټ بیټن د لارډ ویول د بوطرفی نه وروسته د هندوستان ګورنر جنرل مقرر شو، د هندوستان د راتلونکی نه مخکښې د لیبر وزارت دی د خپلو ټولو مسائللو نه اد خواهشاتو نه خبر کړی وه مسترواتلی هغه ته هدایت ورکړی وچه د ۳۰ جون ۱۹۴۸ نه مخکښې باید هندوستان ته اقتدار ورکړی شی.

د مارچ په ۲۲ باندی ډیلی ته راورسید او د مارچ په ۲۴ یې د وایسرائی او د ګورنر جنرل په حیث سوګند وکه. د سوګند نه وروسته هغه یو لنډ تقریر وکه، په دی تقریر کښې هغه په دی ضرورت زور واچوه چه خو میاشتو کښې د ننه به د مسائلو د حل د خه لار د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راووویستلی شی . دغه وخت دکانګرس او مسلم لیګ اختلافات داسی ځای ته رسیدلی وو چه ددریم ګړی دوساطت نه بغیر بی جوړه ناممکنه وه . په دی وخت کښی حالات خرابیدل دکلکتی دفسادونو نه وروسته بهار او نواکلی کښی فرقه دارانه فسادونه شروع شوی وو بیا وروسته په بمبی کښی ګډوډ شو . پنجاب تر دغه وخته پوری خاموش و . لیکن هغلته هم د ناارامی او ګډوډی اثار ښکاره کیدل . ملک خضرحیات خان دمارچ په دویم د پنجاب دچیف منسټری نه استعفا ورکړی وه . دمارچ د ۴ تاریخ په مظاهرو کښی ۱۲ کسان مړه شو او ډیر زخمیان شو او ددی فرقه دارانه فسادونو اور د صوبی په نورو ښارو کښی هم خور شو . امرتسر ، راولپنډی او ټکسیلا کښی په لویه پیمانه فسادونه وشول . یو طرفته فرقه دارانه جذبات زیاتیدل او بل طرف ته دحکومت انتظام سست کیده . مرکزی کابینه کښی دکانګرس او لیګ په مینځ کښی دعدم تعاون په وجه حالات نور هم خرابیده ، دمرکزی حکومت ارکان هروخت دیو بل مقابلی ته ولاړ وو . داحکومت بالکل معطل شوی و دمسلم لیګ سره دمالیاتو محکمه وه چه هغه دحکومت بنیاد ګڼلی شی یا د دولت چه ددی ټوله ذمه واری دسردار پټیل په سر باندی ده چه هغه وزارت داخله دځان سره دساتلو په فکر کښی ، دمالیاتو محکمه لیګ ته ورکړی وه . په مالیاتو کښی ډیر داسی قابل افسران مسلمانان وو چه دلیاقت علی خان سره یی هر ممکنه طریقه مرسته کوله .

د پیرنګیانو زړه لوبه کامیابه شوه ، هغوی په ملک کښی د داسی حالاتو پیدا کولو کښی کامیاب شول چه کانګرس او مسلم لیګ په ګډ کښی سره پری نه شو جوړیدی ، او اخر هغوی پیرنګی ته کښېناستل چه هغه اوس ددی لانجی څه حل راوباسی چنانچه مونټ بیټن د پیرنګیانو د طرفه خپله دتقسیم هند منصوبه ورو ورو دکانګرس مشرانو ته وړاندی کوله

او دا تاثری ورکوو چه اوس په موجوده حالاتو کښی بی ددی نه بل هیڅ علاج نشته .

مونټ بیټن ډیر ذهین او هوښیارک سړی ؤ ، هغه به د خپلو ټولو هندوستانی ملګرو د زړونو حال معلومولو . هغه چه ولیدل چه سردار پټیل دده د نظریی منلو ته تیار دی نو دده د په لاس راوړلو د پاره یی د خپل شخصیت او دلفریبی ټول طاقت په کار واچولو . په خپلو خبرو کښی به هغه سردار پټیل د غوز سره مشابه کولو چه د هغه پوټکی کلک دی خو چه مات یی کړی نو د ننه یی چغزی را وځی . د سردار پټیل د تسخیرنه وروسته د هغه جواهر لال ته متوجه شو . اول کښی جواهر لال د تقسیم خبره نه اوریدله او عکس العمل به یی ډیر سخت و . لیکن مونټ بیټن وریښی ؤ تر دی چه ورو ورو د جواهر لال د مخالفت قوت هم مات شو ، څنګه چه دا حالت معلومیدل چه د سردار پټیل سره جواهر لال نهرو هم د مونټ بیټن دوی منصوبی سره منی . نو زه ډیر زهیر شوم ، ولی چه مونږ دا د هند تقسیم نه بلکه د مسلمان تقسیم ګڼلو . زما د پخوانه هم دا فکر و او اوس هم دا فکر دی چه د کیبنټ مشن پلان په هر لحاظ زمونږ د مسایلو د حل ډیره ښه لار وه . ددی نه د هندوستان یو والی او هری فرقی ته د ازادی او باعزته ژوند موقع په لاس ورتلله ، صرف د مسلمان د مفادو خیال چه په نظر کښی وساتو نو د دې نه د بل بهتر صورت امید نه شو کیدی . په کومو صوبو کښی چه ددوی اکثریت ؤ ، هلته دوی ته په داخلی چارو کښی پوره واک اختیار د په لاس ورته . که د وفاقی هندوستان صوبو ته نظر وکړو نو که مونږ بلوچستان له یو صوبایی حیثیت ورکړو نو بیا د به په مرکزی حکومت کښی هم د صوبو په تناسب مسلمانان د غیر مسلمو سره قریباً مساوی حیثیت حاصل کړی .

مولانا ازاد وایی چه "ما په دې ټولو مسئلو ډیر غور وکه . ما سوچ وکړو چه ګاندهي جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره زړه خپله رأیه ځنګه بدله کړه . زما خیال دی چه دا د سردار پټیل دا اثر نتیجه ده پټیل
په بنګکاره ویل چه بی د تقسیم نه بله چاره نشته . د تجربی نه ثابته شوه چه د مسلم لیګ سره
یو ځای کار کول ممکن نه دی . کیدای شی سردار پټیل یوی بلی خبری ته هم اهمیت ورکړی وی
چه لارډ ویول ، مونټ بیټن ویل چه کانګرس د مرکزی حکومت په کمزوره ساتلو باندی د مسلم لیګ
د اعتراض د جواب ورکولو د پاره راضی شوی و او ددې په وجه صوبو ته د پوره داخلی خود مختاری
حق ورکول شوی و . مګر په یو داسی ملک کښی چه هلته د ژبی ، مذهب او تهذیب دومره
اختلاف وی ، د مرکز کمزوری اتحاد د ښمنو نظریو ته قوت ورکوی . د لیګ نه چه ځان جدا
کړی شی نو بیا دیو مضبوط مرکزی حکومت انتظام کیدی شی او داسی قانون جوړیدی شی
چه د هندوستان د متحد ساتلو د پاره به فایده من وی . مونټ بیټن دا مشوره ورکړه
چه په شمال مشرق او شمال مغرب کښی چه یو څو وړی ټوکړی مسلم لیګ له ورکړی شی نو د باقی
هندوستان به یو مضبوط او مستحکم ریاست جوړ کړی شی . په سردار پټیل باندی ددې
دلیل زیات اثر وشو چه د مسلم لیګ سره د اتحاد په وجه به د هندوستان اتحاد او استحکام
په خطر کښی پریوځی . زما خیال دا دی چه یوازی سردار پټیل نه بلکه په جواهر لال نهرو هم
ددی دلیل اثر شوی و . د غه دلیلونه چه سردار پټیل او مونټ بیټن د وباره وویل نو د تقسیم
په مخالفت کښی د ګاندهی جی په نظریه کښی هم کمزوری راغله . ځنګه چه د وی دلیل اچه خلک
د کیبنټ پلان سخت مخالف دی نو ځغه په ځای یی د تقسیم د پلان د پیش کولو چه دده
د خیال سره برابر و تیاری وکړه . هر کله چه د تقسیم مسئله په ښکاره د ول منځ ته راغله ، نو
د پنجاب ، او بنګال مسئلی لوی اهمیت پیدا کړ . مونټ بیټن وویل ځکه چه د تقسیم بنیاد د مسلمانانو
د اکثریت علاقی وی او د پنجاب او بنګال په ځینو برخو کښی د مسلمانانو اکثریت دی . په دې وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې دوارو صوبو کښې هم تقسیم کول په کار دی. خو د کانګرس لیډرانو ترې مشوره وانه کړه چه دغه سوال اوس مه پوښته کوئ او دوی ترې یقین ورکړ چه په یو راتلونکي مناسب وخت کښې به زه په خپله دغه سوال پوښته کړم. په دې وخت کښې مونټ بیټن د تقسیم په باره کښې خپل تجویز تیار کړی ؤ نو د برتانوی حکومت سره د خبرو اترو او د تجویز د منظورۍ د حاصلولو د پاره ژر لي د لندن د تلو فیصله وکړه. ما دمې په ۱۴ د مونټ بیټن سره په شمله کښې ولیدل، یو ساعت مې ورسره خبرې وکړې، بیا مې ورته اپیل وکړ چه د کیبنټ مشن پلان په خاورو کښې مه سنخوئ. مونږ باید د صبر نه کار واخلو ولې چه د دې پلان د کامیابۍ امید اوس هم شته دی. که مونږ تقسیم په تلوار ومنلو نو هندوستان ته به ډیر نقصان ورسیږي. ما بیټن ته دا هم ووېل چه تاله د تقسیم ممکنه نتایج هم په ذهن کښې سائل په کار دی. د تقسیم نه مخکښې هم په کلکته، نواکالی، بهار او بمبئی او پنجاب کښې فسادونه وشول. هندوانو په مسلمانانو او مسلمانانو په هندوانو حملې وکړې، په داسې حال کښې که ملک تقسیم شي نو د دوینو ولښتي به وبهیږي او د دې خونریزۍ ذمه واری به د انګریزانو په غاړه وي. خو مونټ بیټن راته فوری جواب راکړ چه زه تاته پوره یقین درکوم چه زه به هیڅ رک فساد او دوینو سیلو ته پرې نه بدم. یو وار چه تقسیم اصولاً ومنل شي نو بیا به زه حکمونه جاری کړم چه په ملک کښې هیڅوک فرقه دارانه فسادونه کړې شي. خو بیا ټولې دنیا ته معلومه شوه چه د تقسیم د اعلان نه وروسته د ملک په ټولو برخو کښې د وینو لښتي وبهیدل او بیګناه ښځې او ماشومان قتل شول او د مسلمانانو او هندوانو د قتل عام د مخنیوی د پاره هیڅ سودمند تدبیرونه کړی شو.»

دایرکټ اکشن او مساوات:

پنجاب کښې د هندوا و مسلمان جګړه شروع شوی وه، د اخبرونه چه به ببه پاپه خپارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کبنی دا راتلل نو ددی په وجه به د هندو او مسلمان نفرت او کشیدګي زیاتېده لیکن چه
په ۱۹۴۶ کال کبنی په هندوستان کبنی کوم فسادونه شروع وو نو په کلکته کبنی چه د
مسلم لیګ له طرفه دایرکټ اکشن وشو نو دغه اورته یې د تیلو کار ورکړو. د کلکتې په ښار
کبنی خو د مسلم لیګ دلاسه ډېر لږ هندوان مړه او تالا شو، خو هندوانو ددې بدله په
بهار کبنی واخیسته مسلمانان منظم نه دي او هندوان منظم دي، دوی په کلکته کبنی
دومره خلک مړه او لوټ کړه چه څومره په بهار کبنی مړه کړل، لوټ یې کړل او یوه لویه تباهي
یې وکړه. . زه پخپله د غلته د مسلمانانو د امداد پاره تللی وم، مونږ به کله ناکله سهروردي
صاحب ته ویلي چه دا به په بهار کبنی چه د مسلمانانو دومره بربادي وشوه، د مسلم لیګ
د دایرکټ اکشن په وجه وشوه او تاوکړه نو هغه به وې چه ما سره لیکلی خط شته کسه د
ښتیا او وو او خپت را غې نو هغه به ښکاره کړم. د کلکتې په ښار کبنی د بهار خلک مړه شوي وو، بیا
د بهار د بدل داخیستو په بانه په نواکلي کبنی په هندوانو ډېر زور او ظلم وشو، د پېرنګیانو
دا پالیسي کامیابه شوه چه: (یوټ واچوه او حکومت کوه) انګریزان د مسلم لیګ په دغه
کار ډېر خوشحاله وو ځکه چه د هندوستان په دې خرمستو باندی انګریز په نوکرشاهي"
د انګلستان، د مزدور پارټۍ حکومت باندی داوا ضحه کول اوښابتول غوښتل چه د
هندوستان، خلک د ځناورو په شان دیو بل وینو ځکلو ته تږی ناست دي او دیو بل
غوښو خوړلو او خرمن و ښکلو لیبي دی او دا چه د بنیاد مو په شان د او سیل و شعور خو
په دوی کبنی ورک دی ددی د پاره په دوی کبنی د انګریزانو حکومت ضروري دی، او دوی
له خپل ځ حکومت، مه ورکوئ او که داسی ونه شوه نو دوی به پخپلو کبنی یو بل تباه او برباد کړي.
نه بهار کبنی: مسلم لیګ د انګریزانو پېداوار وو، ددې د پاره هغوی د صورت

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال نه ناجایزه فایده اخیستل خوښ کړل او د امن او سلامتۍ د خرابولو دپاره د مسلم لیګ او پیرنګیان په یوه سلا وو.

د دوی په دومره تباهي د مسلم لیګ زړه یخ شوی نه و هغوی په فرقه دارانه مسازشونو کښې لګیا وو د هغو فساد زپلو مظلومانو نه يې سیاسي فایدې اوچتولې او هغوی له يې دا ترغیب ورکولو چې بنګال ته هجرت وکړي. زه د دې مظلومانو په فکر کښې ډوب وم چې دوی به بیا څنګه پخپلو کلوا او کورونو کښې اباد کړم، لیکن هغوی مسلم لیګ د داسې تاب باندې خبر ولي وو چې زما خبرې په هغوی ښې نه لګیدې، د دې د پاره زه د مسلم لیګ لیډرانو له ورغلم دا خلک د محمد یونس بیرسټر په یو عالیشان مکان کښې ډیره وو چې کله زه هغوی له ورغلی یم نو دوی په خوړلو او څکلو کښې اخته وو او ما ته به يې او ویل چې مونږ تا سره خبرې نه کوو او چې بیا ناظم الدین ورته وویل چې مونږ له په کار دي چې ورسره خبرې وکړو نو دوی زما خبرو اوریدو ته تیار شول ما هغوی ته ووې چې تاسو له دا غلی یم او تاسو ته دا عرض کوم چې د دې خلکو ډیره تباهي شوې ده او اوس به ښه دا وي چې دوی معاف کړئ نور يې مه تباه کوئ او دا څومره تباهي چې د دوی وشوه دا البته ده څه؟ دا تاسو چې دوی ته د بنګال د هجرت مشورې او ترغیب ورکوئ نو که په حقیقي معنو کښې د دوی هلته ابادوی نو زما په دې هیڅ اعتراض نشته او که د دوی د خپلو سیاسي غرضونو سنګار کول غواړئ او که د دوی نه سیاسي فایده اوچتول غواړئ نو دا مناسب نه دی دوی ډیر تباه او برباد شوي دي. لیکن د دې مسلم لیګو په زړو کښې د رحم نه ماخیل زوړ مهربان فیروز خان نون هم دلته شپارس کاله پس ولیدو. ما ښتوی نه پوښتنه وکړه چې تا خوږي چې مونږ به مشوره وکړو، نو قالمه به خواب درکړو نو ترا وسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوری خوشې مساله هغه ځواب نه دی راکړی ؟ دی حیاناک سړی و . ستړګی یې ښکته کړی او څه ځواب یې را نکړو ، حال دا دی چه د شملې په دعوت کښې ده زما نه شکایت کړی وچه تاسو کانګرس سره شوئ ، ما ورته ویلی وو . مونږ خو تاسو ته درغلی وو ، خو تاسو زمونږ امداد ونکړو ، او زمونږ خو په یو لوی مصیبت کښې وو . نو ځکه کانګرس ته لاړلو . که تاسو پنجاب اوس هم مونږ سره ملګری کیږئ نو زه اوس کانګرس نه استعفا ورکوم ، ده ووې چه مونږ مشوره وکړو نو ځواب به درکړم .

مسلم لیګیان د یونس بیرسټر په بنګله کښې ناست وو ، خوړلې ، څکل یې کول او د پټنې د ښار نه زبرستی نه شول او د بهار مسلمانان چه کلونه راتښتیدلي وو او په کیمپونو کښې وو د اکثرو نه ، خپل مال پخپلو کورونو کښې ښخ پاتی شوی وو ، هغوی غوښتل چه مونږ سره څوک لاړ شي او د دغه مال را وښکلو کښې مونږ سره مدد وکړي ، خو مسلم لیګ خو د ویرې نه د ښار د وتی نه شو .. دوی چه د مسلم لیګ نه مایوسه شو نو بیا یې ما ته ووې چه ته به مونږ سره لاړ نه شې ؟؟ مونږ پخپلو کورونو کښې مالونه ښخ کړی دي چه هغه را وباسو ما دوی ته ووی چه زه خو دلته د ستاسو د خدمت د پاره راغلی یم څه وخت چه وایې درسره ځم نو هغوی به ما روزانه څه څه کسان پخپل موټر کښې خپلو کلو ته بوتلل او هغه خپل مالونه به یې را وښکل ، هندوانو به ورته د بلد ، بلد کتل خو زما په وجه به یې څه ویل نه . زه دوی پسې کیمپونو ته لاړم او ورته مې وویل چه د برسات شروع کیدونکی دی راځئ چه زه مو اباد کړم خو دوی زما دا خبره ونه منله ځکه چه دوی خو مسلم لیګ بنګال ته روان کړي وو خو چه د بنګال د تللو په لاره کښې ورته ډیر تکلیفونه او مصیبتونه پیښ شو نو بیا ما له راغلل ، بیا زه د بهار حکومت ته ورغلم او هغه تو اول ، وزیران خو ما سره د هزاری باغ په جیلخانه کښې پاتی شوی وو ، هغوی ډیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

زر د دوی د اباد ولو انتظام وکړو او ګاندهي جي چه په نوا کلي کښې ؤ هلته چونکه د هندوانو
برخلاف فسادونه شوی وو نو ګاندهي جي هلته په دوره ؤ ، ما چه ورته خبر وکړو نو هغه
د نوا کلي دوره پرېښوده او دلته بهار ته د مسلمانانو د امداد د پاره راغی . مسها تما جی زما
د خط په لیدو دلته راغی او هغه کار نور هم په تېزی روان شو ما ته پیاری لال ویل چه
ګاندهي جي څه وخت نوا کلي ته راغی نو مونږ ته یې وویل چه تاسو دلته د غه شان ناست
یئ او خپله هغه کښې نه ناستو او چه په کوم ځایونو زور زیاتی او ظلم شوی ؤ دی به هلته
تللو او د هغه ځای خلکو ته به یې د اډ ګیر نه ورکوله او خدمت به یې کولو د هغه په لیدو
مونږ کښې هم جرئت او همت پیدا شو بیا مونږ هم د هغه په شان په هغو مظلومانو
ګرځېدو او سړی څه کوی چه ښځې به هم ګرځېدې او نه به وېرېدې ، په دی بیا ند
هغو خلکو کښې د ډېر ښه اثر وشو ولی دلته پټنه (بهار) کښې دا حال ؤ چه مسلم لیګ
لیډران دومره نه د پټنې ښار کښې ګرځېدی نه شو چه د کوم قوم لیډران زړه ور وی
هغه قوم کښې هم زړه ورتیا پیدا شی ، او چه د کوم قوم لیډران بزدل وی هغه قوم کښې
بزدلی پیدا شی . ما ته پیاری لال بله خبره دا هم کړې وه چه پټیل په بهار کښې زما ګرځېدو
مخالف وو خو ګاندهي جي ورته وویل چه دا مناسب نه دی .

مرد و لابمن هم ګاندهي جي سره ملګرې وه او هغه د غه وخت د ګاندهي جي سکرټری
وه د هغې هم مسلمانانو سره ډېره همدردی وه چه خو مره مسلمانان به راغلل نو مرد و
لابمن به هغوی ګاندهي جي ته بوتلل او هغه ته به یې خپل مصیبتونه او تکلیفونه بیان
کړل . دا خبره د کانګرس د مشرانو خوښه نه وه هغوی کوشش وکړو چه دا (مرد ولابمن)
ګاندهي جي نه لیری کړي او لیری کوله یې . نو هغه ماله راغله او ما ته یې دا قصه بیان کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودا ته يي دووې چه اوس خوماستا سونه جل اکوی . ماورته دویل ته هیڅ پروامه کوه، تا هیڅوک دگاندهي جي نه لیری کولی نه شي . نوزه لاړم اوګاندهي جي ته مي وویل او هغه پاتی شوه . زه په بهار کښي وم . ماغوښتل چه بهاریان سره دوباره اباد کړم او ددی دپاره ملته دیره وم .. خو چه څه وخت په پنجاب کښي فسادات شروع شو نوماسره فکر شو . بیا ګاندهي جي ماته وویل چه دا کار به زه کوم ، ته سرحد ته لاړ شه ، نوزه سرحد ته راغلم . په صوبه سرحد کښي دخدايي خدمتګارو دتحریک په وجه دمسلمانانو، هندوانو او سیکهانو تعلقات ، ډېر ښه وو ، ښه څه چه د ورونو په شان وو . دا تحریک دخدای دمخلوق دخدمت او انسانیت تحریک ؤ . دې تحریک په مسلمانانو ، هندوانو ، سیکهانو کښي دمینی محبت او خدمت جذبه پیدا کړې وه چه بخوا يي مثال نه ؤ . دا تحریک کلیوال تحریک ؤ ، مرکزي هم په کلي کښي ؤ . ځکه چه اکثریت قوم په کلو کښي اوسي . ددی تحریک فرق د نورو تحریکونو دا ؤ چه د نورو تحریکونه د ښارونو نه شروع کېږي او په کلو کښي خورېږي . مګر دا تحریک د کلو نه شروع ششو او په ښارونو کښي خور شو .

تاتاریخ دا ښیي چه د ښارونو تحریکونه دحکومتونو دلاسه خراب شوی او له منځه تللي دي . مګر کلیوال تحریک څوک په آساني ختمولی نه شي لکه زمونږ دخدايي خدمتګاری تحریک ، چه د ډېرو ظلمونو ، کړاوونو ، مصیبتونو باوجود چا ختم نه کړي شو او تر اوسه پورې جاري دي ، په بهار کښي چه کوم فسادونه وشول نوزمونږ دصوبي نه دمسلم لیګ رضا کاران بهار ته لاړل . دوی خدمت له تللي نه وو . دوی په هندوانو او مسلمانانو کښي نفرت زیاتولو له تللي وو او چه دهغې ځای نه واپس راتلل نو ډېر هلګان وکی يي له ځان سره راوړل ، او په سرحد کښي کلي په کلي وګرځول او زمونږ په خلاف يي تو به پراپیګنډه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه او مطلب یې دا ؤ چه په صوبه سرحد کښې هم د هند و او مسلمانانو او سکهانو په مینځ د نفاق او فساد اور بل کړي. ولې فسادیې ونه کړې شو او په خپل مطلب کښې کامیاب نه شول. ولې چه دلته د خدایي خدمتګارو د تحریک په برکت د فساد او د دښمنۍ جرړې ایستلې شوې وې.

خو چه لارډ مونټ بیټن د هندوستان د تقسیم اعلان وکړ او دا یې هم و وئیل چه په صوبه سرحد کښې به ریفرنډم کیږي، د دې زمونږ په صوبه ډیر خراب اثر وشو او دلته هم فسادونه شروع شول. نو بیا مسلم لیګیانو د پیښور په بازارونو او لارو، کوڅو کښې بیګناه خلک قتلول شروع کړل. د پیښور ښار بازارونه بند شو، هندوان، سکهان په خپلو کورونو کښې قید وو، بهر ته راوتی نه شول. په کورونو کښې هم د دوی عزت، دولت او سرونه محفوظ نه وو.

چه مونږ پوه شو چه سرکاري افسران زمونږ سره هیڅ قسم امداد ته تیار نه دي بلکه هر څه زمونږ د وزارت د بدنامولو د پاره کوي، حکومت زمونږ د خوا افسرانو زمونږ خبره نه منله نو مونږ فیصله وکړه او امین جان سالار اعظم ته مو حکم وکړو چه لس زره باوردي خدایي خدمتګار پیښور ته راولیږي. د حکم د رسیدو سره لس زره خدایي خدمتګار پیښور ته راغلل او د دا تلو سره یې هندوان او سکهان د دې خپلو کورونو نه بهر را وښکل، د کانونه یې پرانیستل او کارونه یې شروع کړل. د دوی په دکانونو د خدایي خدمتګارو پیرې ولګیدې، چه مسلم لیګیان ورته نزدې نه کړي او د هندوانو، سکهانو مال، ځان او عزت محفوظ شو. د غه شان په ټوله صوبه کښې چه کوم کوم ځای خدایي خدمتګار وو هلته د هندوانو، سکهانو مال، ځان، عزت په

(c) ketabton.com: The Digital Library

امن وُو. په دووی کښې بعضې انګریز پرست هندوان هم وو چه د پیرنګیانو او لیګیانو
په اشاره یې ووګړه، بدل او دا مطالبه یې کوله چه د خدایي خدمتګارو حکومت دې لیرې شي او
صوبه کښې دې ګورنر راج قایم شي، په دې نه پوهیدل چه دا ټوله قصه چا جوړه کړې وه
دا خو لوړ نه جوړه کړې وه خو چه څه وخت دلارډ لوټي مونټ بیټن او کانګرس د مشرانو
په مینځ کښې ژمونږ په سر سودا وشوه. سودا په دې وشوه چه لارډ مونټ بیټن ورته
وویل چې چه پنجاب او بنګال به زه درته تقسیم کړم خو تاسو دې په بدل کښې صوبه سرحد
پرېږدئ دی او ریفرنډم ومنئ. بیا یې په دریم جون ۱۹۴۷ د هندوستان د تقسیم
اعلان وکړو او دا یې هم ووېل چه په سرحد کښې به د خلکو نه تپوس کېږي. نو تاسو خود دې
پیرنګی دې ظلم او بې انصافۍ ته وګورئ چه پنجاب تقسیمېږی، بنګال تقسیمېږی
هلته د خلکو نه تپوس نه کېږی بلکه د اسمبلۍ نه کېږی او دلته زمونږ په صوبه کښې
د اسمبلۍ نه څوک تپوس نه کوی او د خلکو نه تپوس کېږی. حال دا دی چه زمونږ
الیکشن خو په هندوستان او پاکستان څو میاشتې مخکښې شوی ؤ. خلکو خو رایه ورکړې
وه دوبارا رایې ته څه ضرورت ؤ؟ که د کانګرس مشرانو زمونږ سره بې وفایي کړې نه وی او د
تقسیم هم مسئله یې منلې نه وی نو په صوبه سرحد کښې به د هندوانو، سیکهانو او زمونږ ته
دومره د سر او مال زیان نه وی رسیدلی او نه به سیکهان او هندوان دومره تباه او برباد
شوی وی.

د دغه وخت مسلم لیګیانو حکومت نیولی وو او جیلونو کښې یې اچولی وو د «لنډې-
د ختونه نه دی» دوی خو د جیلخانو تیرولو نه دی، د دوی هغه قید او جیلخانې خو
نه قید وو او نه جیلخانې، د دوی د پاره ریسټورانټ وو، څه عجیبه لوبه وه. د شپې

(c) ketabton.com: The Digital Library

به کورته تلل، دورځې به بازارونو کښې گرځېدل، خپلو خپلوانو او دوستانو سره به یې مجلسونه کول ددې وجه داوه چه کورته نه زمونږ د وزارت سره تعاون نه کولو او زمونږ مخالف وو.

دوی چه بیا د جېل نه راووتل او دېلي ته راغلل زه هم په دېلي کښې وم، هلته مادوی ولیدل او ثمین جانخان ته مې وویل چه یې: هلکه دا پاکستان چه جوړوئ، نو لږ خو فکر وکړئ. دې کښې به دپښتون څه حال وی، اکثریت خو د پنجاب دی نو اقتدار به هم د پنجاب وی، نو ده راته وویل چه اوس یې جوړوو او که بیا پکښې زمونږ خفیږ نه وو نو بیا به یې وران کړو. افسوس دی چه ثمین جانخان اوس نشته کنې ما به ترې تپوس کړی وی چه راشه وګوره چه اوس پاکستان کښې د پښتنو څه حال دی..

د تقسیم اعلان:

څه وخت چه مونټ بیټن دمې په ۳۰ دېلي ته واپس راغی نو دجون په ۳ یې د هندوستان د تقسیم په باب د برتانوی حکومت له خوا د منظور شوې منصوبې اعلان وکړوو، د دغې منصوبې په اعلان کېدو سره د هندوستان د متحد پاتې کېدو قول امید ونه ختم شول، برتانوی حکومت د تقسیم د مسئلې په دومره زرمنلو کښې د هندوستان نه زیات د خپلو مفادو خیال ساتلی وو، ولې چه یو داسې ریاست چه اقتدار یې د مسلم لیګ په لاس کښې وی د برتانوی اثر په حلقه کښې زیات پاتې کېدی شي.

د ورکنګ کمیټي اجلاس:

بیا په دغه تاریخ په دې نوی حال باندې د غور کولو د پاره د کانګرس د ورکنګ کمیټي غونډه وشوه، سردار پټیل او راج ګوپال اچاریه خوله پخوانه د تقسیم طرفدار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د کیبینټ مشن مخالف وو، مګر په غونډه کښې چه ګاندهي جي هم د تقسیم طرفداري وکړه، نو موږ ټول حیران پاتې شو. بله مسئله په سرحد کښې د ریفرنډم مسئله وه دا مسئله هم د لارډ مونټ بیټن په منصوبه کښې راغلې وه په دغه خبره هم ډیر بحث مباحثه وشوله او دلایل پیش شول، سردار پټیل او راج ګوپال اچاریه دلته هم په ورکنګ کمیټي ډیر زور واچولو او اخر ورکنګ کمیټي دا خبره هم ومنله او د ملک د تقسیم او صوبه سرحد کښې د ریفرنډم خبره د واړه ومنلې شوې.

زه حیران شوم چه دوی دا ټولې فیصلې کړې وې نو دا ما سره بیا جرګې او مشکوره ولې کوله.

په دې وخت کښې ما ورکنګ کمیټي ته یو اپیل وړاندې کړو او دا مې ورته اووئیل چه موږ همیشه د کانګرس ملګرتیا کړې ده او لا س موږ کړې دی او س که کانګرس موږ یوازې پریږدي دا دې او له موږ سره امداد ونه کړي نو په صوبه سرحد به ددې ډیر خراب اثر پریوځي که کانګرس خدائي خدمتګار د شړمخ ته نو خولې ته همداسې پریږدي نو دا به د صوبه سرحد سره غلطه ... وي، د ګاندهي جي په زړه باندې ددې اپیل زیات اثر وشو او ویې وئیل چه زه به د مونټ بیټن سره په دې مسئله خبرې وکړم.

په سبا له زه او ګاندهي جي وایسرای لارډ مونټ بیټن ته ورغلو هغه سره مو خبرې وکړې هغه په دې کښې د جناح صاحب شرکت هم ضروري وګڼلو، څه وخت چه جناح صاحب، ګاندهي جي او زه یو ځای شو، نو جناح صاحب وویل چه دې زما مسلمان ورور دی زه ده سره ځان له خبرې کوم، نو ما ګاندهي جي ته وویل چه دده داسې خوښه ده، نو که ستا اجازه وي، نو زه به ورسره ځان له خبرې وکړم، هغه ما ته وویل ډیر ښه. جناح صاحب ما ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل چه تا سوته د

شو. اصل کښې ما

لیک تر منځه تولی فیص

ما ولوستو نو زه دد

چه دا خبری خو فیصل

هغه ښځه د کانډهی ج

چه که ددی فیصلی نه و

په دې باره کښ

» د پاره د کانګرس ورکن

» سرحد د مستقبل په

» عجیبو مشکلاتو کښې غو

» کړې وه او دلیک یې مخ

» لیک د سخت مخالفت په موجودلی لښې هم په دې موبه ښې دوی د کانګرس حکومت

» په جوړولو کښې کامیاب شوي وو او د احکومت یې اس هم برسراقتدار وو د تقسیم په

» وجه دوی او کانګرس دواړو ته یو تکلیف ورکوونکی حالت پیدا شوی او، په اصل کښې

» د تقسیم مطلب دا و چه دوی او د دوی پارټی یعنی خدایی خدمتګار د مسلم لیګ رحم

» وکرم ته پریښودل شي.»

» مونږ پوهیدو چه په عبدالغفارخان به د دې فیصلې څنګه اثر شوی دی، دا سې

» ښکاریده چه د غه وخت دوی خپل هوش او حواس بالکل بایللی وو، څو دقیقې دده د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خولې نه نه یو لفظ هم راونه وتو، بیا دوی ورکنګ کمیټي ته اپیل وکړو او ورته یې وویل
" چه د دوی تل د کانګرس ملګرتیا کړې ده او اوس که کانګرس دوی یوازې پرېږدي نو به
" صوبه سرحد به دوی پر خراب اثر پریوځي، د دوی دښمنان به په دوی پورې خاندي
" او د دوی دوستان به وایي چه تر څو کانګرس ته د صوبه سرحد ضرورت و نو د خدایي
" خدمتګارو حمایت یې کاوه خو کله چه یې د مسلم لیګ سره د مصالحت خواهش پیدا شو
" نو بیا یې د صوبه سرحد او د دوی دلیلو ته نو سره مشوره قدري هم ونه کړه او د تقسیم
" مخالفت یې پرېښود. خان عبدالغفار خان څو ځلې دا خبره بیا بیا وکړه چه که چېرې
" کانګرس خدایي خدمتګار د شرمښانو خولو ته وغورځول نو دا به د صوبه سرحد سره
" غداري وي..."

" موږ د ورکنګ کمیټي د دغه غونډې نه پس واپس خپلې صوبې ته راغلو، حکومت ته
مو وویل چه چونکه کانګرس تقسیم هند منلی دی نو په داسې حالاتو کښې دلته د ریفرنډم ضرورت
نشته. و ولې چه د دې په ذریعه به دلته په خلکو کښې یو ډېر دښمني او ترېګني فضا پیدا شي.
چونکه والیسرای دا خبره ونه منله، د دې وجهې نه موږ بیا د صوبې جرګه راوبلله او د احالات
مو تول د دغه جرګې په وړاندې کښېښودل، د صوبې جرګې فیصله وکړه چه که سرکار دلته خامخا
ریفرنډم کوي نو بیا په کار دي چه پښتنو له پوره حق خود ارادیت ورکړي او د هندوستان
او د پاکستان نه علاوه د پښتنو په خپلې ازادې صوبې پښتونستان باندې هم ووټ واخلي.
خو چه کله انګریزانو د دې مطالبې د منلو نه انکار وکړو او د ازاد پښتونستان مطالبه یې
په ریفرنډم کښې شامله نه کړه، نو بیا جرګې دا فیصله وکړه چه چونکه کانګرس تقسیم هند منلی دی
د دې وجهې نه دلته د ریفرنډم ته هیڅ ضرورت پاتې نه شو. او که حکومت خامخا ریفرنډم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی نو مونږ به په هغې کښې حصه نه اخلو.

د کانګرس او مونټ بیټن سازش:

اصله خبره داده چه دا لویه واقعه چه څنګه وشوه هم د غسې کېدونکې وه، ولې چه ددې د پاره د مخوانه تیارۍ شوې وې. هغه وخت چه مونټ بیټن د تقسیم د اعلان نه مخکښې د سرحد په دوره راغلی و، په سرحد کښې دفعه (۱۴۴-۱۴۴) لګېدلې وه او په جلسو پابندي وه. د صوبه سرحد ګورنر سر اولف کیرو چه زمونږ سخت مخالف و او د مسلم لیګ لوی حامي و هغه په لارډ مونټ بیټن دا اثر اچولو د پاره د سرحدي قبایلو نه په ډېر زیات شمېر کښې د د پولیټیکل ایجنټانو او خپلو ملکانو په ذریعه خلک راجمع کړل. لارډ مونټ بیټن ته ئې یوه لویه تماشه جوړه کړه، او دغو تللو په وخت کښې ئې لارډ مونټ بیټن ته دا ووېل: چه دغه ټول پښتنو له داسې سزا ورکول په کار دي چه د دوي بچي ئې یاد ولري. ولې چه په هندوستان کښې لس کروړه مسلمانانو هغوي زمونږ مخالفت ونه کړو او دوي زمونږ مخالفت کښې د د کانګرس سره ملګري شول. لارډ مونټ بیټن دا ټولې خبرې په زړه کښې واچولې او دیلي ته روان شو. هلته خو پټېل د هندوستان تقسیم غوښتو، او ده دا غوښتل چه پښتنو ته سزا ورکړي او د مسلم لیګ په حواله ئې کړي، د دې دواړو اتفاق په دې وشو چه کانګرس غوښتل چه بنګال او پنجاب دې تقسیم شي او لارډ مونټ بیټن غوښتل چه سرحد کښې دې ریفرنډم وشي. نو لارډ مونټ بیټن دوی ته دا ووېل چه زه ستاسو دا خبره منم، او پنجاب او بنګال به درته تقسیم کړم خو دې په بدله کښې تاسي زما دا مني چه په صوبه سرحد کښې دې ریفرنډم وشي. نو کانګرس په صوبه سرحد کښې ریفرنډم وسنللو او مونټ بیټن ورته پنجاب او بنګال تقسیم کړل او د دوی دواړو سودا زمونږ په سر وشوه مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدایي خدمتګارو خومره خواری وکړه چه هندوان او مسلمانان سره نږدې شي او زه که په کور کښېنې وم، که په صوبه سرحد کښې وم، که په هندوستان کښې ما ددې د پاره ډېر کوشش کړې دی چه د هندو او مسلمان ترمنځه مینه محبت، اتحاد او اتفاق پیدا کړم او نفرت او دښمني تري لیرې کړم. دا کار تر ډېره حده پورې وشو مګر د تقسیم نه پس تاسی وګورئ چه اوس څه حال دی؟ هغه مونږ چه څه کړي وو هغه په سیند لاهو کړي شو. په پاکستان کښې په هندوانو او سکهانو څه تېر شول او په هندوستان کښې په مسلمانانو څه تېر شوي؟ داسې نفرت او دومره نفاق پیدا شو چه د اصلاح امید لي هم له منځه لاړ او ډېر ډېر زې لانجې تري را پیدا شوی.

د کانګرس بې وفایي:

کانګرس خو د پېرنګیانو سره د شپېتو کالو راسې د ازادۍ اخیستلو د پاره په جدو جهد لګیا و خو انګریزانو ورته پوره ازادي څه چه نیمګړې ازادي هم نه ورکوله، مګر کله چه پښتانه ورسره په دغه جنګ کښې ملګري شول او پښتنو په قصه خوانۍ، ټکر، اتمانزو کوهاټ، هاتي خېلو او میرو س کښې قربانۍ ورکړې او دغه شان زمونږ د قبایلي علاقې غیرتي پښتنو دې پښتنو سره د هندوستان د ازادۍ په لاره کښې غزاګانې وکړې. د انګرېزانو توپونو او ټانکونو ته یې خپلې سینې ډال کړې او د دوی مخې ته لکه غر ودرېدل نو دا دا انګرېزانو هله د هندوستان ازادۍ ته غاړه کښېښوده. مونږ خو د کانګرس سره په دې د دې وعده د ازادۍ په جنګ کښې ملګري شوي و چه وطن به په ګډه ازادوو او د ډېر ډېر دې غلامۍ نه به خانونه خلاص وو، مګر چه وخت راغی نو بیا مونږ سره د شوو عدو هیڅ خیال ونه ساتلی شو، زمونږ نه زمونږ د مستقبل په هکله هیڅ پوښتنه ونه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه د پاکستان او هندوستان دیو ځای کیدو ریفرنډم را باندی په زور راوتپلی شوا او د زمونږ په سر دغه لویه سودا وشوه. قربانی زمونږ وکړی، وینی زمونږ توی شوی، مالونه، جایدادونه زمونږ تباه شول او گټه یې نورو ته ورسیده. د کانگرس مشرانو خو به په ټولو معاملو کښې زمونږ نه پټ وس کولو، زما د سلا مشوری نه بغیر به یې هیڅ نه کول. مگر په دې لویه اهمه مسئله کښې نه زما سره مشوره شوه چه خبر هم نه کړی شوم. زما خپگان په دې خبره دی چه د کانگرس ورکنگ کمیټۍ هم زمونږ سره امل اداوهلی دی ښکاره نه کړه. دوی زمونږ له پښتو لاسونو وتړلو او مسلم لیگ ته یې حواله کړو. زمونږ خو د مسلم لیگ نه الیکشن گټلی ؤ نو بیا بل الیکشن ته څه ضرورت ؤ. که چا زمونږ سره نوی ریفرنډم کولی نو به کارو و چه زمونږ په مطالبه یې د پاکستان او پښتونستان په سوال یې کړی وی. دا ریفرنډم خو په پاکستان او هندوستان ؤ او زمونږ د کانگرس د بې وفایۍ په وجه د هندوستان سره نه تلو، نو ځکه مو په دې ریفرنډم کښې شریکیدل نه غوښتل او بایکاټ مو ورپسې وکړو. زمونږ ته به پیرنگیانو ویل چه د کانگرس ملگرتیا پریږدئ نو زمونږ به چه هندوستان له څه د رکوو دهغی نه زیات تاسو له درکوو. لیکن زمونږ کانگرس پری نه ښود خو دوی زمونږ پریښودو. دې په افسوس خبره خو داده چه زمونږ دوی سره څه وکړل او دوی راسره څه وکړل؟

د سردار پټیل او راجه گوپال اچاریه نه خو زما گیله نشته. زما گیله د جواهر لال نهرو او د گاندهی جی نه کیږی چه هغوی هم په دې معامله کښې ور سره اتفاق وکړو. د کانگرس لیډرانو ویل چه او س داسی حالات راپیدا شوی چه بله لار نشته. نو زه وایم چه دا حالات چا راپیدا کړل؟ دا حالات خو دوی راپیدا کړل. که دوی هندوستان تقسیم کړی نه وای نو د هندوستان او هندو مسلمان دا دومره تباهی او بربادی به نه وی شوی.

څه چه وشول هغه وشول او د مولانا ازاد خبره څه چه می ولیدل دا یو خوب ؤ. جو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو زه واوایم چه دا یو سازش ؤ، دا یوه بی وفائي وه، او دا یوه غداري وه چه زمونږ سره وشوه.

ز زمونږ په ملک کښې ځینې کسان شته چه زمونږ د بد خواهانو په لمسه زمونږ خلاف د داسې پراپیګنډه کوي چه خدائي خدمتګارو څه وکړل؟ او دا هم وائي چه عدم تشدد د څه وکړل؟ او زمونږ د پر ساده کان ورونه د خود غرضو کسانو د دې خبرونه متاثره کیږي. نو زه دوي ته وایم چه د خدائي خدمتګارۍ دوه مقصده وو: یو یو د ملک ازادي او بل په پښتنو کښې د قامولۍ، ورورولئ، مینې محبت اتفاق او اجتماعي ژوند احساس پیدا کول.

تاسو خو وګورئ. دا احساس خو پیدا شو، او ملک هم ازاد شو، او بیا دې ته وګورئ، چه دا هر څه د عدم تشدد په ذریعه وشو، تشدد د خونه دې شوي. تاسو وګورئ، خدائي خدمتګارۍ په خلقو کښې د مسلمانان، هندو او سکه په زړونو کښې دا داسې مینه محبت پیدا کړو او داسې د ورورولۍ جذبه يې راوښه کړې وه چه تر اوسه پورې هغه هندوان او سکهان چه د صوبه سرحد نه په زور ایستل شوي دي، او هند ته تللي دي ځان ته اوس هم خدائي خدمتګار وائي. هر کله چه زه هندوستان ته تللی یم نو هغه مینه او محبت د هغو هندوانو او سکهانو په زړونو کښې محسوس شوم. تاسو وګورئ چه څه وخت په هندوستان کښې د تقسیم په وخت کښې فسادات شروع شول. نو خدائي خدمتګارو د لته د خپلو هندوانو او سکهانو د حفاظت د پاره څومره تکلیفونه تېر کړي دي او کوم ځاي کښې چه خدائي خدمتګار وو نو هلته يې دوی بچ کړي او د دوي د مال او ځان حفاظت يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کتاب برخوردارم مشتاق الرحمن ځما ده
مطالعه ده پاره یو او بیړ جرجا
...بغیر ده اجازت نه بیوځي - او یا ئې په اجازت
...ر - او وا پس ئې نکړه - نو خیانت به اوکړي
...شانې یې ځله ده - ده عاقبه دین نه بنوس اوکړي

یادګیرنه

مورخه 28 جنوری 92ء عنایت الرحمن ...

ما نه غوښتل چه زه خپله بیوګرافي ولیکم، ځکه چه زه د دیلو او لیکلو نه زیاتا د کار او عمل ملګری یم. مګر اجمل ختک، فضل الرحیم ساقي، عبدالله خان مشککار - بختاني، صدیق الله رښتین او فقیر محمد بایزی خوځله را نه وویل چه په دا یوه ضروری خبره ده او زه یې باید ولیکم. ځکه نو د هغو یا دداشتونو له مخه چه ما سره وو او د خپل یاد د ښت نه ما دا کتاب ولیکلو.

د دې کتاب د لیکلو په وخت، د هغه په تنظیمولو او چاپ نه د تیاا دولو په چاروکښې هم دې ذکر شوو کسانو ما سره زیات کومک وکړو. نو ځکه زه د د دوی نه مشکور ګزاریم او د قوم او وطن په خدمت کښې ورته توفیق غوارم.

عبدالغفار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوده خانانو ته تهانه سره محمد نار یوه قصبه ده ده الا نژاد هې ده
جاجا شید بود ده شیخ په نوم خان چه د باجه خان مرحوم ښ دار
ده تر ګنګو وه د باجی صاحب مدرید بو. ده دیو نار
دده ده شیخ خان یو خو نو جعفر خان نوم وو. د جعف
ده ناسکره په ناګهه کښ مصروف وو قتل کړو په
د جعفر خان رسره په جا ئید ادکښ تر یک د په خت
ست وو جعفر خان پلته مصروف شو مانه معلومه
د جعفر خان پلته وفات شو او که صلح او کړه - او
محمد نا ده ته زاعل یو اعلاعلیه شعله ۲۹۲

حاجی الو صاحب مرحوم ماته ده کا
او خلافت کمیټی ده اتحاد یو
ګرده چه په ویلو رصوبه
جلسه وه مولانا محمد علی صاحب او
خان او ماندی په یو شیخ ناست وو
والا صاحب په وکیل چه خه هم په شیخ
ګرمی وه اد په مه او ښونت په
حاجو ته او په پلټه شو ماندی او وکیل
پلټه شو او په زړکړه ده مولانا صاحب حجره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشوقه ۲۹۱ ترینه تپوس ئو وکړه چه د جناح [illegible]

په کوم ځای تېلون کېښ او کړه شو په حجالت کېښ او کړه شو [illegible]

په تورې کلي تا ته او کړه شو په شو بخت سکاړ کېښ [illegible]

دا قلم شویده چه اسلامي نظام به

جوړ او تا نور کړي

[illegible] ستګ د چه قیوم ته چا او روغ

ځانه د جرګه [illegible]

[illegible] د [illegible] روانه وه [illegible]

[illegible] په [illegible] قیوم [illegible]

[illegible] چه په [illegible]

[illegible] نو [illegible]

[illegible] د [illegible]

[illegible] چه قیوم روان کړیدی

[illegible] په [illegible] کېښ [illegible] روز

[illegible] او دوستي او وکړه [illegible]

دا او از نه ترتیبه ر ا تلل [illegible] قیوم [illegible]

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولانا عبید الله سندهي د حضرت شیخ الهند
شاګرد وو، د فرنګیانو برخلاف د ا
دعوې ډیر محنت او تکلیف برداشت
کړی وو، په افغانستان او ترکیه
او روس ته تګ کړی وو. بیا
روس کښې مقیم وو. بیا آزادیت
بیا هندوستان ته راغلی وو،
هیڅ لیس چې ډیر ضعیف وو د
د الله وفات شو یغفره الله

عبدالقیوم خان د ۱۲ کسهر چراغ حسین شاه په قول
په آخر کښې حرف ډیلي بیرل خان یادی شو
(د هغه کتاب سیاسي یادونه)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library